COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM

LXXXIX.

PATRES QUINTI ECCLESIAE SÆCULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

XX.

PROSTAT INSUPER VENAL

MONTIS PESSULANI.

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS - E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET,

VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS OCTOGESIMUS-NONUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVII.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,
OPERUM.
PARS II.

MISCELLANEA

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

HOMILIÆ.

HOMILIA.

Adversus eos, qui dicunt dæmones gubernare res humanas, et Dei punitiones iniquo animo ferunt, atque ob malorum prosperitates, et justorum adversitates scandalizantur.

I. Verebar quidem, ne vobis tractatus assiduitas verborum meorum fastidium crearet; verumtamen contrarium evenisse video, nec vobis assiduitatem creasse fastidium, sed desiderium auxisse, nec satietatem, sed voluptatem addidisse: idemque penitus, quod in profanis conviviis ebriosis hominibus solet, accidisse. Nam et illi quo plus infuderint meri, tanto magis sitim accendunt: et nos quanto prolixiorem doctrinam vobis inculcamus, tanto majorem cupiditatem accendimus, majorem appetitum, ac vehementiorem amorem excitamus. Quo fit, ut tametsi mihi summæ sim conscius paupertatis, liberales imitari convivatores non desinam, et assiduam mensam vobis apponam, ac plenum statuam doctrinæ craterem. Siquidem video vos, ubi totum illum exhauseritis, sitibundos rursus discedere. Atque hoc quidem ab omni

tempore jam innotuit, præsertim autem a Dominica superiore. Nunquam enim divina vobis eloquia fastidium parere, dies ille præsertim indicavit, quo non debere vos mutuo vobis maledicere docebam; quo etiam tempore vobis tutissimam præbebam occasionem accusationis, cum ad propria peccata maledictis incessenda vos cohortarer, non ad aliena curiosius investiganda: cum sanctos in medium adducerem, qui se ipsos accusabant, aliis vero parcebant, Paulum ipsum dicentem, «Peccatorum primus »ego sum, et cum essem blasphemus, et persecutor, et »contumeliosus, misericordiam Dei consecutus sum[1],» et abortivum se ipsum vocantem, nec se Apostolorum appellatione dignum arbitrantem[2]: Petrum qui dicebat, «Exi a me, quia homo peccator sum[3]:» Matthæum, qui tempore apostolatus publicanum se ipsum vocabat[4]: Davidem, qui clamans aiebat: «Iniquitates meæ super»gressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ »sunt super me[5]: et Hesaïam qui lamentatur ac luget: «Immundus sum, et immunda habeo labia[6]:» tres pueros, qui in camino ignis confitentur, ac dicunt se peccasse, legem esse transgressos, neque Dei mandatis paruisse: Danielem hoc ipsum deplorantem. Quo tempore tot enumeratis sanctis istis, muscas etiam accusatrices advocavi, ac legitimam exempli causam adjunxi, cum dixi, quemadmodum alienis illæ vulneribus insident, sic et accusatores aliena peccata vellicare, morbumque inde conciliare illis, qui cum ipsis versantur: eos autem, qui contraria facerent, apes appellabam, non quæ colligerent ægritudines, sed quæ summæ pietatis favos concinnarent, ac deinde volantes prato virtutis sanctorum insiderent: tum nimirum, tum inexplebilem præ vobis amorem tu-

[1] I Tim. I, 13 et 15. — [2] I Cor. XV, 8. — [3] Luc. V, 8. — [4] Matth. X, 3. — [5] Psal. XXXVII, 4. — [6] Isaï. VI, 5.

listis. Nam quoniam in prolixitatem sermo noster est productus, ac prolixitatem immensam, et quanta nunquam fuit, sic ut metuerent multi, ne verborum multitudine animi vestri alacritas extingueretur, contrarium penitus accidit. Amplius enim cor vestrum incalescebat, amplius desiderium exardescebat. Unde id constat? Majores quidem certe plausus sub finem fuerunt, et clariores acclamationes, idemque accidit quod in fornacibus. Ut enim illic initio quidem non admodum clarum est lumen ignis : postquam autem ligna omnia, quæ imposita fuerant, flamma corripuit, in magnam tollitur altitudinem : sic et illo die tum temporis hoc evenit. Initio quidem non admodum mihi commovebatur hic cœtus : ubi vero longius sermo productus est, et omnes argumenti propositi partes invasit, ampliorque proseminata doctrina est, tum nimirum ad majorem audiendi cupiditatem exarsistis, ac vehementior plausus erupit. Quo factum est, ut tametsi me ad pauciora dicenda comparaveram, tum modum excesserim : imovero nunquam ego modum excessi : siquidem doctrinæ quantitatem non ex eorum quæ dicuntur multitudine, sed ex affectu eorum, qui audiunt, soleo metiri. Nam qui nauseantes nactus est auditores, licet doctrinam contraxerit, molestiam videtur exhibere : qui vero attentos ac vigiles, licet produxerit longius, ne ita quidem explet cupiditatem : sed quoniam nonnunquam accidit, ut tanto in populo sint imbecilles nonnulli, qui sermonis prolixitatem assequi minime possunt, ad hoc eos statui cohortari, ut cum audierint, quantum capere possunt, et cum acceptis iis, quæ sufficiunt illis, recesserint : nemo quippe vetat, neque cogit, ut ultra quam vires ipsorum ferant, hic maneant; ne nobis ante tempus finiendi sermonem necessitatem imponant. Nam tu quidem expletus es : sed frater tuus adhuc esurit : et tu eorum quæ dicta

sunt copia ebrius es : sed frater tuus adhuc sitit. Neque tuam imbecillitatem gravet ille plura cogendo suscipere, quam tuæ vires ferant : neque cupiditatem ejus vexes prohibendo, ne totum, quod capere potest, admittat.

II. Hoc et in profanis fit mensis : alii citius, alii tardius explentur, et neque illos hi reprehendunt, neque hos illi condemnant. Verum illic quidem cito recedere laudabile est : hic vero cito recedere non laudabile est, sed venia dignum. Illic tardius cessare vituperio ac reprehensioni obnoxium, hic vero tardius recedere laudem et commendationem parit maximam. Quid ita? quod illic quidem tarditas ex ingluvie nascatur : hic vero ex spirituali cupiditate sacroque appetitu constantia concilietur et patientia. Sed jam satis indultum sit proœmiis : nos vero deinceps ad illud debitum pergemus, quod nobis illo die reliquum fuit. Quid igitur illud fuit, quod tum dicebamus? Unam scilicet tum fuisse linguam cunctis hominibus, quemadmodum et naturam unam, neque ullum fuisse vocis alterius, vel alterius linguæ. Unde igitur tanta sermonis diversitas? Ex negligentia illorum, qui donum acceperant : quorum utrumque tum diximus, et ex unitate sermonis, Domini clementiam demonstravimus : atque ex diversitate sermonis, ingratorum improbitatem servorum. Nam ille quidem etsi prævidisset nos donum amissuros, tamen largitus est : at ii quibus creditum est, malitiam suam in depositi conservatione declararunt. Hic igitur unus est defensionis modus, Deum nos illo dono minime privasse, verum nos, quæ data fuerant, amisisse. Secundus ab illo est, quod majora quam fuerant amissa, postea data sint nobis, ac pro laboribus temporariis æterna vita nos remuneratus sit, et effecerit pro spinis ac tribulis, ut fructus spiritus in animabus nostris germinaret. Nihil erat homine vilius, et nihil factum est homine gloriosius. Erat ille pos-

trema pars ratione præditæ creaturæ : sed pedes caput evaserunt, et in thronum regium per primitias sunt evecti. Quemadmodum enim si homo quispiam liberalis ac magnificus, cum viderit aliquem naufragum, qui solum corpus nudum ex fluctibus eripere potuit, supinis manibus eum excipiat et candida veste indutum in summo honoris gradu collocet : ita Deus naturam nostram tractavit. Omnia quæ habebat homo perdiderat, libertatem loquendi ac fiduciam, consuetudinem cum Deo, conversationem in paradiso, vitam calamitatis expertem, et tanquam ex naufragio nudus inde exiverat : sed Deus illum exceptum confestim amiciit, et paulatim manu ductum in cœlum evexit. Atqui non erat venia dignum naufragium. Neque enim ob ventorum impetum, sed ob segnitiem ejus, qui navigabat, tota illa tempestas acciderat. Verumtamen ad hoc non respexit Deus, sed ejus misericordiam calamitatis magnitudo commovit, eumque qui in portu naufragium fecerat, perinde quasi medio in pelago id passus esset, benigne ac liberaliter excepit. Siquidem in paradiso lapsum esse, id vero est in portu naufragium fecisse. Quid ita? quia cum nondum tristitia, nondum sollicitudo, nec labores, nec ærumnæ, nec innumeri fluctus libidinum in naturam nostram sævirent, supplantatus est et corruit. Et quemadmodum qui in mari navigant malefici homines, exiguo ferro navim sæpe perforantes totum mare in navigium ab inferiori parte immittunt : sic nimirum et navim Adami cum videret diabolus, hoc est, animam multis refertam bonis, accedens tanquam minuto quodam ferro simplici voce perforavit, et omnes ejus opes exhausit, ipsamque cymbam submersit. At Deus effecit, ut lucrum damno majus esset, et ad thronum regium naturam nostram extulit. Quocirca Paulus etiam clamat dicens : « Conresuscitavit, et consedere nos fecit in dextera sua in cœles-

» tibus, ut ostenderet in sæculis supervenientibus abun-» dantes divitias gratiæ suæ, in bonitate super nos[1]. » Quid ais? Jam res evenit, et finem habet, et dicis : « Ut ostende-» ret in sæculis supervenientibus? » Annon enim ostendit? Jam quidem ostendit, sed non omnibus hominibus, at mihi qui sum fidelis : infidelis autem miraculum nondum vidit. Tum vero illo die natura omnis humana in medium progressa, quod fiet admirabitur, præcipue vero nobis etiam tum manifestius erit. Jam enim credimus, sed non ex æquo miraculum exprimit auditus et visus. Sed quemadmodum in regibus dum purpuram et diadema, et aureas vestes soliumque regium audimus, admiramur quidem, at multo amplius id nobis accidit, cum contractis aulæis ipsum in sublimi præsidentem cernimus tribunali : sic et in Unigenito, cum cœlorum viderimus aulæa contracta, et Regem Angelorum inde descendentem a cœlestibus turmis stipatum, tum vero majus miraculum nobis oculorum ministerio apparebit. Cogita namque quale sit naturam nostram Cherubinis invectam intueri, totumque angelicum exercitum illi circumfusum.

III. Pauli vero sapientiam quoque mihi considera, quam multa nomina conquirat, ut divinam exprimat benignitatem. Non enim dixit simpliciter gratiam, neque simpliciter divitias, sed quid? « Abundantes divitias gratiæ in » bonitate. » Sed neque sic tamen exprimere potuit. Et quemadmodum lævia et lubrica corpora licet innumeris manibus teneantur, nobis elabuntur, et facile effugiant : sic et Dei benignitatem quantiscumque nominibus complecti conemur, ne sic quidem comprehendere possumus, sed verborum nostrorum imbecillitatem ejus magnitudo longo superat intervallo. Quod cum expertus esset Paulus, et ipsius magnitudine verborum vim cerneret superari,

[1] Ephes. II, 6, 7.

uno prolato verbo discessit. Quodnam illud est tandem? « Gratia autem Deo super inenarrabili dono ejus[1]. » Neque enim sermo ullus, neque mens ulla Dei providentiam posset exprimere. Propterea hic quidem inenarrabilem illam ait esse, alibi autem et mentem nostram exsuperare, sic dicens : « Pax Dei, quæ exsuperat omnem mentem, » custodiet corda vestra[2]. » Sed quod dicebam, duo quidem hactenus defensionis reperti sunt modi ; unus, quod non Deus ejecerit, sed nos amiserimus : secundus, quod plura quam fuerant a nobis amissa, in nos collata sint bona : volo autem et tertium dicere. Quis ergo tertius est? quod nimirum, licet majora quam fuerant amissa, postea non dedisset, sed quæ data fuerant, tantum abstulisset, cum nos causam dedissemus, hoc enim addatur ; hoc quoque suffecisset unum ad ipsius providentiam et curam erga nos ostendendam. Neque enim quod det tantum, sed etiam quod quæ data sunt auferat, maximæ specimen præ se fert benignitatis. Ac si placet, ex sermone de paradiso id ostendere aggrediamur. Paradisum dederat, hoc ipsius curæ fuit : indigni hoc munere visi sumus, hoc nostræ fuit improbitatis. Abstulit munus illis, qui indigni evaserant : hoc ipsius bonitati tribuendum est. Et quæ tandem hæc bonitas est rem datam auferre? Expecta, et omnino audies. Cogita namque quis futurus fuisset Caïn, si post homicidium in paradiso mansisset. Si enim cum ab illa habitatione excidisset, si ad laborem et ærumnas damnatus, et mortis minas intuens imminentes, si cum ante oculos positam parentis calamitatem haberet, et objecta pedibus suis iræ Dei vestigia cerneret, ac tantis malis circumseptus esset, in tantam erupit improbitatem, ut naturam ignoraret, communionis partus oblivisceretur, cum, a quo nulla fuerat affectus injuria, necaret, fraternum sangui-

[1] 2 Cor. IX, 15. — [2] Philip. IV, 7.

nem funderet, dexteram cruentaret, cumque Deus illum admoneret, ut quiesceret, non pareret, sed Conditorem suum probro afficeret, parentibus ignominiam inferret, hic si in paradiso versatus fuisset, expende in quantam nequitiam prorupisset. Nam si tam multis frenis injectis, tot letales saltus dedit; si sublati obices isti fuissent, quo non se ipsum præcipitem egisset? Vis etiam ex matris hujus exemplo discere, quantum bonum extiterit a paradisi habitatione excidisse? Scrutare qualis antea esset Eva, et qualis postea evaserit. Antea quidem deceptorem diabolum, malignum illum dæmonem fide digniorem Dei mandatis existimavit, et solo arboris aspectu illecta latam ab illo legem violavit : postquam autem excidit paradiso, quo pacto melior ac modestior sit facta, considera. Cum enim filium esset enixa, « Possedi, inquit, hominem » per Deum [1]. » Ad Dominum confestim confugit ea, quæ Dominum ante contempserat, neque naturæ rem ascribit, neque matrimonii legibus partum acceptum fert : sed naturæ Dominum agnoscit, eique nato jam filio gratias agit : quæque maritum antea in fraudem illexerat, filium etiam erudivit, eique nomen imposuit, a quo de Dei munere posset admoneri : cumque alterum rursus peperisset, ait : « Suscitavit mihi Deus semen pro Abel, quem occidit » Caïn [2]. » Calamitatis recordatur, neque fert impatienter mulier, sed iterum Deo gratias agit, ac filio nomen ex munere divino imponit, eique perpetuam doctrinæ occasionem præbet. Ita, dum etiam abstulit, Deus majora bona largitus est. Paradiso excidit mulier, sed ad Dei cognitionem hac ejectione deducta est : itaque plus invenit, quam perdidit. Quod si utile erat excidere paradiso, cujus rei gratia paradisum ab initio dedit Deus? Utiliter hoc factum est, mi homo, propter negligentiam nostram : itaque si

[1] Gen. iv, 1. — [2] Ibid. 25.

sibi cavissent illi, ac Dominum agnovissent, et sobrii fuissent ac modesti, permansissent in honore : cum autem datum sibi munus ignominia affecissent, tunc utile fuit, ut ejicerentur. Cur igitur illud initio dedit Deus? ut suam ostenderet benignitatem, seque paratum semper esse nos ad majores honores provehere : nos vero nobis ubique pœnarum et suppliciorum auctores sumus, dum nos ipsos nostra socordia bonis, quæ nobis fuerant concessa, privamus. Ut igitur indulgens pater initio quidem filium suum domi manere sinit, et paternis omnibus frui bonis : postquam autem illum viderit hoc honore fuisse depravatum, arcet a mensa, ac longe a conspectu suo collocat, sæpenumero etiam ex ipsis paternis ædibus ejicit, ut illis privatus, et hac contumelia et dedecore melior effectus, dignum reditu se ipsum rursus efficiat, ac paternam capiat hæreditatem : ita quoque fecit Deus. Paradisum homini dedit : cum se indignum ostendisset, ejecit, ut externa illa habitatione ignominiaque melior effectus ac modestior, dignus reditu appareret. Quoniam igitur postea resipuerat, revocat illum rursus, et ait : « Hodie mecum eris in para» diso [1]. » Vides non quod dederit paradisum, sed quod ejecerit e paradiso maximæ curæ specimen extitisse? nisi enim paradiso excidisset, paradiso dignus rursus non apparuisset.

IV. Hunc igitur sermonem perpetuo memoria teneamus, hunc et in argumento proposito, si lubet, ventilemus. Communem omnibus linguam dedit : hoc ejus fuit benignitatis. Non usi sunt illi dono ut opus fuit, sed in extremam dementiam sunt prolapsi ; quod datum fuerat, rursus abstulit. Si enim quod unam linguam haberent, in tantam insaniam inciderunt, ut turrim ad cœlos usque pertinentem ædificare vellent, nisi statim puniti fuissent,

[1] Luc. XXIII, 43.

nonne ipsum quoque cœlorum fastigium occupare cupivissent? Licet enim illis esset impossibile, tamen si animi spectes propositum, scelus illud impium admiserunt. Quæ omnia cum prævidisset Deus, quandoquidem linguæ concordia non ut oportuit usi erant, dissidio linguarum, ut oportuit, illos divídit. Ac mihi clementiam ipsius velim consideres. « Ecce, inquit, vox una omnibus, et hoc fa» cere cœperunt[1]. » Quam ob causam non statim eo devenit, ut linguam divideret, sed prius se excusat, quasi in judicio causam dicturus? tametsi nemo illi dicturus est? Quid fecisti? sed in potestate situm est ipsius, ut cuncta, quæ voluerit, faciat. Attamen quasi rationem redditurus ita excusationem ac defensionem instituit, ut nos doceat humanitatem et clementiam exercere. Nam si Dominus servis se excusat, atque illis qui injuria ipsum affecerant: multo magis nos mutuo excusare oportet, licet vel maxima fuerimus injuria læsi. Vide, quæso, quo pacto se excuset: « Ecce labium unum, et vox una omnibus, inquit, et hoc » facere cœperunt. » Quasi diceret: Nemo mihi vitio vertat ista, cum divisam linguam viderit, nemo diversitatem hanc linguarum ab initio fuisse insertam hominibus arbitretur. Ecce labium unum, et vox una omnibus: sed non usi sunt dono, ut oportuit. Atque ut intelligas eum non tam quod factum fuerat punire, quam quod futurum erat prævia cautione corrigere, audi quid adjungat: « Et nunc non » deficient ab illis omnia, quæcumque conati fuerint fa» cere[2]. « Horum autem verborum hæc est sententia: Nisi jam pœnas dent, et ab ipsa peccatorum radice refrenentur, nullum facient finem scelera perpetrandi. Hoc enim sibi volunt illa verba. « Non deficient ab illis omnia, quæ» cumque conati fuerint facere. » Quasi diceret: Alia quoque majora scelera adjicient. Talis enim res est malitia: si

[1] Gen. XI, 1. — [2] Ibid. 6.

cum primum initium duxerit, non cohibeatur, tanquam ignis arida ligna corripiens, sic in immensam assurgit altitudinem. Vides hoc ipsum quoque benignitatis fuisse non mediocris, quod unitatem vocis abstulerit? Dissidium quippe linguarum invexit ne in majorem improbitatem laberentur. Hunc mihi sermonem memoria tenete, nec unquam elabi ex ea sinite, Deum nimirum non modo cum afficit beneficiis, sed etiam cum punit, bonum esse ac benignum. Nam et ipsius pœnæ ac supplicia beneficiorum ejus sunt pars maxima, et providentiæ genus maximum. Cum ergo famem, pestes, aëris siccitates, imbres continuos, et aëris inæqualitates, vel aliud quippiam videris, quo genus humanum puniatur, nec ægre feras, neque indigneris, sed adora rerum illarum Auctorem, atque illum curæ ac sollicitudinis nomine commenda. Ille quippe est, qui hæc omnia peragit, et corpus castigat, ut anima emendetur. An vero Deus hæc peragit? dicet aliquis. Ille vero hæc peragit; quamvis civitas omnis adesset, quamvis universus orbis terrarum, hoc dicere me non pigebit. Atque utinam tuba clarior mihi vox esset, atque in sublimi loco possem consistere, atque omnibus proclamare ac testificari Deum ista præstare. Neque præ nimia arrogantia hæc a me dicuntur, sed assistentem habeo Prophetam mecum clamantem ac dicentem : « Quia non est malitia in civitate, quam » non fecerit Dominus[1] : » est autem nomen æquivocum, malitia, et utriusque appellationis volo vos exactam significationem ediscere, ne forte propter dictionis ambiguitatem naturam confundentes rerum, in blasphemiam incidatis.

V. Est igitur malitia, quæ vere malitia est, fornicatio, adulterium, avaritia, et innumera mala quæ summis criminibus suppliciisque sunt digna. Rursus est malitia, vel

[1] Amos. III, 6.

potius non est, sed dicitur malitia, fames, pestis, mors, ægritudo, et alia ejusmodi. Hæc enim vere non sunt mala: propterea dixi tantum appellari. Quid ita? Quod si mala essent, bonorum nobis causæ non essent, dum arrogantiam reprimunt, torporem excutiunt, et ad diligentiam incitant, dum attentiores nos reddunt. « Cum enim, inquit, » occideret eos, tunc quærebant eum: et diluculo venie- » bant ad Deum[1]. » Malitiam igitur hanc dicit, quæ corrigit, quæ reddit illustres, quæ diligentiores efficit, quæ philosophiam inserit, non illam accusationi et reprehensioni obnoxiam. Nam illa Dei opus non est, sed nostræ voluntatis inventum: hæc autem ad illam tollendam instituta est. Malitiam igitur hanc appellat afflictionem, quæ nobis ex suppliciis oritur, non ex sua natura, sed ex hominum opinione tale illi nomen imponens. Nam quoniam malitiam solemus vocare non furta solum et adulteria, sed etiam calamitates, ex hominum sententia ita rem appellavit. Hoc igitur est, quod ait Propheta, quia « Non est » malitia in civitate, quam non fecerit Dominus[2]. » Hoc etiam per Hesaïam antea significavit Deus, cum dixit: « Ego Deus faciens pacem, et creans mala[3]: » mala rursus calamitates appellans. Hanc etiam Christus malitiam in Evangeliis subindicat, cum Discipulis ita dicit: « Suffi- » cit diei malitia sua[4], » hoc est afflictio, miseria. Liquet igitur undique malitiam hic eum pœnas appellare, quas et ipse nobis dum infert, maximum suæ curæ ac providentiæ genus exhibet. Nam et medicus, non cum ægrum in hortos ac prata deducit, laudandus est tantum, nec cum in balnea, et piscinas aquarum, nec cum opiparam mensam apponit, sed et cum jejunum jubet manere, cum fame torquet, et siti excruciat, cum lecto affigit, et domum

[1] Psal. LXXVII, 34. — [2] Amos. III, 6. — [3] Isaï. XLV, 7. — [4] Matth. VI, 34.

convertit in carcerem, cum ipso lumine illum privat, ac domum undique tapetibus obumbrat, cum secat et urit, cum acerba porrigit medicamenta, ex æquo medicus est. Annon igitur absurdum est, illum tot malis illatis medicum vocare, Deum vero, si quid tale præstiterit, exempli causa, si famem aut mortem invexerit, blasphemare, atque illi curam universi detrahere? Atqui verus medicus est ipse solus et animarum et corporum. Quocirca sæpenumero naturam nostram ex nimia prosperitate insultantem deprehendens, et cui jam peccatorum febris ingrueret, egestate, fame, morte, ac cæteris ærumnis aliisque medicamentis sibi notis ab ægritudine illam liberat. Atqui pauperes soli famem sentiunt, inquit: Sed non sola fame castigat, verum aliis quoque innumeris. Ac paupertate quidem pressum sæpe fame vexatum emendavit: divitem autem, et opibus abundantem, periculis, morbis, acerbis funeribus. Solers enim est, eique varia suppetunt salutis nostræ medicamenta. Ita quoque faciunt judices: non honoribus tantum afficiunt, et coronant urbium incolas, neque dona tantum largiuntur, sed et sæpenumero puniunt. Propterea gladius illorum exacuitur, et barathra parantur, et rota, et equulei, et carnifices, et alia innumera genera suppliciorum. Quod igitur est apud judices carnifex, hoc apud Deum est fames, quæ tanquam carnifex nos castigat, et a vitio revocat. Idem et in agricolis cernere licet. Non enim tantum radicem obtegunt vitis, neque circumvallant sepibus, sed etiam amputant, et multos palmites resecant. Idcirco non ligonem tantum habent illi, sed et falcem aptam ad secandum. Attamen illos non reprehendimus, sed et illos tum maxime laudamus, cum inutilia multa viderimus ab illis resecta, ut superfluis rejectis, quæ remanent saniora reddantur. Annon igitur absurdum est, patrem quidem, et medicum, et judicem, et agricolam

approbare, ac neque illum dum filium pellit ex ædibus, neque medicum dum torquet ægrotum, neque judicem dum castigat, neque agricolam dum amputat, reprehendere vel accusare: Deum vero, si quando nos tanquam capitis gravedine laborantes ex nimia excitare velit ebrietate, quam malitia ingenerat, carpere, et innumeris impetere criminationibus? Annon extremæ dementiæ fuerit, non eamdem permittere Domino causam suam defendendi facultatem, quam conservis nostris permittimus?

VI. Hæc a me idcirco dicuntur, quod eorum ipsorum causa formidem, qui crimini vertunt, ne forte adversus stimulos calcitrantes, pedes cruentent, ne, dum in cœlum lapides jaciunt, capitibus suis vulnera excipiant. Mihi vero aliud longe gravius dicendum suppetit. Omittens enim quærere, ut hoc illis concedam, num utiliter id nobis abstulerit Deus, id dico tantum; si quæ data fuerant abstulisset, ne sic quidem posset ullus Deum accusare: siquidem rerum suarum dominus erat. Quod si hominibus, cum pecunias nobis crediderint, et argentum mutuo dederint, gratias agimus ob illud tempus, quo mutati sunt: nec indignamur ob illud tempus, quo a nobis auferunt, quæ sunt propria: num Deum, quæso, reprehendemus, cum repetere a nobis res suas voluerit? Quis vero non illud extremæ esse dementiæ judicaverit? At non ita magnus ac generosus ille Job fecit; neque enim solum cum accepit, sed etiam cum spoliatus est, maximas agebat gratias, cum ita diceret: «Dominus dedit, Dominus abstulit: » sit nomen Domini benedictum in sæcula[1].» Quod si pro utroque istorum sigillatim gratiæ sunt agendæ, neque minus utilis est privatio, quam ipsa largitio, qua tandem venia digni erimus, qui tam mitem Dominum, tam benignum, tam sollicitum, et quovis medico sapientiorem, et quovis

1 Job. 1, 21.

patre indulgentiorem, et judice quovis justiorem, et qui diligentius quam ullus agricola nostras animas excolit, factis contrariis remuneramur, et quem adorare oportuit, adversus eum stomachamur? Quidquam-ne esse potest amentius aut stupidius iis, qui, cum tanto ordine res sint dispositæ, dicunt res nostras Dei esse providentia curaque destitutas? ut enim si quis obscurum ac frigidum solem esse dicat, hac sua sententia extremæ stultitiæ profert indicium: ita si quis de Dei providentia curaque dubitet, multo magis amentiæ crimini est obnoxius. Non ita lucidus sol est, ac Dei providentia manifesta: tamen audent nonnulli dicere dæmones res nostras gubernare. Quid faciam? benignum Dominum habes, mavult a te blasphemiis lacessi, dum ejusmodi verba profers, quam permissa dæmonibus rerum tuarum cura te experientia docere, quo pacto dæmones gubernent. Tum enim probe intelligeres experientia magistra, quanta sit illorum nequitia: imo vero nunc etiam possumus id tanquam exiguo quodam exemplo demonstrare. Occurrerunt Domino quidam a dæmone correpti, ex sepulcris egressi, et rogabant eum dæmones, ut sibi permitteret in gregem porcorum intrare[1]: et permisit, atque illi abeuntes, omnes statim in mare præcipites egerunt. Ita gubernant dæmones. Atqui nihil illis erat rei cum porcis: tecum autem semper irreconciliabile bellum habent susceptum, et pugnam acerrimam, et odium immortale. Quod si illos, quibuscum nihil illis erat commune, ne ad exiguum temporis momentum tolerare potuerint, si hostes suos, et a quibus perpetuo mordentur, obnoxios sibi nos habuerint, quid non facient? quo nos irreparabili incommodo non afficient? Propterea namque Deus in gregem porcorum irruere illos permisit, ut in corporibus rationis expertium animalium, ipsorum

[1] Matth. VIII, 28.

nequitiam discas. Atque illos quidem eadem facturos fuisse dæmoniacis, quæ porcis nisi et in ipsa insania illorum, curam gereret dæmoniacorum Deus, omnibus manifestum est. Et nunc igitur, si quando videris hominem agitatum a dæmone, Dominum adora, nequitiam dæmonum disce : siquidem utrumque in his dæmoniacis cernere licet, et Dei benignitatem, et dæmonum improbitatem. Ac dæmonum quidem improbitatem, cum turbent et exagitent animam dæmoniaci : Dei vero benignitatem, cum ita sævum inquilinum, et hominem præcipitare cupientem retineat et coërceat, neque omni sua potestate uti permittat, sed tantam vim sinat ostendere, ut et hominem castiget, et illorum nequitiam manifestet. Vis etiam et altero rursus exemplo conspicere, qua ratione dæmon gubernet, cum a Deo illi permittitur, ut potestatem suam exerceat ? Veniant tibi in mentem armenta, et greges Job, quo pacto uno temporis momento cuncta assumpserit, miserabilis liberorum ejus mors, inflicta corpori ejus plaga : et crudelitatem, inhumanitatem ac sævitiam nequitiæ dæmonum intuebere, atque inde manifeste cognosces, si hoc etiam universum Deus illorum permitteret potestati, futurum, ut cuncta confunderent, et turbarent, et ita nos tractarent, ut porcos, et armenta illa, sic ut ne exiguo quidem temporis momento saluti nostræ possent parcere. Si dæmones gubenarent, nihilo meliori essemus in statu quam dæmoniaci : imovero deteriori in statu quam illi. Neque enim illos in universum illorum tyrannidi exposuit Deus, alioqui multo istis graviora passi essent, quam nunc patiantur. Ego vero lubens ex iis qui ista dicunt sciscitarer, quam tandem in rebus præsentibus confusionem cernant, ut negotiorum nostrorum regimen omne dæmonibus tribuant ? At enim solem videmus per tot annorum curricula ordinate quotidie gradientem : varium siderum chorum qui

suum ordinem servat, lunæ cursus nunquam interruptos, noctis ac diei successionem accuratam, omnia cum supera, tum infera tanquam in concinna quadam chorea, vel potius multo melius et exactius singula suum locum servare, neque suum ordinem transgredi, quem illis Deus ab initio præscripsit.

VII. Sed quid ista prosunt, dicet aliquis, quod cœlum quidem et sol, et luna, et cœtus astrorum, et alia cuncta multum ordinem præ se ferant, res autem nostræ confusionis ac perturbationis sint plenæ? Cujus tandem confusionis, mi homo, aut perturbationis? Ille dives est, inquit, et vim facit, rapit, et fraudat, pauperum facultates absumit quotidie, neque quidquam illi mali accidit; alter modeste vivit, temperantiam et justitiam exercet, ac cæteris bonis ornatus est, et paupertate, morbis et extremis malis affligitur. Hæccine sunt ergo, quæ te scandalizant? Hæc sunt, inquit. Si ergo multos ex iis, qui rapiunt affligi videas, et ex iis qui virtute præditi vivunt nonnullos, vel etiam innumeros bonis abundare, cur non sententiam hanc deponis, neque Dominum laudas? Quia nimirum hoc ipsum est, quod me amplius scandalizat. Cur enim, cum duo sint improbi, unus punitur, et alter evitato supplicio discedit, et cum duo sint boni, unus honoribus cumulatur, alter continuis pœnis affligitur? Hoc ipsum etiam providentiæ divinæ opus est maximum. Si enim improbos omnes hic puniret, et omnes bonos honoribus hic afficeret, supervacaneus judicii dies esset. Rursus si nullum improbum puniret, nec ullum bonum honore afficeret, et pravi pejores fierent ac deteriores, ut qui multo sint probis negligentiores: et qui blasphemare vellent, Deum magis accusarent, planeque res nostras negarent Dei providentia gubernari. Nam si nunc etiam cum improbi nonnulli puniuntur, et honorantur boni, æque dicunt res hu-

manas Dei providentia minime regi: si ne hoc quidem fieret, quid non dicerent? quæ verba non effutirent? Propterea quosdam punit, quosdam non punit ex improbis: et quosdam honore afficit, quosdam honore non afficit ex bonis. Non punit omnes, ut tibi resurrectionem esse persuadeat; quosdam vero punit, ut negligentiores per aliorum supplicium timore perculsos diligentiores efficiat. Rursus nonnullos ex bonis honore afficit, ut cæteros ad amorem virtutis honoribus illis alliciat: non omnes autem honoribus afficit, ut alterum tempus esse cognoscas, quod omnibus mercedem persolvet. Si enim omnes in hac vita, quæ meruerunt, acciperent, sermoni de resurrectione fidem habere recusarent; quod si nemo quæ meruerat, recepisset, plures certe negligentiores evasissent. Propterea quosdam punit, quosdam minime punit, et cum eis qui puniuntur, tum eis qui non puniuntur prodest. Nam istorum quidem reprimit improbitatem, illorum vero supplicio modestiores cæteros reddit. Atque hoc ex illis, quæ dixit Christus ipse, manifestum est. Cum enim renuntiatum illi esset collapsam turrim homines quosdam obruisse, ait ad illos: « Quid » existimatis, quia et ipsi peccatores fuerint solum? Non, » dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, et vos eadem » patiemini[1]. » Vides ut illi quoque propter peccata perierint, et cæteri propter justitiam non evaserint, sed ut illorum supplicio fierent meliores? Itaque injuria sunt affecti, inquit, illi, qui pœnas dederunt. Poterant enim et ipsi non puniti, aliorum supplicio fieri meliores. Atqui si meliores illos per pœnitentiam evasuros scivisset, nequaquam illos Deus punivisset. Si enim cum prævideat multis suam longanimitatem nihil profuturam, tamen eos multa cum patientia tolerat, suas partes agens, et illis concedens, ut a stultitia sua resipiscant; quomodo eos, qui

[1] Luc. XIII, 4.

cæterorum supplicio meliores evasuri erant, eo fructu privaret, qui ex pœnitentia percipitur? Itaque nulla isti læsi sunt injuria, quod et illorum malitia sit supplicio repressa, et quod leviores propterea futuræ sint pœnæ, quas in altero sæculo luituri sunt, quod in isto mala sustinuerint. Rursus illi qui puniti non sunt, nulla sunt injuria læsi. Licuit enim ipsis, si quidem voluissent, longanimitate Dei ad optimam uti mutationem, patientiam ejus laudando summam ejus tolerantiam revereri, et ad virtutem aliquando converti, atque ex aliorum supplicio salutem suam lucrifacere. Quod si in nequitia perseverant, non Deus est in causa, qui propterea patienter fert, ut eos sibi reconciliet, verum illi venia sunt indigni, qui Dei longanimitate, ut oportuit, non sint usi. Neque vero rationem tantum istam afferre possumus, ob quam in hac vita mali omnes minime plectuntur, sed et aliam nihilo ista minorem. Quam tandem? Quod nimirum, si confestim post peccata pœnas sumeret Deus, sublatum esset e medio genus humanum, neque continua successione ad hæc tempora pervenisset. Atque ut hoc verum esse cognoscas, audi Prophetam dicentem: « Si iniquitates observaveris, Domine, » quis sustinebit[1]? » Quod si lubeat hoc dictum examinare, omissa in singulorum vitam exacta inquisitione, neque enim fieri potest, ut quæ quisque gesserit in vita sciamus, quæ sine contradictione cuncti peccamus, ea in medium proferamus, et ex hoc nobis liquebit, quod si ob singula peccata puniremur, jam olim periissemus. « Qui fratrem » suum fatuum appellarit, reus est gehennæ ignis[2], » inquit. An igitur est aliquis nostrum, qui hoc peccatum non commiserit? Ergo-ne subito e medio tolli oportuit? Itaque sublati omnes essemus e medio, atque deleti quondam et jam dudum. Rursus is qui jurat, inquit, etsi recte ju-

[1] Psal. CXXIX, 3. — [2] Matth. V, 22.

ret, rem agit, quæ a Malo est[1]. Quis igitur est, qui non jurarit? imovero, quis est qui non aliquando pejerarit? Qui mulierem, inquit, aspicit lascivis oculis, adulter perfectus est[2]. Atque hujus sane peccati multos offendere possumus reos. Cum igitur hæc quæ in confesso sunt, talia tamque intoleranda sint, et horum singula seorsim supplicium nobis accersant inevitabile, si ea quoque nobiscum reputemus, quæ occulte peccavimus, tum præsertim divinam providentiam agnoscemus, quæ non in singula nobis peccata supplicium inferat. Itaque si quem videris rapientem, fraudantem, et eum minime puniri, excute tu quoque conscientiam tuam, reputa tecum vitam tuam, et tua delicta percurre, tum probe intelliges tibi primo non expedire, ut in peccatis singulis puniaris. Idcirco enim severe multi loquuntur, quod non sua prius quam aliena considerent: sed nostris omissis omnes in res aliorum inquiramus. Verumtamen ne amplius id agamus, sed plane contrarium. Ac si quidem justum aliquem puniri videas, Job recordare. Etsi enim justus sit aliquis, nec tamen justior illo erit, neque vel modicum illi proximus erit: ac licet innumera sit mala passus, necdum tamen quidquam tale passus est, quale vir ille.

VIII. Hoc igitur mente versans, desine Dominum accusare, cum intelligas Deum, non quod illum deserat, talem sinere malis affligi, sed quod illum corona donare, atque illustriorem velit reddere. Si vero peccatorem videas castigari, recordare paralytici, qui triginta jam annos in lecto decubuerat. Nam illum propter peccata tum traditum illi morbo fuisse, audi quo pacto Christi verba testentur: « Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne de» terius tibi aliquid contingat[3]. » Vel enim eorum quæ commisimus, luimus pœnas, dum castigamur: vel occa-

[1] Matth. v, 37. — [2] Ibid. 29. — [3] Joan. v, 14.

sionem accipimus coronarum, si dum recte vivimus, malis affligimur. Itaque sive in justitia, sive in peccatis vitam degamus, utile nobis est puniri, quod id aliquando illustriores nos reddat, aliquando modestiores efficiat, ac futurum supplicium nobis mitiget. Posse namque aliquem, qui fuerit in hac vita punitus, et cum gratiarum actione cuncta pertulerit, gravitatem supplicii in altera vita subeundi mitigare, disce ex his Pauli verbis : « Ideo inter vos » multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi. Quod » si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur : » dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non » cum mundo damnemur[1]. » Hæc igitur omnia cum explorata sint nobis, ita de providentia Dei philosophemur, eisque qui contradicunt os obturemus. Quod si quid accidat, quod mentem nostram excedat, ne idcirco res nostras divina regi providentia negemus, sed cum eam ex parte comprehenderimus, in iis quæ comprehendi minime queunt, investigabili ejus sapientiæ cedamus. Si enim hominis artificium homo imperitus assequi minime potest, multo magis impossibile est, ut immensam Dei providentiam intelligat mens humana. « Inscrutabilia quippe sunt » judicia ejus, et investigabiles viæ ejus[2]. » Verumtamen cum ex paucis de toto possimus probationem ac fidem certam accipere, pro cunctis quæ accidunt Deo gratias agamus. Nam et alia ratione possumus absque ulla contradictione de providentia divina philosophari, si velimus : Interrogemus enim adversarios, an sit Deus ? Quod si dixerint non esse Deum, ne illos responso dignemur. Ut enim furiosis æquum non est, ut quidquam respondeamus, ita nec illis qui Deum non esse dicunt. Nam si navigium, in quo pauci nautæ fuerint et vectores, fieri nequit ut incolume servetur, ne ad unius quidem stadii spatium abs-

[1] 1 Cor. XI, 30. — [2] Rom. XI, 33.

que manu gubernatoris : multo magis tantus hic mundus, qui tot in se corpora continet ex elementis conflata, tanto tempore non durasset, nisi esset aliqua providentia, quæ illi præesset, et hoc universum tueretur semper ac regeret. Quod si communem omnium sententiam et ipsam rerum experientiam reveriti Deum esse fateantur, hoc illis dicamus : Si sit Deus, ut profecto est, sequitur eum etiam justum esse. Nisi enim justus sit, ne Deus quidem est. Quod si justus sit, unicuique pro meritis reddit. Atqui videmus non omnes hic pro meritis recipere: proinde necesse est alteram nobis repositam retributionem speremus, ut cum pro meritis unusquisque receperit, appareat justitia divina. Hæc enim oratio non de providentia solum, sed etiam de resurrectione philosophiam nobis introducit. Hæc igitur scientes, cum ipsi de providentia et resurrectione meditemur, tum cæteros doceamus, et omne studium in id conferamus, ut iis, qui adversus Dominum insaniunt, os occludamus, eumque nos in omnibus glorificemus. Sic enim majorem ejus curam ac patrocinium promerebimur, et multum auxilium obtinebimus, atque ita vera malitia liberabimur, et futura bona consequemur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria, una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA I.

Ad eos qui objiciunt, cur e medio sublatus non sit diabolus; et quod hujus malitia nihil nos lædat, si attendamus; et de pœnitentia.

I. Isaac quidem cum exoptasset aliquando prandium filii manibus paratum comedere, filium ex ædibus ad venationem emisit: hic vero noster Isaac cum exoptasset prandium sumere manibus nostris paratum, non ex ædibus nos emisit, sed ipse nostram ad mensam accurrit. Quis majorem paternum amorem unquam exhibuit? quis humilitatem majorem eo, qui tam ardentem dignatus est ostendere charitatem, tantumque voluit se demittere? Quamobrem nos etiam, qui et vocis intentionem, et pedum firmitatem matutina sermocinatione depressimus, paterni vultus aspectu recreati, continuo infirmitatis obliti sumus, torporem excussimus, voluptate commoti sumus et erecti, splendidam vidimus canitiem, et anima nostra luce repleta est. Propterea quoque prompto et alacri animo mensam apponimus, ut nos, cum comederit, benedicat. Non hic furtum est et dolus, ut illic tum fuit: alius quidem afferre jussus est, alius vero attulit; sed ego afferre jussus sum, ego quoque attuli. Tu vero benedictione spirituali benedic nobis, pater, et ea quam accipere optamus omnes, quæque non modo tibi, sed et mihi, et omnibus his sit utilis: communem omnium nostrum dominum precare, ut vitam tuam ad prolixam Isaac senectutem producat: hoc enim et mihi et istis rore cœli ac pinguedine terræ multo pretiosius est et fructuosius.

Verum enimvero jam tempus est, ut mensam apponamus: quæ porro illa est? reliquiæ nimirum eorum, quæ nuper Charitati Vestræ dicta sunt: adhuc enim, adhuc, inquam, de diabolo sermonem habemus, quem ante duos hos dies instituimus, quem et mane ad eos habuimus, qui mysteriis initiantur, cum de abrenuntiatione, deque aggregatione apud istos dissereremus. Hoc autem agimus, non quod delectet nos de diabolo verba facere, sed quod tuta sit nobis quæ de eo doctrina profertur. Est enim inimicus et hostis noster: illud porro securitatem magnam parit, si nobis res inimicorum plane sint notæ. Diximus nuper eum per violentiam non vincere, neque per tyrannidem, neque necessitatem afferendo, nec cogendo: quoniam si ita esset, omnes utique perderet: hujusque rei protulimus argumentum porcos[1], in quos nihil agere dæmones potuerunt, antequam a Domino permissum esset; armenta Job, et greges; neque enim hæc diabolus ausus est perdere, quousque desuper potestatem accepit. Unum igitur hoc primum didicimus, eum per vim aut necessitatem non vincere. Secundum post illud addidimus, eum, quamvis fraudibus vincat, non tamen hac ratione cunctis superiorem evadere, et rursus athletam ipsum in medium protulimus Job, cui licet mille machinas admoverit, non eum tamen hac ratione superavit, sed et victus abscessit. Una jam restat quæstio; quænam illa tandem? quod licet per vim, inquiunt, non vincat, attamen fraudibus vincit: ideoque melius foret, ut penitus deletus esset. Quamvis enim Job superior evaserit, Adam tamen deceptus est et supplantatus. Quod si semel e medio sublatus esset, ne Adam quidem supplantatus unquam fuisset: jamvero, dum manet, ab uno quidem superatur, ac multis superior evadit: decem illum vincunt; sed ab eo mille superantur,

[1] Matth. VIII, 31.

et expugnantur : sin autem illum e medio sustulisset, neque mille isti periissent. Quid igitur ad hoc respondebimus? Multo nimirum pluris esse faciendos, qui vincunt, quam qui superantur, licet hi plures sint, illi pauciores. « Melior enim est, inquit, unus qui faciat voluntatem » Dei, quam mille iniqui[1]. » Deinde vero quod adversario sublato victor ipse per illud damno afficiatur. Nam si adversarium quidem manere permittas, ignaviores non ob eos, qui magis strenui sunt, sed ob ignaviam suam damna patiuntur : sin autem sustuleris adversarium, qui magis strenui sunt, ob ignavos afficiuntur injuria, neque virtutis suæ specimen edunt, neque coronas adipiscuntur.

II. Nondum fortasse percipitis, quæ dixi : quamobrem clarius eadem est necesse dicantur. Sit pugil unus; sint et athletæ duo qui cum eo sint luctaturi, atque ex his duobus athletis unus quidem sit ingluvie corruptus, contemptus, viribus defectus, enervatus : alter vero qui strenue se gerat, bene habito sit corpore, in palæstra versetur, in multis gymnasiis, omnique se athletica exercitatione corroboret : si adversarium ergo sustuleris, utri horum injuriam inferes? num ignavo et negligenti? an strenuo, qui tot labores exantlaverit? haud dubium, quin strenuo : nam hic quidem propter ignavum adversario sublato damnum est passus; at ignavus illo manente non jam ob strenuum injuria est affectus; quippe qui propter ignaviam suam conciderit. Dicam et aliam quæstionis hujus solutionem, ut intelligas non diabolum injuriam inferre, sed propriam ignaviam eos, qui minime attenti sunt, ubique supplantare. Relinquatur diabolus admodum malus non natura, sed animi proposito ac sententia. Malum enim natura non esse diabolum ex nominibus ipsis cognosce. Diabolus namque, hoc est accusator, dictus

[1] Eccli. XVI, 3.

est ab accusando: hominem enim apud Deum accusavit. « Num gratis Job te colit? inquiens; sed mitte manum » tuam, et tange quæ habet : si non in faciem te blasphe- » mabit [1] : » accusavit rursus Deum apud hominem, « Ignis » cecidit de cœlo, inquiens, et combussit oves [2] : » siquidem illi persuadere nitebatur, desuper e cœlis bellum istud in eum esse commotum, et servum cum domino collidebat, dominumque cum servo: imovero non collidebat, sed conatus est quidem, at non valuit: ut cum alterum videris servum cum domino commissum, et odio in eum commotum, Adam scilicet in Deum, ejusque calumniæ fidem habentem, non ex propria virtute, sed ex illius cum ignavia, socordiaque discas robur acquisivisse. Diabolus igitur idcirco dictus est, id est, accusator: porro accusare, et non accusare natura non est, sed actio, quæ fit, et esse desinit; quæ accidit et accidere desinit: res autem ejusmodi non naturæ, neque substantiæ conditionem sunt nactæ. Scio multis comprehensu difficilem hunc esse de substantia deque accidentibus sermonem: sed sunt qui subtilius audire possunt; quam ob causam et nos hæc diximus. Vultis et ad alterum nomen veniam, ac videbitis illud quoque non substantiæ neque naturæ nomen esse? Malus vocatur: malitia vero non est naturæ, sed arbitrii ac propositi : nam et ipsa nonnunquam inest, et nonnunquam inesse desinit. Noli enim dicere in illo eam perpetuo manere: nam et in illo ab initio non fuit, sed postea accessit, quamobrem et Apostata dicitur : tametsi cum multi sint homines mali, solus ille per excellentiam Malus dicitur. Quam tandem igitur ob causam sic appellatur? quod nullatenus a nobis injuria lacessitus, cum nihil exiguum, nihil magnum posset objicere, cum honore affectum vidisset hominem, continuo bonis ejus invidit.

[1] Job. 1, 9, 10. — [2] Ibid. 16.

Quid igitur hac malitia nequius fingi possit, quam cum nulla legitima de causa odium ac bellum exoritur? Relinquatur itaque diabolus; et creaturam in medium proferamus, ut discas non causam nobis malorum esse diabolum, si animum attendere velimus: ut intelligas eum, qui proposito animi est imbecillis, negligens, et ignavus, etiamsi diabolus non sit, concidere et in multa vitiorum barathra se ipsum præcipitem agere. Diabolus malus est, scio equidem, et in confesso est apud omnes: sed attende diligenter ad ea, quæ nunc dicturi sumus: non enim res sunt vulgares, sed de quibus a multis sæpenumero multis in locis habentur sermones; de quibus multa sæpe contentio et bellum exoritur, non fidelibus tantum adversus infideles, sed et fidelibus adversus fideles: hoc enim est, quod dolorem inurit.

III. Diabolum igitur malum esse fatentur omnes: quid de creatura ista bona et admiratione digna dicemus? an etiam malam esse creaturam? et quis ille adeo scelestus? quis adeo stupidus, ac mente captus, ut creaturam accuset? quid ergo de illa dicemus? non enim mala est, sed et bona, et sapientiæ Dei, virtutis, ac benignitatis est argumentum. Audi ergo quo pacto illam admiretur Propheta dicens, « Quam magnificata sunt opera tua, Do- » mine! omnia in sapientia fecisti [1]. » Non sigillatim percurrit; sed incomprehensibili divinæ sapientiæ immensitati cessit. Utiliter autem adeo bonam et magnificam illam a Deo factam esse ut noveris, audi quempiam dicentem: « Ex magnitudine et specie creaturarum per pro- » portionem Creator illarum videtur [2]: » audi Paulum dicentem, « Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per » ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur [3]. » Horum enim quisque per ea, quæ dixit, nos ab ea, quasi manu

[1] Psal. CIII, 24. — [2] Sap. XIII, 5. — [3] Rom I, 20.

duci ad Dei cognitionem, subindicavit, quod illa efficiat, ut dominum agnoscamus. Quid igitur? si bonam hanc et admirabilem creaturam multis impietatis causam extitisse videamus, num illam accusabimus? nequaquam, sed eos qui medicina, ut oportuit, non sunt usi. Quomodo ergo causa impietatis erit illa, quæ ad Dei cognitionem nos provehit? « Obtenebrati sunt, inquit, in cogitationibus suis » philosophi, et coluerunt, et servierunt creaturæ potius, » quam Creatori [1]. » Nusquam diabolus hic, nusquam hic dæmon, sed creatura sola divinæ cognitionis magistra in medio proposita est. Quonam ergo pacto causa impietatis est facta? non ex natura sua, sed ex eorum incuria, qui ad res suas attenti non erant. Quid igitur? tollemus-ne, quæso, creaturam quoque? sed quid ego de creatura loquor? ad membra nostra veniamus: nam et ipsa causam esse perditionis reperiemus, nisi animum attendamus, non ex propria natura, sed ex ignavia nostra. Ac vide quæso; datus est oculus, ut creaturam intuens, Dominum glorifices: at si oculo recte non utaris, adulterii tibi conciliator evadit. Lingua vero data est, ut laudes, ut celebres Creatorem: at si recte non attendas, blasphemiæ tibi fit administra. Manus datæ sunt, ut ad preces illas extendas: sed si sobrius non sis, ad rapinam eas extendis. Pedes dati sunt, ut ad bona opera curras; sed si negligens fueris, eorum ope malas actiones exequeris. Vides infirmum cuncta lædere? vides infirmum remedia salutaria præcipitem in mortem agere, non ex natura sua, sed ex illius imbecillitate? Cœlum condidit Deus, ut opus admirans, Dominum adorares: at alii, Conditore derelicto, cœlum ipsum adorarunt: id vero propter eorum ignaviam et insipientiam accidit. Sed quid ego creaturam dico? enimvero quid salutarius cruce fieri possit? atqui crux ista

[1] Rom. I, 21.

scandalum infirmis est facta. « Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est : iis autem, qui salvi fiunt, » Dei virtus est; » et rursus, « Prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem » stultitiam [1]. » Quid ad docendum aptius Paulo fingi possit et Apostolis? At isti Apostoli multis odor mortis sunt facti : ait igitur, « Aliis quidem odor mortis in mortem : » aliis autem odor vitæ in vitam [2]. » Vides infirmum a Paulo etiam lædi, validum autem ne a diabolo quidem affici damno?

IV. Vis etiam de Christo sermonem instituamus? Quid cum illa salute conferri potest? quid illo adventu fructuosius? atqui hic ipse adventus salutaris, et utilis multis accessio pœnarum est factus. « In judicium enim, inquit, » in hunc mundum veni : ut qui non vident, videant, et » qui vident, cæci fiant [3]. » Quid ais? lux cæcitatis causa facta est? non lux facta est causa cæcitatis, sed oculorum animæ imbecillitas recipere lumen non valuit. Vides infirmum undique lædi; validum autem undique utilitatem decerpere? nam ubique voluntas est in causa, ubique nostrum arbitrium est auctor : quandoquidem diabolus, si nosse velis, etiam utilis nobis est, si eo, prout oportet, utamur, magnamque nobis utilitatem parit, neque mediocre nobis inde lucrum obvenit. Hoc multoties et ex ipso Job ostendimus : potest autem ex ipso quoque Paulo intelligi : sic enim ait de fornicatore scribens : « Tradite hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut Spiritus » salvus sit [4]. » Ecce etiam salutis auctor factus est diabolus : tametsi non ex ipsius mente, sed ex artificio Apostoli. Nam quemadmodum medici viperas sumunt, et, perniciosis membris resectis, theriaca medicamenta conficiunt : ita

[1] 1 Cor. I, 18 et 23. — [2] 2 Cor. II, 16. — [3] Joan. IX, 39. — [5] 1 Cor. V, 5.

quoque Paulus fecit; quidquid inerat utile ex illato a diabolo supplicio sumens reliquum omisit. Ut enim intelligas non esse salutis auctorem diabolum, sed illum in id incubuisse, ut hominem perderet ac devoraret, Apostolum autem sapientia sua gulam ei fregisse, audi quid in secunda ad Corinthios Epistola de eodem fornicatore dicat: « Confirmate in illum charitatem, ne forte abundantiori » tristia absorbeatur, qui ejusmodi est, et circumveniamur a Satana[1] : præripiamus ex belluæ faucibus hominem. Tanquam enim carnifice persæpe diabolo usus est Apostolus: carnifices autem maleficos quidem puniunt, at non quantum volunt, sed quantum judices sinunt : ea quippe lex est carnificis, ut ad judicis nutum attendens pœnam inferat. Vides ad quantam ascenderit Apostolus dignitatem? qui circumdatus erat corpore, incorporeo tanquam carnifice utebatur; et quod diabolo communis Dominus Job ita præcipiens ait, « Tange carnem ejus, verumtamen animam ejus ne tetigeris[2], » limites mensurasque pœnarum præscribens : ne cum procax et effrenata sit bellua, insolentius impetum faciat : hoc etiam agit Apostolus : cum enim tradidisset ei fornicatorem, ait, « In » interitum carnis[3], » hoc est, animam ejus ne tetigeris. Vides auctoritatem servi? noli ergo diabolum timere, licet incorporeus sit : impegit enim; at nihil imbecillius est eo, qui impegerit, licet minime corpore sit circumdatus; quemadmodum neque robustius est quidquam eo, qui libere et cum fiducia possit agere, licet mortale corpus circumferat.

V. Hæc a me nunc dicta sunt omnia, non ut diabolum crimine liberarem, sed ut vos ab ignavia liberos redderem : siquidem magnopere contendit ille, peccatorum ut nostrorum in ipsum culpam rejiciamus: ut hac spe lac-

[1] 2 Cor. II, 8. — [2] Job. II, 6 — [3] 1 Cor. V, 6.

tati, cum omne genus scelerum pervaserimus, multa supplicia nobis augeamus, nec ullam ideo veniam impetremus, quod culpam in eum transtulerimus, sicut nec Eva impetravit. Nos vero nequaquam id agamus, sed nos ipsos agnoscamus : vulnera agnoscamus; sic enim et medicamenta poterimus adhibere : nam qui morbum non novit, nihil de ægritudine sollicitus erit. Multa peccavimus, scio equidem, omnes enim pœnis obnoxii sumus : at venia nobis negata non est, nec a pœnitentia excidimus : adhuc enim stamus in scammate et in pœnitentiæ certaminibus versamur. Senex es, et ad ipsum exitum vitæ pervenisti? Ne tum quidem a pœnitentia te arbitreris excidisse, neque de tua salute desperes, sed latronis tibi veniat in mentem, qui in cruce libertate donatus est. Quid enim brevius illa hora, in qua coronatus est? attamen hæc etiam illi ad salutem suffecit. Juvenis es? noli confidere juventuti, nec existimes longum te vitæ spatium habiturum : dies enim Domini sicut fur in nocte, ita veniet [1]. Propterea incertum nobis obitum reddidit, ut certum studium ac sollicitudinem adhibeamus. Non vides eos, qui præmaturo in dies obitu abripiuntur? Idcirco admonet quidam, « Non tardes converti ad Domi» num, et ne differas de die in diem : ne forte dum cunc» taris, conteraris [2] : » adhortatio illa seni adhibeatur; hac juvenis admonitione doceatur. At in tuto versaris, et divitiis affluis, pecuniis redundas, neque mali tibi quidquam accidit : verum audi quid dicat Paulus : « Cum dixerint » pacem et tranquillitatem, tunc repentinus eis superve» niet interitus [3]. » Multa laborant vicissitudine ac mutatione res humanæ : non est in potestate nostra obitus, sit in potestate nostra virtus : benignus est Dominus noster Christus.

VI. Vultis etiam pœnitentiæ vias commemorem? multæ

[1] 1 Thess. v, 2. — [2] Eccli. v, 8. — [3] 1 Thess. v, 3.

sane sunt illæ, variæ, ac differentes, et omnes ad cœlum ducunt. Prima est pœnitentiæ via damnatio peccatorum : « Dic enim tu primus peccata tua, ut justificeris [1]. » Propterea quoque dicebat Propheta : « Dixi : Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti » impietatem cordis mei [2]. » Damna igitur et tu ea, in quibus peccasti : hoc Domino sufficit ad excusationem : qui enim ea damnat, in quibus peccavit, tardius in eadem rursus incidit : domesticum accusatorem excita conscientiam tuam, ne accusatorem illic habeas coram Domini tribunali. Hæc igitur una est optima pœnitentiæ via : adhuc autem et altera est nihilo inferior ista, ut acceptarum ab inimicis injuriarum memores non simus, ut iræ imperemus, ut conservorum peccata dimittamus : sic enim et quæ in Dominum commissa fuerint, dimittentur : en alteram etiam peccatorum expiationem. « Si enim dimiseritis, » inquit, debitoribus vestris, dimittet et vobis Pater vester » cœlestis [3]. » Vis et tertiam pœnitentiæ viam discere ? oratio fervens, et accurata, atque ex intimo corde promanans. Non tu viduam illam vidisti, quo pacto impudentem sibi judicem illum conciliarit [4] ? at tu mansuetum nactus es Dominum, bonum, et clementem : illa adversus inimicos postulabat ; tu vero non adversus inimicos, sed pro tua salute postulas. Quod si quartam etiam nosse velis, eleemosynam dicam : multam enim ea et copiosam vim habet : siquidem Nabuchodonosori, qui ad omne improbitatis genus provectus erat, et omnem impietatem molitus erat, ait Daniel : « Rex, consilium meum » placeat tibi : peccata tua in eleemosynis redime, » et iniquitates tuas in miserationibus pauperum [5]. » Quid cum hac benignitate conferri queat ? post innumera

[1] Isaï. XLIII, 26. — [2] Psal. XXXI, 5. — [3] Matth. VI, 14. — [4] Luc. XVIII, 3. — [5] Dan. IV, 24.

peccata, post tot et tantas iniquitates placatum iri se pollicetur ei, qui offenderat, si erga conservos suos benigne se gesserit. Et vero si modeste agat quis, et humilis sit, hoc non minus quam quæ dicta sunt omnia, peccatorum naturam absumit: cujus rei testis est Publicanus [1], qui recte facta quidem commemorare non poterat, sed omnium loco humilitatem obtulit, et grave peccatorum onus deposuit. Ecce quinque pœnitentiæ vias indicavimus; primam peccatorum damnationem, secundam cum proximis peccata dimittimus, tertiam quæ in oratione consistit, quartam quæ in eleemosyna, quintam quæ in humilitate. Noli igitur otiari, sed quotidie per has omnes incede: sunt enim faciles viæ, neque paupertatem potes obtendere: sed licet in egestate graviori vitam traducas, et iram deponere, et humilitatem præ te ferre poteris, et assidue precari, et peccata damnare, neque paupertas uspiam impedimentum affert: quid dico hic, quandoquidem nec in illa pœnitentiæ via, in qua pecunias licet erogare, eleemosynam dico, ne illic quidem nobis ad mandatum exequendum objicit impedimentum paupertas? id vero vidua demonstravit, quæ duo minuta misit [2]. Cum igitur assiduam hanc vulnera nostra curandi rationem didicerimus, hæc medicamenta adhibeamus, ut vera sanitate recuperata, sacra mensa cum fiducia perfruamur, et multa cum gloria Christo regi gloriæ occurramus, æternaque bona consequamur gratia, misericordia, et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri gloria, imperium, honor una cum sancto, bono, ac vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Luc. XVIII, 13. — [2] Marc. XII, 42.

HOMILIA II.

Quod ex desidia improbitas, ex diligentia virtus oriatur : quodque nec improbi homines, nec ipse diabolus homini vigilanti nocere possint. Demonstratio autem petitur tum aliis multis ex locis, tum ex iis, quæ Adamo et Jobo contigerunt.

I. Ante hesternum quidem diem de diabolo nobis apud Charitatem Vestram est instituta oratio; alii vero eodem die, cum nos hic ea de re dissereremus, in theatris sedentes, diaboli pompam spectabant : illi meretriciarum cantilenarum, vos doctrinæ spiritualis participes eratis : illi impurissimis diaboli escis vescebantur, vos unguento spirituali pascebamini. Quis ergo illos aberrare fecit? Quis a sacro ovili segregavit? Num illos quoque diabolus decepit? Quomodo igitur vos non decepit? Et vos et illi homines estis, secundum naturam loquor : eadem utrique natura præditi estis, iisdem naturalibus cupiditatibus : quomodo igitur non idem vestrum eorumque studium? Quia non eadem utrisque voluntas : ideo illi decepti sunt, vos non item. Neque ita loquor, ut diabolum e crimine eruam, sed ut vos a peccatis liberos reddam. Malignus est diabolus, id ego fateor; sed sibi ipsi malignus, non nobis, si vigilemus. Talis quippe est malignitatis natura, ea præditis solum est perniciosa; virtus autem contra, non ipsa præditis tantum, sed etiam proximis utilis esse potest. Ut vero discas improbum sibi improbum, bonum autem aliis etiam esse bonum, proverbiale tibi testimonium proferam : « Fili, » inquit, si malus sis, solus hauries mala; sin sapiens, et

»tibi ipsi et proximo eris sapiens[1]. »Illi decepti sunt in theatris: at vos non decepti estis. Magnum illud ex rebus ipsis argumentum, clara demonstratio, et ratiocinatio non dubia, voluntatem ubique dominam esse. Hac tu item argumenti ratione utere: et si videas hominem in nequitia vivere, atque improbitatem omnem sectari: ac deinde providentiam Dei criminari dicereque, eum fortunæ et fati necessitati dæmonumque tyrannidi nostram subjecisse naturam, et undique culpam a se amoliri, atque in Creatorem, qui universo huic providet, eam transferre: ejus os obtura, non verbo, sed facto, ostendeque illi alium conservum probe ac temperate viventem. Non opus est longa oratione, non opus concinno apparatu, non syllogismis; sed operibus fit demonstratio. Dic illi: Et tu servus es ut ille, tu homo ut ille: in eodem mundo versaris, sub eodem cœlo, iisdem vesceris cibis: Cur tu in nequitia degis, ille in virtute? Ideo permisit Deus malos bonis permixtos esse, nec aliam bonis terram, alium malis orbem dedit; sed hos illis commiscuit, rem utilissimam operatus. Nam boni probatiores apparent, dum in medio hominum, qui eos a recta vivendi ratione avocant, et ad malum trahunt, versantur, et tamen virtutem sectantur. « Oportet enim, in- »quit, hæreses esse in vobis, ut qui probati sunt, mani- »festi fiant in vobis[2]. »Ideo igitur malos in medio reliquit. ut boni magis splenderent. Vides-ne quantum lucrum? sed non ab improbis lucrum, sed a constantia bonorum. Idcirco Noë admiramur, non quod justus atque perfectus esset tantum, sed quod in generatione illa prava atque perversa virtutem servasset: cum nullum virtutis exemplum haberet, cum omnes eum ad malitiam evocarent. At contrariam ipsis viam tenebat, velut si viator quispiam, magna multitudine eodem itinere cum impetu pergente, contra-

[1] Prov. IX, 12. — [2] I Cor. XI, 19.

rium carpat iter. Quapropter non simpliciter dixit, « Noë » justus et perfectus, » sed adjecit, « In generatione sua[1], » perversa scilicet et desperata, ubi nullum virtutis commercium erat. Itaque ab improbis id bonis lucri accedebat: sic et arbores a contrariis ventis agitatæ robustiores fiunt. Est etiam improbis a bonorum consortio lucrum: verecundantur nempe, pudore afficiuntur et erubescunt ab eis; etiamsi vero a nequitia non absistant, attamen latenter solum audent facinora perpetrare: nec parum est iniquitatis audaciam tolli: aliorum quippe vita illorum nequitiam criminatur. « Molestus est nobis vel dum conspi» citur[2]. » Neque id minimum est emendationis initium, cum ejus præsentia torquentur: nisi enim eis molestus esset illius conspectus, non ita loquerentur: nec modicum illud impedimentum est, quominus malitia sua libere utantur. Vidisti quantum lucrum bonis per improbos, improbis per bonos accedat? Ideo non separavit eos Deus; sed commixtos reliquit.

II. Idem itaque nobis etiam de diabolo sit sermo. Ideo enim illum hic esse sivit, ut te fortiorem redderet, ut splendidiorem athletam faceret, ut majora forent certamina. Si quis igitur dicat: Cur diabolum reliquit Deus? Hæc illi responde, Quia iis qui vigilant et sibi attendunt, non modo nihil nocet, sed etiam utilis est, non arbitrio suo, quod malum est, sed illorum fortitudine, qui ejus malitia ut par est utuntur. Siquidem et cum Jobo conflixit, non ut illum clariorem redderet, sed ut supplantaret: ideoque malus est, quod tali sit proposito ac voluntate: attamen nihil justum læsit; sed hic potius lucrum ex tali pugna reportavit; ut jam ostendimus: atque dæmon nequitiam, justus vero fortitudinem exhibuit. At multos supplantat, inquies: ob illorum scilicet infirmitatem, non

[1] Gen. VI, 9. — [2] Sap. II, 15.

autem virtute sua, quod jam pluribus demonstratum est. Tuum ergo recte dirige animum, et nunquam ab aliquo detrimentum accipies, imo maxima lucraberis, non a probis modo, sed etiam ab improbis. Ideo enim, ut antea dixi, commixtos reliquit Deus homines, maxime bonos cum malis, ut hos ad suam propriam reducant virtutem. Audi quid Discipulis dicat Christus: «Simile factum est regnum »cœlorum mulieri, quæ acceptum fermentum abscondit »in farinæ satis tribus[1]. » Itaque justi vim fermenti habent, ut ad suam conditionem improbos transferant. Sed pauci sunt justi, quia et fermentum parvum est; verum illa paucitas massam non lædit, sed totam farinam pro insita virtute in suam transfert conditionem. Sic justorum virtus non in numero sita est, sed in gratia Spiritus robur totum habet. Duodecim erant Apostoli, vides-ne quam modicum sit fermentum? Totus orbis in infidelitate versabatur: vides-ne quanta massa? Sed illi duodecim totum orbem ad se converterunt. Fermentum et massa ejusdem sunt naturæ, sed non ejusdem qualitatis. Quamobrem inter justos reliquit improbos, ut quemadmodum hi ejusdem naturæ sunt atque justi, sic ejusdem propositi fierint. Hæc memoria teneatis, his os obturate ignavis illis, dissolutis, segnioribus, qui virtutis labores refugiunt, qui communem nostrum Dominum incusant. «Peccasti, in»quit, quiesce[2]: ne adjicias aliud gravius peccatum. «Non ita grave est peccare, quam post admissum peccatum Dominum accusare. Agnosce peccati auctorem, nullumque alium reperies, quam te qui peccasti. Ubique bono opus est proposito voluntatis. Id autem vobis comprobravi, non solum ratiociniis, sed exemplo conservorum, qui in hoc mundo vivebant. Hac et tu utere demonstratione. Sic et communis Dominus nos judicabit. Hunc demonstrationis

[1] Matth. XIII, 33. — [2] Gen. IV, 7.

modum discite, et nemo vobis poterit verba dare. Fornicatur quispiam? ostende illi alium continenter agentem. Avarus est alius et rapax? Eleemosynam erogantem ipsi exhibe. In livore et invidia versatur? ab hoc morbo liberum ei ostende. Iracundus est? In medium adduc eum, qui cum philosophia vivit. Non enim veteres solum historias repetere est opus; sed a præsentibus exempla sumenda sunt. Nam hodieque per Dei gratiam non minora prioribus sunt præclara opera. Incredulus est, et mendaces putat esse Scripturas? Non credit Jobum talem fuisse? ostende illi alium hominem, qui illius Justi imitetur vitam. Sic et nos Dominus judicabit. Conservos cum conservis constituit, nec suo judicio fert sententiam, ne quis dicat iterum, quemadmodum ille famulus, cui talentum creditum fuerat, et pro talento accusationem retulit: « Quia » austerus es[1]. » Cum enim ingemiscere oportuisset, quod talentum non duplicasset, gravius admisit peccatum propriæ segnitiei accusationem contra dominum adjiciens. Quid enim ait? « Sciebam quia austerus es : » O miser, o infelix et ingrate et ignave: cum ignaviam tuam accusare deberes, et sic prius peccatum minuere; tu, contra dominum accusationem vertens, loco talenti peccatum duplicasti.

III. Idcirco Deus servos et servos statuit, ut hi illos judicent, et illi ab his judicati, non habeant ultra unde Dominum accusent. Propterea dicit, « Venit Filius hominis in » gloria Patris sui[2] : » Vide gloriæ æqualitatem, non dixit, in gloria simili gloriæ Patris, sed «In gloria Patris; Et congre» gabit gentes omnes; » terribile tribunal, terribile peccatoribus et reis; nam sibi consciis de bono opere, desiderabile dulceque est; « Et constituet oves a dextris, et » hœdos a sinistris[3] : » et hi et illi homines sunt. Cur itaque

[1] Matth. XXV, 24. — [2] Id. XVI, 27. — [3] Id. XXV, 33.

illi oves, hi hœdi? Non ut differentiam naturæ, sed ut voluntatis discrimen ediscas. Cur autem ii, qui eleemosynam non erogarunt, hœdi sunt? Quia infructuosum est animal, quod neque lactis ministerium, neque prolem, neque pilorum utilitatem possit afferre dominis, quia ob præmaturam ætatem talis proventus expers est. Ideo eos qui nullum eleemosynæ fructum ferunt, hœdos vocavit: eos autem qui a dextris, oves. Ab illis enim ingens proventus, ex lana, ex prole, ex lacte. Quid igitur ait illis: « Esurientem me vidistis, et nutrivistis me; nudum, et » induistis; hospitem, et collegistis[1]. » Rursum ad illos contraria: et quidem tam illi, quam hi homines erant, easdem utrique acceperant promissiones, eadem utrisque bene operantibus præmia proposita. Idem ipse pro his et pro illis venit, eadem cum nuditate ad utrosque, eadem fame, hospes itidem: omnia sunt et his et illis æqualia. Cur ergo finis non similis? Quia id voluntatis propositum non permisit: illud enim solum distinctionem illam fecit. Hujus causa, illi in gehennam, hi in regnum pergunt. Quod si diabolus ipsis auctor peccatorum esset, non utique alio peccante et ad peccatum impellente, hi supplicio afficiendi erant. Vides-ne quomodo conservos videntes, obmutuerunt? Age ad aliud exemplum sermonem transferamus. Virgines, inquit, decem erant[2]. Hic rursus voluntates sunt quæ bene operantur, et quæ delinquunt; ut ex opposito et harum peccata videas, et illarum bona opera: comparatio enim hæc clare exhibet. Et hæ et illæ virgines: et hæ et illæ quinque, lampadas utræque habebant, omnes sponsum expectabant. Cur aliæ ingressæ, aliæ non ingressæ sunt? Quia illæ quidem inhumanæ erant, hæ vero mansuetæ et humanæ. Vides-ne rursum voluntatis propositum causam fuisse finis, non autem dia-

[1] Matth. xxv, 35. — [2] Ibid. 1-13.

bolum? vides ex opposito judicia, et ex similibus calculos ferri? conservi conservos judicabunt. Vis-ne tibi ostendam etiam ex dissimilibus fieri comparationem? Fit enim et ex dissimilibus, ut condemnatio sit clarior. « Viri Ninivitæ, » inquit, surgent et condemnabunt generationem hanc[1]. » Non ultra similes sunt ii de quibus judicium fertur. Nam alii barbari sunt, alii Judæi: hi propheticam doctrinam asseculi erant; alii nunquam de divinis audierant. Neque hoc tantum interest discriminis; sed quod ad illos servus, ad hos Dominus venerit. Et ille quidem futuram subversionem prænuntiabat; hic vero regnum cœlorum prædicabat. Quos ergo credituros esse verisimilius erat; Barbaros-ne illos, insipientes, qui nunquam divinæ doctrinæ participes fuerant; an eos qui a teneris, in propheticis Libris educati fuerant? Nemini non videtur Judæos potius credituros; sed contrarium accidit. Hi quidem non crediderunt Domino regnum cœlorum prædicanti; illi vero crediderunt conservo subversionem comminanti, ut clarius et eorum æquitas, et horum improbitas appareret. Numquid dæmon? numquid diabolus? numquid fortuna? numquid fatum? numquid sibi quisque causa fuit tum nequitiæ tum virtutis? nisi enim illi rei futuri essent, nequaquam dixisset, « Condemnabunt generationem hanc: » nequaquam dixisset reginam Austri condemnaturam Judæos esse. Non solum enim populi populos, sed unus homo sæpe integrum populum condemnat: quando ii, qui facile decipi posse videbantur, non decepti fuisse deprehenduntur, et qui omni modo vincere debebant, tamen superantur. Ideo Adami et Jobi mentionem fecimus. Jam enim ad illud argumentum redire necesse est, ut quod reliquum est expediamus. Adamum igitur nudis tantum verbis, Jobum factis aggressus est: hunc enim omnibus divitiis spoliavit

[1] Matth. XII, 41.

filiisque orbavit, illi nec minimum nec magnum quidpiam abstulit. Quin potius ipsa verba perpendamus, et insidiarum modum. « Accessit, inquit, serpens et dixit mulieri : » Cur dixit vobis Deus : Non comedetis ex omni ligno, quod » est in paradiso[1] ? » Hic serpens, illic uxor Jobo insidiatur : hic multum interest inter consiliarios discriminis. Nam ille quidem servus, hæc vitæ particeps : hæc auxiliatrix, ille vero subditus erat. Vides-ne quam nullus sit veniæ locus ? Illam enim subditus ac servus devicit : illum nequidem consors et auxiliatrix vincere potuit. At videamus quid dicat : « Cur dixit vobis Deus : Non comedetis ex omni » ligno ? » Atqui non id Deus dixerat, sed prorsus contrarium. Considera itaque vafritiem diaboli : dixit quod non dictum fuerat, ut edisceret quod dictum fuerat. Quid igitur mulier ? Cum oportuisset illi os obturare, vel non respondere, stulte dominicam sententiam aperuit : hincque illi magnam præbuit ansam.

IV. Vide quantum malum sit sese temere inimicis et insidiatoribus tradere : ideo Christus dicebat, « Nolite dare » sancta canibus, neque projiciatis margaritas vestras ante » porcos, ne forte conversi disrumpant vos[2]. » Hoc autem Evæ contigit : dedit sancta cani, et porco : ille verba conculcavit, et conversus fœminam disrupit. Animadverte autem quam vafre loquatur : « Non morte moriemini, » inquit. Hic vero animum advertite : potuit mulier fraudem intelligere : statim enim inimicitiam et bellum adversus Deum denuntiavit, statim ei contradixit. Esto, prius Dei sententiam ediscere volenti dicebas ; at ipsum contraria postea dicentem : Cur sequebaris ? Dixerat Deus, « Morte moriemini : » his contradixit ille, his verbis, « Nequaquam » morte moriemini. » Quid hoc bello clarius ? Undenam poterat melius cognosci inimicus et hostis, quam quod

[1] Gen. III, 1. — [2] Matth. VII, 6.

contraria Deo loqueretur? Confestim ergo decipulam hanc fugere par fuit, a laqueo resilire oportuit. « Nequaquam » morte moriemini, inquit. Scit quippe Deus, quod qua » die comederitis, aperientur oculi vestri, et eritis sicut » dii[1]. » Spe majoris promissi etiam bona, quæ in manibus erant, perdidit. Promiserat ille se Deos effecturum, et in mortis tyrannidem conjecit. Unde ergo mulier diabolo fidem habuisti? Quid boni perspiciebas? Annon sat tibi erat auctoritas legislatoris, quodque Deus creator et opifex esset, ille vero diabolus et inimicus? Necdum diabolum dixerim serpentem enim tantum esse putabas. Serpentem-ne tanti facere oportuit, ut dominicam ipsi sententiam denuntiares? Vides potuisse fraudem videre; at noluit ipsa. Atqui Deus jam multa beneficentiæ suæ argumenta dederat, operibusque providentiam curamque suam demonstraverat. Namque hominem, qui antea non erat, efformavit, animam ipsi inspiravit, ad imaginem suam illum fecit, principem omnium, quæ in terra essent, constituit, adjutricem dedit, paradisum plantavit, et usu cæterorum lignorum concesso, unum tantum ne attingerent vetuit : quod ipsum ad ipsorum utilitatem prohibuit. Diabolus vero neque minimum, neque magnum quidpiam boni opere præstitit : sed nudis tantum verbis mulieris animum extollens, vanaque spe inflans, ita decepit. Quæ tamen diabolum Deo fide digniorem existimavit, etsi Deus operibus benevolentiam suam demonstrasset. Ei, qui nuda verba, nihilque præterea obtulit, fidem habuit mulier. Vides-ne ex stultitia tantum et ignavia, non autem vi, fraudem profectam esse? Utque clarius ediscas, audi quomodo Scriptura mulierem accuset Non enim dixit, decepta; sed conspicata lignum, quod pulchrum esset, comedit. Itaque crimen illud intemperantis aspectus erat, non fallaciæ dia-

[1] Gen. III, 4, 5.

bolicæ tantum. A propria namque concupiscentia, non a dæmonis malitia superata est. Ideo veniam non est consecuta : sed cum dixisset, « Serpens decepit me[1], » extremas tamen pœnas luit. Penes illam enim erat non cadere. Quod ut clarius evadat, age ad Jobum sermonem convertamus, a victis ad victorem, a superatis ad superantem. Ille namque majores nobis animos faciet, ut manus cum diabolo conseramus. Illic serpens erat, qui decipiebat, et vicit; hic mulier, quæ non prævaluit; tametsi ad persuadendum aptior, quam ille. Ac Jobo quidem post pecuniarum jacturam, filiorum amissionem, necnon bonorum omnium, machina admovebatur. Illic vero nihil erat ejusmodi : filios non amiserat nec pecunias Adam, neque in fimo sedebat ; sed in paradiso voluptatis habitabat, et omnis generis lignorum copia fruebatur, fonte item, fluviis, aliisque omnibus commodis : nusquam labor, non tristitia, non mœror, non contumeliæ et convicia, neque innumera illa mala, quæ Jobo immissa sunt. Attamen cum nihil adesset hujusmodi, lapsus et supplantatus est. Annon liquet id ex ignavia accidisse? Eodem modo cum ille iis omnibus instantibus et prementibus fortiter stetit, annon planum est id ex animi vigilantia ortum esse?

V. Utrinque igitur, charissime, magnum lucrum decerpere possis: Adamum imiteris cave, gnarus quanta ex segnitie mala oriantur. Jobi pietatem imitare, cum didiceris quanta ex diligentia bona nascantur. Hunc semper tecum reputa victorem coronatum, atque in quovis dolore et calamitate magnam habebis consolationem. Quemadmodum enim in communi orbis theatro constitutus beatus ac generosus ille, omnes per ærumnas suas hortatur, ut quæ accidunt omnia fortiter ferant, neque calamitatibus ingruentibus cedant. Non est ullum, non est, inquam, ul-

[1] Gen. III, 13.

lum mali genus, in quo non possimus inde consolationem mutuari. Omnes quippe in toto sparsæ orbe ærumnæ in hoc unum corpus congestæ sunt. Quæ igitur venia ei, qui non potest vel partem quamdam eorum, quæ ipsi inflicta sunt, cum gratiarum actione ferre, cum ille non partem solum, sed universa hominum mala pertulisse videatur? Ac ne me ut nimia dicentem damnes, age singulas ærumnas pertractantes, dictis fidem faciamus. Et si placet, quod omnium maxime intolerabile videtur, in medium adducamus, paupertatem, inquam, et dolorem inde partum. Id enim homines ubique deplorant. Quid ergo Jobo pauperius fuit, qui etiam iis, qui in balneis adjecti sunt, vel in cinere camini cubant, et omnibus prorsus hominibus pauperior erat? Hi enim vestem saltem scissam habent, ille vero nudus sedebat, et quod solum a natura vestimentum habebat, carnis amictum, gravi putredine undique corruperat diabolus. Rursum hi pauperes saltem sub tectis vestibulorum in balneis, saltem latibulo teguntur; ille vero sub dio nocte dieque semper degebat, neque simplicis tecti solatium nactus : quodque gravius est, hi quidem multorum sibi malorum conscii sunt; ille vero nullius sibi concius erat. Hoc autem in singulis quoque casibus observandum est : quod sane majorem ipsi dolorem, majoremque anxietatem pariebat, quod ne causam quidem contingentium malorum nosset. Illi, inquam, de multis se accusare potuerunt : nec parum illud ad consolationem juvat, cum jure sibi pœnas infligi agnoscitur. Ille autem hac vacuus erat consolatione, et cum vitam virtute plenam duxisset, extrema sceleratissimorum supplicia luebat. Hi, qui penes nos sunt, pauperes jam olim a principio huic calamitati sunt assueti; ille vero inopinatam tulit paupertatem, confestim divitiarum jacturam passus. Quemadmodum igitur causam calamitatum nosse magnum affert ad

consolationem momentum; ita non minorem parit in paupertate degenti pristina ejusdem paupertatis exercitatio: utrorumque autem Justus ille expers erat, neque tamen sic animo concidit. Vidisti eum in extremam redactum paupertatem, cui similis nulla esse potest? Quid enim nudo, tectoque carente pauperius fuerit? Imo ille ne quidem solum quo gauderet habebat, neque enim in terra, sed in fimo sedebat. Itaque cum te videris paupertate afflictum, cogita Justi illius calamitatem; statimque animum eriges, et omnem mœroris cogitatum repelles. Atque hæc quidem calamitas omnium malorum quasi fundamentum hominibus esse videtur. Altera vero posterior, imo prior, erat corporis plaga. Quis unquam hoc morbi genere laboravit? quis talem ægritudinem tulit? Quis talem excepit plagam, aut alium excipientem vidit? Nemo sane. Paulatim ipsi corpus absumebatur, membra undique vermibus scatebant, perpetuus erat ille fluxus, et fœtor undique gravissimus, corpusque dum sic paulatim interiret, et tanta putredine tabesceret, ingratos etiam cibos reddebat, famesque illi erat insolita incredibilisque. Neque enim oblato cibo frui poterat. «Fœtorem enim, inquit, video esse cibos meos[1].» Cum ergo in morbum incideris, o homo, recordare corporis illius sanctæque carnis. Sancta quippe erat atque pura, licet his vulneribus affecta. Si quis in exercitu positus injuste nullaque saltem probabili de causa, ligno suspensus, latera sibi lacerari videat, nequaquam id ignominiæ loco habeat, neque se dolore confici sinat, Sanctum illum memoria repetens. At ille, inquies, summam habuit consolationem, quod sciret Deum hæc sibi infligere. Atqui hoc ipsum magis illum turbabat affligebatque, quod cogitaret justum Deum, quem ipse omni modo coluisset, secum pugnare. Nec ullam vel

[1] Job. vi, 7.

probabilem eorum, quæ accidebant, causam reperire poterat. Nam ubi demum causam didicit, vide quantam pietatem exhibuerit. Cum enim illi Deus dixit : « Alio-ne putas » modo me tibi oracula fudisse, quam ut justus appare» res[1] ? » perculsus ille respondit : « Manum ponam super » os meum, semel locutus sum, secundo non addam : » ac » rursum, « Usque ad auris auditum audivi te antea : nunc » autem oculus meus vidit te. Quare me ipsum vilem repu» tavi, et extabui : reputavi autem me ipsum terram et ci» nerem. »

VI. Quod si hæc satis ad consolationem esse putas, poteris et ipse hac consolatione frui. Nam licet non pro Deo aliquid mali sustineas, sed ex hominum nocumento, si gratias egeris, nec blasphemaveris in eum : qui impedire quidem poterat, sed ad tuam probationem permisit, sicut ii, qui propter Deum patiuntur coronantur, sic et tu eamdem consequeris mercedem, quia illatas tibi ab hominibus calamitates fortiter tulisti, et ei qui cum illas prohibere posset, noluit tamen, gratias egisti. Ecce igitur et paupertatem et morbum, supra modum omnem Justo illatum vidisti. Vis-ne etiam ut bellum, quod ipsi natura intulit, eodem cum impetu fortem virum invasisse ostendam? Decem filios perdidit, decem simul, decem eodem juventutis flore, decem virtute præditos, nec communi naturæ lege, sed violenta miserabilique morte. Quis talem calamitatem exprimere valeat? Nemo sane. Cum ergo, et filium et filiam simul amiseris, recurre ad Justum illum, multamque nancisceris consolationem. Num hæc tantum ipsi accidere mala? Amicorum insuper defectio et proditio, scommata, convicia, derisiones, sanni. Ab omnibus autem divexari quam intolerandum fuerit? Non enim ita ærumnarum natura, ut ii, qui nobis ærumnas exprobrant,

[1] Job. XL 3.

mordere solet. Non modo non aderat, qui consolaretur; sed multi undique instabant conviciantes. Videsque illum hac de re conqueri, ac dicere : « At vos invaditis me[1], » eosque immisericordes vocat his verbis : « Quia abnegave-» runt me proximi mei; et domestici mei contra me loque-» bantur, et filios pellicum mearum vocabam : illi vero re-» siliebant. Alii, inquit, conspuebant in me, ac ludibrium » factus sum omnibus : et ipsa, inquit, vestis mea me abo-» minata est[2]. » Hæc ne auditu quidem ferenda, nedum ipso rerum facto sustinenda. Paupertas extrema, morbus intolerandus, novus et inauditus, tot et talium filiorum amissio tali modo facta, convicia, scommata, vituperia ab hominibus. Alii quidem irridebant, non inimici tantum, sed amici; non amici tantum, sed et domestici. Neque solum irridebant et convicia jactabant, sed etiam abominabantur; hæc porro non duobus, vel tribus, vel decem diebus, sed multis mensibus : et quod illi uni contigit, ne noctis quidem consolationem habebat, sed diurnis ærumnis accessionem majorem faciebat nocturnarum formidinum phantasia. Quod enim vel in somnis graviora passus sit, audi illum dicentem : « Quare me terres in somnis, et » in visionibus me consternas[3]. » Quis tam ferreus homo, quis adamas hæc mala sustinere possit? Nam si quodlibet eorum seorsim consideratum intolerandum est, quantum tumultum omnia concurrentia attulerint tecum reputa. Attamen ille hæc omnia tulit, et in nullis eorum, quæ sibi accidebant, peccavit, neque in labiis ejus fuit dolus.

VII. Sint itaque illius ærumnæ malorum nostrorum remedia : et graves quibus agitatus ille est fluctus, calamitatum nostrarum portus sint : atque in singulis, quæ nobis accidunt, Sanctum reputemus : ac videntes unum corpus universa orbis hausisse mala, fortiter in singulis affecti eri-

[1] Job. XIX, 14. — [2] Id. XXX, 9. — [3] Id. VII, 14.

mus. Et velut ad matrem amantissimam undique manus extendentem, et liberos exterritos excipientem, ac recreantem, sic ad hunc librum semper confugiamus : etiamsi omnium miserrimis malis afficiamur, magnam in omnibus adepti consolationem, sic discedemus. Quod si dicas : Ille Job erat, et ideo hæc tulit : ego non illi sum similis : his dictis majori te dignum reprehensione reddis, et laudem illius justi viri extollis. Par esset enim hæc te potius perferre, quam ipsum. Quare? Quia ille quidem ante gratiam, et ante legem, quo tempore non ita diligenter vita instituebatur, quo non tanta erat Spiritus gratia, quo expugnatu difficile peccatum erat, quo maledictum obtinebat, quo mors terribilis erat. Nunc autem faciliora certamina reddita sunt, post adventum Christi, his sublatis omnibus. Quare post tantum tempus, tantum incrementum, post tot dona nobis a Deo collata, si non possimus ad eam virtutis mensuram pertingere, nulla nobis superest excusatio. Hæc igitur omnia considerantes : quod gravioribus ille malis premeretur, et cum difficilius certamen esset, tunc se ad pugnam ille comparaverit, et manus conseruerit; omnia, quæ nobis accidunt, fortiter feramus, et cum magna gratiarum actione, ut possimus easdem, quas ille coronas consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, una cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

AD STAGIRIUM A DÆMONE VEXATUM LIBRI TRES.

LIBER I.

Oratio adhortatoria ad Stagirium ascetam (1), *a dæmonio vexatum.*

I. Oportuerat quidem, o amantissime omnium Stagiri[1], nos tibi nunc adesse, atque in ærumnarum tuarum consortium transire, et opere juvando, verbis exhortando, cunctaque reliqua pro virili nostra parte inferendo obsequia, partem aliquam lenire mœroris : quoniam vero et corporis mala valetudo, et invectus in caput nostrum dolor, domi nos manere compulerunt, nobisque tanti lucri ministerium abstulerunt : jam quod reliquum est pro consolatione tua, et pro utilitate nostra hoc ut facultas feret, inducere non negligemus. Profuerit enim id tibi fortasse magis ad præsentes adversos casus fortissime ferendos. Sin vero nihil tale perfecerimus, certe vel in nullo nos officium deseruisse, nihilque omisisse diligentiæ nos consolabitur, melioreque animo esse in reliquum faciet. Is enim, qui cuncta impleverit, quæ ad levandos dolores maxime

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 186-200.

conferre arbitratus fuerit, etiamsi nihil aliud peragat, vel cogitationis saltem atque conscientiæ accusatione liberatur, criminumque onere deposito solam mœstitiæ sarcinam perferre cogitur. Si igitur ex illorum essem numero, qui Deo familiarius conjuncti, plurimum apud illum possunt, nunquam profecto orare et obsecrare pro mihi charissimo capite desisterem: quoniam autem hujusmodi vires atque confidentiam mihi scelerum meorum multitudo abstulit, verborum consolationem tibi afferre conabor. Nam et in iis qui corporea mala valetudine laborant, cum medicorum sit fugare dolores, infirmitatemque compescere; non tamen famulis, qui sunt in ministerio, interdicitur verborum consolatio: imovero hi maxime sunt, qui plurimis in consolando verbis utuntur, cum erga dominos bene affecti sunt. Si quid itaque dictum fuerit a nobis, quod hunc immensum dolorem tuum possit extinguere, factum erit ut optamus: sin vero hujusmodi nihil invenire aut loqui potuerimus, voluntatem tamen nostram, ac propositum ille approbabit, qui per beatum Paulum flere cum flentibus[1], humilibusque condolere jussit. Videtur itaque una esse causa mœroris tui, nequissimi scilicet hujus dæmonis insania: verum ab hac veluti radice plurima tristia oriri, si quis recte perspexerit, animadvertet. Quod non ex me ipso modo colligo, sed ex illis, quæ dum adesses coram, te sæpius conquerentem audivi. Primo te nuper, cum sæculari more viveres, nihil tale passum esse; sed cum te ipsum mundo crucifixisti, tunc in morbi sensum venisse, quæ sane res possit in perturbationem inque desperationem conjicere. Secundo, quod quam plurimos noveris, dum delicate viverent, hac peste correptos: eos tamen parvo post tempore ita ea infirmitate liberatos, ut perfectæ integritati restituti et uxores ducerent, et pluri-

[1] Rom. XII, 15.

mos procrearent liberos, omnibusque vitæ præsentis commodis fruerentur, nihilque postmodum tale paterentur: contra, tu cum tantum tempus in jejuniis ac pernoctationibus, et reliqua vitæ austeritate contriveris, nullam ærumnarum tuarum liberationem hactenus inveneris. Tertio, quod cum sanctus ille vir tantam in reliquis viris potentiam ostenderit, nihil ejusmodi potuerit in tua dilectione perficere, neque ipse, neque ii qui cum illo erant, illo etiam in hoc genere potentiores, verum omnes re infecta abs te cum rubore discesserint. Ad hæc alia ex parte nimium te angi dicebas, quod ita animum tuum vis mœroris occupaverit, ut sæpius parum absit quin ad laqueum, fluvium et præcipitium accurras. Quinto deinceps loco, quod æquales tuos et contubernales, qui tecum vitam hanc inierunt, tranquille agentes aspicis : te vero sævissimæ procellæ adhuc expositum, et quod omnium profecto miserrimum est, carceri addictum. Neque enim his qui ferro vincti sunt, ita lacrymandum asserebas, ut iis, qui hujusmodi catena colligati fuerint. Aiebas et aliud esse præterea, quod maxime te turbaret : vereri enim ac tremere, ne si ista pater sentiat, maximis injuriis atque incommodis afficiat sanctos illos, qui te a principio susceperunt. Quippe summis viribus atque opibus fretum, atque indignatione concitatum, cuncta adversus eos summa audacia moliturum, parciturum nemini, qui sibi ex illorum numero occurrerit. Et hactenus quidem potuisse matrem rem gestam notitiæ patris subducere, repulisseque illum sæpe, cum de te inquireret : fore autem ut processu temporis deprehendatur cauta hæc matris simulatio, jamque ille et ipsi, et monachis acerrime immineat. Postremo quod omnium malorum supremum culmen est, nullam tibi certam esse futurorum confidentiam dicebas, neque apertius scire, si quando futura sit morbi hujus absolutio,

atque liberatio, cum sæpius hac expectatione habita, rursus in eamdem miseriam incideris. Talia sunt profecto ista, quæ animum maxime perturbare possint, ingentique implere tumultu, sed animum remissum, imperitum ac desidem. At vero nos si perspicere paululum voluerimus, cogitationesque pias admovere, has omnes mœroris causas veluti tenuissimum pulverem excutiemus. Cave autem putes me modo ista idcirco tanta facilitate polliceri, quod extra dolorem hunc, procellamque verser. Etsi enim quibusdam fortassis incredibilia dicere videbor, dicam tamen: neque enim cum reliquis tu mihi quoque fidem non habebis. Cum ab initio scelestus ille dæmon animam invasit tuam, atque cum cæteris prostravit orantem, non equidem tunc præsens aderam, gratiasque ago clementissimo Deo, didici tamen omnia diligentissime, non secus ac si ipse affuissem. Nam Theophilus Ephesius utriusque nostrum amicus, profectus ad me, cuncta mihi per ordinem retulit, distortas manus, torvos oculos, oris spumam, horrendam illam et confusam vocem, corporis tremorem, diuturnam sensus privationem, visumque terribile quod ea nocte ostensum est. Suem enim quemdam ferocissimum maxima vi luti inquinatum in te insilire jugiter, atque tecum concertare aiebat. Cumque is qui juxta obdormiebat, ea visione turbatus, experrectus esset, invenisse te rursum a dæmone vexari.

II. Cum igitur hæc ille denuntiaret, tantam fateor mœroris nebulam mihi offudit, quantam hic ipse durissimus dæmon charitati tuæ. Postea vero quam me ex acerbo ac diutino dolore collegi, nihil mihi jam in mundo grave, nihil dulce videbatur: sed cum olim vanitatem sæculi contemptui habuerim, ac reprehendere solitus sim, tunc maxime id passus sum, majorque affectus, ac desiderium subiit dilectionis tuæ: quippe ea est casuum tristium na-

tura, quæ amicitiam peraugere consuevit: idque ex eo liquet, quod inimicitias quoque facile revocare in gratiam possit. Nullus enim fere tam immanis, tamque insanus est, qui si videat gravi aliquo casu angi inimicum, adversus illum servare odium possit. Quod si inimicorum quoque miseremur, eosque amicorum habemus loco, cum grave aliquid atque insperatum illos perpeti videmus: considera, quæso, diligenter quid me pati, quove esse animo necesse fuerit, dum eum, quem ex omnibus maxime diligo, quemque non minus quam me charum habeo, vexari acerrime, ac mœrore deficere audirem. Noli itaque putare nos vexationis tuæ immunes, fomenta tibi consolationis admovere. Etsi enim a perturbatione illa, ac dejectione diaboli sum Dei gratia liber, hujus tamen mœstitiæ ac doloris æquas partes mihi tecum vindico: atque in hoc mihi credent, qui ita ut oportet diligere noverunt. Age ergo excutiamus hunc pulverem: ita enim erit tolerabilis, ac levis hujusce vis mœroris, si noluerimus cedendo ægritudini, trahi ad præcipitia, sed vigilare potius, et quid facto opus sit cogitare. Plurima enim ex iis quæ videntur acerbissima, priusquam examinentur diligentius, gravia putantur, et intolerabilia: si quis tamen ea ratione discutiat, inveniet esse longe opinione leviora: quod modo quoque futurum non despero. Tu tantum te ipsum erige, neque vanæ ac stultæ vulgi opinioni acquiescens, fortiorem contra nos inimicum statuas. Igitur si quidem ad aliquem infidelium mihi sermo esset, vel eorum qui casu ferri omnia existimant, vel eorum qui nequissimis dæmoniis mundi providentiam assignant, plus mihi negotii incumberet, repellendaque prius erronea opinio fuisset, atque veritate providentiæ ostensa, tum demum consolatio subinferenda esset. Quoniam vero Christi gratia instructus ab infantia sacras didicisti Litteras, veraque et

salutaria dogmata ex majorum tuorum successione suscepisti, credis absque ulla hæsitatione Deo curam esse de omnibus, et de his maxime, qui sibi fide juncti sunt, itaque omissa hac parte, aliunde sumamus initium. Principio cum Angelos crearet Deus, imovero ut altius ducatur oratio, antequam Angelos conderet, cœlestesque reliquas Virtutes, Deus erat sine ullo unquam existendi principio. Cum vero nullius rei egens semper esset, id quippe proprium Divinitatis est, creavit Angelos, Archangelos, omnesque reliquas incorporeas substantias. Creavit vero ob aliud nihil, nisi sola bonitatis suæ causa. Quorum enim obsequio non indigebat, nunquam eos profecto creavisset, nisi supreme bonus esset. Post illorum vero creationem fecit hominem, ipsa scilicet atque eadem causa, mundumque hunc omnem, quem cum innumeris bonis insigniisset, parvum illum atque vilissimum his omnibus præfecit, hoc illum in terra constituens, quod ipse esset in cœlo. Quod enim ait : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram[1], » nihil aliud profecto, quam sub ditione ejus posita terrena cuncta significat. Cum igitur ita illum conditum in tanto honore locasset, veluti regi regiam paradisum ipsi terrenorum omnium pulcherrimam sedem assignavit. Volens præterea ipsi alia quoque ex parte ostendere, quantum animantes reliquas honore transcenderet, adducit ad illum omnes, ac nomina singulis imponere jubet, nullumque ex his in adjutorium dat illi, causamque protinus adjiciens : « Non enim, inquit, inventus est adjutor similis ei[2]. » Cum vero per hæc omnia medium utriusque naturæ eum esse docuisset, quodque omnibus esset ipse honoratior, nihilque esset illi simile : tunc et mulierem creat, et in hoc illum rursus honorans, manifestumque faciens, quod illam quoque ipsius gratia

[1] Gen. I, 26. — [2] Id. II, 20.

creasset, sicut et Paulus ait : « Non, inquit, creatus est » vir propter mulierem, sed mulier propter virum [1]. » Non autem his tantum illum honoravit, verum et sermonem illi uni ex omnibus largitus est, suique illum notione dignatus est, ac suo dedit frui consortio, quantum frui homo poterat. Immortalitate præterea donandum promisit, summaque implevit sapientia, spiritualem illi gratiam adjiciens, adeo ut nonnulla etiam prædiceret. Hæcque illi omnia largitus est, cum tamen ab eo nulla ante recte facta manavissent. Quid igitur ille post tanta, tamque singularia beneficia? Benefico suo fide digniorem inimicum arbitratus est, spretoque mandato Conditoris, fallaciam illius prætulit, qui se perdere omnino, bonisque omnibus ejicere cupiebat. Prætulit autem, cum tamen nullum neque magnum neque parvum beneficium ab eo esset consecutus, solaque verbum ejus aure percepisset. Num vero delevit illum Deus tanta ingrati animi signa ab initio statim, atque ab ipsis, ut ita dixerim, stadii carceribus præ se ferentem? Hoc enim justitiæ ratio postulabat, ut is qui innumeris antea affectus beneficiis ab inobedientia statim atque ingratitudine vitæ initia cepisset, deleretur, atque de medio auferretur. Deus vero non minus quam antea bene illi facere perstitit, ostendens per hoc, quod nos etsi millies peccemus, illumque aversemur, ipse tamen saluti nostræ prospicere nunquam desistit, ut si quidem conversi fuerimus, servemur : sin autem in vitiis perseveraverimus, ipse tamen quod suum erat fecisse advertatur. Itaque videntur quidem ejectio illa e paradiso, lignique vitalis inhibitio, mortisque mulctatio, cruciantis esse, atque punientis : sunt autem providentiam gerentis non minus quam priora. Etsi enim mirabile id quod dicimus videtur, verissimum est tamen: ea quippe quæ fiebant,

[1] 1 Cor. 11, 9.

cum contraria viderentur, uno tamen concordique fine sibi invicem consentiebant. Exempli causa : quod illum exclusit a paradiso, quod contra paradisum collocavit, et vetuit lignum vitæ, quod mortalem fecit, quod interim ea sententia superior visus est. Hæc, inquam, omnia necnon quæ ex his consequuntur, pro ejus salute et honore gesta sunt. Ac de prioribus quidem nihil dixerim, cum id cuivis palam sit. De posterioribus solum ratio reddenda est.

III. Quonam ergo modo scire poterimus posteriora quoque ipsi utilia fuisse? Si consideremus quid passus esset, nisi hæc ita contigissent : nam si pollicente diabolo æquales illos Deo se ostensurum, post prævaricationis reatum in eodem honore perstitissent; in tria profecto suprema mala incurrisset. Primo enim Deum malevolum, seductoremque et mendacem existimasset : secundo illum vere seductorem, malevolentiæque et mendacii et invidiæ parentem, beneficum atque amicum putavisset : postremo peccandi deinceps nunquam finem fecisset. His autem omnibus tunc hominem liberavit, cum ex paradiso ejecit. Ita fere et medicus si vulnus negligat ac deserat, purulentum amplius reddit : sin vero incisione utatur, ulterius progredi saniem ac morbi virus vetat. Quid igitur? Non his contentus fuit; imo et sudores illi adjecit et labores : nihil enim minus otio et quieti natum est, quam hominis natura. Si enim his addicti, ne sic quidem peccare desistimus : quo scelerum progressa non esset audacia nostra, si præter delicias otium nobis concessisset Deus? « Omnia » enim, inquit, mala otiositas docuit[1]. » Attestantur autem nostræ huic rationi et quæ quotidie fiunt, et quæ majoribus nostris contigerunt. « Sedit, inquit, populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere[2]. » Ac rursum :

[1] Eccli. XXXIII, 29. — [2] Exod. XXXII, 6.

«Incrassatus est et impinguatus, et recalcitravit dilectus[1].» Consona his quoque beatus David loquitur, dicens : «Cum »occideret eos, tunc exquirebant eum, et reverte»bantur, et diluculo veniebant ad eum[2].» Ad Jerusalem quoque per Jeremiam loquitur Deus : «Per omnia erudire, »Jerusalem, ne recedat anima mea a te[3].» Quod autem non solum malis, verum et bonis humiliari atque incurvari salutare sit, rursum significat Propheta, cum dicit : «Bo»num mihi, Domine, quia humiliasti me, ut discam justi»ficationes tuas[4].» Post hunc et Jeremias hæc eadem, sed non eisdem verbis exclamat : «Bonum, inquiens, viro, »cum portaverit jugum grave a juventute sua : sedebit so»litarius, et tacebit[5],» et de se ipso Deum obsecrat dicens : «Non sis tu mihi parcens in alienationem, in die mala[6].» Beatus item Paulus, qui tanto munere gratiæ effulsit, tantumque naturam excessit humanam, boni tamen hujus utilitate indigebat; quocirca dicebat : «Datus est mihi »stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet, »ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi, et »dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in »infirmitate perficitur[7].» Poterat certe sine persecutionibus, et pressuris, laboribusque et sudoribus prædicatio perfici : sed tamen id noluit Christus, prædicantibus parcens. Quocirca dicebat illis : «In mundo pressuram habe»bitis[8].» Cupientibusque cœleste regnum ingredi[9], angustam viam arripiendam jubet, quasi non aliter intrare liceat : ideo pressuræ et tentationes, et quæcumque nobis tristia contingunt, non minus Dei providentiam indicant, quam læta et jucunda. Quid autem dicam pressuras hujus temporis, cum non minus ipsa quoque gehennæ com-

[1] Deut. XXXII, 15. — [2] Psal. LXXVII, 34. — [3] Jerem. VI, 8. — [4] Psal. CXVIII, 71. — [5] Thren. III, 27. — [6] Jerem. XVII, 17. — [7] 2 Cor. XII, 7-9. — [8] Joan. XVI, 33. — [9] Matth. VII, 13.

minatio, quam promissio regni, ineffabilem ipsius clementiam commendet? Nisi enim ille gehennam minatus esset, non facile quispiam cœlestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorum repromissio ad excitandos ad virtutem animos, nisi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentius affecti ad illam sunt. Quocirca primum hominem quoque a principio e paradiso expulit, quia ex honore sibi præstito deterior effectus esset, si post spretum violatumque mandatum immotus ille, stabilisque durasset. Jamvero ut Adam omittamus, quid non fecisset Caïn in paradiso degens, tantisque deliciis fruens, quando his omnibus privatus, patrisque supplicium ante oculos habens, ne sic quidem emendatus est, in majoremque nequitiam prorupit, ut homicidium ipse primus invenerit, ausuque nefario impleverit: homicidium, inquam, omnium sceleratissimum? Neque enim paulatim, vel post diuturnum tempus novum hoc facinus aggressus est: sed repente ac subito verticem et culmen iniquitatis occupavit: cumque qui ex eodem utero processerat, qui in nullo ipsum læserat, nisi honorare Deum, id sit lædere; appetiit insidiis, ac necavit. Velim hic rursus consideres clementiam Dei. Cum enim sibi injuriam intulisset, verbis illum admonet, tristemque consolatur. At ubi insania fertur in fratrem, tunc jam severius ulciscitur, pœnasque infert. Et certe priora illa eodem digna erant cruciatu, imovero longe graviore. Si enim in hominibus conservus aliquis meliora quæque sibi servet, ac domino suo deteriora offerat, rem indignissimam, plenamque contumeliæ facere arguitur; quanto id magis in Deo? Caïn vero non in hoc solum, verum in alio quoque non minus deliquit, quod fratris honorem ægre et indigne tulerit. Nam si utpote qui peccasset, pœnitentiam egisset, accepta profecto fuisset hæc illius optima mutatio: nunc vero non pœnitentiæ

erat illa confusio, sed invidiæ ac livoris, quod rei exitus docet. Nam Deo quodammodo irascebatur, quod injuriis affectus non se honoraret, quod moderato intemperantem non præferret. Verum cum hæc illius scelera vehementissima animadversione punienda essent, longe clementius quam merebatur delinquentem tractat, tumentesque animos illius comprimere nititur : erat indignatione plena illa dejectio : idcirco loquitur ad illum : « Quiesce. » Hoc autem cum diceret, sciebat quidem quo progressurum esset malum, cæterum ingratis occasionem omnem amputare volebat : si enim ab initio ille punitus esset, hujusmodi multi plurima dixissent : Non poterat admonere verbis, et corripere, ac terrere prius, atque tunc demum si perseverasset in malis, supplicium inferre? Ingentis crudelitatis est iste cruciatus. Idcirco suas æquanimiter injurias tolerat, ut una et illorum obstruat os, et ipsius Caïn parentem quoque sola bonitate se corripuisse ostendat[1], prætereaque ut ejusmodi benignitatis exemplo posteros ad pœnitentiam provocet. Postea vero quam secundum duritiam suam, et cor impœnitens thesaurizavit sibi iram, illum tunc ulciscitur : sin vero post scelus homicidii mansisset impunitus, etiam ad aliud majusque flagitium progressus esset. Neque enim dicere possumus per ignorantiam illum deliquisse : nam quod junior intelligebat, ipse major natu qui ignorare poterat? Esto autem, per ignorantiam peccaverit prius ; postquam audivit, « Quiesce, » postquam prioris culpæ venia potitus est, ex qua ignorantia ad parricidium prorupit, terramque infecit, ac leges naturæ subvertit? Vides-ne ut prior etiam culpa non de ignorantia, sed de malignitate et nequitia, supremaque sceleris audacia venerit? Quænam vero fuit hujus pœna? « Eris gemens ac tremens super terram[2]. » Videtur tamen

[1] Gen. IV. — [2] Ibid. 11.

esse grave supplicium: sed non jam ita videbitur, si peccatum consideremus, et ipsam pœnam diligentius intueamur. Cum enim ille male obtulisset; ægre tulit, quod post injuriam Deo illatam honoratus ab illo non est, corripientem respuit, parricidiumque primus patravit: imovero facinus parricidio longe sceleratius: parentes enim incredibili dolore confodit, ac Deo etiam mentitus est. « Numquid enim, ait, custos sum fratris mei[2]? » Et pro his omnibus solo timore ac tremore cruciatur. Attamen Dei benignitatem non ex eo solum manifestari dixerim, quod mitiorem pœnam tanto sceleri adhibuit: sed quod in ipsa pœna lucrum haud spernendum inesse videatur. Id vero lucrum erat, quod ex ea ipsius castigatione cuncti postmodum admoniti sunt resipiscere a malis, fierique meliores. Idcirco ergo non occidit illum, quia par utilitas profecto non fuisset, audiri quod Caïn fratre interempto, morte mulctatus esset, et videre parricidam ipsum pœnas exolventem. Fortasse enim id auditum ob immanitatem sceleris creditum minime fuisset. Nunc vero dum videtur, dum coram adest, plurimos longoque superstites tempore, pœnæ suæ testes relinquit: manifestum certe ac credibile, et suæ ætatis hominibus, et postea futuris omnibus id facinus constituit. Quid ergo, inquies, hoc illi contulit? Maxime quidem illius saluti prospiciebat, cum ejus rabiem, quantum in se fuerit, coërceret castigatione verborum. Verum ne ipsa quidem illata illi pœna, si quis diligentius inspiciat, maxima ipsius utilitate vacat. Si enim statim illum occidisset, nullum ipsi pœnitentiæ tempus, per quam melior evaderet, dedisset: nunc vero cum metu ac tremore vitam ducens, nisi nimis insensatus, ac bellua potius quam homo esset, ex hujusmodi vita plura capere potuit emolumenta. Præterea futurum supplicium levius

[1] Gen. IV, 9.

præsentis temporis pœna constituit : ea enim quæ nobis in hac vita inferuntur supplicia, divinitus futurorum cruciatuum partem haud exiguam succidunt. Atque harum rerum testimonia de Scripturis divinis afferre facile possumus. Nam Christus Dominus cum Discipulos alloquens, de Lazaro dissereret, Abraham retulit, cum rogaretur a divite, ut mitteret Lazarum, qui extrema digiti parte paululum aquæ ardenti linguæ instillaret, dixisse ad illum : « Fili, recordare quia recepisti tu bona in vita tua, et La» zarus mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cru» ciaris[1]. » Paulus quoque ; (Paulum vero quoties dico, rursus Christi præcepta replico : Christus enim profecto, mea quidem sententia, beatam illius movebat animam) dum Corinthiis scriberet, aliquando jubet eum, qui gravissime fornicatus fuerat, tradi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi[2]. Rursusque cum eosdem de iis qui indigne sacra mysteria percipiebant, admoneret : « Propterea, inquit inter vos » multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi. Nam si » nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur. Cum » judicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum hoc » mundo damnemur[3]. » Vidisti-ne ineffabilem clementiam, immensasque divitias benignitatis? Vidisti ut omnia agat atque moliatur Deus, ut post peccatum quoque mitiore quam debuimus, plectamur pœna, aut etiam omnino liberemur.

IV. Porro si quis id curiosius inquirat, cujus rei gratia veterem illum seductorem non continuo deleverit, id quoque pro summa in nos cura factum comperiet. Si enim sceleratus ille vi dominaretur, esset fortasse rationabilis ista inquisitio : sin autem hac potentia privatus, tantum persuadere atque allicere potest : illius vero sua-

[1] Luc. XVI, 24. — [2] 1 Cor. V, 5. — [3] Id. XI, 30-32.

sionis illecebras renuere in nobis est : cur tu meriti argumentum tollis, coronarumque materiam præscindis? Ad hæc si illum sciens fore insuperabilem, cunctosque devicturum, ita illum dimisisset Deus, ne sic quidem de his movenda quæstio esset. Nam tum quoque quod ille obtineret, quod vinceret non reluctantes, sed sponte sibi cedentes atque succumbentes, a nobis profecto manasset : verumtamen his qui ingrate agere volunt, ne id quidem satis esset. Quod si plurimi quidem illius potentiam ac vires frangunt, complures item posthac illum superaturi sunt : quid tu futuros probatissimos, clarissimaque victoria insignes, tanto privas honore? Idcirco enim illum dimisit, ut eum dejiciant qui fuerant ab eo prius superati, quod illi omni supplicio gravius est, ipsumque ad extremam condemnationem deducet. At non omnes, inquies, illum superaturi sunt. Quid hoc ad rem? Profecto enim multo convenientius est justis occasiones suppeditari, quibus voluntatem ostendant suam : eos vero qui non sunt hujusmodi, ex propria puniri negligentia, quam istorum causa illis etiam damnum afferri. Nam modo is qui malus est, si lædatur, non adversarii viribus, sed suo potius torpore superatur : quod indicat victorum multitudo. Tunc vero probi quique improborum causa meritis honoribus fraudati fuissent, non habentes illorum culpa, ubi vires exercerent suas : veluti si agonotheta quis athletas duos nactus, alterum quidem adversario congredi paratum, omnemque tolerantiam ostendere, coronamque ex certamine referre : alterum labori illi et ærumnæ otium deliciasque præferentem, adversario de medio sublato, ambos re infecta dimittat. Sic enim strenuus ille, propter alterius ignaviam gravi damno affectus esset. Ignavus autem non fortissimi socii causa malus esset, verum ob socordiam suam. Sed enim hæc istorum quæstio, cum de

diabolo agitari videatur, si suo ordine procedat, plurimis in rebus Dei providentiam insimulat, cunctamque simul creaturam traducit. Namque oris atque oculorum creationem incusabit : quippe cum per hæc quæque illicita concupiscant, atque in adulterium corruant plurimi : per hoc autem blasphement alii, atque perniciosa dogmata proferant. Num ergo sine oculis et lingua ideo debuerunt homines fieri? Pedes quoque abscindere, et amputare manus necesse erit, cum istæ plenæ sint sanguine, illi vero ad malum currant. Nec ipsæ quidem aures immanitatem hanc effugere poterunt. Nam inania percipiunt, et corruptionem dogmatum ad animam mittunt : itaque et istæ auferendæ erunt. Quod si dabimus, cibos quoque ac potus, cœlum, terram, mare, solem, lucem, lunam, stellarumque chorum, atque omnium animantium genera tollamus necesse erit. Ad quid ista enim omnia erunt necessaria, cum is cujus causa facta sunt, adeo miserabiliter truncus jaceat? Vides-ne qui risus, quæ deliramenta rationem istam necessario sequantur? Diabolus nempe sibi ipsi, non nobis est malus. Nos enim si velimus, plura etiam commoda per illum consequemur, illo etiam invito ac renuente : quod est profecto mirabile, et in hoc divinæ bonitatis magnitudo conspicitur. Nam si cum meliores efficimur, mordet id quidem, ac per se solum excruciat diabolum, quando hoc ipsum per eum nobis suppeditatur, hoc detrimentum ferre non potest. Quomodo autem ex illo proficimus? Dum illius immanitatem, perpetuasque insidias, ac fraudes varias solliciti metuimus, somnum immodicum excludimus, vigilamus, semperque Domini reminiscimur. Quod autem hæc mea non sint, sed beati Pauli, ipsum audi, eisdem fere verbis fideles dormientes excitantem. Nam Ephesiis cum scriberet, sic ait : « Non » est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed

» adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus sæculi, adversus spiritualia nequitiæ in cœlestibus[1]. » Hæc autem cum diceret, non dejicere studebat auditorum animos, sed potius erigere. Petrus item : « Sobrii estote, et vigilate : quia adversarius » vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens » quem devoret, cui resistite fortes in fide[2]. » Hoc autem dixit, ut nos fortiores efficeret, et ad majorem cum Deo familiaritatem induceret. Qui enim imminere sibi cernit inimicum, majori ad illum currit desiderio, a quo defendi possit. Ita fere infantes pueri, cum quid horrendum viderint, ad matrum sinus protinus fugiunt, illarumque pendentes vestibus, eis se tuentur ac protegunt, atque ita ut sæpius retrahentibus plurimis inde avelli non possint. At vero quando nihil ejusmodi perturbat, ne vocantes quidem illas exaudiunt, neque trahi patiuntur : imo appellantes respuunt, et cum plurima illæ moliantur, ut ad se eos pertrahant, semper eas aversantur, appositamque mensam despiciunt. Quocirca matrum plurimæ, cum nihil obsecrando proficere se viderint, larvas quasdam horrorisque figmenta parant, atque illos demum ad reditum impellunt, persuadentque ad se iterum recurrere. Hoc autem non in solis pueris contingit, sed etiam in nobis. Quando enim malignus ille perterret nos atque perturbat, tunc frugi efficimur, tunc nos ipsos agnoscimus, tunc ad Deum omni studio recurrimus. Quod si deletus ab initio nequam ille fuisset, atque sublatus e medio, fortasse nec præterita credidissent plurimi : puta quod hominem fefellisset, quod bonis illis innumeris eum ejecisset, Deumque hoc invidia et livore commotum fecisse arbitrarentur. Quando enim ne modo quidem desunt, qui post tanta illius seductionis indicia id audent dicere, si non illius

[1] Ephes. VI, 12. — [2] 1 Petr. V, 8, 9.

nequitiæ et astus experimenta cepissent, quid non dixissent? quid non oblocuti fuissent? Quod si diligenter his quæ fiunt animum intendere velimus, inveniemus minime ad omnia nos diabolum impellere : sed cum plurimorum ille nobis lapsuum sit auctor, plurima item nosmetipsos per nostram solam socordiam ac negligentiam pati. Ubi enim, ut ad priora revertamur, ad Caïn diabolum accessisse, fraternamque cædem suggessisse legimus? Nam matri quidem illius visus est loquens fraudemque concinnans : huic autem minime, nisi forte quispiam malas illum cogitationes dicat immisisse; id tamen totum illius culpa contigit, qui suggerentem admisit, illique paruit, atque principium sui invadendi præstitit. Attamen nec sic illum dimisit Deus, verum ex iis, per quæ punire videbatur, admonere potius atque corripere non desiit. Quid autem Caïn viri unius supplicium dico, quandoquidem etiam diluvium, in quo tot periere viri, Dei nobis providentiam apertissime potest asserere? Primum enim non temere neque insperate hujusmodi mala induxit, sed fore prædixit : idque non ante breve tempus, sed ante centum et viginti annos. Tum vero ne ex longitudine prædictionis in oblivionem ac negligentiam inciderent, ædificari arcam in oculis omnium præcepit, voce omni clarius clamantem, Deique minas omnibus annuntiantem. Caïn quippe hominum mentibus exciderat : illa vero ante omnium oculos posita, jugiter imminentium sibi malorum illos admonebat : nec sic tamen illi emendati sunt, sed in vitiis perseveraverunt, supplicia sibi ipsis consciscentes atque attrahentes. Deus enim diluvium ipsum neque comminari, neque inferre voluisset, sicuti nec gehennam ipsam. Verum omnium nos ipsi nobis causa sumus, quod cum Sapientissimus quidam videret, dicebat : « Deus mor-

» tem non fecit, nec lætatur in perditione viventium[1]. » Ac Deus ipse per Prophetam ait : « Nolo mortem peccato» ris, sed ut convertatur et vivat[2]. » At vero nos nisi convertamur, damnationem nobis ipsis ultro mortemque congerimus, non Deus qui nos perire noluerat, quique viam effugiendi nobis ostenderat. Ergo-ne id solum habemus, quod de diluvio dicere possimus, nullaque ex eo prodiisse emolumenta dicemus? Dici profecto non potest, quantum utilitatis et iis qui illa inundatione periere, et cæteris qui postea fuere, inde provenerit. Illi enim ulterius in vitiis ac flagitiis progredi permissi non fuerunt : qui autem post illos secuti sunt, majora quam illi lucra retulerunt, fermento, ut ita dixerim, materiaque malorum e medio sublatis extinctisque peccatoribus. Nam si etiam sine exemplis mala homines per se facile inveniunt : quid non facturi erant, si plurimorum exemplo ad perniciosos actus invitati fuissent? Quod utique ne fieret, ne tot scelerum magistros hi, qui postea futuri erant, haberent, eos omnes una perdidit.

V. Verum enimvero, quænam est illorum sapiens, imo plena stultitiæ ratio, qui cum nihil boni agere velint, omnia perquirunt et dicunt, ut suorum delictorum causam ad Deum referant? Nisi permisisset Deus, aiunt, nequaquam accessisset diabolus, nunquam decepisset ab initio. Sed neque cognovisset Adam, quantum boni ante habuisset, neque suam illam arrogantiam unquam deseruisset. Qui enim se ipsum in tantum culmen honoris erexerat, ut fieri se Deum expectaret, quo non prorupisset audaciæ, nisi fuisset ad sanam mentem reductus? Fingamus nihil diabolum consuluisse, nihilque penitus Evæ de ligno locutum fuisse : num sine peccato perstitissent, si istud non ita contigisset? Minime vero : nam cui mulier tam

[1] Sap. I, 13. — [2] Ezech. XVIII, 24.

facile quod volebat persuasit, ipse etiam diabolo non existente, ex se ipso quamprimum in peccatum corruisset, quo majori queque pœna mulctari meruisset. Præterea ne nunc quidem diaboli solius fuit omnis illa seductio, sed sua etiam concupiscentia mulier corrupta corruit, atque hoc Scriptura sacra indicat, quæ dicit : « Viditque » mulier quod bonum esset lignum ad edendum, gratum-» que oculis ad videndum, ac speciosum ad considerandum, et accipiens de fructu illius comedit [1]. » Neque vero ego nunc ista loquor quasi diabolum insidiarum criminibus purgare cupiens, sed indicare volens eos, nisi sponte cecidissent, a nemine unquam potuisse dejici. Nam qui tam facile propinatam sibi ab altero fallaciam suscepit, is ante fallaciam negligenter et remisse se habuisse ostenditur. Neque enim tantum ille potuisset, si sobrium vigilantemque animum allocutus esset. Sunt autem plurimi, qui in hac parte confutati, diabolo omisso, ad mandatum transeunt, et cum a peccante homine abstineant, Deo crimen impingunt, dicentes : Quid enim eis præceptum dabat, quos peccaturos noverat? Ista revera sunt diaboli verba, et impiæ mentis inventa. Nam quod præceptum dare longe majoris providentiæ sit, quam non dare, hinc palam est. Esto Adam voluntate, et animo tam negligenti, quam finis ostendit, nullum suscipiat mandatum, sed in deliciis persistat; ex hujusmodi licentia imbecillitas tanta atque negligentia ad meliora-ne, an ad deteriora prorumpet? Liquet profecto illum ad summum fastigium vitiorum evasurum, si absque cura sit. Nam si necdum de immortalitate securus, eamque spem dubiam pendere non ignorans, in tantam arrogantiam atque amentiam elatus est, ut Deus fieri speraret : istudque cum id promittentem nulla ex parte fidelem cerneret, si securam

[1] Gen. III, 6.

immortalitatem putasset, quo non progressus esset arrogantiæ? quid non peccasset? quandonam Deo obtemperasset? Tu vero dum ista criminaris, idem profecto facis, ac si quis fornicationem prohibentem reprehenderet, ideo quod plurimi ista audientes fornicaturi essent. Nonne sunt hæc verba extremæ dementiæ? Si enim nullo mandato suscepto diabolus ad illum accedens, recedere a Deo consuluisset, id illi facile persuasisset. Nam qui post acceptum mandatum præcipientem sic contempsit, si nihil ab illo penitus audisset, cito etiam se sub domino esse ignorasset: idcirco mature Deus ex iis quæ præcipit, docet habere illum dominum, in cunctisque illi parere oportere. Et quid amplius hinc secutum, inquiunt? Etiamsi nihil aliud secutum esset, non id docenti Deo esset imputandum, sed potius homini non suscipienti optimam hanc disciplinam. Verum ne sic quidem inutilis fuit, etiam post prævaricationem præcepti exhibitio. Nonne illæ latebræ, illa confessio delicti, illa viri ad mulierem, mulierisque ad serpentem studiosa causæ traductio: illa, inquam, omnia metuentium sunt atque trementium, Deique auctoritatem agnoscentium? Porro quantum lucri fuerit ex diabolica illa expectatione, in tantum timoris illos fuisse translatos, nullus ignorat. Qui enim æqualitatem cum Deo prius meditatus fuerat, ipse jam ita contrahebatur humiliter, ut pœnam cruciatumque metueret, ac peccatum confiteretur suum. At vero non absque sensu peccare, delictumque cito agnoscere, non parva res est: sed via quædam est atque principium ad emendationem atque ad mutationem in melius ducens. Omnem itaque in nos Dei benignitatem neque discere, neque narrare possibile est: eorum tamen quæ novimus, summam dicturus sum. Post talem enim inobedientiam, post tanta scelera, cum jam orbis totus tyrannide peccati premeretur, cum

extrema jam luenda pœna esset, cum delendum omne mortalium genus, nomenque ipsum hominum merito exterminari posset; tum vero maximum omnium beneficium nobis ostendit, Unigenitum suum pro inimicis, pro alienatis a se, pro se odio habentibus atque adversantibus morti tradens, sicque reconciliationem nostram operans, cœlorumque regnum et æternam vitam, aliaque bona innumera nobis se daturum spondens, « Quæ nec oculus vidit, » nec auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt [1]. » Quid igitur huic providentiæ, huic clementiæ, huic bonitati comparari possit? Propterea et ipse dicebat : « Quantum » distat cœlum a terra, tantum distat via mea a viis vestris, » et cogitatio mea a cogitationibus vestris [2]. » David quoque mitissimus, cum de clementia illius loqueretur, aiebat : « Secundum altitudinem cœli a terra corroboravit » Dominus misericordiam suam super timentes se. Quantum distat Ortus ab Occidente, longe fecit a nobis ini» quitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorum, mi» sertus est Dominus timentibus se [3]. » Non parem solum amorem indicans, sed quia summæ dilectionis exempla alia non novimus; illo tamen exemplo majus aliud profert Hesaïas, nempe matris quæ misericordia erga prolem patrem superare solet, sic loquens : « Numquid obliviscetur » mulier infantuli sui, ut non misereatur filio uteri sui? » Sed et si illa oblita ejus fuerit, ego tamen tui non obliviscar, dicit Dominus [4] : » Ostendens Dei misericordiam affectus omnes naturales longissime excedere. Et Prophetæ quidem sic : Ipse autem Christus cum Judæis loqueretur, aiebat : « Si autem vos cum sitis mali, nostis bona data » dare filiis vestris : quanto magis Pater vester cœlestis da» bit bona petentibus se [5]? » Nihil profecto aliud per ista

[1] I Cor. II, 9. — [2] Isaï. LV, 9. — [3] Psal. CII, 11-13. — [4] Isai. XLIX, 15. — [5] Matth. VII, 11.

significans, nisi tantam esse divinæ providentiæ et gubernationis paternæ differentiam, quantum interest inter bonos et malos. Verum neque hactenus stes velim, sed mente ad ulteriora progredere. Nam id quoque pro captu et modo tuo dictum est : quippe cujus intelligentia est infinita, et bonitas similiter, atque clementia erga homines. Quod si hanc per singula quæ fiunt non perspicimus, et hoc signum illius infinitatis est. Plurima enim et magna quotidie pro nostra salute disponit, quæ ipsi soli sunt cognita. Quia enim bonitatis suæ gratia generi nostro bona largitur, nihil nostris indigens laudibus, nullaque alia remuneratione opus habens, plurima nos latere permittit. Sed et si aliquando hæc revelat, et illud nostræ utilitatis causa facit, ut gratias illi semper habentes amplius nobis attrahamus illius auxilium. Non igitur de his solum quæ novimus, sed de iis etiam quæ nescimus, gratias illi referamus : neque enim volentes solum, verum invitos quoque beneficiis consuevit afficere. Quod Paulus cum sciret semper et in omnibus gratias agere monebat. Quod autem non communiter solum omnium curam gerit, sed seorsum singulorum, ipsum audias licet dicentem : « Non est voluntas coram » Patre meo qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis is» tis [1], » de iis dicens, qui in illum credunt. Cupit ipse quidem et eos qui non credunt salvos fieri, mutarique in melius, et credere, sicut Paulus ait : « Qui vult omnes » homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire [2]. » Et ipse ad Judæos : « Non veni vocare justos, sed pecca» tores ad pœnitentiam [3] : et, Misericordiam volo, et non » sacrificium [4]. » At vero si post tantæ curæ ac providentiæ fruitionem noluerint meliores fieri, veritatemque agnoscere, ne sic quidem illos deserit : sed quoniam æternæ vitæ

[1] Matth. XVIII, 14. — [2] 1 Tim II, 4. — [3] Matth. IX, 13. — [4] Osee. VI, 6.

participatione ipsi se sua sponte privarunt, vel præsentis vitæ bona illis omnia largitur, solem suum oriri faciens super bonos et malos, et pluens super justos et injustos, aliaque præstans quæ ad præsentis vitæ statum pertinent. Quod si inimicis quoque tanta cura prospicit, fideles suos, et qui totis ei viribus serviunt, quomodo unquam contemnet? Non ita, non ita est : verum istos maxime ex omnibus fovet; « Vestri enim, inquit, et capilli capitis omnes » numerati sunt [1]. »

VI. Quoties ergo tibi in mentem venit, parentes te, et patriam, domum, amicos, propinquos, opesque innumeras, et gloriam illam ingentem abjecisse propter Christum, deindeque hujusmodi vexationem pati : noli dejicere te ipsum. Nam ex quibus cogitationum hæsitatio gignitur, ex eisdem rursus solvetur. Quonam modo? Impossibile est mentiri Deum, promisit autem ille vitam æternam ista relinquentibus. Reliquisti tu omnia ista, et abjecisti : quid igitur prohibet de hujusmodi confidere promissione? Num ea qua nunc probaris tentatio? et hæc ad promissionem quid? Non enim hic æternam repromisit vitam : imovero si in terris quoque ejusmodi promissio implenda esset, ne sic quidem ægre ferre debueras : siquidem fidelem ac religiosum virum adeo constanter et firmiter promissa Dei tenere convenit, ut quantumlibet effectus contrarios aspiciat, ne sic quidem perturbetur, neque desperet eventum. Intuere denique cujusmodi pollicitationem fidelis Abraham acceperit, et qualia facere sit jussus. Nam promissio quidem erat ex Isaac implendum esse orbem universum, jussio autem hunc ipsum Isaac immolare urgebat, ex quo orbis totus erat implendus. Quid igitur? istud-ne perturbavit justum virum? Minime vero, imo cum tanta dissonantia et repugnantia esset præcepti cum promisso, non

[1] Luc. XII, 7.

turbatus est, neque hæsitavit, neque aliquid hujusmodi locutus est : Alia promisit mihi Deus, alia facere jubet : ex puero isto nepotum ingentem multitudinem mihi promiserat, et hunc ipsum modo necare mihi præcipit ? Quomodo igitur hoc erit excisa radice? Fefellit me igitur, atque delusit. Nihil prorsus hujusmodi locutus est, sed ne cogitavit quidem : Et merito sane. Cum enim Deus aliquid pollicitus fuerit, etiamsi millia sint quæ pollicitationem tollere videantur, turbari minime convenit, aut desine dubitare. Hoc enim maxime Dei potentiam commendat, dum in rebus ambiguis exitum reperit : sicuti tunc Beatus ille secum reputabat. Quocirca fidem illius maxime admirans Paulus, aiebat : « Fide obtulit Abraham Isaac » dum tentaretur, » Unigenitumque offerebat is, qui promissiones acceperat. Hæc ipsa scilicet insinuans, atque subindicans, quæ nunc a me sunt dicta. Non modo autem ipse, verum ipsius quoque pronepos Joseph, cum per longum tempus, et varios casus promissionem periclitari perspiceret, immobilis perstitit : sola enim promissa intuebatur : quod si humanis cogitationibus locum dedisset, de fine desperasset. Nam ostensa sibi visio, et fratrum et parentum adorationem pollicebatur : quæ vero illi contingebant, non erant hujusmodi, sed ab his longissime remota. Primum enim illi ipsi fratres, quos se præviderat adoraturos, in lacum illum injiciunt, ac barbaris hominibus venditum in alienam ac remotissimam regionem emittunt, atque adeo contraria promissis ea quæ contingebant videbantur, ut miseri illi subsannantes eum, dicerent : « Ecce somniator ille venit : nunc ergo venite, occi» damus eum, et projiciamus in lacum, dicemusque : Fera » pessima devoravit eum, et videbimus quid somnia sua » ipsi proderunt[1]. » Postea vero ii, qui illum emerant, non

[1] Gen XXXVII, 18-20.

saltem libero homini, sed servo illum regio vendunt iterum. Neque hactenus adversa steterunt, sed in dominæ calumniam incidit, damnatusque carcerem annos plurimos habitat, et effugientibus cæteris ampliore illic tempore ipse perdurat. Cumque tanta essent quæ illius animum perturbare possent, constans tamen perseverat. Ejusmodi vero etiam nostra sunt, imovero longe perplexiora. Quæ enim promissa sunt nobis, regnum cœlorum, et vita æterna, et incorruptio, et infinita sunt bona: quæ autem interim contingunt, valde ab his remota, atque aliena sunt: mors scilicet et corruptio, pœna et supplicium, et tentationes variæ, ac frequentes. Cujus ergo rei gratia hoc facit Deus, permittitque contraria promissis advenire? Nimirum ut ex hoc duo maxima bona eliciat, ex altero certissimum potentiæ ipsius argumentum præbens, quod scilicet possit desperatissima promissa sua, spe atque opinione melius perficere; ex altero autem nostros animos erudiens, ut in cunctis ipsi credamus, etsi dictis facta contraria videantur emergere. Nam spei virtus ejusmodi est, ut eum qui sincere illi adhæreat, nunquam confundi permittat. Si enim ii, qui promissa in hoc sæculo acceperunt, ita insigniter affecti sunt, multo magis id nos facere necesse est, qui non in præsenti vita, sed in aliis sæculis bonorum exitum expectamus. In hoc enim sæculo pressuras nobis angustiasque promisit. Quid ergo est quod te perturbet? Qua ratione suspecta habeas promissa Dei? Nam cum dicis te ab eo negligi, cujus causa mundum omnem despexisti, liquido ostendis te illi non credere, eumque suspectum habere, fallacemque promissionem ejus existimare. Id autem vere est a dæmone corripi, ac gehennæ ignem provocare. Sed sunt qui sæculi negotiis dediti quiete vivunt. Et istud quoque prædixit Christus: « Amen, amen dico, inquit, vobis, quia plorabitis et fle-

» bitis vos, mundus autem gaudebit[1]. » Sed et in prioribus generationibus Babylonii cum Deum ignorarent, opibus, potentia et gloria pollebant : Judæi vero captivitate, servitute, extremisque calamitatibus premebantur. Et Lazarus ille[2], qui regno cœlesti dignus, ulceribus plenus canum linguis erat expositus, atque perpetuo cum fame pugnabat : dives vero in honore ac frequenti satellitio, et requie, et deliciis vitam ducebat. Verum ut huic nihil apud inferos illa omnia profuere : ita nec Lazaro fames, aut ulcera, quo minus probe viveret obstiterunt : sed veluti quidam athleta fortis in æstu gravissimo et algore luctans, et vicit, et coronatus est. Quocirca vir quidam Sapiens aiebat : « Fili, si accedas ad servitutem Domini, præpara » animam tuam ad tentationem, dirige cor tuum et sustine, » et ne festines in tempore inductionis. » Et post pauca : « Quoniam, inquit, igne probatur aurum, homines vero » acceptabiles in fornace humiliationis[3]. » Rursumque alio loco scriptum est : « Fili, noli negligere disciplinam Dei, » neque deficias cum ab eo corriperis[4]. » Qui enim aurum in fornacem mittit, novit quatenus illud incendi, et quando ex igne oporteat educi. Ideoque hic quidem ait : « Ne festines in tempore inductionis : » Salomon autem hoc ipsum docens, « Neque deficias, inquit, cum ab eo » corriperis. » Magnum quid revera, magnum, inquam, pressura est ad virum spectabilem efficiendum, atque ad docendum patientiæ virtutem. Quid ergo, inquies ; si illius nos magnitudo evertat, atque dejiciat? « Fidelis est » Deus, qui non patietur nos tentari supra quam possumus, » sed faciet cum tentatione exitum, ut possimus sustinere[5]. » Nam si ex dilectione correptio, ex odio vero derelictio est : neque ejusdem est quempiam simul et amare

[1] Joan. XVI, 8. — [2] Luc. XVI. — [3] Eccli. II, 1, et seqq. — [4] Prov. III, 11. — [5] I Cor. X, 13.

et odisse, neque corripere simul et derelinquere. Quomodo ergo, inquies, multi corruerunt? Se ipsos illi Deo privaverunt, non autem a Deo derelicti sunt. « Ecce enim, » inquit, qui elongant se a te peribunt[1]. » Elongant se vero a Deo, qui correctiones illius non sustinent, sed irascuntur atque indignantur : ac veluti perversi filii, cum a patribus traditi magistris, vel impatientes laboris, vel fugientes verbera, parentum aspectus declinant, nihil inde lucrantur, sed gravioribus incommodis se implicant, atque in aliena regione famis et erroris, ac morborum, ignominiæque et servitutis ærumnas subire coguntur : ita et qui Dei disciplinam non grato animo tolerant : indignanturque et graviter ferunt, præterquam quod nihil ex ea lucrantur, summis se calamitatibus afficiunt. Quocirca tolerare admonemur, et dirigere cor nostrum. At multo graviora te perpeti dices. Ne pædotribæ quidem, omnes æqualiter atque eodem modo exercent, sed imbecillioribus imbecilles, fortioribusque sui similes tradunt. Nam qui suis viribus minorem antagonistam fuerit nactus, etiamsi tota die illi congrediatur, inexercitatus tamen permanet. Cur ergo, inquies, non omnes qui eamdem elegere vitam, eisdem etiam laboribus certare fecit? Quia non una apud Deum est exercitationis species, neque omnes eisdem opus habent, etiamsi in eodem vitæ genere sint : quippe et plurimi cum eisdem morborum incommodis laborent, non eisdem tamen indigent medicamentis, sed alia quidem istis, alia illis apponuntur. Atque adeo et flagellorum modi varii sunt atque differentes, et alius quidem morbo diuturno probatur, alius gravissima inopia, vi atque injuria alius : hunc juges atque perpetuæ liberorum propinquorumque cæterorum mortes excruciant; hicque ab omnibus abjicitur, nulliusque rei dignus æstimatur :

[1] Psal. LXXII, 27.

ille quod de iis accusetur, quorum nihil sit sibi conscius, malæque famæ pondus ferat : atque alius aliter affligitur. Neque enim possibile est omnia nunc adamussim numerare. Videntur autem tibi horum singula, si tuis ærumnis conferantur, levia ac nulla esse. Verum tu si hæc expertus esses, addisceres profecto id, quod nunc te angit, his omnibus tolerabilius esse. Sed et si qui sunt, quorum sit levior quam nostra castigatio, non ideo perturbentur. Nam adjectio laborum, incrementum præmiorum est, ac firmissimum munimen nostrum, quo freti nunquam sive sponte, sive etiam inviti corruamus. Namque tumorem comprimit, negligentiam avertit, prudentioresque ac religiosiores efficit. Sane si quis omnia enumerare velit, plurima tentationum emolumenta reperiet : nullusque unquam ex iis, qui Deo acceptabiles fuerunt, sine pressuris vixit, etiamsi non ita nobis videatur.

VII. Nam si beatus Paulus tantum negotii sustinuit, nullus vero Paulo major est, aut etiam æqualis : qua tandem ratione illi credantur hujusmodi auxilio non indiguisse? Sin autem quidam ex istis tribulationibus emendati non sunt, non hoc illi imputandum est, qui emendationem intulit, sed illorum potius negligentiæ? Nam si illis non fuisset adhibitum medicamentum, per negligentiam periisse viderentur. Nunc vero non parum actum est, cum nemo medicum accusare possit, sed ægrotos potius, ipsorumque incuriam. Si qui vero antequam tentarentur, gradientes recte, post tentationem corruerunt : aliique cum omnibus essent peccatis obnoxii, nulla tribulatione vexati sunt; alii vero a prima statim ætate usque ad ultimum vitæ spiritum innumeris calamitatibus contriti sunt; a nulla hujusmodi re dejiciamur aut perturbemur. Etenim si omnem providentiæ illius dispensationem scire valeremus, aut deberemus, ista ignorantes, mœroris ac perturbationis non

immerito causam habere videremur. Sin vero is qui tantorum arcanorum particeps, ad tertium cœlum raptus fuerat, ad hanc tamen abyssum hærens substitit, inspiciensque in profundum divitiarum sapientiæ ac scientiæ Dei, obstupuit solum, atque inde resiliit : quid nos ipsos frustra concidimus, perscrutantes inscrutabilia, atque investigabilia curiose inquirentes? Certe cum medicus contraria iis quæ nobis salubria videntur præcipit, sive algens membrum fonti subjicere jubeat, sive alia hujusmodi inexpectata faciat, nunquam reluctamur : sed cum nobis antea persuaserimus, artis illum ratione id facere, prompte ac libenter cedimus, cum tamen ille sæpius fallatur : Deum vero qui tantum in omnibus a nobis distat, qui est ipsa sapientia, qui nunquam falli potest, magna curiositate perscrutabimur? Cumque illi simpliciter credamus, a quo facti rationem exigere jure possemus, ab illo, cui solum credendum est, eorum quæ gesserit causas ac rationes requiremus, atque hujusmodi ignorantiam indigne feremus? Hæccine sunt religiosæ mentis, ac piæ? Ne, quæso ac supplico, ne ad tantam vesaniam progrediamur, sed in omnibus in quibus ambigimus, illud dicamus : « Judicia tua » abyssus multa[1]. » Nam et hoc ipsum, quod non omnia aperte scimus, divinæ sapientiæ profecto est. Si enim omnium quæ fiunt, causa et ratione cognita, ita demum Deo pareremus, non magna merces esset, neque fidei exhibitio ea res videretur. Cum vero nihil horum penitus noscentes, ita quoque summa affectione mandatis ejus omnibus cedimus, ex legitima obedientia fideque integerrima : maxima animabus nostris emolumenta conciliamus. Hoc enim solum nobis persuadere debemus, omnia nobis utiliter a Deo inferri, modum non amplius inquirentes, neque hujus ignorationem graviter vel cum mœrore feren-

[1] Psal. xxxv, 6.

tes. Neque enim possibile est ista scire, neque utile: illud, quia mortales sumus: hoc, quia cito in arrogantiam extollimur. Plurima nos facimus, quæ cum liberis nostris noxia esse videantur, utilia sunt tamen: quorum neque illi causas quærunt addiscere, neque nos illis antea persuadere studemus, id expedire quod facimus: sed hoc solum illos admonemus, ut in omnibus cedant, quæcumque præceperint patres, nihilque ulterius inquirant. Quod si parentibus nostris, qui ejusdem atque nos naturæ sunt, ita morigeri sumus, neque ulla ratione indignamur: Deo-ne indignabimur quod non illius omnia nobis explorata sint, qui tanta excellentia nobis præcellit, quantum inter Deum et homines discrimen intercedit? Et quid huic impietati par fuerit? Adversus hujusmodi homines sane beatus Paulus indignans dicebat: « Alioquin, o homo, tu quis es qui » respondeas Deo? Numquid dicet figmentum factori suo: » Cur me ita fecisti[1]? » Equidem filiorum exemplar proposueram, ipse vero multo majus posuit, figuli scilicet, atque ab eo in formam redacti luti. Sicut enim lutum quocumque manu se formantis duxerit, sequitur: ita hominem quæcumque Deus jusserit, ea sequi, et quæ ille intulerit, grato animo perferre convenit, nihil omnino reluctando, vel curiose addiscere quærendo. Neque enim nobis solis ista ambigua sunt: verum et iis, qui ante nos fuerunt, sanctis illis ac mirabilibus viris. Ait enim Job: « Ut quid » impii vivant, divitiisque veterascunt[2]? » Beatus autem David: « Pene, inquit, effusi sunt gressus mei, quia zelavi » super iniquos pacem peccatorum videns. Quia non est » respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum. » In laboribus hominum non sunt, et cum hominibus non » flagellabuntur[3]. » Post hunc Jeremias quoque dicebat: « Justus es Domine, verumtamen judicia loquar ad te.

[1] Rom. IX, 20. — [2] Job. XXI, 7. — [3] Psal. LXXII, 2-5.

» Quid est quod via peccatorum prosperatur[1] ? » Ambigebant isti quidem atque inquirebant, sed non ita ut faciunt impii : neque enim accusabant Deum, neque ex iis quæ fiunt, illum injustitiæ arguebant. Sed alius quidem aiebat : « Justitia tua sicut montes Dei, judicia tua abyssus » multa[2]. » De alio, cum tanta passus esset, scriptum est : « Non dedit insipientiam Deo[3]. » Et in eodem libro incomprehensibilem sapientiam illius et dispensationem enarrans, cum de creatione disseruisset : « Ecce istæ sunt » partes viæ ejus, et ad humorem verbi audiemus in eo[4]. » Idipsum quoque Jeremias providens ne quis unquam suspicaretur, interrogationi judicium suum præposuit, dicens : « Justus es, Domine, » hoc est, scio quidem a te omnia fieri juste : modum autem ignoro, quo fiunt. Quid igitur? amplius-ne illi didicerunt ? Nempe de iis nullum responsum retulerunt, quod beatus David indicat, cum dicit : « Et existimabam ut cognoscerem, quia hoc labor » est ante me[5]. » Idcirco autem responsa super his non acceperunt, ut posterioribus sæculis futuros homines docerent etiam ipsi interrogatione abstinere. Atque illi quidem unum tantum inquirebant, cur scilicet impii in copia rerum omnium et prosperitate viverint, et ne sic quidem didicerunt : at vero isti longe plura, quam illi curiose scrutantur. Ea enim quæ nunc proponuntur, multo graviora sunt. Itaque manifesta horum ratio illi permittatur, qui novit omnia antequam fiant.

VIII. Si tamen opus sit nos, ex iis quæ jam nota nobis sunt, solutionem quæsitorum, et consolationem excogitare propter eos qui tam curiose illa sciscitantur, illud dixerim, indignum esse quærere, cur boni in pressuris, mali contra in requie persistant, cœlesti jam revelato regno,

[1] Jerem. XII, 1. — [2] Psal. XXXV, 6. — [3] Job. I, 32. — [4] Id. XXVI, 14. — [5] Psal. LXXII, 16.

futurique sæculi præmio nobis ostenso. Nam cum in illa vita singuli digna suis meritis recipiant, quid jam eis rebus perturbamur, quæ hic bonis aut malis contingunt? Deus enim eos qui sibi adhærent, veluti fortissimos athletas hujusmodi laboribus exercet: imbecilliores vero ac tardiores, et qui nihil durorum laborum perferre possunt, prius ad bona opera hortatur. Quod si contra nonnunquam evenit, plurimique justi hic in requie vitam cum honore agunt: mali vero in ignominia summisque adversitatibus perdurant, interim quidem prior illa objectio, quæ affligi bonos, malos vero jugiter esse in deliciis conquerebatur, hac ratione eversa profligatur. Sin autem et hujus rei causam inquirere velimus, id profecto dixerim, Deum nostra omnia non uno modo solitum esse disponere, sed rerum copia instructum, plures nobis ad salutem vias sternere. Cum itaque plures sint, qui futuri sæculi ac resurrectionis doctrinam admittere pertinaciter renuant: veluti in brevi tabula hic judicii futuri imaginem ostendit, cum punit malos, bonos remunerat. Quod cum in judicio illo supremo generaliter futurum sit, etiam nunc ex parte aliqua ideo fit, ut qui circa longinquum illud judicium spe lapsi sunt, vel iis quæ in hoc sæculo contingunt admoniti, mansuetiores atque meliores fiant. Si enim nullus hic omnino puniretur malus, nullusque honoraretur bonus, plurimi ex iis qui resurrectionem non credunt, virtutem veluti malorum causam fugerent, vitiositatem vero veluti bonorum causam persequerentur: si rursum hic singuli juxta merita reciperent, superfluam jam falsamque existimarent judicii doctrinam. Itaque ne huic non crederetur, ne ingens vulgarisque turba ex contemptu deterior fieret, multos hic peccatores ulciscitur, quosdamque pro recte factis remunerat, ut ex eo quod non in omnibus id facit, judicii asserat fidem: ex eo vero quod

ante judicium quoque malos aliquos suppliciis afficit, profundissimo quasi somno sepultos excitet. Nam et malorum quidem punitione; plurimi timore corriguntur, ne patiantur eadem. Ex eo autem quod non omnibus pro merito hic retribuatur, cogitare compelluntur hujusmodi præmia in aliud tempus esse reservata. Nunquam enim profecto cum justus sit Deus, tot sperneret, sive malos impunitos ex vita migrare, sive bonos hic innumeris incommodis affici, si non utrisque alium in futuro sæculo statum parasset. Quocirca non omnes vel supplicio vel honore afficit, sed quosdam, sicut et in Persarum rege, et in Ezechia contigit, quanquam fuerint plurimi et Assyrio impietate, et Ezechiæ pietate ac virtute pares. Sed non erga omnes hoc agit Deus, cujus rei causa est, ut dixi, quod nondum adsit judicii tempus. Quod autem ista doctrina mea non sit, ab eo qui nos tunc judicaturus est modo audies. Nam cum profecti ad eum quidam, mortem illorum qui sub turre obruti fuerant, Pilatique vesaniam annuntiassent, quam in eos qui mortui fuerant ostendit, sacrificiis illorum sanguinem miscendo tum ait: « Putatis quod hi Ga-» lilæi peccatores præ cæteris Galilæis fuerint qui talia » passi sunt? Non, dico vobis, sed nisi pœnitentiam ege-» ritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem et octo » super quos cecidit turris Siloë, et occidit illos, putatis » quod ipsi præ omnibus, qui habitant Jerusalem, debito-» res fuerint? Non, dico vobis, sed nisi pœnitentiam ege-» ritis, omnes similiter peribitis[1]. » Hæc dilationis causa est. Idcirco non omnes qui eisdem suppliciis sunt digni, una punire consuevit, ut reliqui eorum casibus admoniti, meliores fiant. Atque ista quidem interim solvisse sufficiat. Sed enim tu fortassis ea etiam quæ paulo ante proposuimus, multo etiam perplexiora, ut similiter enodemus,

[1] Luc. XIII, 1-3.

6.

inquiris. Sed cum priora pro viribus patefecerimus, ad illa etiam solvenda, fundamenta quædam jacta fuisse arbitramur. Quid ergo illud est, in quo hæres et fluctuas? Quod plurimi ex primordiis ætatis ad finem usque variis calamitatibus sint affecti. Ego et de his et de prioribus dixerim, præcipue quidem illos ob propria vitia puniri, deinceps vero ut alii quoque illorum exemplo emendentur. Quod si non in omnibus id fit, nihil est quod mireris : nondum enim judicii tempus advenit. Quid ergo de illis dices, inquis, qui antequam per ætatem bona vel mala discernere possint, quasi maxime peccaverint, suppliciis afficiuntur? Hujus quidem rei non una est causa, sed plurimæ ac variæ. Nam et ex parentum intemperantia, et ex nutritiorum negligentia, et ex intemperie atque inæqualitate aëris, et ex aliis plurimis hujusmodi casibus id contingere potest. Præterea cum plurimos illorum futuros nequam præsciverit Deus, eos veluti compedibus quibusdam hujusmodi supplicio coërcet. Annon vides et mendicorum plurimos inter pressuras ipsas et angustias innumera perpetrantes scelera, quorum tamen omnium causa non afflictio paupertatis est, sed sola nequitia? Audivi ego quosdam aliquando, cum dicerent hujusmodi homines mulierem quamdam honestam et forma liberali in solitudine nactos, ei violenter ac petulanter illusisse. Atqui qua necessitate, qua calamitate ad hoc inducti sunt? Quæ isti scelera non admisissent, si non hujusmodi quasi vinculis continerentur? Eorum vero qui carceribus inclusi sunt, quis facile vesaniam et rabiem perferre possit? At ii qui a dæmone corripiuntur, nihilo minora his faciunt : non autem ea modo memoro quæ tunc agunt, cum a dæmone apprehenduntur, sed quæ posteaquam illa vexatio cessaverit. Nam et edacitatem sequuntur, et furantur, et inebriantur, et plurima his etiam turpiora

admittunt. Denique sicut malefactorum plurimos carcerem diutissime incolere permittit judex, adeo ut plerumque vitam illic finiant, et cum ex multis aliquos puniri vult, unum ex illis, aut etiam duos eminentiori loco statuens, circumstantibus omnibus, ita demum ad mortem duci præcipit, neque ad terrorem cæterorum sic malos omnes punire necesse habet : ita Deus quoque cum nos emendare vult, non omnes una malos punire necessarium existimat, sed aliquos rapiens ex eis quos nunquam corrigendos novit, potentiam atque iram ostendit suam, plurima ex hoc utilia perficiens. Quippe et malos ad deserenda, si velint, vitia hortatur, et bonos cautiores efficit, et longanimitatem ostendit suam, resurrectionisque doctrinam, ut ante diximus, omnibus insinuat. Quid ergo hæc, inquies, ad eos, qui a prima infantia nutriti in calamitatibus, priusquam bona vel mala per ætatem discernere possint, e vita migrant? Et quid mali, quæso, isti patiuntur, qui necdum quid patiantur, sentiunt : neque dolere aut gaudere didicerunt? Ego vero non hoc solum pro hujusmodi solvenda quæstione dixerim, verum parentes ipsos etiam et fratres, et propinquos hujusmodi liberorum cladibus emendatos novi. Id vero non minimi lucri est, ex iis, quibus nemo læditur, alios maximam utilitatem consequi. Verisimile autem est aliam esse causam secretiorem, quam solus novit rerum opifex Deus.

IX. Unum reliquum est explicandum, quam scilicet ob causam, ii qui recte, priusquam tentarentur, incedebant, post tentationem lapsi sint. Quis, oro, plane novit qui recte incedant, nisi qui corda nostra singula finxit, intelligitque omnia opera nostra[1]? Fit enim sæpius, ut plurimi ex iis qui boni esse videntur, pejores omnibus sint, atque id quidem et in hoc sæculo deprehenditur;

[1] Psal. xxxii, 15.

sed in nonnullis casu aliquo ac necessitate ingruente. Cum vero is qui corda et renes probat, vivus et efficax, et acutior omni gladio ancipiti[2], pertingens usque ad divisionem animæ et corporis, artuum et medullarum, discretor cogitationum et intentionum judicans sederit : tunc vero non paucos ex pluribus, sed omnes aperte videbis : neque tunc ovina pellis lupum, neque sepulcri dealbatio internam inquinationem occultare poterit. Nulla enim creatura est invisibilis coram eo, qui tunc judicaturus est : sed nuda et aperta sunt omnia oculis ejus, quod Paulus indicat cum Corinthiis scribit : « Itaque nolite ante tempus » quidquam judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et » illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit con» silia cordium[2]. » Ut autem hypocritis omissis, ad eos tandem qui recte revera incedunt veniamus : unde nobis constat quod etiam si bona reliqua egerint, summum tamen omnium virtutum culmen humilitatem non neglexerint ? Idcirco autem dimisit illos Deus, ut discant illa se, non propria virtute, sed Dei gratia præstitisse. Quod si dicat quis melius fuisse illos cum recte agerent extolli, quam post lapsum humiliari : is mihi maxime videtur jactantiæ detrimenta atque humilitatis lucra ignorare. Nosti enim plane hominem arroganter bona operantem, si tamen bona facere arrogans possit, quamprimum in summam perniciem lapsurum. Is vero qui labi permissus fuerit, atque ex ruina humiliari didicerit, resurget, ac si quidem voluerit, lapsus sui damna cito reparabit. Porro is qui cum jactantia recte putatur operari, nihil patiens adversi, ne sensum quidem ullum propriæ iniquitatis recipiet unquam, sed augebit malum : atque dum nesciet, hinc vacuus proficiscetur : sicuti Pharisæus ille qui ascendit in templum[3], putans se bonis omnibus esse locupletem,

[1] Hebr. IV, 12. — [2] 1 Cor. IV, 5. — [3] Luc. XVIII, 10

descendit vero Publicano pauperiorem meritis se esse percipiens. Est et alia species pestis, quæ plurimum roboris habet ad evacuanda bona nostra, quæ multo sudore colligimus, ventus scilicet inanis gloriæ. Nam revera venti instar ingressa thesauros omnes virtutis exsufflat. En et secunda nobis occasio lapsus, recte gradientium, ut tu dicebas. Plurimi enim ex iis qui apud nos ingentes videntur virtutis causa tolerasse labores, ac revera tolerant, cum omnia ad honorem hominum non pro Dei gloria facerent, permissi sunt in tentationem labi, ut multitudinis gloria nudati, propter quam detrimenta omnia perpessi sunt, ejusque gloriæ naturam in nullo flore fœni esse meliorem addiscentes, jam Deo soli vacent, atque ipsius causa faciant omnia. Sunt præterea et aliæ causæ atque rationes, et quidem longe his plures, cæterum, ut dixi, nobis incognitæ, sed omnium opifici Deo bene notæ. Non igitur in iis quæ contingunt indignemur, sed gratias agamus: hoc enim gratorum fideliumque servorum est. At vero tu dum admiraris, cur non antea potius cum delicate viveres atque illa sæculi pompa stipatus incederes: sed nunc quando abjecisti illa omnia, ac te ipsum totum Deo devovisti, pessimus te ille dæmon invasit: idem prorsus facis ac si admireris, cur spectatoribus nullus molestus esset, sed qui in pugilum numero ascriptus exercitatusque in certamen descendisset, hunc solum ex omnibus colluctator expeteret, percutiens caput, faciemque concidens. Non hoc ergo aut miraculo aut mœrore dignum est, si nos ille pugil adortus, premit et urget: quippe ista est pugnantium lex. Verum si ille dejiciat atque prosternat, ac præmia laborum tollat: hoc grave est. Quandiu vero non prævalet, non solum nobis nihil nocuit, sed profuit plurimum, conflictu illo suo summa nobis ornamenta concilians. Namque et in castris ille præstare cæteris putatur, qui

plura vulnera præ se ferre potest, ac singularia certamina adversus quoslibet hostium fortissimos suscipere. Eos itidem athletas maxime miramur, qui cum inexpugnabilibus, sic enim appellant contentiosiores quosque antagonistas, viriliter congrediuntur. Sed et venator ille maxime præcellit, qui ferocissimas belluas excipit. Impudens est atque imperterritus hic dæmon : at ego propterea te mirari ac stupere non desino, quod hujusmodi adversarium nactus tam violentum, lapsus non es, neque in deditionem venire tolerasti : sed firmus perstitisti, nulla ex parte illius improbitati cedens.

X. Porro quod non assentandi studio nunc ista loquar, sed quod vere maxima ex hujusmodi afflictione ceperis emolumenta, patere, quæso, nos fiducia tantisper in loquendo uti : neque enim aliter hujus rei documenta afferre possem. Nosti sane ac memoria tenes priorem tuam conversationem, qua ante hujuscemodi tentationem degebas. Hanc itaque velim diligenter examines, ac præsenti, qua nunc vivis, componas : videbis profecto quantum ucri ex isto conflictu consecutus sis. Nunc enim jejuniis, vigiliis, lectioni, orationibusque perpetuis intentissime incumbis, gravitatemque et humilitatem excellenter consecutus es. Antea nulla tibi librorum ratio, sed studium omne et laborem pomarii arboribus devoveras. Audivi ego tunc plurimos, qui te objurgantes, arrogantem ac superbum dicerent, atque in hac parte nobilitatem generis, patrisque claritudinem, et quod in opibus plurimis fuisses educatus, causarentur. In vigiliis vero quam tunc negligens fueris, ipse melius nosti. Sæpe enim aliis profunda nocte statim exurgentibus, ipse gravi somno mersus dormiebas, et cum te alii excitarent, indignabaris : at nunc ex quo bellum hoc et pugnam subivisti, illa omnia soluta sunt, atque in melius mutata. Quod si quæras ex me quamob-

rem cum in deliciis ageres, ac mundi rebus omnino intentus esses, non tunc tibi dæmonem istum immiserit Deus : illud ego respondebo, hoc quoque illius actum esse providentia. Sciebat enim tunc te imbecillum superandum facile, ac mature periturum. Atque ideo non statim ad hanc luctam vocavit, cum ad monachorum vitam accessisses, sed exerceri prius te permisit, ac longum agere tempus : posteaquam vero robustissimus factus es, tunc ad laboriosum hoc stadium pertraxit. Adhuc igitur eorum qui sunt in sæculo, mentionem facis, famulumque tuum in medium adducis. Illum enim te significare voluisse reor, cum diceres plurimos sæculares viros, cum in hunc morbum incidissent, celeriter atque integerrime fuisse liberatos. Verum famulus tuus, o amantissime, et quotquot eosdem subiere casus, non eadem ex causa cum hujusmodi malo conflictati sunt, qua tu modo. Illi enim ac cæteris similibus solum terrendi causa, ut ex hujusmodi timore meliores fierent, hanc belluam immisit Deus. Tibi vero ut pugnares fortiter et strenue, ac vinceres, coronamque patientiæ referres. Porro victoria tunc est, non cum quis adhuc theatro constante, luctando se ipsum adversario subducit : sed cum se ad congrediendum paratum luctatori semper offert, qui adversarius absurdas cogitationes præ mœrore suggerens, nihil perficere possit. Quod vero res ita se habeat, sic probe colligo. Constat profecto omnibus, quantumlibet tu te per humilitatem dejicias, a servi tui vita tuam longissime differre, ac esse meliorem : Deo itaque major tui quam illius cura sit necesse est. Hoc cum palam sit, id quoque similiter constabit ; nempe si esset odii permissio illa, nunquam profecto ei quem magis diligeret, illam auxisset, postquam eum qui longe fuerat deterior, tam cito dæmoni eripuerat. Neque enim ex hoc solum id asseveraverim, sed ex quibus a Deo te desertum

putas, ex eis maxime illi curam tui summam esse conabor ostendere. Nam si non studiosissime cuncta hactenus egisses; si non peregrinationes longinquas, ut sanctis illis viris, ad ejusmodi solvenda vincula potentissimis, congrederceris, suscepisses, merito fortasse quidam dubitassent, cum non satis aperta videretur esse causa, cur tantum temporis te reliquerit: postea vero quam Martyrum loca frequens adiisti, ubi plurimi ex iis quoque, qui homines devorabant, sæpe sanati sunt: plurimumque temporis apud viros illos mirabiles ac strenuissimos, qui curationem nunquam frustra tentaverant, degisti: nihilque omnino omisisti, quod ad hanc liberationem conferre posse ulla ratione videretur, reversusque es ferens tecum inimicum, apertum ac certissimum divinæ circa te providentiæ documentum, eis quoque qui valde insipientes sunt conspicuum retulisti. Nunquam enim profecto tantam impedivisset Deus gratiam, nunquam servos suos ita pudore suffundi passus esset, nisi id tuæ et probationi et utilitati vehementer expedire cognovisset. Itaque quod divinæ derelictionis signum videtur, id ejus summi in te affectus et amoris est argumentum.

LIBER II.

Ejusdem ad Stagirium, quod tristitia dæmone ipso sit gravior.

I. Et ista quidem de Dei providentia[1], utque ille non aversans et execrans, sed et admodum diligens hoc te exerceat modo, dixisse sufficiat. Quoniam vero alia etiam ex

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 212-231, et p. 236-238,

parte vehementer te angi questus es, quod sæpenumero dæmon vel pelago, vel præcipitio, vel alio quovis leti genere vitam tibi eripere suadeat : age de hujusmodi quoque cogitationibus, paucis disseramus. Neque enim solius dæmonis est illud consilium, sed etiam mœroris : imovero plus mœroris quam dæmonis, fortasse vero mœroris solius. Id ex eo profecto constat, quod plurimi etiam ab hujusmodi insectatione liberi, ex dolore solo hæc deliberant. Hunc igitur ex animo tuo fuga ac penitus elimina, ac nullam vim deinceps ille habebit, non solum ad persuadendum ista, verum ne ad suggerendum quidem. Nunc quippe quemadmodum ii qui parietes suffodiunt, noctis tempore, extincto lumine, et furari opes, et earum dominos cum omni facultate jugulare possunt : ita et hic vice noctis ac tenebrarum, mœrorem effundens, cogitationes omnes, quæ ad munimen nostrum esse possunt, subducere prius ac furari nititur, ut desertam et sine adjutorio animam invadens, plagis eam innumeris confodiat. At vero cum quis spe in Deum fultus has tenebras disjecerit, atque ad Solem justitiæ confugiens, illius radios in anima sua recipere studuerit, protinus cogitationum suarum tumultum in latronem illum transfundet. Nam et qui facinora talia aggrediuntur : cum quis illos deprehenderit, ac lumen ostenderit, tremunt, fluctuant atque perturbantur. Et quomodo, inquies, possit quis hoc dolore liberari, nisi prius eripiatur a dæmone agitatore? Non dæmon est qui mœrorem movet, sed mœror potius vires dæmoni administrat, cogitationesque malas suggerit. Attestatur huic rationi nostræ beatissimus Paulus : non enim dæmonem, sed immoderatum dolorem metuens, Corinthiis scribit, ut parcant demum peccanti, « Ne forte abundantiori tris» titia absorbeatur qui talis est[1], » inquit. Cæterum ut con-

[1] 2 Cor. II, 7.

cedamus dæmonem acrius instare, ex animo tamen tuo pulsum esse mœrorem : quid jam erit ex hoc detrimenti? Quid hic per se solus aut parvum aut magnum possit contra nos? At vero mœror absente dæmone multa per se horrenda efficit, plurimosque eorum qui sibi nexuerunt laqueos, consciverunt gladios, vel fluvii se undis dederunt, vel alio quovis genere perdidere se ipsos, solo dolore in violentam mortem impulsos reperiemus. Quod si inter eos quispiam fortassis fuerit arreptus a dæmone, hujus quoque perditio non dæmoni, sed mœroris tyrannidi ac violentiæ merito imputanda erit. Et quomodo, inquies, possum non mœrore affici? Si a multitudinis opinione de hujusmodi re longissime recedens, sola superna sentias. Nunc enim idcirco ea res gravis atque horrenda tibi videtur, quia vulgus ita existimat. Atqui si omissa inani fallacique existimatione ipsam rem diligentius considerare volueris, invenies nullam inesse ei mœstitiæ occasionem: quod jam sæpe superius ostendimus. An vero æqualium tuorum gratia afficeris? reor enim te intuentem illorum lætitiam ac fiduciam cum fratribus, confundi, atque ex tristitia concidere. Atqui ego id veraciter dixerim, si quidem iis in continentia et sobrietate, atque in reliqua vitæ philosophia degentibus, ipse in lupanaribus, in ludis et in aleis, et comessationibus tempus omne consumeres, rationabilis profecto esset hic mœror tuus : sin autem eamdem incedis viam, quid causæ est quod angaris? Equidem si mihi ad aliquem ex iis sermo esset, qui facile extolluntur laudibus, ea quæ modo dicturus sum profecto tacuissem. Quoniam vero ea mihi de te spes est, quod quantumlibet quis te laudet atque admiretur, nunquam modestiam deseres, atque nihilominus inter extremos te ipsum statues : cuncta nihil metuens aut dissimulans loquar. Tanta enim audio tibi accessisse pietatis incrementa, ut non jam cum ado-

lescentulis illis, sed cum magnis admirandisque viris virtute contendas. In nullo te illis inferiorem aiunt, non ratione jejunii: quo enim pacto, cum panem et aquam tantum in cibum sumas, idque alternis diebus? non vigiliarum prolixitate, cum ut ipsi plures una noctes insomnes transigas: non diurno instituto, quo te quoque plurimos illorum transcendere fama est. Audio ex iis qui isthinc adveniunt, tibi omne tempus in lacrymis perpetuisque orationibus consumi: Et quemadmodum ii qui silentio se devoverunt, seque ipsos tugurio brevi incluserunt, nihil loquuntur: ita et te aiunt in tanta versantem multitudine persistere. Porro contritionem cordis tui, squallorem ac dolorem, et hi qui enarrant, exhorrescunt, plurimosque hic, dum tua narrarent instituta compunxerunt. Nullum unquam ingredientium, aiunt, respicit, nihil ex consuetis laboribus relaxat. Sæpius veriti sumus ne oculos perpetuis lacrymis excæcaret, ne vigiliis nimiis, irremissoque et jugi lectionis studio cerebrum offenderet.

II. Hoc ergo te mœrore conficit atque perturbat, quod æquales tuos tanta excellentia superas, quod acerrimum et impudentem nactus adversarium, tanto spatio tecum pariter currentes excessisti. Annon merito dicebam mœrorem hunc præsumptæ solum esse opinionis, si examinetur vero summas nobis lætitiæ ac tranquillitatis occasiones præbere? Quæ enim utilitas, quæso te, a dæmone non corripi, si vitæ institutum negligatur? quod damnum corripi, si vita recte instituta et accurata sit? At fortasse confunderis ac erubescis, cum te sub oculis quorumdam dejicit? sed hoc tibi ex eadem ratione contingit, quod multitudinis opinione negotium hoc, non ratiocinio metiris. Namque cadere non id est, quod tu te pati dicis, sed in peccatum corruere. In hoc sane casu dolere, in hoc erubescere convenit. Nos contra in iis quæ nullam habent vere-

cundiæ rationem, confundimur : quæ autem revera sunt turpia, execrationeque ac supremo digna cruciatu, ea dum perpetramus, nihil nos mali pati arbitramur. Atque anima quidem singulis diebus peccatorum vi corruente, nullus est qui lugeat : si quando vero corpus hoc aliquid patitur, id vero durum atque intolerabile esse videtur. Nonne id potius est a dæmone corripi, si adeo miserabiliter animus afficiatur, atque ita circa rerum judicia fallatur? Nam si id quidem ex ebrietate patereris, confundi merito ac mœrere debuisses : quippe id voluntatis crimen esset : sin autem alterius violentia id fit, non is qui vexatur atque eam violentiam tolerat, sed is qui illam infert, erubescere debet. Nam et in platea si quando commissa pugna alter alterum impellens dejicit, non cadentem, sed impellentem accusamus omnes. Utile quidem est erubescere, sed tum profecto cum aliquid gesserimus quod ille dignum cruciatu judicet, qui nos judicaturus in fine est. Quandiu autem nihil hujusmodi nobis conscii fuerimus, cujus rei gratia confundimur? Neque enim si quis sine ratione, nihilque læsus te cæderet, aut in terram dejiceret, tuque omni mansuetudine tolerans abires, confusionis ea res esset, sed philosophiæ maximarumque laudum. Quod si hominibus injurias inferentibus, id perferre gloriosum est, cone qui omnes nequitia transcendit, hoc ipsum faciente, qui illius vesaniam fortiter tulerit, quasi rem vituperatione dignam fecerit rubore perfundetur? Et quid hac contrarietate dici irrationabilius possit? Si enim ex casu illo exurgens turpe aliquid aut facere induceris, aut loqui, ne ipse quidem super his te lugere ac dolere prohiberem. Sin autem omnia cum gratiarum actione toleras, atque ad orandum te statim convertis, quid est quod tibi verecundiam aut confusionem pariat? Sed fortassis dura et dolenda judicantur probra ab aliis in nos conjecta. Et quid ejus-

modi hominibus dici vituperabilius possit, qui neque digna exprobratione rite possunt discernere? Isti enim revera insani sunt, ac dæmonio pleni, qui rerum naturam ut sese habeat, intueri nunquam didicerunt : sed ea quæ sunt laudibus dignissima, vituperant : et quæ sunt exprobranda, in laudabilium transferunt ordinem. Plurimis et phrenetici præsentes maledictis insectantur : sed qui illa audiunt, nullas se pati contumelias existimant. Et tu igitur cum amentes illos ita loqui audis, noli contumeliam aut confusionem eam rem existimare ; ne tunc maxime probris te dignum constituas, dum contra te Deum provocas. Cum enim ea quæ pro nostra emendatione et utilitate a Deo inferuntur, probro tibi esse arbitraris, vide quo hoc malum emerget.

III. Quod si vis qui sint revera confusione et exprobratione digni perspicere, paucos e multis tibi conabor ostendere. Eos inspice, qui mulierum formæ omni studio addicti sunt, qui pecuniis usque ad insaniam inhiant, qui potentiæ ac gloriæ sunt cupidissimi, utque ista consequantur, agere omnia et pati sustinent, qui livore et invidia tabescunt, qui nihil se lædentibus insidiantur, qui atram bilem patiuntur, qui vitæ præsentis vanitatem summa rabie sectantur. Ista revera atque his similia vesaniæ sunt opera, supplicioque digna : ista probris atque irrisione insectanda. Porro si quis dum perturbatur a dæmone, sic quoque summam in vita philosophiam exhibeat, non solum non exprobrandus, verum admirandus, coronandusque ab omnibus est, qui tot tantisque præpeditus vinculis, cursum adeo laboriosum currit, arduamque et asperam conscendit virtutis viam. Cæterum nescio quo pacto me pene et aliud effugerit, quod ipse plus habes quam fratrês reliqui. Id autem est hujusmodi. Si quid a te peccatum est, facile per hanc pressuram id omne deletur ac remittitur. Atque

a me hoc antea ostensum est, cum de Lazaro, et de illo, qui apud Corinthios fornicatus est, sermonem haberem. Sed patri, inquies, timeo: etsi omnia mea modeste ac leniter perferre possim, quomodo illius casum ac vesaniam feram, si quando quid horum senserit? Hactenus quidem nihil persensit. Est autem maximæ pusillanimitatis, eorum gratia quæ eventura sunt, mœrore jam nos ac dolore conficere. Unde enim nobis constet hæc ad illius perventura notitiam? imovero sit hoc plane perspicuum, concedamusque, si vis, cuncta illum nosciturum, plurimaque atrociter facturum. Laudo te equidem, si illius doleas vicem; cæterum nolo id cum tuo detrimento facias. Quippe eos qui ea quæ sursum sunt sapiunt, et non quæ super terram, non solum ab ira et concupiscentia, cæterisque perturbationibus, sed a mœrore etiam abstinere convenit. Hic enim longe pluribus, quam perturbationes illæ, nos incommodis afficit: prorsusque necesse est adversus illum nos fortissime insurgere, nisi omnino perire velimus. Nam si quidem ipse hujusmodi calamitatum patri auctor futurus esses, recte sane trepidares ac tremeres, qui tantæ illi perditionis causa esses: sin autem ipsemet summis malis atque incommodis affici vult, nihil te horum penitus tangit, nisi in quantum patri pie condolendum est. Præterea nescimus quomodo hujusmodi nuntium ille laturus sit. Plurima enim sæpe contra, quam sperabatur, emerserunt. Nam et illud unum est ex iis, quæ raro accidunt; at hoc probabile est, ac plerumque solet evenire. Unde id colligi potest? Habet adulterinos filios, quos et plurimi facit; porro hæc illius amoris vis ejusmodi mœrorem facillime lenire poterit. Ne igitur frustra te ipsum curis excrucies. Nam si patris causa dolendum est, ejus profecto rei gratia dolendum est, quod irrationabilibus sumptibus, quod comessationibus, quod

fastu et tyrannide, quod præsenti adulterio deditus sit. An tu modicum scelus existimas uxore, matre vestra, incolumi, alterius puellæ maculari concubitu, filiosque ex illicito procreare matrimonio? Ista luctu, ista lacrymis digna, quæ aperta sunt, atque in finem pessimum desinent : quæ vero tui causa futura sunt, fieri potest ut gravia sint; fieri item, ut opinione leviora : summæ vero esset amentiæ in rebus adeo incertis certo se jam cruciatu conficere. Ut autem concedamus interim illum vehementissima indignatione concitandum : at citissime sedabitur, et antequam plane incendatur, extinguetur. Homo enim tot deliciis deditus, maximarumque rerum curis implicitus, parasitos et assentatores nutriens, puellæque illius amore incensus, ex qua vobis ex medietate fratres habet, etiam si tuos casus perceperit, dolorem minimum et nihili faciendum capiet. Idque non ex iis solum quæ dixi, sed ex præteritis conjicio. Nosti enim, plane nosti, cum te ille nimium antea diligeret, teque omnium loco haberet, ex quo te ad monachorum vitam transtulisti, affectus omnis ille quam extinctus sit. Rem enim ille te facere turpem, ac majorum suorum splendore indignam, gloriamque suam te deturpare dicebat : et nisi naturæ illum necessitas cohibuisset, te forsitan abdicasset. Itaque, nisi tamen nimis ineptum quod dicam videatur, arbitror illum rem gestam cum voluptate auditurum, quasi pœnas dederis, quod orante illo sæpius, atque a vitæ istius tolerantia te removere cupiente, consilium ipsius nunquam admiseris.

IV. Et de patre quidem ac timore tuo, quo de illo maxime sollicitus es, ista habui quæ dicerem, sufficientia, ut reor, ad omnem hujuscemodi metum excludendum. Quoniam vero malorum tuorum summam esse asserebas, quod neque de futuris posses confidere, neque scires hu-

jusmodi-ne unquam vinculis solvendus esses, an in finem usque pugnare te ille decrevisset, qui tibi certamen hoc proposuit, ne ipse quidem exploratum ac certum aliquid dicere, aut futurorum eventus aperire possum. Illud tamen scio manifeste, tibique persuasum cupio, utrumvis horum contingat, pro nostra utilitate futurum. Quod si hoc animo fueris, cito supremum hunc malorum, ut ais, verticem abs te arcebis. Ad hæc illud quoque tibi cogitandum est, præmiorum et coronarum tempus esse futurum sæculum, colluctationum vero ac laborum præsens. Quod nobis apertius insinuare volens beatus Paulus dicebat : « Sic curro non quasi in incertum : sic pugno, » non quasi aërem verberans : sed castigo corpus meum, » et servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse » reprobus efficiar[1]. » At vero cum ad finem certaminis venisset, demum beatam illam emisit vocem : « Bonum » certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, » jam reposita est mihi corona justitiæ[2] : » ostendens vitam omnem in certaminibus et laboribus nobis esse agendam, si cupimus æterna requie bonisque illis innumeris perfrui. Sin autem aliquis ita negligens sit, ut putet se et hujus vitæ voluptatibus, et præmiis ac gaudiis quæ in cœlis parata sunt iis, qui labores sustinuerint, frui posse ; hic se ipsum prorsus fallit ac decipit. Nam sicut in athletis, qui tempore certaminum requiem quærit, confusionem sibi perpetuam atque ignominam parat : qui vero in stadio labores omnes fortiter tolerat, coronam et gloriam et laudes et in ipso certamine, et post solutum theatrum a spectatoribus consequitur : ita in nobis quoque fit. Nam is qui laborum tempus quieti dedicat, tunc ingemiscet et stridebit dentibus, quando in æterna requie debuisset finem laborum nancisci, atque extrema supplicia luere cogetur.

[1] 1 Cor. IX, 26, 27. — [2] 2 Tim. IV, 7.

Qui vero pressuras omnes prompte ac libenter tulit, et hic et in futuro sæculo clarissimus erit, veraque et immortali gloria beatus. Nam si in sæcularibus qui rerum tempora confundi, omnibus sibi propositis commodis excidet, atque innumeris se calamitatibus exponet, longe id magis in rebus spiritualibus patietur, qui temporum ordinem ignorat. Dixit enim Christus : « In mundo pressuram ha»bebitis[1]. » Beatus vero Paulus : « Et omnes, ait, qui pie »volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur[2]. » Non solas hominum persecutiones dicens, sed et dæmonum insidias. Job quoque, « Tentatio, inquit, est vita »hominis super terram[3]. » Quid ergo angeris, quod in ærumnæ temporibus vexeris? Tunc enim dolendum esset, si quod Christus pressuræ tempus deputavit, id nos deliciarum et quietis faceremus : si quo tempore pugnare ac laborare jussi sumus, eo torperemus : si latam incederemus viam, cum ille per angustam præceperit eundum. Ita enim necessario jam nobis ferendus esset cruciatus ille sempiternus. Quid ergo, inquies, de illis dicis, qui et in isto sæculo gradiuntur in latitudine, et in futuro requiem habituri sunt? Quem tu mihi talem dabis? ego enim solius Christi verbis acquiesco dicentis : « Angusta et arcta via »est, quæ ad vitam ducit[4]. » Quod autem per angustam viam late iri non possit, omnibus profecto liquet. Si enim in exterioribus certaminibus nullus absque sudoribus coronam retulit, cum tamen ejusdem naturæ consortes habeat adversarios : ubi nobis virtutes illæ nequam obluctantur, quo pacto sine summis laboribus pressurisque et angustiis illarum insaniam superare poterimus?

V. Sed enim nos quandiu rationibus ista ventilamus, cum liceat confugere ad beatos illos ac fortissimos, qui

[1] Joan. XVI, 33. — [2] 2 Tim. III, 12. — [3] Job. VII, 1. — [4] Matth. VII, 14.

prioribus fuere temporibus? Examina diligentius eos, qui fuerunt nominatissimi, videbisque omnes in angustiis fiduciam erga Deum habuisse. Atque primo, si placet, primi parentis inspiciamus filium, agnum Christi Abel. Is cum in nullo jus violasset, ea passus est quæ merentur ii, qui gravissime peccaverint. Nos enim peccatorum nostrorum pœnas damus, tentationes scilicet : at vero Justus ille nulla alia causa cruciatus est, nisi quia justus erat. Ac quandiu nullum excellens virtutis suæ documentum dedit, agnoscebat illum frater : ubi vero ex sacrificio clarus meritis eluxit, tum jam naturam quoque ipsam ille ignoravit, invidia scilicet cæcatus. Unde vero nosti an modo quoque eadem causa diabolum adversum te concitaverit, vitæque tuæ fulgor illum ad hanc pugnam evocaverit? Quod si rideas ista loquentem, laudo quidem humilitatem tuam; non tamen ab hac sententia desistam. Si enim ille adipem offerens ita Deo charus acceptusque fuit : is qui nihil extrinsecus, sed se ipsum totum obtulit Deo, multo profecto magis adversum se provocavit inimicum. Deus autem te illum invadere permisit sicuti et tunc cædem illam haudquaquam impedivit : sed passus est justum in sanguinarii manus incidere, neque eum eripuit, qui propter se atque ob honorem suum mactabatur. Noluit enim illi coronas suas minui : quocirca ad finem usque illum currere permisit. Et quis, inquies, cruciatus est mors? Utinam quidem hunc et ego subirem cruciatum! Ista nunc dicis, amantissime : at prius res omnium gravissima esse putabatur, omnique pœna miserabilior. Idcirco in Lege Moysi ii qui maxima quæque deliquissent, ac venia indigna, morte mulctabantur. Sed et apud ipsos quoque externos legumlatores, qui in maximis turpissimisque flagitiis deprehenduntur, non alio supplicio afficiuntur, sed tamen perditissimorum hominum supplicium

Justus ille perpetitur, imovero eo gravius, quod et fraterna dextra percussus occubuit. Quid autem de Noë dicimus? nam et ipse justus ac perfectus fuit, cunctisque corruptis, solus placuit Deo, reliquis omnibus illum offendentibus. Innumeras plane « Tribulationes pertulit mul» tas et malas. » Neque enim ut Abel continuo mortuus est, neque id passus quod leve tibi videtur; sed longissimam vitam toleravit, tot annos iis qui ferunt onera gravissimoque semper pondere premuntur, nihilo levius aut quietius affectus. Hoc autem statim apertissime probabo, hinc initium sumens. Annum integrum iste carceri addictus fuit, carcerique peregrino et horrendo. Ut enim ferarum et serpentium multitudinem omittam, quibuscum tanto tempore vixit in tantis relictus angustiis, quid illum animi habuisse putas inter adeo ingentes tot tonitruorum fragores atque nimborum? Quippe inferior abyssus disrumpebatur, superior summa impetus vi demittebatur, cum intrinsecus ille cum liberis sederet solus. Etsi enim de fine confideret, per eorum tamen quæ fiebant vehementiam, metu fere præmortuus erat. Ubi enim nos cum habeamus domos in terra altius fundatas, urbesque inhabitemus: tamen si videamus pluviam vel paulo vehementius solito demitti, concidimus metuque constringimur: quid ille passus æstimetur, cum solus intus esset, abyssumque illam horrificam, ac varia eorum, quæ suffocabantur, genera consideraret? Denique sufficere solet ad feriendos summo pavore animos, urbem unam, vel domum etiam vi aliqua inundationis absorptam undisque opertam cernere: at vero quando id orbis universus passus est, dici non potest qui affectus sit vir ille cum in mediis fluctibus circumferretur. Totum ergo annum illum in eo metu egit. Cum vero tandem diluvium cessasset, paulatim quidem jam cedebat metus, sed mœror augebatur,

prodeuntemque ex arca tempestas alia excepit priore non minor, cum intueretur horrendam illam solitudinem, necemque illam violentam : atque interfectorum corpora limo ac luto permixta, cunctosque pariter homines, et asinos, et cætera his etiam ignobiliora animantium genera, uno prorsus miserabili sepulcro obruta. Nam etsi admodum peccatores fuerant, qui talia perpessi erant : homo tamen erat Noë, contribulesque suos non poterat non miserari. Quippe et Ezechiel cum justus esset, atque Israëlitas maxime omnium cognosceret, videns tamen illos jugulari, et corruere, hoc idem passus est, atque illacrymavit : etiamsi antea Deus omnem ipsi illorum impietatem revelasset, atque ipsis oculis intuendam præbuisset, ut cum illos puniri inspiceret, eam calamitatem fortiter perferret. Sed tamen cum tanto præscientiæ solatio præparatus esset, ita quoque angebatur eorum cladibus, corruensque clamabat : « Heu mihi, Domine, deles tu reliquias » Israël [1] ? » Non semel autem solum perpessus est, sed et secundo cum Jechoniam cerneret occisum. Itaque et Noë tametsi innumera sciebat illorum esse scelera, non tamen Ezechiele sive Mose fortior erat : quippe et ille sæpe eadem quæ Propheta passus est; peccantes intuens Hebræos, tunc eos maxime miserabatur, quando puniendi erant, magisque ipse quam qui puniebantur, angebatur. At tempore Noë calamitas longe erat gravior, quippe illis solis ejusmodi mors illata est. Cum igitur tot premeretur malis, solitudine, miseria gentis suæ, pereuntium multitudine, mortis genere, terræ totius desolatione, atque undique mœror incresceret, qui se vehementissime concuteret : adjicitur continuo nati contumelia, res quidem intolerabilis, turpitudinis et doloris incredibilis. Quanto enim amicorum probra graviora quam inimicorum sunt, tanto

[1] Ezech. IX, 8.

injuriæ a filiis acceptæ, illis etiam intolerabiliores sunt. Cum enim quem genuerat, quem educaverat, quem erudierat, cujus gratia labores plurimos ac dolores curasque toleraverat, eum præ cæteris contumeliosissime se tractare cerneret, ne ferre quidem animi dolorem poterat. Contumelia quippe libero homini, tum per se est intolerabilis, tum si a filiis manaverit, in stuporem animi convertit, utpote atrocissima. Tu velim non id modo facinus consideres, sed ex eo ipso conjicias, quam ille contumeliose priori omni tempore patrem habuerit. Qui enim præsentem adhuc tantæ cladis terrorem habebat, ac nuper ex carcere illo exierat, orbisque totius calamitatem videbat, ac ne sic quidem emendatus fuerat, sed eum quem minime omnium debuerat, contumeliis afficiebat; neque infinitorum mortalium nece, neque solitudine, neque Dei ira, neque alia ulla earum rerum quæ tum contigerant melior effectus fuerat, cujusmodi ille ante diluvium fuit, cum plurimos haberet, qui se hortarentur ad vitia? Tunc enim profecto, tunc molestiores fluctus Justus ille pertulit, quam fuerint qui post in diluvio contigerunt, cum per filium suum, tum per alios omnes. Nam in diluvio quidem sola illum aquarum multitudo angustabat: ante diluvium autem undique nequitiæ abysso comprimebatur, ac vehementius, quam fluctibus insidiis nequissimorum hominum collidebatur. Solus enim relictus in tanta scelestorum hominum flagitiosorumque multitudine, etsi nihil aliud patiebatur, irrisiones tamen plurimas, ac dicteria quotidie ferebat. Idque si non antea, tum maxime quando illis de arca et de futuris cladibus verba faciebat. Istud vero quantam vim habeat ad perturbandos animos, testatur qui ex utero matris sanctificatus est Jeremias, qui propterea prophetiam quoque ipsam relinquere meditabatur.

« Dixi enim, inquit, non prophetabo[1]. » Præterea id solum, quod nullus illi erat unanimis, nullusque suis moribus conformis, quantum illi tædii, quantum putas mœroris offuderat? Neque ideo tantum angebatur, verum ex illorum miseratione cruciatus innumeros patiebatur. Non enim tunc solum mœrent viri justi, cum pravos morientes aspiciunt, sed etiam cum peccantes vident. Imovero multo amplius hoc quam illo cruciantur, quod ex Prophetis facillime animadverti potest. Alius quippe illorum amare ingemiscens : « Væ, inquit, anima, quia periit pius de » terra, nec est in hominibus, qui quod rectum est fa» ciat[2]. » Alius ad Deum loquebatur : « Quare ostendisti » mihi labores et dolores videre[3]? » Et de iis qui injuriis opprimebantur, nimium condolens lugebat dicens : « Fa» cies homines ut pisces maris non habentes ducem[4]. » Quod si tunc ista contingebant, cum leges constitutæ essent, et principes, et judicia, et sacerdotes, et Prophetæ, et supplicia : considera quanta impudentiæ magnitudine sub Noë cuncta scelera committebantur, cum nullo horum adhuc homines cohiberentur. Et sub Prophetis quidem non valde longæva erat vita : sed septuaginta vel octoginta annis terminabatur : tunc vero ad sexcentos annos et ultra humana vita pertingebat. Ut igitur alia omittam, quot negotia subire cogebatur, qui adeo prolixum iter gradiens currebat, ac viribus totis intendebat in tanta viæ longitudine ne parum quidem divertere, cum plurima essent quæ prohiberent? Et quid dico plurima, cum tota prorsus vita a finibus ad fines terræ esset hujusmodi, tota scopulis, sentibus, belluis, squallore, peste, algore, maleficisque plena? Equidem facilius existimaverim angustissimam semitam profundissima nocte semper incedere, quam illis temporibus virtutis viam : tot homines erant,

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Mich. vii, 2. — [3] Habac. i, 3. — [4] Ibid. 14.

qui gressus illius conarentur evertere. Cum enim omnibus quæcumque velint agere licitum sit, unus vero solus contrariam omnibus incedat viam : quando is ad finem pervenire poterit, cunctis illum retro impellentibus, atque pulsantibus? Cujus enim difficultatis sit cum plurimis degendo recte operari, documento nobis sunt ii, qui modo quoque solitudines occupant : cum tamen recte vivendi formam ubique disseminatam, concordiamque et mutuum amorem non exiguum cernere in promptu sit. Tunc vero nihil horum inveniri poterat : sed contra illum omnes feris omnibus immaniores erant.

VI. Quid igitur hac vita luctuosius? quid laboriosius? Equidem ostensurum me promiseram illum nihilo meliore conditione fuisse iis qui semper onera ferunt, et nunquam requiescunt : sed oratio multo amplius effecit : non solum enim non meliore, sed et longe graviore ac deteriore conditione fuisse nobis patefecit. Videtur plurimis Abraham ætatem omnem prospere ac tranquille vixisse. Quocirca feliciores quosque et undique florentes illi comparare solent. Age ergo inquiramus diligentius, quæ illi contigerunt. Hic mihi videtur longe graviora quam Noë, quamque Abel perpessus : sed ego satius esse ac melius judico nihil interim dicere, quoad rerum diligens discussio sententiam ferat. Quæ igitur illi in Perside et usque ad septuagesimum annum contigerunt tristia, nullus aperte scire potest : neque enim beatus Moyses ejus nobis temporis historiam tradidit, sed illa omni ætate omissa, a septuagesimo anno narrationis suæ cepit initium. Quod tamen et ipse paria iis quæ Noë perpessus sit, cum inter tot impios ac barbaros solus pietatem coleret, hoc sane incertum, ut reliqua, obscurumque non est : imo id insipientissimi quoque facile conjectare possint. Verum ista quoque modo omittamus : atque ab ipsius peregrinatione ordiamur, illud

primo inquirentes diligentius, quanto itineris spatio Chaldæorum terra a Palæstina distet, aut quænam fuerit viæ illius conditio, quomodo tunc sibi misceri illi potuerint: quis fuerit vivendi modus. Non enim quia facile tunc Justus ille obedivit, res ideo facilis existimetur: neque quoniam breviter Moses rei gestæ digessit ordinem, opus ipsum verborum brevitatem putes imitatum. Ista enim dicere et narrare facillimum est: agere autem, laboris difficultatisque plenissimum. Viæ igitur istius longitudinem regionumque intercapedinem diligentius nobis enarrare possent, qui inde ad nos pervenissent; si quidem ulli tales essent: nam hactenus illorum nemini congressi sumus: unum vero ex iis, qui ex citeriore provincia adveniunt nacti, cum ab illo inquireremus, quantum itineris agere coactus esset, triginta et quinque dierum numerum audivimus: et Babylonem quidem ille nunquam se vidisse ait, audisse tamen ab iis qui ibi fuerant, tantumdem itineris restare conficiendum, ut eo perveniretur. Atque hujusmodi distantia locorum et tunc erat et nunc est: porro itineris conditio non ea modo est, quæ tunc fuisse creditur. Nunc enim et mansionibus perpetuis distinctum est, et urbibus ac villis frequentibus ornatum, viatoresque plurimos offendunt, qui illuc proficiscuntur, quod non minus ad securitatis rationem valet, quam mansiones, urbes atque villæ. Præterea et ex provincia civitatum principes deligunt viros, corporis magnitudine et robore cunctis præcellentes, jaculoque et funda tantum valentes, quantum vel sagittarii sagittis, vel armati pilis: statutisque ducibus quibus illi obtemperent, hoc eis unicum injungunt munus, solamque itineris tuendi curam custodiamque permittunt. Ad hæc aliam longe his omnibus diligentiorem curam excogitarunt. Habitacula enim mille passibus ab invicem distincta itinere toto fabricantes, nocturnos illic statuere custodes,

per illorum labores et vigilias maximum contra latronum impetus munimen viatoribus constituentes. Tunc vero nihil horum erat, non villæ perpetuæ, non urbes, non mansiones, non diversoria, non itineris socii, non aliquid denique hujusmodi. Libet nunc omittere semitæ asperitatem, aërisque inæqualitatem, quæ, etsi desint alia, per se viatoribus sunt molestissima. Testes mihi sunt, qui vehiculis jumentisque vehuntur: et ne sic quidem consueta itinera audent incedere, nisi prius ea strata lapidibus viderint, foveasque relictas a torrentibus impleverint, et cuncta complanaverint. Cæterum tunc inhabitabili regione erat via illa desertior, ipsis montibus asperior: præruptisque omnibus et præcipitiis periculosior. Nondum id quod est omnium gravissimum dixi, qua conditione commercia tunc essent, quod graviora negotia facessebat, quam ipsæ viæ, cum omnes tunc per gentes, imovero, ut verius loquar, per civitates divisi essent. Neque enim sicuti nunc in maxima orbis parte uni imperio, uniusque ditioni mortales omnes serviebant, eisdemque gubernabantur legibus: sed veluti corpus in multa membra concisum, ita hominum genus disgregatum erat, hostesque ex hostibus Justus ille mutare in dies cogebatur, etiam antequam priores effugeret, rursus in alios incidens, cum alibi quidem plurimorum dominatus, alibi nullius dominationis ordo servaretur. Quid igitur hoc vitæ genere molestius? Non enim sibi soli metuebat ac pavebat, verum patri et uxori et nepoti. Servorum quoque non exigua erat cura, etiam cum domi essent, nedum tunc quando per aliena ferri cogebantur. Ac si quidem exploratum ille habuisset, quando hic error finem fuisset habiturus, non adeo graves illæ curæ fuisse viderentur: nunc vero cum simpliciter atque indefinite audisset, « In terram, » non istam, vel il-

lam, sed « Quam monstravero tibi[1] : » omnia mente circumibat, ingentesque tumultus animo accipiebat, cum nusquam sistere cogitationem posset, sed suspicari plurima, curisque angi cogeretur. Credi enim potest ad orbis terræ fines, Oceanumque ipsum se profecturum expectasse. Itaque etsi non omnem perlustravit terram, curam tamen hujusce sibi perficiendi itineris sustinuit. Neque enim animo ita paratus erat, quasi ad solam usque Palæstinam profecturus : sed quasi ubique jubentem secuturus, etiam si orbem totum pervagari juberetur, etiamsi ad eas quæ extra habitatam sunt insulas accedere. Quod si sperare contrarium præcepto indefinito suaderetur, id rursus erat molestissimum. Is enim qui grave aliquid toleraturus est, multo fert levius, si aperte sciat quid sibi sustinendum sit, et ad quid sese præparare debeat, quam si per omnia cogitationibus jactetur ambiguis, et nunc læta, modo tristia expectet : nec possit cuiquam horum confidere, cum utramque pariter incertum haberi possit.

VII. Et ista quidem antequam in repromissam terram perveniret : cum vero tandem in Palæstinam venisset, et se jam quieturum speraret, tunc vero major illum in portu tempestas excepit. Est autem ea non minima doloris ratio, imo omnium intolerabilissima cum quis adversis se ereptum putans, atque ad finem ipsum pervenisse, cura jam omni et cogitatione solutus, rursus initium aliud malorum experiri compellitur. Nam qui ad ferenda adversa adhuc paratus est, æquiore animo ista cum sibi inferentur, excipiet. At vero si positis curarum cogitationibus, aliquid hujusmodi contingat, duabus ex partibus turbatur, ac expugnatu facilis est, tum quia inexpectata res est, tum quia omnem curam et apparatum deposuit. Quænam ergo ista tempestas fuit? Fames ita valida Palæstinam occupa-

[1] Gen. XII.

verat, ut inde continuo exurgere coactus sit, atque in Ægyptum proficisci. Quo cum pervenisset, veluti malorum finem inventurus, alia illum rursus fame acerbior calamitas invasit, adeo ut de summa rerum periclitaretur: atque eo timoris deductus sit, ut quod gravissimum est omnium, uxorem scilicet alienæ libidini exponere, metu coactus eligeret. In tantam enim tunc necessitatem devenit, ut etiam simulatione uteretur: quo quid dici miserabilius possit? Quo enim animo illum fuisse existimas, cum uxori ita consulere cogeretur, et diceret: « Scio ego, quod » mulier decora facie sis. Erit ergo cum te viderint Ægyp- » tii, dicturi sunt, quia uxor illius est, et interficient me, » et reservabunt te. Dic ergo, quia soror illius sum, ut » bene mihi sit propter te, vivatque anima mea ob gratiam » tui[1]. » His verbis usus est, qui propter Deum, et patriam, et domum, et amicos, et cognatos, aliaque domestica omnia dimiserat, qui hujusmodi ærumnam, tantumque laboris tam prolixo tempore in itinere perpessus fuerat: et tamen nihil hujusmodi locutus est, puta; Reliquit me Deus, et aversatus est, suaque cura et providentia exclusit: sed fortiter omnia ac fideliter pertulit: et qui maxime omnium, uxore per summam vim contumeliis affecta, irasci debuerat, agebat omnia ne contumelia manifesta fieret. Hoc vero cujusmodi mœroris ac doloris sit, sermone explicari nequit. Norunt id omnes qui uxores duxerunt, atque in zelotypiæ unquam suspicionem inciderunt. Sed et Salomon quænam sit hæc passio testatur, dicens: « Ple- » nus enim zelo furor viri ejus, non parcet in die judicii, » neque ullo pretio inimicitias solvet, neque donis pluri- » mis reconciliabitur[2]. » Et rursus: « Fortis ut mors dilec- » tio, durus ut infernus zelus[3]. » Quod si zelotypus ita excandescit: is qui tantis pressus erat incommodis, ut co-

[1] Gen. XII, 11-13. — [2] Prov. VI, 34. — [3] Cant. VIII, 6.

geretur eis quoque adulari, qui se contumeliis afficerent, et quos ulcisci debuerat, cuncta facere, ut libidines explerent, suaque uxore fruerentur, quo non dici potest miserabilior? Interea cum ista quoque tristia finem accepissent, alia rursus adversa gignebantur, famique bellum successit. Omitto nunc rixas et jurgia pastorum, separationem a fratris filio: quamvis ista quoque, si cum cæteris examinentur, mœrorem non mediocrem inferre possint. Cum enim is qui servatus ab eo fuerat, tantisque per illum potitus commodis, qui sibi cedere per omnia, pastoresque suos increpare debuerat: hic optione proposita, fertiliorem sibi regionem elegit, incultam illi ac desertiorem relinquens: quis oro, facile ferret, non dico detrimentum, sed injuriam, cum videret se, qui ipsum honorasset, parum honorifice tractari, ac minorem accipere partem? Id quidem omni detrimento gravius censetur: sed hæc tamen universa prætereo. De Patriarcha enim, non de quovis homine nobis sermo est.

VIII. Successit illi fami Persicum bellum, cogiturque adversus hostes victoria elatos militem ducere is, qui principio non affuerat belli, integris adhuc utrisque partibus: sed victoria jam potitis hostibus, cum eos nemo ferre posset, sed alii quidem passim interfecti essent, alii se latebris et fugæ dedissent, et reliqui in servitutem abducti fuissent. Sed tamen nihil horum illum ut domi maneret induxit, sed vehementi mœrore perculsus profectus est, ipse quoque ejusdem calamitatis particeps futurus, seque ipsum haud dubiæ neci expositurus. Nam velle cum trecentis servis suis, vel modice pluribus, adversum hostem numerosissimum dimicare, nihil aliud profecto erat, quam se et captivitati, et supplicio, et morti acerbissimæ exponere. Profectus itaque est; ut ipse quoque barbaricam immanitatem experiretur. Verum Dei clementia ser-

vatus, fusis hostibus, prædæ ac cognati compos cum remeasset, sua rursus incommoda flere cogebatur, cum ob defectum liberorum nullum relinqueret hæreditatis successorem. Noli enim existimare cum eum audis conqueri, et ad Deum dicere : « Quid mihi dabis? Ego autem sine » liberis pereo[1] : » hanc illi recentem fuisse ac novam molestiam. Hæc enim cura et sollicitudo cum sponsa una in domum Justi illius introïerat, imovero ante ipsum ingressum sponsæ. Quippe omnes consuevimus, cum incipimus de uxore cogitare, jam tunc rei ipsius curis omnibus tentari, quarum omnium suprema est, sterilitas, metusque ille ex ea die nostros animos exagitat. Quod si contingat post matrimonium solemniter peractum, primum et secundum, sive tertium annum sine liberis transire, tunc jam augetur dolor, ac læta spes minuitur. Rursus elapso majori tempore omnino spes nos illa deserit, solus mœror animum occupat, omniaque vitæ jucunda simul obnubilans, nullum nobis voluptatis sensum permittit. Itaque etsi nihil contigisset adversi, cunctaque ad votum successissent : ista liberorum orbitas lætis illis rebus admota, cunctam illam prosperitatem obnubere ac dejicere sola potuisset. Nam promissio illa divina ad extremam senectutem, quando maxime desperabatur impleri posse, facta est : priori autem toto tempore a luctu et mœrore nunquam vacaverat : quantoque amplius augeri divitias videbat, tanto lugebat vehementius, cum non esset, qui his omnibus succederet. Quid vero illum tunc passum putas, quando audivit : « Peregrinum erit semen tuum in terra » non sua, et in servitutem eos redigent, et affligent, at» que humiliabunt annis quadringentis[2] ? » Uxor autem ancillam suam nunc viri amplexibus jungens, nunc post eam conjunctionem expostulationibus illum et querimo-

[1] Gen. xv, 2. — [2] Ibid. 3.

niis agitans, Deumque adversus eum vocans : et eam quæ tori particeps fuerat, cum jam filium paritura esset, domo deturbare cogens, quemnam in mœrorem acerbissimum non præcipitasset? Ista si cui fortasse levia videntur, is cum cogitaverit familias et domos integras harum rerum causa sæpius eversas, Justum illum admirabitur. Etsi enim timoris divini causa fortiter ferebat omnia, homo tamen erat, et iis rebus non poterat non angi atque cruciari. Rursus autem in domum ancilla regreditur, illique nothum parit, efficiturque Abraham pater post illud adeo prolixum tempus : ineratque rei voluptas quædam, sed major causa doloris. Nothus enim ille filius legitimi eum admonebat, majusque illius desiderium injiciebat. Quod enim illi dictum erat : « Non erit ille hæres tuus, sed qui » egredietur ex te[1], » de Ismaële dictum fuisse arbitrabatur : nullum enim eatenus de Sara responsum acceperat. Cum vero demum clariorem de Isaac promissionem accepisset, tempusque partus definitum esset, rursus antequam ejus spei voluptatem ullam sentiret, Sodomorum clades ingentem illi mœroris nebulam offudit. Nam quod res ipsa justum virum immodice turbaverit, ex verbis illis ac prece quam pro eis fudit, omnibus profecto constat. Cum vero lapsum e cælo imbrem illum omnino terribilem cerneret, cunctaque in pulverem et cinerem conversa, neque in se ipso jam erat. Nam si cum procul domos aliquas conflagrare incendio videmus, stupemus ac dolore conficimur : quid illum passum arbitramur, urbes integras et regiones cum habitatoribus incendio non consueto, sed novo ac terribili ardere conspicientem? An tibi non videtur Justi hujus affectus æquoreos decumanosque fluctus imitari? Sicut enim in mari antequam fluctus alii quieverint, alii rursus montis instar intumescunt : ita et per to-

[1] Gen. xv, 4.

tam viri vitam contigisse perspicies. Nam cum adhuc Sodomorum recens esset illa desolatio, rex Geraræ eadem, quæ Pharao, in Saram committere conatus est, rursusque mulier ad miserandam simulationem compellitur : atque in opus prorupisset ea contumelia, nisi prohibuisset Deus. Cum autem in partu illius et uxor simul et filius, ac tota familia lætaretur, solus ille in tanto omnium gaudio tristis esse ac mœrore cogebatur, ancillam cum filio ejicere compulsus. Etsi enim nothus erat, atque ex ancilla natus Ismaël, naturalis tamen vis amoris ex indignitate nihilo minor erat, neque imbecilliorem paternorum viscerum dolorem fecerat ignobilitas matris. Istudque ex ipsa historiæ serie possumus addiscere. Ille enim fortis, ille severissimus et qui unigenitum propriis manibus postea mactandum suscepit, uxore sibi hoc præcipiente ægre ferebat : ac nunquam illi cessisset, nunquam obtemperasset ; etsi tunc major accessisse videretur auctoritas ; nisi illum timor Dei vehementer impulisset. Itaque cum audis illum Deo jubente ancillam emisisse cum filio, cave putes doloris sensu caruisse, hoc enim erat impossibile : verum illius potius singularem admirare obedientiam, quod cum etiam miserationis affectu retraheretur, Deo tamen non contradixit, sed emisit cum filio matrem, quorsum profectura esset nesciens. Tolerabat autem atque sustinebat mœrens : neque enim ille natura superior evaserat.

IX. Hoc autem et in legitimo passus est filio : nullus enim eum non doluisse dicat, neque paterno affectu fuisse commotum, ne, dum ultra modum illius ostendere nititur philosophiam, illum summa laudum omnium privet. Nam si in flagitiis turpissimis deprehensos, ac longissimo tempore vita potitos, ignotosque, et quos nunquam antea vidimus, cum repente conspicimus ad mortem duci, misericor-

dia ac dolore conficimur, sæpe autem etiam illacrymamur: is qui unigenitum atque charissimum filium, qui præter spem, qui post tantum temporis, qui ad extremam senectutem natus erat; hæc enim omnia excitant majorem doloris flammam; hunc adhuc juvenem suis manibus mactare et incendere jussus, nihil humanum passus existimetur: quid ista dicentibus ridiculosius? Namque si lapis esset, si ferrum, si adamas denique, posset-ne non molliri, non frangi ad decorum filii aspectum? Erat enim ætatis flos cum verborum prudentia et religione conjunctus. Interrogavit patrem, « Ecce ligna et ignem : ubi est ovis? » audivit : « Deus providebit sibi ovem in holocaustum, fili » mi[1] : » nihilque perquisivit amplius. Aspiciebat patrem se ligantem, nec reluctabatur : impositus rogo non resiliebat : videbat gladium contra se vibrari, neque terrebatur. Quid hoc animo religiosius? Audebit-ne ergo quisquam adhuc dicere nihil in hujusmodi omnibus perpessum esse Abraham? Si enim inimicum, si hostem interfecturus esset, etiam si bellua fuisset immanis, num ista sine dolore perpetrasset? Non est ita, non est. Noli justum virum tantæ crudelitatis arguere : dolebat profecto atque disrumpebatur. « Deus, inquit, providebit sibi victimam in holocaustum, fili. » Quanta miseratione verba ista plena fuisse arbitraris? Continebat se tamen, ac premebat doloris vim : atque ista omnia ea alacritate patrabat, qu facerent, qui nullo istiusmodi impedimento continerentur. Immolatum interea filium; quippe devotione illum immolaverat; sanum rursus atque incolumem restituit matri : quem illa suscipiens, antequam affatim dulci nato frueretur, excessit e vita : id Justo illi maximo mœrori fuit. Etsi enim longo simul vixerant tempore, nihil tamen persuadere poterat, ut eum casum levius ferret : imovero hoc

1 Gen. XXII, 7.

ipsum ampliore illum dolore conficiebat. Namque consuevimus eos, qui plurimo nobiscum tempore vixerunt, summaque virtutis suæ et amicitiæ nobis documenta dederunt, maxime omnium ac summo desiderio requirere. Quodque ista sic se habeant, ipse Patriarcha nobis indicat, qui fletu ac lamentatione illam prosecutus est. Quis jam reliquas curas recensere possit, quas pro filio, pro ejus uxore, pro fratribus illius suscepit; aliaque omnia: quæ qui ad amussim considerare velit, longe laboriosiorem Justi hujus vitam, curisque cumulatiorem perspiciet, quam ejus, quem paulo ante indicavimus. Præcipua enim tantum Scriptura narrans, cætera nobis omnia examinanda reliquit, quæ diebus singulis verisimile est domi contingere, ubi servorum est multitudo, vir uxor ac filii, multarumque rerum cura ac sollicitudo. Ita sane, inquies, sed illi solatium ferebat in singulis hujusmodi adversis, quod propter Deum illa omnia pateretur. Et te ipsum igitur illud consolabitur. Nullus enim profecto, nisi Deus tibi hanc inferri tentationem permisit. Nam si nec porcos quidem invadere nequissimi dæmones ausi fuerint[1], nisi prius ille permitteret: multo minus pretiosam animam. Sicut igitur viro illi quod fortiter omnia et cum gratiarum actione ferret, id multam contulit mercedem; ita pariet et tibi, si modo non graviter atque indignanter feras, sed in omnibus gratias agas clementissimo Deo. Nam et beatus Job ea quæ passus est, Deo permittente perpessus est: coronis tamen non ideo tantum donatus est, quia passus est: verumetiam quia contra adversa omnia fortis atque inviolabilis perstitit: admiramurque illum omnes, non quod privatus omnibus a diabolo fuerit, sed quia inter hæc omnia non peccaverit, ne quidem in labiis suis.

[1] Matth. VIII, 31.

X. Quoniam vero de Job mentionem feci, vellem quidem longa ipsius lamenta, passionumque vehementiam persequi. Verum ne prolixior sim, ad Isaac redeo. Porro si cupis illius omnia diligentius addiscere, librum ipsum in manibus sumens, aspice in abyssum altissimam calamitatum viri, plurimamque ibi consolationem invenies. Quanto enim melior Justus ille est quam nos, tanto majorem vim expugnandam habuit, eoque vehementius contra illum tunc nequissimus ille concitatus est. Cæterum recte facta non tam tentationum numero, quam rerum virtute æstimantur. Itaque etsi inferius istud certamen est, nihil id tuas coronas poterit minuere : nam et is qui duo talenta obtulit, nihil minus retulit, quam is qui obtulerat quinque. Cur id ? quia etsi non idem proventus, eadem tamen alacritas fuit. Quocirca et eodem honore uterque potitus est, audiens : « Intra in gaudium domini tui[1]. » Quid ergo Isaac ? peregrinationem quidem illam longissimam subire exemplo patris, terramque suam derelinquere coactus non est : sed plane supremum malorum omnium ipse sustinuit, metum scilicet, ne sine liberis decederet. Postea vero quam per orationem eo metu liberatus est, alius continuo eum excepit timor longe major. Neque enim par metus est pro conjugis sterilitate, et pro radice ipsa trepidare. Sic enim partus doloribus disrumpebatur, ut vita morte omni illi esset acerbior. Et hoc ipsam audias licet dicentem : « Si mihi ita futurum erat, ad quid mihi vi» vere[2] ? » Famis autem et iste experimentum cepit, etsi non ut pater in Ægyptum descendit ; sed quod ille vere in Ægypto pertulit, et iste pati periclitabatur, uxorem scilicet amittere. Et patrem quidem venerabantur finitimi omnes, hunc vero non secus atque inimicum et hostem exagitabant, neque propriis illum laboribus perfrui sine-

[1] Matth. XXV, 21. — [2] Gen. XXV, 22.

bant; verum cum illum angustiis undique concluderent, licenter ipsi laboribus ipsius fruebantur. Tandem vero cum sibi illos amicos nactus esset, filiosque adultos cerneret, tunc certe, tunc quando summam se consolationem inventurum sperabat, optimosque senectutis suæ curatores habiturum, in supremum corruit mœrorem. Primum enim major natu filius uxorem sibi alienigenam contra patris votum cepit, et eo ipso quod pugnam et bellum in domum introduxisset, illum summa et incredibili vi doloris affecit. Innumeris enim malis mulieres illæ soceros afficiebant : quæ omnia Scriptura devitans, uno verbo cuncta signavit, cum diceret : « Cum Rebecca con» tendebant[1] ; » reliquitque id dictum eis intelligendum, qui domos habent, ac filios jam uxoratos. Illi enim maxime omnium noverunt quantum mali sit, quantumque detrimenti, si socrus et nurus mutuo rixentur : idque tunc maxime, cum ambæ eamdem inhabitent domum. Hoc autem juge illis erat incommodum. Ad hæc illi gravior quoque molestia adjecta est, cæcitas scilicet, quæ cujusmodi sit, illi soli sciunt, qui patiuntur. Præterea dum benediceret filiis, contra quam volebat, matris astu et arte, minorem pro majore benedixit : qua in re ita indoluit, ut amarius quam is qui passus fuerat, clamaret, excusaretque ignorantiam, quod non illum sciens benedictione fraudasset, verum circumventus. Hæc autem omnia scenæ tragœdiam præferebant, fabulamque Thebanorum adolescentium signabant. Nam et hic etiam senectutem, occæcationemque patris major natu contemnens, juniorem fratrem deturbavit domo. Etsi enim non ille necavit, id matris impedivit sapientia : et hic enim comminatus est cædem, patrisque mortem operiebatur. Quod cum mater cauta didicisset, patrique retulisset, illum ejus

[1] Gen. xxvi, 5.

manibus eripuit[1] : et eum quidem qui se venerabatur, benevolusque sibi erat, parentes fugæ committere coguntur : improbum autem, qui sibi amaram reddebat vitam, hoc enim ipsa Rebecca indicat, apud se jugiter tenebant. Igitur cum ille effugisset, in domo semper educatus; erat enim innocens habitans domi; atque ut plurimum cum matre domi manserat, quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu Rebeccam jam affici necesse fuit, recordantem semper filii, virumque intuentem, et per ætatem, et per infirmitatem nihilo meliore conditione, quam mortuum? Quibus item luctibus senem detentum putas dum communes suas et uxoris calamitates flere cogeretur? cum vero illa moritura esset, quid non dixit? quid non locuta est? Etiam lapides ipsius verba liquefacere potuisse puto, cum non videret prope astantem filium, atque illacrymantem oculosque sibi comprimentem, atque os contrahentem, aliaque omnia agentem, quæ parentibus morte ipsa videntur gsaviora. At vero Isaac, dum illam ita efflare animam cerneret, quo animo fuisse putandus est et tunc, et post ipsius mortem?

XI. Talis ille nobis fuisse ostensus est, quem multis fuisse feliciorem putabamus. Jamvero Jacob ipsius vita cujusmodi fuerit, absque discussione aliqua ipsius verba indicant, qui cum Pharaonem alloqueretur, aiebat: « Dies mei parvi et mali, et non pervenerunt ad dies pa- » trum meorum[2] : » hoc est, et breviorem, et laboriosiorem vixi vitam. Verum et absque hac illius sententia ita sunt apertæ calamitates ejus, ut pauci admodum sint, qui illas nesciant. Avus namque ejus etsi longinquam peregrinationem emensus est, jussu Dei hoc fecit; quæ res maximo ipsi solatio fuit : hic autem fratrem fugiens insidiantem, parricidiumque meditantem, summos itineris labores

[1] Gen. XXVII, 46.— [2] Id. XLVII, 9.

passus est : atque ille quidem necessario victu nunquam indiguit : huic vero in voto erat, indumento ac pane solo non indigere. Servatus autem, atque itineris fatigationibus liber, cum tandem ad affines suos pervenisset, qui in tanta rerum copia nutritus fuerat, servire cogebatur. Non ignoras autem servitutem, cum semper molesta sit, tum maxime videri molestissimam, cum quis propinquis ac paribus servire cogitur : idque cum ejus rei nunquam periculum fecerit, sed priorem omnem ætatem in libertate ac deliciis egerit. Quod cum intolerabile esse videretur, forti tamen et magno animo ferebat. Porro quid ærumnarum in vita illa sua pastorali passus sit, ipsum audias licet dicentem : « Ego persolvebam a me ipso furta diei, » et furta noctis. Per diem urebar æstu, et nocte gelu, » recedebatque somnus ab oculis meis : ista mihi fuerunt » annis viginti[1]. » Hæc ille passus est, qui vitam vixerat simplicem, qui semper fuerat domi. Postque tot labores, tot incommoda, post longum illud servitutis tempus, fraudem illam amarissimam pertulit, qua sibi altera alterius loco tradita uxor est. Nam si non servisset annis septem, si non ea passus fuisset, quæ socero conquestus dixit : si non amavisset puellam, hoc ipsum tamen quod sibi formosiore promissa, tradita ipsi pro illa deterior fuit; quantum putas mœroris, quid indignationis, quid doloris Beato illi tunc præstitit? Sane si quis alius id passus esset, nunquam eam fraudem atque injuriam tulisset : sed omni prius affinium eversa domo, se ipse cum illis una interfecisset, aut alio quovis modo perdidisset. Quoniam vero patientissimus, ac longanimis erat Jacob, nihil hujusmodi fecit, sed ne initium quidem ejusmodi cogitationi dedit : imovero septem annos alios iterum servire jussus prompte obedivit, adeo mitis erat ac mansuetus. Quod si puellæ amor

[1] Gen. xxxi, 38-41.

mansuetudini morum obsecundabat, rursus mihi mœroris magnitudinem asseris. Considera enim, quæso, quantum ille doloris passus sit, cum ejus quam ita vehementer diligebat, fraudatus amplexibus, illiusque connubia desiderans, septem rursus annorum dilatione cruciatur, frigora et æstus et vigilias, et detrimenta perpetua patiens. Ea tamen ipsa potitus tandem, vivensque apud socerum vitam ærumnis et laboribus plenam : sic quoque invidiæ patuit, et secundam fraudem in mercedibus passus, ut ipse quoque illum arguerit, dicens : « Decepisti me decem agnis[1]. » Una vero cum socero uxorum fratres, magis etiam adversus illum efferati excandescebant. Quod autem erat omnibus gravius, uxor illa tam dilecta, cujus gratia bis septem annis servire delegerat, præ molestia suffocabatur, cum sororem suam parientem cerneret : se vero omni pariendi spe destitutam, atque in tantum tunc excessum ex animi mœrore devenerat, ut criminibus et querelis agitaret virum, mortemque sibimet obventuram minaretur, nisi pareret, « Da mihi, inquiens, liberos, alioqui » moriar ego[2]. » Quomodo ille lætari poterat, cum ea quam diligebat, sic affecta esset, fratresque illius ipsi insidiarentur, omniaque molirentur, ut ille ad extremam deveniret inopiam ? Nam si ea, quæ sine sudore dotis nomine traduntur uxoribus, cum quis abstulerit, maximo mœrore afficimur : is qui periclitabatur ea quæ summis laboribus quæsierat amittere, quo animo ferre ea detrimenta poterat ? Cum igitur haud obscure suspectus esset, eosque se intuentes cerneret, clam fugam iniens discessit. Quo quid dici miserabilius possit? Nam et ex paterna domo et ex aliena, cum metu ac periculis migrans, in eadem prærupta rursus cogebatur incidere. Quippe fratrem fugiens, se ad socerum contulerat; a quo iterum exagitatus, ad

[1] Gen. XXXI, 41. — [2] Id. XXX, 1.

fratrem redire cogebatur, propheticum illud passus, quod de die Domini dicit Amos : « Velut si quis fugiat a facie »leonis, et occurrat ei ursus, ingressusque in domum »suam, et parieti manus applicans, mordeatur a colu»bro[1]. » Quis autem eum tremorem enarrare possit, quem perpessus est comprehensus a Laban, itinerisque angustias, cum se tam numerosum pecus filiique sui sequerentur? Cæterum cum fratris faciem esset inspecturus, nonne idem passus est, quod apud Poëtas, qui fictum caput Gorgonis vident? Nonne ita per omnia affectus erat, ac si ad mortem venisset? Audi sane illius verba, atque ex eis insitam illius animo timoris flammam addisce : « Deus, erue »me, inquit, de manu Esaü fratris mei, quia valde eum »timeo, ne forte superveniens interficiat me, ac matrem »cum filiis. Tu autem mihi dixisti : Bene tibi faciam[2]. » Quam non lætitiam hic metus exclusisset, etiam si priori omni tempore tranquillissime vixisset? At nunc omnis illa vita, ex qua die benedictionem accepturus, metu pene fuerat mortuus, per calamitates varias insidiasque texebatur. Tantus denique tunc illum timor invaserat, ut post congressum fratris, quantumlibet ille præter spem benigne et humaniter eo usus esset, confidere ne sic quidem posset, anxietatemque deponere. Denique cum obsecraret ille, ut secum se ire permitteret, non secus quam a fera aliqua liberari cupiens, ut recederet orabat, dicens : « Nosti, »Domine, quia infantes teneriores sunt, ovesque et boves »mecum fœtæ, si ergo urgeam eas, die una morientur »cuncti greges. Præcedat dominus meus ante servum »suum, et ego invalescam in via secundum tarditatem »profectionis, quæ coram me, et juxta pedes parvulorum »meorum, donec veniam ad dominum meum in Seïr[3] : » respiransque ex illis periculis modicum, in alium longe

[1] Amos. v, 19. — [2] Gen. xxxii, 11, 12. — [3] Id. xxxiii, 13, 14.

maximum timorem incidit. Rapta quippe illius filia, primum quidem puellæ contumeliam ægre ferebat : sed cum id facinus lenisset, quod eam regis filius ducturum se uxorem polliceretur, eamque sententiam laudasset Jacob, fœdera violavit Levi cum fratre suo, civesque viritim ad unum jugulantes, in id tremoris patrem induxerunt, ut inde protinus migraret, eo quod omnes adversum se bellaturos timeret. « Dixit enim, ait Scriptura, Jacob ad » Symeonem et Levi : Odiosum me fecistis, ut iniquus sim » omnibus habitantibus terram, Chananæisque et Pherezæis. Ego autem sum minimus numero, congregatique » contra me simul concident me, deleborque ego, et domus mea[1]. » Quippe omnes illos una finitimi necassent, nisi illorum indignationem Dei clementia continuisset, finemque cladibus imposuisset. « Factus est, inquit, timor » Dei super omnes per circuitum civitates, neque persecuti » sunt post filios Israël. » Quid ergo cum hoc metu liberatus esset? Num tandem respiravit? imovero tunc supremus eum malorum omnium vertex invasit, mors scilicet amantissimæ conjugis et immatura simul et violenta. « Peperit enim, inquit, Rachel, parturiensque la» borabat. Factum est autem cum parturiens periclitaretur, » dixit illi obstetrix : Confide, et hic enim tibi filius est. » Et cum efflaret animam, moriebatur enim, vocavit nomen » ejus, Filius doloris mei[2]. » Cumque luctus adhuc recens esset, adjecit mœrori Ruben, patris torum contumeliose impetens. Quod ille tam graviter tulit, ut moriens quoque mala imprecaretur filio, tum scilicet, quando filiis parentes majore misericordia affici consueverunt, idque cum ille primogenitus esset omnium, quod etiam ad affectum non parum valet. Sed tamen hæc omnia vis mœroris exclusit, vocansque illum dixit : « Ruben primoge-

[1] Gen. xxxiv, 30. — [2] Id. xxxv, 17-19.

» nitus meus, fortitudo mea, et initium filiorum meorum, » durus ad ferendum, durusque et audax : injuriam intu» listi, sicut aqua non effervescas. Ascendisti enim in cu» bile patris tui, tunc maculasti stratum, ubi ascendisti[1]. » Cum autem adolevisset amantissimæ uxoris filius, solarique illius desiderium hujus contubernio speraret, tunc ipsi multiplices parantur ærumnæ : fratres enim illius tunicam intinctam sanguine patri ostendentes, magno illum luctu confecerunt. Neque enim solam lugebat mortem, sed ipsum quoque mortis genus : plurimaque erant quæ illius animum exagitabant, quod amatæ illius filius, quod melior reliquis, quod maxime dilectus, quod in ipso ætatis flore, quod ab eo missus, quod neque in domo, neque in lecto, neque patre coram assistente, neque dicens aliquid et audiens, quod non communi morte omnium, quod vivens a ferarum immanitate discerptus fuerat, quod ne reliquias quidem illius reperire poterat, et humo condere : quod ista illi non in juventute contigissent, quando melius ferre potuisset, sed in senectute ultima. Eratque miserandum omnino spectaculum, videre canos pulvere fœdatos, senileque pectus discissa tunica nudatum, lamentaque admittentia consolationem nullam. « Scidit enim, inquit, » Jacob vestimenta sua, et circumposuit cilicium lumbis » suis, lugebatque filium diebus plurimis. Congregati sunt » autem omnes filii ejus, et filiæ, et venerunt consolari » eum : noluitque consolari, dicens : Descendam ad filium » meum lugens in infernum[2], » quasi vero possibile non esset vacare a mœrore animum ipsius. Cum cœpisset ea plaga curari, fames valida incumbens, terramque universam occupans, primum quidem vehementi illum mœrore turbaverat : cum autem reversi ex Ægypto filii, rei frumentariæ copia famis incommoda solati essent, aliam

[1] Gen. XLIX, 3, 4. — [2] Id. XXXVII, 30-34.

item consolationi mixtam doloris causam attulerunt, voluptatemque, quam ex famis levamine tulerat, absentia filii premebat atque obscurabat. Neque id solum, sed Benjamin ipsum postulabant : quo ille unico solatio et uxoris defunctæ, et a fera devorati filii lenire mœrorem poterat. Erat autem non ea sola causa detinendi Benjamin secum, verum ætas quoque ipsa, et educationis ratio. « Non descendet enim, inquit, filius meus vobiscum, quoniam frater » ejus mortuus est, et ipse solus derelictus est, contingetque illum infirmari in via qua vos pergitis, deducetisque canos meos cum dolore ad inferos[1]. » Primum igitur omnino renuebat, illum nunquam se daturum asserens : cum vero vehementissima fames urgeret, graviorique necessitate tangeretur, quanquam nimium mœrens : « Quid enim, inquit, me afflixistis, nuntiantes homini, » quod esset vobis frater? » verbaque illa miseranda locutus : « Joseph, inquiens, non est, Symeon non est, et » Benjamin hunc assumetis? in me venerunt ista omnia[2] : » dolens scilicet quod post Joseph et Symeon, etiam Benjamin a se niterentur avellere; ostendensque omnia se potius passurum, quam dimissurum a se filium : victus tandem suis eum manibus tradidit, dicens : « Et fratrem vestrum » assumite, surgentesque descendite ad virum. Deus autem » meus det vobis gratiam in conspectu viri, emittatque » vobiscum fratrem vestrum unum, et Benjamin. Ego » enim sicut liberis orbatus sum, liberis orbatus sum[3]. » Ita vehementer summis illis angebatur incommodis, ut visceribus etiam dicerptis, paulatimque imminutis filiis, universa deteriorum accessione toleraret. Majore enim ex hujusmodi adversis dolore angebatur, quam ante ex Joseph. Quippe ea calamitas, quæ meliorum spe et expectatione caret, etsi vehementiore dolore nos cruciat, ille ta-

[1] Gen. XLII, 38. — [2] Ibid. 36. — [3] Id. XLIII, 13, 14.

men ipse dolor cito lenitur, dum animo desperatio hujus corrigendæ ingeritur : quæ vero suspensa est animum requiescere non sinit, futurorum incertitudine anxietatem jugiter nobis augens et renovans : idque ex beato David facile animadvertere possumus, qui cum adhuc vivente plangeret filio, eo ipso mortuo se a fletu continuit : quod cum servi illius mirarentur, causamque requirerent, hanc ipsam rationem allegavit, quam ego modo. Merito igitur Jacob his metuebat magis atque tremebat. Sed aspectus ille desiderabilis, ac Joseph facies voluptatem illi et quietem postmodum præbuit. Et quid inde voluptatis consecutus est? Sicut enim vehementissimo igni adusta membra quantumlibet quis refrigerare moliatur, nihil proficit : ita et illius mœstum animum nimiique doloris flammis adustum, nihil erat quod recreare posset, maxime cum ea ætate nullus fere sit voluptatis sensus : quod Berzelli excusans, dicebat ad David : « Quot dies annorum vitæ meæ » illic erunt mihi, ut ascendam cum rege in Jerusalem? » Filius octoginta annorum sum hodie, num discernam » inter bonum et inter malum? Num gustabit servus tuus » quæcumque comederit aut biberit? Num audiam cantan» tium virorum aut mulierum voces? Et quare servus tuus » gravis sit domino meo regi [1]? » Verum quid hoc ex aliis conjicimus, cum liceat ipsum audire de se profitentem? Postea enim quam filium viderat, a Pharaone de vitæ suæ annis interrogatus : « Parvi sunt, inquit, et mali dies » mei, et non pervenerunt ad dies patrum meorum [2] : » adeo vivacem rerum gestarum memoriam secum semper gerebat.

XII. Sed enim filius iste clarus et gloriosus Joseph, cujus calamitates non suarum magnitudine calamitatum operuit? Nempe enim pater ejus unum tantum fratrem

[1] 2 Reg. XIX, 34, 35. — [2] Gen. XLVII, 9.

insidiatorem passus est, hic autem multo plures : atque ille quidem per priorem omnem ætatem in summa rerum copia et requie nutritus est : hic in alienam puer adductus regionem, itineris ærumnas perferre cogebatur. Ac Jacobo quidem aderat mater, insidias leniens : hic adolescentulus, quando illi matre opus erat, tunc maxime isto adjutorio desertus et destitutus est. Ad hæc Esaü quidem usque ad comminationem tantum Jacobum perterruit : at vero Josephi fratres insidias in apertum opus perduxerunt, atque ante insidias invidia commoti detrahere illi nunquam destiterunt : quo quid acerbius esse possit, quam eos quibuscum habitas, inimicos pati ? « Detulerunt » enim illum crimine malo (2), et videntes quod a patre » cæteris liberis suis plus diligeretur, oderant eum, nec » poterant ei quidquam pacifice loqui [1]. » Neque enim, quod sub negotiatorum regiique eunuchi manu fuit, tam gravi illi fuisse dixerim : multo enim clementius illo usi sunt, quam fratres. Attamen ne sic quidem quievit calamitatum sæva hyems, quippe vehementior procella irruens ipsum rursus fere demersit. Fortasse me quispiam hoc in loco insidias dominæ dicturum existimet : ego vero ante eam quoque tempestatem aliam sæviorem dicam. Grave quidem, revera grave, calumnias hujusmodi criminum pati damnarique, et carcerem tam prolixo tempore incolere puerum liberum, nobilem, ejusque necessitatis hactenus ignarum : sed sane gravius his omnibus illi visum puto, fluctus ætatis compescuisse. Si enim nulla flagranti concupiscentia motus, illius amores blanditiasque respuisset, non mihi ita laudandus atque admirandus videretur, Christi scilicet sententiæ credenti. Neque enim ille eos qui natura sunt eunuchi, sed qui se ipsos castraverunt, dignos regno cœlorum dixit [2]. Sin vero secus,

[1] Gen. xxxvii, 4. — [2] Matth. xix, 12.

quam ille victoriam retulisset? adversus quem dimicans coronam reportaret? quonam hoste superato victor proclamaretur, si nullus esset qui obluctaretur, cumque niteretur dejicere? Neque enim eos qui ab animantium coïtu abstinuerunt, castitatis ratione prædicamus, quod naturæ insita non sit hujusmodi concupiscentia. Si igitur beato illi adolescenti ejusmodi ignis nihil molestus fuit, quid est quod illius castitatem ita admiramur? Quod si eo tempore, quo vehementius hujusmodi flamma succenditur; agebat quippe tunc vigesimum ætatis annum, et cum nullis admotis aliis fomentis, intolerabilis per se est ista vis, tunc maxime impudica mulier castissimo adolescenti insidiata est, tantum huic flammæ virium ex suis illecebris et ornamentis adjiciens, quantum illi erat per naturam: quis jam tum illius fluctus, tumultus et anxietatem enarrare sufficiat, cum intrinsecus quidem et natura illum et ætas perturbarent, arsque Ægyptiæ extrinsecus pelliceret, istudque non uno die, vel duobus, sed plurimo tempore perferret? Equidem reor ipsum tunc non sibi tantum timuisse, sed illi etiam indoluisse, quod ad tantum præcipitium pervenire festinaret. Atque illud ex verbis quæ mulieri plena modestiæ respondit, nobis constare poterit. Etenim licebat illi profecto, si voluisset, et contumeliosius et audacius ad illam loqui: si quidem illa per nimiam amoris vim facile cuncta tolerasset: verum nihil hujusmodi locutus est, aut cogitavit: sed piis cogitationibus admotis, ea solummodo locutus est, per quæ putabat illam posse pudore affici, nihilque amplius adjecit. « Ecce enim, inquit, do-
» minus meus, propter me nihil scit eorum quæ sunt in
» domo sua: et omnia quæ sua sunt dedit in manu mea,
» nihilque in domo sua plus habet quam ego: neque ali-
» quid quod non dederit in potestate mea, præter te, eo
» quod uxor illius sis: et quomodo faciam hoc verbum ma-

» lum, ut peccem coram Deo [1] ? » Et tamen post tantam modestiam, tantaque castitatis indicia, falsi criminis calumniam subivit, Deusque istud fieri permisit. Vinctus est, nec sic prodidit insidias, injustamque mulieris calumniam. Volebat enim copiosiora præmia, coronasque clariores præparare, atque ideo ipsis quoque servis regiis dimissis ipse inclusus perseverabat. Tu nolo mihi custodis clementiam objicias, verum ipsius verba diligentius examines, et inspicies animi dolorem. Nam cum somnium interpretatus esset, regio pincernæ dixit : « Sed memento mei per temet-» ipsum, cum tibi bene fuerit, faciesque super me mise-» ricordiam, et suggeres Pharaoni de me, et educes me de » carcere isto, quia furto sublatus sum de terra Hebræo-» rum : et hic non feci quidquam, sed innocentem injece-» runt me in domum lacus hujus [2]. » Etsi enim claustra carceris facile ferebat, cum eis hominibus vivere, puta sepulcrorum violatoribus, furibus, parricidis, adulteris, homicidis; his enim atque hujusmodi plenum erat illud habitaculum ; gravius illi ac molestius erat. Neque id solum, sed quod plurimos intueretur frustra et inaniter illic macerari et confici. Sed tamen, id quod tute modo quereris, servus quidem vinculis eripiebatur, liber autem in ærumnis persistebat. Quod si quis regni mentionem faciat, hic mihi rursus curarum examen, vigiliarum et mille negotiorum difficultates in medium adducet. Quæ omnia iis qui quietam curisque vacuam vitam diligunt, non nimium jucunda sunt. Præterea sanctis illis quidem si quid lætum contingebat, mirum profecto non erat, cum necdum cœleste regnum planum et apertum esset, nec futurorum bonorum promissio manifesta. Nunc vero quando tanta bonorum copia proponitur, resque cunctis manifesta est, audebit-ne, obsecro, jam quispiam dolere, si in præsenti

[1] Gen. XXXIX, 8, 9. — [2] Id. XL. 14, 15.

vita jucundis nullis perfruatur : aut prorsus in hac vita dulce aliquid existimabit, qui illa noverit? Et quid hoc animo dici abjectius potest, si sperans paulo post in cœlum se migraturum, hujus mundi requiem inquirat, ac prosperitatem umbra nulla meliorem? « Vanitas enim vanitatum, inquit, et omnia vanitas[2]. » Quod si is, qui præsentis vitæ voluptates præ cæteris hominibus fuerat expertus, hanc adversus illas sententiam tulit : multo magis nos ita affici et sentire convenit, quibus nihil est commune cum terra, quibusque in superna inscriptis civitate, totamque illic mentem transferre jussum est.

LIBER III.

Ejusdem ad Stagirium, de tristitia.

I. Sufficere quidem poterant ea quæ dicta sunt[2], ad extinguendam mœroris flammam, atque persuadendum meliore ac tranquilliore esse animo : verum ut consolatio sit cumulatior, et hunc librum adjicere institui, illud abs te primum inquirens : Dic, oro, si quis te ad regnum terrestre vocaret, atque ante ingressum ejus civitatis, vel antequam coronam acciperes, in stabulum divertere necesse esset, ubi luti ac fumi plurimum viatorumque tumultus esset, et latronum perturbatio, summaque pressura et angustia : num ad illa tristia cogitatione converteris, annon illa omnia quasi nihil essent, contemneres? Quomodo igitur non absurdum fuerit, terrenis rebus potiturum, spe regni elatum nihil his quæ interim adversa

[1] Eccle. I, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 245-267.

inciderint contrahi, ad cœlos autem accersitum, per singula quæ in diversorio contingunt tristia decidere atque perturbari? Profecto enim diversorio ac stabuli habitatione nihilo præsentis vitæ status melior, idque cum Sancti nobis indicare cuperent, hospites ac peregrinos se ipsos appellabant, his verbis nos erudientes, et læta sæculi præsentis et tristia deridere, atque a terra longissime remotos, toto animo cœlestia ambire, atque ad ea totam transferre cogitationem. Age itaque ad Sanctos ipsos veniamus, a Joseph ad Mosem orationem transferentes. Hic enim omnium qui in terra versabantur mitissimus, gignitur gentilibus quidem suis vi durissimæ servitutis oppressis : alienatus autem a parentibus, ignoransque a quibus genitus esset, priori omni ætate a barbaris viris educatur. Quo quid gravius Hebræo, singularique prudentia prædito adolescenti potuit contingere, etsi millies filius regis esse putaretur? Non autem hoc solo angebatur ille tunc, verum quod intueretur gentem suam summis calamitatibus opprimi. Qui enim sine illorum salute ne vivere quidem, neque in Dei libro conscribi patiebatur, quomodo aulæ regiæ, regnique bonis frui potuisset, cum tanta omnes tempestate jactari gentiles cerneret? Nam si nos quoque post tam multa sæcula exortos, nullamque hujusmodi causam commiserationis erga Judæos habentes, tanta subit occisorum puerorum commiseratio; quid Beatus ille non passus est, qui tam singulari affectu genti suæ astrictus, ipsas eorum clades oculis percipiebat, ac eos præterea qui tantis illos malis afficiebant, parentum titulo honorare cogebatur? Reor ipsum miseros illos tunc infantes plus luxisse, quam fecerint parentes ipsi : quod ex ipsis liquet quæ postea gessit. Cum enim eum qui pater esse putabatur, nec suadendo flectere, neque cogere valeret, ut feralem, tyrannicamque jussionem removeret,

ipse una malorum communium voluit esse particeps. Neque istud est quod ego nunc tantopere admiror, sed ex cæde illa conjiciens, quam præterito tempore mœroris flammam aluerit, id admodum stupeo. Nam qui ex maxima doloris vi ad homicidium protinus erupit, ex eo opere qui prius animi dolor fuerit, ostendit. Neque enim tanta illos vehementia ultus fuisset, nisi plus quam patres ipsi eorum malis contabuisset. Quid igitur posteaquam illos ultus est, num vel parum animus ex mœrore illo relaxatus est? Potuit-ne diutius frui consolatione illius ultionis? Vix dies altera illuxerat, cum Beatum illum dolor alius, et quidem priore longe gravior excepit, tantusque metus, ut ipsum Ægypto tota deturbaret. Durum quidem ac molestum est, a quovis homine maledictis lacessi : verum cum beneficiis quispiam affectus, beneficia ipsa exprobraverit : « Numquid occidere me tu vis, inquit, » quemadmodum Ægyptium heri occidisti[1] ? » tunc, jam tunc efficitur ea contumelia intolerabilis ita ut possit illa læsum suffocare, tantam iram dolori conjunctam affert. At vero in Mose præter hæc aliud quoque tertium inerat, regis videlicet metus, qui adeo Justi occupaverat animum, ut universa illum regione exturbaret. Efficitur fugitivus regis filius; itaque si quis regiæ illum educationis causa beatum putaverit, is modo prioris abundantiæ recordetur, atque illam justo viro doloris ingentis et angustiæ materiam fuisse videbit. Neque enim idem est quempiam in privata nutritum domo, plurimis jam laboribus multisque peregrinationibus et ærumnis exactis, longos iterum labores, atque ea incommoda quæ extra patrium solum necessario subeunda sunt, perpeti : et eum qui ista ne minimum quidem fuerit expertus, sed in rerum abundantia omne tempus educatus, idipsum pati. Multo enim gra-

[1] Exod. II, 14.

vior ei fuga videbitur, quam illi, si quando experiri hanc necessario cogetur : quod illi quoque tunc contigit. Itaque profugus effectus, alienigenæ et idololatræ viri hospitio fruitur, quod non mediocre est tristitiæ argumentum; tam longo scilicet tempore dæmoniorum sacerdotis hospitem esse. Tradita autem sibi pascendi gregis custodia, quadraginta annis ita perstitit. Porro si hoc durum non esse alicui videatur : is velim eos examinet, non qui metus, aut timoris causa peregrinantur, et latebris abduntur, sed qui sponte sua modo abstrahuntur, quam moleste, quam graviter agant, quantumque commodi in reditu reponant. Cum vero illi et metus affuerit, et vita ærumnis plena : istaque onerosa et molesta reditu isto suavissimo leviora judicaverit : considera, quæso, calamitatis ejus magnitudinem. Neque enim simpliciter audies, « Pascebat, » sed recole nunc Jacobi verba, quæ ad socerum conquerens dixit : « Ego a me ipso reddebam furta diei, » et furta noctis : die urebar æstu, nocte gelu, recedebatque somnus ab oculis meis [1]. » Hæc enim omnia illi etiam contigisse putandum est, et annis pluribus, et majori cum difficultate : quippe est ea regio longe desertior atque incultior, quam Mesopotamia. Quod si non ita querebatur Moses, nec Beatus quidem ille questus unquam fuisset, nisi summa necessitate compulsus, atque ob ingratum soceri animum in hæc verba prorumpere necessario coactus esset : Sufficit quidem et ipsa per se alienæ terræ habitatio ad eum humiliandum virum, qui necessitatis tantum causa peregrinatur. Sicut enim avis cum ex nido suo avolaverit, facilius capitur [2] : ita et homo cum a sedibus propriis longius profectus fuerit, servitio subjicitur. Tunc vero nec de propria salute securus esse poterat ille, sed ut servus aliquis crudelissimum dominum

[1] Gen. XXXI, 39. — [2] Prov. XXVII, 8.

effugiens, pavet semper ac trepidat ne capiatur : ita et beatus Moses in metu semper erat : idque ex eo maxime liquet, quod Deo post tantum temporis præcipiente, ut rediret in Ægyptum, hæret ac titubat : idque cum audisset, « Defunctus est qui quærebat animam tuam. »

II. Postea vero quam paruit et excessit, atque uxorem ac liberos relinquere coactus est, rursus querimoniæ et contumeliæ et minæ ab eo qui tunc regnabat in Ægypto, criminaque et maledicta ab eis ipsis quos beneficiis fovebat. Ille enim aiebat : « Quare Moses et Aaron avertitis » populum ab operibus suis ? recedite unusquisque ves» trum ad opera sua[1]. » Israëlitæ autem : « Videat, aie» bant, Deus et judicet vos, quia execrabilem fecistis » odorem nostrum coram Pharaone et coram servis suis, » ut daretis gladium in manus eorum ad interficiendum » nos[2]. » Gravia quidem erant hæc et molesta : sed illud omnium gravissimum, quod ingressus ad suos, innumeraque promittens bona, libertatem, incumbentium malorum ereptionem, fallax esse putabatur. Non solum enim illis tunc levatum non est imminentis servitutis onus, verum gravius est adjectum : et qui gentem omnem liberaturus sperabatur, idque promiserat, is cruciatuum et verberum causa, insidiator et corruptor esse putabatur. Quis non mœrore tunc fuisset absorptus, cum pollicitus tot malorum ereptionem, post pollicitationem diriora videret cumulari ? Dolebat quidem quantum par erat eum qui talia audiret et videret : non ea tamen perturbatione dejiciebatur, sed manebat immobilis : et quidem cum promissionibus ea quæ contingebant, non solum non consentirent, verum et maxime obluctarentur. Accedens autem ad Deum, et de his loquens, ac multum ingemiscens, « Domine, inquit, quare afflixisti populum tuum, et quare

[1] Exod. v, 4. — [2] Ibid. 21.

» me misisti ? Ecce enim ex quo ingressus sum ad Pha-
» raonem, ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum
» tuum, nec liberasti eum[1]. » Hæc ergo cum ille lamentatus esset, atque eadem iterum audisset, annuntiat quidem ea rursus Israëlitis : sed illi minime tolerant, eo quod animæ illorum labore premerentur, ac mœrore deficerent. « Non, inquit, audierunt Mosem præ angustia et laboribus » duris[2]. » Hoc autem parum illum affligebat. Ut vero ad signa ventum est, sæpius a Pharaone delusus, eam irrisionem fortiter tulit. Cum vero liberatus tandem ex Ægypto, atque una cum Judæis jam fere securus videretur, antequam plene respirasset, priore, imovero longe graviore metu correptus est. Vix enim tertia effluxerat dies, cum repente Barbaros omnes armatos cernunt super se irruere : atque idem passi sunt, quod fugitivi servi, dum in aliena regione repente dominorum oculos offendunt : vel certe quemadmodum si illi ipsi aliquando somniassent se lætari, et esse ea servitute liberatos, ac demum experrectos in Ægypto, atque in eisdem malis invenissent. Imovero nescio quid illi somnium reputasse existimandi sunt potius, tridui-ne illam liberationem, an præsentem rerum faciem horrendam ac pavendam : tanta oculis omnium offusa erat mœroris nebula. Interea Moses multo majoribus tenebris offusus erat. Non enim solos Ægyptios metuebat, ut reliqui, verum ipsos una Israëlitas : utraque enim gens illum jam ut seductorem ac versipellem aggressura erat, Ægyptii quidem irridentes atque invadentes, Israëlitæ vero exulcerati ac mœrore confecti. Sed quid me necesse est dolores angustiasque viri conjecturis colligere, cum possimus ex illa ipsa superna voce cunctum ipsius dolorem intelligere ? Tacenti enim illi, neque labia aperire audenti, dixit Deus : « Quid

[1] Exod. v, 22, 23. — [2] Ibid. 6.

» clamas ad me[1] ? » Tumultum animi ipsius nobis hoc verbo significans.

III. Postea vero quam is etiam solutus est metus, majora iterum parabantur adversa. Nam per omne illud iter sævius atque immanius illo usi sunt ii qui ab eo regebantur, innumerisque per illum bonis fruebantur, quam fecisset Pharao ipse et Ægyptii. Ac primum quidem instabant vehementius illum suffocantes, ægyptiasque carnes requirentes, ingratique præsentia fastidiebant, et præterita desiderabant, quod erat sane omnium gravissimum. Quid enim pati poterat acerbius, si amentium insanentiumque hominum dux constitutus fuisset? Et tamen omnia Beatus ille fortiter ferebat, et nisi illos summo affectu dilexisset, tolerabile malum erat, cum pro suis tantum doluisset injuriis: cum autem erga illos non secus quam pater afficeretur, ex hujusmodi affectu aliam rursus molestiam subire cogebatur, nempe de illorum perversitate ac nequitia. Neque enim tam illum angebant contumeliæ, quam quod illi ipsi contumeliosi essent. Grave quidem revera fuerat, etiam ante cibi illius mirabilem largitionem ingratos esse: verum illi etiam inter media miracula nequitiam ostendebant suam. iniquitatem et infrenatam cupidinem, quam colligentes manna præ se ferebant, atque cum parum processissent, rursus murmurabant, rursus Dei beneficiis ingrati querebantur. Cum vero per singula quotidie peccarent, Beatus ille lugebat plus, quam illi, mœstus. Nam cum vitulum fecerunt, ipsi quidem ludebant ac lasciviebant: Moses autem lugens, ac mœrore affectus, maledictum illud terribile sibi imprecabatur, nihilque omnino ipsi persuadere poterat, ut a miserationis affectu abstineret. Cum igitur sic dilectos in deteriora semper progredi conspiceret, quanto illum in dolore, quibus lacrymis ju-

[1] Exod. xiv, 15.

giter versatum putas? Si enim unum quis tantum habens filium, vivere sine dolore non potest, cum illum semper in vitia pronum animadvertit, etiam si ipse omnibus nequior sit: is qui tot millia hominum in filiorum ordine locaverat, imovero plusquam filios amabat: nullus enim pater, sicut ille, cum filio una perire cupit, cum præcipue nihil peccaverit: is, inquam, qui tot habebat filios, mala aversans, ac bona studiose diligens, quid passus esse putandus est, cum eos omnes veluti ex quodam condicto, ad vitiorum præcipitia currere intueretur? Neque enim nisi tenebris offusus animaque ex intimo doloris sensu caligine turbata, tabulas de manibus unquam abjecisset atque contrivisset. Sed cito clades illa sedata ab eo est. Quonam, quæso, remedio? Nempe enim etiamsi curationis illo genere sanatum fuerit vulnus, ipse tamen erat semper in lacrymis. Nullus enim fere ita esset lapideus, qui nihil pateretur fratres et cognatos a suis interfici, atque ad viginti trium millium numerum eam cædem progredi conspiciens. Nos quippe cum liberos nostros in aliquo peccasse deprehendimus, tormentis quidem ac flagris illos subdimus: verum id non sine dolore facimus, nec minus, quam qui patiuntur, affligimur.

IV. Cum ergo et illum et castra maximus luctus occupasset, alia rursus anxietas adjecta est. Deus enim se non jam illis parciturum, sed eos derelicturum, Angeloque daturum illorum curam minabatur. Id vero Mosi visum est omnium acerbissimum. Audi namque quid ille ad Deum locutus sit: « Nisi ipse venias mecum, ne educas me hinc[1]. » Vides-ne ut timoribus timores, mœroresque mœroribus semper successerint? Neque tamen hactenus steterunt adversa, verum cum id quoque persuasisset Deo, annuissetque ille clementius, ac præstitisset gratiam, aliis rursus

[1] Exod. XXXIII, 15.

doloribus affligitur. Deum jam propitium illi irritantes, sese summis calamitatibus exposuerunt : nam post cædem illam lacrymabilem ita Deum rursus offenderunt[1], ut contra se incendium illud provocarent, ex quo omnes fere consumpti periissent, nisi summa erga illos clementia usus esset. Mosem vero duplex semper mœstitia angebat, quod et illos perire, et reliquos corrigi nolle, nihilque ex pereuntium casibus lucrari conspiceret. Necdum enim clades illa finem acceperat, cum ii qui reliqui fuerant, ceparum memores, datas sibi escas ægre ferebant dicentes : « Quis nos cibabit carnibus? Recordamur pisces quos in » Ægypto comedebamus, cucumeresque et pepones et » porros, et cepas et allia. Nunc autem anima nostra arescit, » nihilque oculi nostri intuentur nisi manna[2]. » Hic jam non tulit ingratos Moses, imovero dolore superatus, illorum regimen recusat, morique optat potius quam in tanta amaritudine vivere. Audi denique ipsius verba. « Et dixit, inquit, Moses ad Deum : Quare afflixisti servum tuum? et » quare non inveni gratiam coram te, ut imponeres im» petum universi populi hujus super me? Num ego in utero » accepi omnem populum istum, aut genui eum? quia » mihi dicis : Accipe illum in sinu tuo, veluti nutrix lac» tentem, in terram quam juravi patribus eorum. Unde » mihi carnes, ut dem omni populo isti? quia flent adver» sum me dicentes : Da nobis carnes ut comedamus. Non » potero ferre populum istum solus, quoniam grave mihi » est verbum hoc. Quod si non ita facis mihi, obsecro, oc» cide me, si inveni gratiam coram te[3]. » Ista ille locutus est, qui dixerat : « Et nunc siquidem dimittis eis pecca» tum, dimitte : sin autem, dele me de libro quem scrip» sisti[4] : » adeo illum mœror perturbaverat. Quod et pa-

[1] Exod. XXXIII, 16. — [2] Num. XI, 5, 6. — [3] Ibid. 11-15. — [4] Exod. XXXII, 31, 32.

rentes sæpe patiuntur, cum iis indignantur, quæ a filiis fiunt. Nam quod nec postea unquam desierit illorum misereri, liquet ex iis quæ postea gessit. Cum enim illum, post missos exploratores, occidere tentarent, ipsumque lapidibus obruere, effugiens illorum manus, rursus ad orandum pro eis convertebatur, Deumque illis propitium fieri, qui se necare cupiebant, precabatur : adeo quoque naturali amore vehementior illi inerat affectus. Itaque exploratoribus mortuis, ac ingentis adhuc luctus necdum hora præterita, rursus illi alias nectebant mœroris causas. Primo enim pugnare prohibenti non obtemperaverunt, secundo ab Amalecitis concisi sunt, et ante bellum istud et bilis et gulæ causa maxime consumpti sunt. « Nam » occidit, inquit, plurimos eorum, cum adhuc esca esset » in ore eorum[1]. » Ingenti autem hac illorum cæde inspecta, cum necdum hic dolor quievisset, alio rursus invaditur luctu, tantaque necessitate constrictus est, ut istos ipsos tam dilectos atque amatissimos, novo aliquo ac peregrino mortis genere vitam finire precaretur. Ita alii quidem erumpente igne repente incendio conflagraverunt, alii terræ hiatu absorpti sunt : neque pauci aliquot, sed plura quam quindecim hominum millia ista passi sunt. Hoc peracto, quo animo illorum cognatos et amicos adver sum Mosem fuisse putandum est? quo item Mosem ipsum cum cerneret pupillos filios, et uxores viduas ex ea calamitate fieri videret : item fratrem suum ac sororem vita excessisse, illiusque filios prævaricationis alicujus causa ignis ustione periisse? Horum sane singula, nihil etiam antea perpessum animum afficere dolore potuissent, nedum tot jam malis exercitum. Ut autem Chananæo superato longum iter circumire cogebantur, rursum murmuravere Judæi rursumque periere, non jam quidem morbis

[1] Psal. LXXVII, 30 et 34.

ut prius, non igne aut hiatu terræ, sed venenatorum serpentium morsibus : qui profecto omnes perdidissent, nisi rursus accedens ad Deum Moses precibus suis ejus avertisset iram. Postea vero quam ex hac peste liberati sunt, vatisque imprecationes effugerunt, rursum se ipsos per durissima prærupta jecerunt, atque post benedictiones Balaam, imovero Dei; neque enim illius voluntatis ea verba fuere, sed moventis se divini afflatus; fornicati sunt cum alienigenarum filiabus, et initiati sunt Beelphegor. At Moses hujusmodi scelus confusionemque non ferens, eos rursus se invicem concidere ac necare jussit. « Interficite, inquiens, unusquisque proximum suum, qui initiatus est » Beelphegor[1]. » Non secus quam in vulnere, quod plurimis sectionibus ustionibusque susceptis, nihil melius habuerit, jubet quisque rursus quod reliquum est secare atque urere. Cæterum tu cum has difficultates audis, noli putare ista tantum contigisse : siquidem et ipse ex his quæ scripta sunt non pauca prætereo, puta bella, inimicorum obstacula, longissima itinera, sororis contumeliam, ejusdem pœnas, quibus mitissimus ille Moses tunc maxime indoluit. Sed ea tamen omnia si quis diligentissime in unum congerat, ne millesimam quidem partem ex iis quæ contigerunt, scriptam fuisse putet. Si enim qui in una domo paucis præest servis, innumeras quotidie et irritationum et mœroris occasiones habet, qui tot millibus quadraginta annis præesse coactus est, idque in deserto, ubi neque aër, neque aqua erat : quot negotia singulis diebus obire cogebatur ? quot curas, quot mœrores et viventibus illis, et vita functis ? Vidit enim omnes, quos ex Ægypto eduxerat mortuos, præter duos viros solum : eosque qui ex illis nati fuerant, dignus habitus non est in terram repromissionis introducere. Cæterum vidit quidem eam terram ex

[1] Num. xxv, 3.

vertice montis Nabau, naturamque illius optime didicit, frui autem illa cum reliquis Israëlitis permissus non est, sed extra eam mansit ac mortuus est, idque ipse Israëlitis conquerens dicebat : « Et Dominus Deus iratus est mihi » de iis quæ dicebantur a vobis, juravitque ut non transeam » Jordanem istum, nec ingrediar in terram, quam Domi» nus Deus dat tibi in sorte. Ego enim morior in hac terra, » nec transeo Jordanem hunc. Vos autem transibitis, et » hæreditate possidebitis terram hanc optimam[1]. » Quodque omnium erat acerbissimum, cum dolore ipsum in infernum deduxit, cum illi futura Judæorum mala præostendit, idolorum scilicet cultum, captivitatem, et calamitates innumeras, ut non solum de gestis quæ viderat, sed etiam de iis quæ necdum contigerant, affligeretur animo. Denique a prima statim ætate ita dolere ac mœrere incœpit, ut nunquam desisteret, vitamque cum mœstitia finiret.

V. At vero successor ejus Josuë, omnium, ut ita dixerim, tristium cum eo una periculum fecit. Si quid tamen illum, eo quod junior esset, effugit, hoc sane post mortem illius in eo cumulatius impletum est. Non solum autem dum viveret Moses, vestimenta scidit, cineremque capiti aspersit : sed etiam postquam ille defunctus est, eadem, imo longe majore necessitate id facere coactus est, non brevi tempore, sed die tota pronus in terra jacens. Audi utique verba etiam illius et ploratus : « Et scidit, inquit, Jesus vestimenta sua, » prociditque in faciem super terram coram Domino usque » ad vesperam, ipse et seniores Israël, miseruntque pulve» rem super capita sua, et dixit Jesus : Obsecro, Domine, » ut quid traduxit puer tuus populum hunc trans Jorda» nem, ut traderes eum Amorrhæo ad perdendum nos? » Utinam permansissemus, et collocati essemus citra Jor-

[1] Deut. IV, 21, 22.

» danem. Et quid dicam postquam vertit Israël terga ini- » mico ? Audiet Chananæus, et omnes qui habitant terram, » et circumdabunt nos, et delebunt de terra[1]. » Talia orantem audiens Deus causam illi, cur superati fuerant, aperuit: quam ille cum didicisset, perdidit una omnes, non eum qui peccaverat solum, sed cognatos quoque et propinquos, omnemque familiam cum pecorum multitudine. Id autem haud parum illius perturbavit animum. Nam si nos cum alienos quoque puniri cernimus, ne videre quidem toleramus : quid ille non passus est, qui contribules, et commilitones tantis afficiebat malis? Quid autem Gabaonitarum fraus tribuumque trans Jordanem habitantium suspicio ? quid perpetua bellorum atque pugnarum exercitatio ? Quem ista statum animi non evertissent ? Etsi enim vincebat jugiter, victoriæ tamen voluptatem reliquorum bellorum cura offuscabat : sortiumque distributio summos illi labores ingentesque difficultates pariebat. Norunt ista qui vel minimam substantiam fratribus, aut quibus libet alicujus hæredibus distribuendam susceperunt. Plebis autem reliquas deinceps calamitates nec referendas existimo. Neque enim est propositi nostri, ærumnas singulorum numerare, sed eorum tantum, qui Deo admodum placuere.

VI. Quocirca, si videtur, Heli omittamus, quippe et is per filiorum vitia, imovero per suam negligentiam offendit Deum. Neque enim ideo quod malos haberet filios puniebatur, sed quia ultra debitum increpationi pepercerat : et cum Dei leges violarentur, severius in illos ultus non est. Cujus rei et ipse sibi conscius, post ingentes illas minas aiebat : « Dominus ipse, quod bonum est in oculis suis fa- » ciet[2]. » Eo itaque omisso, ad Samuëlem veniamus. Is a puero nutritus in templo, Deo semper charus et gratissi-

[1] Josuë. VII, 6-9 — [2] I Reg. III, 8.

mus fuit tantaque virtutis indicia a prima statim ætate prætulit, ut antequam ad viriles annos evaderet, inter mirabiles Prophetas inscriberetur: idque cum ea res tunc defecisse omnino videretur. « Non enim erat, inquit, visio » discernens, eratque verbum pretiosum[1]. » Hic ergo Samuël qui post multas lacrymas natus fuerat, primum quidem cum intueretur magistrum in mortem illam miserabilem devectum, ita confusus utque turbatus est, ut decebat gratum amicumque discipulum. Postea judaïcas calamitates flere cogebatur. Porro filii ipsius cum iniqui et mali essent, atque ad culmen iniquitatis pervenissent, et hoc ipso mœrore illum afficiebant, et quod sibi præstiti honoris hæredes esse non possent. Successit huic mœrori, imovero non successit, cum prior nondum quievisset, sed adjectus est alius, Israëlitarum scilicet injustissima petitio. Qua in re ita concidit, ut ingenti consolatione indigeret : audi itaque quid illi dixerit Deus : « Non te spreverunt, » sed me[2]. » Post hæc tamen iste parcebat illis, ita ut diceret: « Mihi autem absit ut peccem, et desistam pro vobis » orare[3]. » Istos igitur ita dilectos a se cum opprimi conspiceret, atque in bellis superari, Deumque contra se provocare: quam sentire voluptatem poterat? quidnam temporis absque mœrore et lacrymis vivere? Cum vero Saül constituisset regem, alterni ipsi perpetuique gemitus adjiciebantur. Namque cum sacrificium ille præter Dei voluntatem obtulit, et cum superatis Amalecitis, illorum pepercit regi, idque contra jussionem Dei : ita animo perculsus est, ut ex eo jam non viderit virum, sed usque ad ultimum diem de éo luxerit, et lacrymatus sit, quando etiam ob doloris vehementiam a Deo increpatus est. « Quousque enim, inquit, tu luges Saül, et ego repuli il» lum[4]? » Si autem his ita contingentibus lugebat, quo

[1] 1 Reg. III, 1. — [2] Id. VIII, 7, et seqq. — [3] Id. XII, 23. — [4] Id. XVI, 1.

animo tunc fuisse existimandus est, cum tot sacerdotes sine causa interfecit? quando eum qui se multis beneficiis nullisque injuriis affecerat, secundo ut interficeret profectus est? quando nudum illum prophetantem, ac decidentem vidit, cum audivit David in familiari congressu multa contra illum conquerentem?

VII. Postquam vero de David mentionem feci, nescio quid agam, lamenta-ne illius longa et assidua quæ in Psalmis scripta sunt, in medium adducam? an ista tibi in otio recensenda permittens, ipsius potius calamitates explicem? Is igitur plurima quidem, cum greges pasceret, adversa perpessus, adversusque aëris intemperiem, et belluarum feritatem reluctatus est. Quorum alterum ex iis quæ Jacob dixit, alterum ex iis quæ ad Saül de leone et ursa locutus est, possumus animadvertere. Postea vero quam omissa vita illa pastorali belli negotia intempestivus miles arripuit, omitto fratrum invidiam, etsi molestissima ea res fuit, cum clarissimam illam admirabilemque victoriam adeptus esset, vehementiorem dejecto Goliath invenit inimicum Saül, cum a se beneficiis affectus esset. Neque enim palam adversus eum præliabatur, sed amantium sibi personam assumens ipsiusque honori et dignitati prospicere se simulans, ita adversus illum inimici more affectus erat. Porro quantum malum sit pro bonis mala recipere, audi beatum Prophetam lamentantem jugiter, et ægre ferentem ac dicentem : « Si redduntur mihi mala pro bonis[1]. » Sane etiam nullo alio præsente malo, illud solum molestissimum erat, quod dux exercitus suspectum se cerneret regi, qui se torvis oculis intueretur. Ecquid dico dux exercitus regi? nam si idipsum nos a servis patiamur, indigne ferimus. Cum autem ex odio insidiis vitam impetunt, quæ vita illa acerbior fuerit? Ferebat tamen ille omnia et tō-

[1] Jerem. XVIII, 20.

lerabat, aderatque illi qui se perimere meditabatur, atque illius bella gerebat. Postea vero quam recessit atque a belli curis se ipsum removit, hoc ipso quidem quod se procul removerat, apertasque inimicitias constituerat, nonnihil plus fiduciæ habebat : verum cum adversus tantas copias cum quadringentis viris dimicare cogeretur, metu ampliore quam prius tenebatur. Nam cui neque urbes, neque munimentum, neque socii, neque reditus erant : considera quo animo erat, cum adversus fretum his omnibus pugnare cogeretur, nec præter deserta et speluncas, quo confugeret, reperire posset. Nam cum urbem Ceïla nomine occupasset[1], ex ea protinus resiliit, sacerdotis responsis admonitus : quod si illic manere pergeret, Deus illum e Saülis manibus non erepturus esset. At vero sacerdos ille ipse erat, qui Saülis manus effugerat, et qui cladem luctuosissimam quæ in Nomba contigerat, annuntiavit regi, quando in amarissimam quoque illam erupit vocem : « Ego enim sum reus cunctarum animarum domus patris » tui[2]. » Itaque cum illo jugiter congressus, nihil aliud erat quam luctus illius monimentum. Cum enim in illum intuebatur, necis sacerdotum semper meminerat. Porro ipsius cædis memor, ejusque causam sibi imputans, damnatis omnibus infelicius degebat. Etsi enim nihil aliud illum perturbasset, sufficere id poterat ad vulnerandum suffocandumque animum, quod se ipsum tot sacerdotum peremptorem existimaret. Hac vero cogitatione saucius, quæ diu noctuque plusquam tinea ipsius corrodebat animum, et alia deinceps vulnera continua ac perpetua suscipiebat, quippe cum Nabal per servos suos eum contumeliis afficeret, fugitivumque, perfugum atque ingratum servum appellaret, non sine dolore verba illa percepit. Et cum ad Anchus profectus insanum se simulans concideret[3], versaret-

[1] 1 Reg. XXIII. — [2] Id. XXII, 22. — [3] Id. XXIX, 1.

que oculos, atque spumæ plurimum ex ore dimitteret, longe amplius cruciabatur, quam illi qui revera corripiuntur a dæmone, cum secum reputaret in quam ille se necessitatem deduxisset, quem summis beneficiis foverat. Cum vero paululum apud hostes quievisset, esselque in hostem illorum deducendus exercitus, invidia commoti adversus eum Satrapæ, atque illi apud regem suum detrahentes, suo illum exercitu deturbant, veluti inutilem sibi, et insidiatorem proditoremque futurum. « Irati sunt, in- » quit, adversus illum Satrapæ alienigenarum, dixeruntque » regi : Emitte virum, et revertatur ad locum ubi tu illum » statuisti, nec veniat nobiscum ad bellum, et non sit insi- » diator in castris. In quo enim iste reconciliabitur domi- » no suo, nisi in capitibus virorum illorum[1] ? » Quibus ille verbis perculsus, accepta summa contumelia recessit mœrens, ac domum rediens, tanta mala offendit, ut pene mœrore suffocaretur. Quæ enim tunc contigerunt adversa, ea erant, ut possent prævisa etiam illius animum tenebris obducere. Porro ex insperato supervenientia duplo, quam erant, graviora videbantur, neque jam tolerabilia. Abierat enim ille quasi quieturus domi, mœroris præteriti consolationem inventurus, uxores scilicet ac liberos : cum repente, audivit illos in servitium ab hostibus abductos, viditque ignem, fumum, sanguinem, cadavera, atque antequam istos lugeret, captivosque defleret, irruunt in eum feris omnibus immanius habitatores civitatis, quærentes singuli casuum suorum consolationem ex illius capite. Et quemadmodum cum venti contrarii in mare irruunt, ingens et sæva procella ex ea pugna concitatur : ita et tunc tristitia et metu Justi hujus perturbantibus animum tempestas maxima, tumultusque harum passionum invicem se collidentium jugiter inerat. Cum autem, his elapsus

[1] 1 Reg. XXIX, 4.

malis uxores ac natos captivitatemque omnem recepisset, antequam victoriæ illius voluptate frueretur, mœstissimo percussus est nuntio, mortem Jonathæ comperiens : quæ illius animum tanto dolore prostravit, quantus ex illius lamentatione cognoscitur. « Incidit enim, inquit, super » me dilectio tui, quasi dilectio mulierum[1]. » Quid autem lamentationes prosequar? Qui enim patrem illius insidiatorem suum atque inimicum, et qui millies mortem suam concupierat, ita flevit : quid passus existimetur, cum illum, qui sibi in illis periculis semper astiterat, ac sæpissime patris insidiis eripuerat, secretorumque suorum particeps fuerat, cum quo pacta plurima inierat, cum illi acceptorum beneficiorum vicem restituere valeret, tum e vita decessisse didicit.

VIII. Cum adhuc vigeret illa perturbatio, alio rursus mœrore dux illum suæ militiæ excruciat, dum Abenner, qui sine labore, imo et cum facilitate omni totum illi exercitum se præbiturum pollicitus fuerat, ante impletam pollicitationem occupans, fraude interimit. Cui cædi in tantum condoluit, ut ex tunc mala Joab imprecaretur, et ipso mortis suæ tempore filio imperaret, ut ultionem ab eo tanti sceleris exigeret : at verba ipsa lamentationis suæ perturbationem animi illius facile nobis insinuare possunt. « Elevavit enim rex, inquit, vocem suam, ac flevit super » tumulo Abenner, et dixit : Si secundum mortem Nabal » morietur Abenner, manus tuæ non fuerunt vinctæ, neque » pedes tui in compedibus, neque accessisti sicut Nabal : » coram filio iniquitatis corruisti[2]. » Quid igitur post hæc? Dolo interficitur Memphibosthe, successitque hinc mœror; quippe et illum ita luxit postea, ut interfectores ejus morte mulctaret : cohors item claudorum objecta, illum immodice turbavit[3]. Eis tamen aliisque hostibus nonnullis su-

[1] 2 Reg. I, 26. — [2] Id. III, 33, 34. — [3] Id. V, 6.

peratis, arcam ingenti cum lætitia reducere instituit. Verum cum ea reduceretur, gaudentibus omnibus, in medio lætitiæ, res contigit, quæ voluptatem obscuraret omnium, regisque animum ingenti dolore ac metu confoderet. Oza enim cum vellet arcam labantem erigere, Dei confestim iracundia percussus ac mortuus est: usque adeo autem regis animum metus iste commovit, ut non prius auderet arcam ad se introducere, quam addisceret quonam modo erga eum se gereret, qui illam susceperat Abeddara[1]. Postea mortuo Ammanitarum rege, rem boni ac benigni hominis faciens, misit qui consolarentur filium ejus, persuaderentque patris obitum patienter tolerare. Tum ille pro honore suscepto, injuriis abeuntes prosecutus dehonestatos remisit ad regem. Parum-ne hoc tibi videretur ad feriendum dejiciendumque animum? Annon bellum hinc et non alia de causa secutum id ostendit, quod in tantum vehementiæ progressum est, ut innumeris illum malis afficeret. Sufficere quidem et ista poterant, etiamsi eis quispiam innumera jucunda permisceat, ad illius vitam inter eos numerandam, qui in luctu et miseriis vixerunt: at talia postmodum secuta sunt, ut nec olim vere tristia pati cœpisse videatur. Quippe fabulas omnes, omnemque tragœdiam vicerunt regis hujus calamitates: adeo portentosa et frequentia domui ejus contigere mala, cum calamitates aliarum calamitatum remedio curarentur. Considera, quæso: Adamavit sororem Thamar Amnon, amatam vi oppressit, oppressam odio habuit, eamque violationem nefariumque concubitum, ipse patefecit alicui ex servis mandans, ut invitam pelleret domo, ac per plateam emitteret clamantem, plorantemque. Id cum didicisset Absalom, ad prandium fratres invitat universos, inter quos et stuprator ille sororius aderat, edentem illum cum

[1] 2 Reg. vi.

cæteris atque bibentem per servos jugulat. Inde quispiam exurgens, nec plene rei gestæ ordinem noscens ob tumultum, regi mortuos omnes illius filios annuntiat. Tunc ille sedens filiorum, quæ non erat, lugebat cædem. Postquam rem vere gestam novit, filio quidem interminatus est mortem; cum vero ille effugisset, totumque triennium in aliena vixisset regione, toto illo tempore rex permansit iratus: et ne tunc quidem illum accercisset, nisi eum ducis sui sapientia flexisset. Eo autem accersito, nec sic quidem extincta est doloris flamma, sed duos rursus annos illum aspectu removit suo, vixque post adeo prolixum tempus a duce exoratus, suis illum aspectibus dignatus est. At vero ille harum rerum memoria indignatus, sive alias tyrannidem affectans, insurgit in patrem, illumque rursus ad fugas erroresque, quos perpessus erat sub Saül, revocat: imo illi multo molestior ea fuga, quam prior fuit. Nam prius quidem dux cum esset, ista perpessus est: nunc autem cum annis plurimis regnasset, hostesque fere omnes superasset, migrare cogebatur, ac profugus fieri: qui autem illum profugum agebat, non alienus quispiam, sive hostis erat: sed qui ex ipsius utero egressus fuerat, sicut et ipse lamentabatur plorans. Et olim quidem cum in fervore esset ætatis, ferre universa fortiter poterat: nunc autem illo tempore emenso, quando senectutis suæ solatium scelestum illum habere debuerat, tunc maxime insidiosum, sibique infestissimum sentiebat. Egrediebaturque cum paucis, pedibus nudis rex, se præ pudore occultans, ac lacrymas fundens. Bellum quippe illud non calamitatis tantum, sed confusionis quoque materia illi erat. Tanto enim contumeliosius quam Saül, impius filius cum Beato illo tunc agebat, ut patris quoque concubinas violaret: idque non clam, sed in solario domus videntibus omnibus, ut jura naturæ legesque concubitus per nimiam,

qua in patrem ferebatur insaniam, perverteret: atque amentia ebrius, bello nec dum confecto, quasi jam vicisset, captivosque duxisset adversarios, ista audebat, ac præ se ferebat. Sic igitur mœstum et metuentem Siba cum invenisset, turbavit amplius, dominum calumniatus suum, asserensque illum tyrannice sentire.

IX. Huic successit Semeï vir quidam sceleratus et ingratus, innumerisque illum probris respersit, verbis lapides admiscens. « Egredere, inquiens, vir sanguinum, et » vir nequam. Convertit in te Dominus omnem sanguinem » domus Saül, qui regnasti pro eo, et dedit Dominus reg» num in manu Absalom filii tui, ostenditque tibi malitiam » tuam, quia vir sanguinum es tu[1]. » His ille auditis atque toleratis, tabescebat quidem; quod ex ipsis lamentis manifeste comprobatur : verum nihil ultra facere audebat. Sed cum dixisset : « Dimitte illum maledicere mihi : Do» minus enim dixit illi, ut videat humilitatem meam, re» tribuatque mihi Dominus bona pro maledictione diei » hujus[2], » vivum ab se abire permisit. Ipse autem Chusi adventum præstolabatur, sollicitusque ac tremens rei expectabat exitum. Ut autem et ista nuntiata sunt, bellum instruebatur, bellis omnibus quæ unquam contigerunt insolentius, ænigmati quam veritati similius. Eum enim qui causa fuerat malorum omnium, ejusque belli totam materiam præbuerat, et quo mortuo adversa omnia finiebantur, cum, inquam, ducibus suis tota providentia et cura commendabat, ista illis jugiter replicans : « Parcite, aie» bat, filio meo Absalom[3]. » Quid hac hæsitatione et ambiguitate deterius? Quid ea difficultate miserabilius? Suscipere bellum cogebatur, in quo et vincere et vinci æque illi molestum erat. Nam neque superari volebat, qui tantas copias emiserat: neque rursum superare, qui belli auc-

[1] 2 Reg. XVI, 7, 8. — [2] Ibid. 10. — [3] Id. XVIII, 5.

torem necari prohibebat. Verum discreto bello, ac fine quem voluit Deus consecuto, ac parricida illo interfecto : reliquis omnibus in lætitia et gaudio agentibus, solus rex lugebat et lacrymabatur, ac se ipsum includens defunctum compellabat filium : ferebatque graviter, quod pro illo ipse non occubuisset. « Quis enim, aiebat, mihi mori » pro te dabit, Absalom fili mi[1] ? » Quid hac calamitate perplexius unquam auditum est ? Quando fratrem ille necaverat, ipsum interficere quærebat : quando autem contra se vesanus ferebatur, tunc filio parcebat. Neque flere quidem destitisset mortuum, nisi ingressus Joab indignitatem rei arguisset, ac vehementius alloquens erexisset illum, exercitumque decenti habitu suscipere persuasisset. Ne tum quidem clades suæ finem acceperunt, sed primo adversum se versi in seditionem milites divisique sunt. Postea vero quam vix et per summas blanditias cessarunt, resilientes rursus adjecti sunt Sabee, bellumque aliud conflari cœpit, cum adhuc prioris reliquiæ remanerent : quibus rebus perturbatus David, coactis copiis eas cum ducibus misit : Joab autem et ex hoc bello peracta victoria non permisit victoriæ voluptatem sine mœrore contingere. Namque ducem una secum constitutum, qui omnem populum subjecerat Davidi, innocentem, et qui in nullo se læserat, invidiæ stimulis agitatus occidit. Quæ res ita gravis ac molesta fuit regi, ut filio moriens mandarit, Amessæ sanguinem ulcisci. Quod vero longe gravius est, ita affectus, neque mœroris sui causam dicere audebat, eo quod adversus innumera incommoda jam obluctatus esset. Etenim post bellorum tumultus, fames cunctam regionem excepit, et cum ejus mali solutionem quæreret, cogebatur filios Saül ad mortem tradere. Quippe hoc cœleste oraculum præcipiebat : « Super Saül, inquiens,

[1] 2 Reg. XVIII, 33.

» et super domum ejus hæc injustitia, eo quod Gabaonitas » morti addixerit[1]. » Quod si quis recolat, quantum Saülis mortem defleverit, animadvertet quid tum quoque passus sit, cum filios tradidit Gabaonitis. Attamen et ista tolerabat, ulteriusque calamitates procedebant. Nam post famem protinus insurrexit pestis, cecideruntque in dimidio diei septuaginta millia virorum, quando miseranda illa verba locutus est rex. Cum enim vidisset Angelum districtum gladium tenentem, dicebat : « Ecce ego pastor peccavi, » et ego pastor male feci : isti, qui sunt grex, quid fecerunt? » sit in me manus tua, et in domum patris mei[2]. » Denique ipsius ærumnas diligentius enumerare possibile non est : neque enim omnes conscriptæ sunt, verum ex ipsius lamentis et gemitibus possumus conjicere calamitatum quoque omissarum magnitudinem, utque Justus ille nunquam plangere ac dolere desierit. Quid enim ille ait? « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si » autem in potentatibus, octoginta anni, et amplius eorum, » labor et dolor[3]. » Sin vero tu dixeris, per hæc illum verba non suam solum, sed communem vitam omnium reprehendisse : plus aliquid quam ego velim concedis, plurimisque nos controversiis liberas, ipse consentiens non illius solum, sed ne alterius quidem cujusquam vitam inveniri posse, cujus non multo sint plura tristia, quam jucunda. Siquidem ille, ut tu quoque rite confiteris, non suas solum calamitates, sed aliorum quoque in commune considerans, ita demum hanc sententiam tulit, eadem quæ patriarcha locutus, nisi quod iste majori cum vehementia, Quam enim ille de parte, hic de omnibus protulit. Aiebat ille : « Parvi et mali sunt dies mei[4] : » hic autem, « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni : »

[1] 2 Reg. XXI, 1. — [2] Id. XXIV, 17. — [3] Psal. LXXXIX, 10. — [4] Gen. XLVII, 9.

hoc est, omnium hominum, « Et amplius eorum, labor et » dolor. »

X. Verum enim vero hæc, ut dixi, tibi diligentius in otio examinanda relinquens ego, ad Prophetas veniam reliquos : tametsi nusquam vitam suam illi nobis conscriptam reliquerunt, ob malorum tamen quæ illos oppresserunt magnitudinem, vel ex uno verbo omnem illos vitam in laboribus, ærumnis, et doloribus egisse reor ostendi posse. Ac primum, quod commune illis omnibus fuit, torti, verberibus affecti, secti, lapidibus obruti, carceribus inclusi, in occisione gladii morientes, circumeuntes in melotis et pellibus caprinis, egentes et pressi, et afflicti per omnem vitam perstiterunt[1]. Ad hæc aliam quoque mœroris adjectionem hac acerbiorem habuere, quod illorum nequitiam, qui se ita affliciebant, semper ad deteriora progredi intuerentur. Qua ex re longe plus, quam ex ærumnis angebantur. Et alius quidem aiebat : « Execratio et mendacium, et » furtum et adulterium, et homicidium effusa sunt in terra, » et sanguinem super sanguinem admiscent[2]; » per hæc verba malitiæ licentiam perplexitatemque et copiam nobis insinuans. Alius rursus clamabat; « Væ mihi, quia factus » sum sicut qui colligit stipulam in messe, et sicut race- » mum in vindemia, cum non adsint botri[3] : » per hæc raritatem bonorum hominum deplorans. Item alius alia similia queritur. Porro caprarius ille non eorum vitia lugebat solum, verum plus in illorum calamitatibus, quam in suis tentationibus mœrebat, ac Deum obsecrabat, dicens : « Propitius esto, Domine, qui ssuscitabit Jacob, quia par- » vulus est? Pœniteat te, Domine, super hoc[4]. » Et ne sic quidem precum suarum effectu potitus est. Dixit enim, « Et » non fiet, dicit Dominus. » Hesaïas vero cum audisset, quia deserta erit omnis terra, ne consolari quidem voluit,

[1] Hebr. xi, 37. — [2] Osee. iv, 2. — [3] Mich. vii, 1. — [4] Amos. vii, 2.

sed assidue lugebat, dicens : « Dimittite me, amare flebo, » nolite contendere, ut consolemini me[1]. » Jeremiæ autem lamentationes et seorsum conscriptas, et per omnem prophetiam dispersas, ac partim de civitate, partim de se ipso compositas, quis possit sine lacrymis legere? Nam nunc quidem aïebat : « Quis dabit capiti meo aquam, et » oculis meis fontem lacrymarum, et plangam populum » istum die ac nocte? » Nunc autem : « Quis dabit mihi in » deserto mansionem extremam, et derelinquam populum » istum, et recedam ab eis? Omnes enim adulteri sunt[2]. » Nonnunquam vero mœrens clamabat : « Væ mihi, mater, » ut quid me genuisti virum, qui discernat, et dijudicet » omni terræ[3]? » Aliquando diei quoque nativitatis suæ maledixit, dicens : « Maledicta dies, in qua natus sum in » ea[4]. » Sed et cœni lacus, et vinculorum pressuræ, et verbera, et insidiæ, irrisionesque perpetuæ ita illum excruciabant, ut jam pene desperaret. Quid autem quando capta urbe, providentia et honore a barbaris dignatus est? num ista sentiebat? Imovero tunc maxime amara illa lamenta conscripsit, mortuos et abeuntes lugens. Neque minora illi visa sunt sequentia mala præteritis, cum ii qui ex bello reliqui fuerant, rursus per sua scelera Deum irritarent. Cum enim polliciti essent se illi per omnia obtemperaturos, nihilque reluctaturos, in Ægyptum rursus descenderunt, oraculo contraria præcipiente : Prophetamque secum deduxerunt, ac per suam ingratitudinem illum sibi longe graviora prioribus dicere atque imprecari coëgerunt. Quid vero Ezechiel? Quid Daniel? nonne in captivitate tempus omne vixerunt? Quorum quidem prior fame ac siti pro alienis cruciabatur malis, uxoreque defuncta eum casum absque lacrymis perferre jubebatur. Porro quid gravius dici possit, quam in suis adversis casibus ne flere

[1] Isaï. XXII, 4. — [2] Jerem. IX, 1, 2. — [3] Id. XV, 10. — [4] Id. XX, 14.

quidem permitti? Omitto autem modo, quod in fimo panem suum comedere coactus sit, et quod super unum latus centum et nonaginta diebus jacere, aliaque hujusmodi tolerare sit jussus [1]. Etsi enim illi ex iis quæ vel omisimus, vel diximus, nihil triste contigisset : certe id solum quod inter hostes ac barbaros impurosque homines vir justus et sanctus jugiter versatus sit, omni erat illi supplicio acerbius. At veto Daniel summis quidem honoribus frui, et quasi non in captivitate, sed in regia jugiter versaretur aula, esse potentissimus videbatur. Cæterum si quis illius orationem audiat, jejuniumque consideret, facieique immutationem, ac juges precationes, agnoscatque diligenter quorum gratia ista faciebat : animadvertet hunc omnium maxime in doloribus angoribusque vixisse. Neque enim illum præsentia tantum mala excruciabant, verum et futura perturbabant : quæ etiam cum nectum contigissent prænoscere dignus est habitus, atque propheticis oculis aspicere. Cumque necdum priori servitute liberatos Judæos cerneret, aliam illis rursus captivitatem prævidere cogebatur : et quæ nondum ædificata fuerat, eam urbem capi cernebat, sacrificiisque contaminatum templum ac desolatum, omnemque eversam sanctificationem : idcirco lugebat et lacrymabatur, dicens : « Nobis confusio faciei, » et patribus nostris, quia peccavimus tibi, Domine [2]. »

XI. Verum nescio quo pacto me pene inter Prophetas effugerat cœlestis ille animus, qui sic in terra versabatur, ut in cœlo semper esset. Nihil enim illi terrenum præter meloten erat. Quid igitur summus iste atque admirabilis vir, si virum illum vocare oportet? Nam post ingentem illam fiduciam, qua adversus Achab usus fuerat, post ignis illam e cœlo demissionem, post necem sacerdotum, posteaquam clauserat et aperuerat cœlum, quo tempore

[1] Ezech. IV, 12. — [2] Baruc. I, 15. — [3] 3 Reg. XIX.

utrumque voluerat, post tanta ac talia recte facta et signa fiduciæ, ita metu mœrorisque magnitudine detinebatur, ut hæc verba loqueretur : « Tolle animam meam a me : » non enim sum melior ego quam patres mei[1]. » Ista ille, qui hodieque necdum mortuus est. Neque istud solum, sed in desertum profectus obdormiebat, præ doloris ac mœroris onere lassus ac fatigatus. Porro hujus discipulus non solum spiritum magistri duplicem accepit, sed et pressuras longe etiam majores. Hos denique paulo ante beatus Paulus ostendens, illorumque ærumnas enumerans, aiebat : « Quibus dignus non erat mundus[2]. » Peropportune nunc Pauli fecimus mentionem : qui enim per se solus inspectus ad consolandum sufficere posset, hic post alios veniens, cujus non dolorem ac mœrorem evanescere faciat? Ejus nempe famem, sitim, nuditatem, naufragia, desertique habitationes, timores ac pericula, insidias, carceres, verbera, vigilias, innumeras mortes, et alia quæ prædicationis causa perpessus est, ne referenda quidem arbitror. Ista enim etsi pressuras illi exhibebant, non tamen erant absque voluptate quadam. At vero quando illum Asiatici omnes aversati sunt, quando Galatæ perversi sunt, gens integra, et eatenus acceptabilis, quando suam Ecclesiam Corinthii plurimas in partes sciderunt, fornicatorique teterrimo per suas blanditias pudoris quoque sensum abstulerunt : quid illum perpessum putas, quantas illius animo tenebras offusas arbitraris? Sed quid nos ista conjecturis colligimus, cum illius verba audire liceat? Corinthiis enim scribens, dicebat : « Quoniam ex multa » tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas » lacrymas. » Et rursum : « Ne forte cum venero, humiliet » me Deus, et lugeam multos qui ante peccaverunt, et » non egerunt pœnitentiam[3]. » Galatis vero : « Filioli, in-

[1] 3 Reg. xix, 4. — [2] Hebr. xi, 8. — [3] 2 Cor. ii, 4, et seqq.

» quit, mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis[1]. » De Asiaticis vero scribens ad discipulum, queritur et ingemiscit. Neque enim ista solum tunc illum mœrore afficiebant, sed et datus illi stimulus ita eum vexabat atque affligebat, ut sæpe pro hujus absolutione Deum deprecatus sit. Quod enim hic ait, « Ter[2], sæpius significat. Prorsus vero quando ille respirare potuit, qui fratris quoque absentiam lugebat? « Ex eo enim, ait, quod » non inveni Titum fratrem meum, non habui requiem[3]. » In alterius item morbo hoc idem passus est : « Deus enim » misertus est ejus, » de Epaphra scribens Philippensibus, « Non illius autem solum, sed et mei, ne tristitiam super » tristitiam haberem. » Et de seductoribus, ac sibi reductantibus graviter mœrens, ad Timotheum scribit : « Alexan» der, inquiens, ærarius multa mihi mala ostenit, reddat » illi Deus juxta opera sua[4]. » Quam igitur iste vel brevem mœroris ac doloris habere requiem poterat? Neque enim ea sola quæ dicta sunt, obsidere animum ejus poterant, sed et alia quæ mœrorem illi assiduum præbebant. Et ea rursus ipse aperuit, cum dicit : « Præter ea quæ fo» ris sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium » Ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis » scandalizatur, et ego non uror[5]? » Si igitur ille per singulos eorum, qui scandalizabantur, urebatur, profecto ea adustio extingui ex illius animo non poterat. Neque enim unquam deerant qui scandalizarentur, ignique illius materiam subministrarent. Nam si et urbes et gentes sæpe integræ lapsæ sunt, multo sane magis unum semper et alterum qui hæc paterentur, inveniri necesse erat, cum tot essent Ecclesiæ per orbem. Concedamus autem, si placet, neque scandalizatum fuisse aliquem, neque ab eo dis-

[1] Galat. IV, 19. — [2] 2 Cor. II, 13. — [3] Philip. II, 27. — [4] 2 Tim. XIV. — [5] 2 Cor. XI, 29.

junctum aliquando, neque aliud aliquid hujusmod tristium illi contigisse, ne sic quidem mœrore vacuum invenire poterimus. Qua in re nullus iterum testis aptior occurrit, quam ipse qui passus est. Quid enim ille ait? « Optabam » anathema esse a Christo pro fratribus meis, cognatis » meis secundum carnem, qui sunt Israëlitæ[1]. » Quod autem dicit, hujusmodi est : Optabilius mihi erat in gehennam incidere, quam Israëlitas infideles et incredulos videre. Hoc enim est; « Optabam anathema esse. » Is autem qui eligebat gehennæ cruciatum, ut Judæos omnes ad fidem posset inducere, liquet profecto quod non potitus voti sui, gravius afficiebatur, quam ii, qui in gehenna cruciantur : quandoquidem potius hoc quam illud cupiebat.

XII. Tu velim per singula quæ dicta sunt, non solum materiam cogites, ex qua mœstitia viris illis gignebatur, sed mensuram etiam doloris, multo illum majorem aspicies, quam tuus sit. Quod enim modo quæritur, hoc est, gravius-ne illi angerentur : porro mœstitiæ mensura non ex occasione qua nata est solum, sed ex verbis etiam et rebus probari consuevit. Nam plurimi cum solum amisissent pecunias, magis, quam modo charitas tua, doluerunt, atque ex iis alii se aquis suffocaverunt, alii laqueo sibi vitam extorserunt, detrimenta non ferentes. Aliorum vero etiam oculos mœroris hujus vis ac magnitudo cæcavit. Et certe longe levius ac tolerabilius videtur pecunias amittere, quam perturbari a dæmone : sed tamen plurimi cum hæc fortiter tulissent, ab illo superati sunt. Neque enim velim ista nunc ex animo tuo metiaris, neque quoniam tu pecuniarum detrimenta irrides, alios etiam ita affectos arbitreris. Quippe earum amissio plurimos in insaniam, et summa detrimenta perduxit. At enim fortem animum, neutrum horum dejicere valet : imbecillis vero ac sæculo

[1] Rom. ix, 3.

addictus, illo potius quam isto cruciatur. Cur id? Quia idem non est, famem semper metuere, et paucis diebus agitari hoc morbo. Nam hic quidem brevi temporis parte fit violentia omnis, non secus quam febris cujusdam, aut rigoris, vel alterius imminentis periculi, imo minus temporis occupat, quam ista omnia. Sed fortasse vincit vehementia? Atqui plurimos tibi possem equidem ostendere laborantes febribus, qui cum eo igne corripiuntur, multo magis quam ii, qui perturbantur a dæmone, exagitantur. At vero indigentiæ metus, ne desint necessaria, veluti vermis assiduus jugiter perturbans atque assidens, pauperum cor rodit animum. Et quid ego paupertatem dicam? Omnes hominum calamitates si dinumerare velimus, non ipsi solum, sed tu quoque lamenta tua ac ploratus fortasse ridebis. Denique non solum omnes, sed ne brevissimam quidem earum partem eloqui nobis possibile esset. Neque enim scimus illas, neque si sciremus, tempus omne narrationi sufficeret : verum paucas ex plurimis pro viribus colligens, ex his tibi eas etiam quæ dictæ non sunt, conjiciendas relinquam. Memento, quæso, senis illius amicissimi, Demophilum dico, ex magna illustrique familia. Hic jam quintum et decimum annum agit, ex quo nihil facere plus potest, quam mortui, nisi quod tremit jugiter et loquitur, sensumque perfectum suorum habet malorum. Cæterum in summa paupertate vitam agit, ministro tantum uno adolescente comitatus, bono quidem, ac domini sui studioso; non tamen qui calamitatem illam solari possit. Neque enim inopiam juvare potest, neque resolutionis tremorem sistere, sed buccellam tantum ori domini apponere; quippe neque ad hoc illum juvare possunt manus; et offerre calicem, et purgamenta narium abstergere prævalet, alind autem plus inferre nihil. Et iste quidem, ut dixi, quindecim jam annos in ejusmodi ærumnis degit: ego

autem illum considero, qui triginta et octo annis hoc morbo detentus fuerat[1]. Tu velim præterea Aristoxenum quoque ex Bithynia cogites. Huic enim corpus nondum resolutum est ut illi seni, verum languor alius imminet, longe paralysi illa molestior. Namque alvi contractiones quædam doloresque tormentis omnibus acerbiores, nunc quidem verubus omnibus acutius pungentes, nunc igne vehementius urentes, diebusque singulis ac noctibus eum exagitantes, apud ignaros ejus morbi vesanum illum videri faciunt; adeo torquent illius pupillas, adeo manus pedesque contrahunt, mutum illum constituunt. Porro clamores illius, ac gemitus; nam post illam privationem vocis nonnunquam in clamorem erumpit; lamenta parturientium superant, adeo ut sæpius ii etiam, quibus longinquius ab illius habitaculo remotis infirmi sunt, præ vigiliarum tædio turbati mittant culpantes, quod ex illius clamoribus infirmis suis deterius sit. Illi vero non ex longinquis intervallis, sed sæpius diebus singulis ac noctibus contingit, sextusque jam hic annus vertitur, ex quo molestissimo huic flagello addictus est, neque servus ullus adest, qui curam ejus habeat; neque medicus, qui consoletur : id, propter inopiam: istud quia superat omnem artis industriam is morbus. Plurima enim plurimi cum egerint; erat enim antea pecuniis fretus; nihil profecerunt. Quodque his omnibus gravius est, neque amicorum aliquis eum jam videre vult, sed eum omnes deseruerunt, et ii qui plurimis antea ab eo beneficiis fuerant affecti. Quod si quis unquam ingreditur, protinus resilit : tanto fœtore domus illa plena est, eo quod nullus adsit, qui curam ejus gerat. Una enim et sola illi ancilla assidet, tantum illi ministrans, quantum potest mulier, cum sit et sola, et ex opere manuum vivens. Quænam ergo dæmonum vexatio illius

[1] Joan. v.

ærumnis comparari potest? Etsi enim eum horum nihil perturbaret, quid non pateretur considerans adeo prolixum tempus, quo jam in lectulo decubat, ingentesque sumptus, qui se in supremam redegerunt inopiam, amicorum contemptum, famulorum atque obsequentium solitudinem: et id quod maxime nunc doles, certamque nullam fiduciam habet, an finem clades istæ habituræ sint: imo vero certam notitiam, quod se vivente ac spirante nunquam finientur? Quippe ejus morbi vis, et quotidianus in deteriora progressus, hoc pollicentur.

XIII. Verum ne per singulos enumerans eos qui hujusmodi adversis casibus afflicti sunt, fastidium legentibus faciam: perge, quæso, ad illum cui xenodochii cura permissa est, ac jube te ad ibi jacentes introduci, ut omnem morborum inspicias radicem, novaque infirmitatum genera, omnesque materias mœroris. Inde te ad carcerem confer, cunctisque illius habitaculi diligenter exploratis, proficiscere ad balnearum vestibula, quo in loco, fimo et stipula pro vestibus et domo utentes jacent nonnulli nudi, frigore, morbo, fameque perpetua obsessi, aspectuque solo, ac tremore corporis, et sonitu se collidentium dentium, prætereuntes ad misericordiam flectentes, neque vocem emittere, neque manum extendere valentes, eo quod jam his malis penitus attriti sunt. Neque hactenus persistas velim: sed ad pauperum diversorium, quod ante urbem est, egredere: perspicies profecto eum, quo nunc detineris, mœrorem portum esse tranquillissimum. Quid enim dicere necesse est, vel elephantia consumptos viros, vel cancro mulieres? Ambo enim isti morbi et longi sunt, et insanabiles. Horum vero uterque quos occupaverit, suis urbibus eliminat, neque lavacri eos, neque fori, neque alterius cujuspiam intra positi loci participes fieri fas est. Neque istud solum acerbum est, verumetiam, quod

neque confidere possunt, necessaria victui sibi non defutura. Quid vero illos memorem, qui frustra sæpius ac sine causa ad metalla damnati sunt? Nempe isti omnes multo graviore dolore cruciantur, quam qui a dæmone corripiuntur. Si vero non credis, nihil mirum est. Nostra enim non eadem sententia, qua aliena incommoda judicare consuevimus: cum illa quidem verbo solum et aspectu, nostra vero experimento, ac sensu, cum nostri ipsorum miseratione conjuncta, didicerimus. Atque idcirco ista graviora esse, minusque tolerabilia, quam illa censemus, tametsi valde levia sunt et tolerabilia. Si vero quispiam ab omnibus liber, illorum naturam diligentius consideret, et eos qui in illa inciderunt animadvertat, hic profecto nobis de hujusmodi feret incorruptam sententiam. Sed fortasse dicturus es omnes illos morbos circa corpus versari solum, hanc autem pestem ipsam animam attingere, illisque omnibus esse ditiorem. Nempe hoc ipso imprimis eam inveniemus illis omnibus esse leviorem. Neque enim hæc ut illi corpus corrumpit, sed solum animam brevi tempore exagitat. Cæterum illi ipsi morbi, quos modo numeravimus, cum in carne gignantur, eam omnem pestem non eatenus sistunt, verum ad animam emittunt, torquentes illam jugiter, et per dolores ac mœroris aculeos corrumpentes. « Ut enim, inquit, ulceri acetum minime convenit, ita et morbus in corpus invectus perturbat » cor. » Non igitur id solum dixeris, hos tantum gigni ex corpore: sed illud potius ostende, quo pacto pestem omnem et corruptionem ad animam non mittant. Quippe et fames cum non gignatur ex corporibus, corrumpit et perdit corpora, virusque serpentum, cum ex eis prodeat, perdit item nos: ita et in his morbis sentiendum est, qui cum gignantur ex corpore, malitiæ suæ venena in animam nostram transfundunt. Omni namque obsessione

diabolica potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. Namque et dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat : cum si auferas, nihil a dæmone quisquam lædi poterit. Et quomodo, inquies, fieri potest, ut mœrore vacem? Ego contra te interrogabo, quid causæ est quod non liceat a mœrore vacare. Nam si adulterium, si homicidium, si scelus aliquod hujusmodi perpetrasses, quod te regnis cœlestibus excluderet, recte mœreres, ac justa tibi causa lugendi esset, nullusque te prohiberet.

XIV. Quod si per Dei gratiam ab his omnibus longissime remotus es, quid frustra te ipsum concidis? Mœrorem quoque Deus inseruit naturæ mortalium, non ut abs re et intempestive illo in rebus contrariis utamur, neque ut nos ipsos perimamus, verum ut ex eo maxima emolumenta consequamur. Quonam vero modo illa consequemur? si illum tempestive assumamus. Porro mœroris tempus non tunc est, cum aliquid patimur adversi, sed cum male operamur. At vero nos ordinem pervertimus, temporaque immutavimus, qui cum innumera mala perpetremus, ne breviter quidem dolore contrahimur : sin vero quippiam a quoquam patiamur mali protinus concidimus, hæremus, liberarique et cedere ex vita festinamus. Gravis igitur et onerosa ea res videtur, non secus quam iracundia et concupiscentia. Nam et hæc damna importarunt ii, qui rebus recte non sunt usi. Contingitque idem quod in medicamentis, quæ a medicis traduntur : quippe et illa si non suo ordine et tempore, ac pro quibus morbis parata sunt, sed pro aliis imponantur alia, non solum infirmos languore non liberant, sed infirmitatem potius aggravant : ita prorsus et mœror facit, ac merito sane. Nam cum austerum sit corrodensque medicamentum, atque, ut ita dixerim, vitiorum quæ in nobis sunt purgatio, si admoveatur otioso ac delicato animo, ingentique peccatorum pondere op-

presso, maximam illi afferet utilitatem : sin autem animo decertanti, dimicanti, laboribus exercito, curis oppresso, et plurima perpesso adhibeatur : præterquam quod nihil prodest, maxime nocet, imbecilliorem illum faciens, atque expugnatu facilem. Quocirca stantibus et acriter pugnantibus Paulus cum scribet, dicebat : « Gaudete in Domino semper, iterum dico : Gaudete[1]. » Porro dissolutis ingentemque habentibus tumorem : « Et vos, inquit, inflati estis, et non potius flevistis[2] ? » Itaque is quidem qui peccatorum sagina impinguatur, extenuetur ac siccetur hoc medicamento : qui vero bonæ habitudinis est, atque in decenti statu se ipsum servat, quid est causæ, cur per mœrorem bonam suam valetudinem corrumpat ? Adeo est enim ille acer atque efficax, ut etiam ope sua indigentibus, si plus temporis quam necesse sit immoretur, maximorum malorum causa sit. Quod et beatus Paulus metuens, cito illum, postquam fecerat quod suum erat, auferri jussit, causamque adjecit eam : « Ne forte, inquit, abundantiori tristitia absorbeatur. » Porro si nimius mœror irruens, eos etiam quibus erat necessarius ; sæpius perdidit : quid illis faciet, qui cum non indigeant, sponte illum sibi consciscunt ? Ita sane inquies, novi hoc et ipse, sed quo pacto illum excludam, atque ab anima mea amoveam, nescio. Et cujus hoc difficultatis, amantissime ? Nam si concupiscentia esset aliqua, si corporum insanus amor, si inanis gloriæ tyrannis, vitium profecto superatu difficillimum, aut aliquid perturbationum hujuscemodi, merito esses de hujusmodi liberatione sollicitus. Eos enim qui his capti fuerunt, non quidem est impossibile, difficillimum tamen ea retia diffugere. Cur id ? quia voluptas iis cooperatur, atque illa adjuvat. Ea vero est, quæ semel captis funes plurimos innectit, istudque primum difficultatis

[1] Philip. IV, 4. — [2] 1 Cor. V, 2.

plenissimum est, persuadere animo sic irretito, ut plane ac penitus velit ac cupiat hisce nodis liberari: fitque simillimum, veluti si quis scabiem, ac pruriginem depositurus, morbo suo delectetur, et in eumdem ipsum sese injiciat. Cæterum ad effugandum mœrorem id non parum confert; si interim ingrate illum admittamus. Nam qui re aliqua gravatur, cito illam ab se excutere studebit. Quid ergo si quis eam ab se ejicere studeat, nec possit? non remittat studium, et cito poterit. Cogita enim Christianum, si quando tristetur, duas tantum justas habere mœroris causas, vel cum ipse, vel cum proximus offendit Deum. Cum vero præsens mœror tuus nullam hujusmodi occasionum radicem habeat, te ipsum frustra discrucias. Et unde id constet, inquies, quod non offensionum nostrarum pœnas exolvamus? Id quidem maxime liquet, sed hoc interim non asserimus. Verum sit, si vis, id non incertum, sed maxime manifestum, ut tu dicis, hanc esse peccatorum tuorum retributionem: num, quæso, idcirco mœres et doles? Atqui gaudere potius debes, quod hic peccata tua tibi remittantur, ne cum mundo damneris. Qui enim dolet, non quia cruciatur, sed quia offendit Deum, dolere debet. Peccata enim separant a nobis Deum, constituuntque nobis illum inimicum. Cruciatus vero nobis illum reconciliat, præparatque ut propitius ac propinquus sit. Quod autem sudor iste tuus non sit peccatorum ultio, sed coronarum potius præmiorumque materia, hinc sane manifestum est. Si enim prius turpiter ac luxuriose vixisses, atque ita te ad monachorum conversationem contulisses, ne sic quidem hæc suspicio locum habuisset. Nam si ob hoc Deus pœnas infert, ut in malis perseverantes ad pœnitentiam provocet, ostensa pœnitentia, superflua jam erit pœna. Tantum enim abest, ut nos punire velit Deus, ut cum sæpenumero pœnis digna faciamus, summaque

conversione opus habeamus, comminatione solum, verbisque terribilibus nos castigare malit; idque facile quispiam animadvertet et in Israëlitica plebe, et in Ninivitarum civitate. Non solum enim supplicia non intulit, cum pœnitentiam ostenderent, sed et minas ipsas statim removit. Multo enim magis vult ipse nihil nos pati mali, quam nos ipsi, nullusque sibi ita parceret libenter, ut nobis omnibus Deus. Deinde is qui sæpius peccantes verbis tantum exterret, nec punit, pœnitentesque hac formidine liberat: te qui tanta religionis, tanta virtutis et probitatis indicia præ te tulisti, non solum his minis, atque hoc terrore non eripuit, verum et reipsa suppliciis exposuit. Et quomodo credi hoc potest? etiam si prior illa tua conversatio corruptissima fuisset ac perdita, ut dixi: quis id vel suspicari auderet? Cum vero deterior illa fuerit quam præsens sit, ornata tamen et ipsa, summaque honestate pollens, profecto nobis omni ex parte constabit colluctationes has tuas, coronarum tibi, majorisque gloriæ occasionem esse. Oportet igitur, ut dixi, et has et hujusmodi cogitationes movere. Convenit item et cum his una, imo ante has, ratiocinationibus perpetuisque precationibus has tenebras dissipare. Nam et beatus David, magnus ille vir atque mirabilis, his medicamentis frequenter usus est, hisque plurimos dolores pressurarum removit ac repulit: nunc quidem orans, ac dicens, « Tribulationes cordis mei multi» plicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me[1]: » nunc piis ac religiosis ratiocinationibus admotis, inquiens: « Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? » Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi[2]. » Rursumque ex ratiocinationibus hujusmodi ad orationes conversus: « Remitte, inquit, mihi, ut refrigerer priusquam » abeam, et ultra jam non ero[3], » atque ab orationibus

[1] Psal. xxiv, 17. — [2] Id. xlii, 5. — [3] Id. xxxviii, 14.

ad ratiocinationes : « Quid enim, ait, mihi est in cœlo, et » a te quid volui super terram[1] ? » Ita et Job uxori, quæ verba diabolica suggerebat, ratiocinationibus reluctabatur, illamque increpans, dicebat : « Quare tanquam una » stultarum mulierum locuta es? si bona suscepimus de » manu Domini, mala non sustinebimus[2] ? » Ad Deum vero precibus utebatur : at beatus Paulus utrisque his armis eos, qui in pressuris ac tentationibus erant, juvabat : nunc quidem dicens : « Si autem extra disciplinam estis, ergo » adulterini, non filii. Quis enim filius, quem non corri» pit pater[3] ? » Nuncque orans, « Fidelis, inquit, Deus est, » qui non patietur vos tentari supra id quod potestis[4] : » et rursum, « Si quidem justum apud Deum est, retribuere » retributionem his qui vos tribulant, et vobis qui tribu» lamini, requiem[5]. » Si igitur armis his ipse quoque usus fueris, ac te ipsum perfecte undique armaveris : cogitationibus mœroris retundens impetum, orationibus vero tam tuis, quam aliorum te veluti muro fortissimo muniens, celeriter disciplinæ istius percipies fructus. Non enim hoc solum lucraberis, quod præsentia fortiter feras : verum his exercitationibus robustissimus effectus, nullis jam vitæ hujus adversis casibus frangi vel dejici poteris.

[1] Psal. LXXII, 25. — [2] Job. II, 10. — [3] Hebr. XII, 6 et 8. — [4] 1 Cor. X, 13. — [5] 1 Thess. I, 6.

LIBER.

Quod nemo læditur nisi a se ipso.

I. Scio fore, ut crassioribus, quique præsentibus rebus inhiant, ac terræ sunt affixi, et sensuum voluptatibus serviunt, spiritualibus non admodum dediti, nova hæc, insolensque videatur oratio; ac nos ubertim rideant, et contemnant, ut qui ab initio promissionis minime verisimilia dicamus. Verum non ideo nos a pollicitatione desistemus, quinetiam hanc ipsam maxime ob causam ad comprobanda ea quæ promisimus, magno studio aggrediemur. Si enim voluerint, qui ita sunt affecti, non tumultuari neque obturbare, sed finem orationis expectare, a nobis, sat scio, stabunt, seseque prioris erroris condemnabunt, palinodiam canent, veniam cum excusatione petent, eo quod non veram de rebus tenuerint sententiam, magnamque nobis gratiam habebunt, ut medicis ægri, e morbis, quibus eorum corpus velut obsessum fuerat, recreati. Ne enim mihi quæ te nunc tenet, profer sententiam, sed expecta etiam nostræ orationis contentionem et conatus, ac tum poteris, ignorantia verum judicium non impediente, sincere ferre sententiam. Nam et sæcularium rerum istarum judices, etiamsi videant eum qui prius dicit, oratorem concitato eloquentiæ flumine omnia inundantem, non audent, nisi etiam adversarii responsionibus cum longanimitate auditis, pronuntiare sententiam; sed etiamsi prior justissimam causam habere videatur, integras aures etiam alteri reservant. Siquidem hæc quoque judicum virtus est, ut utriusque partis causa quam accuratissime cognita, tum

demum ipsi suum interponant judicium. Quoniam igitur etiam nunc velut rhetoris cujusdam loco est illa multorum communis et anticipata opinio, quæ longo tempore in animis multitudinis radicata, hæc per totum terrarum orbem declamat, omnia sursum deorsum versa esse, in magnam confusionem genus humanum incidisse, in dies injurias, calumnias, vim, damna afferri, imbecillis a potentibus, pauperibus ab opulentis, et ut fluctus maris numerari non possunt, ita nec multitudo eorum, qui insidiis petuntur, damnis afficiuntur, male mulctantur : ac neque legum correctione, neque judiciorum metu, neque ulla re alia hanc extingui pestem ac morbum, sed malum quotidie augeri, ubique esse gemitus, lamenta, lacrymas eorum qui injurias accipiunt : judices ipsos quibus hujuscemodi rerum emendatio mandata est, tempestatem intendere, morbum fovere : hinc autem multi ex insipientioribus ac infelicioribus, novo quodam furore correpti, Dei providentiam incusant, cum vident moderatum ac probum sæpe trahi, laniari, præfocari; audacem, improbum, infamem, et ex infamibus ortum ditescere, potentiam nancisci, multis formidabilem esse, ac melioribus se infinita mala inferre, atque hæc in civitatibus, in agris, in solitudinibus, terra marique perpetrari : necessario a nobis hæc instituitur oratio, quæ supra dicta refutet, et certamen ineat, novum quidem, ut initio dixi, et inopinatum, sed utile, justum, et auditoribus auscultandi obtemperandique cupidis conducibile. Profitetur enim se ostensuram; sed ne tumultuemini; neminem eorum, qui damno afficiuntur, non ab alio, sed a se ipso lædi.

II. Ut autem dilucidior sit oratio, age primum inquiramus quid sit damnum, et in quarum rerum materia versari soleat : et quid tandem sit humana virtus, quidque eam lædat, quid item videatur lædere, nec tamen lædat.

Exempli causa; exemplis enim oratio perficienda est; singulæ res a singulis læduntur, ferrum a rubigine, lana a tinea, ovium greges a lupis. Ac vini quidem vis labefactatur, cum id depravatur, et in vappam commutatur, mellis vero cum ingenitam amittit dulcedinem, et in amarum liquorem convertitur. Triticeis frugibus obest ærugo, et siccitas, vitium fructui, pampinis et palmitibus malus locustarum exercitus: aliis arboribus eruca, corporibus item rationis expertibus varii morbi : ac ne singulis percensendis longum nectamus sermonem, corpori quoque nostro et febres, et paralysis, aliique morbi plurimi. Quemadmodum ergo hæc singula habent, a quo virtus eorum labefactetur, age videamus quid etiam hominum generi noceat, et quid tandem sit quod hominis virtutem labefactet. Vulgus quidem alia quædam eam lædere opinatur. Nam etiam falsæ opiniones recitandæ sunt iisque confutatis, vera nostrarum virtutum corruptela in medium proferenda, et perspicue ostendendum, id detrimentum, aut id damnum a nemine nobis dari posse, nisi nosmetipsi prodamus. Vulgus ergo pravis imbutum opinionibus diversa existimat nostræ virtuti nocere, alii paupertatem, alii corporis morbum, alii pecuniæ jacturam, alii calumniam, alii mortem, atque hæc perpetuo lamentantur ac deplorant : et eos, quibus illa contigerunt, miserantes, et flentes, et obstupefacti dicunt inter se : Qualia perpessus est ille? repente omnibus fortunis eversus est. Alius de alio vicissim : At ille in gravem morbum incidit, et a medicis, qui ad eum accedebant, desperatus est. Jam alius carceris incolas, alius patria pulsos, et in exilium relegatos : hic libertate exutos, ille ab hostibus in captivitatem abreptos, iste submersum, aut combustum, alius ruina domus oppressum luget ac deflet, at improbe viventes nemo : sed quod omnibus est gravius, eos sæpe quoque

beatos prædicant, quæ etiam omnium malorum causa est. Age igitur, sed ut principio rogavi, ne tumultuemini, ostendamus nihil eorum quæ diximus, nocere sobrio homini, neque virtutem ejus labefactare posse. Quid enim, dic mihi, omnibus opibus spoliato, aut a calomniatoribus, sive a prædonibus, aut etiam improbis servis exuto omnibus facultatibus suis, hoc damnum obfuit, quantum ad virtutem hominis? Sed potius, si ita videtur, primum describamus virtutem hominis, quidnam ea tandem sit, ubi prius ad alias res orationem converterimus, ut eam multitudini ad intelligendum faciliorem et dilucidiorem efficiamus.

III. Quid ergo est virtus equi? numquid aureum habere frenum, et hujuscemodi cingula, stragulorum vincula ex sericis filis contexta, tapetas variegatos auroque intertextos, phaleras gemmis distinctas, jubas aureis funiculis complicatas: an vero cursu esse velocem, cruribus bene firmis, numerose incedere, et ungulas habere generoso equo dignas; fortitudine præditum esse, longis itineribus ac bellis idonea; posse et in acie magno animo stare, et facta fuga equitem incolumem conservare? annon perspicuum est, his, non illis equi virtutem contineri? Asinorum vero et mulorum quam virtutem esse diceres? annon posse onera commode gestare, itinera facile conficere; habere pedes, qui firmitate saxa imitentur? Num ea, quibus extrinsecus circumdati sunt, aliquid ad virtutem ipsorum proprium conferre dicemus? nequaquam. Vineam deinde quam admirabimur? foliis comatam et palmitibus, an fructu onustam? Quam etiam olivæ virtutem esse dicimus? cum magnos habet ramos, et multam foliorum comam, an cum suum fructum uberem et in omnes partes dispersum ostentat? sic igitur etiam in hominibus faciamus. Discernamus virtutem hominis, idque solum damnum existimemus, quod illam violet. Quid igitur est virtus ho-

minis? non pecuniæ ut paupertatem metuas; nec sanitas corporis, ut timeas morbum; non multitudinis opinio, ut suspectam habeas existimationem malam; nec vita per se sola sine adjectione, certoque proposito fine, ut mors tibi formidabilis existat; nec libertas, ut servitutem fugias: sed veræ doctrinæ diligens studium, et vitæ honestas. Hæc vero nec ipse diabolus poterit eripere, si possessor ea, qua par est, cura custodiat: idque nequissimus et truculentus ille dæmon novit. Hanc enim ob causam etiam Job bonis spoliavit, non ut eum pauperem redderet, sed ut blasphemum aliquod verbum efferre cogeret: et corpus concidit, non ut in morbum conjiceret, sed ut animæ virtutem labefactaret. Sed tamen cum omnes suas machinas admovisset, et ex divite pauperem effecisset, id quod nobis omnium maxime horribile videtur, ex multorum liberorum patre orbum, cum totum ejus corpus gravius lacerasset, quam carnifices in prætoriis: neque enim illorum ungulæ ita perfodiunt eorum, qui in manus ipsorum incidunt, latera, ut ejus carnem vermes lacerarunt: cum malam ei existimationem conciliasset: amici enim, qui aderant, non dignas, aiebant, peccatis tuis pœnas dedisti, multisque verbis eum accusabant: cum non urbe exactum aut domo in aliam civitatem tantum transtulisset, sed sterquilinium ei et domus et urbis loco constituisset; non modo ei non nocuit, sed etiam illustriorem per insidias reddidit. Neque tantum quidquam de bonis non abstulit, quanquam tot tantaque abstulisset, sed etiam majores ei divitias virtutis comparavit. Etenim majore deinceps fruebatur fiducia, quippe difficiliori quoque certamine perfunctus. Quod si is, qui tanta perpessus est, detrimenti nihil accepit, ac perpessus non ab homine, sed a dæmone omnibus hominibus nequiore; quid excusationis deinceps habebit quisquam eorum, qui dictitant: Ille mihi damnum

aut detrimentum attulit? si enim diabolus tanta plenus improbitate, omnibus instrumentis adhibitis, omnibus missis telis, omnibus malis, quæ in hominibus erant, magno cum excessu et in familiam justi illius et in corpus congestis, nihil viro obfuit, sed, ut dixi, potius etiam profuit: qui poterunt quidam hunc aut illum accusare, quasi alter ab altero, ac non potius a semetipsis damno affecti?

IV. Quid ergo, dicet aliquis, Adamum non læsit ac supplantavit, et paradiso ejecit? non ille, sed læsi ignavia, qui nec sobrius nec vigilans fuisset. Nam qui talibus ac tantis allatis machinis Job deturbare nequivit, quomodo minoribus superasset Adamum, nisi is per suam ignaviam semetipse dedidisset? Quid igitur? qui a calumniatoribus circumventus et publicatis bonis proscriptus est, an is non damnum accepit omnibus facultatibus spoliatus, amisso patrimonio, colluctans cum extrema paupertate? non damnum accepit, sed lucrum, si sobrius est. Quid enim, quæso, id obfuit Apostolis? nonne cum fame, siti, nuditate continenter luctabantur? et ob hoc ipsum proinde etiam admodum illustres erant et clari, magnumque a Deo auxilium impetrarunt. Quid Lazaro morbus, ulcera, paupertas, solitudo eorum qui assisterent, obfuit? annon his rebus ei magis sunt contextæ coronæ? Quid Josepho mala fama domi forisque collecta? nam et adulter et scortator habebatur: quid servitus? quid exilium? annon ob hæc eum maxime admiramur et obstupescimus? Quid dico exilium, paupertatem, malam famam et servitutem? Mors enim ipsa quid Abel obfuit, et violenta et immatura, et per fratris manum scelerate allata? annon hanc ob rem ubique terrarum celebratur? Vides-ne ut plura quam promiserit, oratio demonstrarit? Non enim tantum declaravit neminem a quoquam damno affici, verumetiam

potius lucrum facere eos qui sibi attendunt. Cujus igitur gratia pœnæ et supplicia? dicet aliquis; cujus gratia gehenna? cujus gratia tot minæ intenduntur, si nemo nec damnum dat, nec accipit? Quid dicis? quid confundis orationem? neque enim dixi, neminem damnum dare, sed neminem accipere. Ecqua ratione fieri potest, inquies, multis damnum dantibus non aliquem accipere? ea qua jam docui ratione. Nam et Josepho fratres damnum dederunt, ipse tamen non accepit: et Abel insidias retendit Caïn, ille tamen iis non est implicitus. Hac de causa pœnæ et supplicia constituta sunt. Neque enim ob eorum qui patiuntur virtutem, Deus pœnas tollit, sed propter improbitatem malitiose agentium, proponit supplicia. Etsi enim qui mali quid ab insidiatoribus patiuntur illustriores evadunt, id tamen non insidiantium menti, sed eorum, quibus insidiæ struuntur, fortitudini tribuendum est. Quocirca his sapientiæ præmia, illis nequitiæ supplicia constituuntur ac præparantur. Spoliatus es pecuniis? dic, « Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus etiam » revertar[1]. » adde illud apostolicum : « Nihil enim intulimus in hunc modum; haud dubium quod nec auferre » quid possumus[2]. » Male audisti, ac te sexcentis quipiam conviciis onerarunt? recordare illius dicti : « Væ vobis » cum benedixerint vos omnes homines ; » et, « Gaudete » et exultate, cum protulerint adversum vos nomen ma- » lum[3]. » In exilium ejectus es? cogita te hic non habere patriam, sed si philosophari velis, jussum esse etiam totam terram pro peregrina ducere. At in gravem incidisti morbum? dic illud apostolicum : « Quanto magis exterior » noster homo corrumpitur, tanto magis interior reno- » vatur de die in diem[4]. » At violentam quis mortem

[1] Job. I, 21. — [2] I Tim. VI, 7. — [3] Luc. VI, 25 et 26. — [4] 2 Cor. IV, 16.

sustinuit? cogita Joannem, et abscissum in carcere caput, in lance allatum, et in meretriciæ saltationis mercedem datum. Cogita remunerationes inde secuturas: omnia enim isthæc damna cum per injuriam inferuntur, et peccata expiant, et justitiam conferunt. Tanta est utilitatis eorum magnitudo in iis, qui generoso ea animo ferunt.

V. Cum igitur neque pecuniæ jactura, neque calumniæ et convicia, neque exilium, neque morbi, neque cruciatus, neque idipsum, quod omnibus terribilius esse videtur, mors, perferentibus damnum afferat, sed utilitatem potius: quibus rebus mihi potes ostendere quempiam lædi, quando his non læditur? Ego enim contrarium demonstrare conabor: nempe, qui maxima damna ac detrimenta, et incurabiles, clades perferant, eos esse qui inferunt. Quid enim miserabilius esse possit, quam Caïn, qui talibus modis fratrem accepit? Quid infelicius uxore Philippi, quæ Joanni caput ascidit? Quid fratribus Joseph, qui eum venumdederunt, et in exilium relegarunt? Quid diabolo, qui Job tot malis affecit? Non enim cæterorum duntaxat scelerum, sed ita quoque non vulgares insidiarum pœnas dabit. Cernis etiam hic plura, quam pollicita fuerat orationem demonstrasse? Non modo nullum incommodum eos, qui perferunt insidias, ab insidiatoribus accipere, verumetiam id omne in caput insidiantium converti? Quoniam enim nec in divitiis, neque in libertate, neque in habitanda patria, neque in cæteris, quæ dixi, hominis sita est virtus, sed in animæ recte factis: merito cum horum fit jactura, nihil detrimenti accipit virtus hominis. Quid igitur, si ipsius animæ philosophiæ jacturam quis faciat? neque hic, si læditur, ab alio læditur, sed a se ipso; Quomodo, inquies, a se ipso? cum quis cæsus a quopiam, aut facultatibus exutus, aut aliquam aliam gravem perpessus

injuriam, blasphemum aliquod verbum protulit, hic affectus est ille quidem damno, eoque maximo, non tamen ab injurio, sed a propria pusillanimitate. Quod enim ante dixi, etiamnum dicam, nullum hominem, mille licet nocendi artibus imbutum, infesto illo dæmone, et implacabili nostro hoste diabolo pejus aliquid cuipiam infligere posse, aut acerbius : at istum sævum dæmonem tamen non valuisse eum qui ante legem, ante gratiam vixit, tot in illum, tamque gravibus immissis undique jaculis, supplantare et dejicere. Tanta est animæ generositas. Quid vero Paulus? annon pertulit tot mala, quæ ne recensere quidem facile est? carceres inhabitans, vinctus catenis, actus et circumactus, flagellis cæsus a Judæis, lapidatus, non loris tantum, sed etiam virgis humeros laceratus, in mare demersus, sæpe in latrones incidens, intestinum bellum ferens, ab inimicis, ab amicis jactatus continenter, infinitis insidiis exagitatus, cum fame ac nuditate luctatus, alios crebros et assiduos casus et afflictiones perpessus : quid opus est multis? quotidie moriens. Sed tamen tot tantaque passus, non modo nullum verbum maledicum edidit, sed gaudebat his rebus et gloriabatur, atque alias, « Gau» deo, inquit, in passionibus meis[1] ; » alias : « Non solum » autem, sed et gloriamur in tribulationibus[2]. » Si igitur ipse tanta perferens gaudebat et gloriabatur, quæ venia dabitur, quæ excusatio tibi, qui nec minimam illorum partem sustines, et tamen maledicis?

VI. Sed variis injuriis afficior, inquies, ac nisi maledicam, direptis bonis ad stipem erogandam nihil mihi fit reliquum. Hoc nihil est aliud, quam prætextus ac species quædam. Si enim hoc tibi dolet, certo scias paupertatem erogandæ stipi non impedimento esse. Etsi enim quam pauperrimus sis, non pauperior es tamen illa, quæ farinæ

[1] Coloss. I, 24. — [2] Rom. V, 3.

tantum pugillum habebat [1], et illa quæ duos tantum obolos, quarum utraque omni re familiari in egentes collata, magnam sui admirationem reliquit: nec tanta paupertas tantæ liberalitati impedimento fuit, sed duorum minutorum stips adeo larga et gloriosa fuit, ut omnes divites obscuraret, eosque qui multos stateras conjecerant, divitiis mentis, et alacritatis opibus superaret. Quare neque hic damnum passus es, sed lucrum habuisti potius, exigua pensione insigniores, quam qui multa contulerunt, coronas adeptus. Verum quoniam, licet hæc sexcenties dicamus, animæ corpus nimis amantes, sæcularibus negotiis libenter implicitæ, præsentium rerum voluptate captæ, non facile poterunt marcescentes flores relinquere; talia enim sunt hujus vitæ gaudia; neque umbras missas facere: sed honestissimi quique tam illa quam ista mordicus retinent; miseriores vero et infeliciores illa quidem majori, hæc vero longe minori ex parte. Age vero speciosis larvis a turpi ac deformi harum rerum facie detractis, meretricis mulieris fœditatem ostendamus. Talis enim est vita ad voluptates, divitias, et potentiam attenta; turpis, deformis, multa fœditate referta, molesta, gravis, amaritudine plena. Hoc enim est, quod hac vita captis omnem adimit veniam, quod ea et molestia et magna amaritudine referta, desideratur ab eis, et magnopere expetitur, infinitis malis plena, periculis, sanguine, præcipitiis, scopulis, cædibus, timoribus, terroribus, invidia, livore, insidiis, perpetua cura et sollicitudine: quæque nullum lucrum, nullum tantorum laborum fructum afferat, nisi pœnam, ac supplicium, et æternos cruciatus. Ac licet ejusmodi sit, multis tamen beata videtur, et maxime appetenda, quæ mente captorum opinio est, non vera rei felicitas. Nam et pueruli dediti intentique sunt ludicris, negotia vero adul-

[1] 3 Reg. XVII, 12.

tis viris digna ne percipere quidem possunt. Verum his quidem ob immaturam ætatem venia concedenda est; illi vero omni excusatione carent, in integra ætate puerilem animum gerentes, illisque dementiores. Dic enim mihi, quamobrem expetendæ sunt divitiæ? nam hinc exordiendum est, quoniam sanitate, vita, populi commendatione, ac bona existimatione, patria, familiaribus, amicis, cognatis, præstabiliores videntur plerisque eorum, qui gravi hoc morbo correpti sunt. Ad ipsas deinde nubes ascendit hæc pyra; terramque et mare caminus iste occupavit. Et quidem qui extinguat flammam, est nemo; qui vero accendant, sunt omnes tam ipsi jam capti, quam nondum capti, ut capiantur. Singulos videre licet, viros ac fœminas, servos ac liberos, divites et pauperes pro viribus onera portare quæ flammæ huic die nocteque multum pabulum præbent; onera non lignorum, neque virgultorum; non enim flamma est ejusmodi; sed animarum et corporum injustitiæ et iniquitatis. Hæc enim flamma natura ita comparata est, ut istis rebus accendatur. Nam et divites absurdæ huic cupiditati nusquam terminum constituunt, quanquam omnem terrarum orbem comparaverint; et pauperes connituntur illos prævenire: ac rabies quædam incurabilis, furor effrenatus, morbus insanabilis omnium animos obtinet. Hic amor omnem amorem devictum et repulsum ejecit ex animo. Neque amicitiæ ratio habetur, neque cognationis; quid dico, amicitiæ et cognationis? non uxoris et liberorum, quo quid viris esse queat charius? sed omnia humi abjecta, et conculcata sunt, ubi crudelis isthæc et inhumana captorum domina, omnium animos occupavit. Etenim tanquam inhumana eorum domina, tanquam sævus tyrannus, barbara quædam immanis, tanquam meretrix publica et sumptuosa dedecorat, conficit et sexcentis objicit periculis ac pœnis eos, qui illi servire in animum induxerunt. Cumque

sit terribilis, acerba, crudelis, sæva, vultu barbarico, quin potius ferino, et quam lupus ac leo truciore; mansueta tamen et expetenda,, et melle dulcior esse videtur captivis ejus. Cum etiam gladios et arma quotidie contra eos cudat, ac barathra effodiat; ad præcipitia ducat, et scopulos, et infinita supplicii retia texat, beatos eos tamen præstare censetur tum ab ipsis captis, tum a cupientibus capi, atque ut in cloaca et cœno sus cum voluptate et deliciis volutatur, aut ut scarabæi in stercore continenter versantur: ita etiam avaritia capti istis animantibus sunt miseriores. Etenim major hæc est fœditas, et cœnum gravius olens: nam dum in hoc morbo versantur, magnum inde se voluptatis fructum reportare putant: quod non ad rei naturam, sed ad ægrotantem animum referendum est, eaque ex parte illis ratione destitutis sunt deteriores. Quemadmodum igitur in cœno ac stercore, non cœnum ac stercus in causa est, sed rationis penuria immergentium sese animantium: sic etiam de homine ratiocinare.

VII. Ecqua ratione medebimur hunc in modum affectis? si voluerint nobis patefacere aures, animumque pandere, et amplecti quæ dicuntur. Nam animantes quidem rationis expertes ab impura volutatione transferre et abducere non possumus: rationis enim expertes sunt. At vero mansuetissimum hoc genus, intelligentia et ratione cohonestatum, humanam, inquam, naturam, si velit, facile est valdeque expeditum, cœno et graveolentia, stercore et fœditate illa liberare. Quare enim, o homo, divitiæ tibi magnopere expetendæ videntur? propter voluptatem omnino quæ e mensis hauritur? propter honorem et comitatum eorum, qui divitiarum causa te colunt? propter potestatem ulciscendi qui te offenderint, et ut omnibus sis terrori? neque enim alias causas afferre poteris, quam voluptatem, adulationem, terrorem et ultio-

nem : nam neque sapientiorem, neque temperantiorem, neque mitiorem, neque prudentiorem omnino divitiæ efficere solent; non benignum, non humanum, non iræ potentem, non ventri imperantem, non voluptatibus superiorem; non moderationem docent, non humilitatem, non aliquam aliam virtutis partem in animum inducunt et inserunt. Neque dicere poteris, ob quidnam ex istis earum adeo studiosus sis et cupidus. Nam non modo non norunt plantare aut serere quidquam bonorum, sed etiamsi recondita inveniant, vastant, impediunt, et ut emarcescant, efficiunt; quædam enim evellunt, iisque contraria inducunt, luxum immoderatum, furorem intempestivum, iram injustam, arrogantiam, superbiam, amentiam. Verum de his non dicam. Qui enim hoc morbo correpti sunt, non sustinerent audire de virtute et vitio, si accusarentur simul et convincerentur, cum in voluptate toti sint, ideoque ejus facti servi. Age igitur missa interim de his disputatione, quæ reliqua sunt in medium afferamus, ac videamus, num quam divitiæ voluptatem habeant, num quem honorem, omnia enim contraria video. Ac si vultis, primum in mensas divitum et pauperum inquiramus, rogemusque vescentes quinam maxime pura et liquida perfruantur voluptate? qui ad dimensum diem super toros accumbunt, cœnas cum prandiis copulant, ventrem disrumpunt, sensus depravant, immodico eduliorum onere navigium demergunt, sentinam inexhaustam et exundantem reddunt, et tanquam in corporis naufragio navem undis obruunt, pedicas, manicas, et linguæ vincula nectunt, totumque corpus suum vinciunt vinculo ebrietatis et luxus graviore quam ferrea catena, ac nec sincerum et purum capiunt somnum : neque ab horribilibus insomniis liberi sunt, furentibusque miseriores, voluntarium quemdam dæmonem in animum inducunt, risui spectantium

famulorum expositi, imovero etiam luctui et lacrymis meliorum inter eos; neminem noverunt eorum, qui adsunt, neque dicere quid, neque audire possunt, sed inter gestantium manus a toris ad lectulum feruntur? an vero sobrii, vigilantes, quique modum necessitate definiunt, secundis ventis navigant, ac pro maximo oblectamento tam in cibis quam in potu famem et sitim habent? Nihil enim ita et ad voluptatem et ad sanitatem facit, ut esurientem ac sitientem, ita demum quæ apponuntur capessere, solam necessitatem pro satietate ducere, neque ejus limites transilire, neque corpori majus quam ferre possit, onus imponere.

VIII. Quod si orationi meæ non habes fidem, consule utrorumque corpora, et singulorum animam. Nonne ita moderate viventium: (ne enim mihi, quod raro contingit, dicas, et si qui ex alia quadam circumstantia ægri sunt, sed ex iis, quæ semper et continenter eveniunt fer sententiam); nonne, inquam, moderate vescentium corpora bene firma sunt, ac sensus integri, quique magna cum facilitate vicem suam impleant; illorum vero nimio humore vitiata omni cera molliora, et agmine morborum obsessa? Nam et podagræ celeriter invadunt, et tremor importunus, et senectus immatura, et capitis dolores, distensiones et stomachorum depravationes, appetitus amissio; perpetuis indigent medicis, continuis medicamentis, et curatione quotidiana. Hæcci-ne voluptuosa sunt? dic mihi. Ecquis sciens quid tandem sit voluptas, dicet esse? voluptas enim percipitur, cum præeunte cupiditate fructus sequitur: quod si fructus quidem extet, cupiditas vero nusquam appareat, voluptas evanescit et extincta est. Quapropter etiam ægri quanquam suavissimi apponuntur cibi, cum nausea tamen degustant, sibique molestiam exhiberi opinantur: quoniam abest cupiditas, quæ fructum jucundissimum reddit. Neque enim ciborum natura, neque potus, sed vescentium

appetitus cupiditatem parere solet, et ut voluptatem afferat a natura comparatus est. Idcirco Sapiens quidam vir, qui voluptatem accurate cognitam habuit, atque de his philosophari poterat, dicebat : « Anima saturata favis illu» dit[1] ; » ut ostenderet non in natura cibi, sed in vescentium affectione voluptatem consistere. Quam ob causam etiam Propheta cum miracula in Ægypto et in solitudine edita recenseret, inter alia hoc quoque dixit : « De petra » melle saturavit eos[2]. » Atqui nusquam apparet petram eis mel fudisse. Quid ergo est quod dixit? quandoquidem multo confecti labore et itinere, vehementique conflictati siti, in frigidas aquas inciderunt, et pro magna oblectatione habuerunt bibere, ut voluptatem aquarum illarum repræsentaret, aquam vocavit mel, non quod ejus natura in mel commutata fuisset, sed quod voluptas aquæ certaret cum illa dulcedine, quia sitibundi in eam incidissent, qui biberunt. Quæ cum ita sint, nemoque contradicere possit, etiamsi valde sit stupidus : annon clarum est puram, liquidam et genuinam voluptatem esse in mensis pauperum? in mensis autem divitum, molestiam, fastidium, spurcitiem? atque ut Sapiens ille vir dixit, « Etiam » dulcia molestiam præbere videntur[3]. »

IX. At divitiæ, dicet quispiam, faciunt ut possessores earum honorentur, atque inimicos ulcisci facile possint. Propterea-ne igitur, dic mihi, expetendæ et omnibus opibus ac viribus comparandæ vobis videntur divitiæ, quod gravissimas nutriant in nobis ægritudines, dum iram ad effectum perducunt, insanum gloriæ amorem quasi quasdam bullas in majorem tumorem efferunt, ad superbiam excitant et extimulant? Has ergo maxime ob causas eæ non retroversa facie fugiendæ sunt, quod feroces quasdam ac sævas bestias in animum nostrum introducunt, ac vera

[1] Prov. XXVII, 7. — [2] Psal. LXXX, 17. — [3] Prov. XXVII, 7

quidem, et quæ apud universos conciliari solet, gloria nos fraudant, eique contrariam coloribus illius fucatam deceptis offert, ac suadet ut hanc illam esse existimemus, cum ex natura sua non sit, sed specie tenus esse videatur. Ut enim pulchritudo meretricum fucis et pigmentis comparata, pulchritudine destituta, turpem ac deformem faciem, pulchram et formosam esse facit illis, qui ea decipiuntur, cum pulchra non sit : ita etiam divitiæ faciunt, cum adulationem volunt honorem videri. Ne enim apertas et ex metu blanditiisque profectas laudes intuearis ; hæ enim sunt colores et pigmenta ; sed eorum, qui ita tibi adulantur uniuscujusque conscientiam aperi, et videbis intus infinitos accusatores, qui contra te vociferentur, teque magis aversentur et oderint, quam inimicissimi et infestissimi quique. Ac si quando indutam isto metu larvam superveniens mutatio rerum sustulerit ac detexerit quemadmodum vultus illos sol missis radiis calidioribus, tum sic clare videbis te omni superiori tempore in maximo fuisse contemptu apud eos qui te colebant, tibique visum esse honore affici ab iis qui te maxime oderant, infinitisque apud animum conviciis proscindebant, et in extremis calamitatibus videre cupiebant. Honorem enim nihil ita conciliare solet, ut virtus ; honorem non coactum, honorem non fictum, neque larva aliqua fallaciæ tectum, sed verum et genuinum, quique nulla temporum difficultate refutetur.

X. At ulcisci vis eos qui te offenderunt : hanc ipsam ob causam maxime, quemadmodum ante dixi, fugiendæ sunt divitiæ. Efficiunt enim, ut ensem in te ipsum adigas, et graviores in futuro rationes tibi reddunt, et intolerabiles pœnas parant. Tantum namque malum est ultio, ut etiam Dei benignitatem revocaverit, et jam datam infinitorum peccatorum veniam fecerit irritam. Nam qui decies

mille talentorum condonationem adeptus[1], solaque obtestatione tantam gratiam consecutus fuerat, cum centum denarios exigeret a conservo, hoc est, cum delictorum adversus se admissorum pœnas reposceret, sævitia erga conservum suum, se ipsum damnavit. Neque vero ullam aliam nisi hanc ob rem tortoribus traditus, et cruciatus, et decies mille talenta reddere jussus est : nullum veniæ aut excusationis locum invenit, sed acerbissimum supplicium perpessus est, jussus totum solvere debitum, quod præveniens Dei benignitas condonaverat. Propterea-ne igitur divitiarum adeo cupidus es, quod te facile ad ejusmodi peccatum perducunt? Atqui ob id eæ tanquam inimicæ et hostes, atque infinitis refertæ cædibus, aversandæ sunt. At paupertas, inquit, molestias creat, ac sæpe etiam facit, ut maledica in Deum verba effutias, ac illiberalia negotia suscipias. Non paupertas, sed pusillanimitas : nam et Lazarus pauper erat[2], et admodum quidem pauper, paupertati accedebat adversa valetudo omni paupertate acerbior, quæ paupertatem quoque reddebat graviorem; adversæ valetudini solitudo et penuria eorum, qui ministrarent, quæ cum paupertatem, tum adversam valetudinem faciebat acerbiorem. Horum namque singula per se quoque molesta sunt; cum vero neque qui ministrent, adsunt, major fit calamitas, sævior flamma, dolor acerbior, tempestas atrocior, fluctus vehementiores, caminus ardentior. Quod si quis accurate circumspiciat, aliud etiam his quartum accedebat, nempe divitis in vicinia habitantis licentia et luxus. Sin aliud etiam quintum vis invenire flammæ illius fomitem, id quoque in eo perspicue videbis. Non enim duntaxat genio indulgebat dives ille, verumetiam etsi iterum, tertium, imovero sæpius in die eum videbat: juxta ingressum namque jacebat, spectaculum dirum mi-

[1] Matth. XVIII, 24. — [2] Luc. XVI, 20.

serabilis tragœdiæ, et qui aspectu solo vel lapideum pectus poterat emollire : tamen neque hoc inhumanum illum ad eam paupertatem levandam permovit : sed ille sybariticam apponebat mensam, crateras habebat plenas, merum large diffundendum, nitidos coquorum exercitus, parasitos et adulatores prima luce, et choros canentium, vina infundentium, risus moventium : omne genus helluationis excogitabat, inebriabatur, ingurgitabatur, in luxu vestium, mensæ, aliarumque plurium rerum perpetuo vivebat. Istum vero, quem gravi fame, morbo acerbissimo, obsidione tot ulcerum, solitudine, et malis inde consequentibus in dies singulos premi videbat, ne in animum quidem aliquando admisit : parasiti et adulatores nimiis epulis pene disrumpebantur : at iste pauper et adeo pauper, tot malis cinctus, nec micas ex illa mensa obtinuit, etsi valde cupidus : neque horum quidquam eum læsit, non verbum protulit asperum, non vocem edidit blasphemam : sed ut aurum vehementiore incendio magis purgatum splendescit, sic etiam ille afflictionibus istis vexatus, omnibus fuit superior tam plagis, quam quæ multis nascuntur inde, perturbationibus. Si enim omnino pauperes cum divites vident, tabescunt invidia, et æmulatione conficiuntur, ac vitam sibi non esse vitalem existimant, idque cum necessarius eis victus suppetit, necnon qui ministrent : iste pauper, et quidem pauper ut nullus alius, nec pauper modo, verumetiam æger, quique non habebat qui astaret aut solatium daret, sed in media urbe velut in extrema jacebat solitudine, fame tabescebat acerbissima, illi omnia tanquam ex fontibus affluere videbat, omni humano solatio destitutus, canum linguis ceu perpetua quædam mensa propositus ; ita enim omnia ejus membra luxata ac dissoluta erant, ut nec illos arcere posset : quam iniquo animo fuisset, nisi valde generosus ac sapiens extitis-

sol? cernis, qui se non lædat, etsi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? repetam enim eamdem orationem.

XI. Quid namque adversa valetudo? quid solitudo eorum qui astarent? quid accessus canum? quid mala divitis vicinitas? quid magnus luxus, superbia et arrogantia illius athletæ huic nocuerunt? num eum ad sustinenda pro virtute certamina reddiderunt molliorem? quid vero constantiam ejus læsit? nihil usquam, sed eum etiam magis corroboravit, et infinitarum ei materia coronarum, accessio præmiorum, incrementum mercedis, seges majoris remunerationis extitit illa malorum multitudo, divitisque crudelitas. Neque enim ob paupertatem coronatus est tantum, neque ob famem, neque ob ulcera, neque ob linguas canum, sed quod talem vicinum cum haberet, a quo in dies aspiceretur et despiceretur perpetuo, eam tentationem generoso tulerit animo, magnaque constantia, quæ quidem tentatio et paupertati et adversæ valetudini et solitudini non exiguam, sed acerrimam flammam addebat. Quid vero beatus Paulus, dic mihi? nihil enim prohibet iterum meminisse viri. Annon infinitos tentationum tanquam nivium imbres sustinuit? quid ergo inde damni accepit? annon propterea majoribus donatus est coronis, quod esuriisset, quod algore ac nuditate confectus, quod verberibus sæpenumero concisus, quod lapidibus appetitus, quod in mare demersus fuisset? At ille Paulus erat, inquit, et vocatus a Christo : atqui Judas quoque unus erat ex duodecim, vocatus etiam ipse a Christo; verum neque quod esset ex duodecim, neque vocatio Christi quidquam ei profuit, quoniam animum ad virtutem paratum non habebat. Sed Paulus quidem et cum fame luctans, et necessario egens alimento, et tanta in dies singulos perferens, magna cum alacritate viam quæ ad cœlum ducit, currebat. At ille et ante hunc vocatus, et iisdem, quibus ipse, bonis

potitus, suprema philosophia initiatus, particeps mensæ sacræ ac tremendæ illius cœnæ, tantam gratiam adeptus, ut etiam mortuos excitaret, leprosos mundaret, et dæmonas expelleret; crebris de paupertate sermonibus auditis, tandiu versatus cum Christo, cuique pauperum pecuniæ creditæ fuerant, ut inde ægritudinis solatium caperet; fur enim erat; ne sic quidem factus est melior, quanquam tantam expertus indulgentiam. Cum enim sciret Christus eum avarum esse, et amore pecuniæ periturum, non modo ejus rei tum ab eo pœnas non repoposcit, verum ut ipsius ægritudinem deliniret, et minori malo præcaveret majus, etiam pauperum ei pecunias credidit, ut cum haberet unde pecuniæ cupiditatem satiaret, in horribile illud barathrum non corrueret.

XII. Adeo nusquam quisquam lædere poterit eum, qui se ipsum lædere nolit; ei vero qui vigilans ac sobrius esse, suamque operam conferre nolit, nemo unquam proderit. Propterea tibi mirabilis quoque Scripturarum historia velut in effigie quadam sublimi magnaque, et in magnam latitudinem extensa veterum vitas descripsit, narratione ab Adam usque ad Christi adventum producta: ostenditque tibi tam supplantatos, quam coronatos, ut omnium exemplis te doceat, eum qui se ipsum non lædat, a nemine alio lædi posse, etiamsi totus orbis grave contra illum concitet bellum. Neque enim difficultas rerum, nec temporum mutationes, nec potentum injuriæ, neque insidiarum tanquam nivium imbres, neque calamitatum multitudo, neque omnium, quibus homines premuntur, malorum collectus acervus, generosum, sobrium ac vigilantem vel parum labefactare poterit: quemadmodum vicissim ignavum, collapsum, et a se ipso proditum, etiamsi infinitæ curationes admoveantur, nihilo faciunt meliorem. Hoc siquidem etiam insinuavit nobis illa parabola de ho

minibus illis, quorum alter super petram, super arenam alter suam domum ædificavit[1] : non ut arenam et petram intelligamus, nec structuram lapidum, et tectum, neque ut flumina, et pluviam, et sævos spiritus in ædificia irruentes; sed ut virtutem et vitium ex his colligamus, atque etiam hinc perspiciamus, eum qui se ipse non lædat a nemine lædi. Ergo nec pluviæ magna quanquam vi delatæ, neque flumina magno impetu irruentia, neque sævi spiritus vehementi cum insultu adorti, partem ullam domus illius labefactarunt; sed mansit et inexpugnabilis, et immota : ut discas, qui se ipse non prodat, eum nulla tentatione posse labefactari. At illa alterius facile eversa est, non ob tentationum impetum; alioquin alteri quoque idem accidisset; sed ob ipsius vecordiam : non enim quia ventus afflavit, ideo cecidit, sed quod super arenam, hoc est, super ignaviam et nequitiam ædificata fuit, ruinam fecit. Nam prius etiam quam illa tempestas ingrueret, infirma erat et ad casum parata. Hujuscemodi enim ædificia, etiam nemine infestante, dum subtrahitur ac diffluit fundamentum, sua sponte corruunt. At ut araneæ ultro, nemine ipsis infesto, distrahuntur, adamas contra etiam percussus non frangitur; sic etiam qui semetipsi non lædunt, etsi ab infinitis feriantur, fortiores evadunt : qui vero semetipsi produnt, etsi nemo sit infestus, sua sponte devolvuntur, diffluunt ac pereunt. Quemadmodum Judas quoque non modo nulla infestante hujusmodi tentatione, sed magna etiam curatione adhibita, periit.

XIII. Vis integrarum gentium exemplis hanc orationem illustrem? quanta Judæorum gentis fuit providentia? annon tota quæ videtur creatura ad eorum obsequium fuit comparata? et nova quædam ipsis, ac mira vivendi ratio

[1] Matth. VII, 24.

introducta? neque enim ad forum mittebant, itaque non numerata pecunia venalibus rebus fruebantur: nec sulcos findebant, neque aratrum trahebant, nec terram proscindebant, nec semina jaciebant, neque pluviis indigebant et ventis et anni temporibus, non solis radiis, non cursu lunæ, non aëris natura, non ulla hujusmodi re alia; non aream præparabant, non fruges triturabant, non ventos desiderabant ad secernenda grana a paleis, non molam versabant, non clibanum ædificabant, non ligna et ignem domum inferebant, non panifica egebant arte, non ligonem tractabant, non falcem acuebant, non aliqua alia indigebant arte, textoria, inquam, architectonica, et sutoria: sed omnia eis erat verbum Dei. Mensam habebant paratam ex tempore, sudoribus et laboribus vacuam. Ejus enim naturæ erat manna; nova, recens, nusquam ipsis negotia facessens, neque labore conficiens. Jam vestimenta eorum et calcei et ipsa corporis natura quodam modo suæ fragilitatis obliviscebantur: tempore enim ita longo neque illa terebantur, neque pedes eorum tot tantaque licet itinera decurrentium occalluerunt. Medicorum, remediorum, cæteræque in hac arte curæ ne memoria quidem apud eos erat: adeo longe aberat omnis invaletudo. « Eduxit enim eos in auro et argento, inquit, et » non erat in tribubus eorum infirmus[1]. » Verum quasi relicto hoc mundo, et in alium meliorem orbem inhabitandum translati, sic comedebant, sic bibebant, ac neque radii calidiores effecti capita illorum feriebant: distermi-nabat enim flammam nubes undique impendens, et omnibus illis familiis gestatorii tecti instar erat. Neque vero noctu face indigebant quæ tenebras discuteret, sed erat eis columna ignis, fons lucis ineffabilis in duplicem usum, tum ut luceret, tum ut iter dirigeret. Neque enim lucida

[1] Psal. CIV, 37.

duntaxat erat, verumetiam omni viæ duce certius infinitum illum populum per solitudinem illam ducebat. Ibant non terra solum, sed etiam mari quasi terra. Ausi sunt transcendere fines naturæ, cum sævum illud pelagus ambularent, quasi per solidam ac firmam petram iter facerent; cumque illis substratum esset elementum illud, solidam terram, camposque supinos, et agros imitabatur: cum vero hostes excepisset, maris munus exequebatur: illis fuit vehiculum, hostibus ipsorum sepulcrum; illos facile transmisit, hos magna cum vehementia submersit. Inordinatus aquarum impetus, virorum ratione præditorum atque prudentissimorum ordinem et obedientiam præ se ferebat, cum jam custodis, jam carnificis vicem obtineret, unoque die contraria repente præstaret. Quid commemorem petras, quæ fluvios effuderunt aquarum? quid nubes volucrum, quæ corporum multitudine totam terram texerunt? Quid miracula patrata in Ægypto? quid prodigia quæ contigerunt in solitudine? quid tropæa et incruentas victorias? Tanquam enim choreas ducerent, non bellum gererent, ita adversarios domuerunt. Ac dominos quidem suos sine armis superarunt; qui vero extra Ægyptum cum ipsis pugnarunt, eos tubis canendo, psallendoque vicerunt: resque illa, chorea potius erat quam bellum, initiatio potius quam pugna. Omnia namque ista prodigia non ob id solum acciderunt ut eis necessarium ferrent subsidium, verum ut doctrinam quoque cognitionis Dei qua eos Moyses instituerat, certius conservarent; undique voces edebantur, quæ Dominum prædicarent. Hæc enim mare declamabat, cum nunc pedestri itinere trajiceretur, nunc ad ingenium rediret; hanc vocem edebant undæ Nili in sanguinem mutatæ, ranæ, locustarum ille exercitus, erucæ, et rubigo, hæc omni populo loquebantur: prodigia quoque in solitudine, manna, co-

lumna, nubes, ortygometra, cætera omnia fuerunt eis vice libri et litterarum, quæ nunquam delentur, cum memoriam eis quotidie refricarent, et ipsorum animo insonarent. Verumtamen post tantam tamque multiplicem provisionem, post ineffabilia illa beneficia, post tanta miracula, post inenarrabilem curam, post longam institutionem, post instructionem verborum, post adhortationem ipsarum rerum, post insignes victorias, post admirabilia tropæa, post lautitiam mensarum, post ubertatem illarum aquarum, post ineffabilem gloriam, quam apud hominum genus universum fuerant consecuti : ingrati et stupidi cum essent, vitulum adoraverunt, et bovis caput coluerunt; deosque sibi fieri postularunt, cum recentia beneficiorum Dei in Ægypto acceptorum monumenta tenerent, ac multis etiam aliis adhuc fruerentur.

XIV. Ninivitarum vero populus barbarus cum esset atque alienigena, nihilque horum participasset, non parvum, non magnum, non orationes, non miracula, non res, non verba; vidissetque hominem ex naufragio conservatum, nunquam secum antea versatum, sed tum primum visum, ingressum, ac dicentem : « Adhuc tres dies, » et Ninive subvertetur[1] : » adeo nudis hisce verbis mutati ac meliores facti sunt, et deposita priori vitiositate ad virtutem per pœnitentiam contenderunt, ut decretum Dei revocarent, nutantem urbem sisterent, divinitus impendentem iram propulsarent, omnique afflictione liberarentur. « Vidit enim Deus, inquit, quia aversus est unusquis» que de via sua mala, et conversus est ad Dominum[2]. » Quomodo conversus est, dic mihi? atqui magna eorum erat malitia, ineffabilis nequitia, ulcera curatu difficilia; idque ut indicaret Propheta, dixit : « Ascendit malitia eorum

[1] Jon. III, 4. — [2] Ibid.

» usque ad cœlum[1] : » distantia loci magnitudinem malitiæ ipsorum significavit. Sed tamen tantam nequitiam, usque adeo elatam et exaltatam, ut ad cœlum quoque pertingeret, tribus diebus, brevi temporis momento, paucis verbis, quæ ab uno homine audiverant, ignoto, hospite, naufragium passo, ita profligaverunt, ita aboleverunt, ita e medio sustulerunt, ut tali voce recrearentur : « Vidit » Deus quia aversus est unusquisque de via sua mala, et » pœnituit eum super malitia, quam locutus fuerat Deus » ut faceret eis. » Vides-ne sobrium ac vigilantem non modo ab hominibus non lædi, verumetiam iram divinitus impendentem avertere, qui vero semetipse prodat ac noceat, etsi infinita accipiat beneficia, non multum lucri facere? sic enim neque illis profuerunt tanta portenta, neque his obfuit iisdem caruisse. Verum cum natura forent candidi, exiguum nacti momentum, meliores evaserunt, quanquam barbari et alienigenæ, inauditis omnibus divinis oraculis, longeque a Palæstina dissiti.

XV. Quid vero illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti supervenientia mala offecerunt? annon adhuc juvenes, et admodum quidem juvenes, in immatura ætate grave illud subiere supplicium et captivitatem, longam peregrinationem peregrinati sunt, a patria, domo, templo, altari, sacrificiis, oblationibus, libationibus, ab ipso quoque psalmorum cantu, ubi in alienam regionem venerunt, separati sunt? non enim domus eis duntaxat eam ob causam inaccessa erat, sed multa quoque divini cultus genera. Annon barbarorum manibus dediti sunt, lupis potius quam hominibus, et quod est gravissimum, in tam longe dissitam ac barbaram abducti terram, et servitutem gravissimam, non magistrum habebant, non Prophetam, non principem? « Non enim est, inquit, princeps,

[1] Jon. I, 2.

» neque Propheta, neque dux, neque locus sacrificandi » coram te, et inveniendi misericordiam[1]. » Quin etiam in domum regiam, tanquam in scopulum quemdam ac præcipitium, et pelagus saxis petrisque sub aqua latentibus refertum, introducti sunt, sine gubernatore, sine proreta, sine nautis, sine velis, sævum illud mare navigare coacti; atque in aula regia tanquam in carcere inclusi. Cum enim philosophari nossent, et rebus sæcularibus essent superiores, omnem quoque humanum fastum conculcassent, alasque sibi leves reddidissent, accessionem malorum, etiam illam commorationem esse existimabant. Si enim foris fuissent, et in domo privata, majori libertate fruituri erant: at vero introducti in illum carcerem; carcere namque omnem illam splendoris et magnificentiæ speciem, et præcipitiis scopulisque nihilo censebant esse meliorem; continuo gravem difficultatem sustinuere. Rex enim eos illius voluptuosæ impuræque et profanæ mensæ suæ jussit esse socios, id quod eis interdictum erat, et morte gravius videbatur: ac soli velut agni in medio tot luporum erant inclusi. Necesse erat aut fame tabescere; imovero ad mortem rapi, aut prohibita edulia degustare. Quid ergo faciunt juvenes, orphani, captivi, peregrini, servi illorum qui hæc imperabant? non existimarunt necessitatem sibi ad excusationem sufficere, neque tyrannidem ejus, qui urbem obtinebat; sed omnia machinabantur moliebanturque, ut peccatum effugerent, omni licet ex parte deserti. Neque enim pecuniis persuadere poterant, utpote captivi; non amicitia et familiaritate, utpote peregrini; non potentia superare, utpote servi; non multitudine vincere, utpote tres tantum. Accedunt igitur ad eunuchum, qui eam potestatem obtinebat, eique verbis persuadent. Cum enim invenissent eum trepidum ac timidum, deque

[1] Dan. III, 38.

salute sua sollicitum, et metus mortis intolerandus animum ejus concuteret: « Timeo enim ego, inquit, dominum » meum regem, nequando videat vultus vestros macilen» tiores præ cæteris adolescentulis coævis vestris, et con» demnetis caput meum regi[1]: » eo timore liberatum inducunt, ut daret ipsis eam gratiam. Ac postquam omne officium suum fecissent, Deus quoque deinceps fecit suum. Neque enim solius Dei erat præclarum illud facinus in iis, quorum gratia mercedem illi erant accepturi, sed principium et exordia proficiscebantur ab illorum animo, quem cum præstitissent generosum ac fortem, Dei favorem sibi conciliarunt, et ad finem quod moliebantur perduxerunt.

XVI. Vides, qui se ipse non lædit, ei neminem alium posse nocere? Ecce enim nec juventus, neque captivitas, neque orbitas, neque abductio in regionem alienam, nec solitudo et destitutio eorum, qui ab ipsis starent, nec mandatum grave, nec magnus mortis timor, qui eunuchi cingebat animum; nec paupertas, nec paucitas, non quod in medio barbarorum essent, non quod hostes haberent dominos, non quod in ipsius regis manus essent traditi, neque cognatorum omnium separatio, neque sacerdotum et Prophetarum et aliorum, qui curam ipsorum gerebant, alienatio, nec libationum et sacrificiorum cessatio, neque templi et psalmorum ademptio, neque quidquam horum eis nocuit; sed tum in majori gloria fuerunt, quam cum iis rebus in patria sua fruerentur. Hoc primo certamine perfecto, insigni corona redimiti, lege in aliena quoque regione servata, conculcato tyranni mandato, victo dæmonis terrore, neque ullo ulla ex parte damno affecti; quasi domi sederent, et omnibus illis fruerentur, opere ita libere perfecto, ad alios rursus agones sunt vocati. Iterum

[1] Dan. 1, 10.

erant iidem; et certamen priore difficilius ipsis proponebatur, caminus incendebatur, barbaricus adversum eos exercitus cum rege instruebatur velut in acie: tota persica potentia incitabatur, omnia ad fraudem ac vim ipsis afferendam comparabantur; diversa cantionum genera, variæ suppliciorum formæ, minæ, aspectus omni ex parte terribilis, et verba aspectu terribiliora: sed tamen quoniam semetipsi non prodiderunt, sed omnem suam operam contulerunt, nihil unquam damni acceperunt: quinetiam coronis, quam priores fuerant, illustrioribus redimiti sunt. Vinxit enim eos Nabuchodonosor, et in caminum conjecit, non tamen damno, quin potius etiam commodo affecit, et illustriores reddidit. Cumque nec templum; iterum enim eadem dicam; neque altare, non patriam, non sacerdotes, non prophetas haberent, in aliena et barbara regione, in medio camini, totiusque illius exercitus, rege harum rerum auctore spectante, splendidum statuerunt tropæum et insignem reportarunt victoriam, admirabili illa et inopinata cantione decantata, quæ ex illo etiamnum ubique terrarum cantatur, et cantabitur etiam in postera sæcula. Sic ergo si nemo se ipsum lædat, ab alio lædi non poterit: non enim cessabo hoc dictum continenter decantare. Nam si captivitas, servitus, solitudo, patriæ amissio, et omnium cognatorum mors, incendium, tantus exercitus, tyrannus tam crudelis, non valuerunt tribus pueris, juvenibus, captivis, servis, peregrinis, in aliena regione versantibus quidquam nocere quoad suam virtutem, sed majoris etiam loquendi libertatis occasio fuerunt illæ insidiæ: quid sobrium lædere poterit? non est quidquam, etsi totum orbem adversarium haberet. At Deus tum, inquit, eis astitit, eosque ex flamma eripuit: maxime id quidem; tu quoque si omnia, quæ a te requiruntur, præstiteris, divinum auxilium sequetur omnino.

XVII. Verumtamen ego pueros non eo miror, beatosque ac felices æstimo, quod flammam conculcarunt, et vim ignis vicerunt; sed quod verorum dogmatum causa vincti, in caminum conjecti, et igni traditi sunt. His enim eis totum tropæum absolutum est, et simul atque in caminum conjecti sunt, imposita corona, et ab illis verbis texi cœpta etiam ante rerum eventum, quæ magna cum fiducia libertateque loquendi ad regem ducti in medium protulerunt : « Non oportet de hac re respondere » tibi. Potest enim Deus noster qui est in cœlis, quem nos » colimus, eripere nos ex camino ignis ardentis ; et de tuis » manibus, o rex, liberabit nos : sin minus, notum sit tibi, » rex, quia deos tuos non colimus, et statuam auream, » quam erexisti, non adoramus[1]. » Jam inde ab illis verbis eos victores pronuntio, jam inde ab illis reportato victoriæ præmio ad insignem martyrii coronam, confessioni verborum addita confessione rerum, cucurrerunt. Sin ignis reveritus est immissa eorum corpora et vincula solvit, securum descensum præbuit, suæ virtutis oblitus, et caminus ignis factus est fons frigidarum aquarum : id jam divinæ gratiæ, et supernæ stupendarum rerum operationis miraculum fuit. Quare athletæ quidem prius etiam quam hæc fierent, simul ac flammam ingressi sunt, et tropæum statuerunt, et victoriam reportarunt, et corona redimiti, et in cœlo terraque deprædicati sunt, et nihil eis ad gloriam erat reliquum. Quid ergo dicere poteris? in exilium relegatus es, et patria ejectus? ecce etiam isti. Captivitatem sustinuisti, et sub barbaris dominis fuisti? at hoc quoque istis contigisse reperies. At non habes ibi qui tibi adsit, resque tuas moderetur, neque qui te admoneat et doceat? hac quoque isti cura erant fraudati. At vinctus es? at combustus es? at mortuus es? nihil

[1] Dan. III, 16-18.

enim his potes dicere gravius : at ecce isti quoque per hæc omnia tetenderunt, et per eorum singula illustriores, extiterunt, longeque clariores et cœlestes merces auxerunt. Judæi quidem cum haberent templum, altare, arcam, Cherubim, propitiatiorium, velum, infinitam sacerdotum multitudinem, cultum Dei quotidianum, sacrificia cum matutina tum vespertina, et continenter Prophetas audirent, vivos, mortuos, qui aures ipsorum personabant, miraculorum in Ægypto, in solitudine editorum, omnium aliorum memoriam renovarent, eaque manibus versarent, in postibus inscripta haberent, rebusque multis tum supra naturalem potestatem confectis, cæteraque sui cura fruerentur, non modo nullo emolumento, verumetiam damno sunt affecti, simulacris in ipso templo cultis; mactatis filiis et filiabus sub arboribus, et illis lege vetitis execrandisque sacris in omni propemodum agri Palæstini loco factis, aliisque facinoribus infinitis absurdioribus perpetratis. At vero isti in media barbaria, in terra hostili et inimica, in domo tyrannica versantes, omni illa cura destituti, ad supplicium abrepti, usti, non solum hinc læsi non sunt, non parum, non multum; verum magis etiam claruerunt. His igitur cognitis, horumque similibus e Scriptura divinitus inspirata collectis; multa enim hujuscemodi suppetunt exempla in diversis etiam personis aliis; neque difficultatem temporum aut rerum, neque necessitatem et vim ac tyrannidem potentium sufficere nobis existimemus ad defensionem, quando deliquerimus. Quod enim in principio dixi, in eo nunc quoque orationem terminabo; si quis damnum ac detrimentum accipiat, a se ipso prorsus id, non ab aliis accipere, etsi infiniti sint qui damna et injurias inferant. Nam si quidem hæc a semetipso non accipiat, si totius terræ marisque incolæ communi consilio irruant, ne parum qui-

dem lædere poterunt eum, qui in Domino vigilat ac sobrius est. Simus ergo, quæso, sobrii, et vigilemus semper, et acerba omnia generoso animo feramus, ut æternis illis et immortalibus bonis potiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

ADVERSUS JUDÆOS ORATIONES OCTO.

ORATIO I.

I. Quod reliquum erat materiæ[1], de qua nuper vobis disserui; « Deum comprehendi non posse : » id hodie absolvere et dilucidius docere volebam. De hoc enim, præterita die dominica, tantum verborum, tamque copiose fecimus; productis Hesaïa, Davide, atque Paulo testibus. Nam ille, « Generationem ejus quis enarrabit[2]? » clamabat; hic quod comprehendi non posset, gratias ipsi agens, « Confitebor tibi, dicebat, quia terribiliter magnifica» tus es, mirabilia opera tua. » Et rursum, « Mirabilis facta » est scientia tua ex me; confortata est : et non potero ad » eam[3]. » At Paulus non ad ipsam Dei essentiam respiciebat, sed ad ejus duntaxat providentiam : quin hujus etiam particula solum, quam in gentium vocatione demonstrasset, percepta; veluti vastum et immensum mare conspicatus, sic exclamabat; « O altitudo divitiarum et » sapientiæ, et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judi» cia ejus, et investigabiles viæ ejus[4]! » Atque hoc satis demonstrationis esse poterat : ego vero non Prophetarum

[1] Vide D. Guillon, tom. XIII, p. 327-333. — [2] Isaï. LIII, 8. — [3] Psal. CXXXVIII, 6 et 13. — [4] Rom. XI, 33.

testimoniis fui contentus, non in apostolicis substiti : sed in cœlum ascendi, chorum Angelorum vobis monstravi, qui diceret : « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in » hominibus beneplacitum[1]. » Audiistis Seraphim rursus cum stupore et horrore clamitare, « Sanctus, Sanctus, » Sanctus Dominus exercituum : plena est omnis terra » gloria ejus[2]. » Addidi et Cherubim clamantes, « Bene» dicta gloria Domini de loco ejus[3]. » Tres in terris, totidem in cœlis testes, ad Dei majestatem perveniri haud posse, ostenderant. Proinde certa, magno cum applausu, fiebat demonstratio ; theatrum incalescebat : cœtus auditorum inflammabatur. Neque vero ego me laudari gaudebam : sed Dominum meum laudibus cumulari. Nam applausus atque laus ista, animorum vestrorum in Deum amorem commonstrabant. Et quemadmodum servi, herum sincere amantes, hunc laudari si audiant, flagrant desiderio ejus qui prædicat, quia heri amore ardent : ad eumdem etiam modum vos maximo tunc applausu amorem erga Dominum satis declarastis. Volebam igitur et hodie in certamen illud descendere. Nam si veritatis hostes nulla capit satietas conviciorum in beneficum : multo magis nos inexplebili cupiditate celebrandi Deum universorum ardere decet. Sed quid faciam, alius gravissimus morbus, linguæ nostræ medicinam flagitat ; morbus in Ecclesiæ corpore insitus. Is prius est tollendus ; dein domesticorum priusquam exterorum cura gerenda : postea extraneorum habenda est ratio. Quinam est morbus iste ? Feriæ Judæorum miserorum atque ærumnosorum continuæ, et frequentes instant : Tubæ, Scenopegiæ, Jejunia : et multi nostri ordinis, qui se nobiscum sentire dicunt, partim spectatum illas ferias prodeunt, partim etiam una celebrant ; una jejunant : quam pravam consue-

[1] Luc. II, 14. — [2] Isaï. VI, 3. — [3] Ezech. III, 12.

tudinem nunc ab Ecclesia volo arcere. Nam verba contra Anomœos alio tempore fieri poterunt; nec quidquam damni propter moram facietis : Judæorum autem morbo correptos nisi jam curaverimus, dum præ foribus illorum feriæ, propeque adsunt : vereor ne forte quidam, intempestiva consuetudine magnaque ignorantia, illorum nequitiæ consortes fiant, atque deinceps frustra de his verba faciamus. Si enim nihil audiendo hodie cum illis jejunarint : perpetrato peccato, remedium frustra adhibebimus. Quare ad præoccupandum impellor. Idem etiam medici in urgentibus et acutissimis morbis observant, quos prius curare instituunt : omnino autem hoc certamen priori est cognatum. Quia enim impietas Judæorum et Anomœorum affine quid habet : certamina etiam nunc, prioribus affinia, nobis sese offerunt. Nam quod Judæi crimen objiciebant : idem intentant quoque Anomœi. Quid crimini dabant illi? quod Christus Deum patrem diceret, seque ipsum Dei æqualem faceret[1]. Id in crimen etiam hi trahunt : quin potius non trahunt; sed dictum, ejusque sententiam delent, licet non manu, at cogitatione atque animo.

II. Neque vero miremini, quod Judæos miseros dixerim. Revera enim miseri sunt atque ærumnosi, qui tot bona cœlitus sibi in manus delata repudiarunt, deditaque opera rejecerunt. Ortus est illis matutinus justitiæ Sol; et ipsi quidem, radiis repulsis, in tenebris sedent : at nos, his innutriti, lucem ad nos ipsi pertraximus, errorisque caligine liberati sumus. Illi radicis sanctæ rami erant, sed fracti sunt[2] : nos non eramus radicis participes, et fructum pietatis tulimus. Illi Prophetas ab ineunte ætate legerunt, et prophetiis enuntiatum cruci affixerunt : nos, qui nihil de sacris Litteris audieramus, hunc ipsum adoravimus. Ideo miseri illi; quia missa sibi bona, aliis rapientibus

[1] Joan. v, 18. — [2] Rom. xi, 16, 17.

atque ad sese pertrahentibus, ipsi repulerunt. Ac illi quidem ad filiorum adoptionem vocati, in canes degenerarunt : nos, qui canes eramus, brutam naturam, divina gratia, exuere atque ad filiorum honorem ascendere potuimus. Unde hoc liquet? « Non est bonum, inquit Chananeæ Christus, panem filiorum capere, et catellis objicere[1] : » illos filios, ex gentibus vero oriundos, canes nuncupans. Verum, quo modo sit inversus ordo, vide : illique canes nos liberi facti simus. « Videte canes, de » illis ait Paulus, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio[2]. » Cernis quomodo liberi prius, canes evaserint? Vis-ne cognoscere, qui nos e canibus filii facti simus? « Quotquot autem receperunt eum, inquit, dedit eis potestatem filios Dei fieri[3]. » Nihil istis miserius, qui nusquam non saluti suæ adversi currunt. Dum enim legem servari oportuit, conculcarunt : illa nunc cessante, pertinaciter eamdem tueri contendunt. Quid ipsis queat miserabilius esse, qui non transgressione solum, sed et observatione legis Deum exacerbant? Ideo « Dura cervice, inquit, et incircumciso » corde; vos semper Spiritui sancto resistitis[4] : » non violando leges duntaxat, sed et intempestive servare illas cupiendo. Duri cervice, probe sic eos appellavit : non enim jugum Christi portarunt, licet suave esset, nec quidquam oneris aut molestiæ haberet. Nam « Discite a » me, inquit, quia mitis sum et humilis corde, » et, « Tollite jugum meum super vos; quia jugum meum suave » est, et onus meum leve[5]. » Non tolerarunt tamen, ob cervicis duritiem : neque modo non tolerarunt, sed et confregerunt, et ruperunt. Nam « A sæculo, inquit, confregisti jugum tuum; rupisti vincula tua[6]. » Non Pauli

[1] Matth. v, 26. — [2] Philip. III, 2. — [3] Joan. I, 12. — [4] Act. VII, 51.— [5] Matth. XI, 29. — [6] Jerem. II, 20; V, 5, et Psal. II, 3.

hæc sunt verba, sed Propheta clamat; jugum et vincula, imperii notas dicens: quia Christi dominium Judæi respuerunt, cum dicerent; « Non habemus regem, nisi Cæ» sarem[1]. » Confregisti jugum, dirupisti vinculum, e regno cœlorum te ipsum ejecisti, et potestati humanæ subjecisti. Velim hic mihi consideres, quam solerti ænigmate effrenatum illorum animum significarit. Non enim, inquit, jugum dejecisti, sed confregisti, quod est brutorum animalium, eorumque petulcorum vitium, quæ frenum respuunt, imperiumque detrectant. Verum unde hæc illis durities? ex crapula et ebrietate. Quis ait hoc? ipse Moses. « Comedit Israël, et repletus et impinguatus est, et recalci» travit dilectus[2]. » Quemadmodum enim animantia bruta, uberiore pabulo distenta, magis refractaria, atque indomita fiunt, et neque jugum, nec frenum, nec aurigæ manum ferunt: ita et populus judaïcus, ex ebrietate et nimia corporis obesitate ad extremam præcipitatus malitiam, lasciviit, neque Christi jugum acceptavit neque doctrinæ aratrum duxit. Quod alius etiam Propheta subindicans dixit; « Sicut vitula » œstro percita insaniit Israël[3]. » Alius ipsos « Vitulum non » edoctum ferre jugum vocavit[4]. » Talia vero bruta animantia, ad operas inepta, ad mactandum sunt apta. Quod his etiam accidit: nam cum ipsi sese ad operationes inutiles redderent; qui mactarentur apti fuerunt. Quare Christus etiam, « Inimicos meos illos, inquit, qui noluerunt me regnare » in se, adducite huc, et mactate illos[5]. » Tum Judæe, oportebat te jejunare, cum ebrietas istis te malis afficeret; cum impietatem pareret crapula, non jam. Nunc enim jejunium est intempestivum et abominandum. Quo auctore? Hesaïa, qui voce edita clamat; « Non hoc jejunium » elegi[6]. » Quid ita? « Quia in judicia et pugnas jejunatis,

[1] Joan. XIX, 15. — [2] Deut. XXXII, 15. — [3] Osee. IV, 16. — [4] Jerem. XXXI, 18. — [5] Luc. XIX, 27. — [6] Isaï. LVIII, 5.

» et percutitis pugno subditos[1]. » Quod si, cum pulsares conservos, detestabile tuum fuit jejunium : Domino abs te mactato; acceptum quî fuerit? qua ratione? Eum, qui jejunat, compositum esse decet, contritum, humiliatum; non ira ebrium : et conservos pulsas? Olim igitur in judicia et pugnas jejunarunt : nunc ad petulantiam atque extremam intemperantiam, dum nudis pedibus in foro saltant; jejunii quidem prætextu, sed ebriorum more. Audi quo pacto Propheta jejunare jubeat, « Sanctificate je» junium, » inquit, non cum tripudiis celebrate : « Præ» dicate cultum, congregate senes[2]. » At hi choros mollium cogunt, colluviemque stupro inquinatarum mulierum; theatrum universum, et homines scenicos, ad synagogam pertrahunt. Nam inter theatrum et ipsorum synagogam nihil interest. Equidem scio, fore qui me temeritatis arguant, quod inter theatrum atque synagogam quidquam interesse negarim, at ego illos audaciæ condemno, ni ita sentiant. Damna, si ex me isthæc pronuntio : sin Prophetæ verba dico; enuntiatum approba.

III. Multi, scio, reverentur Judæos, eorumque ritus hodiernos censent esse honestos; quo ipso ad perniciosam istam opinionem radicitus evellendam incitor. Negavi theatro quidquam præstare Synagogam; adducam Prophetæ testimonium : non sunt Judæi Prophetis fide digniores. Quid igitur ille? « Frons meretricis facta est tibi, desiisti » erubescere apud omnes[3]. » Ubi vero scortum prostituitur, is locus est prostibulum. Imo non prostibulum duntaxat, theatrumque est Synagoga : verumetiam spelunca latronum, et latibulum ferarum. Nam « Spelunca hyænæ facta » est mihi, inquit, domus vestra[4] : » nec simpliciter bestiæ, sed bestiæ impuræ. At rursum, « Dereliqui domum meam,

[1] Isaï. v, 4. — [2] Joël. I, 14. — [3] Jerem. III, 3. — [4] Id. VII, 11, et XII, 8.

» deserui hæreditatem meam[1]. » Quod si Deus dereliquerit : quæ salutis spes reliqua? si deseruerit Deus, locus ille fit habitatio dæmonum. At omnino se quoque Deum adorare dicunt. Sed absit ut hoc dicamus : nemo Judæus Deum adorat. Quis ait hoc? Dei Filius. « Si enim Patrem meum » nossetis, et me nossetis : neque vero me nostis, nec Pa» trem[2]. » Quod testimonium hoc fide dignius adducam? Si Patrem non norunt, Filium crucifixerunt, Spiritus auxilium repulerunt : quis locum istum esse dæmonum diversorium affirmare non ausit? non adoratur ibi Deus, absit : sed idololatriæ deinceps locus est : et tamen aliqui illis tanquam sacrariis adhærent. Atque hæc non conjecturis adductus dico, sed ipsa edoctus experientia. Nam ante hoc triduum mihi credite, non mentior, matronam quamdam honestam, ingenuam, modestam, et fidelem vidi, quam homo quidam impurus, stolidus, opinione Christianus, talia enim audentem, sincerum Christianum non dixerim, Hebræorum ædem intrare, ibique jusjurandum de negotiis sibi controversis dare cogebat. Ut vero illa opem implorabat, et vim sceleratam amoliri cupiebat; sibi enim, quæ divinorum mysteriorum particeps facta esset, illum locum adire, nefas esse : incensus ego zelo, atque ardens, surrexi; nec illam porro ad prævaricationem trahi sum passus, eripuique ab iniqua ista abductione. Postea eum, qui traxerat illam, Christianus ne esset, rogavi. Cui confitenti graviter institi, fatuitatem exprobrans, extremamque dementiam, et asinis illum quidquam præstare negavi, si Christum se adorare profitens, ad Judæorum, qui ipsum crucifixissent, speluncas quemquam traheret. Productoque longius sermone primum, prorsus non licere jurare, neque ad jusjurandum quemquam incitare, ex sacro Evangelio docui[3]. Deinde, non fidelem et

[1] Jerem. XII, 7. — [2] Joan. VIII, 19. — [3] Matth. V, 34.

initiatam, quin neque eum, qui nondum sit initiatus, in istam necessitatem trahendum fuisse. Postquam diu multumque locutus animum ejus ab errore opinionis liberavi, causam sciscitatus sum, cur Ecclesia relicta ad Judæorum collegia illam traxerit. At ille, multos sibi dixisse inquiebat, jusjurandum, quod ibi daretur, magis formidandum esse. Ob quæ ingemiscebam, iraque incendebar, deinceps rursus ridebam. Cernens enim diaboli astutiam, ingemui, quod hominibus id persuadere posset : considerata vero eorum qui desiperentur socordia, excandui : et eorumdem quanta esset amentia mecum reputans, risi. Hæc vobis dixi et narravi : quia animo erga eos, qui talia et perpetrant et experiuntur, estis plane inhumano, nec quidquam iis movemini : sique fratrem quempiam vestrum in hujusmodi peccatum incidere videatis ; alienam, non propriam calamitatem esse ducitis. Vosque accusanti purgatos existimatis, dicendo : Quid mihi curæ est? quæ ratio mihi cum illo communis? Quæ verba capitale odium in homines et satanicam crudelitatem sonant. Quid ais, homo cum sis, ejusdemque naturæ particeps; quinimo, si naturæ communio dicenda est, cui unum caput est Christus[1] ; dicere audes, nihil tibi cum membris tuis esse commune? quomodo igitur Christum Ecclesiæ caput confiteris[2]? Nam caput natura omnia membra copulat, et ad se diligenter convertit, colligatque. Si nihil tibi commune est cum membro tuo : neque cum fratre quid commune est tibi, neque caput habes Christum. Judæi vos tanquam parvulos pueros terrent, et non animadvertitis. Nam quemadmodum parvulis illis multi scelerati servi larvas ostendunt terribiles, et ridiculas, quæ natura non sunt terrori, sed simplicibus animis tales videntur, magnumque risum movent : sic Judæi rudiores Christianos larvis suis territant.

[1] Coloss. I, 18. — [2] Ephes. V, 23.

Quomodo enim terricula sint apud ipsos ea, quæ magno dedecore, et risu plena, quæque hominum impingentium, cum ignominia rejectorum, et damnatorum sunt?

IV. Nostra haud sunt talia : sed revera terribilia, et horroris plena. Ubi enim Deus est qui vitæ ac necis potestatem habet, is locus est terribilis[1] : ubi sermones habentur infiniti de pœnis æternis, de fluminibus igneis, de venenato verme, de vinculis rumpi nesciis, de tenebris exterioribus[2]. Illi vero nihil horum ne somniando quidem sciunt, ventri dediti, præsentibus inhiantes, porcis hircisque nihilo meliores, præ lascivia nimiaque crapula. Hocque unum norunt, ventri servire, ebrii esse; pro saltatoribus contundi, pro aurigis vulnerari. Hæccine sunt gravia et terribilia? Quis hoc dixerit? Unde ergo nobis visa sunt terribilia, nisi et servos ignominia notatos, quibus nulla est loquendi libertas, quique domo herili exciderunt, terrori esse dicas iis, qui sunt honorati et libertate utuntur? Verum hæc non ita se habent, non ita sane se habent. Si quidem nec cauponæ regiis aulis digniores sunt; quin diversorio quovis locus Synagogæ inhonestior est. Non enim latronum, neque cauponum simpliciter, sed dæmonum est habitatio. Imo non Synagogæ solum, sed ipsæ etiam Judæorum animæ : quod orationis epilogo conabor demonstrare. Quare vos hortor, ut hujus potissimum disceptationis memineritis. Non enim ad ostentationem, neque propter applausum nunc dicimus : sed ut medeamur animis vestris. Nam quis est vobis sermo excusationis reliquus, si in tanta medicorum copia aliqui ægrotent? Duodecim erant Apostoli, et universum mundum allexerunt : major pars urbis est Christiana, et adhuc quidam morbo judaïsmi laborant. Et qua nos sani defensione utemur? Digni sane etiam ægroti illi sunt crimine : sed neque nos vacamus culpa, ipsis in

[1] Matth. x, 28. — [2] Id. xxii, 13.

morbo neglectis. Vix enim ac ne vix quidem si multa nostra cura fruerentur, infirmi esse pergerent. Quare anticipans hæc nunc dico : ut quilibet vestrum attrahat fratrem ; etiam si necessitas imponenda sit, etiam si vis facienda, etiam si contumeliis et contentione fuerit opus : omnem moveto lapidem, ipsum ut diaboli laqueo eximas, liberesque a commercio eorum, qui Christum neci dederunt. Si videres in foro duci quempiam ad supplicium, calculo justo damnatum ; tibique liberum esset de carnificis manibus ipsum rapere, annon quidvis faceres, ut abduceretur? Nunc cum cernas fratrem tuum non a lictore, sed a diabolo ad perditionis barathrum contra jus et fas trahi : vel symbolam gravaris dare, qua ipsum iniquitatis vinculo eximas. Et quomodo venia sis dignus? Sed valentior te est, et potentior. Mihi ipsum ostendito : periculum capitis subibo potius quam ut patiar sacrorum illum ingredi vestibula, si pertinaciter in proposito manserit. Quid enim tibi cum libera, cum cœlesti Jerusalem commune? Delegisti terrestrem ; cum ea servito : nam et ipsa cum filiis suis servit, secundum Apostoli verba [1]. Jejunas cum Judæis? depone soleas quoque cum istis ; et nudis in foro pedibus ambula particeps indecori gestus et risus eorum. Hoc haud facere gesties : pudet enim, et rubore suffunderis. Jam gestibus eorum uti pudet : impietatis vero eorumdem socius esse non erubescis. Quid autem veniæ impetrabis, cum sis semichristianus? In capitis discrimen prius adducar, credite, quam illum istiusmodi morbo oppressum negligam, si videro. Sin me latebit, Deus omnino ignoscet. Hæc secum quisque etiam vestrum reputet : nec rem ita levem, quasique obiter curandam existimet. Non attenditis quid in sacra Synaxi diaconus subinde clamet? « Alii alios noscite » : quomodo in fratres studiose inqui-

[1] Galat. IV, 26.

rendi facultatem vobis præbeat? Idem in illis observa. Si quem cognoris judaïzantem, prehende; notum fac: ne idem ipse quoque periculum subeas. Nam et in castris exterorum, si quis miles depredendatur barbarorum Persarumque fautor, non ipse solum capite periclitatur, sed quilibet ejus rei conscius, nec duci exercitus illum prodens. Cum igitur et vos sitis Christi exercitus, curiose ac diligenter inquirite, num quis alienigena vobis sit admixtus, ejusque nomen deferte, non ut occidamus, velut illi; neque ut pœna suppliciove afficiamus: sed ut errore atque impietate ipsum liberemus, penitusque nostrum reddamus. Quod si nolitis, scientesque celetis, easdem vos, quas illi, pœnas daturos esse probe nostis. Paulus etenim non eos solum, qui mala perpetrant[1]: verum et approbatores, pœnæ et supplicio subjicit. Atque etiam Propheta non fures tantum, sed et cum illis currentes eidem pœnæ addicit[2], idque merito. Nam qui culpam alterius conscius occulit et tegit, majorem illi dat socordiæ ansam, atque securiorem in committendis delictis reddit.

V. Verum ad ægrotos rursus redeundum. Cogitate igitur, quibuscum ii commercium habeant, qui nunc jejunant: cum iis qui clamarunt, «Crucifige, crucifige:» qui dixerunt, «Sanguis ejus super nos, et super filios nostros[3].» Si qui tyrannidis affectatæ rei damnati essent, numquid accedere et sermonem cum illis conferre auderes? Non equidem puto. Annon igitur absurdum, eos qui in hominem peccarint, tam studiose fugere; cum iis vero, qui contumeliosi in ipsum Deum fuerunt, societatem inire: et crucifixum adorantes, cum iis qui cruci illum affixere feriari? Quod non dementiæ solum, sed extremæ etiam est insaniæ. Quoniam vero nonnullis Synagoga quoque venerabilis locus videtur: necessario pauca etiam contra

[1] Rom. I, 32. — [2] Psal. XLIX, 18. — [3] Matth. XXVII, 25.

illos dicenda. Cur enim locum illum veneramini, qui contemnendus, abominandus, et unde resiliendum esset? Lex, inquis, reposita ibi est, et libri prophetici. Quid tum? libri-ne istiusmodi, ubi sunt, loco sanctitatem conferunt? Nequaquam. Ego vero ob hoc ipsum magis odi Synagogam, aversorque, quod Prophetas habent, nec iis credunt: Litteras sacras legunt, nec testimonia acceptant: quod hominum est supra modum injuriosorum. Nam, dic mihi, si venerabilem quemdam, insignem, atque illustrem virum in cauponam duci, aut in speluncam latronum, postea contumeliis, verberibus, atque injuriis affici extremis cerneres; admittanda-ne tibi caupona aut spelunca videretur, eo quod præclarus ille magnusque intus steterit, et contumeliose tractatus fuerit? non arbitror equidem; sed hac ipsa de causa illam potissimum odisses aversatusque esses. Idem judicium de Synagoga esto. Nam Prophetas et Moysen secum illuc importarunt, non ut honorarent, sed ut injuriose cumque ignominia tractarent. Cum enim eos Christum novisse, et de ejus adventu quidquam dixisse negent: qua majore injuria queant sanctos illos afficere, quam accusando, suum ipsos dominum ignorasse, et impietatis socios asserendo? Quare ideo magis et ipsos et Synagogam oderimus, quod in sanctos illos adeo debacchentur. At quid de libris ac locis dico? tempore persecutionum carnifices corpora martyrum tenent, lacerant, flagellis cædunt: num igitur manus eorum sanctæ, quod martyrum corpora tenuerint? nihil minus. Jam manus, quæ sanctorum corpora tenuerunt, impiæ manent, ideo utique quod impie tenuerunt; et ii, qui scripta sanctorum tractant cum injuria, non minus quam carnifices martyrum corpora, venerandi propterea erunt? annon extremæ hoc fuerit insaniæ? Si enim tantum abest, ii sancti ut fiant, qui corpora impie tenuerunt, ut magis etiam polluantur: multo

minus scripta sine fide lecta lectoribus unquam prodesse poterunt. Hoc ipsum igitur majoris illos impietatis convincit, libros eo consilio possidere. Neque enim tantum mererentur crimen, si Prophetarum scriptis caruissent; non tam impuri et profani essent, nisi libros legissent. Nunc nulla ipsis reliqua est venia præcones veritatis cum habeant, et tam illis, quam veritati hostili animo resistant. Quocirca eo magis profani atque impuri sunt, quod Prophetas habent, eosque hostiliter tractant. Quare ut fugiatis hortor, et ab eorum conventiculis resiliatis. Non parvum hinc fratribus infirmioribus damnum, nec modica illis hinc superbiæ ansa. Nam si viderint vos, qui adoratis Christum ab ipsis crucifixum, cæremonias illorum persequi et tanti facere: quomodo non præclarissime omnia a se gesta esse putabunt, nostraque nullius pretii, cum ea colatis, et observetis quidem, sed cum iis, qui eadem destruunt curratis? «Si quis, inquit Apostolus, viderit te »qui habes scientiam in idoleio recumbentem : nonne »conscientia ejus, qui infirmus est, ædificabitur ad edendum ea, quæ sunt idolis immolata[1]?» Et ego dico, si quis viderit te, qui scientiam habes, ad Synagogam abire, tubas spectare; nonne conscientia ejus, cum infirmus sit, extruetur ad rerum judaïcarum admirationem? Qui cadit, non lapsus modo pœnas dat, sed quia alios etiam supplantavit, punitur : quemadmodum stans, non propter virtutem tantum coronatur; sed quia eumdem in aliis zelum excitavit, in admiratione est. Illorum igitur et conventus et loca fugite; nec quisquam propter libros Synagogam veneretur, sed propter illos hanc odio prosequatur fastidiatque. Nam in contumeliam Sanctos tenent, quia verbis illorum fidem derogant, quia extremæ illos impietatis reos faciunt.

VI. At ut cognoscatis libros nihil loco sanctitatis con-

[1] 1 Cor. VIII, 10.

ferre, sed pollui istum eorum, qui illic conveniunt, instituto: historiam veterem nobis narrabo. Cum Ptolemæus Philadelphus, libris undique collectis, cognovisset, apud Judæos etiam extare scripta quæ de Deo atque optima reipublicæ forma agerent, accersitis e Judæa viris in græcum sermonem illa ipsa per eos convertenda curavit, atque in Serapidis templo reposuit: erat enim homo Græcus, et in hunc diem usque librorum Propheticorum interpretatio ibi servatur. Ergo-ne templum Serapidis propter libros sanctum erit? absit. Sed sua illis est sanctitas, quam cum loco non communicant, propter eorum qui illic conveniunt impuritatem. Idem et de Synagoga censendum est. Etiamsi enim nullum ibi idolum sit, tamen dæmones locum incolunt. Quod non de ea solum Synagoga dico, quæ hic est; sed et de illa in Daphne, ubi barathrum deterius, quod Matronæ vocant(5). Nam multos fideles illuc ascendere audivi, et juxta locum dormire. Sed absit, illos unquam ut fideles appellem. Mihi et Matronæ, et Apollinis templum, pari ratione impurum est. Quod si me quispiam audaciæ condemnet, cum ego vicissim extremæ insaniæ condemnabo. Nam, dic mihi, ubi dæmones habitant, nonne impietatis ille locus etiamsi nulla ibi statua sit? ubi Christi interfectores congrediuntur, ubi crux exturbatur, ubi Deus blasphematur, ubi Pater ignoratur, ubi Filius contumeliis afficitur, ubi Spiritus gratia rejicitur[1]. Quin, cum ipsi quoque dæmones sint, annon majus hinc detrimentum? Illic enim nuda est et conspicua impietas, quæ non facile mente præditum et sanum pellexerit aut deceperit. Hic vero, cum se adorare dicant Deum, et idola aversari, Prophetas habere et honorare: verbis hisce multum escæ præparant; et simpliciores atque imprudentes, incautos irretiunt. Quare impietas est eadem et ipsis et

[1] Galat. II, 21.

Græcis : impostura autem utuntur longe perniciosiore. Nam aram fraudis habent non aspectabilem ipsi quoque; ubi non oves et vitulos, sed animas hominum mactant. Denique si judaïca tibi admirationem movent, quæ tibi ratio nobiscum communis? Nam si illa Judæorum veneranda et magna sunt, nostra erunt falsa. Sin hæc vera, qualia utique sunt : illa erunt fraudis plena. Non divina dico oracula; absit, hæc enim me ad Christum quasi manu duxerunt : sed impietatem illorum et insaniam hodiernam. At enim tempus requirit, ut ostendam dæmones etiam ibi habitare; neque in illo tantum loco, sed et in ipsis Judæorum animis. « Nam cum immundus spiritus, inquit Christus, » exierit ab homine, ambulat per arida loca, quærens re» quiem, et cum non invenit, revertar, inquit, in domum » meam. Et cum venit, invenit eam vacantem, scopis mun» datam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit septem alios » spiritus secum nequiores se, et ingreditur, et erunt no» vissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et gene» rationi huic[1]. » Vides in ipsorum animis nunc habitare dæmones prioribus deteriores? neque id injuria. Tunc enim in Prophetas peccabant, nunc ipsum Prophetarum Dominum contumelia insequuntur. Cum hominibus igitur, dicite, dæmoniacis, quibus tot sunt impuri spiritus, in jugulando et occidendo enutritis atque educatis, eodem loco congregamini, neque horrescitis? num enim salutationis horum participes esse, et simpliciter sermonem conferre oportet : ac non potius eos ut communem luem et morbum totius orbis aversari? Quo sceleris genere non sunt defuncti? Nonne omnium Prophetarum conciones crebræ et prolixæ in iis accusandis consumptæ sunt? Quam tragœdiam, quod iniquitatis exemplum suis illi nefariis homicidiis non obscurarunt? Immolarunt filios et filias

[1] Matth. XII, 43, et Luc. XI, 24-26. —

dæmoniis[1], naturam exuerunt, dolorum partus obliti sunt, educationem liberorum proculcarunt; leges consanguinitatis funditus everterunt, immaniores omni bestia facti sunt. Nam bestiæ sæpenumero animam etiam dedunt, posthabita sui conservatione, ut fœtus defendant: at hi, nulla urgente necessitate, natos ex sese manu sua mactarunt, ut vitæ nostræ hostes, infestos dæmones colerent. Quo eorum facto plus attoniti reddamur? impietate, an crudelitate atque inhumanitate? Quod filios immolarint, aut quod dæmoniis illos sacrificarint? Sed annon immodica lascivia et petulantia libidinem quoque brutorum maximam obscurarunt? Audi Prophetam, quid de ipsorum immoderata dicat intemperantia: « Equi emissarii facti sunt, unus» quisque ad uxorem proximi sui hinniebat[2]. » Non dixit : Proximi uxorem quisque concupiscebat; sed evidentissime, brutorum vociferatione, libidinis ipsorum insaniam expressit.

VII. Quid aliud dicam vobis? rapinas, avaritias, pauperum proditiones, furta, artes cauponarias? Ad hæc narranda ne dies quidem integer suffecerit. At feriæ, inquis, illorum aliquid grave et magnum habent: atqui et has ipsas impuras commonstrarunt. Audi Prophetas; quin Deum audi, quam vehementer illas abominetur: « Odi, » projeci ferias vestras[3]. » Deus odit, et tu participas. Neque dixit, has vel illas ferias, sed in universum, omnes. Vis-ne cognoscere, quod Deus illum etiam cultum oderit, qui fit tympanis, cythara, psalteriis et aliis organis? « Aufer a me, inquit, sonitum canticorum tuorum, et » Psalmum instrumentorum tuorum non audiam[4]. » Aufer a me, inquit Deus: tu auditurus tubas curris? Sed hæc sacrificia et hæ oblationes nonne sunt abominabiles? « Si » offeratis mihi similaginem; frustra, incensum, abomina» tio est mihi[5]. » Incensum, abominatio; et locus non

[1] Psal. CV, 37. — [2] Jerem v, 8. — [3] Amos. v, 21. — [4] Ibid. 23. — [5] Isaï. I, 13.

abominandus? Et quando abominatio? antequam summum scelus admiserant, antequam suum ipsorum Dominum sustulerant, ante crucem, ante Christi necem, abominatio. Annon multo magis nunc? Et sane quid est suffimentis fragrantius? Verum Deus non sacrificiorum naturam, sed animum eorum qui offerunt, observat, hocque oblationes metitur. Attendit ad Abel et ad munera ejus: vidit Caïnum, et sacrificia ejus tum aversatus est. Nam « Ad » Caïn, inquit, et ad oblationem ejus non attendit[1]. » Noë sacrificia ovium, vitulorum, et avium Deo obtulit: « Odora» tusque est Dominus odorem suavitatis[2], » inquit Scriptura, id est, oblata probavit. Neque enim Deo nares sunt, sed Numen est incorporeum. Quanquam ea quæ ex altari sursum feruntur, nidor et fumus sunt combustorum corporum: quo fœtore nihil tetrius est. Verum ut discas, Deum probare sacrificia, et aversari, pro affectu offerentis: nidorem et fumum, odorem vocat suavitatis; incensum, abominationem: quia multo fœtore mens offerentium repleta fuit. Libet-ne cognoscere, quod templum etiam cum sacrificiis, organis, feriis, et incensis aversetur Deus, propter eos qui illuc ingrediuntur? Id ipsa re maxime ostendit: olim barbarorum manibus illud tradendo; postea prorsus delendo. Verumtamen ante eversionem quoque illius per Prophetam clamat, dicitque, « Ne confi» datis in verbis mendacii, quia non proderunt vobis di» centibus: Templum Domini, templum Domini est[3]. » Non templum, inquit, sanctos eos reddit, qui congrediuntur: sed hi illud sanctum faciunt. Quod si tum nil proderat templum, præsentibus Cherubim et arca: multo minus jam, omnibus iis sublatis, postquam Deus illos prorsus aversatur, et gravior est hujus odii causa. Quantæ igitur amentiæ fuerit, quantæque insipientiæ, notatos igno-

[1] Gen. IV, 5. — [2] Id. VIII, 21. — [3] Jerem. VII, 4.

minia, a Deo proditos eos, qui Dominum in iram concitarint, socios sibi in feriis asciscere? Si tuum quis occidisset filium, dic mihi, ejus-ne conspectum sustineres? Audires-ne alloquentem? nonne ut improbum dæmonem, ut ipsum diabolum fugeres? Domini tui Filium occiderunt, et in eumdem cum illis ingredi locum audes? cumque occisus ab illis, tantum te honorarit, ut fratrem et cohæredem constituerit: tanta tu eumdem ignominia afficis, ut ejus interfectores, qui cruci ipsum affixerunt, communione feriarum ipsarum colas atque observes; et ad profana illorum loca curras, impura vestibula intres, mensæque dæmoniorum particeps fias. Ita enim Judæorum jejunium ut appellem, adducor nece, quam Deo intulerunt. Quo enim pacto dæmones non dicantur colere ii, qui Deo adversa peragunt? At medicinam a dæmonibus expetis? cum abirent in porcos[1], Christi permissu, dæmones, tum in mare illos statim præcipitarunt: et hominum corporibus parcent? Atque utinam non occiderent, utinam non insidiarentur. Ejecerunt ex paradiso; honore cœlesti orbarunt: et corpus curabunt? Ridicula hæc, et fabulæ. Dæmones insidiari sciunt, ac nocere non mederi. Animæ non parcunt, et corporibus parcent? E regno ejicere conantur: et morbis levare nos cupient? Non audis Prophetam dicere, atque ipsum potius Deum per Prophetam, illos neque bene neque male posse facere? Atque licet mederi velint ac possint, quod fieri nequit: ob lucellum exigui temporis, periculum æternarum pœnarum haud subeundum est. Corpus curabis, ut animam perdas? non præclara est nundinatio tua: corporis conditorem exacerbas Deum, et insidiatoris tui auxilium imploras. Annon hac ratione, propter medicinæ scientiam, nullo negotio quivis superstitiosus homo, eo te pertraxerit, gentium et deos ut adores? nam ethnici

[1] Matth. VIII, 31.

quoque horum arte morbos sæpe curarunt, et ægrotos sanitati restituerunt. Ideo-ne impietatis participes erimus? Absit. Audi quid Moyses Judæis dicat; « Si surrexerit in medio » tui Propheta, aut somnians somnium, et dederit tibi signum vel portentum, eveneritque signum vel portentum » quod locutus est, et dixerit ad te: Eamus et serviamus diis » alienis, quos non noverunt patres nostri : non obedietis verbis Prophetæ, aut somniatoris illius[1].» Quorum verborum hæc est sententia : Si Propheta quispiam, inquit, surrexerit, et signum ediderit, vel mortuum excitarit, vel leprosum mundaverit, vel debilem sanarit; signoque edito ad impietatem te invitarit : ne propter signi eventum obedias. Quare? « Tentat enim te Dominus Deus tuus, ut videat » an diligas ipsum ex toto corde tuo, et ex tota anima » tua[2]. » Unde constat dæmones non mederi. Quod si, Deo permittente, aliquando medeantur, quemadmodum homines: permissio ista fit ad tui explorationem, non quod Deus nesciat : sed ut discas eos etiam missos facere dæmonas qui medentur. Ac quid de medicina corporis loquor? Si quis gehennam minetur tibi, nisi Christum abneges : num eum admittes? Si quis regnum promittat ut ab unigenito Filio Dei deficias : illum aversator, odioque prosequitor, et Pauli discipulus esto ; easque voces æmulator, quas Beatus ille, et generosus animus magno cum clamore edidit; « Certus sum enim, inquit, quod neque » mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque » Virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, » neque profundum, neque ulla alia creatura poterit nos » separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino » nostro[3]. » Illum non Angeli, non Virtutes, non instantia, non futura, non alia creatura a charitate Christi separat : et te cura corporis ad defectionem impellit? Ecqua venia

[1] Deut. XIII, 1-3. — [2] Ibid. 3. — [3] Rom. VIII, 38, 39.

possit impetrari? Merito enim ipsa gehenna formidabilior nobis est Christus, et ipso regno potior. Licet ægrotemus: præstat nos morbo affligi, quam ut hoc levemur, ad impietatem prolabi. Ut enim sanarit dæmon, plus obfuit, quam profuit. Nam corpori quidem emolumento fuit, cui omnino est paulo post moriendum, quodque putrescet: animo autem immortali detrimentum attulit. Ac quemadmodum plagrarii bellaria, placentas, talos, atque id genus alia parvulis sæpe pueris porrigunt; quibus inescatos, libertate et vita ipsa privant: ad eumdem etiam modum dæmones membri curam pollicentur, et omnem animi salutem præcipitem agunt. Verum, dilecti, ne id toleremus; sed ab impietate liberationem quovis modo quæramus. Annon Jobus, passus sibi ab uxore persuaderi, blasphemare in Deum potuisset, et qua urgebatur calamitate liberari? « Dic verbum, inquit, adversus Dominum, et more[1]. » Verum is cruciari maluit, et macerari, plagamque illam ferre intolerabilem, quam blasphemare, et malis præsentibus eximi. Hunc tu quoque æmulare, quamvis infinita malorum, quibus divexaris, dæmon remedia polliceatur: ne fidem habeas, neque toleres; quemadmodum neque Justo illi persuadere uxor potuit. Sed morbum forti animo potius perfer, quam fidem et salutem animæ tuæ pessumdes. Neque enim Deus te derelinquit: sed magis conspicuum ut reddat, corporis infirmitati sæpe subjicit. Perfer igitur, ut tu quoque illud audias: « Num tu censes me aliam ob causam tibi oraculum edidisse, quam ut justus appareas[2]? »

VIII. Possent plura etiam præter hæc dici: sed ut, quæ jam audistis, ab oblivione vindicentur: finem hic orationi faciam, ubi Moysis verba prius dixero: « Testor adversum vos hodie cœlum et terram[3], » si quispiam

[1] Job. II, 9. — [2] Id. XL, 3. — [3] Deut. XXX, 19.

vestrum præsens absensve, tubas spectatum abierit, aut ad synagogam contenderit, aut ad Matronæ delubrum ascenderit, aut jejunii et sabbatorum particeps fuerit, aut alium ritum judaïcum quemcumque observaverit: innoxium me ab omnium vestrum sanguine esse. Hi sermones in die Domini nostri Jesu Christi et mihi et vobis sistentur: et si obedieritis, multum vobis dabunt fiduciæ: quod si non parueritis, aut quosdam talia ausos occultaveritis; tanquam acres accusatores ex adverso stabunt. « Non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis » omne Dei consilium[1], » sed et mensariis pecuniam commisi[2]. Reliquum est ut depositam augeatis; fructuque concionis ad fratrum vestrorum salutem utamini. At molestum, et odiosum est in his peccantes deferre? itidem et silere. Tam enim vobis, qui tegitis, quam illis qui latent, silentium hoc perniciem affert, Deum nobis inimicum reddens. Quanto autem præstat, in conservorum odio esse, ad salutem; quam domini iram adversus nos concitari? Illorum enim quicumque, ut jam indignetur; damnum dare non poterit, quin pro medicina gratias tandem aget: Deus vero, ubi tacueris et occulueris in conservi gratiam, cum hujus pernicie; pœnas abs te extremas expetet. Quare tacendo, et Deum tibi hostem reddes, et nocebis fratri: deferendo autem hunc et indicando, et Deum habebis propitium, et fratrem lucrifacies, amicumque parabis antea furibundum, experientia, ipsi te bene fecisse, edoctum. Ne itaque vos fratribus gratificari putetis; si absurdi quid eos sectari cernatis, neque omni animi contentione ipsos arguatis. Amissa veste, an furem tantum, non furti conscium, neque indicantem, similiter pro hoste ducis? Mater nostra communis Ecclesia non vestem, sed fratrem amisit; quem diabolus clam ereptum in judaïsmo

[1] Act. xx. 27. — [2] Matth. xxv, 27.

detinet : nosti raptorem, nosti raptum : vides me doctrinæ sermonem, tanquam lucernam, accendere, ubique cum planctu quærere : et tu silens stas, neque indicas. Quæ tibi venia? Nonne pro summo habeberis inimico Ecclesiæ, teque illa hostem judicabit, et proditorem? Verum absit, ut quisquam eorum, qui hoc consilium audiunt, talem culpam admittat, fratrem ut prodat, pro quo Christus est mortuus. Christus sanguinem effudit propter ipsum : tu ne verbum quidem propter ipsum fundere sustines? Ne cunctemini hortor : sed statim hinc digressi ad hanc capturam incitemini, et quilibet vestrum mihi adducat ejusmodi morbo obnoxium. Quin absit potius, ut tot homines morbo isto teneantur. Bini et terni e vobis, aut etiam deni et viceni unum adducant : ut captura velut piscium die illo conspecta intra retia, lautiorem mensam vobis apponam. Ubi enim hodiernum consilium opere compleri videro, promptiore animo curam illorum suscipiam, eritque tam vobis, quam illis lucrum majus. Ne igitur negligatis : sed et fœminæ fœminas, et viri viros, et servi servos, et liberi liberos, et pueri pueros; singuli denique omni studio id genus morbis correptos captetis, et ita concionem proximam frequentetis, ut et a nobis laudem consequamini, et ante præconia nostra multam a Deo atque ineffabilem mercedem, quæque labores præclare sese gerentium multum excedit, referatis. Quod utinam nobis obtingat univeris, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo sit gloria Patri, simulque Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO II.

Adversus eos qui Judæorum jejunium jejunant, et adversus ipsos Judæos : dicta est autem homilia quinque diebus ante jejunium ipsorum, et cum alia prius habita esset.

I. Jam iniquum illud[1] et immundum Judæorum jejunium in foribus adest. Nolite vero mirari, si jejunium illud immundum appellavi : quod enim præter Dei mentem fit, sive sacrificium sive jejunium sit, omnium est impurissimum. Iniquum igitur ipsorum jejunium post quinque deinceps dies instat, at ego ante decem dies, vel plures cohortationem ad vos habui, ut fratres vestros præmunirem. Nemo autem orationem nostram velut intempestivam accuset, quod eam tot diebus ante præmiserimus : nam et quando febris expectatur, aut alius aliquis morbus, multo ante corpus ejus, quem febris correptura est, variis medicamentis præmuniunt medici, et antequam reipsa fiat accessus morbi, ab imminentibus illud malis vindicare festinant. Quando igitur nos quoque gravissimum imminere morbum videmus, prius ac multo ante tempore obtestamur, ut antequam nos reipsa malum invadat, remedium possit adhiberi. Propterea non ipsis illis diebus instituendam censui adhortationem, ne forte angustiis temporum impediti captare fratres vestros ac venari non possetis, sed multorum dierum spatio dato secure possetis eos, qui ejusmodi morbo laborant, indagare atque ab hac peste revocare. Ita quoque facere solent, qui nuptias ce-

[1] Vide P. Guillon, tom. XIII, p. 327-333.

lebrant, et lautas instruunt cœnas : non ipsis diebus, sed multo ante tempore piscatores piscium et avium aucupes alloquuntur, ne ullum ipsis ab angustiis temporis ad instruendam mensam impedimentum adhibeatur. Quando igitur nos quoque mensam vobis adversus Judæorum stuporem apposituri eramus, prius vos piscatores alloquimur, ut infirmiores ex fratribus vestris indagetis atque captetis, et ad audiendos sermones nostros deducatis. Quotquot igitur jam piscati estis, et intra retia captos secure tenetis, manete ac cohortationis illos sermone constringite : quotquot autem nondum præclaram illam prædam cepistis, sufficiens quinque dierum spatium habetis, ut illa captura potiamini. Expandamus igitur doctrinæ retia, circumstemus eos in orbem tanquam venatici canes, undequaque illos in leges Ecclesiæ compellamus : optimum autem illis venatorem, si videtur, beatum Paulum adhibeamus clamantem ac dicentem : « Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit[1]. » Nam et multa fera et sylvestria animalia si quando sub arbustis delitescant, ubi primum venatoris vocem exaudiunt, præ metu exiliunt, ac vocis necessitate compulsa, sæpius etiam invita clamore concitata in ipsas casses detruduntur : ita quoque fratres vestri, qui, tanquam in arbusto quodam, in judaïsmo delitescebant, si Pauli vocem audierint, facile in salutis retia incident, sat scio, et judaïcum omnem errorem abjicient. Non enim Paulus est, qui loquitur, sed Christus, qui animam ejus movet. Itaque cum clamantem illum audis ac dicentem : « Ecce » ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, » solam vocem Pauli esse puta, sensum autem et dogma Christi esse a quo intus docebatur. Sed dicet fortasse quispiam : Ergo-ne tantum circum-

[1] Galat. v, 2.

cisionis est damnum, ut totam Christi dispensationem inutilem reddat? Sic est, tantum est damnum circumcisionis non ob propriam naturam, sed ob improbitatem. Fuit olim tempus, cum utilis et necessaria lex erat: jam vero cessavit et otiosa est. Si igitur intempestive illam tibi concilies, Christi donum inutili tibi reddet. Propterea Christus vobis nihil proderit, quia non vultis accedere. Nam si quis in adulterio ac turpissimis facinoribus deprehensus carcerem habitaret, deinde cum constituendum jam esset adversus illum judicium, et sententia damnationis ferenda, veniret regis epistola, quæ cunctos carcere detentos absque ratione ac disquisitione ulla dimitteret, is qui nollet dono frui, sed judicium subire mallet ac rationem reddere, suppliciumque sustinere contenderet, beneficio non amplius uti posset. Cum enim obnoxium judicio ac sententiæ se reddidisset, sponte se ipsum regio dono privasset: ita quoque Judæis evenit. Videte namque: turpissimorum rea facinorum convicta fuerat hominum universa natura: « Omnes enim peccaverunt[1], » inquit, et tanquam carcere prævaricationis maledicto clausi erant: jam ferenda erat judicis adversus illos sententia, venit e cœlis Regis epistola, imovero Rex ipse venit, qui absque ulla disquisitione, nullamque rationem exigens omnes peccati vinculis liberavit.

II. Omnes igitur, qui accurrunt, dono fruuntur, et gratia salvi fiunt: qui vero per legem justificari volunt, etiam a gratia excident. Neque enim regia frui clementia poterunt, qui propriis viribus salutem adipisci contendunt, et sibi maledictum legis accersent, quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro. Idcirco dicit, « Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. » Nam qui ex legis operibus salvus fieri contendit, nihil habet

[1] Rom. v, 23.

commune cum gratia. Quod ipsum utique Paulus significans dicebat : « Si gratia, jam non ex operibus : alioqui » gratia jam non est gratia. Si autem ex operibus, jam non » est gratia : alioquin opus jam non est opus[1]. » Et rursus, « Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus » est. » Et rursus : « Qui in lege justificamini, a gratia ex» cidistis[2]. » Mortificatus es legi, mortuus es factus : non amplius sub jugo, non amplius sub ejus necessitate versaris : quid ergo frustra tibi et sine causa negotium exhibere contendis? At enim qua de causa nomen suum posuit hoc loco Paulus, neque simpliciter dixit : Ecce ego dico vobis? revocare voluit illis in mentem illud studium suum, qued erga judaïsmum ostenderat. Nam si quidem essem ex gentibus, inquit, et res judaïcas ignorarem, diceret fortasse aliquis, quod illius religionis mysteriis initiatus non fuissem, ac vim circumcisionis ignorarem, idcirco me ab Ecclesiæ ritibus illam ac dogmatibus ablegare. Propterea nomen suum apposuit, ea revocans illis in memoriam, quæ legis causa præstiterat, quasi diceret : Non odio circumcisionis istud ago, sed in agnitione veritatis. Ego Paulus hoc dico, Paulus ille, circumcisus octavo die, et genere Israëlita, Hebræus ex Hebræis[3], de tribu Benjamin, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam[4], qui per domos intrabam, et trahebam viros, ac mulieres, et in custodiam tradebam : quibus omnibus etiam valde stupidis persuadere possum me non odio aliquo, vel rerum judaïcarum ignoratione, sed propter eminentem scientiam Jesu Christi legem hanc tulisse. « Testificor autem rursus, inquit, omni homini » circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis adimplendæ[5]. » Quare non dixit, Denuntio autem, vel

[1] Rom. XI, 6. — [2] Galat. II, 21, et V, 4. — [3] Philip. III, 5. — [4] Act. VIII, 3. — [5] Galat. V, 3.

Præcipio autem, aut Dico autem, sed, Testificor? ut hoc verbo nobis futurum judicium in memoriam revocaret. Ubi enim testes sunt, ibi judicium et sententia. Auditorem ergo terret regii illius throni memoriam refricans, et indicans hos sermones illi testes in illa die futuros, cum unusquisque rerum a se gestarum, et eorum quæ dixit, et quæ audivit, rationem reddet. Hæc audiebant tum Galatæ; audiant vero nunc etiam qui Galatarum morbo laborant, etsi non adsunt; verumtamen per vos audiant Paulum clamantem ac dicentem : « Testificor autem omni » homini circumcidenti se, quoniam debitor est uni» versæ legis adimplendæ. » Noli enim mihi dicere unum mandatum esse circumcisionem : unum illud mandatum totum tibi jugum legis imponit. Cum enim per unam partem sub ditionem legis te subjugas, necesse est ut in reliquis imperanti morem geras : quod si non adimpleas, plane necessarium est, ut puniaris et maledictum tibi accersas. Et quemadmodum cum in laqueum passer incidit, quamvis solo pede teneatur, totum reliquum corpus interceptum est : ita qui unum mandatum legis implet, sive circumcisionem sive jejunium, totam suam potestatem per hoc unum in legem transtulit, neque fugere poterit, quamdiu illi saltem ex parte voluerit obedire. Hæc a nobis dicuntur, non ut legem accusemus, absit, sed quod abundantes gratiæ Christi divitias ostendere velimus. Non enim Christo contraria lex est : quî enim esset, cum ab ipso sit data, cum ad ipsum quasi pædagogus nos ducat? sed ob intempestivam eorum contentionem, qui ea non ut oportet utuntur, hæc omnia dicere cogimur. Illi enim sunt qui legem afficiunt contumelia, qui nimirum semel ab eo desciscere jubent, et ad Christum accedere, ac rursus illi adhærent. Quandoquidem plurimum de natura nostra benemeritam esse legem con-

fiteor ego quoque, nec unquam negaverim : sed tu qui præter legitimum tempus illi adhæres, non sinis, ut ejus utilitatis magnitudo appareat. Nam quemadmodum ea solet esse pædagogi laus maxima, si juvenis ille quem pædagogus rexit aliquando, ad temperantiam ejus custodia non amplius egeat, quod majores fecerit in virtute progressus : ita quoque legis ea laus fuerit maxima, si nos ejus subsidio non amplius egeamus. Id enim nobis beneficio legis obtigit, ut ad majorem suscipiendam philosophiam aptior anima nostra sit reddita. Itaque is qui adhuc illi assidet, neque potest quid majus quam quæ scripta sunt intueri, non magnum ex ea quæstum fecit. At ego illa derelicta, meque ad sublimiora Christi evehens dogmata, maxime illam ornare possum, quod me talem effecerit, ut potuerim eorum quæ scripta in ea sunt, exiguitatem supergressus, ad doctrinæ sublimitatem ascendere, quæ Christi beneficio nobis obtigit. Multum profuit lex naturæ nostræ, sed si sincere nos ad Christum deduxerit. Alioqui ni id fiat, etiam damnum intulit, majoribusque nos fraudavit, dum adhærere minoribus fecit, et nos in innumeris transgressionum vulneribus adhuc detinuit. Nam si cum duo medici essent, unus infirmior, alter validior, et unus adhibitis ulceribus suis remediis non potuerit ægrotum dolore ex illis orto liberare.

III. [1] « Frater tuus, relinque munus tuum ante altare, » et vade, prius reconciliare fratri tuo, et tunc veniens » offer munus tuum [2]. » Non dixit : Omitte sacrificium, ac deinde discede : sed imperfectum manere permitte, et abiens reconciliare fratri tuo. Neque tantum hoc loco id fecit, sed et alibi rursus. Nam si quis infidelem habeat uxorem, hoc est, gentilem, ejicere illam minime cogitur. « Si » quis enim, inquit, uxorem habet infidelem, et hæc con-

[1] Desunt quædam — [2] Matth. v, 23.

» sentit habitare cum illo, non dimittat illam[1] : » si vero meretricem et adulteram, ejicere minime prohibetur. « Quisquis enim, inquit, dimiserit uxorem suam excepta » fornicationis causa, facit eam mœchari[2]. » Itaque fornicationis ob causam licet dimittere. Vides benignitatem Dei ac sollicitudinem. Si gentilis sit, inquit, uxor, ne ejicias : sin meretrix, id facere non prohibeo. Si in me, inquit, impia fuerit, ne ejicias : si te injuria affecerit, nemo prohibet, quominus ejicias. Ergo-ne Deus tantum nobis honorem detulit, et nos illum pari cultu non dignabimur, sed a nostris eum uxoribus affici contumelia sinemus : idque cum maximum paratum supplicium noverimus, si salutem uxorum neglexerimus? Propterea namque mulieris te caput fecit, propterea præcepit et Paulus : « Si » quid volunt discere mulieres, domi viros suos interro» gent[3] : » ut tanquam magister, et curator, ac præfectus ad pietatem ipsam incites. Vos autem dum tempus collectæ ad Ecclesiam invitat, pigritantes non excitatis : at cum diabolus ad tubas illas invitat, prompte audientes non detinetis, sed impietatis criminibus sinitis obligari, atque ad intemperantiam pertrahi. Siquidem meretrices ac molles, et totus orchestræ chorus illuc soliti sunt concurrere. Sed quid ego fornicationes, quæ illic admittuntur commemoro? non times, ne a dæmone correpta uxor illinc revertatur? Non audisti, in priori tractatu quam clare fuerit oratione demonstratum ipsas animas Judæorum et loca in quibus congregantur a dæmonibus habitari? quomodo igitur, quæso, audes agitatis cum dæmonibus choreis ad Apostolorum cœtum redire? Quî fieri potest ut cum abieris, et cum illis communicaveris, qui Christi sanguinem effuderunt, non horreas venire, et sacræ mensæ communicare, ac pretiosi sanguinis particeps

[1] 1 Cor. vii, 12. — [2] Matth. v, 32. — [3] 1 Cor. xiv, 35.

fieri? Non horres, non times, cum talia scelera perpetres? non mensam ipsam revereris? His ego verbis vos allocutus sum, his vos illos et illi suas uxores alloquentur. « Ædificate alter alterum[1]. » Ac si quidem sit catechumenus is, qui ejusmodi morbo laborat, a vestibulo templi arceatur : sin fidelis ac mysteriis initiatus, a sacra mensa repellatur. Neque enim exhortatione ac consilio indigent cuncta peccata, sed sunt quæ brevi et celerrima solent sectione curari. Et quemadmodum inter vulnera, quæ tolerabiliora sunt, lenioribus cedunt medicamentis, quæ vero putrefacta sunt et incurabilia, quæque reliquum corpus depascuntur, acumine ferri flammaque indigent : sic nimirum et inter peccata, erga quædam prolixiori cohortatione opus est, cætera durioribus sunt reprehensionibus castiganda. Propterea jussit quoque Paulus non in omnibus cohortatione uti, sed et increpare dure sic dicens : « Quam ob causam increpa illos dure[2]. » Increpemus igitur illos jam dure, ut cum ob priora fuerint pudore suffusi, seque ipsos condemnarint, non amplius detrimentum ex iniqui jejunii observatione patiantur. Quas ob res ego quoque a cohortatione deinceps abstinens obtestor et clamo, « Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit anathema[3] : » quonam autem majori argumento a se non amari Dominum potest ullus ostendere, quam si festis illorum communicet, a quo ille fuit occisus? Hos non ego percussi anathemate, sed Paulus : imovero non jam Paulus, sed Christus, qui per illum loquitur, et in præcedentibus dixit, « Quoniam qui in lege justificantur, a gratia » exciderunt[4]. » Hæc illis verba dicite, ac sententias illis recitate, cumque omni cum studio ac diligentia salvos eos feceritis, et ex diaboli faucibus eripueritis, in die jejunii nobis adducite, ut et promissi reliquam partem præstan-

[1] 1 Thess. v, 11. — [2] Tit. 1, 13. — [3] 1 Cor. xvi, 22. — [4] Galat. v, 4.

tes uno consensu unoque ore cum fratribus nostris glorificemus Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi, quoniam ipsi gloria in sæcula. Amen.

ORATIO III.

In eos qui primo Pascha jejunant.

I. Rursus necessarium quoddam[1] et urgens negotium eorum, quæ nuper dicta sunt, seriem interrumpens ad se ipsum orationem traducit, et a susceptis cum hæreticis certaminibus hodie nos abducit. Nam nos quidem rursus de Unigeniti gloria verba facere ad Charitatem Vestram parati eramus : sed eorum qui primo Pascha jejunant importuna contentio doctrinam omnem nostram cogit hodierno die totam in eis curandis occupari. Nam et bonus pastor non lupos abigit solum, sed et pecudes ægrotantes cum omni sollicitudine curat : quid enim prodest, quod ferarum ora greges evitent, si morbis confecti moriantur? Sic et optimus imperator non machinas tantum propulsat, sed antea seditione commotam urbem cum se ipsa reconciliat, cum probe noverit nihil externam victoriam profuturam, quandiu intus civilia bella permanserint. Ut autem intelligas ad interitum ac perniciem nihil æque ac seditionem et contentionem valere, audi quid Christus dicat : « Regnum in se ipsum divisum non stabit[2]. » Tametsi quid regno potentius, ubi pecuniarum proventus, et arma et muri et propugnacula et tantus militum numerus et equi et alia innumera, quæ multas vires suppeditant ? Verumtamen tanta potentia dissipatur cum per dissidium in se ipsam insurgit. Nihil enim imbecillitatem adeo pa-

[1] Vide D. Guillon, tom. XIII, p. 336. — [2] Matth. XII, 25.

rere solet, ut rixa et contentio : quemadmodum nihil adeo vires et potentiam, ac charitas et concordia. Quod cum intelligeret Salomon, dicebat, « Frater qui adjuvatur » a fratre quasi civitas firma, et clausum vecte regnum [1]. » Vides quanta sit vis concordiæ? quantum contentionis detrimentum? regnum seditione divisum dissolvitur, duo vero in unum juncti et inter se devincti magis quam ullum propugnaculum sunt insuperabiles. Ac scio equidem per Dei gratiam potiorem hujus gregis partem ab hac ægritudine immunem esse, et paucos morbum invasisse, non tamen idcirco est curatio negligenda. Nam etsi decem tantum, etsi quinque, etsi duo, etsi unus tantum esset ægrotus, ne sic quidem negligi oporteret. Licet enim vel unus sit vilis et abjectus, frater tamen est propter quem mortuus est Christus, et magnam vilium rationem habet Christus. « Quicumque scandalizaverit, inquit, unum de » pusillis istis, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria » in collo ejus, et demergatur in mare : » et rursus, « Quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi » fecistis : » et rursus, « Non est voluntas ante Patrem ves- » trum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis [2]. » Annon igitur absurdum est, si cum Christus pusillorum tantam curam gerat, nos eos præ desidia contemnamus? Noli hoc dicere, unus est, sed, unus contemptus morbum transmittet ad cæteros : « Modicum enim fermen- » tum, inquit, totam massam fermentat [3]. » Atque hoc est quod omnia perdit ac destruit, quod pusillos aspernemur : propterea magna fiunt ulcera, quemadmodum fere fit, ut magna fiant exigua, si conveniens cura sit adhibita. Hoc igitur primum illis dicimus, contentione pugnaque pejus nihil esse, aut si Ecclesia discerpatur, et tunica ea, quam

[1] Prov. XVIII, 19. — [2] Matth. XVI, 6; XVIII, 14, et XXV, 45. — [3] Galat. V, 9.

disrumpere latrones non ausi sunt, in multas partes dividatur. Non sufficiunt reliquæ hæreses, nisi nos ipsi nos dividamus? Non tu Paulum dicentem audis, « Quod si » invicem mordetis, et comeditis, videte ne ab invicem » consumamini[1] ? » Extra gregem ambulas, et leonem foris circumeuntem non times? « Adversarius enim vester » tanquam leo circuit, inquit, rugiens et quærens quem » rapiat[2]. » Vide sapientiam pastoris : neque reliquit intus inter oves, ne gregem perterrefaceret : neque ab exteris locis abegit, ut belluæ metu cunctos intus cogeret. Non revereris patrem? inimicum reformida : si te ipsum a grege avulseris, ille sine dubio te excipiet. Poterat quidem etiam ab exteris locis illum Christus abigere : sed ut efficeret, ut vigilares, ac sollicitus esses, atque ad matrem semper confugeres, foris illum rugire permisit, ut qui sunt intus, dum vocem illius audiunt magis copulentur, et ad se mutuo confugiant. Ita quoque matres faciunt liberorum amantes, flentes infantulos frequenter se lupis devorandos objecturas minantur, non ut objiciantur, sed ut desinant indignari. Propterea Christus omnia fecit, ut pacem colamus, ut conjuncti inter nos simus.

II. Idcirco etiam Paulus cum Corinthios multis magnisque de rebus accusare posset ac reprehendere, nulla de re alia prius quam de ista accusavit. Sed cum de fornicatione posset illos accusare, de arrogantia, de profanis judiciis, de conviviis in fanis idolorum, quodque mulieres quidem capita non velarent, homines autem id agerent, et cum his omnibus ob neglectum pauperum et innatam illis ob dona spiritus arrogantiam, et de corporum resurrectione : cum etiam præter hæc omnia posset illos ob contentiones ac dissidia inter illos exorta castigare, prætermissis cæteris omnibus illud prius corrigit.

[1] Galat. v, 15. — [2] 1 Petr. v, 8.

Ac nisi forte videar tædium parere, id ex ipsis Pauli verbis ostendam, cum de omnibus illis eos posset accusare, nihil præ isto correctum ab illo fuisse. Nam illos quidem esse fornicatos audi quo pacto narret : « Omnino auditur » inter vos fornicatio[1]. » Porro inflatos etiam illos fuisse, et in superbiam elatos : « Tanquam non venturus sim ad » vos, sic inflati sunt quidam[2]. » Quod autem rursus foris, et apud profanos judicio contenderent : « Audet ali» quis vestrum habens negotium adversus alterum judicari » apud infideles[3] ? » Quod autem idolothyta comederent, « Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ » dæmoniorum[4]. » Quodque mulieres minime velarentur, sed viri contra velarentur, audi quibus verbis eos castiget : « Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, de» turpat caput suum : omnis autem mulier orans aut pro» phetans non velato capite, deturpat caput suum[5]. » At illos pauperes contempsisse significavit etiam cum dixit : « Alius quidem esurit, alius autem ebrius est : » et rursus, « Aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, » qui non habent[6] ? » Quoniam autem ad majora dona cuncti cupide accedebant, et minora nemo recipiebat, sic ait : « Numquid omnes Apostoli ? numquid omnes Pro» phetæ ? » Porro de resurrectione quoque dubitasse illos ex his colliges : « Sed dicet aliquis, Quomodo resurgunt » mortui ? quali autem corpore veniunt[7] ? » Verumtamen cum multa posset illis vitio vertere, nihil ei fuit antiquius, quam ut de dissidio et contentione cum illis ageret : itaque jam inde a principio Epistolæ sic ait : « Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, » ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schis» mata[8]. » Sciebat quippe, sciebat probe hoc esse quod

[1] I Cor. v, 1. — [2] Id. iv, 19. — [3] Id. vi, 1. — [4] Id. x, 21. — [5] Id. xi, 4. — [6] Ibid. 2. — [7] Id. xii, 29, et xv, 35. — [8] Id. i, 14.

præ cæteris urgebat. Fornicator si frequenter in Ecclesiam ingrediatur, et superbus, aut qui vitio quovis alio laboret, cito, dum assidue doctrina fruitur, illud expellet, et pristinam recipiet sanitatem : qui vero se ipsum ab hoc conventu sejunxerit, et patrum se doctrinæ subtraxerit, atque a medici officina procul recesserit, quamvis sano corpore esse videatur, quamprimum in morbum incidet. Et quemadmodum optimus medicus sedata prius et extincta febri ; deinde ulceribus ac ruptionibus medetur : ita fecit et Paulus, prius dissensione sublata, tum demum singulorum vulnera membrorum curavit. Propterea quoque de hoc ante omnia verba facit, ut neque inter se dissideant, neque proprios sibi rectores assignent, neve multas in partes dividant Christi corpus. Hæc autem non illis solum dicebat, sed et his post illos qui eodem morbo laborant, quos equidem sciscitarer lubens, quid sit Pascha ? quid sit Quadragesima ? et quid sit judaïcum, quid sit nostrum : aut quam ob causam illud quidem semel annis singulis fieret, hoc vero singulis in collectis celebretur : quid sibi velint azyma, et alia his multo plura, quæ ad hoc pertinent argumentum. Tum vero probe cognoscetis, quam intempestiva illorum sit contentio, qui ne rationem quidem reddere de illis possunt quæ faciunt, licet omnibus sint sapientiores, neque discant ex cæteris, quod damnandum est maxime, cum nec ipsi sciant, neque eos qui sciunt duces sequantur, sed temere inconsultæ cuidam consuetudini res suas permittentes in barathra et præcipitia ferantur.

III. Quis porro sapiens est illorum sermo, cum hæc illis objicimus ? Vos, inquiunt, nonne hoc jejunium antea observabatis ? Hoc vero tuum non est mihi dicere, sed hoc ipse tibi jure dixerim, nos quoque sic antea jejunasse, verumtamen temporum observationi præferendam concor-

diam censuisse: quodque Galatis dicebat Paulus, hoc et vobis ipse dico: « Estote sicut ego, quia et ego sicut vos[1]. » Quid hoc porro sibi vult? Persuaserat illis, ut a circumcisione discederent, sabbata aspernarentur, et dies et alia cuncta legis instituta: deinde, quoniam illos vereri cernebat ac reformidare, ne forte trangressionis pœnam ac supplicium sustinerent, suo illis exemplo animum addit, cum ait, « Estote sicut ego, quia et ego sicut vos. » Num enim ex gentibus, inquit, veni? num legalis conversationis imperitus eram, aut pœnæ quæ lege transgredientibus est proposita? « Hebræus sum ex Hebræis secundum legem » Pharisæus, secundum æmulationem persequens Eccle- » siam: sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum » propter Christum detrimenta[2]. » Hoc est, semel ab illis discessi. Estote ergo sicut et ego: nam et sicut vos eram. Quid autem de me loquor? trecenti patres, vel etiam plures, cum in regione Bithyniæ convenissent, hæc decreverunt: et tu illos omnes probro afficis? Duorum enim alterum, aut illos inscitiæ condemnas, quasi non satis accurate novissent, aut timiditatis, quasi novissent quidem, sed dissimulassent, ac veritatem prodidissent. Cum enim non stes iis, quæ ab illis decreta sunt, hæc omnia sequuntur. Multæ vero sapientiæ ac fortitudinis specimen ab illis editum fuisse tum temporis, omnia quæ accidere testantur. Nam sapientiam quidem illorum, quæ tum edita est fides indicat, quæ et hæreticorum os obturavit, et tanquam murus inexpugnabilis omnes illorum insidias propulsavit: fortitudinem autem persecutio, quæ paulo ante sedata fuerat, et quod Ecclesiis fuerat illatum bellum. Tanquam enim strenui quidam bellatores innumeris tropæis erectis, ac multis exceptis vulneribus undique tum Ecclesiarum præsules revertebantur stigmata Christi portantes,

[1] Galat. IV, 12. — [2] Philip. III, 5.

qui plurima poterant enumerare supplicia, quæ confessionis ergo toleraverant. Siquidem alii poterant metalla narrare, ac miserias, quas ibi passi fuerant, alii bonorum omnium publicationes, alii famem, alii frequentia vulnera, dum aliis latera deraderentur, aliis terga contunderentur, alii effossos oculos, alii parte aliqua corporis propter Christum se fuisse mutilatos poterant indicare. Atque ex his athletis collecta tum fuerat synodus universa, communique definitione fidei hoc quoque decreverunt, ut simul unoque consensu festum istud celebraretur. Ergo-ne qui fidem temporibus adeo difficilibus non prodiderunt, hi propter dierum observationem dissimulatione uti potuerunt? Vide quid agas, dum tantos patres condemnas, adeo fortes, adeoque sapientes. Nam si Publicanum condemnans Pharisæus omnia bona perdidit, quæ habebat: qua venia dignus, qua defensione censeberis, qui adversus tot doctores Deo charos, idque injuria et contra rationem insurgas? Non audisti Christum dicentem, « Ubi duo » vel tres sunt in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum[1]? » Quod si ubi duo tresve sunt, medius est Christus; ubi trecenti ac multo plures aderant, multo magis aderat, omniaque designabat ac decernebat. At tu non illos tantum condemnas, sed et orbem terrarum universum, qui sententiam illorum comprobavit. An vero Judæos etiam universi orbis terrarum patribus sapientiores arbitraris, homines, inquam, patriis ritibus orbatos, et qui ne ullum quidem festum celebrant? Nam nec apud illos azyma esse, nec Pascha; multos quippe dicere istud audio Pascha esse cum azymo; sed apud illos non esse azyma, ex his legislatoris verbis collige, « Non poteritis » facere Pascha in ulla urbium tuarum, quas Dominus Deus » tuus dat tibi, sed in loco, in quo invocatum fuerit nomen

[1] Matth. XVIII, 20.

» ejus[1] : » de Jerusalem loquens. Vides quo pacto, cum in unam urbem festum inclusisset, deinceps et ipsam urbem everterit, ut vel invitos illos ab illa religione revocaret? Nulli enim dubium, quin Deus quæ erant consecutura prævideret. Quam igitur ob causam illic eos ex toto terrarum orbe congregavit, cum fore prævideret, ut civitas vastaretur? Annon hinc liquet illum tolli festivitatem voluisse? Deus illam sustulit, et tu Judæos sectaris, de quibus ait Propheta, « Et quis cæcus, nisi pueri mei, et sur» dus, nisi qui dominantur eorum[2]? » Erga quem enim illi non fuerunt ingrati ac stupidi? erga Apostolos, erga Prophetas, erga doctores suos? Quid autem opus est de doctoribus ac Prophetis verba facere, cum et ipsos liberos suos occiderint? « Immolarunt enim filios suos et filias suas » dæmoniis. » Naturam ignorarunt, num igitur quæso dies erant observaturi? propinquitatem conculcarunt, et filiorum obliti sunt, Dei ipsius, a quo conditi fuerant, sunt obliti. « Deum enim, inquit, dereliquisti, qui te genuerat, » et oblitus es Dei nutrientis te[3]. » Deum dereliquerunt, et solemnitates erant observaturi? quis hoc dicat? siquidem Christus etiam idcirco cum illis Pascha fecit, non ut nos cum illis faciamus, sed ut per umbram veritatem introduceret. Nam et circumcisionem passus est, et sabbata servavit, et festa celebravit, et azyma comedit, et hæc omnia Jerosolymis peregit; sed nulli tamen horum nos obnoxii sumus, ac clamat Paulus dicens, « Si circumci» damini, Christus vobis nihil proderit[4]. » Et de azymis rursus, « Itaque festum celebremus, non in fermento ve» teri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azy» mis sinceritatis et veritatis[5]. » Nostra enim azyma sunt

[1] Deut. XVI, 5. — [2] Isai. XLII, 16. — [3] Deut. XXXII, 8. — [4] Galat. V, 2. — [5] I Cor. V, 8.

non farina commixta, sed conversatio sincera et vita per virtutem transacta.

IV. Quam igitur ob causam tum temporis fecit Christus? quoniam vetus Pascha futuri erat figura, veritatem autem oportuit addi figuræ, cum prius umbram ostendisset, veritatem deinde in eadem mensa induxit: porro jam illata veritate, umbra deinceps absconditur, neque jam amplius tempestiva est. Noli ergo hoc obtendere, sed mihi illud ostende, ita fieri Christum jussisse. Nam ego quidem contrarium ostendo, non modo non jussisse dies observari, sed etiam ab hac nos necessitate liberasse. Audi sane quid dicat Paulus, cum vero Paulum dico, dico Christum: ipse enim est qui Pauli animam movet: quid igitur iste dicit? « Dies observatis et menses, et tempora, et annos. » Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis[1]: » et rursus, « Quotiescumque manducabitis panem hunc, et » calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis[2]. » Quotiescumque vero cum dixerit, permisit hoc ejus arbitrio, qui accedit, eumque omni dierum observatione liberavit. Non enim idem sunt Pascha et Quadragesima: sed aliud Pascha, aliud Quadragesima: siquidem Quadragesima semel in anno fit, Pascha vero ter in hebdomada, nonnunquam etiam quater (4), vel potius quotiescumque volumus. Est enim Pascha non jejunium, sed oblatio, et sacrificium, quod in singulis fit collectis. Hoc autem ita esse, collige ex his Pauli verbis, « Pascha nostrum pro nobis » immolatus est Christus, et, Quotiescumque manducabitis » panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annun» tiabitis[3]. » Itaque quotiescumque cum conscientia munda accedis, Pascha celebras, non quando jejunas, sed quando sacrificii illius fis particeps. « Quotiescumque enim man» ducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Do-

[1] Galat. IV, 10. — [2] 1 Cor. XI, 26. — [3] Id. V, 7, et XI, 26.

» mini annuntiabitis. » Pascha vero est mortem annuntiare. Nam quæ hodie fit oblatio, quæque hesterno die celebrata est, et quæ singulis diebus, similis est et eadem cum ea, quæ die illa sabbati facta est, et nihilo fuit illa venerabilior ista, neque vilior hæc quam illa, sed una eademque pariter tremenda et salutaris. Quam igitur ob causam jejunamus, inquit, per hos dies quadraginta? Multi quondam temere ac sine judicio, præcipue vero hoc tempore quo Christus ea tradidit, ad sacra mysteria accedebant. Cum igitur intelligerent Patres, quantum ex temerario accessu detrimenti caperetur, convenientes quadraginta dies jejunii, precum, auditionis verbi Dei, et conventuum designarunt, ut in his diebus omnes per preces, per eleemosynam, per jejunium, per vigilias, per lacrymas, per confessionem ac per cætera omnia diligenter expurgati, ita pro captu nostro cum conscientia pura accedamus. Porro illos hac sua condescensione magnum quid et egregium præstitisse, dum effecerunt, ut in jejunii consuetudinem veniremus, inde constat. Nam nos quidem si toto anno clamare ac jejunium prædicare non cessemus, nemo verbis nostris animum attendit: quod si tantum Quadragesimæ tempus advenerit, licet cohortetur nemo, licet consilium det nemo, etiam is, qui negligentissimus fuerit, excitatur, et oblatum ab ipso tempore consilium et cohortationem admittit. Si igitur interroget te Judæus et Gentilis qua de causa jejunes, ne dicas propter Pascha, neque propter crucem: sic enim ansam illi nos arguendi præberes. Neque enim ob Pascha jejunamus, neque ob crucem, sed ob peccata nostra, quoniam ad mysteria sumus accessuri: nam alioqui Pascha non jejunii, neque luctus, sed gaudii et exultationis est occasio. Crux enim peccatum sustulit, expiatio fuit orbis terrarum, inveterati odii reconciliatio, januas cœli aperuit, eos qui odiosi

erant, amicos reddidit, in cœlum reduxit, naturam nostram in throni dextera collocavit, alia nobis innumera bona largita est. Non igitur lugere ac mœrore contrahi oportet, sed horum omnium causa gaudere ac lætari. Propterea quoque dixit Paulus : « Mihi autem absit gloriari, » nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi[1] : » et rursus, « Commendat autem charitatem suam Deus erga nos : » quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro » nobis mortuus est[2] : » et Joannes ita plane loquitur : « Sic enim Deus dilexit mundum. » Quomodo, quæso? et aliis omnibus prætermissis crucem posuit. Cum enim dixisset, « Sic Deus dilexit mundum, adjecit, ut Filium » suum unigenitum daret, » ut crucifigeretur, « Ut omnis, » qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æter» nam[3]. » Si ergo charitatis occasio crux est, et gloriatio, ne dicamus nos ejus causa lugere. Non enim ob illam lugemus, absit, sed ob nostra peccata. Idcirco jejunamus.

V. Sane catechumenus nunquam Pascha celebrat, quamvis jejunet singulis annis, quoniam oblationi non communicat, quemadmodum et qui non jejunat, si cum pura accedat conscientia, Pascha celebrat, sive hodie, sive cras, sive alio quovis tempore communionis fiat particeps. Non enim ex temporum observatione, sed ex pura conscentia optimus judicatur accessus. At nos contrarium agimus, mentem quidem non expurgamus, sed si die illo accedamus, celebrare nos Pascha censemus, quantumvis peccatis redundemus. Sed non ita se res habet, non ita plane, verum licet vel in ipso sabbato cum prava accesseris conscientia, excidisti a communione, et non celebrato Pascha recessisti : quemadmodum contra, licet hodie communices abstersis peccatis, diligenter Pascha celebrasti. Hanc igitur diligentiam oporteret ac vehemen

[1] Galat. VI, 14. — [2] Rom. V, 8. — [3] Joan. III, 16.

tiam non in temporum observatione, sed in accessu servare : et quemadmodum quidvis perpeti malletis, quam consuetudinem immutare : ita negligere quidem hoc oporteret, quidvis autem perpeti ac perficere, ut ne cum peccatis accederetis. Ut enim intelligas Deum nullam temporum et observationis istius habere rationem, audi eum judicium exercentem : « Esurientem me vidistis, inquit, » et aluistis me : sitientem, et dedistis mihi potum : nu- » dum et operuistis me [1] : » et his qui a sinistris sunt contraria exprobrat. Et rursus alium introducens ob recordationem injuriarum castigat : « Serve enim, inquit, nequam, » omne debitum illud dimisi tibi, nonne oportuit et te » misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum [2] ? » Rursus virgines, quoniam oleum in lampadibus non habebant, a thalamo sponsi exclusit [3] : alium, quod nuptialem vestem non habens esset ingressus, sed sordidis esset vestimentis indutus, fornicatione et impuritate coopertus : quod autem hoc vel illo mense Pascha fecerit, nemo unquam punitus est, aut reprehensus. Sed quid ego de nobis loquor ab omni ejusmodi quavis necessitate liberatis, et quorum conversatio sursum in cœlis est, ubi menses et sol et luna, et annorum non est circuitus ? Ne apud Judæos quidem, si quis diligenter animum attendere voluerit, temporis magnam habitam esse rationem videbit, sed Jerosolymorum illi fuisse locum antelatum. Nam quoniam ad Moysem accedentes dicebant : « Immundi sumus super » animam, quomodo non fraudabimur ad offerendum dona » Domino ? State istic, inquit, et offeremus ad Deum : » Deinde cum retulisset, legem detulit, quæ præcipiebat, « Si quis immundus fuerit super animam vel in via longa, » et primo mense Pascha facere non potuerit, faciet in » secundo [4]. » Ergo-ne apud Judæos temporis solvitur ob-

[1] Matth. xxv, 35. — [2] Id. xviii, 32. — [3] Id. xxv, 7. — [4] Num. ix, 7 et 10.

servatio, ut Jerosolymis Pascha celebretur : et tu concordiam cum Ecclesia tempori non anteferes, sed ut dies observare videaris, communem omnium nostrum matrem injuria afficies, et conventum sacrum divides? Quis igitur venia te dignum censebit, qui nulla de causa talia peccare velis? Quid autem de Judæis loquor? Nam ne nos quidem etiam si vehementer cupiamus et annitamur, diem illum omnino observare posse, quo crucifixus est, inde constat. Licet enim transgressores Judæi non fuissent, neque ingrati fuissent, neque stupidi, neque desides ac contemptores, neque a paternis ritibus excidissent, sed eos etiamnum diligenter observarent, ne sic quidem fieri posset, ut nos illorum vestigiis insistendo diem istum quo crucifixus est, et Pascha celebravit, assequeremur. Quo vero pacto, ego dicam. Quando crucifixus est, tum primus dies azymorum erat, et Parasceve : hæc enim utraque fieri nequit, ut perpetuo concurrant. Ecce namque primus dies azymorum hoc anno in dominicum diem incidit, et omnino necesse est, ut tota hebdomada jejunemus, et cum passio præterierit, et crux advenerit, et resurrectio, nos adhuc jejunantes maneamus. Et sæpenumero istud accidit, ut post crucem, post resurrectionem, hebdomada nondum absoluta jejunium observemus. Ita nulla temporis est observatio.

VI. Ne igitur contendamus, neve illud dicamus, Tanto tempore jejunavi, et nunc morem mutabo. Propter hoc ipsum muta, quod tam multo tempore fueris ab Ecclesia divisus, ad matrem deinceps revertere. Nemo dicit : Quandoquidem tanto tempore inimicitias exercui, nunc reconciliari me pudet. Est enim pudor et ignominia non in melius mutari, sed in importuna contentione persistere. Hoc Judæos etiam perdidit, qui dum veterem consuetudinem semper inquirunt, ad impietatem devolvebantur, sed quid

ego de jejunio dierumque observatione verba facio? Paulus legem servare non desinebat, et multos labores ac sudores sustinebat, et multas peregrinationes, multasque alias ærumnas tolerabat, atque omnes coætaneos suos diligenti religionis illius observatione superabat : verumtamen postquam ad summum religionis illius fastigium pervenerat, cum intellexisset in perniciem ac detrimentum se cuncta præstare, confestim mutatus est. Nec apud se dixit : Quid hoc rei est? Tanto studio fraudor? tantum laborem amitto? imovero propter hoc ipsum citius est mutatus, ne detrimentum illud iterum pateretur, ac justitiam ex lege contempsit, ut fidei justitiam acciperet, et clamat dicens : « Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus » sum propter Christum detrimenta [1]. Si offers munus » tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus » habet aliquid adversum te, vade prius reconciliare fra» tri tuo, et tunc veniens offer munus tuum [2]. » Quid ais? Si frater quidem tuus habeat aliquid adversum te, sacrificium ut offeras tibi non permittit, donec reconciliatus illi fueris; cum vero tota Ecclesia, et tam multi Patres habeant adversum te, audes ac sustines non deposito prius importuno hoc odio ad sacrorum participationem mysteriorum accedere? Et quo pacto poteris sic affectus Pascha celebrare? Hæc a me non ad illos tantum dicuntur, sed etiam ad vos qui sani estis, ut quotquot tales esse videritis, cum multa diligentia et lenitate selectos congregetis, atque ad matrem ipsos reducatis. Licet resistant, licet resiliant, licet aliud quidvis faciant, ne defatigemur, donec eis persuaserimus. Nihil enim est, quod cum pace valeat, et concordia comparari. Propterea quoque cum ingreditur Pater non prius ad hanc sedem ascendit, quam vobis omnibus pacem fuerit precatus, et cum surgit, non prius

[1] Philip. III, 7. — [2] Matth. v, 23.

docere vos incipit, quam omnibus pacem dederit. Sacerdotes etiam cum fuerint benedicturi, ubi prius hoc vobis apprecati fuerint, deinceps incipiunt benedicere. Et vero diaconus dum cum aliis precari jubet, hoc quoque imperat in oratione, ut Angelum pacis rogemus, et quæ proposita sunt cuncta pacifica, et ab hoc conventu vos dimittens hoc vobis precatur dicens : « In pace discedite : » et nihil in universum potest vel dici vel fieri sine ista. Est enim hæc nutrix ac mater nostra, quæ multo cum studio ac diligentia nos fovet. Pacem porro dico non hanc a sola appellatione, neque illam quæ in mensæ communione consistit, sed pacem secundum Deum, quæ ex spirituali concordia nascitur, quam multi nunc dissipant, a quibus res nostræ intempestiva quadam contentione destruuntur et res Judæorum augentur, dum eos fide digniores doctores quam suos Patres arbitrantur, et Christi parricidis de passione credunt, quo quid absurdius fieri possit? Nescitis illud figuram, hoc veritatem fuisse? Vide namque quantum sit discrimen. Illud corporalem mortem prohibebat, hoc iram sedavit, quæ adversus universum terrarum orbem ferebatur : illud ab Ægypto vindicavit, hoc ab idololatria liberavit : illud Pharaonem, hoc diabolum suffocavit : post illud Palæstina, post hoc cœlum. Quid igitur lucernæ assides, cum Sol apparuerit? cur quæso lacte vis nutriri, cum cibus tibi solidus præbeatur? Propterea lacte nutritus es, ne lacte contentus esses : propterea tibi lucerna apparuit, ut ad Solem deducereris. Cum igitur res perfectiores advenerint, ad priores ne recurramus, neque dies et tempora et annos observemus, sed ubique diligenter Ecclesiam sequamur, et charitatem ac pacem omnibus præferamus. Licet enim Ecclesia falleretur, non tantum laudis ac lucri ex temporum exacta ratione, quantum vituperii ex divisione ac schismate nasceretur : jamvero nullam ego tem-

poris rationem habeo, quandoquidem neque habet Deus, quemadmodum demonstravimus, cum hac de re multi habiti fuerint a me sermones : sed unum id quæro, ut in pace concordiaque cuncta faciamus, ne dum nos jejunamus, ac populus omnis, et preces pro terrarum orbe fundunt sacerdotes, tu ebrietati domi vaces. Cogita quam hoc sit operationis diabolicæ, nec unum solum, nec duo, nec tria, sed multo plura peccata secum trahat. A grege te divellit, et efficit, ut tam multos patres condemnes, in contentiones præcipitat, ad Judæos expellit, scandalum te rursus et domesticis et alienis proponit. Quî namque poterimus illos reprehendere, si domi maneant, cum tu ad illos curras? Neque vero hæc solum peccata sunt, sed quod magnum detrimentum capiatur, cum neque Scripturis, neque concionibus, neque benedictione, neque communibus precibus in jejuniis illis fruaris, sed cum prava conscientia totum illud tempus traducas metuens ac tremens, ne deprehendaris tanquam alienigena quidam et peregrinus, cum te oporteret cum fiducia, et voluptate, cum lætitia, cum omni libertate simul cum Ecclesia cuncta perficere. Neque enim Ecclesia exactam rationem temporum novit : sed quoniam ab initio Patribus visum est loco dissitis simul convenire, atque hunc diem definire, consensum ubique plurimi faciens, et concordiam diligens, quod mandatum fuit amplexa est. Fieri quippe non posse, ut vel nos vel vos, vel alius quivis ipsum dominicum diem assequatur, sufficienter est in præcedentibus demonstratum. Ne igitur cum umbra digladiemur, neque de rebus vulgaribus contendentes in magnis nos ipsos lædamus. Nam hoc vel illo tempore jejunare nullum est crimen : Ecclesiam autem dividere, ac contentionibus vacare, et discordias serere, seque sacro conventu perpetuo privare, venia caret, criminatione dignum, et multo supplicio est obnoxium. Ac

poterant quidem plura dici, verum iis qui attenti fuerint, ea quæ jam sunt dicta sufficiunt : minus attentis autem, neque si plura dicantur, quidquam proderit. Quocirca finem hic dicendi facientes omnes simul fratres nostros oremus ut ad nos redeant, et pacem amplectantur, ab importuna contentione discedant, et his ineptiis neglectis mentem et cogitationem attollant, atque a temporum observatione liberentur, ut uno omnes animo, atque uno ore glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO IV.

Contra Judæos, in tubas Paschatis eorum Antiochiæ habita in magna Ecclesia.

I. Rursus infelices illi[1], mortaliumque omnium miserrimi Judæi jejunaturi sunt : rursus Christi gregem muniamus necesse est. Quandoquidem et pastores, quandiu noxia bestia molesta non est, sub ilicem aut populum porrecti, fistula canunt, sinentes oves libere pro suo arbitratu pascere : verum simul atque senserint alicunde luporum incursionem imminere, mox abjecta fistula, fundam arripiunt, et omisso calamo, fustibus et saxis obarmant sese, proque ovili consistentes, magno clamore, ingentique ululatu vociferantes, frequenter ipso clamore feram, priusquam irrumpat, abigunt. Itidem et nos superioribus diebus in Scriptura, velut in prato ludentes choreasque ducentes, nihil in enarratione attigimus contentiosi sermonis : eo

[1] Vide D. Guillon, tom. XIII, p. 337-339.

quod nullus esset, qui nobis obturbaret, aut molestus esset. Cæterum quoniam hodie lupis omnibus sæviores Judæi, oves nobis circumvallaturi sunt ad pugnos et pugnam accingamur oportet, ne quid nobis ereptum cedat in prædam ferarum. Ne vero mirum vobis videatur, si cum jejunium illud post decem et eo amplius dies venturum sit, nos ab hoc statim tempore munimus et armamus animas vestras : quandoquidem et inter agricolas qui vigilantes et industrii sunt, cum habent vicinum torrentem, qui vexat, læditque segetem, non adventante hyeme, sed tempus illud prævertentes et ripas obsepiunt, et aggeres erigunt, et fossas agunt, denique modis omnibus sese præparant adversus torrentis futuram violentiam. Dum enim tranquillus est, atque angustus, facile est illi admoliri manus : verum posteaquam increvit, multoque aquarum impetu fertur violentus, non perinde facile est exundanti obsistere. Eoque multo ante tempore præveniunt illius eruptionem, undequaque præparantes quidquid agros possit tutos reddere. Sic et milites, et nautæ, et agricolæ, et messores facere consueverunt. Siquidem milites priusquam veniat pugnandi tempus, et thoracem abstergunt, et scutum circumspiciunt, et frenos apparant, et equos omni diligentia nutriunt, cæteraque omnia recte diligenterque curant. Similiter et nautæ priusquam navim in portum detrahant : et carinam apparant, et instaurant latera ; et remos dolant, et vela consarcinant, denique quidquid præterea ad totius navis armaturam pertinet, diligenter accurant : messores item multis ante diebus et falces acuunt, et aream præparant, boves item et currum, breviter quidquid ipsis ad messem et trituram conducibile judicant. Imo videas omnes homines, si quid rerum agendum est, prius ad eas apparatum facere ; ut cum advenerit rei gerendæ tempus, facilæ conficiant, quod est opus. Hos igitur et

nos imitantes, multis ante diebus præmunimus animas vestras, exhortantes vos, ut impium hoc Judæorum et sceleratum jejunium fugiatis. Neque enim ita dixeris : Jejunant; quin potius illud mihi ostendito, eos ex Dei sententia jejunare. Quod ni id fiat, quavis ebrietate sceleratius est jejunium. Neque enim solum considerandum est quid ab istis fiat, verum illud etiam observandum, quam ob causam faciant. Etenim quod fit juxta Dei voluntatem, quamvis videatur improbum esse, omnium optimum est. Contra, quod fit præter Dei voluntatem et placitum, etsi putetur optimum, tamen est omnium pessimum et iniquissimum. Etiam si quis occidat hominem, ita volente Deo, quavis humanitate melius est hoc homicidium. Rursus si quis parcat, et humanitatis officium collocarit in quempiam præter Dei sententiam, quavis cæde sceleratior est hæc indulgentia. Non enim ipsa rerum natura facit ut eadem vel bona sint vel mala, sed Dei placitum.

II. Ut autem intelligas hoc esse verum, audi. Achab, cum regem quemdam Syrorum cepisset, contra Dei voluntatem dedit vitam, et assessu dignatus est, denique multa cum honorificentia dimisit. Mox Propheta quispiam accedens, dixit ad sibi proximum : « In sermone Domini » percute me, ille vero noluit eum percutere. Dixit igitur » ad illum; Eo quod non audisti vocem Domini, ecce tu » recedes a me, et percutiet te leo. Discessit ab illo, et » reperit eum leo, et percussit. Ac reperit alium hominem, » cui dixit : Percute me. Et percussit eum homo ille, vul» neravitque eum, ac ille sibi obligavit faciem[1]. » Quid hoc stupore dignius fieri possit? qui percussit Prophetam, evasit incolumis : qui pepercit, dedit pœnas : nimirum ut intelligeres, in jussis divinis non oportere curiosum esse, examinareque rerum quæ præcipiuntur naturam, sed nihil

[1] 3 Reg. xx, 35-38.

aliud quam obtemperare. Etenim ne prior ille veritus parceret Prophetæ, non dixit illi simpliciter, « Percute me, » sed addidit, « In sermone Domini : » hoc est, Deus præcepit, ne quære ulterius. Rex est qui hanc præscribit legem : revere jubentis auctoritatem, summaque cum animi promptitudine obtempera. At id facere non sustinuit, eoque pœnas dedit gravissimas, suo exemplo posteros adhortans, ut quidquid præceperit Deus, ei per omnia obtemperarent, moremque gererent. Dein cum posterior ille percussisset eum, et vulnerasset, Propheta sibi caput obvinxit loro, et oculos obtexit, denique in eam speciem sese transformavit, ut a nemine posset agnosci. Cujus rei gratia hoc fecit? Erat redarguturus regem, et sententiam in eum laturus de salute regis Syriæ. Is igitur cum, ut erat impius, semper odium gessisset adversus Prophetas, ne conspectum ipsum, et agnitum, ab oculis suis submoveret : eoque facto non reciperet correctionem, velut Propheta simul et faciem suam, et negotii narrationem, ut et ipsi contingeret potestas dicendi quæ volebat, et regis confessionem extorqueret. Etenim cum rex præteriret, clamore compellans eum, dixit : « Servus tuus egressus » est ad exercitus aciem, et ecce vir quidam adduxit ad » me virum, dixitque : Serva mihi hunc, quod si elapsus » evaserit, erit anima tua pro anima illius, aut dependes ar» genti talentum. Et accidit dum servus tuus circumspice» ret huc et illuc, et ecce vir non comparebat. Et dixit rex » Israël : Ecce judex tu apud me : occidisti. Et illico Pro» pheta detraxit velamen ab oculis suis, et agnovit illum » rex Israël, quod esset unus ex filiis Prophetarum. Dixit» que ad illum : Hæc dicit Dominus : Eo quod dimisisti vi» rum exitio dignum e manu tua, erit anima tua pro anima » illius, et tuus populus pro populo illius[1]. » Vides, quod

[1] 3 Reg. xx, 39-42.

non solum Deus, sed et homines simili modo judicant, non respicientes ad eorum quæ fiunt naturam, sed ad finem potius et causas? Ecce, inquit etiam ipse rex, tu judex apud me, qui occideris. Homicida es, inquit, eo quod hostem dimiseris. Ob hoc enim Propheta velum addiderat, et velut in aliena causa litem induxit, ut rex sententiam rectam pronuntiaret: quod et accidit. Enim postquam se ipsum sua sententia condemnasset, detracto velo, dixit Propheta: « Quoniam tu dimisisti virum exitio dignum e » manu tua, erit anima tua pro anima illius, et populus » tuus pro populo illius. » Vides quas pro humanitate pœnas luerit rex, proque intempestiva clementia quo affectus sit supplicio? Et hic quidem qui servavit, punitur; alter vero qui occidit, probatus est. Igitur et Phinees, qui eodem temporis articulo duplex perpetravit homicidium[1], virumque simul cum muliere sustulit, sacerdotio honoratur: nec solum non inquinavit manum sanguine, verumetiam puriorem reddidit. Proinde cum videris eum qui Prophetam percussit esse servatum, eum vero qui non percussit extinctum; et illum qui pepercerat dare pœnas, punitum; rursus eum qui non pepercit, approbatum: semper apud te potior sit ratio, quid Deus præcipiat, quam quæ sit negotiorum natura. Quod si quid compereris illo approbante geri, illud solum amplectere.

III. Atque hac utentes regula, et jejunium hoc Judæorum expendamus. Etenim ni id fecerimus, sed actiones nudas, per se tantum in medium prolatas, consideremus: ingens erit confusio, magnaque perturbatio. Nam latronibus lacerantur latera, et monumentorum perfossoribus, et præstigiatoribus: verum idem patiuntur et Martyres. Facta quidem sunt eadem, cæterum animus et causa cur hæc fiant, non est eadem, eoque plurimum est discriminis

[1] Num. xxv, 7-11, et Psal. cv, 30, 31.

inter hos et illos. Sicut igitur in illis non tormentum tantum expendimus, sed prius animum et causam, ob quam cruciatus inferuntur, consideramus, et ob id Martyres amamus, non quod crucientur, sed quod ob Christum cruciatus ferant; contra, latrones detestamur, non quia puniuntur, sed quod ob malefacta puniuntur: eodem modo hac in re calculum ponas: si videris illos amore Dei jejunantes, amplectere quod fit: at si perspexeris, illos hoc præter divinam voluntatem facientes; magis eos detestare, majoreque odio prosequere, quam ebrios, quam temulentiæ et comessationibus indulgentes. In hoc autem jejunio non satis est causam inquirere, sed et locus et tempus consideranda sunt. Verum priusquam moveamus aciem adversus Judæos, lubens orationem verterim ad eos qui sunt nostri corporis membra, ac nostri quidem ordinis esse videntur, cæterum illorum cultum sequuntur, proque illis defendendis nihil laboris non suscipiunt, qua in parte dignos esse video graviore condemnatione, quam Judæos universos. Id esse verum, non modo sapientes et cordati, verumetiam quicumque vel paulum habent mentis et rationis, mecum fatebuntur. Nec enim opus est sophismatibus, nec apparatu sermonis, nec prolixis periodis ad hoc demonstrandum, cum satis sit illos simplici percontatione interrogatos, ex ipsa responsione capere. Quid igitur? Unumquemque isto morbo affectum percontabor: Christianus es? Cur ergo æmularis judaïca? At Judæus es? quam igitur ab causam molestus es Ecclesiæ? Qui Persa est, nonne quæ Persarum sunt curat? Barbarus, nonne barbarorum ritus æmulatur? Qui habitat in ditione Romanorum, non utitur nostris legibus? Age dic mihi, nonne si quis horum qui apud nos vivunt, cum illis sentire fuerit deprehensus: inauditus citraque examen punitur, etiamsi infinita habeat, quibus causam suam possit de-

ſendere? Et si quis apud istos extiterit, qui Romanis utatur institutis, nonne rursus idem patietur ? Quomodo igitur tu qui ad impium illud vitæ institutum defecisti, audes sperare salutem? An exiguum intervallum est inter nos et Judæos? An de rebus levibus aut vulgaribus inter nos est controversia, ut tu unum et idem esse credas nostrum et illorum institutum? Cur non miscenda misces? Illi crucifixerunt Christum, quem tu adoras. Vides quantum interest? Quî fit igitur, ut ad illos, qui Christum occiderunt, curras, profitens te adorare crucifixum? Neque vero ipse legem hanc fero, qua illos criminer, nec hanc accusationis formam inveni. Annon Scriptura simili modo accusat illos? Audi igitur quid dicat Jeremias adversus illos : « Abite in » Cedar, et videte; emittite ad insulas Chetiim, et judi- » cate, num talia facta sint. An Gentes mutent deos suos, » et isti non sunt dii. Vos autem mutastis gloriam vestram » in eam, ex qua nihil utilitatis capietis [1]. » Non dixit, Mutastis deos vestros, sed, gloriam : id est, Illi, inquit, cum adorent idola, colantque dæmones, tam constant in errore, ut ne velint quidem illa relinquere, et ad veritatem transfugere. Vos autem qui verum adoratis Deum, relicta majorum religione, ultro ad aliena defecistis; neque tantum religiosæ mentis præstatis in veritate, quantum illi præstant in suo errore. Proinde dicit : si istiusmodi facta sunt, si mutabunt Gentes deos suos, et isti non sunt dii : vos autem mutastis gloriam vestram, unde nullam capietis utilitatem. Non dixit, Mutastis Deum vestrum : « Deus » enim non mutatur [2] : » sed, mutastis gloriam vestram. Neque enim me læsistis, inquit; neque ulla noxa ad me pervenit : vosmetipsos affecistis ignominia, meam gloriam non imminuistis, sed vestram. Concedite sane mihi, ut hunc sermonem etiam ad nostros accommodem ; si tamen

[1] Jerem. II, 10, 11. — [2] Malac. III, 6.

par est illos appellare nostros, qui cum illis sentiunt. Abite in Synagogas, et videte, num Judæi mutarint suum jejunium; num illi sub Pascha nobiscum celebrarint jejunium; num hoc hodie unquam comederint? Atqui hoc non est jejunium, sed legis transgressio, sed error, sed peccatum: attamen illi nunquam mutarunt. Vos autem mutastis gloriam vestram, unde nihil utilitatis capietis, et ultro ad illorum ritus descivistis. Quando Paschæ jejunium celebrarunt illi? Quando Martyrum festos dies nobiscum egerunt? quando diem Epiphaniorum nobiscum celebrarunt? illi non accurrunt ad veritatem; et vos ad iniquitatem properatis. Iniquitatem autem dico, quia ista fiunt non suo tempore. Erat olim tempus, quo conveniebat ista servare; jamvero non est amplius. Eoque, quod tum juxta legem fiebat, nunc præter legem fit.

IV. Concedite mihi ut illud etiam Eliæ dicam adversus eos. Cum enim ille conspicerat Judæos impie viventes, et nunc quidem obtemperantes Deo, nunc rursus idola colentes, ad hunc loquitur modum; « Quousque claudicatis utroque poplite vestro? Si Dominus est Deus vobiscum, venite et sequimini eum; si autem Baal, ite post eum[1]. » Idem et ipse loquor ad istos. Si judaïsmum putatis verum esse; cur obstrepitis Ecclesiæ? Quod si christanismus verus est, sicut revera est: in eo manete, et illum sequamini. Particeps es nobiscum mysteriorum: age dic mihi, Christum adoras ut Christianus, ab illo bona petis, et cum illius hostibus festum celebras? Et quo tandem animo prodis in Ecclesiam? Verum hæc dixisse sufficiat ad illos qui prædicant se nobiscum sentire, cum res illorum imitentur. Quia vero et ad illos volo dirigere sermonem, concedite mihi ut liceat doctrinam hanc altius repetere, quo perspicuum fiat Judæos nunc jejunantes

[1] 3 Reg. XVIII, 21.

legem ignominia afficere, Deique præcepta conculcare, semper ea facientes, quæ illius placitis adversantur. Etenim cum illos volebat jejunare, tum incrassabantur, dilatabanturque : rursus ubi non volebat eos jejunare, ipsi jejunabant. Cum vellet illos victimas offerre, ad simulacra properabant : cum vellet illos celebrare festum diem, non celebrare curabant. Et ideo Stephanus dixit ad illos, « Vos » semper Spiritui sancto resistitis[1]. » In hoc, inquit, solum incubuistis, ut quæcumque Deus præceperit, iis contraria faciatis, quemadmodum et nunc faciunt. Unde id liquet? Nimirum ex ipsa lege. Siquidem in ipsis etiam festis judaïcis, non tempus solum, verum et locum observari jussit ipsa lex. Nam et de Paschate quod erat apud ipsos differens, ita loquitur : « Non potestis celebrare Pascha in » ulla civitatum earum, quas Dominus Deus dat vobis. » Sed sicut decimo quarto die primi mensis, ita Jerosolymis jubet illud peragi, similiter etiam Pentecosten et loci et temporis observatione conclusit : dum post septem hebdomadas jubet hoc festum celebrari, et rursum cum addit; « In loco quem elegerit Dominus Deus tuus[2]. » Sic et festum Scenopegiæ instituit. Sed dispiciamus, utrum tandem horum est magis necessarium, locus an tempus. Et, si non sint hæc inter se paria, utrum observandum est tempus, neglecto loco : an neglecto tempore, loci ratio tenenda est. Quod dico, tale est. Præcepit Dominus, ut in primo mense et Jerosolymis celebraretur Pascha : videlicet tempore pariter et loco præfinito. Ponamus igitur duos quospiam esse, qui Pascha celebrent, quorum alter prævaricetur locum, tempus observet : rursus alter observet quidem locum, sed transgrediatur tempus. Atque is qui tempus observat neglecto loco, celebret Pascha in primo mense, sed alicubi procul Jerosolyma : is vero qui locum

[1] Act. VII, 51. — [2] Deut. XII 21.

observat neglecto tempore, Pascha celebret Jerosolymis, non tamen primo mense, sed secundo. Deinde videamus uter horum duorum sit in crimine, uter probandus : is-ne qui neglecto tempore locum servavit, an qui loco neglecto tempus servavit? Etenim si is qui tempus neglexit, ut intra civitatem Pascha celebraret, videtur approbandus : contra, qui servato tempore locum neglexit, vocandus est in crimen, et impietatis reus peragendus : nimirum liquet, quod isti quoque legem violant, loco non suo facientes; quod faciunt, etiamsi decies millies prædicent se servare tempus. Unde igitur hoc nobis perspicuum est? videlicet ab ipso Mose. Siquidem cum quidam essent celebraturi Pascha, adierunt Mosen, dicentes : « Nos impuri sumus » super hominis anima, num omittemus offerre munus » Domino juxta tempus suum, in medio filiorum Israël? » Respondit illis Moses : State hic, et audiam quid præ- » cepturus sit Dominus de vobis, et locutus est Dominus » Mosi, dicens; Homo quicumque fuerit inter vos impurus » super hominis anima, aut in longo itinere, aut in vobis » in generationibus vestris, faciet Pascha mense secundo[1]. » Id est : Quisquis, inquit, primo mense deprehensus fuerit in peregrinatione, ne faciat Pascha extra civitatem, sed mense secundo; ut venire possit Jerosolymam ac tempus negligat potius, quam faciat extra civitatem. Ex hoc declarans, quod observatio loci, temporis observatione magis est necessaria. Quid igitur isti habent quod dicant, qui extra civitatem præscriptam faciunt Pascha? Nam cum transgrediantur id quod magis est necessarium; nihil illos excusare potest ejus observatio, quod minoris est momenti. Igitur etiamsi decies millies videantur servare tempus, extrema legis transgressio est quod faciunt. Atque id esse verum, non hinc liquet tantum, verumetiam ex Pro-

[1] Num. IX, 7-11.

phetis. Cum enim constet illos nunquam sacrificasse, neque canticum cecinisse in terra aliena[1], neque istiusmodi jejunium jejunasse : quam veniam promerentur isti ? Attamen illi quidem expectantes talem vitæ suæ statum se recepturos, nihilo secius persistebant in lege, parentes illi, quæque lex præscribebat, implentes. Hoc enim lex ipsa illis fore promiserat. Isti vero hæc faciunt, cum nullam habeant spem fore, ut pristinum vitæ statum recipiant : cujus enim id Prophetæ testimonio probabunt et tamen ne sic quidem possunt quiescere. Jam, ut maxime sperarent se civitatem recepturos : etiam tunc oportebat sanctos illos imitari, tum a jejuniis, tum a cæteris observationibus abstinentes.

V. Quod enim istiusmodi rerum nihil illi fecerint, audi quid rogantibus responderint. Cum enim urgerent, compellerent, cogerentque barbari, ut uterentur organis suis, dicerentque ; « Cantate nobis canticum Domini : » illi qui pulchre legis mentem tenebant, responderunt, non decere ut ista facerent extra Jerosolymam : « Quomodo, inquiunt, » cantabimus canticum Domini in terra aliena[2] ? » Rursus tres illi pueri qui versabantur in Babylone, dicebant : « Non est hoc tempore Princeps, neque Propheta, non lu- » cus ut sacrificemus in conspectu tuo, et inveniamus mi- » sericordiam[3]. » At sane multus erat ibi locus, at quoniam ibi templum non erat, abstinent a sacrificiis. Jamvero et ad alios per Zachariam loquitur Deus : « Num jejunium » jejunastis mihi per annos septuaginta[4] ? » loquens de annis quos egerant in captivitate. Quomodo ergo tu nunc jejunas, dic mihi, cum majores tui nec sacrificaverint, nec jejunarint, nec festa celebraverint ? Quod autem Pascha non celebraverint ex his palam est. Nam ubi non era sacrificium, ibi ne festum quidem erat : eo quod omne

[1] Psal. CXXXVI, 4. — [2] Ibid. 3. — [3] Dan. III, 38. — [4] Zach. VII, 5.

festum sic peragi oportebat. Quod si pleniorem hujus rei demonstrationem exhibere velimus; audi quid dicat Daniel. « In diebus illis eram ego Daniel lugens, tribus hebdomadibus panem desiderabilem non comedi, et vinum » carnesque non ingressæ sunt in os meum, et unguento » non ungebar in hebdomadibus illis. Et factum est vicesimo » quarto die primi mensis vidi visionem[1]. » Hic mihi diligenter auscultate. Ex his enim perspicuum est, quod tum Pascha non celebraverint. Quî sic? Dicam. Per dies Azymorum, jejunare Judæis fas non erat. Hic autem dies viginti unum prorsus non attigit panem. Et unde hoc docetur, dicet aliquis? quod isti viginti dies et unus inciderint in dies Azymorum? Id inde demonstratur, quod dicit, quarto et vigesimo die primi mensis. At Paschæ festum vigesimo primo die finiebatur. Nam incipientes a decimo quarto die primi mensis, deinde diebus septem continuata celebritate, ad vigesimum primum diem perveniebant. Attamen Daniel perseverabat jejunans, etiam cum præteriisset Paschæ tempus. Nam cum cœpisset a tertio die primi mensis, ac deinde per dies viginti unum continuasset[2]; nimirum decimum quartum diem præteriit, et post hunc item septem et tres alios jejunavit. Annon igitur isti exleges et impii, qui, cum illi sancti viri in aliena terra nihil servaverint eorum quæ lex præscribebat, tamen per contentionem et pervicaciam diversa factitant? Etenim si nonnulli fuissent incogitantes parumque circumspecti, qui talia vel facerent, vel dicerent: forsitan negligentiæ tribueret aliquis, quod ea non observent. Jam cum religiosi sint, cum pii, cum ii qui pro præceptis Dei tradiderunt animas suas, conspicuum est eos haudquaquam per negligentiam fecisse quod fecerunt, sed ab ipsa potius lege persuasos, quod non oporteat quidquam talium cæremoniarum extra Jero-

[1] Dan. x, 2. — [2] Ibid.

solymam observare. Quin et aliud quiddam ex his perspicue colligitur longe maximum, videlicet, quod observationes sacrificiorum, sabbatorum, et noviluniorum, denique similium rituum omnium ex abundanti additæ sunt judaïcæ vitæ : ut neque si serventur, aliquid magni momenti conferre possint ad virtutem ; neque si prætermittantur, possint ex bono facere malum, aut pietatis studium, quod in animo situm est, aliqua ex parte imminuere. Illi igitur qui vitam angelicæ æmulam nobis in terris ostenderunt, cum harum rerum nihil omnino peregerint, non victimam mactarint, non festum diem observarint, non istiusmodi jejunium susceperint : adeo tamen placuerunt Deo, ut ipsam naturam transcenderint, totumque terrarum orbem, per ea quæ ipsis obtigerunt, ad Dei cognitionem pertraxerint. Quid enim proferri queat, quod cum Daniele conferatur? quid quod cum tribus pueris? quandoquidem illi quod præceptum in Evangeliis maximum, quodque bonorum omnium caput, ante proditum Evangelium occuparunt, ipsisque factis declararunt. « Majorem hac, inquit, » charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro » amicis suis [1]. » Illi vero animam suam exposuerunt pro Deo. Nec hac parte solum admirandi sunt, verumetiam ob hoc quod id nullius mercedis gratia fecerunt. Ideoque dicebant, « Est Deus in cœlo potens eripere nos : qui » etiamsi non eripiat, notum sit tibi, rex, nos non servi- » turos diis tuis [2]. » Sufficit nobis illa merces, quod propter Deum morimur. Hæc præstiterunt, tamque insignem virtutem exhibuerunt, nihil eorum observantes, quæ lex præscripserat.

VI. Ergo qua tandem, inquies, gratia Deus ista præcepit, si non volebat observari? et si fieri volebat, qua gratia tuam civitatem demolitus est? Nam alterum e duo-

[1] Joan. xv, 13. — [2] Dan. III, 17.

bus illi faciendum erat, si voluisset illa remanere: aut non præcipere, ut ipsi uno tantum in loco sacrificia fierent, cum vos per omnes mundi plagas esset dispersurus: aut si volebat vos eo in loco sacrificare tantum, non debebat vos per universum orbem dissipare, ac solam illam civitatem inaccessam reddere, in qua sola victimas jusserat immolare. Quid igitur? an secum ipse, inquis, pugnat Deus, qui uno in loco sacrificari jusserit, et rursus ab hoc ipso loco excludat? Nequaquam, imo magnopere sibi constat Deus: neque enim initio sibi volebat offerri sacrificia. En, ipsum Prophetam adduco testem, qui sic loquitur: « Audite verbum Domini, principes Sodomorum, » attendite legi Dei vestri populus Gomorrhæ[1]. » Non ad Sodomitas et Gomorrhæos verba faciens hæc loquitur, sed ad Judæos. Sic autem appellat illos Deus, quod imitantes illorum malitiam, sibi cognationem cum illis ascivissent[2]. Similiter et canes illos appellat, et equos emissarios[3]: non quod illorum esset transformata natura, sed quod illorum animalium incontinentiam imitarentur. « Quo » mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Domi» nus. » Cæterum qui Sodomis habitabant, nunquam visi sunt immolare victimas, sed ad Judæos sermo Dei dirigitur, ob causam quam diximus, Sodomorum cognomina illis tribuens. « Quo mihi multitudinem victimarum ves» trarum? dicit Dominus, Plenus sum holocautomatis » arietum, et adipem agnorum, et sanguinem taurorum » aut hircorum nolo. Nec si veniatis in conspectum meum. » Quis enim exquisivit hæc omnia de manibus vestris[4]? » Audistis clarissimam vocem dicentem, quod initio non postularit hæc de manibus vestris? Etenim si postulasset similiter et priscos illos omnes, qui ante hos floruerunt, prius ad hoc vitæ institutum adegisset. Quo igitur, inquis,

[1] Isaï. I, 10. — [2] Id. LVI, 11. — [3] Id. V, 8. — [4] Id. I, 11, 12.

consilio hæc modo præcepit? Nimirum vestræ morem gerens infirmitati. Et quemadmodum medicus, videns hominem febricitantem, morosum, impatientem, si concupiscat frigidam bibere, ac minetur, ni accipiat, plane futurum, ut vel se laqueo suspendat, vel e sublimi se præcipitem det, dum studet majus excludere malum, permittit quod minus est, cupiens illum a violenta morte revocare: ita fecit et Deus, quoniam vidit illos insanientes, anxios, concupiscentes victimarum oblationem, jamque, nisi acciperent quod desiderabant, paratos ut ad idola deflecterent; imo non solum paratos, verumetiam eo jam prolapsos: permisit immolationem victimarum. Atque ut scias, hanc fuisse causam; vel ex ipso tempore declaretur id quod dico. Siquidem post festum, quod impiis dæmonibus celebrarunt, tum demum permisit illis immolationes pecudum, tantum non dicens: Insanitis, et vultis immolare victimas, igitur mihi potius immoletis. Quanquam ne hoc quidem permisit, ut perpetuo liceret, sed prudentissimo consilio, quod permiserat, rursus eripuit. Et sicut si medicus ille, nihil enim vetat eodem exemplo denuo uti, posteaquam indulsit appetitui laborantis, mox phiala e suis ædibus allata præscribat, ut ex hac sola bibat aquam: deinde persuaso ægroto, clam iis qui ministrant, præcipiat confringere phialam illam, ut eum clam nihilque suspicantem avocet ab illa cupiditate bibendi frigidam. Itidem fecit Deus, permittendo sacrificia. Neque enim in ullo orbis loco permisit id fieri nisi in unis Jerosolymis. Mox ubi per breve tempus sacrificassent, diruit civitatem: ut sicut medicus fracto vase, ita Deus subversa civitate, vel invitos illos abduceret a victimis. Etenim si clare palamque dixisset, desistite: non facile ab immolandi insania destitissent. Nunc autem loci adempti necessitate, clanculum illos abduxit ab oblationum insania. Sit

igitur medicus quidem ipse Deus; phiala vero civitas; sit ægrotus, ille morosus Judæorum populus : denique frigida potio, sit victimarum permissio concessioque. Quemadmodum igitur medicus fracto vase ægrotum cohibet ab intempestivo frigidi potus appetitu : sic et Deus, eversa civitate ipsa, adeoque funditus diruta, ut omnibus facta sit inaccessa, Judæos a sacrificiis abduxit. Nam si hoc non agebat, cur religionem illam in unum locum conclusit, qui nusquam non est præsens, qui implet universa? Cur igitur cultum redegit ad victimas? victimas ad certum locum, locum ad tempus, tempus ad unam civitatem contraxit, ac rursus hanc ipsam civitatem subvertit? Adde quod mirum est et incredibile, totus terrarum orbis conceditur Judæis, ubi fas non est sacrificari; solam Jerosolymam illis adire non licet, in qua sola licet immolare. Annon igitur vehementer etiam stolidis clarum perspicuumque est, quam ob causam ea civitas fuerit subversa? Nam sicut architectus jactis fundamentis, erectis parietibus, concamerata testudine, ipsaque concameratione in unum lapidem in medio positum connexa, si eum tollat, totam ædificii compagem solverit : similiter Deus cum eam civitatem fecerit quasi nodum totius religionis judaïcæ, ac mox eam subverterit; nonne pariter et universum ejus statum dissolvit?

VII. Verum hactenus adversus Judæos pugnatum esto. Nam hodie solum eminus in illos jaculis velitati sumus, tantum locuti, quantum satis erat ad depellendum periculum a fratribus nostris, imo multo etiam amplius. Restat autem illud necessario, ut vos qui adestis, adhortemur, ut multam sollicitudinem habeatis pro membris nostris. Ne dixeritis, Quid mea refert? cur autem ego rerum alienarum curiosus sim et sollicitus? Dominus propter nos mortuus est; tu vero ne sermonem quidem profers? Et

quam invenies veniam, aut quam reperies excusationem? Quomodo ad Christi tribunal stabis cum fiducia, dic mihi, tot animarum exitium dissimulans? Utinam mihi contingat eo currentes videre, nequaquam vobis opus esset, sed celerrimam adhiberem correctionem. Quoties frater est emendandus, etiam si vita sit impendenda, ne recuses. Imitare dominum tuum. Quod si famulum habes, si uxorem, multa cum diligentia illos domi contineas. Etenim si non permittis illis ut in theatrum eant; quanto magis a Synagoga Judæorum sunt arcendi? Majus est hic scelus quam illic. Quod illic fit, peccatum est; quod hic, impietas. Hæc non ideo loquor, ut illos sinatis in theatrum ire, nam et id malum est: sed ut ab hoc multo magis prohibeatis. Quid spectaturus curris ad Synagogam Dei hostium Judæorum? num homines tuba canentes? At oportuit domi sedentem gemitus ac lacrymas pro illis profundere, quod rebellent præcepto Dei, quod diabolum habeant cum ipsis choreas agentem. Nam, ut ante dixi, quod fit præter voluntatem Dei, etiamsi aliquando fuit permissum, postea violatio legis est, et innumerabilium suppliciorum materia. Tuba canebant Judæi tum cum habebant sacrificia, nunc vero non licet illis idem facere. Proinde accipe jam, qua de causa datæ sint illis tubæ. « Fac, inquit, tibi » tubas ductiles argenteas, » moxque commonstrans usum illarum, subjicit : « Et illis canite in holocautomatis vestris, » et in sacrificiis salutarium vestrorum[1]. » Ubi igitur est altare? ubi arca? ubi tabernaculum et sancta sanctorum? ubi sacerdos? ubi Cherubim gloriæ? ubi thuribulum aureum? ubi propitiatorium? ubi phiala? ubi pateræ libatoriæ? ubi ignis ille cœlitus demissus? Cum omnia amiseris, nihil aliud retines quam tubas? Vides illos ludere verius quam Deum colere? Verum quemadmodum illos

[1] Num. x, 2.

culpamus, quod legem transgrediuntur: ita multo magis vos incusamus, quod ad transgressores legis concurritis; nec illos tantum, qui eo concurrunt, verumetiam eos quibus cum sit auctoritas prohibendi suos, nolint tamen id facere. Ne mihi dixeris: Quid mihi cum illo commercii est? Alienus est, ignotus est. Dum fuerit fidelis, dum eorumdem particeps mysteriorum, dum in eamdem convenit Ecclesiam; et fratribus, et cognatis, et necessariis, et cæteris omnibus est propinquior. Proinde sicut non ipsi tantum fures dant pœnas, verumetiam eadem pœna plectuntur ii, quibus cum esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ita non solum qui impie agunt, verumetiam illi qui cum possint ab impietate revocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Siquidem talentum illud quod acceperat ac defoderat servus ille, reddidit integrum[1]; attamen dat pœnas, eo quod non auxerat lucrum: ita tu quidem etiamsi ipse purus et innocens perseveres, si non augeas talentum, nec fratrem pereuntem revoces ad salutem, eadem quæ ille patieris. Quid magni postulo? Unusquisque vestrum unum mihi ex fratribus ad salutem revocet; hic sollicitus, hic quisque curiosus esto, quo nimirum in crastina collecta multa cum fiducia, compareamus donaria Deo ferentes, donaria, inquam, omnium pretiosissima, si animas errantium reduxerimus; etiamsi contumelia fuerit ferenda, si toleranda verbera, si quidvis aliud sufferendum, omnia faciamus ut illos recuperemus. Quandoquidem et ægrotos calcibus ferientes, contumeliis et conviciis incessentes ferimus, nec offendimur contumeliis: verum nihil aliud videre cupimus, quam sanitatem hominis per morbum indecora facientis. Quin et medici vestem sæpe laceravit ægrotans, at non ideo a cura destitit

[1] Matth. XVIII, 24.

ille. Quî fit igitur, ut qui corporibus consulunt, tanta utantur diligentia, nos tot animabus pereuntibus cessemus, perinde quasi existimemus nihil accidere grave, cum membra nostra putrescunt? At non ita Paulus: sed quomodo? « Quis, inquit, infirmatur, et non infirmor? quis offenditur, et ego non uror[1]. » Hunc ignem tu quoque concipe, et si conspexeris fratrem pereuntem, quamvis conviciet ur, quamvis contumeliam inferat, quamvis verberet, quamvis minitetur se futurum hostem, aut aliud quidlibet intentet, fac omnia perferas fortiter, ut illius lucrifacias salutem. Si ille fiat inimicus, Deus tibi erit amicus; magnisque in die illo bonis te remunerabitur. Utinam autem id eveniat sanctorum votis ac precibus, ut et qui in errorem abducti sunt, recuperentur ad salutem, et vos in hoc venatu voti compotes evadatis; et illi ipsi blasphemi, liberati ab impietate sua, Christum agnoscant pro ipsis crucifixum, ut omnes uno animo, eodemque ore glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia cum sancto Spiritu in cuncta sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO V.

Adversus Judæos.

I. Unde nobis hodie frequentior conventus factus est[2]? Ad efflagitandum quod polliciti sumus plane convenistis, ut argentum igni probatum quod me vobis exhibiturum promiseram, accipiatis. Nam « Eloquia, inquit, Dei, eloquia

[1] 2 Cor. XI, 29. — [2] Vide D. Guillon, tom. XIII, p. 233-280.

» casta, argentum igne examinatum, probatum terræ [1]. » Benedictus Deus, qui vobis tantum audiendi spirituales sermones inspiravit ardorem. Quemadmodum enim homines vino et potionibus dediti, singulo quoque die obambulant, curioseque disquirunt, ubi compotationes agitentur, ubi convivia, ubi cœnæ, ubi comessationes, ubi temulentiæ, phialæ, crateres et pocula : Sic et vos quotidie simul atque surrexeritis, curiose perquiritis, ubinam futura sit exhortatio, ubi admonitio, ubi doctrina, ubi sermo ad gloriam Christi conducens. Quas ob res et nos quoque propensiore studio, quod polliciti sumus aggrediamur : et quæ promisimus, libentissime præstabimus. Itaque pugna nobis cum Judæis suscepta, exitum quem debuit, sortita est. Tropæum erectum est, et corona nobis parta est, et bravium ex superiore concione reportavimus. Siquidem hoc susceperamus agendum, ut demonstraremus quod ea quæ nunc fiunt ab istis, sint quædam transgressio legis, prævaricatioque, nec aliud quam hominum adversus Deum commissa pugna bellumque : idque Deo auxiliante nobis accuratissime demonstratum est. Etenim si civitatem suam essent aliquando recepturi, et ad pristinum vitæ statum redituri, templumque instauratum visuri, quanquam id nunquam est futurum ; ne sic quidem haberent justam excusationem eorum quæ faciunt. Nam et tres illi pueri, et Daniel [2], cæterique omnes qui vivebant in captivitate, expectabant se recepturos civitatem suam, ut post annos septuaginta viderent patriæ solum, pristinisque viverent legibus. Atqui cum hoc illis evidenter esset promissum : ne sic quidem, ante promissionem et reditum ausi sunt quidquam eorum facere juxta legis ritus, quæ faciunt isti. Hoc pacto poteris et ipse Judæo os occludere. Roga illum, qua de causa jejunas, cum non habeas civitatem ? Quod

[1] Psal. xi, 7. — [2] Dan. i, et seqq.

si dixerit, Quoniam spero me recepturum civitatem, dic illi : Proinde quiesce, donec receperis. Nam illi sancti, donec ad patriam suam redirent, nihil eorum quæ tu facis, ausi sunt facere. Proinde, ut palam est, nunc legem Dei violas : etiamsi, ut ais, recepturus sis civitatem, tamen pacta cum Deo inita rescindis, et in ipsum vitæ statum contumeliosus es. Igitur in oratione superiore diximus Vestræ Charitati, quantum satis ad retundendam Judæorum impudentiam, et ad redarguendam eorum prævaricationem. Cæterum quando non hoc tantum nobis erat propositum, ut illorum ora clauderemus, verum ut Ecclesiam copiosius de suis propriis dogmatibus edoceremus : age rursus et hoc ex abundanti demonstremus, quod templum nunquam instaurabitur; neque ad pristinum vitæ statum restituendi Judæi sunt. Hoc pacto fiet, ut et vos exactius noveritis apostolica dogmata, et illi contra ad majorem impietatem prolapsi capiantur. Harum vero rerum testem adducemus non Angelum, non Archangelum, sed orbis universi principem Dominum nostrum Jesum Christum. Is enim, cum ingressus Jerosolymam, vidisset templum, dixit, futurum ut Jerosolyma conculcaretur a gentibus multis[1]; donec implerentur tempora gentium multarum : tempus significans usque ad consummationem mundi. Ac rursus hæc de templo comminatus est, loquens Discipulis, non mansurum lapidem super lapidem in eo loco qui non diruatur[2] : perspicue prædicens eum prorsus abolendum, et in perpetuam solitudinem redigendum. Verum Judæus omnino rejicit hoc testimonium, nec recipit ea quæ dicimus. Inimicus enim, inquit, meus est, qui talia loquitur; ego illum adegi in crucem; et quomodo recipiam illius testimonium? Atqui hoc ipsum mirum est, o Judæe, quod cum tu crucifixeris eum, ille postquam abs te crucifixus

[1] Luc. XXI, 24. — [2] Matth. XXIV, 2.

est, tunc civitatem tuam evertit, tuam gentem dissipavit, tuum populum per universum orbem dispersit : videlicet reipsa declarans se resurrexisse, ac vivere, atque nunc esse in cœlis. Quoniam enim ex benefactis noluisti potentiam illius cognoscere, per pœnas ac supplicia demonstravit robur suum, inevitabile pariter, et inexpugnabile. At ne sic quidem credis, aut putas illum esse Deum, ac totius orbis dominum; sed arbitraris hominem fuisse vulgarem. Age igitur, perinde ac si homo tantum fuerit, rem excutiamus. Cum aliquos videmus homines, quos in omnibus comperimus esse veraces, nec ulla in re mentientes : horum, etiamsi fuerint hostes, modo sapiamus, dicta recipimus. Rursam si viderimus eos mentientes, etiamsi in nonnullis veraces fuerint; nec illa facile recipimus, quæ vere ab illis dicta sunt.

II. Age nunc, consideremus Christi mores, et vitam. Non enim hoc tantum quod diximus, prædixit, atque prænuntiavit, verumetiam alia multa, longo post tempore ventura, vaticinatus est. Proferamus igitur prædictiones illas in medium in quibus si videris illum mendacem; ne hanc quidem recipito, neque putes illi fidem habendam. Contra, si videris illum in cæteris omnibus veracem, et hanc ipsam prædictionem evenisse : deinde cum videas immensum temporum curriculum attestans veritati eorum quæ prædixit, ne velis ultra perfricare frontem, neque rebus sole clarioribus obstrepere. Videamus igitur quid præterea prædixerit. Accessit ad illum mulier alabastrum habens unguenti pretiosi, et effudit unguentum. Hoc factum indigne ferentes Discipuli, dicebant : « Quare non venum» datum est trecentis denariis. ac datum pauperibus? » Hoc reprehendens, loquitur in hunc modum, « Quid molesti » estis mulieri? bonum enim opus fecit. Dico enim vobis, » ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in uni-

» versa terra, dicetur et hoc quod hæc fecit, in memoriam » ejus[1]. » Utrum-ne mentitus est, an dixit verum? Evenit quod prædixit, an fuit inane vaticinium? Interroga Judæum, etsi millies perfricuerit frontem, adversus hanc prædictionem non poterit oculos attollere. In omnibus enim Ecclesiis memorari mulierem audimus. Sunt consules, duces, viri, mulieres, nobiles, illustres, splendidi, in omnibus urbibus; et in quamcumque orbis partem deveneris, summo cum silentio audies hujus mulieris officium: nec est ulla mundi plaga, quæ factum hoc ignoret. Atqui quot reges multa magnaque in urbes contulerunt beneficia, bella cum laude gesserunt, tropæa statuerunt, gentes conservarunt, urbes condiderunt, et innumeros paravere reditus: et tamen cum his præclare gestis silentio teguntur? Item reginæ primariæque fœminæ innumerabilia benefacta contulerunt in eos quibus imperabant, quæ ne de nomine quidem ulli notæ sunt. Hæc autem abjecta mulier, quæ tantum effudit unguentum, toto terrarum orbe decantatur. Ne temporis quidem tam immensa longitudo memoriam illius vel extinxit, vel extinguet unquam, idque cum factum ipsum non esset insigne: quid enim magni erat unguentum effundere? neque persona esset celebris; erat enim mulier abjecta: neque multi testes aderant; nam inter Discipulos res est gesta: neque locus nobilis, neque enim hoc fecit per theatrum transiens, sed in domo decem duntaxat hominibus præsentibus. Attamen neque personæ vilitas, neque testium paucitas, neque loci obscuritas, neque ulla res alia potuit illius abolere memoriam. Quin potius reginis omnibus ac regibus universis celebrior est nunc hæc mulier: nec ulla ætas oblivioni tradidit quod factum est. Unde id, dic mihi, aut quis hoc effecit? Annon Deus ipse, qui tum hoc officium præstabatur, hanc famam

[1] Matth. XXVI, 7-10.

per omnia terrarum loca dispersit? Proinde dic mihi, num hujusmodi prædicere, virtutis humanæ videtur? Quis enim sanæ mentis hoc dixerit? Nam prædicere quæ facturus esset, mirum quidem ac prodigiosum: verum prædicere quæ alii facturi sunt, efficereque ut fides illis habeatur, sintque cunctis perspicua, multo majus est ac mirabilius. Rursus prædixit Petro; «Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt »adversus eam[1].» Proinde dic age Judæe, quid habes quod reprehendas, aut redarguas ex iis quæ dicta sunt? quid habes, quo doceas hanc prædictionem esse mendacem? Annon testimonium cum rebus consentit, etiamsi mille modis ipse contendas in adversum? Quot enim bella adversus Ecclesiam concitata sunt? quot exercitus instructi, quot arma mota, quod non cruciatus et supplicii genus excogitatum, sartagines, catapultæ, lebetes, fornaces, lacus et præcipitia, bestiarum dentes, maria, et proscriptiones, aliaque innumera tormentorum genera, neque dictis memoranda, neque factis toleranda? Atque hæc non tantum ab extraneis, verumetiam a nostris domesticis. Nam civile quoddam bellum occuparat omnia, vel quovis potius civili bello perniciosius. Neque enim cives modo cum civibus, verumetiam cognati cum cognatis, domestici cum domesticis, amici cum amicis conflictabantur: nihil tamen horum dissolvit Ecclesiam, ac ne infirmiorem quidem reddidit. Atque id sane mirum et incredibile, quod hæc in ipsis statim primordiis mota sunt. Nam si tum irruissent hæc acerba, postquam jam radices egerat, et ubique terrarum plantatum erat Evangelium: haud perinde fuisset admirandum, non fuisse subversam Ecclesiam. Cæterum cum in ipso doctrinæ exordio, nuper jacto fidei semine, teneris etiamnum auditorum mentibus, tot bella

[1] Matth. XVI, 18.

eruperint; res nostras non solum nulla ex parte fuisse diminutas, verumetiam multam accessionem adjunctam fuisse, hoc nimirum superat omne miraculum. Nequis autem dicere possit, quod nunc Ecclesia post pacem a regibus præbitam constabilita sit; cum esset minor, cum videretur imbecillior, tunc illam oppugnari permisit Deus: ut ediscas, etiam quod nunc in tuto sit, non tribuendum esse paci, quam præstant reges, sed a potentia Dei proficisci.

III. Id ut cognoscas esse verum, reputa tecum, quam multi conati sint apud Græcos opiniones novas ac peregrinas vivendi rationes inducere velut Zeno, Plato, Socrates, Diagoras, Pythagoras, aliique innumeri: tamen adeo non vicerunt, ut plerisque ne de nomine quidem sint noti, Christus autem non modo præscripsit vitæ formam, verumetiam hanc ubique terrarum plantavit. Quam multa fertur Apollonius ille Tyaneus fecisse? verum uti scires, illa omnia esse conficta, vana nihil habentia veri: extincta sunt, et finem acceperunt. Jam ne quis arbitretur contumeliam esse Christi, quod de illo verba facientes, Pythagoræ, Platonis, Zenonis, et Tyanei meminerimus: non enim id facimus ex animi nostri sententia, sed ad Judæorum infirmitatem nos ipsos demittentes, qui credunt eum esse nudum hominem; itidem et a Paulo factum est. Is enim ingressus Athenarum urbem[1], non ex Prophetis nec ex Evangelio cum illis disseruit, sed ab ara cœpit exhortationem. Non quod aram illam ad faciendam fidem plus habere momenti crederet, quam Evangelia; neque quod litteras illic inscriptas potiores duceret Prophetis: sed quoniam cum gentibus disputabat, quæ nulli nostrorum voluminum credunt, a propriis ipsorum dogmatibus ipsos aggressus est. Hinc est quod ait: « Factus sum Judæis ut » Judæus, his qui sine lege erant, tanquam essem sine lege,

[1] Act. XVII.

» cum sine lege non essem Deo, sed essem in lege Christi[1].» Itidem et Veteris Testamenti Scriptura facit de Deo Judæis loquens, sic enim ait : « Quis similis tui in diis, Domine[2] ?» Quid ais Moyses? Ita-ne comparatio est ulla Dei veri ac deorum falsorum? Non, inquit, hoc ut comparationem inducam locutus sum : sed quia ad Judæos mihi erat sermo, qui magnificam de dæmonibus habent opinionem ; ad illorum imbecillitatem me accommodans hoc docendi genere sum usus. Quoniam igitur nobis quoque disputatio est adversus Judæos, qui Christum existimant simplicem fuisse hominem, et legis prævaricatorem : propterea ab iis, quæ apud gentes in admiratione sunt, induxi comparationem. Quod si vultis me et eorum, qui apud ipsos Judæos eadem conati sunt et discipulos sibi asciverunt, et principes aut præsides designati, sed protinus extincti sunt, exempla recensere ; age conabimur et sic demonstrare. Hoc igitur modo Gamaliel os obturavit illis. Cum enim videret illos insanientes, cupidosque effundendi sanguinis discipulorum, studens eos ab impotenti vesania cohibere, jussis paulisper secedere Apostolis, sic ad illos verba fecit : « Prospicite vobis quid de his hominibus sitis facturi. » Ante hos enim dies exortus est Theudas, dicens se esse » aliquem, et secuti sunt illum viri quadringenti, et ille » periit, et omnes quot quot ei paruerunt, dispersi sunt. Et » post illum exortus est Judas Galilæus, qui abduxit turbam magnam, et mortuus est discipulique illius perierunt. » Et nunc dico vobis, Attendite vobis, quoniam si opus hoc » fuerit ex hominibus, dissolvetur. Sin ex Deo est, non » poteritis illud dissolvere, ne forte comperiamini et ad- » versus Deum pugnare[3]. » Unde igitur manifestum est, fore ut si ex hominibus sit dissolvatur. Experimentum, inquit, cepistis a Juda et Theuda. Itaque et hic qui ab is-

[1] I Cor. IX, 20. — [2] Exod. XV, 11. — [3] Act. V, 35-39.

tis prædicatur, si talis est, quales fuerunt illi, nec divina potentia peragit omnia; expectate paulisper, et ipse rerum eventus vobis faciet fidem: ex ipso fine cognoscetis, utrum hic sit impostor, ut dicitis, ac legis transgressor, an Deus universa conservans, ineffabilique potentia res mortalium dispensans moderansque. Quod dico, factum est. Expectarunt, et ex ipsis factis declarata est divina et inexpugnabilis potentia. Atque hoc inventam, quod ad decipiendos plurimos adhibitum erat, retortum est in caput diaboli. Nam cum videret illum advenisse, volens illius obscurare adventum, veramque dispensationem, submisit deceptores aliquot, quo videlicet et ille unus ex eorum numero putaretur. Quodque in cruce fecit, procurans, ut duo latrones cum illo crucifigerentur: idem fecit in illius adventu, studens veritatem admixto mendacio obscurare: verum nec illic prævaluit, nec hic, quin maxime hoc ipsum potentiam Christi declaravit. Alioqui dic mihi, cur cum tres fuerint crucifixi eodem loco, eodem tempore, sub iisdem judicibus, illi sileantur, hic solus adoretur? Rursus quam ob rem tandem cum plures novam vivendi rationem induxerint, ac discipulos habuerint; illorum ne nomen quidem hodie notum sit, hic per omnes mundi plagas colatur? Res enim potissimum elucescunt ex collatione. Confer ista mihi, o Judæe, ac disce veritatis excellentiam. Quis impostor tot Ecclesias toto terrarum orbe paravit? Quis ab extremis ad extrema mundi cultum suum protulit? Quis omnes subjectos habuit, idque cum essent innumera obstacula? Nemo sane. Annon igitur perspicuum est Christum non esse impostorem, sed salvatorem, sed beneficum, sed curatorem, sed principem vitæ nostræ. Proinde ad id quod erat propositum redibo, si prius unam adhuc prædictionem addidero. « Non veni, inquit, mittere pacem » super terram, sed gladium: » non declarans quid ipse

cuperet, sed rerum eventum prædicens. « Veni enim, in-
» quit, separare hominem adversus patrem suum, et nurum adversus socrum suam, et filiam adversus matrem » suam[1]. » Unde hæc prædixit, si nihil aliud erat quam homo, et unus quispiam e vulgo? Quod autem dicit, hunc habet sensum : Quoniam evenit, ut in eadem domo unus sit fidelis, alter infidelis: deinde pater velit filium suum pertrahere ad impietatem : hoc ipsum prædicens ait: adeo vincet Evangelii potestas, ut filii quoque contemnant patres suos, et filiæ matres, et parentes liberos. Non solum autem prius habebunt familiares contemnere, verumetiam suam exponere, cunctaque sustinere ac perpeti, ne pietatem abnegent. Unde hæc ille tum scire, tum efficere potuit, si fuit homo unus quispiam e vulgo? Unde illi venit in mentem hæc cogitare, quod ipse filiis esset magis reverendus futurus quam patres; quod parentibus dulcior quam liberi ; quod uxoribus desiderabilior quam mariti ? idque non una in domo, neque duabus, neque tribus, neque decem, neque viginti, neque centum, sed ubique terrarum, in urbibus omnibus ac regionibus, in terra, in mari, et in parte mundi habitata simul et inhabitabili ? Nec illud possis dicere, dixit quidem ista, verum haud perduxit ad effectum. Complures igitur in primordiis Ecclesiæ atque adeo nunc quoque ob pietatem habentur odio, ejiciuntur e paternis ædibus, nec ad quidquam horum revertuntur, abunde magnum solatium esse ducentes, quod hæc propter Christum perpetiantur. Dic mihi, quis hæc unquam potuit inter homines ? Hic igitur hæc omnia prædixit, de muliere illa, de Ecclesia, de bello hoc : idem prædixit templum ruiturum, Jerosolymam captum iri; eamque civitatem non amplius fore civitatem Judæorum[2], ut antea. Itaque si mentitus est illa omnia ,

[1] Matth. x, 34, 35. — [2] Id. xxiv.

nec evenerunt quæ prædixit, his fidem nega. Quod si vides illa clarissime evenisse, inque dies singulos augescere; neque inferorum portas adversus Ecclesiam prævalere; si vides quod mulier illa fecit, prædicari tanto jam tempore per universum orbem; si homines qui illi crediderunt, eum pluris faciunt quam parentes, quam uxores, quam liberos; cur, quæso, huic uni prædictioni fidem non adhibes? præsertim cum ex ipso tempore testimonium illius silentium imponat impudentiæ tuæ. Quod si post excidium urbis non transissent nisi decem anni, aut viginti, aut triginta, aut quinquaginta, minime tamen decebat vel tum impudenter obsistere, etiamsi fuisset aliqua reluctandi occasio; jamvero, si non quinquaginta tantum, et centum, imo bis, ac ter tantum annorum, multoque amplius, præteriit post civitatem captam, nec interim ullum vestigium, aut umbra apparuit ejus, quam expectatis, mutationis, cur frustra nullaque de causa in impudentia perseveras?

IV. Hæc satis erant ad demonstrandum vobis nunquam fore ut templum restituatur. Verum quando veritas multis modis exuberat: missis Evangeliis, ad Prophetas me verto, quibus maxime videntur fidere: atque ex his perspicuum faciam, neque civitatem, neque templum unquam posthac restituendum. Quanquam nihil erat mihi necesse demonstrare quod non restituetur. Neque enim meæ, sed illorum partes erant docere, quod esset restituendum. Nam ego quidem ex ipso tempore congruum habeo testimonium, mihi patrocinans: ipsi contra, cum ex ipso rerum eventu dejiciantur, nec quidquam eorum, quæ dicunt, queant demonstrare, tamen nihil aliud quam ostentant sese, cum oporteat ipsos testimonium exhibere. Nam illa quæ dico, ex ipso rerum eventu doceo esse vera. Corruit enim civitas, nec tam longo jam tem-

pore instaurata est. Contra quæ dicunt isti, nudis verbis nituntur. Atqui debebant ipsi docere, futurum ut civitas rursus instauretur. Quadoquidem in forensibus etiam judiciis videmus sic fieri probationes. Nam quoties inter ullos aliqua incidit controversia, et alter probationem scripto profert, deinde is adversus quem agitur, inficiatur ea quæ objiciuntur; cogitur ipse postea testes et alias afferre probationes, quibus doceat non esse vera quæ scripto continentur, non autem is qui scriptum produxit. Eodem modo conveniebat et istos hic facere, nobisque in medium producere Prophetam, qui prædixerit omnino futurum, ut civitas restituatur. Nam si præsentis captivitatis finis omnino futurus esset, necesse fuisse, ut Prophetæ id prænuntiarent, palam est omnibus, qui vel obiter libros propheticos inspexerint. Mos enim erat apud Judæos vetus, ut Prophetæ divinitus afflati prædicerent illis, quæ imminerent, seu bona, seu mala. Quare et quam ob rem? Propter insignem illorum improbitatem et impudentiam: siquidem illico beneficiorum Dei obliviscebantur: eaque quæ fiebant, dæmonibus ascribebant, et bona illis imputabant. Etiam nunc, cum illis egressis ex Ægypto, mare scissum esset, aliaque prodigia fierent, obliti quod hæc auctore Deo gererentur, iis qui dii non erant, tribuebant ea quæ fiebant, dicentes Aaroni: « Fac nobis deos, qui » præcedant nos[1]. » Jeremiæ quoque dicunt: « Sermonem » quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audie» mus ex te, quoniam faciemus omnia, quæ egredientur » ex ore nostro: ut adoleamus Reginæ cœli, et libemus illi » libamina, quemadmodum fecimus et nos, et patres nos» tri, et reges nostri, et principes nostri, et repleti sumus » panibus, et fuimus jucundi, et mala non vidimus: et » posteaquam destitimus adolere Reginæ cœli, et libare

[1] Exod. XXXII, 1.

» illi libamina; diminuti sumus omnes nos, et gladio fa» meque defecimus[1]. » Proinde ne quid eorum quæ contingerent, simulacris imputarent, sed potius crederent et ultiones et beneficia ipsis a Deo proficisci; illas quidem ob peccata, hæc vero per Dei benignitatem, Prophetæ divinitus afflati prædicebant illis eventura. Atque ut certius scias, hanc esse causam prædictionis, vide quid dicat vocalissimus ille Hesaïas ad populum judaïcum, « Scio » quod durus es tu, et nervus ferreus cervix tua : hoc est, » inflexibilis : et frons tua ærea[2], » hoc est, impudens. Sic et nos frequenter solemus eos qui nesciunt erubescere, χαλκοπροσώπους, id est, æream habentes faciem appellare. « Et annuntiavi tibi quæ ventura erant in te, priusquam fierent : et ea te audire feci[3]. » Deinde prædictionis causam enuntians, subjicit : « Nequando dicas : Idola mihi » fecerunt, et sculptilia conflatiliaque præceperunt mihi[4]. » Ac rursus, quoniam pervicaces quidam et elati, post eventum rei, impudenter agebant, quasi non prius audissent : Prophetæ non solum futura prædicebant, verumetiam testes adhibebant eorum, quæ gerebantur. Sic enim rursus loquitur idem Hesaïas : « Da mihi testes viros bonæ » fidei, Uriam et Zachariam filium Barachiæ sacerdotem[5]. » Nec hoc contentus, in novo volumine descriptam deposuit prophetiam, ut post eventum ipsæ litteræ contra ipsos Judæos testimonium ferrent, quod afflatu cœlesti multo ante tempore fuisset illis prædictum. Eoque non solum scripsit illis in volumine, sed in novo volumine, quo posset in multum durare tempus, nec facile corrumpi, sed expectare eventum rerum, quæ ibi continebantur. Certe verum esse quod dico, videlicet Deum illis omnia ventura

[1] Jerem. XLIV, 16-18.— [2] Isaï. XLVIII, 4.— [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. — [5] Id. VIII, 2.

prædixisse, non ex his tantum, verum et ex ipsis quæ illis acciderunt tum bona, tum mala, demonstrabo.

V. Tres servitutes gravissimas pertulerunt Judæi, quarum nullam Deus illis ingessit non prædictam, sed unamquamque illis prædicendam curavit, et locum, et tempus, et personam, et afflictionis speciem, et reditum, aliaque cuncta summa cum diligentia prænuntians. Ac primo loco prædictionem referam de captivitate in Ægypto. Deus loquens ad Abraham his verbis utitur; « Sciens scias quod » semen tuum peregrinum erit in terra non sua, et in ser» vitutem redigent et affligent illud annis quadringentis. » Gentem autem, cuicumque servierint, ego judicabo, di» cit Dominus. Quarta autem generatione revertentur huc » cum apparatu copioso[1]. » Vides ut et numerum annorum expresserit, quadringentos annos et servitutis modum, cum non simpliciter inquit : In servitutem redigent, sed addit, Affligent. Audi quomodo Moyses paulo post exponat afflictionem : « Paleæ, inquit, non dantur famulis tuis, et » jubent nos lateres facere[2] : » et flagris cædebantur quotidie, ut intelligas quid sibi velit, In servitutem redigent, et affligent. « Gentem autem, inquit, cui servierint, ego » judicabo[3] : » significans Ægyptiorum submersionem in mari Rubro, quam in Canticis describens Moyses sic loquitur. « Equum et ascensorem ejus projecit in mare[4]. » Mox et reditus modum, quod essent redituri cum multa supellectile. « Sumite, inquit, commodato a sua quæque vi» cina et contubernali vasa aurea et argentea[5]. » Quoniam enim longo tempore servierant, nec mercedem receperant, Deus effecit ut inscientibus ac nolentibus etiam peterent, clamatque Propheta dicens : « Eduxit eos cum argento et » auro, nec erat in tribubus eorum infirmus[6]. » Hæc est

[1] Gen. XV, 13-15. — [2] Exod. V, 16. — [3] Gen. XV, 14. — [4] Exod. XV, 1. — [5] Id. III, 21. — [6] Psal. CIV, 37.

una servitus exactissime prædicta. Age nunc et ad alteram captivitatem vertamus sermonem, quam perpessi sunt in Babylone. Nam et hanc accurate prædixerat Jeremias, ita loquens : « Sic ait Dominus : Postquam impleti fuerint in » Babylone septuaginta anni, visitabo vos, et ponam erga » vos verba mea bona, ut redeatis in locum hunc : et con» vertam captivitatem vestram, et congregabo vos ex om» nibus gentibus, et ex cunctis locis in quos dispersi vos, » dicit Dominus, et convertam vos in locum unde vos de» migrare feci [1]. » Vides ut rursus hic et civitatem expresserit, et annorum numerum, et unde et quo esset illos congregaturus? Ideo Daniel non prius super his rogavit Dominum, quam vidisset annos septuaginta completos. Quis hæc dicit? Ipse Daniel ita loquens : « Et ego Daniel » faciebam opera regis, et admirabar visionem, nec erat » qui intelligeret, et intellexi in libris numerum annorum, » ut fuit sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ad exple» tionem desolationis Jerosolymæ anni septuaginta : et » dedi faciem ad Dominum Deum meum, ut exquirerem » precationem et obsecrationem in jejunio, sacco, et ci» nere [2]. » Audisti quemadmodum hæc quoque captivitas prædicta fuerit, et Propheta non ausus fuerit preces et supplicationem admovere Deo ante tempus præfinitum; ne frustra temereque accedens, audiret, quod audivit Jeremias : « Ne rogaveris pro populo hoc, neque postularis » pro illis, quoniam non exaudiam te [3]. » Verum ubi vidit vaticinium esse completum, simulque tempus vocare ad reditum, tunc orat, nec simpliciter, sed in jejunio, sacco et cinere : et quod in hominum moribus evenire solet, id fecit erga Deum. Nos enim cum videmus aliquos, qui famulos post multa graviaque commissa conjecerunt in vin-

[1] Jerem. v, 14, 15, et xxix, 10. — [2] Dan. ix, 2, 3. — [3] Jerem. vii, 16.

cula, non protinus in principio exordioque punitionis admovemus supplicationem : sed ubi sciverimus illos aliquot dies temperatiores esse factos, tunc adimus heros, nacti jam, et ab ipso tempore auxilium. Hoc sane et Propheta fecit. Postquam enim pœnas dederant, haudquaquam dignas admissis, attamen dederant; jam adit Deum, pro illis verba facturus. Quod si videtur, ipsam etiam deprecationem audiamus. « Confessus sum enim, inquit, et dixi, » Domine Deus magne et admirabilis, qui servas pactum » tuum et misericordiam tuam iis, qui te diligunt, et ser» vant præcepta tua[1]. » Quid facis, o Daniel, pro hominibus qui peccarunt, et offenderunt intercedens, eorum mentionem facis qui leges illius servaverunt? Ergo-ne digni venia sunt qui præcepta illius violant? non ob istos hæc loquor, inquit, sed ob horum progenitores, ob Abraham, ob Isaac, ob Jacob. Illis promisit, illis pollicitus est Deus, qui precepta illius servaverunt. Quoniam igitur hi nullo jure possunt petere salutem, idcirco progenitorum mentionem facio, ac ne putares quod de his verba faceret, cum adjecisset, « Qui servas pactum tuum et misericor» diam tuam diligentibus te, et servantibus præcepta tua : » mox subjicit, « Peccavimus, inique egimus; injustitiam » perpetravimus, impii fuimus, deflexmus a præceptis tuis, » et a judiciis tuis : non auscultavimus servis tuis Prophe» tis[2]. » Una siquidem solaque purgatio peccatoribus reliqua est post peccata, videlicet ut sua commissa confiteantur. Tu vero mihi considera et justi virtutem, et Judæorum improbitatem. Nam ille quidem nullius mali sibi conscius, se ipsum multa cum austeritate damnat, dicens, « Pecca» vimus, inique fecimus, injustitiam perpetravimus; » hi vero malis innumeris pleni, contra fecerunt, dicentes; « Servavimus præcepta tua : et nunc beatos dicimus alie-

[1] Dan. IX, 4. — [2] Ibid. 5.

» nos, et reædificantur, qui patrant iniquitatem [1]. » Quemadmodum enim solent justi post justa facta modeste agere, ita solent mali post admissa scelera laudare sese. Qui nullius peccati sibi conscius erat, dicebat : Iniquitatem fecimus, deflleximus a præceptis tuis; contra, qui innumerabilium facinorum sibi conscii erant, dicebant: Servavimus præcepta tua. Atque hæc eo loquor, ut alterum vitemus, alterum imitemur.

VI. Post hæc quoniam attigerat illorum peccata, narrat et pœnam quam dederunt, et ex hoc Deum ad misericordiam revocare cupiens ait : « Et venit super nos maledic» tio, quæ scripta est in Lege Moysis servi Dei, quia pecca» vimus. » Quænam est ista execratio? vultis-ne legamus illam? « Nisi servieritis, inquit, Domino Deo vestro, indu» cam super vos gentem impudentem, et non intelliges vo» cem illius, et eritis numero pauci [2]. » Hoc idem declarantes tres illi pueri, palamque facientes, quod ob ipsorum peccata accidisset hoc vindictæ genus, et ipsi pro communibus peccatis confessionem Deo proferentes dicebant : « Tradidisti nos in manus hostium impiorum, inimicissi» morum desertorum, ac regi injusto et sceleratissimo ul» tra omnem terram [3]. » Vides completam esse maledictionem quæ dicit; « Eritis numero pauci. » Rursus quod dicit : « Adducam in vos gentem impudentem, » idipsum et Daniel hic recte significans, dicit : « Venerunt super nos » mala, qualia non acciderunt sub omni cœlo, secundum » ea quæ facta sunt in Israël. » Quæ tandem ista? « Matres » liberos suos comederunt, » et hoc sane prædicit Moyses, cæterum Jeremias ostendit evenisse. Ille quidem loquitur: « Tenera ac deliciosa, cujus non cepit experientiam pes » ejus, ut insisteret in vestigio propter teneritudinem ac » delicias, attinget impiam mensam, et suos ipsius filios

[1] Malach. III, 15. — [2] Deut. XXVIII, 50. — [3] Dan. III, 32.

» comedet[1]. » Jeremias autem declarat hoc evenisse, dicens; « Manus mulierum misericordium coxerunt filios » suos[2]. » Quanquam autem peccata illorum, qui peccaverant, elocutus esset, et ultionem in medium adduxisset: ne sic quidem illos horum causa rogat ut serventur. Vide igitur bonitatem famuli. Siquidem hic cum ostendisset, quod nondum digna meritis essent perpessi, nec iis, quæ multa licet pertulerant, solvissent quæ pro commissis debebant, mox confugit ad Dei misericordiam, et ad solitam illius bonitatem erga genus humanum, dicens: « Et nunc, » Domine Deus noster qui eduxisti populum tuum e terra » Ægypti, et fecisti tibi nomen, ut hic est dies, peccavi» mus, iniquitatem fecimus[3]. » Nam quemadmodum illos, inquit, non ex ipsorum benefactis salvos fecisti, sed afflictionem videns, et angustias, et clamorem illorum exaudiens: sic et nos libera a præsentibus malis, propter solam bonitatem tuam erga genus hominum. Nam aliud nullum habemus jus sperandæ salutis. Hæc locutus, multaque lamentatus, mox inducit ipsam civitatem ceu mulierem aliquam captivam, et ait, « Ostende faciem tuam super sanc» tuarium tuum, inclina aurem tuam, Deus meus, et audi, » aperi oculos tuos, et vide interitum nostrum civitatisque » tuæ, in qua invocatum est nomen tuum sanctum[4]. » Posteaquam circumspectis hominibus neminem vidit, qui posset Deum reddere propitium: ad ædificia confugit, et civitatem ipsam objicit, ejusque desolationem ponit ob oculos, atque in his finito sermone, Deum propitium reddit. Id perspicuum est ex iis quæ sequuntur. Verum quod dicebam: oportet enim ad id quod erat propositum reverti; etenim hæc obiter interjecta sunt, non frustra neque temere, sed ut animos vestros aliquantisper refocillarem ex perpetuis contentionibus defatigatos. Age redeamus igitur

[1] Deut. XXVIII, 56. — [2] Thren. IV, 10. — [3] Dan. IX, 17. — [4] Ibid. 18.

unde digressi hæc diximus, demonstremusque quod ea quæ Judæis erant eventura, divinitus illis cum omni accuratione prædicta sint. Jam enim duas captivitates sermo noster demonstravit illis accidisse, quemadmodum a Prophetis erat prædictum, idque non casu neque præter expectationem. Superest ut deinceps, ubi tertiam adjecerimus, de hac, qua nunc tenentur dicamus, doceamusque perspicue, quod nullus Propheta promisit illis futurum, ut ullo pacto ab his malis, in quibus nunc sunt, solvantur, aut liberentur. Quæ est igitur tertia? Quæ facta est sub Antiocho cognomento Epiphane. Nam Alexander Macedonum rex, ubi Darium Persarum regem sustulisset, in sese transtulit imperium. Hoc autem extincto, quatuor post illum reges successerunt, e quorum uno prognatus Antiochus longo post tempore et templum incendit, et Sancta sanctorum devastavit, et sacrificia sustulit, et Judæos subegit, denique totam illorum rempublicam evertit.

VII. Et hæc omnia ad unum usque diem exactissime prædicta sunt a Daniele; et quanto hæc essent futura, et quomodo, et a quo, et qua ratione, et ubi finem acceptura, et quam tandem mutationem sortitura. Hoc autem evidentius perspicietis, ubi visionem ipsam audieritis, quam per parabolam nobis proposuit Propheta, arietis vocabulo designans Darium regem Persarum : hirci vero Græcorum regem, videlicet Alexandrum Macedonem : quatuor cornua vocat eos, qui post illum extiterunt : postremum cornu ipsum signat Antiochum. Quin præstat ipsam audire visionem. « Vidi, inquit, visionem et sedebam » in Ubal[1]; » Ubal locum quempiam dicit, Persarum lingua sic illum appellans; « Et sustuli oculos meos, et vidi, » et ecce aries unus stans ante Ubal, et erant illi cornua » excelsa, et unum excelsius cæteris, et excelsum illud

[1] Dan. VIII, 2.

» pervenit usque ad extrema : et videbam arietem moven-» tem cornu contra mare, et Boream, et Notum, et omnes » bestiæ non stabunt in conspectu ejus, nec erat qui eri-» peret de manu illius, et faciebat juxta voluntatem suam, » et magnificatus est, et ego intelligebam. » De potentia loquitur persica, et dominatu, qui pervasit totam terram. Deinde de Alexandro Macedonum rege loquens, dicit; « Et ecce hircus caprarum venit ab Austro super faciem » universæ terræ, et non tangebat terram, et hirco illi pro-» minebat cornu in medio oculorum ipsius. » Deinde nar-rans congressum Alexandri cum Dario, ejusdemque vic-toriam viribus partam : « Venit, inquit, hircus usque ad » arietem habentem cornua, et efferatus est in eum, et per-» cussit arietem, » dicendum est enim compendio, « Et con-» trivit utrumque cornu illius, nec erat qui arietem eriperet » de manu illius. » Posthæc narrans mortem Alexandri, et quatuor regum successionem : « Et cum hic invalesceret, » inquit, contritum est cornu ejus magnum, et exorta sunt » quatuor cornua sub illo, ad quatuor ventos cœli » Hinc transiens deinceps ad Antiochi regnum venit, et declarans quod ex horum quatuor uno sit ortus, sic fere ait ; « Ex » uno prodiit cornu validum, et exaltatum est vehementer, » ad Notum et Orientem. » Deinde designans quod judaïcam politiam funditus destruxit : « Posthæc, inquit, sacrificium » per eum urbatum est delicto. Et factum est, et prospere » processit, et sanctum desolabitur et datum est contra » sacrificium peccatum, altari enim sublato, sanctis con-» culcatis, idolum statuit intus, et hostias immolavit dæ-» monibus contra Legem, et projecta est in terram justitia. » Et fecit, et prospere processit [1]. » Deinde rursum de hoc ipso agens regno Antiochi Epiphanis, deque captivitate, excidioque ac desolatione templi, etiam ipsum tempus ad-

[1] Dan. VIII, 2-15.

didit. Exorsus enim ab Alexandri regno, denuo ad finem libri etiam intermedia commemorans omnia : quæ Ptolemæi et Seleuci conflictantes inter sese fecerunt, quæque horum duces gesserunt, dolos, victorias, exercitus, pugnas, navales, prælia pedestria : deinde progressus in Antiochum desinit iterum dicens; « Brachia ex ipso exo-» rientur, et profanabunt Sanctum et transferent conti-» nuationem[1] ;» continuationem appellans solemnes et quotidianas victimas; « Et inferent in illam abominationem, » et eos qui violant testamentum; » hoc est, prævaricantes Judæos; « Adducent in ruinas, » secum habebunt ac transferent, « Et populus cognoscens Deum suum prævalebit : » Machabæorum res significans, quæ acciderunt sub Juda et Simone et Joanne; « Et prudentes populi intelligent ad » multa, et infirmabuntur in gladio et flamma; » nimirum iterum narrans incendium civitatis; « Et in captivitate, et » in direptione dierum; et cum infirmati fuerint, adjuva-» buntur adjutorio parvo : » significans quod in mediis illis malis poterunt respirare, et emergere ex afflictionibus, quibus involuti sunt; « Et adjungentur illis multi in ruinis, » et ab intelligentibus infirmabuntur. » His autem verbis significat futurum, ut multi etiam stantes cadant. Deinde causam etiam aperit, ob quam permisit Deus illos in tantis malis versari. Quænam est ea? « Ut igne examinet illos, in-» quit, eligat, atque dealbet usque ad terminum temporis. » Propter hæc enim, inquit, hæc permisit Deus, ut eos repurgaret, ostenderetque qui essent inter illos probati. Deinde commemorans regis illius potentiam, ait; « Et fa-» ciet juxta voluntatem suam, et exaltabitur, et magnifi-» cabitur. » Mox blasphemum illius animum significans, addit : « Adversus Deum deorum, inquit, loquetur superba, » et prosperabitur, donec ira consummabitur : » declarans

[1] Dan. XI, 31, et seqq.

quod non ex proprio consilio, sed propter iram Dei adversus Judæos ille sic invaluerit. Tandem ubi pluribus aliis dixit quanta mala facturus esset, tum Ægypto, tum Palæstinæ; quomodo rediturus sit et, quo vocante, et qua urgente causa : postea narrat temporum mutationem, quodque Judæi postquam per hæc omnia transierint, nanciscentur aliquod auxilium, misso Angelo in illorum subsidium. « In tempore enim illo, inquit, exurget Michaël » princeps magnus, qui præfectus est filiis populi tui, et » erit tempus afflictionis, quale non fuit, ex quo gens facta » est in terra usque ad tempus illud, et in tempore illo » salva fiet omnis multitudo, quæ reperietur descripta in » libro [1], » hoc est, qui digni sunt salute.

VIII. Verum ne nunc quidem adhuc demonstratum est, de quo fuit instituta quæstio. Quid autem hoc est? Videlicet quod etiam tempora præfinierit his malis, velut illic primæ servitutis annos quadringentos, secundæ postea septuaginta. Videamus igitur an his quoque præfiniat tempus aliquod. Ubi vero licebit hoc invenire? In iis quæ post hæc dicentur. Quoniam enim audierat multa magnaque mala, civitatis incendium, politiæ subversionem, suorum captivitatem, postea desiderabat finem illorum discere, et num quæ futura esset earum calamitatum commutatio. Percontans autem sic loquebatur, « Domine, quis est istorum finis? Et dixit : Veni huc Daniel, » quoniam clausi et obsignati sunt sermones : » subindicans obscuritatem eorum, quæ dicerentur, « Usque ad tempo» ris finem. » Mox causam aperiens, quare ista permiserit evenire mala, « Donec eligantur, inquit, et dealbentur, » et igni examinentur multi, et inique agant iniqui, et in» telligant omnes impii, et cordati intelligant. » Deinde quanto tempore sint illis mansura hæc mala prædicens

[1] Dan. XII, 1.

ait : « A tempore transmutationis endelechismi. » Sic autem vocabatur quotidianum sacrificium. Nam ἐνδελεχὲς perpetuum est, frequens, et continuum. Erat enim mos Judæis et vesperi et sub auroram et singulo quoque die sacrificium offerre Deo. Atque de causa sacrificium illud endelechismum, id est, assiduitatem, vocabat. Postquam igitur veniens Antiochus hunc morem sustulit et immutavit : hoc est, quod ait Angelus, « A tempore transmu» tationis endelechismi; » hoc est, a tempore quo commutabitur hoc sacrificium; sunt dies mille ducenti et nonaginta, hoc est, tres anni cum dimidiato, ac paulo amplius. Deinde quod tum esset futurus horum malorum finis ac terminus, subjicit : « Beatus qui sustinuerit ac » pervenerit usque ad dies mille trecentos et triginta quin» que : » mille ducentis nonaginta addens quadraginta quinque. Quoniam enim in mense et dimidio mensis accidit ut fieret ille conflictus : in hoc victoria illa pura facta est, et omnium malorum urgentium commutatio : cum autem ait : « Beatus qui sustinuerit ad dies mille trecentos triginta quinque, » rerum immutationem declarat. Neque simpliciter dixit : Qui pervenerit, verum, Qui sustinuerit et pervenerit : quoniam enim multi eorum, qui impietatem perpetrarunt, viderunt commutationem; non eos simpliciter dixit beatos, sed eos qui testimonium præbuerant in diebus afflictionum, nec a pietate desciverant : ac deinde consecuti sunt relaxationem. Ideo non simpliciter dixit : Qui pervenerit : sed, Qui sustinuerit et pervenerit. Quid his esse potest dilucidius? Vides, ut non usque ad annos aut menses, sed ad unum usque diem summa cura et captivitatem et captivitatis solutionem prædixerit Propheta. Atque ut sciatis me non ex conjecturis loqui, age proferamus et alium testem eorum quæ dicta sunt, quem illi gravissimum habent auctorem. Josephum lo-

quor, qui calamitates illorum tragicas descripsit, ac Vetus Testamentum omne velut paraphrasi fusius explicavit, qui fuit post Christi adventum, et captivitatem ab ipso prædictam commemorans, de hac quoque disseruit, Danielis visionem enarrans, de ariete, de hirco, de quatuor cornibus, de postremo post illa exorto. Et ne quis suspecta habeat quæ a nobis dicta fuerint, age referamus et illius verba[1]. Cum enim laudasset Danielem, supraque modum extulisset, cæteris omnibus Prophetis anteponens, ad hanc venit visionem, et dicit. Reliquit autem nobis suorum scriptorum monumenta, unde nobis hujus prophetiæ exactam et inevitabilem certitudinem præstitit. Ait enim : Susis, (5) quæ Persidis est metropolis, cum exiisset in campum cum sociis suis quibusdam, subito terræ motu concussioneque oborta, relictum fuisse solum fugientibus cæteris. Et ipse quidem pronus in faciem concidit, innixus ambabus manibus : dein ubi quispiam tangeret eum, intereaque juberet surgere, ac videre quæ post multas ætates civibus essent eventura : erecto monstratum ait fuisse arietem ingentem, cui multa quidem enata sint cornua, sed horum postremum excelsius fuisse cæteris. Deinde sustulisse oculos ad Occasum, vidisseque hircum, qui per aërem impetu ferebatur. Hunc congressum fuisse cum ariete, et cornibus ictum bis eum in terram dejecisse, conculcasseque. Deinde hircum fuisse visum excelsiorem, e fronte producentem cornu maximum; eo fracto, alia excrevisse quatuor, ad singulos obversa ventos. Ex his autem aliud minus exortum fuisse scripsit, quod increvit. Dicebat autem qui hæc illi ostendebat Deus, futurum ut gentem ipsius debellaret, urbem vi caperet, templum expilaret, sacra prohiberet : futurum autem ad dies mille ducentos nonaginta. Hæc quidem se vidisse in campo juxta Susas Daniel scripsit : eorum autem quæ per

[1] Josephi locus Judaïcæ Antiquitatis, l. 10. cxiv.

visum apparuerant, a Deo explicationem supplex petiit, didicitque, quod aries indicaret regna Persarum ac Medorum, cornua vero reges futuros, extremum autem cornu, postremum regem fore qui hos omnes præcessurus esset tum opibus tum gloria. Cæterum hircus significabat et ex Græcis oriturum regem, qui bis congressus cum Persa, prælio superaret, ablaturus universum illius principatum. Significatum autem fuisse per primum magnum cornu, quod erat in fronte hirci, primum regem, et quatuor illorum exortum. Illo autem exciso significari, juxta quatuor cornua singulorum successorum exortum post mortem primi regis, foreque ut regnum illius inter multos divideretur, quandoquidem primus ille nec filios nec fratres esset habiturus, eosque pluribus annis regnaturos in orbe terrarum. Ex his rursus exoriturum regem quemdam, qui expugnaturus esset et leges illius gentis, et religionem ac ritus sublaturus, tum sacrilegio spoliaturus templum, ac triennium vetiturus fieri sacra. Hæc sane vestræ genti jam pati contigit ab Antiocho Epiphane, sicut Daniel multis ante annis prædixit, scripsitque eventura.

IX. Age quid his possit esse evidentius? Nunc tempus est, nisi videmur esse molesti, ut ad id quod quærebatur revertamur, hanc præsentem captivitatem ac servitutem hodiernam cujus gratia hæc omnia movimus. Agedum igitur nunc vigilantibus animis auscultate : non enim nobis pro rebus vulgaribus certamen est. Absurdum enim fuerit alios in theatris sedentes olympiacis a media nocte usque ad meridiem perdurare, expectantes ut videant, cui cessura sit corona, nudoque capite excipere calidos solis radios, nec prius abscedere, quam de certamine fuerit pronuntiatum : nos vero nunc, cum certamen sit non pro tali corona, sed pro corona immortali, defatigari ac tædio affici. Itaque quod tres captivitates prædictæ fuerint ante-

quam acciderent, una quæ annos habebat quadringentos, altera septuaginta, tertia tres ac dimidiatum, hactenus satis est nobis demonstratum. Age superest ut et de hac loquamur. Quod enim et de hac vaticinatus sit Propheta, rursus eumdem Josephum adducamus testem, qui cum illis (Judæis) sentit. Postquam enim illa dixerat, audi quid post subjiciat. Eodem autem, inquit, modo Daniel et de Romanorum principatu scripsit; quodque ab illis tollenda esset Jerosolyma, ac desolandum templum. Tu vero illud mihi considera, quod tametsi Judæus esset is qui hæc scripsit, tamen veritus est vestram imitari pervicaciam. Etenim cum dixisset subvertendam esse Jerosolymam, non ausus est addere quod esset restituenda, neque tempus aliquod certum præscribere; sed quoniam sciebat Prophetam non præfinisse tempus, quanquam superius enarrans Antiochi victoriam ac desolationem, et dies et annos expresserat, quot captivitas esset duratura: de victoria Romanorum nihil istiusmodi locutus est: sed quod esset in solitudinem redigenda Jerosolyma, templumque diruendum. Cæterum quod esset aliquando venturus finis desolationis non addidit; eo quod videret, ne Prophetam quidem hoc addidisse. Hæc autem omnia, ait, Deo ipsi monstrante, conscripta reliquit: ut qui legerint, et evenisse conspexerint, Danielem admirentur, ob honorem illi a Deo habitum. Ubi igitur dixerit Daniel fore ut templum redigeretur in solitudinem, nos deinceps consideremus. Nam ubi precationem illam in sacco et cinere perfecerat, venit ad eum Gabriel, et ait: « Septuaginta » hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et » super civitatem sanctam [1]. » Ecce, hic, inquit aliquis, et tempus expressum est. Tempus, non captivitatis, sed post quantum temporis reditura esset captivitas. Aliud

[1] Dan. IX, 24.

vero tempus dicendum est, quandiu esset duratura captivitas, rursum tempus post quod esset ventura. « Septua» ginta, inquit, hebdomades abbreviatæ sunt super popu» lum tuum : » non jam super populum meum. Atqui Propheta dixerat, « Ostende faciem tuam super populum » tuum, » sed Deus illum posthac pro alieno ducit propter futuram audaciam. Mox et causam exprimit : « Donec an» tiquetur delictum, et consummetur peccatum. » Quid est hoc, donec consummetur peccatum? Multa, inquit, peccant, sed malorum fastigium tunc erit, cum dominum suum occiderint. Et hoc dixit Christus : « Implete men» suram patrum vestrorum[1]. » Servos occidistis, addite et Domini sanguinem. Vide quomodo concordant sententiæ. Christus dixit, « Implete : » Propheta ait, « Consum» metur peccatum et signentur peccata. » Quid enim est, signentur? ne quid præterea reliquum fiat. « Et adducat » justitiam sempiternam. » Quid autem est æterna justitia, nisi quæ a Christo data est? « Et donec obsignetur visio » et Propheta et inungatur sanctus sanctorum : » hoc est, Sistere oportet posthac prophetias : hoc enim est obsignare, sistere unctionem, sistere visionem. Ideo Christus dixit : « Lex et Prophetæ usque ad Joannem[2]. » Vides ut hæc omnimodam minentur desolationem, ac scelerum malefactorumque vindictam. Non enim indulturum se, sed ulturum peccata illorum, minatur Deus.

X. Quando tandem hoc factum est? quando prophetiæ prorsus sublatæ, quando unctio sic est sublata, ut nunquam sit reditura? Et si nos sileamus, ipsi lapides clamabunt, adeo manifesta est ipsa rerum vox; nec enim possunt aliud tempus proferre, quo hæc gesta sunt, quam hoc longum ac magnum, sed majus etiam futurum. Posthæc exactius etiam de his loquens, ait, « Et cognosces et in-

[1] Matth. XXIII, 32. — [2] Id. XI, 13.

» telliges ab exitu sermonis, ut respondeatur, utque ædi-
» ficetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdo-
» mades septem, et hebdomades sexaginta duæ. » Hic mihi diligenter auscultate, nam est totius quæstionis cardo: hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duæ, conficiunt annos quadringentos octoginta tres. Nec enim hic dicit hebdomadas dierum aut mensium, sed annorum. Nam a Cyro usque ad Antiochum Epiphanem, et captivitatem illam, sunt anni trecenti nonaginta quatuor (6). Itaque declarans se non de illa templi desolatione loqui, sed ea, quæ fuit post illam sub Pompeio, Vespasiano et Tito, ulterius profert tempus, moxque docens nos, unde oporteat supputare, demonstrat non esse numerandum a die reditus. Sed unde tandem? « Ab exitu sermonis, ut
» respondeatur, et ædificetur Jerusalem. » At non fuit extructa sub Cyro, sed sub Artaxerxe cognomento Longimano. Post descensum enim venit Cambyses, deinde Magi, post hos Darius Hystaspæ filius, deinceps Xerxes Darii filius, post hunc Artabanus, post Artabanum Artaxerxes Longimanus imperavit Persidi. Et dum hic regnum obtineret, anno vigesimo regni illius, Neemias reversus civitatem instauravit, et hæc Esdras nobis accurate descripsit[1]. Nos igitur hinc quadringentos octoginta tres annos si numeraverimus, haud dubie veniemus ad hanc subversionem. Ideo dicit: « Ædificabitur platea et muro-
» rum ambitus. » Cum igitur, ut ait, restituta fuerit, suumque statum receperit, ex hoc supputa hebdomades septuaginta, videbisque hanc captivitatem nondum sortitam finem esse. Atque hoc ipsum evidentius etiam aperiens, quod mala quibus nunc tenentur, non sint habitura finem, ad hunc modum loquitur: « Post hebdomades autem sep-
» tuaginta abolebitur unctio, et judicium non erit in ea,

[1] 2 Esdr. II.

» et civitatem et sanctum perdet, cum Duce venturo, et » concidentur tanquam in diluvio, » neque supererunt reliquiæ, neque radix, quæ repullulet, « Et usque ad finem » belli abbreviati internecionibus. » Rursus loquens de hac captivitate, dicit, « Tolletur incensum et libamen, ac præ- » terea super templum abominatio desolationis, et usque » ad consummationem temporis consummatio dabitur ad » desolationem. » Cum audias consummationem, quid adhuc superest, quod expectes? « Ac præterea. » Quid autem est, « Ac præterea? » hoc est; præter hæc quæ dicta sunt, post sacrificiorum et libaminis sublationem, aliud majus accedet malum. Quodnam hoc dicis? « Super templum abo- » minatio desolationis. » Hieron enim vocat templum, abominationem autem desolationis vocat statuam, quam collocavit in templo, is qui exciderat et everterat civitatem. « Et usque ad consummationem, inquit, desolatio. Quamobrem dicit Christus, qui secundum carnem fuit posterior Antiocho Epiphane, vaticinans imminentem urbis captivitatem, ac declarans quod de hac prædixerit Daniel: « Cum, inquit, videritis abominationem desolationis, de » qua locutus est Daniel Propheta, stantem in loco sancto, » qui legit intelligat[1]. » Quoniam enim omne simulacrum et hominis effigies apud Judæos apellabatur abominatio, ænigmatice significans statuam illam, simul aperuit et quo tempore, et a quo rege captivitas esset ventura. Quod autem de Romanis hæc dicta sint; et ipse Josephus, quemadmodum ante docuimus, asseveravit. Quid igitur vobis reliquum est quod loquamini, cum reliquas captivitates prædicentes Prophetæ, certum et præfinitum tempus exprimant: huic nullum tempus præfiniant, quin potius contrarium addant, videlicet captivitatem usque ad consummationem duraturam? Porro quod hactenus dicta vana non

[1] Matth. xxiv, 15.

sint; age a rebus etiam ipsis exhibeamus testimonium. Nam si Judæi nunquam tentassent ædificare templum, dicere poterant: Si voluissemus aggredi templi instaurationem, omnino potuissemus, et perfecissemus. Nunc autem res ipsa demonstrat, eos non semel aut bis, sed ter aggressos, et repulsos esse, non aliter quam fit in certaminibus Olympiacis, ut nulli dubium esse possit, quin Ecclesiæ sit corona victoriæ. Ubi igitur aggressi sunt illi, qui semper resistunt Spiritui sancto, qui res novas moliuntur, qui seditiones concitant?

XI. Post devastationem quæ facta fuit sub Vespasiano ac Tito, sub Adriano mota seditione, conati sunt pristinam rempublicam instaurare: haudquaquam intelligentes se contra Dei calculum bellum movere, jubentis in perpetuum eam civitatem devastari. Porro, Deo bellante, superare impossibile est. Impetu igitur facto in Cæsarem, rursus eum adegerunt, ut funditus deleret civitatem: Nam devictis ac subactis illis, omnibus reliquiis abolitis, ne in posterum possent impudenter agere, statuam suam in loco collocavit. Deinde sciens futurum, ut illa tempore collaberetur; quo illius victoriæ notam immedicabilem inureret, et illius impudentiæ monumentum, nomen suum civitatis ruinis imposuit. Quoniam enim ipse dicebatur Ælius Adrianus, ideo et civitati nomen Æliæ jussit imponi; unde et Ælia dicitur in hodiernum usque diem, cognomine victoris et eversoris. Vides primum Judæorum conatum? Considera et alterum ab hoc. Sub Constantino eadem aggressi sunt. At ille viso ipsorum conatu, amputatis illorum auriculis, ac rebellionis signo impresso corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiva mancipia ac verberones; corporibus mutilatis conspicuos illos faciens omnibus, ac eos qui per omnes regiones erant sparsi erudiens, ne in posterum eadem conarentur. Sed

hæc, inquient, prisca et obsoleta. Imo hoc potius notum est etiam iis qui inter vos sunt seniores. Quod vero jam dicturus sum, etiam admodum juvenibus est clarum ac perspicuum. Non enim gestum est sub Adriano aut Constantino, sed sub imperatore qui fuit ætate nostra ante annos viginti. Etenim cum Julianus, qui imperatores omnes superavit impietate, vocaret illos ad sacrificandum idolis, et ad suam impietatem pertrahere conaretur, ac mox objicerent ipsi priscum cultus ritum, dicentes; A nostris majoribus Deus hoc modo cultus est; etiam nolentes tum fatebantur hæc, quæ nos nunc demonstravimus; quod fas non esset extra civitatem immolare victimas : sed, inquiebant, religionem violant, quicumque sacrificant in terra aliena. Proinde si vis nos videre sacrificantes, redde nobis civitatem, restitue templum, exhibe nobis sancta sanctorum, colloca aram, et sacrificabimus nunc quemadmodum olim. Nec puduit sceleratos et effrontes hæc poscere a viro impio paganoque, et impuras illius manus vocare ad extructionem sanctorum; nec intelligebant se conari impossibilia; neque perpendebant, quod si homo illa demolitus esset, potuisset homo illis ea restituere; verum cum Deus esset, qui civitatem illorum subverterat, fieri nequaquam posse, ut quæ Deus decreverat, unquam everteret humana potentia. « Nam quæ Deus sanctus, in- » quit, statuit, quis dissipabit? ac manum illius excelsam » quis avertet[1]? » Sicut enim quæcumque ille stabilierit, volueritque manere, nullus homo potest demoliri : ita quæcumque destruxerit, volueritque manere diruta, nemo poterit instaurare. Verum esto sane, Judæi, rex templum reddiderit, aram prorsus erexerit, quemadmodum vos frustra potuisse fieri suspicamini; num et ignem cœlestem e sublimi poterat vobis demittere? qui si defuisset, impium

[1] Isaï. xiv, 27.

et impurum fuisset sacrificium. Ob hoc enim perierunt filii Aaron, quod ignem alienum induxerint[1]. » Nihilominus ad omnia obcæcati, obsecrabant ac supplicabant, ut cum ipsis susciperet et aggrederetur instaurationem templi. At ille et pecunias impendit, et præfectos misit viros primates, et artifices undiquaque accersi jussit, nihil non fecit, nihil non tentavit, paulatim ac sensim hoc agens, speransque futurum, ut si posset illos ad sacrificandum inducere, facile illos revocaret ad cultus simulacrorum. Simul et illud fore sperabat insanus ille ac vecors, ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur templum illud instaurari. Verum is, qui comprehendit sapientes in ipsorum astutia, protinus ipsis factis declaravit illi, Dei decretum omnibus esse potentius, validaque esse opera sermonum Dei[2]. Nam simul atque tentassent hunc impium conatum, cœpissent nudare fundamenta, multam terram exhausissent, restaretque ut jam structuram aggrederentur: protinus ignis exiliens e fundamentis exussit multos itemque lapides eo in loco positos, et intempestivam pertinaciam interrupit. Nec solum qui operi instabant, sed etiam Judæorum multi stupore ac rubore repleti sunt. Quibus auditis Julianus imperator, quanquam tanta vesania deditus erat illi negotio, veritus tamen ne ultra progressus in suum ipsius caput ignem accerseret; destitit victus cum tota gente. Et nunc si venias Jerosolymam, conspicies nuda fundamenta: quod si causam quæras, non aliam quam hanc audies. Hujus rei nos omnes testes sumus: nostra enim ætate hæc non ita pridem acciderunt. Jam considera victoriam insignem. Non enim hoc accidit sub piis imperatoribus, ne qui dicere possint, Christianos opus perfici vetuisse; sed tum cum res nostræ essent afflictæ, cum omnes de vita periclitaremur, cum omnis li-

[1] Levit. x, et Num. III. — [2] 1 Cor. III, 19, et Job. v, 13.

bertas esset sublata, cum floreret paganismus, cum fideles alii quidem in ædibus suis latitarent, alii vero in solitudines demigrarent, foraque fugerent, tum demum hæc acciderunt, ne qua restaret illis impudentiæ occasio.

XII. Etiam ne adhuc dubitas, Judæe, cum perspicias, et ex Christi prædictione, et ex Prophetarum vaticiniis, et ex ipsarum rerum demonstratione testimonium contra te ferri? Verum nihil mirum est. Istiusmodi quippe fuit tua natio, ab initio effrens et pervicax, semperque rebus evidentibus repugnare solita. Vis ut et alios Prophetas in te armem, qui hoc ipsum aperte dicunt, futurum ut vestra finem sortiantur: nostra contra efflorescant: totoque terrarum orbe propagetur Christi præconium, aliudque sacrificiorum genus inducatur, iis quæ apud vos fuerunt abrogatis? Audi igitur Malachiam, qui cæteris Prophetis fuit posterior: nondum enim Hesaïæ aut Jeremiæ produco testimonium, neque cujusquam aliorum qui præcesserunt captivitatis tempus, ne dicere possis hæc mala, quæ prædixerunt, accidisse in captivitate: sed adduco Prophetam, qui fuit post reditum ex Babylone, ac post civitatis instaurationem, deque rebus vestris aperte vaticinatus est. Etenim postquam rediissent ac restituta civitate templum extruxissent, sacrificiaque peregissent: hanc præsentem desolationem prædicens, futuramque sacrificiorum sublationem; hoc pacto ex persona Dei loquitur Malachias: « Si accipiam facies vestras, dicit » Dominus omnipotens, quoniam ab ortu solis usque ad » occasum, nomen meum glorificatum est inter gentes, et » in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrifi- » cium purum. Vos autem profanastis illud [1]. » Quando hæc evenerunt, Judæe? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis

[1] Malach. I, 11.

aliud proferre tempus, quam hoc, posteaquam Christus advenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de judaïco, etiam Legi repugnat prophetia. Nam cum Moyses vetet ullo alio in loco sacrificium fieri [1], præterquam in eo, quem elegit Dominus Deus, cumque ille in unum locum sacrificia illa concluserit, sane Propheta dicens, quod in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, adversatur ac repugnat Moysi. Verum nulla est inter illos pugna, neque dissensio. Ille de alio locutus est sacrificio, et hic de alio post vaticinatus est. Unde hoc declaratur? Tum ex iis quæ dicta sunt, tum ex aliis plurimis signis. Ac primum ex ipso loco : non enim in una civitate, quemadmodum sub Judæis, sed ab ortu solis usque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificii modo, siquidem purum illud appellans, declaravit de quo loqueretur. Denique a personis offerentium. Non enim dixit, in Israël, sed in gentibus. Ac ne putares quod in una duabusve aut tribus civitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, non simpliciter dixit, « In omni » loco, » sed, « Ab ortu solis usque ad occasum : » demonstrans quod quantum terræ sol aspicit, tantumdem Evangelium esset occupaturum. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed voluntate offerentium : et ideo dixit ; « Incensum abominatio est mihi [2]. » Quanquam et alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo, ingens immensumque discrimen inveniet, ut juxta comparationis rationem solum hoc purum dici mereatur. Quodque de Lege et gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam [3] : idem et hic fidenter dixerimus, videlicet hoc sacrificium cum illo

[1] Deut. XVI. — [2] Isaï. I. — [3] 2 Cor. III, 10.

collatum solum dici debere purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis pretia, sed per Spiritus gratiam offertur. Audi igitur et alium Prophetam hoc idem prædicentem, quod Dei cultus non circumscribendus esset loco, sed ipsum omnes deinceps homines essent cognituri. Sophonias autem ad hunc modum loquitur, « Apparebit autem Dominus super omnes » gentes, et abolebit omnes deos gentium, et adorabunt » illum e suo quisque loco[1]. » Atqui non permissum hoc fuit, sed Moyses uno in loco sacrificari jussit. Cum igitur audias Prophetas hoc prædicentes ac vaticinantes, quod non in unam civitatem, neque in unum locum compellendi sint homines, sed suæ quisque domi sedens sit culturus Deum : quod aliud possis afferre tempus quam hoc præsens ? Audi sane quo pacto et Evangelia et Apostoli cum prophetia concordent. Hic dixit, « Apparebit Dominus : » Apostolus ait ; « Apparuit gratia Dei salutaris omnibus » hominibus, erudiens nos[2] : hic inquit, « Super gentes : » ille, « Super omnes homines : » hic dixit ; « Abolebit deos » eorum, » ille, « Erudiens nos, ut abnegantes impietatem » ac sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus. » Rursum Christus Samaritanæ dixit : « Crede mihi, mulier, » quia venit hora, quando nec in monte hoc, nec Jeroso- » lymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus ; et qui eum » adorant, in Spiritu et veritate oportet adorare[3]. » Hæc autem dicebat, simul et necessitatem tollens observandi loci, et cultus sublimius magisque spirituale genus inducens. Ex his igitur rursum poterat demonstrari, posthæc neque sacrificia, neque sacerdotium, neque regem apud Judæos futurum esse. Nam per urbis eversionem hæc omnia potissimum simul probata sunt. Attamen poteramus et Prophetas allegare, qui hoc expresse loquuntur : sed

[1] Soph. II, 11. — [2] Tit. II, 11. — [3] Joan. IV, 21.

video vos orationis longitudine fatigatos, vereorque ne frustra temereque videar esse molestus. Quapropter pollicitus me hæc alio tempore absoluturum, illud interim rogabo vos, ut fratres vestros servetis, ab errore revocetis, ad veritatem reducatis. Nihil enim profuerit audisse, nisi facta demonstrentur, quæ cum dictis consentiant. Etenim quæ dicta sunt, non propter vos dicta sunt, sed propter illos infirmos : ut illi postquam hæc a vobis didicerint, et a prava consuetudine fuerint liberati, sincerum et germanum præstent christianismum, fugiantque pravos Judæorum congressus, et conventus, sive qui fiunt in civitate, sive qui in suburbiis, speluncas latronum, dæmonum habitacula. Proinde ne deseratis illorum salutem, sed diligenter omnia facientes, nihil non tentantes, ægrotos reducite ad Christum, ut et in hoc sæculo, et in futura vita recipiamus præmium benefactis nostris longe majus : gratia et bonitate Domini nostri Jesu Christi, qui cum et per quem Patri gloria una cum sancto et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VI.

Cum superiori die prolixius disseruisset adversus Judæos, atque hinc raucedinem vocis contraxisset, hanc orationem habuit.

I. Bestiæ donec in sylvis pascunt, necdum pugnæ adversus homines adhibentur, mitiores sunt, minusque sævæ. Verum ubi venatores eas captas in urbes adduxerint, atque inclusas extimularint, ut pugnent cum iis qui bestiis objiciuntur, postea irruentes ubi carnem degusta-

verunt, et sanguinem humanum biberunt; non facile abstinent a talibus epulis, sed multa cum aviditate ad eamdem decurrunt mensam. Hoc sane et nobis usuvenit, postquam enim cum Judæis pugnam suscepimus, et impetu adversus illorum impudentes contradictiones facto, rationes illorum subvertimus, omnemque celsitudinem erigentem sese adversus cognitionem Dei, et cogitationes captivas duximus ad parendum Christo[1] : major etiam nos cepit adversus illos bellandi cupiditas. Sed quid faciam? Videtis mihi vocem factam imbecilliorem, quæ tantæ sermonis rursum prolixitati par esse non possit, idemque mihi nunc accidere, quasi si quis miles concisis aliquot ex hostibus, magnoque animo impressione facta in hostium condensatam aciem, pluribus prostratis, mox fracto gladio consternatus ad suos sese referat. Quin potius, quod nobis accidit, gravius est. Nam militi qui fregit gladium, licet ab alio quopiam astantium ensem eripere, suumque animum exercere, multamque strenuitatem ostendere : at si vox laboret, non licet ab alio vocem mutuo sumere. Quid igitur? fugiemus et nos? At non permittit hoc vestræ charitatis tyrannis ac violentia. Vereor et patris præsentiam, et vestram vereor alacritatem : proinde ea quæ supra vires sunt aggrediar, omnia committens et precibus hujus et charitati vestræ. Ne vero vestrum quispiam reprehendat orationem velut intempestivam, si cum Martyres nos hodie vocent; nos supersedentes illorum exponere certamina, adversus Judæos in certamen descendimus. Nam et ipsis Martyribus hic sermo est exoptatior. Ex nostris enim laudibus nihil illis splendoris accrescet. Quid enim egeant linguis nostris, quorum certamina superant naturam humanam, quorum præmia vim ingenii nostri vincunt? Deriserunt hanc vitam, conculcarunt carnificinas

[1] 2 Cor. x, 5.

ac tormenta, despexerunt mortem, ad cœlum evolarunt, erepti sunt e fluctibus rerum humanarum, in tranquillum enavigarunt portum, non aurum argentumve, aut vestes pretiosas, sed thesauros quos nemo potest eripere importantes, tolerantiam, fortitudinem et charitatem. Nunc in Pauli chorum pervenerunt, ante coronas suas expectatione coronarum alacres, eo quod jam de futuro incerti esse desierunt. Quid igitur istis opus sit oratione nostra? Hoc igitur argumentum illis gratius. Ex nostris enim laudibus, quemadmodum antea dicebam, nihil illorum gloriæ accesserit. Cæterum ex nostris adversus Judæos conflictationibus multum illis adjungetur gaudii, et libenter auscultaturi sunt maxime sermones eos, qui pro gloria Dei dicuntur. Judæos enim imprimis oderunt Martyres, quandoquidem ab illis crucifixum maxime diligunt. Nam isti dicebant : « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros[1] : » illi vero sanguinem proprium effuderunt ejus amore, quem illi occiderant. Hos igitur sermones libenter audient.

II. Quod igitur, si hæc Judæorum servitus finem esset habitura, hoc quoque prædicturi fuerint Prophetæ, et nequaquam silentio præterituri, satis declaravimus : cum omnes captivitates a Prophetis prædictas fuisse ostendimus ; primum illam in Ægypto, deinde in Babylone, tertiam sub Antiocho Epiphane. Demonstravimus enim harum unicuique et locum et tempus fuisse prædictum in sacris Litteris. Huic vero præsenti nullus Propheta præfinivit tempus. Verum quod esset ventura, omniaque desolatura, ditionem insuper et religionem translatura, quantoque tempore post reditum e Babylone ventura, prædixit Daniel. Cæterum quod sit habitura finem, quodque aliquando sistenda sint ista mala, nec ille patefecit, nec

[1] Matth. XXVII, 25.

quisquam aliorum Prophetarum. Quin contra prædixit, quod ad finem usque duratura esset hæc servitus. Attestatur his quæ diximus, et ipsum tempus, quod jam tantum peractum est, nec ullum vestigium, nec initium ad hunc usque diem bonæ commutationis ostendit, idque cum crebro jam conati sint instaurare templum. Nam semel et iterum ac tertio sub Adriano, sub Constantino, sub Juliano, conatus illorum cohibitus est. Primum quidem a militibus, rursus ab igne e fundamentis erumpente, et illorum importunam pervicaciam coërcente. Jamvero lubens illos rogaverim : Cur tantum temporis in Ægypto versati recepistis patriam, ac rursus abducti in Babylonem rediistis Jerosolymam : tertio sub Antiocho tam multa passi mala, ad pristinum reversi estis statum, sacrificia, altare, sancta sanctorum, et omnia cum pristina recepistis dignitate : nunc autem nihil simile factum est? Verum cum centum anni, imo bis centum, imo ter, imo quater tantum multoque amplius annorum præterierit : nam hic quingentesimus ex eo tempore agitur annus ; ne significationem quidem ullam ejus mutationis videmus alicunde apparere ; sed res illis funditus collapsas, ac nec per somnium quidem ullam spem eis ostendi, quemadmodum prius. Etenim si peccata sua objicerent, dicerentque ; Quoniam peccavimus Deo, offendimusque illum, ideo non recipimus nostram regionem, et si qui prius cum a Prophetis accusarentur, impudenter agebant, atque illis atrociter exprobrantibus homicidia, negabant, iidem nunc confiterentur damnarentque propria peccata : lubens de integro unumquemque illorum interrogaverim, num propter peccata tua, o Judæe, extra Jerosolymam agis tanto tempore? Et quid istuc novum est aut mirum? Num enim nunc tantum in peccatis vivitis, prius in justitia recteque factis soliti vivere? Nonne jam olim ab initio

in innumerabilibus peccatis versabamini? Annon innumera reprehendit in vobis Ezechiel Propheta, cum inductis duabus meretricibus Ola et Oliba, sic loquitur; « Lupanar ædificastis in Ægypto, et insanistis in Barbaros, » et alienos deos coluistis [1]. » Quid porro? Cum mare finderetur, cum petræ rumperentur, cum tot miracula fierent in deserto, nonne vitulum adorastis? Nonne Moysem nunc lapidibus impetentes, nunc expellentes, nunc multis modis frequenter conati estis occidere? Nonne perseverabatis blasphemias jacientes in Deum? Nonne Beelphegor initiati estis [2]? Nonne filios vestros ac filias sacrificastis dæmoniis [3], et omne impietatis peccatique genus exhibuistis? nonne Propheta vobis sub persona Dei loquitur: « Quadraginta annos infensus fui generationi huic et dixi: » Semper errant corde [4]? » Quî fieri potuit, ut tum vos non aversaretur Deus, sed post mactationem filiorum, post idolorum cultum, post tantam improbitatem, post ineffabilem ingratitudinem, etiam Prophetam apud vos esse passus est, magnum illum Moysem, signaque edidit miranda et prodigiosa: quæque sub alio mortalium nemine facta sunt, hæc inter vos contigerunt, nebula super vos tecti vice porrecta, columna lucernæ loco vos præcedente, hostibus ultro cedentibus, civitatibus sola propemodum voce captis, non armis vobis opus erat, non acie, non pugna; quin solum insonuistis tuba, et ultro mœnia corruerunt. Suppeditatus est vobis novus quidam et inauditus commeatus, de quo clamat Propheta dicens: « Panem cœli dedit eis, panem Angelorum comedit homo: » cibaria misit eis in abundantia [5]. » Quibus igitur de causis, dicite mihi, tunc aspernantes Deum, simulacra colentes, liberos mactantes, Prophetas lapidibus obruentes,

[1] Ezech. XXIII. — [2] Num. XXV. — [3] Psal. CV, 37. — [4] Id. XCIV, 10. — [5] Id. LXXVII, 25.

innumera scelera perpetrantes, tantam benevolentiam estis consecuti, tantam a Deo providentiam: nunc vero, cum nec idola colatis, nec liberos occidatis, nec Prophetas lapidetis, in perpetua degitis captivitate? Num enim tum alius erat Deus, quam nunc est? Annon idem est, qui tum illa gubernabat, et qui nunc quæ fiunt operatur? Quid igitur in causa fuit, ut cum gravioribus peccatis abundaretis, uberior fuerit erga vos Dei beneficentia; nunc vero cum leviora peccatis, prorsus vos aversetur, perpetuæque tradiderit ignominiæ? Etenim si vos nunc ob scelera aversatur,, multo magis tunc oportuit. Quod si tunc vos sustinuit impie viventes, nunc multo magis oportebat sustinere, cum nihil simile committatis. Quam ob rem igitur non sustinuit? Si vos pudet causam dicere, ego dilucide profitebor; imo potius non ego, sed ipsa rerum veritas. Postquam Christum occidistis, postquam in Dominum injecistis manus, postquam sanguinem illum pretiosum effudistis; propterea non est vobis reliqua corrigendi spes, neque venia, neque purgatio. Tum enim quæ per audaciam perpetrastis, in servos perpetrastis, in Moysem, in Hesaïam, in Jeremiam. Tum tametsi impietas aliqua committebatur, at audacia nondum processerat usque ad malorum caput. Nunc autem omnia veterum facinora superastis, nec ullum retro reliquistis nequitiæ culmen, ob insaniam, qua debacchati estis in Christum, eoque nunc graviores luitis pœnas. Etenim si hæc non est causa ignominiæ vestræ, quare Deus vos tum occidentes liberos vestros toleravit, nunc autem a talibus abstinentes aversatur? Siquidem, occiso Christo, majus graviusque scelus commisistis, quam si mactassetis liberos, et omnem Legem violassetis.

III. Etiam-ne posthac audebitis illum vocare impostorem ac Legis transgressorem; ac non potius aliquo sece-

dentes, vos ipsos occultabitis, qui ipsis oculis intuemini tam evidentem veritatem? Etenim si impostor erat Jesus, ut dicitis, Legisque transgressor, par erat ut hinc etiam laudem ferretis, qui talem occideretis. Nam si Phinees unico tantum perempto homine, totam Numinis iram adversus populum exardescentem sedavit : « Stetit enim, inquit, Phinees, et placavit et cessavit quassatio[1] ; totque homines eripuit ab ira divina unius hominis cæde : multo magis hæc vobis oportuit accidere, si Legis transgressor erat, quem vos crucifixistis. Cur igitur, quæso, Phinees, viro Legis transgressore perempto[2], justus habitus est, et sacerdotio honoratus? Vos autem cum in crucem egeritis virum impostorem, ut dicitis, Deoque adversantem : quî fit, ut non feratis laudem et honorem, verumetiam acerbiora passi sitis, quam cum filios vestros mactaretis? Annon istud perspicuum est vel hebetibus, vos quia adversus servatorem ac principem orbis impie egistis, tali vindictæ subjici? Et nunc sane abstinetis a nefario sanguine, Sabbata servatis, tum vero ipsum etiam Sabbati diem violabatis. At ecce Deus per Jeremiam promisit fore, ut parceret civitati vestræ[3], si desisteretis gestare onera Sabbato. Sed hoc nunc facitis, neque gestatis onera Sabbato; attamen ne sic quidem vobis reconciliatur ille. Nam peccatum illud vestrum erat omnium maximum, ut ista vobis excusatio de peccatis supervacanea sit. Non enim ob cætera vitæ commissa : sed fuisset tandiu aversatus, etiamsi innumera alia propter illud facinus in his estis calamitatibus. Quod ni sic haberet Deus, haud vos peccata commisissetis. Id cum perspicuum sit ex omnibus quæ dicta sunt, ex hoc, quod dicturus sum, erit dilucidius. Quid est hoc? Audivimus Deum crebro per Prophetas dicentem majoribus vestris, « Vos quidem eratis digni malis innumeris, at

[1] Psal. CV, 30. — [2] Num. XXV, 7. — [3] Jerem. XVII, 21.

» ego facio propter nomen meum, ne profanetur inter » Gentes. » Et rursum : « Non propter vos ego facio, domus » Israël, sed propter nomen meum. » Sensus autem hic est. Eratis quidem gravioribus digni suppliciis ac pœnis : verum ne quis diceret, quod Deus, cum ob inopiam virium non posset servare, reliquit Judæos in manibus hostium, auxilior et prospicio vobis. Itaque si Legis transgressor erat Christus, quem vos crucifixistis, etiamsi decies mille peccata commisissetis, multo etiam prioribus illis graviora : profecto propter hoc factum servasset vos Deus, ne nomen ipsius pollueretur; ne ille pro magno quodam haberetur, neve quis diceret, vos ipsius causa hæc pati. Quod si videtur ob suam ipsius gloriam relaxare peccata, multo magis hoc nunc erat facturus; et cædem hanc acceptam habuisset, ac multitudinem peccatorum vestrorum delevisset. Cæterum quoniam, ut apparet, vos perpetuo aversatur; palam est eum per hanc iram et perpetuam derelictionem, demonstrare etiam impudentioribus eum, qui a vobis occisus est, non fuisse transgressorem Legis, sed ipsum Legis conditorem, et innumerabilium bonorum auctorem vobis advenisse. Ideo vos qui impie fecistis adversus illum, in contumelia et ignominia degitis? nos vero qui illum adoramus, antea vobis omnibus ignobiliores, honore vos omnes prædicemus, perque Dei gratiam venerabiliores vobis omnibus sumus et in majore dignitate constituti. Et unde liquet, inquiunt, quod nos repulit Deus? Quæso te, etiam-ne opus est hoc verbis demonstrare, cum ipsa res clamitet, ac vocem tuba clariorem emittat, tum per urbis eversionem, tum per templi destructionem, tum per cætera omnia, adhuc verborum demonstrationem desideratis? Verum homines, inquiunt, nobis hæc intulerunt, non Deus. Imo Deus ista potissimum effecit. Quod si hæc hominibus imputas, illud rursum considera, quod, etsi ho-

mines ista fuerint ausi, nisi Deo placuisset, non potuissent ad effectum perducere. Cum igitur irruisset ille Barbarus, totam Persidem secum ducens, sperans fore, ut universos adortus caperet, civitatem totam velut sagena quadam ac reti conclusam habebat; nonne tunc, tunc inquam, quoniam Deus erat vobis propitius, absque bello, sine conflictu, sine prælio centum octoginta quinque millibus militum interfectorum Assyriorum apud vos relictis, ita fugit, ut satis haberet, si solus evaderet incolumis? Verum et alia bella innumerabilia frequenter ad istum modum solvit Deus. Quare et nunc, nisi ipse esset qui penitus vos deseruit, non potuissent civitatem vestram diruere, ac templum vastare; non huc usque tanto tempore mansisset solitudinis calamitas, non vobis sæpe conantibus instaurationem, conatus in vacuum cessisset.

IV. Jam non ex his solum, verumetiam ex aliis conabor vobis palam facere non sua virtute vobis ista fecisse romanos imperatores, sed quia Deum habuistis iratum, qui vos deseruerat. Etenim si quod gestum est, humanum erat opus: oportuit vestras calamitates excidio finiri, nec longius proferri vestram ignominiam. Ponamus enim, quod vos dicitis, mœnia ab hominibus fuisse subversa, civitatem dirutam, altare dejectum; num et illud ab hominibus factum, quod Prophetæ cessarunt? Num et spiritus gratiam sustulerunt? Num alia quæ apud vos fuere veneranda destruxerunt, velnti vocem de propitiatorio reddi, vim unctionis, declarationem quæ fiebat in lapidibus sacerdotis? Neque enim judaïca religio origines omnes habebat ex inferioribus, sed plures ac magnificentiores superne e cœlis. Exempli causa: permisit sacrificia fieri. Altare quidem erat infra, itemque gladius et ligna, necnon sacerdos: cæterum ignis venturus in adyta illa, victimasque consumpturus, e supernis habebat originem. Nec

enim homo inferebat ignem in templum, sed flamma e sublimi immissa sacrificii ministerium complebat. Rursum si quando cognoscendum erat aliquid e propitiatorio, vox quæpiam e medio Cherubim prodibat, prædicens futura. Rursus e lapidibus qui erant in pectore summi sacerdotis, id vocabant declarationem, relucebat fulgor quidam futura significans. Præterea quoties esset aliquis inungendus, devolabat spiritus gratia, et oleum insiliebat. Hæc autem administrabant Prophetæ. Quin et nebula frequenter et fumus adyta occupabat. Itaque ne Judæi perstricta fronte hominibus imputarent suarum rerum vastationem, non solum civitatem Deus passus est dirui, ac templum vastari, verumetiam illa, quæ cœlitus habebant originem, e medio sustulit, videlicet ignem, vocem e lapidibus reddi solitum fulgorem, et hujus generis alia universa. Proinde cum tibi Judæus dixerit, Homines nobis bellum intulerunt, homines insidiati sunt, dicito illi; Profecto non bellum intulissent homines, nisi Deus hoc permisisset. Verum esto sane, murum vestrum diruerint homines, num et ignem ex alto devehi vetuit homo? Num vocem assidue ex propitiatorio audiri solitam inhibuit homo? Num declarationem in gemmis? Num sacerdotalem unctionem? num cætera omnia sustulit homo? Annon Deus hæc omnia sustulit? Nemini non perspicuum est; sed qua de causa sustulit? Annon manifestum est ideo fecisse, quod vos odisset, quodque penitus aversaretur? Nequaquam, inquiunt, sed quoniam metropoli caremus, ideo caremus et istis: cur vero illa caretis? Nonne quia vos Deus dereliquit? Quin potius, ut uberius impudentia illorum ora claudamus: age et hoc Scripturarum testimoniis demonstremus, quod templi eversio non fuerit causa destructionis cæterorum a Prophetis prædictæ, sed ira Dei, et quod magis etiam ipsum irritarint insanientes in Chris-

tum, quam tum cum vitulum adorarent. Nam cum vaticinaretur Moyses, nec templum erat, nec altare; sed cum persisterent in innumeris impietatibus, tamen prophetiæ donum non cessavit. Verum et hic ipse magnus atque egregius vir et alii rursus præter hunc septuaginta tum extitere Prophetæ: nec id solum, verum et post datum templum reliquamque totam culturam, deinde hoc incenso cunctisque sublatis, in Babylone rursus extiterunt Ezechiel et Daniel, qui cum nec sancta sanctorum aspicerent, nec altari assisterent, sed in media barbarorum regione, et impurorum hominum consortio agerent, Spiritu repleti futura prædicebant, idque de rebus multo tum pluribus tum admirabilioribus quam quæ præcesserant: ac divinam visionem viderunt, quatenus ipsis videre licuit. Itaque dicite mihi, quare non habetis nunc Prophetas? Annon perspicuum est hanc esse causam, quod Deus vestra aversatus sit? Sed quam ob causam vos aversatus est? Clarum item et hoc, quod ob illum crucifixum, et impium illud facinus. Unde hoc liquet, inquis? Ex hoc, quod cum antehac impie viveretis, nihil non obtinebatis; nunc vero cum videamini modestius vivere post crucem, majores luitis pœnas, neque quidquam eorum contingit habere, quæ prius habebatis.

V. Ut autem et ipsis Prophetis hoc evidenter et expresse testificantibus, præsentium malorum causam intelligatis, audite quid dicit Hesaïas, quomodo prædicit simul et venturam omnibus per Christum beneficentiam, et vestram ingratitudinem. « Livore, inquit, ejus nos sanati sumus: » salutem indicans per crucem omnibus oblatam. Deinde quales simus nos indicans, subjecit; « Omnes ut oves aberravi» mus, homo in via sua erravit[1]. » Tum crucis modum explicans, sic loquitur: « Sicut ovis ad occisionem ductus

[1] Isaï. LIII, 5.

» est, et ut agnus in conspectu tondentis ipsum sine voce » fuit, sic non aperit os suum [1]. » Et ubi hæc evenisse licet videre? in nefario prætorio Pilati. Cum enim tam multa, inquit, testimonia proferrent adversus ipsum, nihil eis respondit Jesus. Et dixit ad illum præses, « Audis quam » multa in te testificentur [2]? » Verum nihil respondit, sed stabat tacitus. Hoc olim cœlitus afflatus Propheta dixerat; « Sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus co- » ram se tondente mutus [3]. » Posthæc exponens iniquitatem in prætorio perpetratam ait: « In humilitate ejus judicium » ejus sublatum est. » Nemo tum ex juris ratione de illo suffragium tulit, sed falsa potius adversus illum recipiebant testimonia. In causa erat, quod tum nolebat esse vindex. Nam si voluisset, omnia turbasset, concussissetque. Etenim si id temporis, quo pendebat in cruce, saxa discidit, orbem terrarum obscuravit, solis radios avertit, noctem medio die per universam terram induxit, idem potuisset in prætorio facere. Verum noluit mansuetudinem ac lenitatem exhibens. Ideo dicit: « In humilitate ejus judicium » ejus sublatum est. » Deinde demonstrans, quod non esset unus quilibet e vulgo, subjecit: « Generationem ejus quis » enarrabit? » Quis enim est, de quo dicit; « Tollitur de » terra vita ejus? » Ideo et Paulus dicit: « Vita nostra abs- » condita est cum Christo in Deo. Cum apparuerit Christus » vita nostra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria [4]. » Sed quod dicere proposueram, ut demonstrarem eos propter hunc præsentia mala sustinuisse, restat ut ipsum Hesaïam inducam loquentem. Ubinam hoc dicit? Post prætorium, post occisionem, post assumptionem, ubi dixit; « Tollitur de terra vita ejus, subjicit: Et dabo improbos » pro sepultura ejus, et divites pro morte illius [5]. » Non

[1] Isaï. LIII, 6. — [2] Matth. XXVII, 12. — [3] Isaï. LIII, 8. — [4] Coloss. III, 3. — [5] Isaï. LIII, 9.

simpliciter dixit Judæos, sed improbos. Quid enim illis improbius esse possit, qui post tot tantaque accepta beneficia beneficum occiderunt? Nisi hæc evenerunt, nisi nunc vivitis in ignominia, nisi omnibus quæ majores habuerunt estis privati, nisi corruit vestra civitas, nisi templum vestrum versum est in ruinam, denique nisi vestræ calamitates superant omnem tragœdiam, ne credas, o Judæe. Contra si res ipsæ clamitant, si quod prædictum erat a Prophetis, perfectum est; quid frustra, quid incassum impudens es? Nam ubi illa apud vos veneranda, ubi pontifex, ubi stola et rationale, ubi declaratio? Ne vero mihi istos Patriarchas dixeris caupones, negotiatores, omni iniquitate plenos. Dic mihi qualis est sacerdos, cum non sit vetus illud oleum, neque quidquam omnino veteris sanctimoniæ? Dic, inquam, mihi, qualis sacrificus, cum non sit sacrificium, neque altare, neque cultus? Vis tibi recitem leges de sacerdotio, quomodo soliti sint olim consecrari? ut intelligas, quod qui nunc apud vos dicuntur Patriarchæ, non sint sacerdotes, sed per simulationem sacerdotum agant personam, nec aliter ludant quam histriones in scena; imo ut verius dicam, nec sustinere possint sacerdotis personam: tam procul non solum a veritate, verumetiam ab ipsa simulatione sacerdotii absunt. Recordare igitur quomodo tum Aaron factus sit sacerdos, quot hostias pro illo immolarit Moyses, quot victimas prostraverit, quomodo illum laverit, quomodo unxerit ipsius extremum auriculæ, manum dextram, pedem dextrum, deinde in sancta sanctorum introduxerit: post hæc jusserit præscripto dierum numero manere intus. Quin potius operæ pretium est ipsa verba audire: « Hæc, inquit, unctio Aaron, et unctio filiorum » ejus. Et locutus est Dominus ad Moysem, dicens: Assume » Aaron et filios ejus, et stolas eorum, et unctionis oleum, » et vitulum pro peccato, et arietem, et convoca Synago-

» gam ad ostium tabernaculi testimonii. Et dixit Moyses » universæ multitudini congregatæ: Hic est sermo, quem » mandavit Dominus. Et postquam admovisset eos; » dicendum est enim compendio; « Lavit eos aqua, induit tu» nica, cinxit zona, induit ependyten, imposuit humerale, » præcinxit illum ac substrinxit, imposuit rationale, et su» per rationale imposuit declarationem et veritatem: et » mitram imposuit capiti illius, et super mitram laminam » auream: deinde sumpto oleo conspersit altare et sancti» ficavit illud; et vasa et pelvim et basim et sanctificavit ea, » et effudit ex eo in caput Aaron: et filiis illius similiter » fecit, et adduxit vitulum. Cum autem immolasset eum, » postquam Aaron cum filiis suis imposuisset manus, sump» sit de sanguine et imposuit cornibus altaris, et purifica» vit altare, et sanguinem effudit in basim altaris, et sanc» tificavit illud, ut propitiaret super illud. Deinde postquam » quædam ex his cremasset, alia foris, alia intus, adduxit rur» sus arietem, et ipsum immolavit in holocaustum, et iterum » adduxit alium arietem consummationis: et rursus Aarone » cum filiis imponente manus occidit: sumensque de san» guine ejus super extremum auriculæ Aaron dextræ, et super » extremum manus dextræ, et super extremum pedis dextri, » simili modo fecit et filiis illius. Deinde sumens quædam de » hostia imposuit manibus Aaron et filiorum ejus, ac sic ob» tulit. Et sumpto rursus sanguine et de oleo conspersit super » Aaron et stolas illius, et super filios ejus, et super stolas » eorum: et sanctificavit eos, et jussit ut coquerent carnes » in atrio tabernaculi testimonii, illicque eis vescerentur: » et ab ostio tabernaculi testimonii ne egrediamini, inquit, » dies septem, donec dies impleatur, dies ordinationis ves» træ. Septem enim diebus initiabit manus vestras, ut pro» pitietur pro vobis[1]. » Cum igitur dicat his rebus initiatum

[1] Levit. VIII, 1-33.

fuissse Aaron, his purificatum, his sanctificatum, per hæc placasse Deum; nihil autem horum nunc fiat, neque victima, neque holocaustum, neque sanguinis aspersio, neque olei inunctio, nec adsit tabernaculum testimonii, neque ad præfinitum dierum numerum sedeatur intus, profecto palam est sacerdotem, qui nunc apud istos est, impurum ac nefarium esse, illegitimum ac profanum, denique ad iram Deum provocare. Etenim si non poterat aliter consecrari, nisi hisce ritibus, omnino necesse est totum sacerdotium illorum non consistere. Vides a me merito dictum, quod non solum a veritate, verumetiam ab ipsa rei simulatione procul absunt.

VI. Nec ex his tantum, verumetiam ex aliis discere licet, quanta fuerit sacerdotii dignitas. Proinde cum adversus Aaron seditionem movissent homines quidam scelerati perditique conantes eum a principatu depellere, et de honore cum illo disceptarent; mansuetissimus Moyses cupiens illis rebus ipsis facere fidem, quod non ut fratrem, aut cognatum, aut familiarem, evexisset illum ad eum honorem, sed Dei parens edicto tradidisset illi sacerdotium illud, jussit ut unaquæque tribus virgam afferret, idem præcepit Aaroni[1]: cum attulissent, omnes accepit, et intus reposuit. Eo facto jussit expectari divinum judicium, quod per virgas illas esset proferendum. Deinde cum simul omnium reliquorum virgæ manerent in eodem habitu, sola virga Aaron germinavit, frondesque produxit ac fructus, ut intelligerent, naturæ Dominum illum delegisse denuo, litterarum vice foliis usum. Etenim qui initio dicebat; « Germinet terra herbam graminis[2], » ejusque vim ad fructificandum excitavit: idem et illud lignum quod erat aridum et infrugiferum, fecit ut absque terra et sine radice germinaret: eratque deinceps virga illa argumen-

[1] Num. XVII. — [2] Gen. I, 11.

tum et testimonium tam illorum malitiæ, quam divini judicii, non emittens quidem vocem, sed ipso aspectu quavis tuba clarius exhortans, ne quid talium facinorum in posterum aggrederentur. Nec hoc modo tantum, sed alio quodam argumento Deus declaravit eum sacerdotem. Etenim cum multi mota adversus illum seditione appeterent ipsius honorem: principatus enim res est pro qua depugnari solet, et quæ expetitur a multis; jussit ut illatis thuribulis, et imposito thymiamate, cœlitus expectarent sententiam. Atque illis adolentibus terra dehiscens omnes absorbuit, qui cum ipsis consenserant[1]: eosque qui thuribula sumpserant, ignis e cœlo demissus exussit. Tum ne quod acciderat, temporis progressu oblivioni daretur, neve admirabilem hanc Dei sententiam ignorarent posteri: præcepit Moyses, ut thuribula sumpta applicarent ad altare, ut quemadmodum virga sine voce vocem emisit ipso conspectu: itidem et hæ laminæ posteros alloquerentur omnes, admonerent, iisque consulerent, ne majorum amentiam imitarentur, ne quando simili pœna plecterentur. Vides, ut olim sacerdotes crearentur? nunc vero lusus meri sunt risusque, quæ fiunt apud Judæos omnia, pudor et cauponatio plena immensæ impietatis. Hos igitur sequeris, dic mihi, qui pertinaciter solent semper tum facere, tum dicere omnia, quæ Dei legibus adversentur? ad horum synagogas accurris? nec metuis, ne fulminis impetus cœlitus emicans exurat caput tuum? An ignoras, eos qui ipsi quidem non prædantur, sed tamen in prædonum speluncis conspecti fuerint, easdem dare pœnas quas prædones. Quid autem loquor de prædonibus? profecto scitis omnes ac meministis, quando apud nos scelerati quidam homines et præstigiatores statuas dejecerunt, quo pacto non illi tantum qui facinus ausi fuerant, sed quot-

[1] Num. XVI.

quot simpliciter præsentes conspecti erant, quoniam videbantur illis assentiri, in judicium abrepti, simulque cum illis abducti, extremo supplicio sint affecti. Tu vero ubi Pater afficitur contumelia, ubi Filius lacessitur conviciis, ubi sanctus et vivificus Spiritus contemnitur, eo studes accurrere? non metuis, non horrescis, cum te ipsum in loca profana impuraque conjicis? Dic mihi, quam habebis excusationem, quam veniam, qui volens te ipsum in barathrum immittas, in præcipitium des? Neque enim mihi illud dixeris, quod illic sita est lex, et Prophetarum libri. Neque enim hoc satis est ad locum sanctum reddendum. Utrum enim majus est, libros esse repositos in loco; an loqui ea quæ sunt in libris? Perspicuum est, melius esse si ea quæ sunt in libris loquaris, habeasque in animo. Ergo responde mihi, cum diabolus recitaret ea, quæ sunt in Scripturis, num os illius sanctificatum est? Non potes dicere; sed permansit id quod erat diabolus. Quid autem dæmones? cum prædicarent ac dicerent, « Isti » homines servi Dei altissimi sunt, annuntiantes vobis viam » salutis[1]; » an ideo illos in Apostolorum ordinem referemus? Nequaquam, imo nihilominus execramur illos, odimusque. Ergo cum verba prolata non sanctificent, libri repositi sanctificant? Minime. Qua tandem ratione? Imo hoc nomine odi synagogam, quod legem habeat ac Prophetas, et nunc etiam amplius odi, quam si nihil istorum haberet. Cur ita tandem? Quoniam variam hinc habent escam, variamque fraudis materiam, qua simpliciores alliciant. Quandoquidem et Paulus spiritum illum loquentem potius, quam tacentem ejecit. « Etenim molestia tædioque affectus, inquit, spiritui dixit : Exi ab illa. » Qua de causa? Quoniam clamabat : « Isti homines servi Dei al» tissimi sunt[2]. » Tacentes enim non perinde decepissent,

[1] Act. XVI, 17. — [2] Ibid. 18.

loquentes autem multos erant simpliciores attracturi, persuasurique, quo nimirum et aliis in rebus sibi auscultarent. Siquidem ut ostium aperirent suis fraudibus, possentque in posterum mentiri confidentius: propterea vera quoque nonnulla commiscebant, non aliter quam qui letifera miscent venena, os poculi melle circumlinentes, efficiunt, ut facilius accipiatur malum. Hanc ob causam et Paulus potissimum afficiebatur molestia, festinabatque illis occludere os, quod sibi auctoritatem usurparent, nequaquam ipsis congruentem. Hanc ob causam et ipse Judæos odi, quod cum legem habeant, legem violant, et hoc modo simpliciores inescare conantur. Non perinde grave crimen admitterent, nisi cum credant Prophetis, repugnarent Christo. Nunc vero sibi omnem veniæ spem ademerunt, qui cum se jactent Prophetis credere, contumeliis afficiunt eum, quem illi prædixerunt.

VII. In summa, si credis locum esse sanctum eo quod illic Lex et Prophetarum libri repositi sunt, superest ut et idola et idolorum templa pro sanctis ducas. Quondam enim cum bellum teneret Judæos, victores Azotii ceperunt arcam, inque suum templum intulerunt. An ideo sanctum erat illorum templum, quod haberet arcam? Nequaquam, sed profanum, sed impurum. Id protinus ipsis factis declaratum est. Nam ut hostes intelligerent victoriam ipsis cessisse, non ob impotentiam Dei, sed ob iniquitatem eorum, a quibus colebatur: etiam arca capta in aliena terra vim suam ostendit, dum idolo, bis in solum dejecto, effecit ut etiam frangeretur. Tantum aberat, ut locum sanctificaret, ut locum etiam expugnaret. Verum hic quænam est arca penes Judæos, ubi non est propitiatorium? non oraculum, non testamenti tabulæ, non sancta sanctorum, non velum, non summus sacerdos, non thymiama, non holocaustum, non sacrificium, non

alia quæ tum arcam illis reddebant venerandam? Mihi quidem Judæorum ea, quam nunc habent, arca nihilo melius habere videtur iis arculis, quæ veneunt in foro, imo pejus habet. Nam hæ nihil lædere possunt si quis adeat; illa vero quotidie noxam infert iis qui accesserint. « Fratres, ne sitis pueri mentibus, sed malitia parvuli estote[1]; » eosque qui ad ista stupent, ab hoc intempestivo metu liberantes, erudite quid oporteat timere, revererique, non istam arcam : sed quod concurrentes ad illam, violent templum Dei, per conscientiam ad judaïsmum propensam, per intempestivam istam observationem. « Quotquot, inquit, in lege justificamini, a gratia excidistis[2]. » Hoc oportet timere, ne in die illo audiatis ab eo qui vos judicaturus est : « Discedite, non novi vos[3]; » communicastis enim cum iis qui me crucifixerunt; et solemnitates, quas ego antiquavi, contendentes mecum rursus instaurastis : ad Judæorum, qui impie agebant in me, ac Legem violabant, synagogas concurristis. Atqui ego quidem templum illorum subverti, et in ruderum acervum verti templum illud venerabile, res verendas et horrendas continens : vos autem habitacula cauponis nihilo meliora et speluncas latronum coluistis. Etenim sic tunc cum essent Cherubim, cum arca, cum adhuc Spiritus floreret gratia, dixit; « Fecistis illud speluncam latronum, aut, domum » negotiationis[4], » propter iniquitates ac cædes illorum : nunc postquam illos sancti Spiritus deseruit gratia, cunctaque illa venerabilia et Deo grata, sublata sunt; cum impiam istam religionem celebrant; quid appellando synagogas eorum nomen ipsis dignum invenias? Etenim si jam tum erat spelunca latronum cum statum suum obtineret; nunc si lupanar, si transgressionis locum, si dæmo-

[1] I Cor. XIV, 20. — [2] Galat. V, 4. — [3] Matth. VII, 23. — [4] Jerem. VII, 11, et Matth. XXI, 13.

num diversorium, si diaboli propugnaculum, si animarum exitium dixeris, si totius perditionis præcipitium ac barathrum, denique quidquid appellaveris, minus quam pro rei dignitate dixeris. Templum cupis videre? ne curras ad synagogam, sed tu esto templum. Unicum templum diruit Deus Jerosolymis, et innumerabilia erexit illo longe venerabiliora. « Vos, inquit, templum estis Dei viventis[1]. » Hanc domum exorna, omnem exige cogitationem malam, ut fias pretiosum membrum Christi, ut fias templum Spiritus, deinde et alios redde tales. Et sicut cum vides pauperes, non facile prætercurris : ita cum videris aliquem ad synagogam currentem, ne dissimules, sed verbis ceu freno quodam cohibitum reducas ad Ecclesiam. Hæc est major eleemosyna quam illa, et majus lucrum quam decem millia talentorum : quid dico decem millia talenta? majus quam hic aspectabilis mundus universus. Siquidem homo est toto mundo pretiosior : hujus enim causa et cœlum, et terra, et mare condita sunt, et sol et stellæ. Perpende igitur quanta sit dignitas ejus, cujus saluti consulitur, et ne contempseris illius curam. Nam etiamsi pecuniæ vim immensam dinumeravit aliquis ; nihil tale præstitit, quale is qui servat animam, et abducit ab errore ad pietatem. Qui dederit pauperi, famem solvit : qui judaïzantem correxerit, impietatem extinxit. Ille paupertati solatium adhibuit, hic iniquitatem inhibuit : ille corpus liberavit a dolore, hic etiam animam eripuit a gehenna. Ostendi thesaurum, ne deseratis lucrum. Non est quod hic paupertatem causemini, non est quod mendicitatem prætexatis : verba tantum insumenda sunt, sermonis modo fit impensa. Ne pigritemur igitur, sed omni studio ac cupiditate venemur fratres nostros, eisque vel invitis in domum nostram pertractis, prandium apponamus, ad mensæ communionem

[1] 2 Cor. VI, 16.

illos asciscamus hodie; ut, ubi nostro in conspectu jejunium solverint, satisque declaraverint, fidemque plenam fecerint, quod in melius correcti sint; et sibi ipsis et nobis æterna bona concilient, gratia ac bonitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri una cum Spiritu sancto gloria, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VII.

Adversus Judæos.

1. Num vos pugnæ hujus cum Judæis susceptæ satietas cepit? an vultis ut rursus hodie quoque materiam eamdem tractemus? Quanquam enim multa sunt jam dicta; attamen arbitror vos sic affectos, ut cupiatis iisdem de rebus iterum audire. Etenim qui non satiatur amore erga Jesum, is nec unquam satiabitur pugna adversus eos suscepta, qui Jesum oderunt. Præterea autem nobis hic sermo necessarius est: supersunt enim adhuc festorum Judæorum reliquiæ. Sed quemadmodum illorum tubæ multo sceleratiores erant iis quæ sonant in theatris, et jejunia quavis ebrietate et comessatione erant turpiora: ita et tabernacula quæ nunc apud illos figuntur, nihilo sunt honestiora diversoriis, in quibus scorta versantur ac tibicinæ. Ne quis autem orationem hanc audaciæ damnet. Nam ausus est extremus summaque iniquitas secus de istis opinari. Cum enim adversus Deum contendant ac Spiritui sancto resistant; cur non talem de illis feramus sententiam? Erat olim hoc festum venerabile, cum juxta Legem fieret, Deique jussu. Nunc autem non amplius; nam tota

illius dignitas sublata est, eo quod contra Dei mentem celebratur. Quique maxime violant Legem priscaque festa, ii maxime omnium sunt, qui nunc videntur ea celebrare. At nos maxime Legem veneramur, qui eam velut hominem senio confectum quiescere sinimus; nec in stadium protrahimus, posteaquam incanuit; neque alieno tempore certare compellimus. Nunc enim nec esse Legis tempus, nec vetustæ religionis, satis ante demonstravimus : age igitur quod superest hodie excutiamus. Satis quidem erat, ut cum ex Prophetis omnibus demonstrassem, quod nunc extra Jerosolymam tale quidpiam facere, transgressio Legis sit et impietas, omni labore levarer. Nam si verum esset, quod isti semper ubique jactantes mussitant, futurum ut civitatem denuo recipiant, ne sic quidem possint a violatæ Legis crimine liberari : attamen nos ex abundanti hoc quoque demonstravimus, quod nec civitas sit instauranda, neque priscum reipublicæ statum sint recepturi. Hoc autem demonstrato, reliqua omnia in confesso sunt, videlicet quod neque sacrificiorum ritus, neque holocaustorum, neque Legis vis, nec alia pars ulla status illius consistere poterit. Primum enim præcepit Lex [1], ut ter in anno omne masculinum ascenderet in templum. Cæterum dejecto templo, hoc fieri nequit. Rursus præceperat, ut qui profluvio seminis laboraret, qui lepra contaminatus esset, quæ menstruo fluxu teneretur, quæ peperisset, offerret sacrificia [2]. Atqui nec hoc fieri potest, cum desit locus, nec extet altare. Jussit cani sacros hymnos, et hoc ante declaravimus tum loci ratione vetari, tum a Prophetis damnari, accusantibus illos ac dicentibus, quod foris legerent Legem, et advocarent confessionem. Cum igitur ne legi quidem Lex potuerit extra civitatem, quomodo Legem servare poterunt extra civitatem? Hanc ob causam et minitans illis dicit,

[1] Exod. XXIII. — [2] Levit. XV.

« Non visitabo filias vestras, cum stuprum admiserint, neque nurus vestras, cum mœchatæ fuerint[1]. » Quid autem hoc est? Recitata veteri Lege conabor vobis reddere dilucidius. Quæ igitur illa Lex? « Si mulier, inquit, prævaricata fuerit a viro suo, eumque negligens despexerit, dormieritque aliquis cum illa coitu seminis, et latuerit oculos viri, nec testis fuerit adversus illam, nec fuerit deprehensa : ac super ipsum quidem venerit spiritus zelotypiæ, ipsa vero non fuerit contaminata. » Sensus horum verborum hic est, Si mulier, inquit, mœchata fuerit, et vir habeat illam adulterii suspectam; aut non fuerit mœchata, sed ille suspicetur : et si non fuerit testis, nec uterus coarguens : « Ducet, inquit, illam ad sacerdotem, et offeret donum illius, ordeaceam farinam. » Cur ita tandem non siligineam, non triticeam farinam, sed hordeaceam? quoniam id quod gerebatur, luctus erat, et incusatio, suspicioque prava; forma sacrificii domesticam calamitatem imitabatur, eoque dicit; « Non effundes super illam oleum neque impones illi thus. Deinde; » nam contrahendus est sermo; adducet illam sacerdos, sumetque » puram aquam in vase fictili, et sumet de terra, quæ est in pavimento, sumptamque conjiciet in aquam, statuetque mulierem, et adjurabit illam, et dicet : Si non es transgressa, nec polluta viro tuo, salva esto ab aqua redargutionis. Quod si transgressa es, ac polluta, et aliquis tecum concubuit, præter maritum tuum, det Dominus te in execrationem ac detestationem in medio populi. » Quid est, in execrationem ac detestationem? Ut dicant, ne mihi accidat, quod accidit illi mulieri; « Ut reddat Dominus uterum tuum diruptum, et ingredietur aqua execrata, ut dirumpat ventrem tuum, et dicet mulier, Fiat, fiat. Et erit, si fuerit polluta, ingredietur aqua

[1] Osee. IV, 15.

» redargutionis, et dirumpet ventrem illius, et erit mulier » execrabilis. Quod si non fuerit polluta mulier, erit inno» cua, et proseminabit semen. » Quoniam igitur cum in captivitatem abducti essent, nihil horum fieri poterat, cum nec templum esset, nec ara, nec tabernaculum haberent, nec offerrentur hostiæ; Dominus comminans dixit; « Non visitabo filias vestras, cum stuprum admiserint : » nec nurus vestras, cum mœchatæ fuerint [1]. »

II. Vides legem a loco vim habere? Ex hoc perspicuum est ne sacerdotem quidem esse posse, cum desit civitas. Quemadmodum enim fieri non potest, ut imperator sit, si non sit exercitus, non diadema, non purpura, non alia quæ regnum constituunt; ita nec sacrificus esse potest sublata hostia, vetita oblatione, sanctis conculcatis, toto rerum statu abolito. Nam his rebus constabat sacerdotium. Sufficiebat igitur nobis ad probationem, ut dixi, quod neque sacrificia, neque holocaustomata, neque reliquæ purificationes, neque præterea quidquam politiæ judaïcæ rediturum sit. Supererat, ut demonstraretur nunquam fore ut templum instauretur. Nam sicut illo non stante omnia nunc sunt abrogata; et si quid videatur fieri, facinus est adversus legem : ita postquam demonstratum est nunquam fore ut templum redeat ad pristinum statum, eadem opera et illud demonstratum est, quod neque cæteri ritus et cultus ad pristinum statum sint redituri : non sacerdos futurus quispiam, non rex. Etenim si non licebat cuivis ex ipsorum cognatione quamvis plebeio, servire alienigenis : multo magis fas non erat ipsum regem alienigenis subjici. Verum quoniam hic contendimus conamurque non tantum, ut illis obturemus os, verumetiam ut Vestram Charitatem erudiamus : age hoc ipsum aliunde demonstrabimus, videlicet quod illis et sacrificiorum et sacerdotii finis sit,

[1] Num. xix, 5-7, et seqq.

adeo ut nunquam amplius ad pristinam consuetudinem hæc sint reditura. Quis igitur hæc dicit? Admirandus ille ac magnus Propheta David. Declarans enim illud sacrificiorum genus esse ejiciendum, et aliud inducendum, loquitur in hunc modum : « Multa fecisti tu, Domine Deus » meus, mirabilia tua, et cogitationibus tuis non est qui » similis sit tibi : annun;iavi, et locutus sum [1]. » Vide Prophetæ sapientiam. Ubi dixisset, « Multa fecisti tu, Domine » Deus meus, mirabilia tua, » stupefactus admiratione divini opificii, nihil de conditione rerum nobis conspicuarum, cœli, terræ, maris, et aquæ, et ignis, non de stupendis illis prodigiis, quæ acciderunt in Ægypto; non de cæteris hujusmodi miraculis; sed quæ dicit esse miracula? « Sacrificium et oblationem noluisti. » Quid, obsecro, dicis? An illud stupendum est ac mirandum? Nequaquam, inquam; non enim hoc solum vidit, sed cœlitus edoctus prospiciebat oculis propheticis futurum ut gentes adducerentur, et quomodo qui prius erant addicti diis, colebantque lapides, miseriores ipsis brutis, repente visum reciperent, omniumque Dominum agnoscerent, ac relicto impuro dæmonum cultu pure citraque sanguinem Deum colerent. Simulque intelligens, quod non illi solum, sed et Judæi simpliciores relicta hostiarum, holocaustomatum, aliorumque corporalium rituum observatione ad nostram et ipsi philosophiam adducerentur, simulque reputans ineffabilem Dei erga genus humanum charitatem, quæ superat omnem intellectum, et attonitus admiratione tantæ mutationis futuræ, et quam mirabiliter ista Deus in alium ordinem translaturus esset, et homines ex dæmonibus facturus Angelos : ac vitæ genus inducturus cœlis dignum. Tum quod hæc omnia essent futura vetere sacrificio abolito, et altero in illius locum ducto per corpus Christi : admiratus autem ac stupefactus

[1] Psal. XXXIX, 7.

dicebat ; « Multa tu fecisti, Deus, mirabilia tua. » Et quod ex persona Christi totum hoc vaticinium ediderit docens, cum dixisset : « Sacrificium et oblationem noluisti, » subjecit, « Corpus autem adaptasti mihi ; » de corpore loquens dominico, communi pro toto orbe sacrificio, quod nostras purificavit animas, peccata dissolvit, mortem extinxit, cœlos aperuit, multamque ac magnam spem nobis ostendit, cæteraque præparavit omnia, quæ quidem et Paulus videns exclamavit, dicens : « O altitudo divitiarum, et sa- » pientiæ et scientiæ Dei ! quam inscrutabilia sunt judicia » ejus, et investigabiles viæ ejus[1] ! » Hæc igitur omnia prospiciens dicebat : « Multa fecisti tu, Domine Deus meus, » mirabilia tua. » Deinde cum ex persona Christi dixisset, « Holocaustomata et pro peccato non probasti : » subjunxit : » Tunc dixi, Ecce venio[2]. » Tunc, quando? cum perfectioris doctrinæ tempus est. Nam imperfectiora a servis ejus erant discenda, sublimiora vero et humanam superantia naturam, ab ipso Legis auctore. Ideo et Paulus dicebat : « Multifariam multisque modis olim Deus locutus » patribus nostris in Prophetis, extremis hisce diebus lo- » cutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem omnium, per quem fecit et sæcula[3]. » Ac rursus Joannes : « Lex » per Moysem data est, gratia et veritas per Jesum Christum » facta est[4]. » Itaque hæc summa Legis laus est, quod ea naturam humanam illi doctori præparavit. Deinde ne putares hunc esse recentem Deum, aut aliquid nuper inventum afferre, audi quid dicit : « In capite libri scriptum est » de me[5]. » Jam olim meum adventum prædixerunt Prophetæ, et in initio librorum meæ divinitatis cognitionem obiter hominibus aperuerunt.

III. Cum Deus dicit initio conditi mundi : « Faciamus

[1] Rom. XI, 33. — [2] Psal. XXXIX, 7. — [3] Hebr. I, 1. — [4] Joan. I, 17.— [5] Psal. XXXIX, 10.

» hominem ad similitudinem nostram[1], » ænigmatice nobis Filii divinitatem aperit, ad quem loquitur. Post hæc declarans hanc vitæ rationem non esse priori contrariam, sed hoc quoque voluisse Deum, ut illo sacrificio antiquato in ejus locum hoc induceretur; nam erat correctionis vehementia, non contrarietas, aut pugna : ubi dixisset : « In capite libri scriptum est de me, » subjecit : « Ut » facerem voluntatem tuam, Deus, volui et Legem tuam in » medio ventris mei[2]. » Post exponens quæ tandem esset voluntas Dei, prætermissa mentione hostiarum, holocaustomatum, oblationum, laborum ac sudorum, ait : « Annuntiavi justitiam in Ecclesia magna. » Quid est hoc, « Annuntiavi justitiam in Ecclesia magna ? » Non dixit, Dedi : sed, Annuntiavi. Quid tandem igitur? Non ex benefactis, nec laboribus, nec pensatione; sed ex sola gratia justificavit genus nostrum. Quod et Paulus declarans dicit : « Nunc autem absque Lege justitia Dei manifestata » est[3] : » justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, non per ullum sudorem aut laborem. Et hoc assumpto testimonio hunc in modum loquitur. « Umbram enim habens Lex fu» turorum bonorum, non ipsam rerum imaginem, singulis » annis iisdem hostiis, quas semper offerunt, nunquam » potest accedentes perfectos reddere. Ideo ingrediens » mundum dicit : « Sacrificium et oblationem noluisti, cor» pus autem adaptasti mihi[4] : » significans ingressum Unigeniti in mundum, per carnis dispensationem. Sic enim ad nos venit, non locum loco commutans, qui namque hoc conveniat in eum, qui est ubique, quique cuncta complet? sed per carnem nobis factus est conspicuus. Cæterum quoniam non solum adversus Judæos est nobis pugna, verumetiam adversus gentiles, ac multos hæreti-

[1] Gen. I, 26. — [2] Psal. XXXIX, 10. — [3] Rom. III, 21. — [4] Hebr. X, 1, et Psal. XXXIX, 7.

cos, age profundiorem sensum quemdam hic vobis aperiamus, quæramusque quid tandem sibi velit, quod cum Paulus innumerabilia haberet testimonia, quæ docerent cessare Legem veteresque ritus, hujus meminit: neque enim temere neque fortuito id fecit, sed ratione ac sapientia quadam ineffabili. Quod enim alia quoque habuerit testimonia, tum majora, tum vehementiora, si voluisset adducere, omnes confitebuntur. Hesaïas enim ait: « Non est mihi voluntas in vobis, plenus sum holo» caustomatibus arietum; et adipem agnorum et sangui» nem taurorum et hircorum nolo, neque si veneritis in » conspectum meum. Quis enim exquisivit hæc de mani» bus vestris? Si obtuleritis mihi similaginem, frustra fa» cietis: incensum, abominatio mihi est. » Et alibi rursum: « Non nunc advocavi te, Jacob, neque molestiam » tibi exhibui, Israël, non glorificasti me in sacrificiis, ne» que serviisti mihi in donis tuis; neque tibi molestus fui » in thure, neque parasti mihi argento suffitum[1]. » Jeremias autem: « Ad quid mihi thus e Saba offers, et cinna» momum e terra longinqua? holocaustomata vestra non » delectaverunt me. » Ac rursus, « Holocaustomata vestra » una cum reliquis sacrificiis vestris colligite, et comedite » carnes[2]. » Et alius insuper Prophetarum sic ait: « Aufer » a me strepitum cantionum tuarum, et psalmum organo» rum tuorum non audiam[3]. » Rursus alibi, cum Judæi dicerent: « An accipiet Dominus in holocaustomatibus, si » dedero primogenita mea pro impietate mea, fructum » ventris mei pro peccato animæ? » Propheta increpans illos, dicebat; « Annuntiatum est tibi, homo, quid sit bo» num, et quid Dominus Deus quærat abs te, ut diligas » misericordiam, et facias judicium et justitiam, ut para-

[1] Isaï. I, 11-13, et XLIII, 22, 23.— [2] Jerem. VI, 20, et VII, 21.— [3] Amos. V, 23.

» tus sis ambulare post Dominum Deum tuum[1]. » David quoque sic dicebat : « Non accipiam de domo tua vitulos, » neque de gregibus tuis hircos[2]. » Quare, cum tot posset afferre testimonia, per quæ Deus videtur illa sacrificia rejicere, neomenias, sabbata, dies festos, omnibus illis omissis, hujus unius meminit? Non temere id factum, neque fortuito, sed jam causam dicemus. Multi infideles, et ex Judæis ipsis pugnantes adversus nos, dicunt veterem religionem antiquatam esse, non quod ipsa esset imperfecta, neque quod inducta sit major, nostra videlicet religio, sed propter improbitatem eorum, qui tum offerebant sacrificia. Hesaïas itaque dicit : « Si extenderitis manus ves» tras, avertam oculos meos a vobis. Si multiplicaveritis » obsecrationem, non exaudiam vos[3] : » mox causam addens, prosequitur ; « Manus enim vestræ sanguine plenæ. » Hoc autem non est sacrificia accusare, sed offerentium iniquitatem criminari. Et ideo non accepta habuit sacrificia, quod ea manibus impuris offerrent. Rursum David cum dixisset, « Non accipiam de domo tua vitulos, neque » de gregibus tuis hircos, » adjecit : « Peccatori autem » dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, et assumis » testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disci» plinam, et abjecisti sermones meos retrorsum. Si vide» bas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portio» nem tuam ponebas : os tuum abundavit malitia, et » lingua tua contexebat dolos : sedens, adversus fratrem » tuum obtrectabas, et adversus filium matris tuæ ponebas » offendiculum[4]. » Unde perspicuum est, quod non hic omnino rejecit sacrificia, sed quoniam mœchabantur, quoniam furabantur, quoniam fratribus insidiabantur.

[1] Mich. VI, 7, 8. — [2] Psal. XLIX, 10. — [3] Isaï. I, 15. — [4] Psal. XLIX, 9-18.

Certe cum unusquisque Prophetarum, inquiunt, accuset offerentes sacrificia, sic illa Deum respuisse dicit.

IV. Hæc adversarii nostri dicunt, sed Paulus illis plagam satis magnam inflixit, et abunde illorum impudentiæ silentium imposuit, hoc testimonio. Cum enim vellet ostendere Deum ipsam Judæorum religionem ut imperfectiorem rejecisse, irritamque fecisse, hoc assumpsit testimonium, in quo accusatio offerentium nulla est, sed ipsius religionis imperfectio nuda per se declaratur. Propheta enim nulla in re accusans Judæos, simpliciter sic loquitur, « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi, holocaustomata et pro peccato non probasti[1]. » Idque exponens Paulus ait : « Tollit prius, ut posterius statuat. » Nam posteaquam dixit, « Sacrificium et oblationem noluisti : » deinde addidit, « Corpus autem adaptasti mihi[2] : » postquam ostendit aliud inductum sacrificium, nullam præterea spem dedit futurum, ut illud restitueretur. Et hoc ipsum interpretans Paulus, dixit : « Per oblationem hanc sanctificati sumus in voluntate Christi. Si enim sanguis taurorum et hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad carnis emundationem : quanto magis sanguis Jesu Christi, qui per Spiritum sanctum obtulit semetipsum immaculatum, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis[3] ? » Itaque quod illud sacrificium antiquatum sit, et aliud in ejus locum inductum, quodque posthac illud non sit restituendum, satis ex his demonstratum est. Age jam superest, ut quod dudum conati sumus demonstrare, illius sacerdotii ritus neque jam apparere, neque denuo redituros, evidenter hoc palamque e Scripturis ipsis dilucidum faciamus, pauca prius vobis præfati, quo fiat evidentior eorum quæ dicentur enarratio. Abraham reversus e Per-

[1] Psal. XLIX, 9. — [2] Hebr. X, 9. — [3] Id. IX, 13.

side genuit Isaac, Isaac deinde Jacob, Jacob duodecim filios, ex quibus profectæ sunt duodecim tribus, vel potius tredecim. Quandoquidem loco Joseph duo ipsius filii Ephraïm et Manasses extiterunt tribuum principes. Et quemadmodum unicuique filiorum Jacob, tribus cognomine respondebat Ruben, Simeon, Levi, Juda, Nephthalim, Gad, Aser, Benjamin : sic sub Joseph duo illius filii cognomen indebant tribubus. Et appellabantur altera quidem Ephraïm, altera vero Manasse. Harum itaque tredecim, cæteræ quidem omnes agros habebant ac proventus multos, et agricolabantur omnes, reliquaque omnia exercebant ad victum pertinentia. Cæterum tribus Levi sola honorata sacerdotio, a negotiis ad victum pertinentibus liberata erat, neque colebant agros, neque tractabant artes, neque præterea quidquam hujus generis exercebant, sed soli sacerdotio vacabant, ac decimas accipiebant a toto populo tum vini, tum frumenti, tum hordei, et de aliis rebus omnibus decimam illis portionem dabant omnes, et hic erat illis proventus. Nec fas erat ex ulla alia tribu sacerdotem unquam fieri. Ex hac enim tribu factus est Aaron, nimirum de tribu Levi, ac per successionem illius posteri sacerdotium accipiebant, neque quisque unquam sacerdos ex alia tribu creatus est. Ili itaque Levitæ decimas ab illis accipiebant, et sic alebantur. Sed ante Jacob, sub Isaac, sub Abraham, cum nondum esset Moyses, nondum scripta Lex, nondum leviticum sacerdotium esset proditum, non tabernaculum, non templum esset, non tribus discretæ, non Jerusalem extaret, cum nullus omnino in Judæos rerum principatum occupasset; fuit quidam Melchisedech sacerdos Dei altissimi. Hic Melchisedech erat rex idem et sacerdos : typus enim futurus erat Christi, cujus et Scriptura manifeste meminit. Cum enim Abraham Persas adortus, fratris filio Lot ex illorum

manibus erepto, omnibus spoliis direptis rediret, hostibus virtute devictis; hunc in modum de Melchisedech loquitur Scriptura : « Et Melchisedech rex Salem obtulit » panem ac vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi, et » benedixit Abrahæ, dixitque : Benedictus es, Abraham, » Deo altissimo, qui creavit cœlum et terram, et benedic- » tus Deus altissimus, qui tradidit inimicos tuos in manus » tuas. Et dedit illi decimas ex omnibus Abraham[1]. » Si quis igitur Prophetarum extitit, qui dicat, quod post Abraham, postque sacerdotium illud, et hæc sacrificia atque oblationes, exoriturus esset sacerdos alius, non ex illa tribu, sed ex alia, ex qua nunquam creatus est sacerdos, non secundum ordinem Aaronis, sed secundum ordinem Melchisedech : manifestum est, quod vetus sacerdotium cessavit, aliud autem novum in illius locum inductum est. Nam si futurum erat, ut vetus illud obtineret, non secundum ordinem Melchisedech, sed secundum ordinem Aaron oportuit dici. Quis igitur hoc dicit? Hic ipse qui de sacrificiis locutus, de Christo disserens hoc quoque alicubi dixit : « Dixit Domino meo : Sede a dextris meis. »

V. Deinde ne quis de vulgarium hominum aliquo suspicaretur illud esse dictum, non dicit hoc Hesaïas, neque Jeremias, neque quisquam alius Propheta privatæ conditionis, sed ipse rex : ut intelligeres, quod non possit rex hominem appellare suum Dominum, sed Deum solum. Nam si privatus fuisset, fortassis aliquis impudens dixisset illum de homine loqui : nunc cum rex fuerit, hominem non appellaverit Dominum suum. Quomodo enim si de quopiam vulgarium hominum hæc locutus fuisset David dixisset, quod etiam a dextris consedisset ineffabilis ac summæ illius majestatis? Hoc enim impossibile. De hoc vero ait : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris

[1] Gen. xiv, 18-20.

» meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-
» rum[1]. » Deinde ne putares eum imbecillem esse minusque potentem; « Tecum, inquit, principatus est in diebus » potentiæ tuæ. » Manifestius etiam declarans, addidit : « Ex utero ante Luciferum genui te. » Ante Luciferum autem nullus hominum fuit genitus. « Tu sacerdos in æternum secundum ordinem Mechisedech[2]. » Non dixit, secundum ordinem Aaron. Proinde percontare Judæum, si sacerdotium vetus non erat antiquandum, quam ob causam induxit alium sacerdotem secundum ordinem Melchisedech? ad hunc igitur ipsum locum perveniens Paulus, vide quomodo illum evidentiorem reddiderit, cum enim dixisset de Christo, quemadmodum et alibi loquitur, « Tu » sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech : » subjunxit, « De quo multus nobis sermo, et enarratu dif- » ficilis. » Deinde cum increpasset Discipulos, ut paucis dicam, ait quis ille sit Melchisedech; et adducit historiam, ita narrans: « Hic occurrit Abrahæ revertenti a con- » cisione regum, benedixitque illi, cui et decimas de » omnibus impartitus est Abraham[3]. » Post aperiens considerationem figuræ : « Contemplamini autem quantus sit » iste, inquit, cui etiam decimas de omnibus impartitus » est Abraham patriarcha[4]. » Hoc autem non sine causa dixit, sed ostendere cupiens multo majus esse sacerdotium nostrum quam Judæorum. Atque in ipsis typis prius rerum excellentia declaratur. Nam Abraham Isaaci erat pater, avus Jacobi, proavus Levi, siquidem Jacobi filius erat Levi. Ex Levi sacerdotium apud Judæos sumpsit originem. Verum hic Abraham progenitor Levitarum ac judaïcorum sacerdotum, sub Melchisedech, qui typum gerebat nostri sacerdotii, laïci locum obtinuit; idque duplici modo declaravit; primum quod illi dederit decimas: nam laïci sacerdo-

[1] Psal. CIX, 1. — [2] Hebr. V, 6. — [3] Id. VII, 2. — [4] Ibid. 4.

tibus dabant decimas; deinde quod benedictionem acceperit ab eo : etenim laïci a sacerdotibus benedictionem accipiunt. Rursum considera quanta sit excellentia nostri sacerdotii, quando Abraham patriarcha Judæorum, progenitor Levitarum, comperitur benedictionem accipere a Melchisedech, illique dare decimas. Nam utrumque narrat Vetus Testamentum, et quod Melchisedech benedixerit Abrahæ, et quod decimas ab eo acceperit. His igitur ipsis in medium adductis Paulus dicebat : « Considerate quantus est iste? » Quis? « Melchisedech, inquit, cui etiam decimas Abraham ex » præcipuis dedit, ipsorum Patriarcha. Et quidem ii qui » sunt ex filiis Levi, sacerdotium accipientes, mandatum » habent, ut decimas accipiant a populo, hoc est, a fratri- » bus suis, quanquam egressis e lumbis Abrahæ[1]. » Quod autem dicit, tale est. Levitæ, inquit, qui apud Judæos sunt sacerdotes, mandatum acceperunt juxta Legem, ut decimas acciperent ab aliis Judæis, tametsi omnes progeniti sunt ex Abraham, tam Levitæ, quam reliquus populus : nihilominus decimas accipiunt a fratribus suis. Melchisedech vero, qui non ducit originem ab illis, neque enim ex Abraham progenitus erat, neque ex tribu levitica, sed ex alio genere, decimavit Abraham, hoc est, decimas accepit ab Abraham, nec id solum, verum et aliud quiddam fecit : eidem qui promissiones habebat, videlicet Abrahamo, benedixit. Et quid hoc, inquis, significat? Quod hic illo multo sit inferior. Quomodo? « Citra om- » nem controversiam quod minus est a majore benedic- » tionem accipit[2]. » Itaque nisi Abraham progenitor Levitarum fuisset inferior Melchisedech, nequaquam illi hic benedixisset, neque huic ille decimas dedisset. Deinde volens ostendere per Melchisedech hoc advenisse, subjecit dicens : « Et ut ita loquar : » hoc est, propemodum, « Per

[1] Hebr. VII, 4-6. — [2] Ibid. 7.

» Abraham etiam ipse Levi, qui decimas accipit, decima» tus est. » Quid est, decimatus est? Decimas dedit Melchisedech et ipse Levi, qui nondum erat genitus per patrem ipsius, inquit. « Adhuc enim in lumbis patris erat » cum occurreret Abrahæ Melchisedech. » Nam ideo hoc occupans dixit, « Ut ita loquar. » Cur hæc diceret subjicit : « Si consummatio igitur erat per leviticum sacerdo» tium; populus enim sub illo legem accepit; quid opus » erat deinde secundum ordinem Melchisedech exoriri » alium sacerdotem qui non dicatur juxta ordinem Aa» ron[1] ? » Quid autem est quod dicit? Si res, inquit, erant perfectæ, quæ gerebantur apud Judæos, neque Lex erat umbra futurorum bonorum, sed ipsa totum efficiebat, nec futurum erat, ut cuiquam alteri cederet, neque ut sacerdotium prius cessaret, alterumque induceretur, cur Propheta dixit : « Tu es sacerdos in æternum, secundum or» dinem Melchisedech ? » Dicendum enim erat secundum ordinem Aaron. Idcirco ait : Si consummatio per Leviticum sacerdotium erat, quid deinde opus erat secundum ordinem Melchisedech exoriri sacerdotem alium, qui non diceretur secundum ordinem Aaron? Ex hoc enim liquet illud sacerdotium finem accepisse, et aliud in illius locum inductum esse multo melius ac sublimius. Hoc autem evicto, simul et illud in confesso est alium etiam vitæ statum sacerdotio congruentem, simul inducendum fuisse, necnon legem meliorem, nimirum nostram. Quod sane demonstrans Paulus dicebat : « Translato enim sacerdotio, neces» sario fit et Legis translatio, et horum conditor est unus. » Quia enim pleraque legalia circa sacerdotii ministeria consistebant; prius autem sacerdotium profligatum est, nimirum alio in illius vicem inducto, legislationem etiam meliorem in illius locum induci oportuit. Posthæc declarans, de quo

[1] Hebr. VII, 11.

hæc dicat, ait : « De quo enim dicuntur hæc, alterius tri-
» bus particeps fuit, ex qua nullus vacabat altari. Mani-
» festum est enim quod ex Juda exortus est Dominus nos-
» ter, in quam tribum nihil de sacerdotio Moyses locutus
» est[1]. » Dum igitur clarum sit Christum ex illa esse tribu, nimirum ex Juda, et sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, porro Melchisedech esse multo honorabiliorem Abrahamo : nimirum et illud undequaque constat quod etiam aliud pro alio inducitur sacerdotium multo eo, quod prius fuerat, sublimius. Nam si typus talis etiam judaïco sacerdotio splendidior erat, multo magis ipsa veritas, quod tractans idem dixit : « Amplius adhuc manifes-
» tum est, si secundum similitudinem Melchisedech exoritur
» alius sacerdos qui non sit juxta legem præcepti carnalis,
» sed juxta virtutem vitæ indissolubilis[2]. » Quid est non juxta legem præcepti carnalis, sed juxta virtutem vitæ indissolubilis? Quod nullum illius præceptum esset carnale. Non enim oves mactare neque vitulos jussit; sed per virtutem animi Deum colere : et horum præmia vitam nobis designavit, quæ nunquam corrumpetur. Ac rursum mortuos nos sub peccatis veniens suscitavit, destructa duplici morte, altera peccati, altera carnis. Quoniam igitur talia nobis bona afferens venit, ideo dicit : « Non juxta legem carna-
» lis præcepti, sed juxta virtutem vitæ indissolubilis. »

VI. Jam igitur et illud quod restabat, simul demonstratum est, translato sacerdotio, Legis quoque translationem fieri par esse. Attamen et hoc ipsum expresse licebat demonstrare, Prophetasque testes rursus adducere dicentes Legem esse transferendam, et reipublicæ statum in melius transmutandum, et nunquam regem aliquem Judæum exoriturum. Verum quoniam tantum est dicendum, quantum auditor possit capere; nec omnia simul,

[1] Hebr. VII, 12-14. — [2] Ibid. 15.

nec acervatim : illis in aliud tempus reservatis, hic sermonem finiemus, exhortantes Vestram Charitatem, ut memineritis eorum quæ dicta sunt, et hæc illis, quæ prius dicta sunt, annectatis, quodque prius rogavimus, idem et nunc rogamus, ut fratres vestros reducatis ad salutem, et multam sollicitudinem habeatis pro membris neglectis. Propter hoc enim nos tantum laborem suscipimus ; non ut frustra loquamur, neque ut plausum strepitumque referamus : sed ut avulsos ad viam veritatis reducamus. Ac ne quis mihi dicat : Nihil mihi cum eo est negotii, utinam contingat mihi mea ipsius negotia recte gerere. Nemo suum ipsius negotium recte gerere potest, neglecta proximi dilectione et salute : ideo et Paulus ait : « Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alte» rius[1] : » sciens, quod sua cujusque utilitas in proximi utilitate sita est. Sanus es tu, sed frater tuus infirmatur. Itaque si vere sollicitus fueris pro ægrotante, magis dolebis, et imitaberis in hoc quoque Beatum illum qui dicit : » Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandaliza» tur, et ego non uror[2] ? Etenim si cum duos obolos dederimus, paulumque pecuniæ insumpserimus in pauperes, gaudemus; si poterimus animas servare, quanto majorem voluptatis fructum capiemus? quantam autem in futuro sæculo recipiemus mercedem? Nam hic quoque quoties convenimus, multam capiemus voluptatem ex congressu, reminiscentes officiorum, quæ illis præstitimus. Deinde cum illos conspexerimus ad tribunal illud metuendum, multæ fiduciæ participes erimus. Et quemadmodum qui injuria afficiunt, qui usurpant aliena, qui rapiunt, qui mala innumera proximis inferunt, cum illuc venerint, eosque viderint, qui hæc passi sunt; videbunt enim haud dubie, ut perspicuum est et ex divite illo et Lazaro; neque os aperire

[1] 1 Cor. x, 34. — [2] 2 Cor. xi, 38.

poterunt, neque habebunt, quod dicant, aut excusent; sed multo pudore magnaque condemnatione repleti, ex illorum aspectu ad ignea flumina adducentur. Itidem qui salutem aliorum curant, qui docent, qui instituunt, ubi viderint eos quos servaverunt, illic patrocinantes ipsis, multa fiducia replebuntur. Et hoc Paulus declarans dixit : « Gloria vestra sumus, quemadmodum et vos nostra. Quando hoc? In die Domini nostri Jesu Christi[1]. » Ac rursus Christus exhortatur, dicens : « Facite vobis amicos ex mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna sua tabernacula[2]. » Vides multam fiduciam nobis præstari ab iis, quos hic nostro beneficio juverimus. Quod si ubi pecunia duntaxat insumitur, tot sunt coronæ, tanta merces, tanta remuneratio : ubi juvatur anima, quî fieri potest, ut non multa magnaque nobis contingant bona? Etenim si Tabitha illa, quæ viduas vestiebat[3], quæ paupertati subveniebat, a morte in vitam revocata est, et lacrymæ earum qui beneficiis affecti fuerant, animam in corpus reduxerunt, cum nondum venisset ressurrectio : quid facient hominum per te servatorum lacrymæ? Sicut enim hanc circumstantes viduæ vivam ex mortua reddiderunt; sic et te tunc circumstantes qui nunc per te servati fuerint, efficient ut multam experiaris humanitatem, et ex incendio gehennæ eripient. Hæc igitur scientes, non ad præsentem horam tantum fervidi simus et vigilantes, sed ignem, quem habetis nunc, accendite; egressique foras, distribuite salutem civitatis. Quod si ignoretis, perquirite eos, qui his malis ægrotant. Sic enim et nos vobis promptius libentiusque loquemur; ipsis factis cognoscentes, nos non in petram semen jecisse, et vos ipsi circa virtutis exercitationem eritis alacriores. Quemadmodum enim in pecuniis, qui duos lucratus est aureos, proclivis est ad

[1] 2 Cor. I, 14. — [2] Luc. XVI, 9. — [3] Act. IX, 36.

decem, et ad viginti colligendos congregandosque : sic usuvenit et in virtute : qui fecerit bonum aliquod opus, officiumque præstiterit, extimulationem inde aliquam aut exhortationem ad agendum sumit, ut alia quoque benefacta aggrediatur. Ut igitur et fratres servemus, et nobis veniam pro peccatis, imo potius multam fiduciam reponamus, denique curemus et illud, ut ante cætera omnia nomen Dei glorificetur; cum uxoribus, liberis, et famulis ad hunc venatum et indaginem egressi, extrahamus e diaboli laqueis captos ab illo, secundum ipsius voluntatem : nec prius desistamus, quam quidquid per nos præstari poterit, præstiterimus, sive pareant, sive non pareant. Quin potius impossibile est, ut Christiani cum sint, non pareant. Sed ne vel hanc excusationem habeatis, illud dico, si postquam multa verba effuderis, et quidquid per te præstari poterit, expleveris, videris illum non obtemperare; adducito ad sacerdotes, et omnino per Dei gratiam potientur venatu, totumque tuum erit, qui illum manu duxeris. Hæc et uxoribus viri dicite, et uxores viris, et patres filiis, et amici amicis. Discant hæc Judæi, et ii qui nobis quidem conjuncti videntur, sed cum illis sentiunt nobis aliquod studium esse, ac sollicitudinem, vigilantiamque pro fratribus nostris ad illos ultro currentibus. Et omnino ante nos, illos corrigent, qui cum nostræ professionis sint, tamen illo commeant. Quin potius nemo posthac ausurus est ad illos confugere, sed erit corpus Ecclesiæ purum. « Deus autem, qui vult omnes homines fieri salvos, » et ad agnitionem veritatis venire[1], » et vos ad istum venatum corroboret, et illos ab hoc errore liberet. Denique cunctos ad salutem revocatos dignos reddat cœlorum regno, in gloriam suam, quia ipsi convenit gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

[1] I Tim. II, 4.

ORATIO VIII.

Contra Judæos.

I. Præteriit jejunium Judæorum, imo potius ebrietas Judæorum. Est enim et absque vino ebrietas, est et in sobrietate temulenta luxuriosaque comessatio. Quod si nemo posset absque vino temulentus esse : nequaquam Propheta diceret : « Væ iis qui ebrii sunt, et non a vino [1]. » Si non esset sine vino ebrietas, non dixisset Paulus : « Nolite inebriari vino [2]. » Nam ac si possit absque vino quis inebriari, dixit : « Nolite inebriari vino. » Est enim ebrietas et in ira et in absurda concupiscentia, et in avaritia, et in amore gloriæ, denique in aliis innumeris affectibus. Ebrietas enim nihil aliud est, quam excidisse a recta ratione, deliratioque, et sanæ mentis privatio. Non solum igitur qui multum exhaurit merum, verumetiam qui alium quempiam morbum alit in animo, vehementer ebrius esse judicabitur. Etenim qui mulieris alienæ tenetur amore, qui scortis vacat, ebrius est. Et sicut is, qui multum ebibit merum, et transversus agitur, illiberales voces effundit, aliudque pro alio videt : sic et hic veluti mero quopiam, sua cupiditate repletus, neque sana profert verba ; sed obscœna omnia, sed perniciosa, sed illiberalia, risusque plena; aliaque pro aliis videt cæcutiens ad ea quæ cernuntur. Quod si cui mulieri stuprum inferre concupiscit, hanc ubique imaginans, non aliter quam mente captus ac delirans, in conventiculis, in conviviis, omni tempore, in omni loco; etsi innumera hominum millia ipsum allo-

[1] Isaï. XXIX, 9. — [2] Ephes. V, 18.

quantur, ne audire quidem videtur, sed ad illam tantum intentus est animus, nec aliud somniat, quam peccatum; habet suspecta omnia, metuit omnia; nihilo melior animali perculso et attonito. Rursusque, quem tenet ira ebrius est: similiter et huic turget facies, vox fit asperior, oculi fiunt sanguinolenti, mens obtenebratur, prudentia submergitur, lingua tremit, oculi intorquentur, aures alia pro aliis audiunt: nimirum ira longe gravius, quam ullum merum soleat, percellente cerebrum, tempestatem concitante, turbationemque gignente insedabilem. Quod si concupiscentia et ira correptus, ebrius est: multo magis homo impius, et in Deum blasphemus, illiusque legibus repugnans, quique hanc intempestivam pertinaciam nunquam vult effugere, ebrius sit, insanitque, deterius affectus, quam ii qui helluantur, quique mente capti sunt, licet ipse morbum suum non sentire videatur. Nam id maxime convenit ebrietati, etiam nullo sensu affici, cum turpiter agitur. Quemadmodum igitur illud est gravissimum in mente captis, quod cum ægrotent, nec hoc ipsum sentiant, se esse ægrotos: sic et Judæi nunc, cum sint ebrii, id non sentiunt tamen. Præteriit igitur illorum jejunium, quavis ebrietate fœdius: nos autem ne remittamus pro fratribus nostris sollicitudinem, neque posthac existimemus ullam illorum curam esse importunam. Sed quemadmodum faciunt milites, ubi commisso prælio verterint in fugam adversarios, ab insectatione redeuntes non protinus currunt ad tabernacula; sed prius ad conflictus locum profecti, tollunt eos qui ex ipsorum numero cæsi sunt: ac vita quidem defunctos, terra occulunt: cæterum si quos viderint intermortuos spirantes adhuc, nec letale vulnus habentes, iis in tentoria sublatis, multam adhibent curationem, extractoque telo accersitis medicis, absterso sanguine, remediis adhibitis, reliquaque omni curatione admota, ad

sanitatem reducunt. Et nos igitur quoniam, opitulante Dei gratia, Judæos persecuti sumus armatis adversus illos undequaque Prophetis; reversi nunc videamus, num qui fratrum nostrorum ceciderint; num qui ab jejunio intercepti sint; num qui illis in festo communicaverint? Ac neminem quidem tradamus sepulturæ; sed potius sublatos omnes curemus. Nam in externis quidem præliis, qui semel ceciderit, animamque efflarit: non potest a milite recuperari, et ad vitam revocari. Cæterum in hoc bello prælioque, etiamsi quis letale vulnus acceperit, fieri potest, ut auxiliante nobis Dei gratia, eum ad vitam reducamus. Non enim hæc naturæ mors est, quemadmodum illa, sed voluntatis ac propositi. Voluntatem autem mortuam licet denuo suscitare, animæque mortuæ persuadere licet, ut ad suam vitam redeat, suumque dominum agnoscat.

II. Agite, ne defatigemur, fratres, neque delassemur, neque animis cadamus, neque quisquam mihi verba illa dicat, quod ante jejunium illis cavere oportuerit, omnemque movere lapidem: nunc vero postquam jejunatum est, postquam peccatum admissum est, postquam iniquitas consummata est, quæ superest utilitas? Etenim si quis novit, quid sit fratri consulere; novit et illud, quod nunc potissimum oporteat admovere manus, omneque studium impendere. Neque enim tantum ante peccatum admissum convenit fratris saluti cavere, verum et post lapsum manus porrigendæ sunt. Etenim si Deus ab initio fecisset istud, tantumque nobis consuluisset ante peccatum, post peccatum autem neglexisset hominem, passusque fuisset perpetua in ruina jacere, nullus neque nostrum unquam salutem fuisset consecutus. Verum hoc non facit Deus, quippe amans humani generis ac mitis, nostræque salutis cupidissimus. Quin et post peccata multam præstat sollicitudinem, quandoquidem et Adæ cavit ante peccatum,

dicens : « Ex omni ligno quod est in paradiso comedens » comedes ; ex ligno vero cognitionis boni malique non » comedetis. Sed quocumque die comederitis morte moriemini[1]. » Ecce et facilitate legis, et largitate concessorum, et acerbitate supplicii, et ipsa celeritate ultionis prospexit, ne peccaret. Non enim dixit : Post unum aut duos tresve dies, sed in ipso die quo comederitis, morte moriemini. Denique cunctis quibus cavere oportuit modis, cavit homini. Attamen ubi post tantam providentiam, doctrinam, exhortationem, beneficentiam lapsus est, nec obtemperavit jussis divinis : non dixit Deus : Quid hoc proderit? quæ utilitas inde? comedit, cecidit, transgressus est legem, credidit diabolo : despexit præceptum meum, accepit vulnus, mortuus est, neci traditus est, in damnationis sententiam incidit : quid posthac est, quod illi loquamur? Nihil horum dixit, sed protinus ad illum venit, allocutus est, consolatus est, ac rursus aliud admovit remedium, videlicet laborem ac sudorem, nec prius destitit omnia facere, conari omnia, donec naturam collapsam restituisset, atque a morte liberasset, et ad cœlum provexisset, majoraque quam perdiderat homini bona dedisset : Factis ipsis docens diabolum, quod his insidiis nihil profecisset : sed quod homines ejectos e paradiso, paulo post visurus esset in cœlis Angelis permixtos. Idem fecit in Caïn; siquidem et illius, priusquam peccaret, caverat saluti dicens; « Peccasti, quiesce, ad te conversio illius, et tu illi dominaberis[2]. » Vide sapientiam prudentiamque Dei. Hoc metuis, inquit, ne te frater spoliet prærogativa primogenitorum, propter honorem, quo ipsum affeci; ne principatum sibi usurpet tibi debitum. Nam primogenitos posterius genitis oportebat honorabiliores esse. Bono, inquit, animo sis, ne metue, neque hac de causa despondeas

[1] Gen. II, 16. — [2] Id. IV, 7.

animum : « Ad te conversio ejus, et tu dominaberis illi. » Quod autem dicit, hunc habet sensum : Mane in honore primogeniti, et esto fratri tuo refugium, umbraculum, ac patrocinium; imperaque, ac dominare illi. Tantum ne ad parricidium prosilias, neque ad impiam illam erumpas cædem. Verum ne sic quidem auscultavit, neque conquievit : sed cædem illam perpetravit, dexteram in fraternum immisit jugulum. Quid igitur? Num dixit Deus, Sinamus illum in posterum? Quid posthac erit lucri? Perpetravit parricidium, mactavit fratrem, contempsit admonitionem meam, insanabile minimeque condonandum homicidium ausus est perpetrare, talique ac tanta dignatus sollicitudine mea, doctrina, et consilio : cuncta illa pepulit ex animo, nec ulla ratione conversus est. Deseratur igitur in posterum, ac projectus esto, nec ullo meo respectu dignus habeatur. Nihil tale Deus dixit, vel fecit : sed ad illum venit denuo, et corrigit hominem : dicens; « Ubi est Abel » frater tuus? » Ac ne inficiantem quidem deserit, sed vel invitum adigit ad facinoris confessionem. Cumque dixisset, « Nescio; ait : Vox sanguinis fratris tui clamat ad me » de terra. » Ipsæ, inquit, res prædicant te homicidio inquinatum. Quid ille? « Majus est peccatum meum, quam ut » mihi remittatur, et si ejicias me de terra, etiam a facie » tua occultabor[1]. » Hujus sermonis sententia sic habet, graviora quidem commisi, quam ut veniam mereantur, aut excusari possint, aut condonanda sint, sed si velis ulcisci quod factum est, omnibus objiciar tuo auxilio destitutus. Quid igitur Deus? « Non sic, inquit, quisquis occi» derit Caïn, septem vindictas persolvet[2]. » Ne metuas, inquit, hoc, vives longam vitam, ac si quis te occiderit, obnoxius erit multis suppliciis. Nam septenarius numerus in Scripturis infinitæ multitudinis significationem habet.

[1] Gen. IV, 9, 10. — [2] Ibid. 14.

Quoniam igitur Caïn multis suppliciis obnoxius erat, anxietati, tremori, suspiriis, mœrori, dissolutioni corporis: Qui occiderit, inquit, te, et ab illis vinculis liberarit, ipse in se vindictas accerset. Ac videtur quidem id quod dicitur, vehementer atrox esse, cum contra declaret Domini benevolentiam. Etenim Deus volens posteros ad temperantiam adducere, tale supplicii genus excogitavit, quod Caïn a peccato posset liberare. Nam si protinus illum interfecisset; abiisset quidem peccatum in sese rectum ferens, neque posteris ullo pacto fuisset cognitus. Nunc autem permissus multo tempore vivere in illo tremore, docuit obvios omnes ipso aspectu, vacillationeque carnis, exhortans, ne quando similia auderent, ne similia paterentur, simul et ipse redditus est melior. Nam tremor et timor ac vita cum anxietate peracta, corporisque dissolutio, veluti vinculo quopiam constrinxit illum, neque permisit denuo ad simile facinus prorumpere, et prioris assidue commonefecit, et interim ipsius animam moderatiorem reddidit.

III. Sed hæc loquenti mihi venit in mentem, ut in medium adducam, quæramque quamobrem tandem, cum peccatum suum esset confessus, factumque damnasset, dicens se majora peccasse, quam ut veniam mereretur, nullaque excusatione se dignum esse, non potuerit abluere peccata; cum Propheta dicat, « Dic tu iniquitates tuas » prior, ut justificeris[1]; » sed condemnatus fuerit? Quoniam non dixit, ut jussit Propheta, non enim simpliciter dixit, Dic iniquitates tuas : sed quid? « Dic tu prior ini» quitates tuas. » Quod quæritur, hoc est; non simpliciter esse dicendas, sed prius esse dicendas; non expectandam redargutionem accusantis. Hic autem non dixit prior; sed expectavit, donec redargueretur a Deo : quin potius, illo

[1] Isai. XLIII, 26.

redarguente, negavit. Postquam autem semel factum est peccatum palam; tum dixit peccatum; quæ quidem non est jam confessio. Proinde tu quoque, dilecto, cum peccaveris, ne expectaris, ut ab alio accuseris; sed priusquam accuseris ac deferaris, tu condemna quæ facta sunt. Nam si quis alius deinde te redarguerit, non jam tuæ confessionis est officium, sed illius qui accusat correctio. Quapropter et alius quispiam inquit; « Justus sui ipsius accusator est in principio sermonis[1]. » Itaque non hoc est quod quæritur, ut accuses te ipsum; sed ut prior te ipsum accuses, nec expectes ab aliis redargutionem. Petrus itaque post gravem illam negationem, quoniam celeriter suum ipsius peccatum recordatus est, nulloque accusante dixit peccatum, flevitque amare : sic abluit illam abnegationem, ut etiam primus Apostolorum fuerit factus, eique totus terrarum orbis commissus fuerit[2]. Sed quod dicebam : nam oportet ad id quòd propositum est reverti; satis nobis ex his demonstratur, non oportere fratres lapsos negligere, neque contemnere, verum prospicere quidem illis ante peccatum, cæterum etiam post peccatum multam erga illos præstare curam. Itidem faciunt et medici, præscribunt enim ac præcipiunt hominibus quæ possunt illorum valetudinem tueri, omnemque morbum excludere : cæterum ubi neglexerint præscripta, et in valetudinem adversam inciderint, non negligunt eos ipsi, sed tum maxime multam adhibent sollicitudinem, quo illos morbo levent. Idipsum et Paulus fecit, qui eum qui stuprum commiserat[3], post illud peccatum, quod ne inter gentes quidem inveniebatur, non contempsit : verumetiam frenos respuentem, nec medicinam admittere volentem, lascivientem, ac resilientem, reduxit ad sanitatem : et ita reduxit, ut conjungeret rursum corpori Ecclesiæ. Neque

[1] Prov. XVIII, 17. — [2] Matth. XXVI. — [3] 1 Cor. V.

dixit apud sese : Quid hoc proderit? quæ hinc utilitas? stuprum commisit, peccatum perpetravit, nec vult desistere a lascivia; verum et inflatus est, et sibi placet, et immedicabile vulnus reddit : sinamus igitur illum, ac deseramus. Nihil horum dixit : sed propter hoc ipsum maxime multa usus est erga illum sollicitudine, quod ad nefandam malitiam videret illum esse delapsum, neque cessavit terrere, minari, punire tum per sese, tum per alios complures, nihil non faciens, nihil non tentans, donec illum ad agnitionem peccati perduxisset, ad sensum iniquitatis, postremo donec ipsum liberasset ab omni macula. Hoc sane facito tu quoque, imitare Samaritanum illum, qui in Evangelio tantam erga vulneratum præstitit sollicitudinem. Etenim illic præteriit Levita, præteriit Pharisæus, ac neuter deflexit ad jacentem, sed inclementer crudeliterque relicto illo abierunt [1]. Samaritanus autem quispiam, qui nulla ex parte illi conjunctus erat, non prætercurrit, sed accurrens misertus est, instillavit oleum ac vinum, imposuit asino, duxit ad diversorium; pecuniam partim dedit præsentem, partim pollicitus est pro ejus, qui nihil ad ipsum pertinebat, curatione, nec dixit apud sese : Quæ mihi cura est istius? Samaritanus sum; nihil mihi cum illo; procul absumus a civitate, et ille ne ingredi quidem potest. Quid autem, si ferre non possit viæ longitudinem mortuum afferam? capiendus sum ob cædem, obnoxius ero homicidio? His sane de causis multi sæpe prætereuntes ac videntes homines vulneratos palpitantes, prætereunt; non quod graventur tollere, pecuniisque parcant; sed metuentes, ne et ipsi pertrahantur in judicium, tanquam cædis rei : verum humanus ille ac mitis nihil horum metuit, sed his omnibus contemptis imposuit eum asino, et in diversorium perduxit, neque quidquam harum rerum

[1] Luc. x, 10.

reformidabat, non periculum, non pecuniarum impendium, non aliud præterea quidquam. Quod si Samaritanus adeo humanus mitisque fuit erga hominem ignotum: quam habituri sumus nos veniam, si proprios fratres neglexerimus in malis gravioribus? Nam et isti, qui nunc jejunaverunt, inciderunt in prædones Judæos, imo verius omnibus prædonibus sæviores, quique gravioribus malis afficiunt eos, qui in eos incidunt. Neque enim vestes illorum lacerarunt, neque corpori inflixerunt vulnera, ut illi tunc fecerant: sed animam sauciarunt, infinitisque ipsi vulneribus inflictis, sic abierunt illos relinquentes in fovea impietatis jacentes.

IV. Ne igitur dissimulemus talem tragœdiam; neque prætereamus inclementer tam miserabile spectaculum. Quin etiamsi alii hoc fecerint, tu ne feceris. Ne dixeris apud temetipsum: Homo sum mundanus, uxorem et liberos habeo, ista sacerdotum sunt, ista monachorum. Neque enim Samaritanus ille hæc dicebat. Ubi nunc sacerdotes? ubi nunc Pharisæi? Ubi Judæorum doctores? sed perinde quasi venatum quempiam maximum nactus esset, ita lucrum arripuit. Et tu igitur cum videris aliquem egentem curatione, vel corporis, vel animæ, ne dicito apud te ipsum: Quare ille et ille eum non curaverunt? sed a morbo libera: neque rationes exigas ab illis negligentiæ. Si inveneris aurum jacens, num dicis apud te ipsum, Quare ille aut ille hoc non sustulerunt? sed festinas ante alios rapere? Itidem et de fratribus collapsis cogita, putatoque te thesaurum reperisse, nimirum curam illorum. Etenim si instillaveris illi velut oleum sermonis doctrinam, si ligaveris mansuetudine, si sanaveris tolerantia, ille te faciet ditiorem quovis thesauro. « Qui enim eduxerit pretiosum a vili, tanquam os meum erit [1], » inquit ille. Quid huic poterit

[1] Jerem. xv, 19.

æquiparari? Quod neque jejunium, neque humi peractæ cubationes, neque pervigilia, neque aliud quidpiam potest efficere; id efficit fratris procurata salus. Cogita quam multa tuum os frequenter peccaverit, quam multa verba obscœna protulerit, quam multa convicia, quam multa maledicta evomuerit, et omnino suscipies collapsi curam. Nam hoc uno benefacto omnem illam delere maculam poteris. Et quid dico delere? Facies ut sit os tuum sicut os Dei. Quid huic honori possit æquiparari? Non enim ego ista polliceor; ipse Deus hoc dixit. Si unum quempiam eduxeris, inquit, ut os meum, erit os tuum purum sanctumque. Ne igitur negligamus fratres, neque circumeuntes dicamus, quam multi jejunarunt, quam multi intercepti sunt, sed curam habeamus illorum. Etiamsi multi sint qui jejunarunt: tu, dilecte, ne evulges, ignominiæque exponas Ecclesiæ calamitatem; sed medere potius. Et si quis dixerit: Multi jejunarunt, obtura illi os, ne fama divulgetur, eique dicito: Ego neminem novi; deceptus es homo, fallerisque: cumque unum atque alterum interceptum videris, dicis illos esse multos. Ac delatori quidem impone silentium: cæterum eos qui intercepti sunt ne neglexeris: ut utrinque multa securitas contingat Ecclesiæ, tum ex eo quod fama non sit vulgata, tum quod eos ipsos interceptos ad sacrum gregem reduxeris. Ne igitur obambulantes referamus qui peccaverint; sed festinemus ut eos solum, qui peccarunt, corrigamus. Est enim prava consuetudo, tantum accusare fratres, nec illorum curam habere; vulgare mala infirmorum, nec mederi. Auferamus igitur hanc pravam consuetudinem, charissimi: neque enim ea mediocrem pestem invehit. Et quo pacto, ego dicam. Audivit aliquis ex te quod multi cum Judæis jejunaverint; nulloque præmisso examine alii id verbum aperuit: rursus ille parum attentus, alteri hoc ipsum elocutus est,

deinde paulatim hac mala fama increscente magnum quidem probrum effunditur Ecclesiæ : his vero qui perierunt, nulla affertur utilitas, quin potius gravissima noxa, tum his, tum aliis. Etiamsi enim pauci fuerint, nos tamen eos rumoribus multis multos facimus, et eos qui stant, imbecilliores reddimus : et eos, qui ad casum proclives sunt, impellimus. Frater enim audiens esse multos qui jejunarunt, ipse negligentior erit. Deinde rursus qui infirmior est, hoc audito, accurret ad multitudinem eorum, qui ceciderunt. Ne igitur vel super hoc, vel super alio quovis improbo facto gaudeamus, etiamsi multi fuerint peccatores, ita ut traducamus eos, ac dicamus multos esse, sed potius obturemus os, et coërceamus. Ne mihi dixeris, Multi sunt qui jejunarunt, sed, Multos illos corrige. Non ideo mihi consumptum est tantum verborum, ut accuses multos; sed ut ex multis facias paucos : imo potius ne paucos quidem, sed et hos ipsos etiam sanes. Ne itaque evulgès peccata, sed sana. Sicut enim qui evulgant, et huic tantum rei vacant : etiamsi pauci fuerint qui peccaverunt, faciunt ut multi esse putentur : sic qui cohibent, ac silentium imponunt traductoribus, lapsorumque curam habent, etiamsi multi fuerint, et eos ipsos facile corrigunt, nec quempiam sinunt ex horum fama lædi. Non audisti, quod David deplorans Saülem, dixit : « Quomodo ceciderunt potentes? » Ne annuntiaveritis in Geth, neque prædicaveritis in viis » Ascalonis ; ne lætentur filiæ alienigenarum, neque exultent filiæ incircumcisorum [1]. » Quod si ille rem manifestam noluit evulgari, ne adversariis gigneret voluptatem : quanto magis non oportet hæc efferre ad aures alienas : quin nec ad nostrorum aures : ut neque hostes audientes gaudeant, neque nostri, re cognita, concidant : sed oportet cohibere rumorem, et undequaque compescere. Ne

[1] 2 Reg. 1, 20.

mihi dixeris, Hoc illi dixi : apud te ipsum contine verbum. Sicut enim tu non potuisti tacere, ita nec ille poterit hæc apud sese continere.

V. Hæc non de hoc præsente tantum jejunio dico, sed de cæteris etiam innumerabilibus peccatis. Ne hoc consideremus tantum, an multi sint abrepti : sed illud consideremus, quomodo illos reducamus. Ne exaggeremus res hostium, ac nostras dejiciamus : ne illos potentes ostendamus, nostras vero res imbecilles; sed omnia potius in contrarium faciamus. Novit etiam fama sæpe vel dejicere, vel erigere animum, et alacritatem, quæ non fuit, injicere; et eam, quæ fuit, rursum dissolvere. Ideoque moneo, ut illos rumores augeamus, qui res nostras attollunt, magnasque videri faciunt : non autem illos qui toti fratrum sodalitati dedecus offundunt. Quod si quid audierimus boni, apud omnes proferamus : si quid vero mali pravique, apud nos ipsos occultemus, idque ut tollamus, nihil non faciamus. Nunc igitur obambulemus, curiose scrutemur,. contemplemur eos, qui lapsi sunt : etiamsi in ædes oporteat ingredi, ne gravemur. Quod si ignotus fuerit, nec ulla ex parte ad te pertinens, is qui cecidit; scrutare, esto curiosus, quem habeat amicum aut necessarium, et cui maxime obtemperet, hoc assumpto, ingredere in ædes, ne te pudeat, neque erubescas. Si ingredereris pecuniam postulaturus, aut beneficium accepturus ab illo, æquum erat erubescere : si vero pro illius salute curras, occasio introitus omni te liberat crimine. Asside sane, loquere cum illo, aliis de rebus facto sermonis exordio, quo correctio careat suspicione. Dic mihi, laudas-ne Judæos eo quod Christum crucifixerint, quodque eum hodie conviciis afficiant, et Legis transgressorem appellent? Profecto non sustinebit, si fuerit Christianus, etiamsi millies judaïzet, non sustinebit dicere, Laudo : sed obturabit aures, dicet-

que tibi, Absit; bona verba quæso. Dein cum eum hac in re tecum consentientem compereris, rursus assumito, dicens: Quomodo igitur cum illis, dic mihi, communicas? quomodo particeps es festi? quomodo cum illis jejunas? Posthæc accusa illorum improbitatem, expone omnem iniquitatem, quam superioribus diebus narrabam apud Vestram Charitatem, a loco, a tempore, a templo, a prædictione Prophetarum redargui. Ostende quomodo frustra et incassum omnia faciunt, nec unquam ad pristinum statumredituri sunt, quodque fas illis non est extra Jerosolymam quidquam tale facere. Adhæc commonefacias gehennæ, formidandi tribunalis Domini, quæstionum quæ illic habentur, quodque illorum omnium reddituri sumus rationem; et ultio quædam non parva reposita est eis, qui talia audent. Commonefacito et Pauli dicentis; « Quicum» que in Lege justificamini, gratia excidistis[1]: » et rursus comminantis; « Si circumcidamini, Christus nihil vobis » proderit[2]. » Dicitoque, quod quemadmodum circumcisio, ita et jejunium judaïcum e cœlis expellit jejunantem, etiamsi habuerit alia innumerabilia benefacta. Dic quod Christiani propter hoc vocamur et sumus, ut Christo pareamus, non ut ad hostes curramus. Quod si prætexat curationes aliquas, dicatque tibi, Pollicentur remedium, et ideo ad illos curro, patefacito illorum imposturas, incantationes, amuleta, veneficia. Neque enim alio modo videntur mederi, neque vere medentur, absit. Quin ego quidem illud longe mirabilius dicam, etiamsi vere sanarent, satius tamen esse emori, quam ad Dei hostes accurrere, itaque sanari. Quid enim prodest curare corpus, anima pereunte? Quid autem lucri, si quid solatii hic nanciscamur, mox conjiciendi in ignem æternum? Nam, ne dicerent ista, audi quid dicit Deus: « Si extiterit propheta in te, aut

[1] Gen. v, 4. — [2] Galat. v, 2.

» somnium somnians, edideritque signum ac prodigium, » eveneritque signum ac prodigium quod locutus est, di- » xeritque: Eamus et serviamus diis aliis: non ausculta- » bis prophetæ illi; quoniam tentat vos Dominus Deus, » an diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro » et ex tota anima vestra[1]. » Quod dicit tale est: Si quis, inquit, propheta dixerit, Possum excitare mortuum, aut mederi cæco: sed obtemperate mihi et adoremus dæmones, aut immolemus idolis. Deinde si, qui hæc loquitur, possit mederi cæco aut excitare mortuum, nec ista præstanti credideris, inquit, cur? eo quod Deus tentans te, permisit ut ille hoc possit: non quod ille non nosset tuum animum, sed ut tibi probationis occasionem exhiberet, an vere diligeres Deum. Est autem amantis, etiam si exanimes ad vitam revocent, qui nos conantur ab amato distrahere, nequaquam tamen ab amato deficere. Quod si hæc dixit Judæis, multo magis nobis, quos ad majorem philosophiam deduxit, quibus resurrectionis ostium aperuit, quibus præcipit, ne in rebus præsentibus sistamus amorem, sed spes omnes ad vitam futuram transferamus.

VI. Sed quid dicis? Affligit te premitque corporis morbus? Atqui nondum tanta passus es, quanta beatus ille Job, imo ne minimam quidem partem malorum illius. Siquidem postquam simul interiissent greges et armenta, cum cæteris omnibus abreptus est liberorum totus chorus, eaque omnia uno die peracta sunt: ut non modo natura calamitatum, verumetiam continuitas dejicere posset athletam. Post hæc omnia, vulnus in corpore accepit letale, vidit vermes toto undique corpore scatentes, nudusque sedit in sterquilinio, publicum iis qui aderant calamitatis spectaculum, ille justus, ille verax, ille pius, ille ab omni malo opere abstinens. Ne hic quidem erat malo-

[1] Deut. XIII, 1-3.

rum finis: sed dolores addebantur diurni pariter ac nocturni; novaque quædam et inexpectata illum fames oppugnabat. «Fœtorem, inquit, video cibum meum[1],» probra quotidiana, subsannationes, scommata, risus. Nam famuli, inquit, mei, et concubinarum mearum filii insurrexerunt adversum me, et in somnis terrores, cogitationum perpetua quædam fluctuatio. Atqui uxor consilium dedit, ut ab his omnibus malis liberaretur, ita loquens. «Dic aliquod »verbum adversus Dominum, ac morere[2].» Dic, inquit, blasphemiam, et ab urgentibus malis liberabere. Quid igitur? Num subvertit sanctum illum virum mulieris consilium? Imo contrarium fecit, magisque illum corroboravit; sic etiam ut increparet uxorem. Potius enim duxit majoribus affici cruciarique doloribus, innumeraque perpeti mala, quam blasphemia ulla tantorum malorum relaxationem consequi. Itidem et ille, qui triginta octo annis detentus fuerat in infirmitate sua, singulis annis currebat ad piscinam, et singulis annis repellebatur, nec assequebatur sanitatem; sed quotannis conspiciebat alios sanari, quod multos haberent, a quibus curarentur; se vero destitutum aliorum auxilio, in perpetua manere paralysi. Nec sic quidem confugit ad vates, non adiit incantatores, non alligavit amuleta, sed expectavit divinam opem: ideo tandem admirandam quamdam et inauditam sanitatem adeptus est. Lazarus autem cum fame, cum morbo[3], cum solitudine per omnem vitam colluctatus est, non triginta et octo annos tantum versatus in his, sed per omne vitæ tempus. Sic igitur et expiravit in divitis ostio jacens, contemptus, irrisus, esuriens, canibus objectus pabulum. Sic enim illius corpus debilitatum erat, ut nec canes irruentes ulceraque illius lingentes posset abigere. Haud tamen quærebat incantatorem, non petala circumligavit, non expertus

[1] Job. vi, 7. — [2] Id. ii, 9. — [3] Luc. xvi.

est præstigias, non veneficos ad se vocavit, nec aliud quidquam vetitarum artium tentavit, sed prius habuit illis immori malis, quam ulla ex parte deserere pietatem. Quam igitur veniam nos impetrabimus, qui, cum illi in tantis malis perdurarint, ob febriculam, aut leve vulnus procurrimus ad synagogas, veneficos, ac impostores in ædes nostras accersimus? Non audisti qui dicat Scriptura? « Fili, si accedis serviturus Domino, præpara animam tuam ad tentationem : dirige cor tuum, et perdura : » in morbo ac paupertate in illo fidens esto. Sicut enim in » igni probatur aurum : sic homo fit acceptus in camino » humiliationis[1] ? » Si tu famulum tuum flagris cæcideris, et ille triginta, aut quinquaginta plagis acceptis, illico provocet ad libertatem, aut deserat tuum dominium, et ad alios quospiam sese conferat, qui te oderint, eosque in te concitet : dic mihi, num is abs te veniam impetraturus sit? An quisquam pro illo poterit esse patronus? Nequaquam. Cur ita tandem? Quoniam officium est heri, punire famulum. Non ob id tantum, verumetiam ob hoc, quod, si fugiendum erat, non ad hostes et osores domini prioris oportebat fugere; sed ad amicos et cognatos. Proinde tu quoque, si videris te puniri a Deo, ne profugias ad ejus inimicos Judæos, ne magis etiam illum in te provoces ; sed ad amicos illius, martyres ac sanctos, qui illi placuerunt, quique multam apud illum habent auctoritatem. Sed quid loquor de famulis et heris? filius non poterit hoc facere, castigatus a patre, nec abnegare cognationem, quam habet cum patre. Nam et naturæ leges, et leges ab hominibus institutæ, etiamsi flagris cædat pater, si a mensa depellat, si ædibus exigat, si quocumque modo puniat, jubent omnia fortiter perpeti, nec ullam illi veniam concedunt, ni paruerit pertuleritque. Quin etiamsi filius cæsus innumeras

[1] Eccli. II, 1-5.

querimonias deplorans proferat; hæc verba audit ab omnibus; Pater est qui cæcidit ac dominus, habetque potestatem in te quod vult faciendi, et oportet omnia placide ferre. Ergo famuli quidem ferunt dominos, filii parentes, frequenter et præter æquum punientes; tu vero non sustines Deum te corripientem, qui plus habet in te juris, utpote vere dominus; qui plus te diligit quam pater, quique nihil per iracundiam, sed omnia facit in tuam utilitatem? Sed si levis aliquis morbus acciderit, illico resiliens ab illius dominio, ad dæmones accurris, et ad synagogas confugis? Et quam tandem veniam consequeris? Quo pacto valebis illum denuo tibi propitium reddere? Quin potius nec alius quisquam pro te deprecari poterit, etiamsi tantum valeat auctoritate, quantum Moyses. Non est, qui hoc facere possit. Non audis quid Deus loquatur ad Jeremiam de Judæis? « Ne depreceris pro populo isto, quo» niam si steterint Moyses et Samuel, non exaudiam illos[1].» Adeo sunt peccata omnem remissionem superantia, quæque nullam recipiant excusationem. Itaque ne tantam nos provocemus iram. Etiamsi enim videantur aliqui febrem incantamentis sedare, non enim vere sedant: tamen aliam vehementiorem in conscientiam inducunt febrem, ratione quotidie te stimulante, conscientiaque flagellante ac dicente: Impie fecisti, inique egisti, violasti fœdus cum Christo; ob paululum adversæ valetudinis, pietatem deseruisti. Num tu solus hæc passus es? annon alii multo quam tu acerbiora passi sunt? attamen nullus illorum tale quid ausus, tu vero mollis ac dissolutus animam tuam mactasti. Quomodo excusaberis Christo? Quomodo illum implorabis precibus? qua conscientia posthac ingredieris Ecclesiam? quibus oculis videbis sacerdotem? qua manu

[1] Jerem. VII, 16, et XV, 1.

sacram attinges mensam? quibus auribus audies Scripturas quæ illic leguntur?

VII. Hæc, stimulis quotidie pungens te ratio, flagellansque conscientiam, dicet. Quæ igitur hæc est sanitas, cum intus tam multas habeamus cogitationes accusatrices? Quod si perduraveris paulisper, eosque qui vel incantationem aliquam canere voluerint, vel ligamina applicare corpori, nihili feceris, multa etiam cum contumelia tuis ex ædibus ejeceris, protinus ab ipsa conscientia refrigerationem accipies. Etiamsi millies exurat febris; anima tua quovis liquore, quovis rore meliorem utilioremque mitigationem adducet. Sicut enim, postquam receperis incantationem sanus licet, miserius affectus es iis qui febre laborant, dum tecum reputas peccati magnitudinem; sic nunc quoque, etiamsi febricites, innumeraque patiaris mala; repulsis impiis illis, quovis sano homine melius, mente exultante, eris affectus, anima gaudente et exhilarata, conscientia laudante te, probante, ac dicente: Euge, euge, heus homo, Christi serve, fidelis vir, athleta pietatis, qui malueris molestiis immori, quam deserere pietatem, cum martyribus stabis in illo die. Quemadmodum enim illi præoptarunt cædi flagris torquerique, ut ad honorem pervenirent: ita tu quoque hodie præoptasti flagellari torquerique a febri vulneribusque, ne admitteres impia incantamenta, neve amuleta, et tali spe nutritus, ne senties quidem adversantes dolores. Nam etsi te non auferat hæc febris; alia prorsus auferet: et, si nunc non moriamur, tamen posthac moriemur. Mortale corpus sortiti sumus; non ut illius cupiditatibus obtemperantes impietatem amplectamur, sed ut illius affectionibus ad pietatem utamur. Hæc enim corruptibilitas, et hoc ipsum mortale corpus, si sobrii fuerimus, nobis est materia commendationis, multamque nobis in illo die præstabit fidu-

ciam, non autem in illo solum, verumetiam in præsenti vita. Siquidem cum ejeceris incantatores multa cum contumelia ex ædibus tuis, omnes hoc audito laudabunt, mirabuntur, et inter se dicent : Ille laborans, ægrotansque aliquibus infinities hortantibus, suadentibus et consulentibus ut magicis quibusdam incantamentis uteretur, non admisit, sed respondit : Satius est hoc pacto mori, quam deserere pietatem. Ad hæc, consequentur multi plausus ab his qui audierint, cunctis stupentibus, Deum glorificantibus. Hoc quot statuis non erit tibi honorabilius? quot imaginibus magnificentius? quanto honore insignius? Omnes laudabunt, omnes tuam felicitatem prædicabunt, omnes te coronabunt. Præterea ipsi quoque meliores fient, ac vicissim tuum exemplum æmulabuntur, imitabunturque tuam fortitudinem : et si quis alius tale quidpiam fecerit, tu mercedem feres, qui zeli fueris auctor. Neque tantum consequentur laudes recte factorum, verumetiam celerrima morbi levatio : cum ipsa tua præclara voluntate conciliante tibi Deum ad majorem benevolentiam; tum sanctis omnibus gratulantibus tuæ promptitudini, atque ex intimo corde pro te preces fundentibus. Quod si hic talia sunt præmia fortitudinis hujus; cogita quantas illic recipies coronas, cum, Angelis præsentibus, omnibus Archangelis, Christus adveniens prehensa manu tua in medium te illud theatrum produxerit, cunctisque audientibus dixerit : Hic homo, cum aliquando febre correptus esset innumeris ipsum exhortantibus ut a morbo liberaretur, propter nomen meum, ac timorem in me, ne in aliquo offenderet, omnes qui pollicebantur ipsi isto modo sanitatem, repulit, cumque ignominia rejecit : ac præoptavit immori potius morbo, quam deserere mei studium. Etenim si eos qui ipsi potum dederunt, qui vestierunt, qui cibum dederunt, in medium adducit : multo magis adducet eos, qui prop-

ter ipsum optarunt obnoxii esse febri. Neque enim simile est dare panem ac vestem ; et morbum diutinum perferre : imo hoc illo multo majus est. Quanto autem laboris ac doloris plus toleratum fuerit, tanto etiam corona erit magnificentior. Hæc et sani meditemur, et ægrotantes, deque his inter nos colloquamur. Et si viderimus nos ipsos aliquando febri intolerabili correptos, illud apud nos ipsos dicamus : Quid autem si nobis alicunde intentata lite ad tribunal rapiamur, moxque sublatis cædantur latera, annon necesse fuerit omnino perpeti, idque nullo lucro nullaque mercede? Hoc et nunc cogitemus, proposita sit etiam tolerantiæ merces, satis magna, ut erigat collapsum animum. Sed molesta est febris : verum oppone illi incendium gehennæ, quod effugies omnino, si volueris istam febrim cum omni tolerantia perferre. Reputa tecum, quam multa passi sint Apostoli, considera justos perpetuo in afflictionibus fuisse, recordare beati Timothei, qui nunquam ab infirmitate respiravit, sed ab adolescentia jugi morbo erat obnoxius, idque Paulus declarans dixit : « Modico vino utere propter stomachum tuum, ac frequentes » infirmitates tuas[1]. » Quod si justus ille, sanctus ille, qui orbis præfecturam suscepit, qui mortuos excitavit, qui dæmones abegit, qui morbos innumerabiles in aliis correxit, tam acerba passus est, quam excusationem habebis tu, qui tumultuaris ac deficis in morbis temporariis? Non audisti Scripturam dicentem : « Quem diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium, quem recipit[2] ? » Quam multi frequenter optarunt martyrii coronam accipere? Hæc est parata martyrii corona. Non enim id modo facit martyrem, si qui jussus est sacrificare, potius ducat emori, verumetiam si quis servet quidlibet, quod mortem potest accersere, manifestum est martyrium.

[1] 1 Tim. v, 23. — [2] Prov. III, 12, et Hebr. XII, 5.

VIII. Ac ut intelligas hoc esse verum, recordare, quomodo Joannes Baptista mortuus sit, et qua de causa, quomodo Abel. Neuter enim horum vel altare vidit incensum, vel statuam positam, vel jussus fuit immolare dæmonibus: sed ille quidem, quia tantummodo reprehendit Herodem, decollatus est: hic vero, quoniam Deum meliori sacrificio honoravit quam frater, occisus est. Num igitur privati sunt martyrii corona? At quis hoc audeat dicere? Quandoquidem ipsum etiam mortis genus sufficit ad omnibus persuadendum eos inter primos martyres numerari. Quod si etiam divinam sententiam super his prolatam quæris: audi quid dicit Paulus. Nam quæ ille loquitur, sine dubio spiritus sunt. « Puto enim, inquit, » quod et ego Spiritum Dei habeam[1]. » Quid igitur hic dicit? Exorsus ab Abel, cum dixisset majorem hostiam Abel præ Caïn obtulisse Deo, et propter hanc mortuum adhuc loqui: deinde digressus ad Prophetas, ac decursa serie usque ad Joannem, dixisset: « Occisione gladii mortui sunt, » alii vero distenti sunt[2]; » multis et diversis mortis generibus commemoratis, subjecit hoc modo: « Itaque nos » quoque tantam habentes circumdantem nos nubem mar» tyrum, abjecto omni pondere, per tolerantiam curra» mus[3]. » Vides quod etiam Abel appellavit martyrem et Noë, et Abraham, et Isaac, et Jacob. Nam et istorum quidam sic propter Deum mortui sunt, quemadmodum inquit Paulus, « Quotidie morior[4]: » non quidem moriens, sed proposito tantum perpessus mortem. Sic et tu, si repuleris incantamenta, veneficia, ac præstigias, etiamsi morbo moriaris, martyr perfectus fueris, eo quod aliis pollicentibus morbi levationem cum impietate, præoptaris mortem cum pietate. Et hæc nobis dicta sunto adversus eos, qui jactant, dicuntque dæmones mederi. Cæterum,

[1] 1 Cor. VII, 40. — [2] Hebr. XI, 37. — [3] Id. XII, 1. — [4] 1 Cor. XV, 31.

ut intelligas, ne hoc quidem esse verum, audi quid Christus dicat de diabolo, « Ille homicida erat ab initio[1]. » Deus dicit, Homicida est : et tu ad illum tanquam ad medicum curris? Dic mihi, cum accusaberis, quam rationem afferre poteris, qui credas horum imposturis esse fidendum potius, quam Christi sententiæ? Cum enim Deus dicat, Homicida est : isti vero dicant, Potest curare morbos, nimirum repugnantes sententiæ divinæ : tu vero recipias horum maleficia illa et incantamenta, nihil aliud ipsis factis tuis judicas, quam istorum verbis potius habendam fidem, quam Christi : licet verbis id non dicas. Quod si diabolus homicida est; manifestum est quod illi servientes dæmones sunt. Et hoc quoque te ipsis factis docuit Christus, qui permisit illos irruere in illum gregem porcorum, quem universum in mare præcipitarunt[2] : ut intelligeres quod eadem facturi fuerint hominibus, statimque præfocassent, si Deus illis permisisset. Nunc vero ipse illos coërcuit prohibuitque, nec quidquam eis permisit facere ejusmodi : quod quidem ipsi potestate in porcos accepta declararunt. Etenim si porcis non pepercerunt, multo minus a nobis abstinuissent, si adversus nos potestatem habuissent. Ne igitur, dilecte, fraudibus illorum abducaris; sed esto confirmatus in timore Dei. Et quomodo ingredieris synagogam? Si namque signaveris frontem tuam, illico fugiet prava potestas synagogam inhabitans. Si vero non signaveris, in ipsis foribus protinus arma abjecisti, mox nudum et inermem abreptum te diabolus malis innumeris afficiet. Sed quid attinet hæc a nobis dici? Nam quod ipse quoque maximum peccatum esse judicas, ad sceleratum illum locum accurrere, manifestum est ex ipso adeundi modo. Etenim clam illuc accedere studes : et famulis, amicis, atque vicinis interdicis, ne te deferant ad sacerdotes :

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Luc. VIII, 33.

ac si quis detulerit, indignaris. Annon igitur magnæ dementiæ sit, homines velle fallere, cum vero Deus videat ubique præsens, perfricta facie tantum facinus audere? Sed non times Deum? Ergo saltem ipsos reverere Judæos. Quibus enim oculis ipsos intueberis? quo ore alloqueris dum profitens te esse Christianum, tamen ad illorum curris synagogas, et ab illis opem imploras? Non perpendis quantum risum in te effundent, quot scommata, quantam subsannationem, quanta dedecora, quantam irrisionem, quanta probra; etsi non palam, certe in sua ipsorum conscientia?

IX. Proinde dic mihi, hæccine sunt tolerabilia? hæccine ferenda? Etiamsi mille mortes sint oppetendæ, et gravissima toleranda sint mala, nonne multo satius erat omnes illas perpeti calamitates, quam ut iste scelestorum risus et subsannatio fieret, ac præterea cum mala conscientia viveretur? Hæc non dico, ut audiatis tantum, verum etiam ut his morbis laborantes sanetis. Quemadmodum enim illos incusamus, quod infirma sint fide: sic et vos, quod infirmos corrigere non velitis. Non igitur hoc est quod quæritur, dilecte, ut huc ingressus tantum audias, quæ dicuntur. Nam id quidem etiam crimen est, cum auditis sermonibus non adjungitur operum demonstratio. Propterea Christianus es, ut Christum imiteris, ejusque legibus morem geras. Quid autem ille fecit? Non Jerosolymis desidens vocavit ad se ægrotos, sed obambulabat civitates ac vicos, geminos curans morbos, tum animi, tum corporis. Attamen poterat eodem in loco sedens omnes ad se attrahere: non tamen hoc fecit, nobis præbens exemplum, ut obambulemus et quæramus eos, qui pereunt. Rursus hoc etiam parabola de pastore significavit. Non enim desidebat cum nonaginta novem ovibus, expectans donec, quæ aberraverat, veniret ad ipsum; sed abiit ipse,

et invenit, inventamque gestavit humeris ac reduxit. Annon vides medicos quoque hoc ipsum facere? non cogunt ægrotos lecto decumbentes ad ipsorum ædes deferri, sed ipsi accurrunt ad eos. Hoc et tu facito, dilecte; sciens præsentem vitam esse brevem, ac nisi hæc lucra paraverimus, nullam nos illic habituros esse salutem. Sæpe una anima quam lucrati fuerimus, potest innumerabilium peccatorum pondus abolere, animæque redimendæ fieri pretium in illo die. Cogita cur Prophetæ, cur Apostoli, cur justi, cur frequenter Angeli missi sint; cur ipse Unigenitus Dei Filius advenerit. Annon ut homines servaret? Annon ut eos errantes reduceret? Hoc idem agas tu quoque pro viribus tuis, omneque studium ac sollicitudinem impendas ad reducendum eos, qui aberrarunt. Ad hæc vos singulis concionibus adhortari non cesso: sive mentem adhibeatis, sive non adhibeatis, ego dicere non desinam. Nam hanc legem nobis Deus præscripsit, ut sive audierit quis, seu non audierit, hoc ministerium impleamus. Sed si quidem audieritis et feceritis ea quæ dicuntur, multa cum voluptate hoc ipsum faciemus. Sin autem neglexeritis, ac desides fueritis, multa cum tristitia. Nobis quidem ex vestra inobedientia nullum futurum est periculum; quandoquidem quidquid erat nostrum, præstitimus; at quanquam non periclitamur nos, qui præstiterimus omnia, quæ in nobis sunt; dolemus tamen quod vos accusandi sitis in die illo. Non enim absque periculo vobis erit audisse, si non accesserint opera. Audi igitur quomodo Christus accusans doctores sermonem occultantes, etiam iis, qui docentur, loquatur. Cum enim dixisset: « Oportebat deponere pecuniam meam apud mensarios; » et adjecisset: « Ego veniens cum usura utique repetiissem illam[1]: » ostendit quod postquam audierit; nam hæc est

[1] Matth. xxv, 27.

pecuniæ depositio; qui accepit doctrinam, usuram facere debet, tanquam domino repetituro. Usura autem doctrinæ nihil aliud est, quam operum exhibitio. Ergo quoniam nos quoque deposuimus pecuniam in aures vestras; necesse est ut vos reddatis usuram domino, hoc est, salutem fratrum vestrorum. Itaque si hæc ipsa quæ dicuntur, tantum detinueritis, nihil ex his lucrifacientes: metuo ne easdem detis pœnas, quas dedit ille, qui defoderat talentum. Nam ille propterea manibus ac pedibus vinctus in tenebras ejectus est exteriores, quoniam non deprompsit in alios, quæ audierat. Ne igitur nos quoque eadem patiamur; eum qui quinque talenta, et eum qui duo accepit, imitemur, etiamsi sermonem, etiamsi pecuniam, etiamsi corporis laborem, etiamsi preces, aut aliud quidpiam in proximi salutem insumere oportuerit, ne gravemur, ut undecumque talentum nobis a Deo traditum pro sua quisque portione multiplicantes, possimus illam beatam audire vocem, « Euge, serve bone et fidelis; in paucis fuisti fidelis, supra » multa te constituam, intra in gaudium domini tui[1]; » quo nobis omnibus potiri contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo et per quem Patri gloria, et imperium simul cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xxv, 2.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

CATECHESES IV.

CATECHESIS I.

Ad illuminandos, et cur lavacrum regenerationis, non autem remissionis peccatorum dicatur : quodque periculosum sit, non modo pejerare, sed etiam jurare, etiamsi recte juremus.

I. Quam desiderabilis[1] amabilisque nobis est juvenum fratrum chorus! Vos enim fratres vel ante partum voco, eorumque qui nondum nati sunt cognationem amplector. Novi quippe, clareque novi, in quantum honorem, in quantum principatum evehendi sitis. Eos autem, qui principatum accepturi sunt, vel antequam accipiant solent omnes honorare, ut hujusmodi obsequio, eorum sibi benevolentiam ad futurum commodum captent. Hoc et ego facio; non solum enim ad principatum, sed ad ipsum regnum promovendi estis; imo non ad regnum simpliciter, sed ad regnum cœlorum. Quamobrem oro atque supplico, ut cum ad regnum illud perveneritis, mei reminiscamini. Quodque Joseph pincernarum principi dicebat, « Memento mei, cum bene tibi fuerit[2], » id et

[1] Vide D. Guillon, tom. xvii, p. 298-308. — [2] Gen. xl, 14.

nunc dico vobis, Mementote mei, cum bene vobis fuerit, non hanc ut ille somniorum interpretationis mercedem postulo, non enim vobis somniorum interpres accessi, sed cœlestia narraturus, annuntiaturusque bona illa, « Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor » hominis ascenderunt : » talia sunt ea, « Quæ præparavit » Deus diligentibus se[1]. » Joseph quidem pincernæ dicebat : « Adhuc triduum, et restituet te Pharao in principatum pincernarum[2]. » Ego vero non dico, Adhuc triduum, et pincernæ tyranni constituemini ; sed, Adhuc triginta dies, et restituet vos, non Pharao, sed cœlorum Rex in supernam patriam, in Jerusalem illam liberam, in civitatem cœlestem. Ille dicebat, « Dabis calicem in manus » Pharaonis : » ego vero non dico, Dabitis calicem in manus regis ; sed, Ipse Rex in manum vobis tradet calicem illum horrendum, multa plenum virtute, atque utraque creatura pretiosiorem. Sciunt initiati calicis hujus virtutem, vosque paulopost scietis : mementote igitur mei, cum veneritis in regnum illud, cum regale vestimentum acceperitis, cum purpura dominico sanguine tincta induemini, cum diademate illo redimiti eritis, cujus fulgor undique solaribus radiis splendidior est. Talia quippe sunt sponsi munera, majora quidem dignitate vestra, sed ejus benignitate digna. Ideo jam vos, antequam in sacrum illum thalamum ingrediamini, beatos prædico : nec beatos solum prædico, sed etiam laudo gratum vestrum animum, quod non sicut negligentiores, ad baptismum in extremo halitu accedatis : sed jam inde quasi probi domestici, ad obsequendum magna benevolentia Domino parati, animæ collum multa cum probitate et alacritate sub jugum Christi induxeritis, jugumque illud suave et onus leve susceperitis. Licet enim tam vos, quam ii, qui in vitæ

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] Gen. XL, 13.

exitu initiantur, parem gratiam accipiatis, at voluntatis propositum, apparatusque rerum non pari modo se habent. Illi namque in lecto accipiunt, vos autem in Ecclesiæ communis omnium nostrum matris sinu : illi flentes et lacrymantes; vos gaudentes atque lætantes; illi gementes, vos gratias agentes ; illi febri admodum laborantes, vos multa pleni spirituali voluptate. Quapropter hic omnia huic muneri conveniunt, illic omnia sunt muneri contraria : fletus nempe ac gemitus eorum, qui initiantur; astant pueri lugentes, uxor genas lacerans, amici tristes, domestici lacrymantes, tota domus species hybernum et caliginosum diem imitatur. Quod si jacentis cor scruteris, iis omnibus tristius reperies. Quemadmodum enim venti magno impetu alii aliis ex adverso flantes multas in partes pelagus dividunt; sic cogitationes tunc ingruentium malorum, ægri animum invadentes, in multas sollicitudines illius mentem distrahunt. Si filios respiciat, illorum orbitatem cogitat; si uxorem, ejus viduitatem considerat; si domesticos, domus solitudinem secum reputat; si ad se ipsum convertatur, præsentem vitam in memoriam revocat, atque instante separatione, magnam mœstitiæ nebulam excipit. Talis mox initiandi animus est. Hinc inter tumultum perturbationemque hujusmodi, ingreditur sacerdos ipsa febri formidabilior, atque ægroti propinquis ipsa morte immanior. Nam vel ipsa medici deploratam ejus valetudinem declarantis voce, major desperandi causa esse putatur presbyteri ingressus, atque id, quod æternæ vitæ argumentum est, mortis symbolum esse putatur. At nondum Colophonem malis addidi : interim quippe tumultuantibus et sese apparantibus propinquis, sæpe anima corpus deserens abcessit : imo plurimis vel præsens nihil profuit. Cum enim neque præsentes agnoscit, neque vocem audit, neque illa respondere verba po-

test, quibus beatam cum omnium nostrum Domino pactionem deponat; sed est quasi lignum inutile vel lapis, a mortuoque nihil differt is qui mox illuminandus est, quæ initiationis utilitas in tanta sensus omnis inopia?

II. Eum enim, qui ad sacra illa et horrenda mysteria accessurus est, vigilare convenit, omni sæculari cura purum esse, temperantia et alacritate multa plenum esse, omnem a mysteriis alienam cogitationem mente depellere, et undequaque mundam domum apparare, quasi ipsum regem excepturus sit. Talis mentis vestræ præparatio, tales apud vos sunt cogitationes, tale animi propositum. Dignam itaque optimi hujus consilii retributionem a Deo expectate, qui præmiis obsequentiam sibi præstitam superat. Quoniam vero oportet quæ sua sunt conservis conferre, et nostra conferamus; imo potius hæc non nostra, sed dominica sunt: « Quid enim, inquit, habes, » quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, » quasi non acceperis[1]? » volebam hoc primum omnium dicere: cur patres nostri, missis aliis anni partibus, hoc tempore initiandos esse Ecclesiæ filios lege statuerunt, et cur post doctrinam, discalceatos vos et exutos, nudis pedibus, una tunica opertos ad exorcizantium voces vos transmittunt. Non enim frustra vel temere hunc habitum et hoc tempus nobis constituerunt: Sed habent hæc ambo mysticam quamdam et arcanam rationem: et hoc quoque vobis aperire volebam. At video ad aliam rem magis necessariam nos evocari. Necesse quippe est dicere quid sit baptisma, cur in vitam nostram inductum sit, et quanta nobis conferat bona. Sed si vultis de hujus mysticæ purgationis vocabulo prius disseramus. Non enim ejus nomen unum est, sed plurima variaque. Nam hæc purgatio vocatur lavacrum regenerationis: « Salvavit enim nos, in-

[1] 1 Cor. IV, 7.

»quit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus »sancti[1].» Vocatur et illuminatio, ita illud Paulus nuncupavit : « Rememoramini pristinos dies, in quibus illu»minati magnum certamen sustinuistis passionum[2] ;» et rursum ; « Impossibile est enim eos, qui semel sunt illu»minati, et gustaverunt etiam donum cœleste, et prolapsi »sunt, rursus renovare ad pœnitentiam[3]. » Vocatur et baptisma : « Quicumque enim in Christo baptizati estis, »Christum induistis[4]. » Appellatur et sepultura ; « Conse»pulti enim, inquit, estis in ipso per baptismum in mor»tem[5], » itemque circumcisio, « In quo et circumcisi estis »circumcisione non manu facta, in expoliationem pecca»torum carnis[6]. » Vocatur crux, « Vetus enim homo nos»ter crucifixus est, ut destruatur corpus peccati[7]. » Possent plura dici nomina ; sed ne tempus omne in charismatis appellationibus insumamus, age ad primum nomen reversi, ejusque explicata significatione, sermonem finiamus : interim vero paulo superius doctrinam repetamus. Est commune omnium hominum lavacrum illud balneorum, quod corporis sordes solet abluere. Est et lavacrum Judæorum, illo quidem honestius, sed gratiæ lavacro longe inferius : et hoc enim corporeas sordes abluit, nec modo corporeas abluit : sed etiam ad conscientiæ infirmitatem attingit. Nam multæ res sunt, natura quidem non immundæ, sed quæ infirmitate conscientiæ efficiuntur immundæ. Ac sicut in pueris larvæ cæteraque terricula, natura quidem formidabilia non sunt ; sed talia pueris ob naturæ imbecillitatem esse videntur ; sic et in iis quæ dixi : exempli causa mortua corpora contingere, natura quidem non est immundum, verum si id infirmæ conscientiæ contingat, immundum facit eum qui tetigit. Quod

[1] Tit. III, 5. — [2] Hebr. x, 32. — [3] Id. VI, 4. — [4] Galat. III, 27. — [5] Rom. VI, 4. — [6] Coloss. II, 11. — [7] Rom. VI, 6.

enim illud natura non sit immundum, ipse qui Legem tulit Moyses declaravit, qui mortuum Josephum secum detulit, et tamen mundus remansit. Ideoque Paulus de immunditia hujusmodi loquens, quæ non natura, sed infirmitate conscientiæ accidit, ita loquitur : Nihil commune per se ipsum, nisi ei, qui existimat[1] quid commune esse. Vides-ne immunditiam non ex rei natura, sed ex cogitationis imbecillitate contrahi : ac rursum, « Omnia quidem sunt » munda : sed malum est homini, qui per offendiculum » manducat[2]. » [Vides-ne quod non, edere, sed per offendiculum edere, causa sit immunditiæ.]

III. Talem maculam Judæorum lavacrum emundabat. At gratiæ lavacrum non talem, sed eam, quæ vera immunditia et animam et corpus inficit. Non enim eos, qui mortua corpora, sed qui mortua opera contingunt, mundos facit. Etsi mollis, etsi fornicator quis fuerit, etsi idololatra, etsi quidvis mali fecerit, etsi humana omni nequitia plenus sit, si in piscinam aquarum incidat, solaribus radiis purior ex divinis fluentis ascendit. Ne vero putes fastu quopiam hæc proferri, audi Paulum de lavacri virtute hæc loquentem : « Nolite errare, neque idololatræ, » neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, neque » masculorum concubitores, neque avari, neque ebriosi, » neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt[3]. » Ecquid hæc ad propositum, inquies ? Quod quæritur ostende, an scilicet lavacri virtus hæc omnia emundet. Audi itaque ea, quæ sequuntur : « Et hæc quidem fuistis : sed abluti estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei » nostri[4]. » Nos quidem pollicemur vobis ostendere, omni fornicatione puros esse eos, qui ad lavacrum accedunt; verum oratio nostra plus demonstravit, scilicet non modo

[1] Rom. XIV, 14. — [2] Ibid. 20. — [3] 1 Cor. VI, 9, 10. — [4] Ibid. 11.

puros, sed etiam sanctos justosque factos esse. Non tantum enim dixit; « Abluti estis, » sed etiam « Sanctificati » estis, justificati estis. » Quid hac re mirabilius, quod sine labore, sudore bonisque operibus justitia pariatur? Talis est enim divini doni benignitas, ut sine sudoribus justos efficiat. Nam si imperatoris epistola paucis conscripta litteris, innumeris reos criminibus liberos dimittit, alios autem ad honorem etiam evehit maximum; multo magis sanctus Dei Spiritus, qui omnia potest, omni nos nequitia liberavit, multam justitiam largietur, multa implevit fiducia. Ac quemadmodum scintilla mediam in pelagi voraginem incidens, statim extinguitur et evanescit, aquarum vi demersa; sic et omnis humana nequitia, cum in piscinam divinorum fluentorum inciderit, citius faciliusque, quam scintilla demergitur et deletur. At cur, inquies, si peccata nobis omnia lavacrum remittit, non lavacrum remissionis peccatorum, non lavacrum purgationis, sed lavacrum regenerationis vocatur? Quia non solum nobis peccata remittit, neque solum delicta purgat; sed ita id præstat ac si denuo generati essemus. Etenim nos denuo creat, et format, non ex terra rursum effingens, sed ex alio elemento, aquarum scilicet natura creans. Non enim vas simpliciter abstergit, sed totum conflat denuo. Nam quæ absterguntur, etiamsi accurate mundentur, qualitatis vestigia et sordium reliquias retinent: quæ vere in conflatorium immittuntur, et a flamma renovantur, omnem deponentia maculam, ex camino educta, eumdem, quem prorsus nova, splendorem emittunt. Quemadmodum si quis auream statuam, tempore, fumo, pulvere, rubigine fœdatam, multoque affectam delictorum fumo, illa pulchritudine destitutam, quam ipsi ab initio indiderat, denuo conflavit, et in aquas ceu in conflatorium injiciens, et pro igne Spiritus gratiam

immittens, hinc renovatos, cum solaribus radiis splendore decertantes educit, contrito veteri homine, novo autem splendidiore, quam vetus erat, condito.

IV. Hanc porro nobis contritionem, mysticamque purgationem subindicans Propheta, dicebat olim, « Tanquam » vas figuli conteres eos. » Nam quod de fidelibus loquatur clare indicant ea, quæ præcedant; etenim ait : « Filius » meus es tu : ego hodie genui te. Postula a me, et dabo » tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam » terminos terræ[1]. » Vidisti-ne quomodo Ecclesiam gentium Christi regnum dixit ? Deinde rursum ait, « Pasces » eos in virga ferrea, » non gravi, sed forti, « Tanquam » vas figuli conteres eos. » Ecce lavacrum magis mystico more sumitur. Non enim simpliciter dixit : Vasa testacea, sed Vasa figuli. » Verum attendite : testacea quippe vasa contrita, refici non possunt, ob duritiem nempe ab igne acceptam : vasa autem figuli non sunt testacea, sed ex luto composita, quare si labefactata fuerint, artificis solertia facilius ad secundam formam reduci possunt. Cum itaque calamitatem insanabilem memorat, non vasa figuli dicit, sed vas testaceum : nam cum Prophetam et Judæos docere vellet, se calamitati insanabili urbem tradidisse, jussit eum accipere vas testaceum, et coram universo populo confringere, dicereque, « Sic peribit urbs ac conteretur : » cum autem bonam ipsis spem offert, in officinam figuli Prophetam deducit, nec ipsi vas testaceum ostendit, sed vas luteum e manu figuli decidens, ac subinfert his verbis : « Si figulus hic vas quod decidit, » acceptum denuo reformavit, annon multo magis ego » potero vos delapsos emendare[2] ? » Potest igitur Deus nos luteos non modo per lavacrum regenerationis emendare, sed Spiritus accepta virtute, iterumque lapsos, per

[1] Psal. II, 8, 9. — [2] Jerem. XVIII, 4-6, et XIX, 11.

sinceram pœnitentiam in pristinum statum revocare. Sed non tempus est vos de pœnitentia alloqui, imo potius utinam nullo unquam tempore his remediis opus habeatis, sed semper ea servata pulchritudine eoque splendore maneatis, quem nunc accepturi estis. Ut itaque in eo maneatis, age, de vitæ instituto pauca vobis disseramus : nam in hac palæstra athletarum lapsus periculo vacant : cum domesticis enim decertant, et in præceptorum corporibus omnia meditantur. Cum vero certaminum tempus advenerit, cum stadium apertum fuerit, cum omnes ad spectaculum congregati; sedes sursum occuparint, præsente agonotheta; tunc necesse est aut ignave agentes dejici, ac cum ignominia discedere, aut strenue agentes, coronas et bravia consequi ; sic hi triginta dies vobis palæstræ, gymnasiorum et exercitationis loco sunt. Jam hinc discamus malignum illum dæmonem vincere : nam contra illum post baptisma in arenam descendere debemus, contra illum pugnare et decertare. Jam hinc ergo insidias ejus ediscamus : undenam malignus sit, undenam facile nos lædere poterit ; ut certaminis tempore non inexperti, novis conspectis certaminibus terreamur, sed jam parati meditatique, ejusque insidias omnes edocti, fidenter certamina cum illo adeamus. Undique vero nobis nocere solet, sed imprimis lingua et ore. Nullum enim illi ita opportunum organum ad fraudem perniciemque nostram, ut intemperans lingua et os non obturatum. Hinc nobis lapsus plurimi, hinc nobis gravia crimina. Quam facile sit ore labi sic quidam declaravit : « Multi cecidere gladio, » sed non tot quot lingua [1] : » ipseque rursum quam gravis sit hujusmodi lapsus indicavit his verbis, « Lapsus de » pavimento potius, quam lapsus de lingua [2]. » Id est, melius est labi conterique corpus, quam hujusmodi ver-

[1] Eccli. XXVIII, 22. — [2] Id. XX, 13.

bum proferre, quod possit animam nostram perdere. Neque lapsus tantum memorat, sed hortatur ut magnam sollicitudinem geramus, ne supplantemur, his verbis, « Fac ori tuo januam et vectes; » non ut vere januas et vectes paremus, sed ut cum magna cautela absurdis verbis linguam claudamus. Rursumque alibi ostendens nos, et cum studio nostro et ante studium nostrum superno egere auxilio, ut hanc feram intus contineamus, ad Deum manus tendens Propheta dicebat : « Elevatio manuum » mearum sacrificium vespertinum. Pone, Domine, cus- » todiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis[1]. » Et qui prius monuit, rursum ait : « Quis dabit ori meo » custodiam, et labiis meis sigillum astutum[2]? » Vides-ne singulos hujusmodi lapsus timentes, lugentes, consilia dantes, precantes, ut circa linguam magna cautela adhibeatur? At cur, inquies, si tantam nobis perniciem hoc instrumentum afferat, ipsum nobis a principio indidit Deus?. Quia magnam etiam aufert utilitatem : et si caveamus, utilitatem tantum, perniciem vero nullam affert. Audi enim quid dicat is, qui prius illa dixerat : « In manu » linguæ vita et mors[3]. » Eademque ipsa Christus declarat his verbis, « De sermonibus tuis condemnaberis, et » de sermonibus tuis justificaberis[4]. » Media quippe stat lingua inter utrumque usum, tu dominus es. Ita et gladius jacet medius; si illo contra inimicos utaris, salutare tibi instrumentum efficitur, sin tibi ipsi vulnus infligas, non ferri natura, sed iniquitas tua cædis causa est. Ita et de lingua cogitemus : gladius est in medio jacens, acue illam ad te peccatis tuis accusandam, ne fratri vulnus infligas. Ideo illam duplici muro Deus circumvallavit, dentium nempe septo, et labiorum ambitu, ne facile et

[1] Psal. CXL, 2. — [2] Eccli. XXIII, 30. — [3] Prov. XVIII, 21. — [4] Matth. XII, 37.

inconsulto verba non congruentia proferat. Refrena illam intus. Verum illa non id patitur, dentibus illam castiga, ipsorum ceu carnificum morsui illam tradens : melius quippe est illam nunc peccantem dentibus morderi, quam tunc aridam, et aquæ stillam quærentem, illa consolatione privari. In multis sane aliis peccare illa solet, conviciis nempe, blasphemiis, verbis obscœnis, sycophantiis, juramentis, perjuriis.

V. Sed ne confertim omnia dicentes mentem confundamus vestram, unam vobis legem pònimusde vitandis juramentis : hoc vobis prænuntiantes, si non modo perjuria, sed etiam juramenta ob justam causam prolata fugiatis, me non aliud uberius argumentum tractaturum. Nam absurdum esset si dum ludimagistri non alias pueris tradunt disciplinas, donec videant priorem in ipsorum memoria pulchre hærere, nos cum priores disciplinas nondum inculcare potuerimus, alteras denuo ingeramus : id enim nihil aliud esset quam in pertuso dolio haurire. Ne igitur os nobis claudatis, magnam rei curam habete. Nam grave peccatum est, admodumque grave : ideoque admodum grave, quia non videtur grave esse : ideoque ipsum formido, quia nemo formidat : ideo incurabilis morbus, quia morbus non esse videtur. Sed quemadmodum sermo simplex crimen non est, ita et hoc crimen esse non videtur, sed confidenter hoc facinus admittitur : si quis vero redarguat, statim risus et cachinni profusi, non adversus eos, qui juramenta redarguunt, sed adversus eos, qui morbum curare volunt. Ideo longum hac de re sermonem habeo, aliam enim radicem evellere cupio, et diuturnum delere malum ; non perjuria solum dico, sed et juramenta juste prolata. At, inquies, ille homo modestus, sacerdotium gerens, pie temperanterque vivens, jurat tamen. Ne mihi modestum illum alleges, temperantem, pium, in sacer-

dotio degentem : sed si vis pone Petrum esse, vel Paulum, vel Angelum, qui de cœlo descenderit : ne sic quidem personarum dignitatem respiciam. Nam legem, non servilem, sed dominicam de juramento lego : cum autem imperatoria scripta leguntur; omnis servorum dignitas quiescat. Nam si dicere potes Christum juramenta præcepisse, aut Christum ipsa admissa non ulcisci, ostende mihi, et morem geram. Quod si tanta cura ipsum vetat, et tantam hujus rei providentiam gerit, ut cum maligno jurantem constituat : « Quod autem his abundantius est, » ait, nempe, Est et Non, a diabolo est[1], » Quid mihi hunc et illum in medium producis? Non enim ex conservorum negligentia, sed ex legum suarum præcepto, hunc Deus feret calculum. Jussi, inquit, obtemperare oportebat, non hunc et illum prætendere, neque aliena mala curiosius investigare. Quandoquidem magnus ille David in grave peccatum lapsus est, ideo-ne quæso, sine periculo peccare poterimus? Quapropter hoc cavere oportet, atque recta tantum sanctorum gesta imitari. Sicubi vero negligentia vel transgressio legis occurrat, id summa sollicitudine fugiendum est. Non enim cum conservis, sed cum Domino ratio nobis est, rerumque in vita gestarum omnium rationem ipsi reddemus. Ad illud itaque tribunal nos præparemus : nam quantumvis admirandus et magnus sit is qui hanc legem violat, reposito huic prævaricationi supplicio haud dubie plectetur : non enim personas accipit Deus. Quomodo autem quave ratione potest hoc peccatum vitari? Non enim par est quam grave sit peccatum duntaxat ostendere, sed consilium, quo ab eo liberari possimus aperire. Est tibi conjux, sunt tibi filii, est amicus, cognatus, vicinus : his omnibus hanc super his custodiam demanda. Gravis res est consuetudo, difficile est eam de

[1] Matth. v, 27.

medio tollere, arduum est ab illa cavere, invitos sæpe et imprudentes invadit. Igitur quanto majorem nosti vim consuetudinis, tanto magis a prava consuetudine liberari satage, et ad aliam utilissimam te transfer. Quemadmodum enim te illa curantem sæpe, ab illa caventem, teque sollicite custodientem, potuit supplantare, ita si te in bonam non jurandi consuetudinem transferas, nec invitus unquam nec socors poteris in juramenti lapsum deferri. Magna utique res consuetudo, quæ naturæ vim habet. Ne igitur id frequenter agamus, in aliam nos consuetudinem transferamus: a singulis tecum viventibus et versantibus hanc gratiam postula, ut te hortentur atque inducant ad vitandum juramentum, deprehensum arguant. Nam eorum circa te custodia, vel ipsis consilium et adhortatio est ad recte agendum. Nam qui alterum de juramento accusat, non facile ipse in hoc barathrum incidet. Barathrum enim non parvum est jurandi frequentia, non modo cum de minimis rebus, sed cum de maximis agitur. Nos autem vel olera ementes, vel de duobus obolis disceptantes, in famulos ira commoti, et comminantes, Deum semper advocamus testem. Hominem quidem ingenuum vel levi dignitate præditum, ad hujusmodi res in foro testem advocare non audes, vel si audeas, contumeliæ pœnas dabis, cœlorum autem Regem et Angelorum Dominum, sive de venalibus, sive de pecuniis, sive de minimis rebus sermonem habeas, in testimonium trahis; hæccine ferenda? Quomodo poterimus ergo ab hac mala consuetudine liberari? si custodes, quos dixi, circa nos ponamus, tempusque nobis ipsis ad correptionem constituamus, pœnamque nobis indicamus, si elapso tempore non emendati fuerimus. Quodnam tempus ad hoc satis erit? Non puto eos qui admodum vigilant, suæque curandæ saluti intenti sunt, plus decem diebus opus habere, ut a mala jura-

mentorum consuetudine prorsus liberentur. Quod si post illos decem dies jurantes deprehendamur, pœnam nobis constituamus, damnationem et supplicium pro prævaricatione maximum. Quam vero damnationem? Id non ego definiam, sed vos sententiæ dominos constituo. Sic ea, quæ nos spectant, dispensemus, non modo circa juramenta, sed circa alia quælibet delicta; ac tempus nobis constituentes, gravissimis deputatis pœnis, si aliquando in ea incidamus, puri ad Dominum nostrum accedemus, et a gehenna ignis liberabimur, fidenterque stabimus ante tribunal Christi: quod nos assequi contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre gloria una cum Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

CATECHESIS II.

Ad illuminandos, et de mulieribus se tortis crinibus et auro ornantibus, et de sectantibus vaticinia, vel ligaturas, vel incantationes: quæ cuncta a christianismo sunt aliena.

I. Nuper dictorum apud Charitatem Vestram fructus a vobis repetiturus adveni[1]: non enim propterea loquimur, ut tantum audiatis, verum ut et dictorum memoriam servetis, et per opera nobis memoriam demonstretis; imovero non nobis, sed Deo mentis arcana scienti. Propterea et catechesis, id est, institutio dicitur, ut et absentibus nobis sermo noster mentes vestras instituat. Et ne miremini, si decem diebus tantum transactis

[1] Vide D. Guillon, tom. XVII, p. 308-313.

seminum fructus repetituri venimus : etenim die una licet pariter et semina spargere, et messem facere : non enim propria tantum virtute, verum et divino auxilio roborati, sic ad certamina vocamur. Quicumque igitur dicta susceperunt, et per opera impleverunt, maneant se extendentes in anteriora. Quicumque vero bonam hanc operationem nondum attigerunt, jam attingant, ut ex torpore natam damnationem futuro studio repellant. Licet enim, licet inquam, eum qui multum torpuit, post hæc diligentia utendo, præteriti temporis omnem sarcire jacturam. Idcirco dicitur? « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione[1]. » Hoc autem dicit, admonens et consulens nunquam desperare, sed donec hic sumus, bonam habere spem, et anteriora apprehendendi, et bravium supernæ Dei vocationis persequendi[2]. Hoc igitur faciamus, et magnæ hujus donationis nomina exquiramus. Sicut enim dum ignoratur dignitatis magnitudo, segniores sunt ii, qui honorantur : ita si noscatur, gratos reddit, et magis studiosos efficit. Alioquin et turpe esset et ridiculum tanto potientes apud Deum honore, nec scire quid ipsius tandem nomina significare velint. Et quid de hoc munere dico? Si enim commune generis nostri nomen cogitaveris, maximam ad virtutem capies disciplinam et exhortationem. Hoc enim nomen, « Homo, » nos non secundum externos definimus, sed ut divina jussit Scriptura. Nam homo non est quicumque simpliciter manus habet et pedes humanos, nec quicumque tantum rationalis est : sed quicumque pietatem et virtutem cum fiducia exercet. Audi namque quid de Job dicit. Cum enim dixisset, quod in terra Ausitide homo erat, non ex iis eum describit terminis, quibus ethnici, nec hoc dicit, quod duos pedes haberet, et ungues latos :

[1] Psal. xciv, 7. — [2] Ppilip. iii, 14.

sed indicia pietatis illius præbens dicebat, « Justus, verax, » colens Deum, abstinens ab omni mala re[1], » demonstrans quod hoc est homo, sicut scilicet et alius inquit, « Deum » time et ipsius mandata custodi, quoniam hoc est omnis » homo[2]. » Si autem hoc nomen, homo, tantam ad virtutem præbet exhortationem, multo magis illud, « Fidelis. » Fidelis enim ideo vocaris, quoniam et credis Deo, et ab eo creditam ipse justitiam habes, sanctitatem, munditiam animæ, in filium adoptionem, regnum cœlorum, et hæc tibi commendavit. Tu vicissim ipsi alia credidisti, et commendasti, eleemosynam, preces, modestiam et omnem aliam virtutem. Et quid dico eleemosynam? Si vel frigidum ipsi dederis poculum[3], nec hoc amittes : verum et hoc in illum reservat sedulo diem, et cum multa reddet superabundantia. Hoc quippe admirabile est, quod non tantum deposita servet, verum et multiplicet retributionibus. Hoc et te secundum potentiam tuam facere jussit in iis, quæ tibi credita sunt, nempe sanctitatem, quam accepisti, intendere : et ex lavacro justitiam reddere clariorem, et gratiam illustriorem facere : sicut utique et Paulus fecit, sequentibus laboribus, et studio, diligentiaque augens omnia, quæ accepit bona. Et nota Dei providentiam, nec tibi totum hoc dedit, neque toto privavit : sed hæc dedit, illa promisit. Et quare non hic totum dedit? ut tu fidem in ipsum demonstres, nondum datis ex ipsius promissione sola credens. Quare vero rursum non omnia illic servavit, sed dedit et spiritus gratiam, et justitiam, et sanctificationem? ut tibi labores leves faciat, et ex jam datis etiam de futuris te bonæ spei constituat. Proptereaque recenter illuminatus vocari debes : quoniam nova lux semper tibi, si velis, et nunquam extinguitur. Hanc nempe lucem et volentibus nobis et nolentibus nox subsequitur : illum vero

[1] Job. I, 1. — [2] Eccle. XII, 13. — [3] Matth. X, 42.

radium tenebræ non norunt : « Lux enim in tenebris lu- » cet, et tenebræ eam non comprehenderunt[1]. » Non sic enim mundus est clarus oriente radio, ut anima illustratur et splendidior fit a Spiritu gratiam suscipiens. Et considera diligentius rerum naturam. Nocte enim terras tenente, et tenebris caligantibus, sæpe funiculum quis cernens, serpentem esse putavit, et amicum accedentem tanquam inimicum fugit : et strepitum quempiam sentiens, trepidus factus est : lucente vero die nihil tale acciderit, sed omnia qualia sunt apparent : quod et in anima nostra contingit. Postquam enim gratiæ veniens mente tenebras expulerit, rerum veritatem discimus, et nobis fiunt despicabiles res prius tremendæ : nec enim amplius mortem timemus, diligenter ex hac sacra initiatione discentes, mortem non esse mortem, sed somnum, et dormitionem temporariam : non pauperiem, non morbum, non aliud quid hujusmodi, reformidamus, scientes nos ad meliorem tendere vitam, immortalem et incorruptam, et ab omni tali liberam inæqualitate.

II. Ne igitur amplius ad mortalia maneamus hiantes, nec circa mensæ delicias, nec circa vestimentorum ornatum : habes enim maximum indumentum, habes mensam spiritualem, habes gloriam superne, et omnia tibi Christus factus est, et mensa, et vestimentum, et domus, et caput, et radix. « Quotquot in Christo enim baptizati » estis, Christum induistis[2]. » Ecce quomodo vestimentum tibi est. Vis discere quomodo et mensa tibi sit? « Qui » me comedit, inquit, vivet ille propter me. » Quod autem domus sit tibi : « Qui comedit carnem meam, in me ma- » net et ego in eo[3]. » Et quod radix, rursum inquit : « Ego » vitis, vos palmites. » Et quod frater, et amicus, sponsus : « Non amplius vos dicam servos. Vos enim amici mei es-

[1] Joan. I, 5. — [2] Galat. III, 27. — [3] Joan. VI, 56.

» tis[1] : » et Paulus : « Despondi vos uni viro virginem cas» tam exhibere Christo, « Et rursum : » Ut sit ipse primo» genitus in multis fratribus[2]. » Nec fratres tantum ipsius, verum et pueruli sumus. « Ecce enim, inquit, ego et pue» ruli, quos tradidit mihi Deus[3]. » Non hoc autem solum, verum et membra ipsius et corpus ejus[4]. Tanquam enim non sufficerent ea, quæ dixerat, ad demonstrandam benevolentiam et charitatem quam erga nos exhibet, et aliud his majus, et propius posuit, se caput nostrum appellans[5]. Hæc omnia certo sciens, dilecte, sis gratus erga benefactorem tuum optima conversatione, et sacrificii magnitudinem cogitans, orna corporis tui membra : cogita quid manu capias, nec unquam ullum verberare audeas, nec tanto decoratam munere, plagæ crimine dedecores. Cogita quid manu capias, et ipsam ab omni avaritia et rapina liberam conserva. Reputa quod non tantum manu capias, verum et ori admoveas, et linguam custodi a contumeliosis mundam et turpibus verbis, blasphemia, perjurio, et aliis omnibus hujusmodi. Etenim perniciosum est, tam tremendis ministrantem mysteriis linguam, et sanguine tali purpuratam, et factam auream, gladium ad convicia et contumelias et scurrilitates transferre. Reverere honorem, quo Deus ipsam honoravit, nec ad peccati usum ipsam deducas : sed rursum animadvertens, quod post manum et linguam cor suscipiat tremendum illud mysterium, ne unquam in proximum consuas dolum, sed mentem tuam ab omni malitia mundam conserva. Sic et oculos, et aures munire poteris. Quomodo enim non est absurdum post mysticam illam vocem e cœlis delatam, a Cherubim dico, meretriciis cantibus, et fractis melodiis aures inquinare ? Quomodo vero non

[1] Joan. XV. 1 et 15. — [2] 2 Cor. XI, 2. et Rom. VIII, 29. — [3] Isaï. VIII, 18. — [4] 1 Cor. XII, 27. — [5] Ephes. I, 32.

extrema pœna dignum est, oculis quibus arcana vides et tremenda mysteria, his meretrices spectare, et mente adulterium exercere? Ad nuptias vocatus es, dilecte, ne intres sordidis indutus vestimentis, sed nuptiis congruam cape vestem. Si enim ad nuptias sensibiles homines invitati, etsi omnium pauperrimi sint, mutuo sumentes sæpe, vel ementes vestimentum mundum, sic se vocantibus occurrunt : et tu ad nuptias spirituales, et prandia vocatus regalia, consideres quale dignum sit te nuptiale vestimentum comparare. Verumenimvero nec opus est comparare, sed ipse qui vocat tibi dat gratis, ne vel paupertatem prætendere valeas. Serves itaque quod accepisti vestimentum. Si namque perdideris, amplius commodato accipere non poteris, aut emere. Nusquam enim venditur tale vestimentum. Audisti quomodo gemuerunt olim sacris introducti, et pectus percusserunt, eos stimulante conscientia? Considera igitur et tu, dilecte, ne unquam hoc patiaris. Quomodo autem non patieris, non expulsa prava malorum consuetudine? Propterea et prius dixi, et nunc dico, et dicere non desistam, si quis morum vitia non correxit, nec sibi facilem paravit virtutem, ne baptizetur. Priora nempe crimina lavacrum abluere potest : timor autem non parvus, et periculum non mediocre, ne rursum ad eadem redeamus, et in vulnus nobis medicina vertatur. Quanto namque major gratia, tanto amplior postea peccantibus pœna?

III. Ne igitur ad pristinum redeamus vomitum, jam nos ipsos erudiamus. Quod enim oporteat prius pœnituisse, et a prioribus destitisse malis, et sic ad gratiam accedere, audi quid Joannes dicat, quid vero princeps Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit : « Facite fructum » dignum pœnitentiæ : et ne incipiatis dicere intra vos,

»Patrem habemus Abraham[1]. Hic autem interrogantibus rursus aiebat : « Pœnitentiam agite, et baptizetur quisque »vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi[2]. » Qui autem agit pœnitentiam, non amplius eadem attingit negotia, quorum pœnituit : ideoque jubemur dicere : Abrenuntio tibi, Satana, ne amplius ad ipsum revertamur. Sicut igitur in pictoribus accidit, sic et nunc fiat. Etenim illi tabulas proponentes, et albas circumducentes lineas, et regias depingentes imagines, priusquam colorum veritatem superindicant, cum omni libertate hæc quidem delent, illa vero repingunt, et errata corrigentes et male se habentia transponentes : postquam vero jam colorem induxerint, non amplius libertatem habent rursum delendi et depingendi; quoniam imaginis pulchritudini nocerent, et sine culpa fieri non posset : hoc tu quoque fac, puta animam esse tibi imaginem. Priusquam igitur superveniat vera spiritus tinctura, male insitas tibi consuetudines dele, sive jurare, sive mentiri, sive contumelias inferre, sive turpia loqui, sive ridicula facere solitus es, sive quid aliud hujusmodi non licitum faciendi consuetudinem habes, erue consuetudinem, ne post baptisma rursum ad ipsam regrediaris. Peccata delet lavacrum : tu consuetudinem corrige, ne jam inductis coloribus, et illustrata imagine regia, amplius deleas, et vulnera et cicatrices inferas a Deo tibi dato decori. Corripe igitur iram, extingue furorem, sive quis afficiat injuria sive contumelia, lacrymis illum prosequere : ne indigneris tu, condole, ne exacerberis : ne dicas : In anima patior injuriam. Nemo est in anima injuriam patiens, nisi nos ipsos in anima injuria afficiamus. Et quomodo id ita sit, jam dicam. Ablata est res tua, non passus es in anima, sed in pecuniis : si tu vero mali memoriam serves, in anima tu te ipsum

[1] Luc. III, 8. — [2] Act. II, 38.

læsisti. Pecuniæ enim ablatæ nihil animam læserunt, verum et adjuverunt : tu vero non iram dimittens, pœnas illic hujus servatæ malorum memoriæ dabis. Conviciis te quispiam et contumeliis affecit, te nil in anima læsit, sed nec in corpore : tu vicissim contumelias et convicia intulisti, te ipsum in anima læsisti, eorum quæ dixisti, illic pœnas subiturus. Et hoc omnium maxime vos certum scire volo, Christianum et fidelem in anima posse lædere neminem nec ipsum diabolum. Nec hoc tantum est admirabile, quod nos Deus omnibus insidiis inexpugnabiles fecerit : verum et quod ad omnem virtutis operationem nos aptos paraverit : et impedimentum nullum est, si velimus, licet pauperes sive corpore imbecilles, sive abjecti, sive ignobiles, sive servi. Nec enim paupertas, nec imbecillitas, nec corporis mutilatio, non servitus, non aliud talium quidpiam, ad virtutem impedimentum esse queat. Et quid dico pauperem, et servum, et ignobilem? etiamsi captivus sis, nec hoc tibi ad virtutem impedimentum esset. Et quo id modo sit, dicam. Quidam domesticorum te contristavit, et irritavit, ipsi iram remitte. Numquid tibi ad hoc vincula et paupertas, et ignobilitas impedimentum afferunt? Et quid dico impedimentum? potius adjuvant : namque et cooperantur ad superbiam comprimendam. Vidisti alium feliciter agentem, ne invideas, nam nec hic paupertas impedimentum est. Rursum cum orare convenit, sobria et vigili mente hoc præsta, et nec hic ullum erit obstaculum. Benignitatem, mansuetudinem omnem exhibe, modestiam honestatem : nec enim ista exteriorum indigent auxiliorum. Et hoc est virtutis maximum, quod non divitiis, non potentia, non gloria, non alia quapiam talium rerum opus habeat, sed anima tantum sanctificata, et nil amplius inquirat. Respice vero et in gratia hoc ipsum fieri : sive quis enim claudicet, et

evulsis sit oculis, et corpore mutilus, sive in extremam delapsus infirmitatem, ab horum nullo gratia venire prohibetur. Animam enim exquirit solam se cum alacritate suscipientem, et hæc omnia exteriora prætercurrit. Externorum quidem militum, et corporis staturam, et bonam carnis habitudinem exquirunt qui ipsos militiæ ascribunt. Non hæc autem sola militaturum oportet habere, verum et libertatem : si quis enim sit servus, rejicitur : cœlorum autem Rex nihil tale requirit, sed et servos in exercitum suum suspicit, senes et invalidos membris, neque eum talium pudet : quo quid humanius aut benignius cogitari potest? Hic enim ea solummodo, quæ in nostra potestate sita sunt, quærit : illi vero quæ sita non sunt. Servitus enim vel libertas in potestate nostra sita non sunt, quemadmodum neque proceritas staturæ aut brevitas, neque senium, et quæcumque talia : mansuetum autem et mitem esse, et his similia, voluntatis nostræ sunt. Et hæc sola a nobis Deus exigit, quorum nos domini sumus, et valde congruenter : non enim propter propriam utilitatem, sed propter beneficentiam nos ad suam gratiam vocat, reges vero ad ministerium suum : et illi quidem ád bellum trahunt sensibile, hic autem ad pugnam spiritualem. Nec in bellis tantum externis, verum et in certaminibus eamdem quis rationem videre possit. In illud enim theatrum qui trahendi sunt, non prius descendunt in certamina, donec ipsos assumens præco sub omnium oculis circumducat clamans, et dicens : Num quis hinc accusat? etsi illic non animæ, sed corporis pugnæ sint : quare igitur nobilitatis rationes requiris? Hic vero nihil tale, sed totum contrarium : cum non in manuum collationibus sint nobis certamina, sed in animi philosophia et mentis virtute, contrarium agonotheta noster facit, non ipsum assumens circumducit, et ducit : Num quis hinc accusat?

sed clamat : Licet omnes homines, licet dæmones cum diabolo constituti ipsum accusent de turpissimis et occultis criminibus, non rejicio, nec abominor, sed ab accusatoribus ipsum liberans, et ab iniquitate absolvens, sic ad certamina duco : nec immerito. Illic enim agonotheta nil certantibus confert ad victoriam, sed medius constitutus est : hic autem agonotheta pietatis propugnatoribus commilito fit, et auxiliator, cum ipsis contra diabolum pugnam committens.

IV. Nec hoc tantum est admirabile, quod nobis peccata dimittat, verum et quod ipsa non revelet, nec manifesta faciat, nec accedentes cogat in medio patrata edicere, sed sibi soli rationem reddere jubeat, et sibi confiteri. Etenim ex sæcularibus judicibus, si quis alicui captorum latronum vel eorum qui sepulcra effodiunt diceret, ut peccata confiteretur, quo sibi pœna dimitteretur, cum omni certe alacritate hoc susciperent, salutis cupiditate pudorem contemnentes. Hic vero non ita est, verum et peccata dimittit, nec cogit præsentibus quibusdam ipsa enuntiari : sed unum solum exigit, ut ipse remissione fruens, doni magnitudinem discat. Quomodo igitur non absurdum, ut in quibus nos ipse beneficio afficit, solo testimonio nostro contentus sit : nos autem in quibus ipsum colimus, alios testes quæramus, et ad ostentationem quidquam faciamus ? Ipsius igitur benignitatem admirati, nostra ipsi exhibeamus, et præ omnibus linguæ impetum refrenemus, et ne semper loquamur. « Ex multiloquio namque non effugies peccatum[1]. » Si nempe dicendum utile quid habes, aperi labia : si nihil sit necessarium, tace : melius est enim. Artifex manualis es, sedens psalle, sed non vis ore psallere ? hoc facias mente. Magnus contubernalis Psalmus. Nihil hinc grave sustinebis,

[1] Prov. x, 19.

sed tanquam in monasterio in officina sedere poteris : non enim locorum commoditas, sed morum probitas quietem nobis præbebit. Paulus enim in officina artem suam tractans nihil ad propriam virtutem læsus est[1]. Ne dicas igitur Quomodo potero, cum artifex et pauper sim, philosophari? Propterea nempe magis poteris philosophari. Nam paupertas divitiis, et negotium otio ad pietatem nobis est opportunius : quippe cum et divitiæ non advertentibus impedimentum fiant. Cum enim iram dimittere oporteat, cum invidiam extinguere, cum remittere furorem, cum orationem offerre, cum benignitatem et mansuetudinem, cum modestiam et charitatem exhibere, ubi paupertas impedimentum esse valeat? non enim argentum erogantes hæc oportet obire, sed rectam exhibentes voluntatem. Eleemosyna maxime pecuniis eget, verum et ipsa per paupertatem magis effulget : etenim quæ duos obolos erogavit, omnium hominum erat pauperrima, et omnes superavit. Ne magnum igitur quid divitias esse putemus, nec luto melius aurum esse cogitemus. Materiæ namque pretium non ex natura est, sed ex opinione nostra. Si quis enim diligenter inquireret, multo magis auro ferrum necessarium : illud namque nullum vitæ confert usum, hoc autem pleraque necessaria nobis expedit, innumeris artibus serviens. Et quid dico auri et ferri comparationem? hi enim vulgares lapides magis necessarii sunt, quam pretiosi : nam ex his nihil utile fieri posset, ex illis vero domus, et muri, et urbes constructæ sunt. Tu vero mihi demonstra, quæ de margaritis utilitas istis, quinimo quod non inde damnum eveniat? Etenim ut tu feras unionem unam, innumeri pauperes famo premuntur : quam igitur defensionem, quam veniam assequeris? Vis ornare faciem; non margaritis orna, sed modestia et honestate,

[1] Act. XVIII.

sicque vir gratiorem faciem cernet. Ille nempe ornatus et in zelotypiæ suspicionem injicere sæpe solet, et inimicitias, et contentiones, et pugnas : nil autem vultu suspecto turpius : eleemosynæ vero et modestiæ ornatus omnem quidem improbam suspicionem expellit, omni autem vinculo firmius conjugem conciliat : non enim tam decoram natura parat faciem, quam spectantis affectus : affectum vero nihil sic, ut modestia et honestas conciliare solet. Itaque licet pulchra sit mulier, vir autem erga ipsam male affectus sit, omnium ipsi turpissima videbitur. Si vero non esse pulchram aliquam contingat, illa tamen si viro suo placeat, omnium ipsi pulcherrima esse videbitur. Non enim in eorum, quæ cernuntur, natura, sed in cernentium affectu judicia fiunt. Speciem igitur oris exorna modestia, honestate, eleemosyna, humanitate, charitate, erga virum dilectione, mansuetudine, benignitate, malorum tolerantia : hi sunt virtutis colores, per hos allicies Angelos, non homines, per hos ipsum habebis Deum laudatorem, cum vero Deus acceptaverit, et virum omnino tibi placabit. Si enim viri sapientia faciem illuminat[1], multo magis virtus mulieris vultum illuminat. Si vero putas esse magnum hunc ornatum, dic mihi, quæ utilitas tibi in die illa de margaritis istis veniet? Et quid opus diem illam commemorare, cum liceat et ex præsentibus hæc omnia demonstrare? Cum enim ii, qui imperatori contumeliam intulerant, ad tribual trahebantur, et de extremis periclitabantur : tunc matres et uxores monilia aurea, et margaritas deponentes, ornamentumque omne, et vestimenta aurea, vilem et abjectam vestem sumentes, et cinerem inspergentes sibi, et ante fori januas se volutantes, sic judices exorabant. Si autem in his judiciis aurea quidem monilia, et uniones, et varia vestis, insidiæ

[1] Eccle. VIII, 1.

et proditio essent: mansuetudo autem, benignitas, cinis, lacrymæ et vilia vestimenta magis judicem conciliant: multo magis in judicio illo inevitabili et tremendo hoc fiet. Quam enim rationem dicendam habebis? quam, dic mihi, excusationem, quando te Dominus accusabit de margaritis istis, et pauperes fame perditos in medium aget? Propterea Paulus dicebat: « Non in tortis crinibus, » vel auro, vel margaritis, vel vestimento pretioso[1]: » hinc nempe struentur insidiæ. Etsi autem jugiter ipsis fruamur, tamen omnino per mortem ab ipsis separabimur: ex virtute vero securitas omnis, et mutatio ruinave nulla. Verum et hic nos ea reddit tutiores, et illuc comitatur. Vis margaritas possidere, nec unquam has divitias deponere? ornatum omnem auferens in Christi manus per pauperes repone: ille tibi cunctas custodiet divitias, postquam corpus tuum multa cum claritate resuscitaverit, tunc tibi meliores circumponet divitias, et ornatum majorem, quippe cum sit hic præsens vilis et ridiculus. Cogita namque quibus vis placere, et propter quos hunc induis ornatum, ut funarius, et ærarius, et institor admirentur conspicati. Annon confunderis et erubescis te illis ostentans, et quos nec appellatione tua dignos censes, propter hos omnia faciens? Quomodo igitur hanc omnem vanitatem deridebis? Si vocis illius recorderis, quam dum sacris initiareris, emisisti: Abrenuntio tibi, Satana, et pompæ tuæ, et cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, non ut corpus vincias, sed ut pauperes solvas, et enutrias. Dic igitur frequenter: Abrenuntio tibi, Satana: nihil hac tutius voce, si ipsam per opera exhibeamus.

V. Hanc et vos initiandi ut discatis obsecro: hæc enim vox confœderatio cum Domino est. Et sicut nos servos

[1] 1 Tim. II, 9.

ementes, ipsos qui venduntur, prius interrogamus an nobis servire velint : ita facit et Christus; quando debet te in servitutem capere, prius interrogat an velis illum crudelem tyrannum dimittere et immitem, et ad fœdera suscipit : non enim coactum est ipsius imperium. Et vide benignitatem. Nos nempe priusquam pretium erogemus, interrogamus eos qui venduntur, et cum didicerimus eos velle, tunc pretium erogamus : Christus autem non ita; verum et pretium erogavit pro omnibus nobis pretiosum sanguinem suum : « Pretio enim, inquit, empti estis[1] : » et tamen neque sic cogit sibi servire nolentes : sed nisi gratiam habeas, et a te ipso et sponte ejus velis dominatui ascribi, non cogo, inquit, neque compello. Et nos quidem improbos servos ne emimus quidem : quod si quando emamus, pravo consilio tale pretium erogamus : Christus autem ingratos emens servos, et iniquos, optimi servi pretium erogavit : imovero multo majus, ac tanto majus ut neque ratio, neque mens ipsius magnitudinem capiat : non enim cœlum et terram et mare dans, sed omnibus his pretiosiorem sanguinem suum effundens, ita nos redemit : et post hæc omnia non testes a nobis, non chirographa exigit, sed sola contentus est voce : et si dicas ex corde : Abrenuntio tibi, Satana, et pompæ tuæ, totum recepit. Hoc igitur dicamus : Abrenuntio tibi, Satana : tanquam in illa die hujus vocis rationem reddituri, et ipsam custodiamus, ut salvum tunc reddamus depositum. Pompa vero satanica sunt, theatra, circenses, et omne peccatum, dierum observatio, præstigiæ, et omina. Et quid tandem sunt omina? Sæpe domo quis sua egressus hominem vidit unoculum, vel claudicantem, et ominatus est. Hæc est pompa satanica : non enim hominis occursus malum facit diem, sed in peccatis vivere. Cum igitur exieris,

[1] 1 Cor. VII, 23.

unum modo cave, ne occurrat tibi peccatum: hoc enim est quod supplantat, præter hoc vero nec ipse diabolus nos quidpiam lædere poterit. Quid dicis? hominem cernis, et ominaris, nec cernis laqueum diabolicum, quomodo te illi, qui te nulla affecit injuria, reddit inimicum? quomodo te fratri constituit adversarium ex nulla justa occasione? Et Deus quidem vel inimicos amare nos jussit: tu autem nil lædentem aversaris, nil accusandum habens, nec cogitas, quantus risus, quantum dedecus, imovero quantum periculum? Dicam-ne et aliud ridiculosius? confundor nempe et erubesco, sed cogor propter salutem vestram dicere. Si virgo, inquit, occurrerit, sterilis dies erit: si vero meretrix, dextera et bona, et multa mercatione plena. Occultamini, et frontem percutitis, et ad terram inclinatis: sed non nunc dum dicuntur verba, sed cum fiunt opera, erubescendum erat. Vide nempe quomodo et hic diabolus dolum abscondit, ut modestam quidem aversemur, impudicam vero gratam habeamus et amemus. Quoniam enim audivit Christum dicentem, « Qui as-» picit mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est » eam [1], et vidit multos lasciviam vincere, volens rursum per aliam viam ipsos in peccatum impellere, per hanc observationem meritoriis mulieribus libenter oculos intendere persuasit. Quid vero diceret aliquis de iis, qui carminibus et ligaturis utuntur, et de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti, vel pedibus? dic mihi, an hæ sunt expectationes nostræ, ut post crucem et mortem dominicam in gentilis regis imagine spem salutis habeamus? Ignoras quanta crux perfecit? mortem dissolvit, peccatum extinxit, Orcum inanem reddidit, diaboli solvit potentiam, et ad corporis sanitatem præstandam non est fide digna? totum orbem exsuscitavit, et

[1] Matth. v, 28.

tu in ipsa non confidis? et quid pati dignus non esses? Non ligaturas vero tantum, sed etiam excantamenta tibi circumducis, vetulas ebrias et titubantes domum ducens. Nec confunderis, nec erubescis, post tantam ad hæc trepidans disciplinam: et quod gravius est errore, quando hæc admonemus, et dissuademus, putantes se excusari, dicunt: Christiana est mulier hæc excantans, et nihil aliud loquitur, quam Dei nomen. Propterea namque potissimum ipsam odi et aversor, quod Dei nomine ad contumeliam utatur: quod se dicens esse Christianam, Gentilium opera faciat: etenim et dæmones Dei nomen proferebant, sed tamen erant dæmones, et ita Christo dicebant: « Scimus » te, qui sis, Sanctus Dei[1]: » et tamen ipsos increpavit, et ejecit. Propterea quippe vobis supplico, ut ab hac sitis fallacia puri, et tanquam baculum hoc verbum habeatis. Et sicut sine calceamentis, vel vestimentis vestrum nemo in forum descendere vellet: ita sine verbo hoc nunquam in forum prodeas, sed cum es januæ vestibula transgressurus, hoc prius loquere verbum: Abrenuntio tibi, Satana, et pompæ tuæ, et cultui tuo, et conjungor tibi, Christe. Ne unquam absque hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo et crucem in fronte imprime: sic enim non tantum homo occurrens, verum nec ipse diabolus te quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis ubique apparentem. Et hæc te ipsum jam hinc doce, ut cum signum ceperis, sis miles paratus, et contra diabolum tropæum erigens, justitiæ coronam capias, quam nos assequi contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, simul et sancto Spiritui, in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Marc. 1, 24.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI
ARCHIEPISCOPI,

DE SACERDOTIO. LIBRI SEX.

LIBER I.

De Sacerdotio.

I. *Basilius omnibus Chrysostomi amicis antecellit.* — II. *Concordia Basilii et Chrysostomi, et communis circa res omnes disquisitio.* — III. *Statera inæqualis, cum vita monastica ineunda esset.* — IV. *Propositum communis habitationis utriusque.* — V. *Matris blanditiæ.* — VI. *Fraus qua in ordinatione usus est Chrysostomus.* — VII. *Basilii accusatio modesta et simplex.* — VIII. *Chrysostomi defensio cum reprehensione conjuncta.* — IX. *Magna ex tempestiva fraude utilitas : thesis et locus communis.*

I. Mihi quidem amici complures fuere[1]; iique germani et veri, qui amicitiæ leges et probe intelligerent et diligenter observarent. Horum vero complurium unus, qui cæteros omnes amicitia longe superabat, tantum illos retro relinquere studebat, quantum illi reliquos mediocriter erga me affectos. Is ex eorum numero erat, qui lateri meo

[1] Vide D. Guillon, tom. x, p. 171-197.

perpetuo hærerent : etenim iisdem tum disciplinis, tum magistris operam dedimus. Unum utriusque erat circa litteras studium, una sollicitudo : par desiderium iisdem ex rebus natum. Neque enim solum cum ad magistros ventitaremus; sed etiam cum illinc egressos, consilium inire oporteret, quod præstantius vitæ genus nobis capessendum esset, tunc etiam idem consensus apparebat.

II. Erant et alia quæ hanc concordiam firmam inconcussamque servarent. Neque enim ob patriæ amplitudinem alter adversus alterum se efferre poterat : mihi non opes summæ erant, ille extrema premebatur inopia. Imo et facultatum modum propositi paritas æmulabatur : par generis conditio erat, omniaque ad sententiam nostram concurrebant.

III. Cum autem proximum esset ut beatus ille vir monachorum vitam veramque philosophiam amplecteretur, jam non par erat statera; sed ejus lanx, ut pote levior, sublimis ferebatur; ego vero mundi cupiditatibus irretitus, lancem meam, juvenilibus onustam cogitationibus deprimebam. Hic demum amicitia quidem firma, ut ante, manebat, sed consuetudo dirimebatur : neque enim una versari poterant qui non iisdem studiis tenerentur. Cæterum ubi et ipse a vitæ hujus fluctibus caput paululum erexi, me ille ambabus apprehendit manibus : at ne sic quidem potuimus æqualitatem pristinam retinere. Etenim cum ille nos tempore antevertisset, ardensque studium exhibuisset, rursus sublimior ferebatur, in altum valde sublatus.

IV. Attamen bonus cum esset, amicitiamque nostram magni faceret, a cæterorum omnium contubernio se abducens, nobiscum omni tempore versabatur, quod antea ipsi in voto erat, sed ut dixi, a segnitie nostra prohibitus fuerat. Neque enim poterat is, qui judiciis et foro hærebat, et scenæ oblectamenta sectabatur, cum eo sæpe ver-

sari, qui libris deditus, in forum nunquam ventitaret. Quamobrem cum antea repulsus, nos ad eamdem vitæ societatem accepisset, quod jampridem desiderium parturiebat, confestim peperit, ac ne minimam quidem diei partem a nobis abesse patiebatur: sed assidue hortabatur, ut domo uterque sua relicta, commune domicilium incoleremus, quo impetrato, jam res in manibus erat.

V. Verum assiduæ matris illecebræ obstiterunt, quominus hanc illi gratiam redderem; imovero, quominus id beneficii ab eo acciperem. Enim vero ubi illa odorata est me id consilii inire, dextra apprehensum introduxit me in peculiare sibi domicilium, ac me prope lectum, ubi me enixa fuerat, assidere jusso, emissis lacrymarum fontibus, ipsis lacrymis miserabiliora verba proferebat: his me gemebunda compellans: Ego, inquit, fili, virtute patris tui non multo tempore ita providente Numine frui potui. Nam partus tui dolores excipiens illius obitus, te pupillum, me viduam præmature reliquit, additis viduitatis incommodis, quæ expertis solum probe nota sunt. Nullus enim sermo illam tempestatem ac procellam exprimere possit, quam puella subit, cum nuper e domo patris emissa, ac negotiorum imperita, repente luctu intolerabili perculsa, sollicitudinem ætate ac sexu suo majorem suscipere cogitur. Opus enim est servorum ignaviam emendare, nequitiam observare, cognatorum insidias propulsare: publicanorum molestias, et in vectigalibus exigendis immanitatem fortiter ferre. Quod si is, qui mortem obit, prolem relinquat; si sit fœmina, magnam utique matri curam exhibet; sed tamen sumptibus et metu vacantem. At filius sexcentis quotidie timoribus replet, multisque sollicitudinibus; mitto enim pecuniarum expensam, quam multam facere cogitur mater, si liberaliter illum educare cupiat. Me tamen horum nullum

ad alteras nuptias vel ad alterum in patris tui ædes inducendum sponsum permovit. Sed in procella et turbine mansi, ferreamque viduitatis fornacem non evasi : primo quidem superno fulta subsidio : deinde non modico mihi in calamitatibus solatio erat, quod vultum frequenter tuum aspicerem, ac vivam defuncti imaginem servarem, quæ illum accurate referret. Quapropter cum adhuc infans esses, necdum loqui valeres, cum maxime pueri parentes oblectare solent, magnæ mihi consolationi fuisti. Neque illud mihi vitio vertere possis, quod licet viduitatem fortiter tulerim, paternas tamen ob viduitatis incommodum tibi minuerim facultates, quod multis in orbitate infeliciter accidisse novi : nam illas tibi integras servavi, licet nihil eorum sumptuum prætermiserim, qui ad liberalem institutionem tuam necessarii erant; idque ex facultatibus meis, exque pecuniis, quas e domo paterna attuleram. Ne vero putes me tibi exprobrantem hæc dicere : sed pro his omnibus unam postulo gratiam, ne me altera viduitate involvas, neu sopitum jam luctum denuo excites : verum mortem expectes meam : hinc fortasse brevi emigrandum mihi erit. Nam juvenes quidem ad provectam perduci senectutem sperare possunt; nos autem, qui consenuimus, nihil aliud, quam mortem præstolamur. Cum itaque me terræ tradideris, patrisque ossibus admiscueris, longas suscipito peregrinationes, et quodcumque volueris pelagus trajicito : nemo tunc prohibiturus est. Cæterum donec respiramus, contubernium meum ne respuas, neu in Dei offensionem temere incurras, dum nos, nihil tamen læsus a nobis, tot malis involves. Etenim si conqueri potes, quod te ad mundanas curas pertraham, ac negotiis prospicere tuis cogam, ne leges naturæ, ne educationem, ne consuetudinem, neu aliud quidpiam reverearis, sed nos tanquam insidiatores et inimicos fuge; sin vero nihil non

agimus; ut tibi otium paremus ad vitam instituendam, si minus aliud vinculum certe hoc unum te apud nos detineat. Nam etiamsi te a sexcentis aliis amari dicas, nullus tibi tantam libertatem procurabit, quandoquidem nemo est, cui existimatio tua æque ac mihi chara sit.

VI. Hæc et his plura matris verba erant : quæ cum generoso illi viro renuntiarem, ille nedum hujusmodi verbis moveretur, acrius etiam instabat, eadem ipsa, quæ prius, efflagitans. Hæc cum inter nos versaremus, illo frequenter instante, me abnuente, exortus subito rumor utrumque turbavit, fama enim erat nos ad episcopalem dignitatem promovendos esse. Quibus auditis ego, timore simul et hæsitatione perculsus sum ; timore, ne invitus raperer; hæsitatione, cum identidem disquirerem, quo pacto viris illis in mentem venisset de nobis quidquam hujusmodi cogitare. Nam me ipsum inspicienti, nihil succurrebat illo dignum honore : generosus autem ille, me seorsim conveniens, cum famam quasi ignoranti aperisset, rogabat, ut quemadmodum ante, hic etiam factorum consiliorumque consortes videremur : paratum se esse, ad utramvis viam amplecterer, sive fugiendum, sive consentiendum esset, persequendam. Ejus ego animum conspicatus, damnumque ratus me universæ Ecclesiæ illaturum, si tam probo, tam ad multorum præfecturam idoneo juvene gregem Christi ob infirmitatem meam privarem, quod in animo erat non detexi, etsi antea nullum consiliorum meorum ipsi occultassem. Sed cum respondissem ea de re consultationem aliud in tempus rejiciendam esse, neque enim id in præsentia urgere, statim persuasi nihil propterea curandum esse, fiduciamque indidi, me ejusdem sententiæ consortem fore, si quando res hujusmodi contingeret. Haud ita multo elapso tempore, cum is qui nos ordinaturus erat advenisset, ac me ipse occultassem : ho-

rum ignarus ille, quasi ad aliud negotium ducitur, jugumque accipit, sperans me, ut promiseram, perinde secuturum esse : imo potius se, me præeunte, secuturum. Etenim nonnulli ex iis qui aderant, videntes eum, quod comprehensus esset, ægre ferentem, ei verba dederunt, clamantes absurdum esse eum qui omnibus ferocior videbatur, me designantes, cum magna modestia Patrum placito obtemperasse; illum autem multo prudentiorem et moderatiorem, ferocire, vanam gloriam appetere, subsultantem, resilientem, repugnantem. His ille verbis obsecutus, postquam audivit me aufugisse, tristis admodum me adit, assidetque mihi, verba facere cupiens; verum animi angustia detentus, cum eam, quam passus fuerat, vim declarare non posset, in ipso oris hiatu fari prohibebatur, mœrore orationem antequam dentes transiliret, interrumpente. Illum ego intuitus lacrymis perfusum, animoque turbatum, rei causam edoctus, multa cum voluptate in risum prorupi, apprehensumque dextera deosculari conatus sum, Deoque gloriam referebam, quod machinamenta mihi recte ac pro voto cessissent. Ille ut me lætum hilaremque vidit, ubi primum se a nobis deceptum esse animadvertit, id longe gravius indigniusque ferebat.

VII. Porro ab illa perturbatione sedato parumper animo : etsi, inquit, partes nostras respueris, ac nullam jam nostri rationem habeas, nec certe scio qua de causa; oportuit saltem te existimationis tuæ curam habere. Nunc vero omnium ora aperuisti, teque ex inanis gloriæ amore cuncti dicunt hoc ministerium recusasse, nec quisquam est qui te ab hac criminatione eximat. Mihi autem ne in forum quidem ventitare licet : tam multi nempe sunt qui nos conveniunt, ac quotidie incusant. Nam quoties me in quacumque urbis parte vident, seorsim adductum familiares nostri, me in maximam criminis partem vocant.

Ejus consilii gnarus, aiunt, nullam enim rerum ad eum pertinentium ignorabas, nihil oportuit dissimulare, sed rem nobiscum communicare, neque defuisset ars, qua illum in retia conjiceremus. Me vero fateri pudet dicere, me id consilium a te jampridem initum ignorare, ne illi amicitiam nostram fictam esse putent. Nam si ita est, ut vere est, quod ne tu quidem post talia gesta inficiari possis, non e re fuerit externos homines, qui vel mediocrem de nobis opinionem habent, mala celare nostra. Rem itaque ut vere se habet illis aperire vereor, sed tacere cogor, oculosque in terram demittere, atque ab occurrentibus declinare et resilire. Etenim licet prius illud crimen effugiam, restat tamen ut mendacii necessario arguar. Neque enim credent unquam mihi dicenti te Basilium in eorum numero posuisse, quibus arcana scire tua non licet. Verum hæc non multum curo, quando ita tibi jucunda fuere; at reliquum dedecus quî ferre possimus? Nam alii te arrogantiæ, alii vanæ gloriæ accusant; qui autem reis minus parcere volunt, et hæc utraque improperant, et præterea adjiciunt eam, quam iis qui nos honore affecerunt intulimus, contumeliam, quos etiam dicunt hæc jure passos esse, imo graviora promeruisse; utpote qui tot tantisque relictis viris, pueros heri ac nudiustertius in sæcularibus curis volutatos, ut ad breve tempus supercilia contraherent, pullas vestes inducrent, vultusque tristitiam simularent, derepente ad tantum honorem adduxerint, quantum ne in somnis quidem assequi speravissent. Atque ii quidem, aiunt, qui a prima ætate ad extremam usque senectutem, ascesim, sive exercitationem sectati sunt, in subditorum numero sunt; imperant autem illis ipsorum filii, qui ne leges quidem noverunt, huic exercendo magistratui positas. Hæc et plura loquentes frequenter instant. Ego vero quid ad hæc respondeam ignoro: tu, quæso, mihi

suppeditato. Neque enim puto temere te et sine causa fugisse, tantamque suscepisse adversus adeo præstantes viros inimicitiam; sed ponderatis rebus ad id venisse, unde et tibi paratam defensionem adesse arbitror. Dic ergo, num justam habeas excusationem, quam criminatoribus afferamus. Nam de injuria qua me affecisti non expostulo tecum, non quod deceperis, quod prodideris, non quod omni tempore amicitiæ meæ fructum tuleris. Nos quippe animam nostram, ut ita dicam, tibi allatam, in manibus tuis reposuimus: tu vero tantam adversum nos calliditatem adhibuisti, quantam si ab inimicis tuis cavendum tibi fuisset. Atqui oportuit, si consilium hujusmodi utile esse putabas, illius lucrum non fugere; sin damnosum, nos quoque, quos omnibus semper præferre dicebas, damno eripere. Tu vero nihil non egisti ut eo incideremus; neque dolo vel simulatione opus erat adversus eum, qui sine dolo et simpliciter omnia dicere et agere apud te solebat. Attamen, ut dixi, nihil eorum crimini do, neque solitudinem exprobro, in qua nos constituisti, cum colloquia illa abstulisti, ex quibus et voluptatem et utilitatem non minimam sæpe carpebamus. Verum hæc omnia mitto, hæc tacite et mansuete fero; non quod tu mansuete in nos deliqueris; sed quod eam mihi legem præscripserim ab illa die, qua amicitiam inii tuam, ut quamvis mihi molestiam afferres, nullam abs te apologiam exigerem. Etenim quod non mediocre mihi damnum intuleris, ipse nosti, si modo meminisse velis sermonum, tum quos exteri de nobis, tum quos nos de nobis ipsis perpetuo habuimus. Ii porro sermones erant, magnum nobis fore lucrum ex concordia, præsidiumque ex amicitia mutua. Aliique omnes dicebant, aliis etiam bene multis non modicæ utilitati fore concordiam nostram. Ego vero, quod ad me attinet, nunquam utilitatem cuipiam posse me præstare putavi: dicebam tamen,

hoc saltem nos lucrum non parvum ex amicitia decerpturos esse, quod iis qui nos oppugnare vellent, inexpugnabiles futuri essemus. Hæc tibi in mentem revocare nunquam cessabam : Difficile est tempus, insidiatores multi, germana charitas extincta, invidiæ pernicies ejus locum subiit, in medio laqueorum progredimur, in pinnis urbium ambulamus : alii quidem ad gaudendum de malis nostris parati sunt, si quid forte sinistrum acciderit, multi undique instant, nemo est qui vicem nostram doleat, vel saltem pauci hujusmodi sunt. Vide ne si disjungamur, risum multum aliis moveamus, risuque graviorem jacturam : « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas mu» nita, et quasi regnum vectibus firmatum[1]. » Ne, quæso, hanc dissolvas necessitudinem, neque vectem dirumpas. Hæc et his plura sæpe dicebam, nihil unquam hujusmodi suspicans, sed te sano admodum animo erga nos esse putans, atque ex abundanti medelam sano adhibere curans : nec animadvertens, ut patet, me ægrotanti remedia apponere. At ne sic quidem infelix quidpiam lucratus sum. neque ex tanta illa cautela mihi quidquam accessit emolumenti. Omnia quippe illa confertim projiciens, neque id tecum reputans, me tanquam navem non saburratam in pelagus immensum emisisti, nihil cogitans decumanos illos fluctus, quos me sustinere necesse est. Nam si contingat vel calumniam, vel cachinnum, vel aliam quamvis contumeliam et molestiam in nos inferri, sæpe autem multa hujusmodi necessario accidunt, ad quem confugiemus? apud quem angustias nostras exonerabimus? quis defensionem suscipiet nostram? quis mœroris auctores retundet atque sedabit, nobisque dolorum finem faciet, et solatium afferet, paratosque nos reddet ad aliorum ferendas ineptias? Nemo sane adest, te ab hoc gravissimo bello

[1] Prov. XVIII, 19.

procul remoto, ut ne clamorem quidem meum audire valeas. An nosti quantum admiseris malum? An vel nunc, postquam percussisti, agnoscis quam letale mihi vulnus inflixeris? Verum hæc missa faciamus, neque enim deinceps poterunt ea dissolvi, quæ facta sunt, neque exitus reperiri in rebus exitu carentibus. Quid porro ad exteros dicemus? Quid eorum criminationibus respondebimus?

VIII. Chrysostomus. Bono, inquam, animo esto; neque enim ad horum tantum rationem reddendam paratus sum, sed et in quibus nos culpa immunes dimisisti, in iis etiam pro virili mea defensionem parare conabor: ac si libet, ab iis ipsis ordiar. Siquidem absurdus admodumque ingratus essem, si exterorum opinionem curans, nihilque non agens ut ii accusandi finem faciant; virum mihi omnium amicissimum, qui tanta erga me usus sit verecundia, ut ne quidem de illata sibi, ut putat, injuria conqueri velit; imo etiam suis posthabitis, de nostris insuper satagat; non possim flectere, meque apud illum de illata injuria purgare, quinetiam majore erga illum segnitie uti videar, quam ille sollicitudine erga me utitur. Qua igitur in re te læsimus, quandoquidem hinc constituimus apologiæ pelagus ingredi? An quia te circumvenimus, nostramque tibi mentem celavimus? Atqui illud cum pro tui decepti, tum pro eorum etiam, quibus te fallendo prodidimus, utilitate fecimus. Si itaque astutia semper mala, neque illa unquam vel ad quodlibet commodum uti liceat, paratus sum pœnas dare quascumque volueris: seu potius quia nunquam ex me pœnas exigere sustinebis, eas ipsi nobismetipsis irrogabimus, quas solent judices sontibus, cum ab actoribus suis rei peracti fuerint. Sin vero astutia non semper noxia est, sed pro eorum qui illa utuntur animo seu mala seu bona efficitur, missam faciens criminationem istam, qua

te circumventum quereris, proba nos in malum astu usos esse : donec enim id abfuerit, non criminari, sed laudare decipientem æquum fuerit, apud eos saltem qui aliquam æqui bonique rationem habent. Tantum enim lucri habet opportuna bonoque animo parata fraus, ut multi sæpe, quod non ea usi sint, pœnas dederint. Ac si velis duces exercituum examinare ab orbe condito celebriores, illorum tropæa quam plurima dolo parta comperies, eosque majori laude celebratos, quam qui aperto marte vicerunt. Nam hi quidem majori pecuniarum hominumque dispendio hostes superant; ita ut plerumque nihil commodi ex victoria referant, sed non minorem victores, quam victi, tum exercitus tum ærarii jacturam faciant. Ad hæc vero non sinunt eos victi tota victoriæ gloria frui : etenim ipsis ejus pars non minima cedit, ut pote qui animis victores, corporibus solum inferiores fuerint; ita ut si potuissent confossi non cadere, neque mors illos prostravisset, nunquam alacritatem animi amisissent. Qui vero fraude vincere potuit, non calamitosos solum, sed etiam risu dignos efficit hostes. Non enim, ut illic, parem utrique fortitudinis; ita et hic ambo prudentiæ laudem referunt; sed integrum victoribus victoriæ præmium cedit : quodque non minus est, victoriæ voluptatem civitati sinceram servant. Neque enim perinde se habent pecuniarum copia, hominumque multitudo, atque animi prudentia : siquidem illa in usu bellico frequenti consumi solent, atque possessores suos deserere; hæc vero quanto magis exerceas, tanto magis augetur. Neque solum in belli, sed etiam pacis tempore, magnum necessariumque fraudis usum esse comperias, nec tantum ad civitatis negotia, sed et ad domestica, viro adversus uxorem, uxori adversus virum, patri in filium, amico in amicum, imo etiam filio in patrem. Neque enim alio modo potuit filia Saülis virum suum e manibus

ejus eruere, quam patrem decipiendo[1]. Ejusque frater, jam ereptum a sorore, iterumque periclitantem servare cupiens iisdem, quibus uxor ejus, usus est telis[2].

IX. Tum Basilius. Nihil hæc ad me, inquit, neque enim hostis sum vel inimicus, neque ex eorum numero, quibus lædendi animus est; contra vero tuæ semper sententiæ omnia mea commisi, cui semper, quando tu jussisti, obsecutus sum. Chrysostomus. At, o vir admirande atque optime, ideo tibi jam antea dixi, non in bello tantum et contra hostes; sed etiam in pace et adversus amicissimos fraude uti interdum opus esse. Quod autem ea non modo decipientibus, sed etiam deceptis utilis sit, a quopiam medicorum sciscitare, quonam illi modo ægros a morbo liberent : audiesque ipsos non arte tantum uti, sed et fallaciam interdum adhibere, atque ejus auxilio adhibito, ægros sanitati restituere. Quando enim tum morbo laborantium morositas, tum morbi ipsius difficultas medicorum consilium non admittit, tunc fallaciæ personam induere coguntur, ut quemadmodum in scena, rei veritatem obtegere possint. Atque hic, si placet, unum tibi ex multis dolum enarrabo, quem a medicis concinnatum audivi. Incidit quidam in febrim ardentem ac vehementissimam : æstus ingens erat, ac cuncta ea, quæ ignem extinguere poterant, respuebat æger. Cupiebat autem, et apud omnes se adeuntes instabat, sibi merum large porrigerent, et exitiosam illam cupidinem implere procurarent. Quod sane non febrim modo inflammasset, sed miserum in furorem conjecisset, si quis tamen talem ipsi gratiam exhibuisset. Cum hic ars nihil proficeret, nullamque machinam excogitare posset, imo prorsus ea rejicienda videretur, ejus vices fallacia suscipiens, vim tantam ostendit, quantam mox audies. Etenim medicus vas testaceum re-

[1] 1 Reg. XIX, 12. — [2] 1 Reg. XX, 8.

cens e fornace eductum, vino permulto immersit, abstractum hinc vacuum, cum aqua replevisset, jubet ægrotantis cubiculum velis multis obumbrari, ne lux dolium proderet; et ægro vas quasi mero plenum propinat: quo vix manibus apprehenso ægrotus vini odore statim deceptus, quod oblatum fuerat sine examine accepit: sed morem gerens, ac tenebris deceptus, urgente etiam cupidine, ac satiatus suffocationem statim excussit, atque imminens periculum effugit. Vides-ne fallaciæ lucrum? Quod si quis omnes medicorum dolos recensere velit, oratio sane longior, quam par sit, evadet. Nec solum ii, qui corpora curant, sed etiam ii qui animæ morbis curandis vacant, hoc frequenter remedio uti comperiuntur. Sic beatus Paulus multas illas Judæorum myriadas attraxit[1]: hoc item consilio Timotheum circumcidit ille, qui Galatis comminatur[2], nihil profuturum Christum iis qui circumciduntur. Ideo Legi se subdidit is, qui justitiam ex Lege post fidem in Christum detrimentum putabat[3]. Fraudis quippe magna vis, dum ne doloso consilio offeratur. Imovero hæc minime fraus appellanda est, sed œconomia, sapientia et ars quædam, quæ possit multos exitus in rebus arduis reperire, animæque delicta emendare. Neque enim Phineem homicidam dixerim[4], quod plaga una duos occiderit, quemadmodum neque Eliam ob illos centum milites eorumque duces[5], ac magnum illum sanguinis torrentem, quem ex eorum[6], qui dæmonum sacrificuli erant, cæde manare fecit. Nam si hoc concederemus, et si res ipsas nudas, non expenso auctorum consilio expendere quis voluerit, Abraham occisi nati damnare quivis poterit[7], nepotem item et abnepotem ejus maleficii et doli accu-

[1] Act. XXI, 26, et XVI, 3. — [2] Galat. I, 2. — [3] Philip. III, 7. — [4] Num. XXV, 8. — [5] 4 Reg. I, 20. — [6] 3 Reg. XVIII, 34. — [7] Gen. XXII, 3.

sare[1]; sic enim ille primogenituram obtinuit; hic vero Ægyptiorum divitias in Israëlitarum exercitus transtulit[2]. At non ita se res habet, non ita sane. Apage tantam audaciam. Non modo enim illos culpa vacare dicimus, sed etiam eo nomine miramur: quandoquidem ipse Deus illos ideo laudavit. Namque ille fallax jure dicatur, qui id inique aggreditur, non autem qui sano id consilio facit. Sæpeque contingit ut fallere sit opus, ut per hujusmodi artem magna utilitas importetur. Qui autem recta via incedit, ei quem fallere noluit magna sæpe mala intulit.

LIBER II.

De Sacerdotio.

I. *Sacerdotium grande esse signum charitatis erga Christum.* — II. *Hoc ministerium aliis antecellere.* — III. *Magnum et admirandum animum requirere.* — IV. *Rem esse plenam difficultatum ac periculorum.* — V. *Nos propter charitatem in Christum rem istam fugisse.* — VI. *Demonstratio virtutis Basilii, ac vehementis ejus charitatis.* — VII. *Quod non in contumeliam eorum, qui nos elegerant, ordinationem effugerimus.* — VIII. *Quod etiam fugiendo a vituperatione illos eruerimus.*

I. Quod igitur ex æquo et bono fraudis vi uti liceat[1], imo potius quod eam non fraudem, sed admirandam œconomiam appellare oporteat, pluribus poterat comprobari. Quia vero quæ superius dicta sunt ad id demonstrandum

[1] Gen. XXVII, 19. — [2] Exod. XI, 2. — [3] Vide D. Guillon, tom. X, p. 215-245.

sufficiunt, grave molestumque putarim supervacaneam prolixamque ea de re orationem texere. Tuum de reliquo erit ostendere, num ex commodo tuo fraus ea a nobis adhibita sit. Tum Basilius : Ecquod, inquit, nobis lucrum ex tali vel œconomia vel sapientia, et quomodo eam appellare libeat, ut persuasum nobis sit nos a te non fuisse deceptos? Joannes : Ecquid, inquam, hoc lucro majus fuerit, quam si hæc agamus, quæ dilectionis erga Christum argumenta esse dixit ipse Christus, qui Apostolorum Coryphæum sic alloquitur, « Petre, inquit, amas me? » Id illo confitente, adjungit : « Si amas me, pasce oves » meas [1]. » Interrogat Discipulum Magister, num diligatur ab eo; non ut ediscat : quomodo enim ediscat cum omnium corda norit? sed ut nos doceret, quantum cordi sibi esset hujusmodi gregis præfectura. Id cum palam sit, illud item manifestum erit, magnam fore mercedem laboranti in iis, quæ magno apud Christum in pretio sunt. Nam si cum quosdam videmus famulorum vel pecorum nostrorum curam habere, sollicitudinem illam pro argumento amoris erga nos habemus, etiamsi illa omnia pecuniæ pretio emantur; qui non pecunia aut alio quopiam simili, sed propria morte hunc gregem emit, et pro ovilis pretio sanguinem dedit, quanto præmio pastores ejus remunerabit? Quamobrem cum dixisset Discipulus, « Tu » scis, Domine, quia amo te, » et dilectum ipsum in dilectionis testem vocasset : non hic stetit Servator, sed dilectionis argumentum adjecit. Non enim quantum Petrus se diligeret ostendere tunc volebat : nam id nobis ex multis argumentis jam palam erat; sed quantum ipse Ecclesiam diligeret suam, et Petrum et nos omnes edoceri voluit, ut magnam et nos hac in re sollicitudinem exhiberemus. Cur enim Deus Filio suo unigenito non pepercit [2], sed

[1] Joan. xxi, 15. — [2] Rom. viii, 32.

quem unicum habebat tradidit[1]? ut eos qui inimico erga se animo essent sibi reconciliaret, et peculiarem sibi populum faceret. Cur sanguinem effudit[2]? ut has emeret oves, quas Petro et successoribus ejus tradidit. Jure ergo dicebat Christus, « Quisnam est fidelis servus et prudens, » quem constituit Dominus ejus super domum suam[3]? » Rursum verba dubitantis sunt, etsi qui loquitur nihil dubitans ea proferat. Sed quemadmodum cum Petrum interrogaret num se diligeret, non ideo sciscitabatur quod vellet Discipuli amorem explorare; sed ut proprii amoris magnitudinem declararet; ita et nunc cum dicit, « Quisnam est » fidelis servus et prudens? » non hoc ait, quod ei ignotus sit fidelis ac prudens servus : sed quod ostendere velit, quam rari sint hujusmodi servi, et quanta sit illius magistratus amplitudo. Vide itaque quantum sit præmium, « Super omnia, inquit, bona sua constituet eum. »

II. Etiamne igitur nunc nobiscum contendes, quasi te male in fraudem injecerimus: cum omnibus Dei bonis præficiendus sis, illa agens, quæ agenti Petro potentiam indidit, cæterisque Apostolis longe anteposuit. Nam, « Petre, » inquit, amas me plus his? pasce oves meas. » Atqui poterat sic eum alloqui: Si amas me, jejunia exerce, humi cuba, vigilias cole, injuria affectis patrocinare, esto pupillis quasi pater, et matri eorum quasi maritus. Nunc vero his prætermissis omnibus, quid ait? « Pasce oves » meas. » Illa enim quæ supra dixi ex subditis multi facile præstare possint, non viri solum, sed etiam mulieres. At cum de Ecclesiæ præfectura, deque concredenda tot animarum cura agitur, recedat a magnitudine tanti negotii totus fœmininus sexus, imo etiam virorum pars maxima. Agantur in medium, qui magno intervallo cæteris omnibus antecellunt, et qui secundum animi virtutem cæteris

[1] Joan. III, 16. — [2] Tit. II, 14. — [3] Matth. XXIV, 45.

tanto sublimiores sunt, quanto universa Hebræorum gente Saül secundum corporis proceritatem[1]; imo et longe majori spatio. Ne mihi enim hic humerorum proceritatis mensura quæratur: sed quanta est inter bruta et rationabiles homines differentia, tantum inter pastorem et eos qui pascuntur sit intervallum, ne quid amplius dicam: nam de multo majoribus periculum est. Siquidem qui oves perdidit, aut lupis rapientibus, aut furibus instantibus, aut peste quadam, aut alio contingente casu, aliquam fortasse veniam a domino gregis impetraverit; sin pœnas ille exigat, pecunia tantum mulctabitur. At ille cui homines, rationabilis Christi grex, concrediti sunt, primo quidem pro ovium pernicie non pecuniarum, sed animæ suæ jacturam facit. Deinde multo majus graviusque certamen habet. Non cum lupis ipsi pugna est, nec de furibus metuit, neque ut pestem abigat a grege sollicitus est. Sed quibuscum bellum sit, et adversum quos lucta ineunda? audi beatum Paulum dicentem: « Non est nobis lucta adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, » adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum sæculi hujus, adversus spiritualia nequitiæ in cœlestibus[2]. » Vidisti-ne inimicorum multitudinem ingentem, phalanges feroces, non ferro munitas, sed quibus sufficit ad omnigenam armaturam ipsa natura? Vis et alium exercitum videre trucem et immanem huic gregi insidiantem? Ipsum quoque ex eadem specula conspicies. Nam qui de supra dictis verba fecit, is ipse et hos nobis hostes indicat, his verbis: « Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt, » fornicatio, adulterium, immunditia, impudicitia, idolorum servitus, veneficium, inimicitiæ, contentiones, » æmulationes, iræ, rixæ, detractiones, susurri, animi » tumores, dissensiones, et alia his plura[3]. » Neque enim

[1] 1 Reg. x, 23. — [2] Ephes. vi, 12. — [3] Galat. v, 19, et 2 Cor. xii, 20.

omnia enumeravit, sed ex his nobis cætera reliquit intelligenda. Porro quod ad brutorum pastorem pertinet, qui gregem perdere volunt, ubi vident præfectum fugientem, non illum oppugnant, sed satis habent si pecora rapiant: hic vero etsi totum gregem abripuerint, ne sic quidem a pastore abstinent, sed magis instant, magisque ferociunt, nec prius finem faciunt, quam vel illum prostraverint, vel ipsi profligati fuerint. Ad hæc autem, pecudum morbi manifesti sunt, sive fames sit, sive pestis, sive vulnus, sive aliud quidpiam dolorem pariens : id autem non modico adjumento est ad ægritudinis curationem. Est et aliud hoc commodius ad quemvis morbum cito abigendum. Quid illud? Magna cum potestate pastores pecudes suas porrectam medicinam capere cogunt, etiamsi obsistant. Nam facile ligare possunt, si adustione, si sectione opus sit, si diu inclusas servare oporteat, et aliud pro alio pabulum efferre, si abigere a rivis aquarum. Cæteraque omnia, quæ censuerint ad illarum incolumitatem conferre, nullo negotio admovent.

III. At hominum infirmitates haud facile homo noverit, « Nullus enim hominum novit quæ sunt hominis, nisi » spiritus hominis, qui est in illo[1]. » Quî igitur possit quispiam remedium admovere morbo, cujus modum non novit; cum etiam persæpe nescire possit an ægrotet, necne? Cum porro notus morbus est, tunc majus negotium facessit. Neque enim possunt quilibet homines pari facilitate curari, ac pastor curat ovem. Hic enim opus perinde est ligare, ab alimento abigere, urere, secare; sed potestas medicinæ accipiendæ, non penes illum est, qui remedium admovet, sed penes illum qui morbo laborat. Hoc enim cum nosset admirandus ille vir Corinthiis dicebat: « Non enim dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii ves-

[1] 1 Cor. II, 11.

»tri[1]. «Christianis enim minime omnium licet delicta peccantium vi emendare. Exteri quidem judices facinorosos homines qui secundum leges capti sunt, magna cum auctoritate cohibent, ac vel invitos a moribus pristinis arcent. Hic autem non vi adactum, sed persuasum hujusmodi hominem oportet ad meliorem frugem revocare. Non enim tanta nobis facultas a legibus datur, ad delinquentes coërcendos; imo etiam si dedissent, non possemus illa uti, quandoquidem Deus non eos coronat, qui vi abacti a nequitia abstinent; sed eos, qui ex libero proposito ab ea declinant. Qamobrem multa quidem arte opus est, ut ægri sacerdotum remediis libenter se subjicere suadeantur: neque id solum, sed ut etiam illis medelæ gratiam habeant. Nam si quis vinctus resiliat, id enim penes ipsum est, gravius sibi malum efficit; si monentis verba, ferri more secantia, respuerit, contemptu suo aliud sibi vulnus adjicit: ac medelæ occasione, vehementioris morbi causa nascitur, neque enim est qui vim afferat, nec qui curare invitum possit.

IV. Quid igitur agendum? Etenim si mitius agas cum eo, qui magna sectione opus habet, neque profundam opus habenti plagam infligas, partem vulneris abstulisti, partem reliquisti; sin requisitam sectionem prorsus adhibueris, sæpe ille doloris impatientia animum despondens, omnibus confertim rejectis, tum medicina, tum ligamine, se ipsum præcipitem dabit, contrito jugo, ac confracto vinculo. Equidem multos recensere possem, in extrema mala deductos, quod ab eis pœna peccatis par exposceretur. Neque enim temere ad peccatorum modum oportet et pœnam adhibere; sed peccantium propositum explorandum est, ne dum quod scissum est consuere vis, deteriorem scissuram facias, neu dum lapsum emendare stu-

[1] 1 Cor. 1, 23.

des, majorem ruinam pares. Nam qui infirmi sunt ac remissi, magisque mundi deliciis irretiti, quique ex genere et potentia altum sapere possunt; ii sensim paulatimque a peccandi consuetudine retrahi, ac si non penitus, partim saltem ab iis, quibus detinentur, malis liberari possint: quibus si statim correptionem inducas, a minore illa emendatione privabis. Anima quippe confestim in ruborem acta, in indolentiam labitur, neque blandis postea verbis paret, neque minis flectitur, nec beneficiis movetur; sed multo deterior efficitur illa civitate, quam Propheta vituperans dicebat: « Facta est tibi frons » meretricis, apud omnes inverecunde egisti[1]. » Quocirca multa opus est pastori prudentia, ac sexcentis oculis, ut undique animæ statum circumspiciat. Quemadmodum enim multi in arrogantiam extolluntur, et in salutis suæ desperationem incidunt, quod acerbiora remedia pati nequeant: ita sunt et alii, qui quod pares peccatis suis pœnas luere nolint, in neglectum vertuntur, multo deteriores evadunt, majoremque peccandi licentiam usurpant. Nihil itaque horum sine examine relinquendum est, sed omnibus rite exploratis episcopus congruenter, quæ ad se pertinent, proferat oportet; ne vanam sollicitudinem adhibeat. Neque hac in re tantum, sed etiam in abscissis Ecclesiæ membris conjungendis, multis illum negotiis distendi videas. Nam ovium quidem pastor gregem habet sequentem quocumque duxerit: quod si quæ oves de recta via deflectant, salubrique relicto pabulo, sterilia atque abrupta loca depascant, satis est si altius clamet, ut eas repetat, et ad gregem reducat. At si quis a recta fide aberraverit, magnum pastori opus incumbit, magna eget perseverantia atque patientia. Neque enim potest vel vi retrahere, vel metu cogere; sed suasione oportet ad veri-

[1] Jerem. III, 3.

talem reducere, unde initio excidit. Generoso itaque indiget animo, ne viribus deficiat, neu de errantium salute desperet, huc frequenter hæc cogitet et loquatur, « Ne-» quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam ve-» ritatem, et resipiscant a diaboli laqueo[1]. » Propterea Dominus Discipulos sic alloquebatur : « Quisnam fidelis » servus et prudens[2] ? Nam qui se ipsum exercet, in se solum utilitatem circumscribit : pastoralis autem officii lucrum ad universum populum manat. Sane qui pecunias egenis distribuit, aut alias læsis patrocinatur, in aliquo proximis prodest, tanto minus tamen quam sacerdos, quanto intervallo anima corpori præstat. Jure itaque Dominus curam gregis, amoris erga se argumentum esse dixit.

Basilius. Tu vero, inquit, Christum non amas? Chrysostomus. Et amo, et amandi finem nunquam faciam : at vereor ne quem amo, eum irritem. Basilius. Ecquod ænigma, inquit, obscurius fuerit? Si Christus illum qui se amet, oves suas pascere jubeat : tu vero dicas ideo nolle pascere, quia hoc præcipientem amas. Chrysostomus. Non est, inquam, ænigma, imo res admodum clara et simplex. Nam si idoneus essem administrando muneri juxta Christi placitum, et tamen effugerem, argute posses dicta mea refellere : quia vero animi imbecillitas huic me officio inutilem constituit, cur objectione opus erit? Etenim vereor ne si gregem Christi bene valentem ac vegetum accipiam, deindeque ipsum incuria perdam, Deum adversum me irritem, qui ita ipsum amat, ut ad ejus salutem in pretium sese tradiderit. Basilius. Ludens, inquit, hæc dicis : nam si serio, non video quomodo melius demonstrare volueris nos jure dolere, quam hisce verbis tuis, quibus mœrorem depellere curabas. Ego enim licet prius noverim me per te deceptum ac proditum fuisse ; nunc

[1] 2 Tim. II, 25. — [2] Matth. XXIV, 45.

sane multo magis, quando objecta tibi crimina diluere conatus es, id edisco, et probe intelligo, quo me tandem malorum induxeris. Nam si te ideo ab hoc ministerio subduxisti, qui animum tuum tantæ nobis rei parem non esse sciebas, me prius ereptum oportuit, etiam si id summo studio ambivissem: ne dicam me tibi horum consilium penitus commisisse. Nunc vero rem solum tuam ob oculos habens, meam neglexisti. Atque utinam neglexisses, id sane optandum esset. Verum tu, ut facilius a quærentibus caperer, insidias struxisti. Neque enim illud effugii tibi relinquitur, quod videlicet vulgi opinio te deceperit, teque ad magna mirabiliaque de me existimanda deduxerit. Non enim inter admirandos et conspicuos censemur: neque, etiamsi res ita se habuisset, multorum opinio veritati anteponenda fuisset. Nam si tibi nunquam per nos antea licuisset, ut consuetudinis nostræ periculum faceres, color aliquis adesse tibi videretur, cum ex vulgi fama sententiam ferres; sin autem nullus perinde atque tu nostra novit, imo nostrum animum melius quam ipsi parentes et eductores perspectum habes, qua tam probabili oratione utaris, ut possis auditoribus persuadere, te nos in tantum periculi non ultro conjecisse? Verum hæc nunc missa faciamus: non enim te cogimus his de causis jus dicere: qua defensione contra accusatores utemur? Dic sodes.
CHRYSOSTOMUS. Certe non prius, inquam, ad illa me vertam, quam ea diluero, quæ ad te spectant, etiamsi sexcenties instes ut crimina depellam. Ignorantiam enim dixisti veniam nobis afferre, et omni nos criminatione liberos fore, si rerum tuarum ignari, te in præsentem statum deduxerimus; quia vero te non ignorantes prodidimus, res tuas apprime callentes, ideo omnem nobis offerri excusationis, et congruentis apologiæ ansam. At ego contra censeo: hæc enim multo egent examine. Sane eum qui

ad sacerdotium quempiam tradere velit, non oportet sola vulgi opinione contentum esse, sed ut cum illa suam præ omnibus addat opus est, utque imprimis illius facultates exploret. Nam beatus ille Paulus cum dicit : « Oportet » autem illum et testimonium habere bonum ab iis qui fo- » ris sunt[1], » nequaquam tollit accuratum probatumque examen, neque ut præcipuum ejus probationis signum id proponit. Etenim multis antea præmissis, tandem hoc addidit, ut ostenderet non suum tantum calculum sufficere ad tales electiones, sed cum aliis tamen requiri. Sæpe namque evenit ut vulgi opinio falsa sit : præeunte autem accurato examine, nihil postea periculi ex ea suspicari licet : ideoque post alia, exterorum etiam testimonium requirit : neque enim solum dixit, « Oportet autem illum et » testimonium habere bonum ; » sed addidit, « Ab iis qui » foris sunt[2], » ut palam faceret exterorum opinioni et famæ præire debere accuratum examen. Quoniam igitur ego quæ te spectabant plus, quam parentes tui, ut ipse fateris, noveram, ideo dignus sum qui ab omni crimine liber dimittar.

V. Basilius. Non ideo effugeris, inquit, si te quispiam accusare velit. Annon meministi te a nobis sæpe audisse, atque ab ipsis operibus edidicisse, quam parum generosi sim animi? Annon mihi sæpe ridendo pusillanimitatem exprobrabas, quod vel levissimis curis facile dejicerer. Chrysostomus. Memini sane me sæpe hoc abs te audire, neque inficias eo. Ego vero si quando cavillabar, joco, non serio, id agebam. Attamen non ea de re nunc contendam : rogo te autem eamdem mihi præstes ingenuitatem, ubi virtutum tuarum mentionem faciam ; etenim si coneris nos mendacii arguere, non tibi parcemus ; sed ostendemus te modestiæ potius quam veritatis causa hæc verba

[1] 1 Tim. III, 7. — [2] Ibid.

fecisse: non aliis, quam verbis et factis tuis, usurpatis ad rem confirmandam testibus. Atque primum abs te quærere volo: Nosti ne quanta sit vis charitatis? Etenim Christus missis prodigiis omnibus, quæ ab Apostolis edenda erant, « In hoc, inquit, cognoscent homines, quia discipuli mei » estis, si dilectionem habueritis ad invicem[1]. » Paulus vero ait illam esse legis plenitudinem, sine qua charismata nihil prosunt[2]. Illud sane eximium bonum, discipulorum Christi signum, quod ipsis charismatibus superius est, vidi in animo tuo generose insitum, copiosumque fructum emittere.

VI. Tum Basilius. Mihi hanc rem summopere curæ esse, maximamque me sollicitudinem in hoc implendo præcepto ponere fateor: quod autem ne dimidium quidem ejus assecutus sim, tu mihi testis eris, si non ad gratiam, sed secundum rei veritatem loqui volueris. Chrysostomus. Igitur ad argumenta me vertam, et quod comminatus sum nunc præstabo, ut ostendam te modestiam, quam veritatem magis curare. Remque narrabo nuper gestam, ne quis, si vetera recenseam, suspicetur me temporis diuturnitate veritatem obtegere: cum veritas ipsa non permittat nos quidquam affingere vel iis quæ ad gratiam dicuntur. Cum enim quidam ex familiaribus nostris contumeliæ et et arrogantiæ per calumniam accusatus, in extremo periculo esset: tunc nemine te incusante, nec rogante illo qui periclitabatur, in medium te periculum conjecisti. Hoc tu factum edidisti. Ut autem te ex verbis tuis arguamus; tibique verba tua in mentem revocemus: cum hanc animi tui generositatem alii non approbarent, alii laudarent ac mirarentur, accusatoribus tuis dixisti: Ecquid agam? Aliter amare non didici, nisi ut vitam meam exponam, cum periclitantem amicum servare opus est:

[1] Joan. XIII, 35. — [2] Ibid. 10.

aliis quidem verbis, sed eodem sensu, Christi dicta locutus, quibus ille Discipulis perfectæ charitatis terminos posuit: « Nam majorem hac, inquit, charitatem nemo ha» bet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis[1].» Igitur si major hac inveniri non potest, ad finem ejus pervenisti, ac gestis dictisque tuis ipsius culmen attigisti. Ideo te prodidimus, ideo dolum hujusmodi concinnavimus. Num tibi persuadebimus nos non ex malevolentia, non ut te in periculum conjiceremus, sed quod id utile fore sciremus, te in hoc stadium pertraxisse? Basilius. An ad proximorum emendationem, vim charitatis satis esse putas? Chrysostomus. Maxime quidem, et magna ex parte ad id conferre charitas possit. Quod si velis ut prudentiæ quoque tuæ specimina proferamus, ad id quoque me conferam, ostendamque te magis prudentia valere.

VII. Ad hæc ille pudore ruboreque affectus, (Basilius). Quæ me, inquit, spectant nunc missa faciamus. Neque enim ab initio horum abs te rationem exigebam. Si quid porro habes quod exteris congruenter opponere possis, id vero libenter audiam. Quapropter missa hac umbratili pugna, dic quam excusationem cæteris afferemus, scilicet iis qui nos honore affecerunt, necnon aliis qui illorum tanquam injuria affectorum vicem dolent. Chrysostomus. Equidem ad id, inquam, jam propero; quandoquidem enim rationis apud te reddendæ finem feci, ad hanc apologiæ partem facile me vertam. Quænam igitur horum accusatio? quæ crimina? se contumelia affectos, et gravia passos queruntur, quia honorem, quo nos ornare volebant, non accepimus. Ego vero primum dicam, nos de contumeliis hominibus illatis nihil curare debere, cum per eis illatum honorem in Dei offensionem incurrere cogimur.

[1] Joan. xv, 13.

Neque enim puto eos ipsos, qui indignantur, cum eam rem moleste ferunt, periculo vacare, imo magnum accipere detrimentum dixerim. Illos quippe, qui Deo addicti sunt, et ad ipsum solum respiciunt, ita pie affectos esse debere censeo, ut id non pro contumelia habeant, etiamsi sexcenties sic inhonorentur. Quod vero similis ausus ne in mentem quidem mihi unquam venerit, hinc liquidum erit. Nam si fastu vel vanæ gloriæ cupidine, ut sæpe dixisti nonnullos calumniari, ad id deductus sum, ut accusatoribus astipuler, maximam sane injuriam intulerim, qui admirandos et conspicuos illos, etiamque mihi beneficos, contempserim. Etenim si nihil lædentes injurias afficere, supplicio dignum est, quanto in honore sunt habendi illi, qui honorem nobis ultro conferre volunt? Neque enim dicere quis possit, ipsos vel parvo vel magno beneficio affectos, vicem rependere voluisse. Quanto igitur supplicio dignus esset qui adversa rependeret? Sin autem id ne cogitavimus quidem, sed alio longe consilio ab onere declinavimus; quorsum illos, quibus, si non approbationem, saltem veniam dare debuissent, criminantur, quod animæ pepercerimus nostræ? Tantum enim abest ut ipsis contumeliam irrogaverim, ut etiam recusando ipsos honore affecisse me putem.

VIII. Neque vero paradoxum me dixisse putaveris; etenim mox hujus explicationem proferam. Tunc enim, si minus omnes, saltem ii, qui maledictis delectantur, multa cum de me ordinato, tum de iis, qui me elegerant suspicari potuissent; verbi gratia, quod ad divitias respicerent, quod generis splendorem mirarentur, quod adulatione nostra moti ad id nos cooptarint. Quod autem pecunia adducti id egerint, dicere non possum an quis suspicaturus fuisset. Christus quidem, dixissent, piscatores, tabernaculorum opifices et publicanos ad hujusmodi magis-

tratum vocavit[1] : hi eos qui sibi quotidiano opere victum parant, respuunt[2] ; si quis autem exterorum litteris operam det, otioseque vivat, hunc approbant et admirantur. Nam cur tandem eos, qui in Ecclesiæ negotiis mille sudores pertulerant, contempserunt, eumque, qui hos nunquam expertus labores, totam ætatem in vanis exterorum disciplinis contriverat, statim in tantum honorem pertraxere? Hæc et similia dicere poterant, si hanc dignitatem accepissem. Nunc vero secus; omnis enim illis maledicendi occasio resecta est, nec mihi adulationem, nec illis accepta munera exprobrare possunt, nisi fortasse sint, qui ultro insanire velint. Quo pacto enim adulatione et largitione usus quispiam ad honorem adipiscendum, mox adepturus eum, aliis relinquat? Perinde enim illud esset ac si quis post infinitos in excolenda terra labores, ut uberes fructus segetesque colligeret, et vino torcularia redundarent, post mille sudores, et multam pecuniarum expensam, cum messis et vindemiæ tempus adveniret, aliis fructuum proventum traderet. Vides-ne etiamsi quæ tunc jactabantur procul a veritate essent, magnam calumniandi ansam habituros adversarios fuisse, quod scilicet non recto judicio electio facta fuisset. Nunc autem ne hiscere quidem vel os aperire mea opera possunt. Et hæc quidem multoque his plura initio dixissent. Postquam autem ministerium attigissemus, nunquam potuissemus quotidianas accusatorum calumnias refellere, etiamsi inculpate omnia egissemus : ne dicam nos, hac ætate rerumque imperitia in multis necessario aberraturos fuisse. At nunc illis criminationis hujusmodi occasionem sustulimus. Tunc autem probris eos innumeris obnoxios reddidissemus. Quis enim non dicturus erat : Res tantas tamque admirandas pueris insipientibus commiserunt, Dei gregem pessumde-

[1] Matth. IV, 19, et Act. XVIII, 3. — [2] Luc. V, 27.

derunt, res Christianorum jam risui ac ludibrio expositæ sunt. At vero nunc «Omnis iniquitas oppilabit os suum[1].» Si enim tui causa ista protulerint, statim illos ex ipsa re docebis, non oportere prudentiam ætate metiri, neque senem ex canitie probatum habere, neque juvenem a tali ministerio prorsus arcere; sed neophytum. Multum est autem inter utrumque discrimen.

LIBER III.

De Sacerdotio.

I. *Qui suscipicati sunt nos per superbiam recusasse, suam ipsorum existimationem læsisse.* — II. *Nos non propter vanam gloriam fugisse.* — III. *Quod si gloriam concupisceremus, tale potius ministerium eligere oportuerit.* — IV. *Tremendum quid esse sacerdotium, novumque cultum veteri formidabiliorem esse.* — V. *Magnam esse sacerdotii potestatem et dignitatem.* — VI. *Ministeria e numero esse maximorum Dei donorum.* — VII. *Ipsum etiam Paulum formidasse ad aspectum tanti principatus.* — VIII. *Sæpe ad peccandum induci, qui in medium progrediatur, nisi perquam fortis animi fuerit.* — IX. *Vana gloria ejusque malis ipsum irretiri.* — X. *Non ipsum sacerdotium horum malorum causam esse, sed nostram ignaviam.* — XI. *Ambitum principatus eliminandum ab animo sacerdotis.* — XII. *Sapientissimum oportere esse sacerdotem.* — XIII. *Præter maximam abstinentiam, alia quoque in animo sacerdotis requiri.* — XIV. *Nihil tam puritatem et aciem*

1 Psal. CVI, 42.

mentis obtundere, quam iracundiam inordinatam. — XV. *Aliam speciem litis plenam periculorum Chrysostomus ostendit.* — XVI. *Quantum esse oporteat eum, qui tantis tempestatibus opponendus sit.* — XVII. *Quantus sit, in gubernatione virginum, timor.* — XVIII. *Judiciorum officium quam molestum.*

I. Quod spectat eam contumeliam nos honorantibus illatam, quodque non eos dehonestandi animo honori nos subduxerimus, ex jam dictis sat comprobari posset. Quod vero nulla inflati superbia id egerimus, jam pro viribus palam facere conabor. Nam si vel militaris legationis vel imperii nobis optio proponeretur, eique proposito insisterem, jure posset quispiam id de me suspicari; imo non jam superbiæ, sed amentiæ me omnes damnarent. At sacerdotio proposito, quod tantum imperio sublimius est, quantum inter spiritum et carnem est intervallum, audebit-ne quispiam me superbiæ accusare? Quî porro non absurdum fuerit, eos qui minora respuunt insaniæ accusare, eos autem, qui in longe sublimioribus idipsum faciunt, non jam in amentiæ, sed in superbiæ crimen vocare? Haud secus ac si quis eum, qui boum armentum despiceret, ac bubulcus esse nollet, non superbiæ, sed amentiæ accusans eum qui totius orbis imperium, et omnium ubique terrarum exercituum dominatum non acciperet, non insanire diceret, sed superbia inflari. Sed non ita est, non ita sane, neque nos magis, quam se ipsos, criminantur qui hæc jactitant. Nam vel cogitasse tantum, quod possit humana natura tantam despicere dignitatem, satis indicat quid opinionis circa illam habeant, qui id protulerunt : nisi enim putarent esse rem levem ac parvi pretii, nunquam ipsis talis suspicio in mentem venisset.

[1] Vide D. Guillon, tom. x, p. 261-329.

Cur enim de angelica dignitate nullus unquam quid simile suspicari vel discere ausus est, nempe humanum esse animum, qui præ superbia nolit ad illius naturæ dignitatem pervenire? Magna quippe concipimus de potestatibus illis: idque impedit quominus credamus posse hominem quidpiam majus honore illo sapere. Quo fit ut jure quis illos potius superbiæ accuset, qui hac de re nos criminantur. Neque enim id de aliis suspicati fuissent, nisi prius rem ipsam, quasi nullius pretii æstimassent. Porro si id me gloriæ causa fecisse dicant, secum dissentiri ac pugnare palam deprehendentur: nescio enim quam aliam orationem quæsivissent, si nos ab inanis gloriæ crimine liberare voluissent.

II. Nam si hujusmodi me unquam amor invasit, accipere potius, quam fugere oportuit. Quare? Quia magnam id nobis gloriam attulisset. Siquidem virum hac ætate, qui nuper a sæcularibus curis se abdicaverit, usque adeo admirandum apud omnes derepente videri, ut iis etiam, qui in hujusmodi laboribus totam ætatem contrivissent anteferretur, et plura his omnibus suffragia acciperet; id certe magnam et admirabilem de nobis opinionem omnibus indidisset, nosque conspicuos et illustres exhibuisset. Nunc vero, paucis exceptis, maxima pars Ecclesiæ nos ne nomine quidem norunt; adeo ut ne omnibus quidem notum sit quod abnuerimus, sed paucis tantum, quos tamen omnes non puto probe nosse quid gestum sit: verisimile autem est eorum multos aut nullatenus nos electos fuisse censere, aut post electionem depulsos fuisse, ut non sat idoneos visos, neque sponte aufugisse.

III. Basilius. At qui rem vere sciunt, mirabuntur. Chrysostomus. Atqui hos ipsos dixisti nobis vanæ gloriæ ac superbiæ crimen offerre. Undenam igitur laus speranda est? A multitudine? at rem, ut peracta est, nesciunt. A

paucis? Sed hic quoque nobis res in contrarium cecidit. Neque alio nomine huc ingressus es, quam ut edisceres, quæ adversus eos defensio paranda sit. Quid vero hac de re accurate nunc proferam? Quod enim etiamsi omnibus rei veritas nota esset, ne sic quidem superbiæ aut vanæ gloriæ accusare oporteret, si paulum expectes, id planum tibi erit, atque insuper illud, nempe non iis modo qui id ausi fuerint, si tamen quis reperiatur, non enim facile credam; sed etiam iis, qui de aliis suspicantur, periculum non modicum imminere.

IV. Sacerdotium enim in terra peragitur, sed cœlestium ordinum classem obtinet: et jure quidem merito. Non enim homo, non Angelus, non Archangelus, non alia quæpiam creata potestas; sed ipse Paracletus hoc officium ordinavit, qui manentibus in carne auctor fuit ut Angelorum ministerium animo conciperent. Idcirco sacerdotium obeuntem ita purum esse decet, ac si in cœlis inter Potestates illas collocatus esset. Terribilia namque erant quæ gratiam præcesserunt; qualia erant tintinnabula, mala punica, lapides in pectore positi, et alii in superhumerali, mitra, cidaris, poderes, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus quies[1]. At si quis ea, quæ ad gratiam spectant, consideret, terribilia illa atque horrifica, parva esse comperiet: ac quod de Lege dictum est, hic quoque verum deprehendet, nempe, « Non glorificatum est quod claruit in hac parte, propter excellentem » gloriam[2]. » Cum enim videris Dominum immolatum, et jacentem, et sacerdotem sacrificio incumbentem, ac precantem, omnesque pretioso illo sanguine rubentes; an putas te adhuc cum hominibus et in terra esse? annon potius in cœlos translatus, omnique carnali cogitatione eliminata, nudo animo menteque pura, quæ in cœlis sunt

[1] Exod. XXVIII. — [2] 2 Cor. III, 10.

circumspicis? O miraculum! o Dei benignitatem! Qui cum Patre sursum sedet, illa hora omnium manibus tenetur, seseque volentibus dat complectendum et accipiendum. Illud autem omnes faciunt oculis fidei. Num tibi hæc contemptu digna videntur? an hujusmodi esse, ut possit quispiam adversus ea extolli? Vis-ne et sanctimoniæ illius excellentiam ex alio miraculo perspicere? Eliam mihi ob oculos depinge[1], immensamque circumfusam turbam, et hostiam lapidibus impositam: atque omnes alios, in quiete et magno silentio stantes, solum vero Prophetam precantem: tum repente flammam ex cœlis in sacrificium injectam. Admiranda sunt hæc, omnique stupore plena. Illinc te transfer ad ea quæ nunc peraguntur, ac non mira tantum videbis, sed omnem stuporem superantia. Stat enim sacerdos, non ignem gestans, sed Spiritum sanctum, preces multo tempore fundit, non ut fax demissa cœlitus apposita consumat; sed ut gratia in sacrificium delapsa, per illud omnium animos inflammet, et argento igne purgato splendidiores exhibeat. Hoc itaque terribilissimum mysterium, quis tandem nisi admodum insaniat, vel mente captus sit, despicere queat? An ignoras humanam animam ignem sacrificii hujusmodi nunquam gestare potuisse, sed omnes funditus perituros fuisse, nisi magnum adesset gratiæ Dei auxilium?

V. Si quis enim secum reputet quantum illud sit, nempe hominem carne et sanguine involutum, prope beatam illam et immortalem naturam constitui, tunc probe intelliget, quanto honore Spiritus gratia sacerdotes ornaverit. Nam per eos hæc peraguntur, aliaque his nihilo inferiora, quæ ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt in eaque commorantur, ad ea quæ in cœlis sunt dispensanda commissi

[1] 3 Reg. xviii.

sunt, potestatemque acceperunt, quam neque Angelis, neque Archangelis dedit Deus. Neque enim illis dictum est, « Quæcumque ligaveritis in terra, erunt ligata et in » cœlo : et quæcumque solveritis in terra, erunt soluta » et in cœlo[1]. » Habent quidem ii, qui in terra imperant, potestatem ligandi, verum corpora solum : hoc autem vinculum ipsam attingit animam, cœlosque transcendit : ac quæcumque inferne sacerdotes faciunt, eadem Deus superne confirmat : servorumque sententiam ipse Dominus ratam facit. Quid enim aliud illis dedit, quam omnem cœlestium potestatem ? Nam « Quorum, inquit, remiseritis » peccata, remittuntur ; et quorum retinueritis, retenta » sunt[2]. » Quæ major hac potestas fuerit ? Omne judicium dedit Pater Filio[3] : videoque ipsum omne ipsis traditum a Filio esse. Ac si enim jam in cœlos translati essent, atque humanam naturam exsuperassent, a nostris affectibus liberati, ita in tantum imperium evecti sunt. Ad hæc, si imperator subditorum cuipiam, hunc honorem contulerit, ut quos libuerit possit in carcerem conjicere, indeque eruere : ille admirandus et conspicuus apud omnes habetur ; at is, qui a Deo tanto majorem potestatem accepit, quanto cœlum terra pretiosius est, et quanto animæ corporibus, ita exiguum nonnullis videtur honorem accepisse, ut cogitari possit, quempiam hoc sibi concreditum donum despicere. Apage insaniam. Insania namque manifesta est, tantum principatum despicere, sine quo neque salutem, neque promissa bona consequi possumus. Nam si non potest quis intrare in regnum cœlorum, nisi per aquam et Spiritum regeneratus fuerit[4] : et, qui non manducat carnem Domini, nec bibit ejus sanguinem, æterna vita privatur[5] : hæc autem omnia non aliter, quam

[1] Matth. XVIII, 18. — [2] Joan. XX, 23. — [3] Id. V, 42. — [4] Id. III, 5. — [5] Id. VI, 53.

per sanctas illas manus, sacerdotum nempe, perficiuntur: quis sine illarum opera, aut gehennæ ignem effugere, aut repositas assequi coronas poterit? Hi namque sunt, hi sunt, quibus concrediti sunt spirituales partus, et generatio per baptismum.

VI. Per hos Christum induimus, et cum Filio Dei sepelimur, membra beati illius capitis efficimur; ita non modo principibus ac regibus formidabiliores, sed patribus etiam venerabiliores nobis jure fuerint. Illi enim ex sanguinibus exque voluntate carnis nos genuerunt; hi vero illius, quæ ex Deo est generationis nobis auctores sunt, beatæ nempe illius regenerationis, veræ libertatis, et illius, quæ secundum gratiam est, adoptionis. Corporis lepram purgare; imo potius nullatenus purgare, sed purgatos probare tantum, Judæorum sacerdotibus licebat[1] : et tamen nosti quanta tunc esset pro sacerdotali dignitate concertatio. Hi vero non lepram corporis, sed immunditiam animæ, non purgatam probandi, sed prorsus purgandi potestatem acceperunt; ita ut qui ipsos contemnunt longe sceleratiores et graviore supplicio digniores sint ipso Dathan et sociis ejus[2]. Illi enim etsi principatum ad se non spectantem sibi vindicarent, attamen miram quamdam de illo opinionem habebant, ut ex magno illius desiderio palam faciebant : hi vero postquam sacerdotium tantopere ornatum est, tantumque accepit incrementum; contra quam illi, sed tamen longe graviora ausi sunt. Neque enim par est contemptus, non competentem sibi honorem ambire, et tanta bona despicere. Sed tanto gravius hoc illo est, quantum est inter fastidium et admirationem intervallum. Quis ita miser fuerit, ut tot bona despiciat? Neminem dixerim, nisi quis diabolico stimulo concitetur. Verum eo jam redibo, unde digressus sum. Neque enim

[1] Levit. xiv, 4. — [2] Num. xvi.

in puniendo solum, sed etiam in benefaciendo, majorem sacerdotibus, quam parentibus, potestatem dedit Deus: tantaque est inter utrosque differentia, quanta inter præsentem et futuram vitam. Nam illi quidem in hanc vitam, hi in futuram gignunt. Atque illi ne corporalem quidem interitum a liberis amoliri possunt, non ingruentem morbum depellere; hi vero ægram et mox interituram animam, sæpe servarunt; aliis remissiorem pœnam reddentes; alios prorsus labi non sinentes; idque non doctrinæ tantum atque monitionum, sed etiam orationum auxilio. Neque enim tantum cum nos regenerant; sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam »Infirmatur, inquit, quis in vobis? advocet presbyteros »Ecclesiæ, et orent super eo, ungentes eum oleo in no»mine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum: et exci»tabit eum Dominus: et si peccata fecerit, remittentur »ei[1].» Insuper naturales parentes, si viros quosdam principes et potentes eorum liberi offenderint, opem ipsis nullam afferre possunt. Sacerdotes vero non principes, non reges, sed ipsum Deum iratum illis sæpe reconciliarunt. An postea quispiam ausit nos superbiæ accusare? Ego enim ex jam dictis, tantam puto religionem auditorum animos occupasse, ut non ultra eos, qui fugiunt; sed eos qui suopte motu accedunt, et tantum sibi ambiunt honorem, arrogantiæ et audaciæ damnent. Nam si ii quibus civitatum magistratus concrediti sunt, nisi admodum prudentes ac vigilantes fuerint, sæpe rempublicam se ipsosque simul in perniciem dederunt: qui Christi sponsam ornandam suscipit, quanta tibi videtur potestate indigere tum sua, tum superne data, ut non peccet?

VII. Nemo Christum magis, quam Paulus, dilexit; nemo majus, quam ille, studium exhibuit; nemo majore

[1] Jacob. v, 14, 15.

gratia dignatus est. Attamen tot fultus præclaris dotibus, adhuc timebat, tremebatque, tum principatus hujusmodi, tum subditorum causa : « Timeo enim, inquit, ne sicut » serpens Evam seduxit astutia sua; ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quæ est in Christo[1] : » ac rursum : « In timore et tremore multo factus sum ad » vos[2] : » homo in tertium cœlum raptus[3], atque arcanis Dei communicans, totque perpessus mortes, quot dies post susceptam fidem vixerat : homo qui data per Christum potestate uti noluit, ne quis credentium scandalizaretur. Si igitur ille, qui majora, quam præcepta Dei ferrent, præstaret, et nusquam quæ sua erant quæreret, sed quæ subditorum; ita formidolosus erat, cum ad principatus magnitudinem respiceret, quid faciemus nos, qui sæpe nostra quærimus, qui Christi mandata non solum non superamus, sed majori ex parte transgredimur? « Quis infirmatur, inquit, et ego non infirmor? Quis » scandalizatur, et ego non uror[4]? » Talem esse oportet sacerdotem; imo non talem solummodo : parva enim hæc sunt, imo nihil, his comparata, quæ jam dicturus sum; quænam hæc? « Optabam, ait, anathema esse a Christo » pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum car- » nem[5]. » Si quis possit hanc emittere vocem; si quis ea præditus sit anima, quæ ad hujusmodi votum accedere possit; is jure possit argui si fugiat. At si quis tantum ab hac virtute remotus sit, quantum nos sumus; non cum fugerit, sed cum munus susceperit, odio dignus est. Neque enim si qua militaris dignitatis electio proponeretur; et ii quibus tale munus deferendi potestas incumberet, fabrum ærarium, aut coriarium, aut similem artificem in medium pertractum exercitui præficerent; miser ille

[1] 2 Cor. XI, 3. — [2] 1 Cor. II, 3. — [3] 2 Cor. XII, 2. — [4] Id. XI, 29. — [5] Rom. IX, 3.

laudaretur si non fugeret, nec omnia ageret, ut non se in malum imminens conjiceret. Nam si satis est pastorem vocari, et munus utcumque accipere, nullumque adsit periculum, quivis pro lubito nos inanis gloriæ accuset; sin magna prudentia, si ante prudentiam magna Dei gratia, morum probitas, vitæ puritas, et major humana virtus requiritur in illo, qui talem curam suscipit; ne me venia privatum velis, si frustra ac temere me in perniciem dare nolim. Etenim si quis navem ducens innumeris onustam mercibus, remigibusque plenam, me ad gubernacula constitutum juberet Ægæum, Tyrrhenumve mare trajicere, ad primum rei auditum resilirem : ac si quis causam rogaret, me navem submersurum responderem.

VIII. Ita-ne ubi pecuniæ tantum jactura timetur, nec nisi corporeæ mortis periculum est, nemo arguet si quis magna cautione utatur; ubi autem naufragis non in hoc pelagus corruendum, sed in abyssum ignis cadendum est, et mors expectanda, non quæ animam a corpore, sed quæ hanc cum illo in supplicium æternum conjiciat, jam quia non temere in tantum nos malum præcipitavimus, irascemini nosque odio habebitis? Absit quæso et obsecro. Novi animam meam, infirmam illam et exiguam, necnon ingentem rei difficultatem. Majores sane fluctus iis, quos in mari excitant venti, sacerdotis animum concutiunt.

IX. Primus autem omnium est teterrimus ille vanæ gloriæ spiritus, longe infestior illo Sirenarum portento, quod Poëtæ confingunt. Illum enim multi prænavigantes effugere sine damno poterant; mihi ita molestus hic scopulus est, ut ne nunc quidem, ubi nulla me in hoc barathrum compellit necessitas, a malo hujusmodi evadere possim. Si quis autem hanc mihi præfecturam tradat, perinde faciat ac si ligatis a tergo manibus, me feris hujus scopuli incolis, quotidie lacerandum tradat. Quænam illæ

feræ? Ira, tristitia, invidia, contentio, calumniæ, criminationes, mendacium, hypocrisis, insidiæ, iræ contra nihil lædentes, voluptates de ministrorum turpitudine, luctus de prosperitate, laudum cupido, honoris desiderium : hoc enim maxime omnium humanum perimit animum; doctrinæ ad voluptatem, illiberales adulationes, palpationes sordidæ, despectus pauperum, cultus divitum, honores indebiti et damnosi, gratiarum largitiones periculum creantes tam largientibus quam accipientibus, timor servilis, vilissimisque tantum mancipiis congruens, fiduciæ eliminatio, humilitatis species quidem multa, veritatis nulla, arguendi et increpandi facultas sublata; imo potius contra inopes ultra mensuram, adversus autem optimates, ne hiscere quidem quisquam audet. Hæc quippe omnia et horum plura alit scopulus ille ferarum genera, quibus semel capti, in tantam necessario servitutem rediguntur, ut et in mulierum gratiam, multa sæpe facere cogantur, quæ ne fari quidem decet. Nam lex divina illas ab hoc ministerio repulit : illæ vero se intromittere conantur : et quia nihil per se possunt, per alios omnia agunt, tantamque obtinent potestatem, ut quos velint episcopos vel cooptent, vel ejiciant, ac quæ sursum deorsum faciant : hoc sane in proverbio vulgatum, ipsis oculis videre licet; « Principes suos agunt subditi[1] : » atque utinam viri; non illæ etiam quibus ne quidem docere permittitur. Quid dico docere? ne quidem loqui in Ecclesia beatus Paulus concessit[2]. Audivi tamen quemdam dicentem, quod tantam ipsis impertisset libertatem, ut etiam Ecclesiarum antistites objurgarent, illosque acerbius, quam servos domini, incesserent.

X. Cæterum ne quispiam existimet me omnes simul de memoratis criminibus reos agere. Sunt enim, sunt, in-

[1] I Tim. II, 12. — [2] I Cor. XIV, 34.

quam, multi, his retibus superiores, imo plures, iis, qui capti sunt. Neque tamen sacerdotium tanquam horum causam malorum culpaverim, absit ut eo usque insaniam. Neque enim ferrum cædium, neque vinum ebrietatis, neque fortitudinem contumeliæ, neque robur inconsideratæ audaciæ; sed eos qui Dei donis illicite utuntur, omnes sanæ mentis homines, causam esse dicunt, illosque puniunt. Quandoquidem et sacerdotium nos jure culpare possit, si non recte ipsum tractemus : neque enim in causa est eorum, quæ supra diximus, malorum; sed nos ipsum tantis, quantum facultas tulit, polluimus sordibus, cum quibuslibet ipsum tradimus, qui cum ne animi quidem sui vim edidicerint, neque rei molem considerent, oblatum munus avide suscipiunt; cum autem manus operi admovenda est, imperitia sua obtenebrati, commissos sibi populos malis replent innumeris. Hoc sane, hoc ipsum pene in nobis futurum erat, nisi nos Deus subito ex tantis periculis eruisset, et Ecclesiæ suæ, et animæ nostræ consulens. Siquidem dic mihi, unde putas tantos in Ecclesiis oriri tumultus? Ego sane non aliunde existimo, quam quia præsulum electiones temere et inconsulto fiunt. Nam caput oportebat firmissimum esse, ut pravas exhalationes ex imo corpore emissas dispensare, et ad congruentem statum reducere posset. Cum autem per se caput infirmum est, nec morbosos illos vapores depellere potest; tunc ipsum infirmius in dies redditur, et reliquum corpus secum in perniciem trahit. Quod ne nunc etiam fiat, in pedum ordine nos Deus servavit, quo in statu ab initio fuimus. Multa enim, Basili, multa sane sunt, præter ea quæ diximus, sacerdoti necessaria, quæ nos non habemus. Illud vero præ omnibus, nempe illius muneris concupiscentia animus ejus omnino vacuus sit oportet; nam si ad eum principatum nimio affectu propendeat, eo adepto vehe-

mentiorem accendit flammam : ac vi captus, ut eum sibi firmiorem statuat, innumera sustinet mala; sive adulandum sit, sive quidpiam servile atque indignum sustinendum, sive pecuniæ multæ absumendæ. Nam quod multi ejus dignitatis gratia pugnantes Ecclesias cædibus repleverint, civitatesque devastaverint; id jam missum facio, ne quibusdam incredibilia narrare videar. Oportere autem puto tanta circa rem hanc pietate teneri, ut illius molem onusque declines; adeptus, non aliorum judicia expectes, si quando in delictum incidas depositione dignum; sed antevertens, te ipsum ab illo munere exturbes. Sic enim par est ut divinam misericordiam impetres : quod si præter decorum obsistas, te indignum venia constituis, magisque Dei iram accendis, dum secundum addis deterius facinus.

XI. Sed nemo unquam hoc dedecus sustineat. Grave quippe est, grave admodum hunc honorem appetere. Id vero dico, non cum beato Paulo decertans, sed verbis ejus maxime consentiens. Quid enim ait ille? « Si quis episco- » patum desiderat, bonum opus desiderat[1]. » Ego vero non opus, sed auctoritatem et potentiam desiderare grave dico esse. Hancque concupiscentiam toto studio ab animo deturbandam, neque vel initio retinendam censeo, ut cum libertate omnia facere possit. Nam qui non concupiscit in hac potestate splendere, his sane deturbari non formidat. Si non formidet, cum ea quæ Christianos decet, libertate omnia facere poterit. Itaque qui inde deturbari metuunt ac formidant, duram multisque incommodis refertam sustinent servitutem, atque in hominum ipsiusque Dei offensionem incurrere sæpe coguntur. Non sic autem anima affecta esse debet. Sed quemadmodum in præliis strenuos milites videmus alacriter pugnare, fortiterque

[1] 1 Tim. III, 1.

cadere; ita et eos qui ad hoc ministerium accedunt, par est et sacerdotio fungi, et a principatu dejici, eo modo, quo christianos viros decet; cum sciant talem depositionem, non minorem, quam ipsum principatum, referre coronam. Quando enim quis, ut nihil indecorum, vel dignitati non consentaneum sustineat, simile quidpiam patitur, et se injuste deponentibus supplicium, et majorem sibi mercedem procurat: Nam «Beati, inquit, estis, » cum exprobraverint vos, et persecuti fuerint, et dixerint » omne malum verbum adversum vos mentientes, propter » me: gaudete et exultate, quia multa est merces vestra » in cœlis [1]. » Et hæc cum a comministris, vel per invidiam, vel ad aliorum gratiam, vel per inimicitiam, vel alia quadam non recta ratione, quis ex loco suo movetur. Cum autem ab adversariis id patitur, nulla puto esse oratione opus, ad lucrum demonstrandum, quod malitia sua ipsi colligunt. Id ergo undique circumspiciendum, et accurate explorandum est, ne qua desiderii illius scintilla ardens lateat. Optandum quippe est eos, qui initio hoc morbo liberi fuere, ubi ad hujusmodi dignitatem pervenerint, illum effugere posse. Quod si quis antequam honorem illum assequatur, hanc sævam immanemque feram penes se nutriat, dici nequit in quantam fornacem illum nactus se conjiciat. Nos autem; ne vero putes modestiæ causa ullatenus apud te mentiri velle; magna hujusmodi cupidine tenemur: quæ res una cum aliis omnibus non parum nos exterruit, et in hanc fugam vertit. Quemadmodum enim corporum amatores, quandiu licet cum amatis versari, graviorem morbi cruciatum habent, cum autem procul illis abducuntur, tunc insaniam excutiunt; sic et qui principatus istius cupidine tenentur, cum penes illum sunt,

[1] Matth. v, 11, 12.

malo ferendo sunt impares; ubi vero spem amittunt, cum expectatione ipsam cupidinem extinguunt.

XII. Hæc una causa est non mediocris (7): quæ licet sola esset, nos ab hac dignitate arcere posset. Verum et alia additur hac non minor. Quæ illa? Vigilantem oportet episcopum esse[1], perspicacem et innumeris undique præditum oculis, utpote qui non sibi solum, sed tantæ multitudini vivat. Nos vero segnes sumus et remissi, et nostræ saluti vix sufficientes. Hoc vel tute fateare, qui maxime omnium, amicitiæ causa, mala nostra obtegere conaris. Ne mihi enim hic jejunium alleges, vel vigilias, vel humi cubationem, et reliquam corporis macerationem: nam quantum ab his virtutibus absimus non ignoras. Etiamsi vero a nobis accurate excolerentur, nihil hæc nos tanta animi segnitie præditos, ad hanc præfecturam juvarent. Homini quippe in domuncula quadam incluso, et sua solum curanti hæc magnam afferrent utilitatem; sed in tantam multitudinem scisso, et cujusque subditorum peculiarem sollicitudinem gerenti, quid id lucri afferat ad illorum profectum, nisi animum virilem ac fortissimum obtineat?

XIII. Neque mireris si cum tanta tolerantia alterum postulo fortis animi experimentum? Nam delicatum cibum, potum, lectum despicere, multis facile esse videmus; maxime vero iis, qui natura agrestiores, et a teneris sic educati sunt, ac multis item aliis, corporis temperamento atque consuetudine laborum hujusmodi asperitatem mitigantibus. At contumeliam, damnum, molestum verbum, dicteria ab inferioribus, tum temere, tum in ipso judicio prolata, querimonias frustra et temere tum a principibus, tum a subditis oblatas; non multi ferre possunt, sed unus fortasse vel alter. Videreque est etiam viros fortes adhæc ita

[1] 1 Tim. III, 2.

ceu vertigine captos, ut vel immanissimis belluis ferius exasperentur: hos vero maxime a sacerdotii septis arcemus. Antistitem quippe nec inedia afflictari, nec nudis pedibus incedere, id sane Ecclesiæ cœtui nihil afferet detrimenti: furor autem animi, et illi et proximo magnas parit calamitates. Atque iis quidem, qui supra dicta non præstant, nulla adeo comminatio: at temere excandescentibus et gehennam et gehennæ ignem Deus comminatus est[1]. Quemadmodum igitur vanæ gloriæ cupidus, cum multorum præfecturam adit, majorem igni præbet materiam; sic et qui nec apud se, nec in familiaribus paucorum colloquiis iram continere nequit, sed facile excandescit, huic si popularis magistratus tradatur, ceu fera quædam a multis undique extimulata, nec quieto unquam animo esse potest, insuperque commisso sibi populo innumera procurat mala.

XIV. Nihil enim sic ingenii puritatem, mentisque aciem obturbabat, ut ira inordinata, quæ multo fertur impetu. « Ira enim, inquit ille, etiam prudentes perdit[2]. » Nam quemadmodum in nocturno prælio obtenebratus mentis oculus, amicos ab adversariis discernere nequit, nec nobiles ab ignobilibus; sed cum omnibus eodem se gerit modo, et si quid mali subeundum sit, omnia facile patitur, ut animi voluptatem impleat; nam certe voluptas quædam est animi excandescentia, et voluptate majorem in animum exercet tyrannidem, tranquillum ejus statum susdeque revolvens : nam in arrogantiam facile impellit, et simultates intempestivas, et odium sine ulla causa, et offensiones temere natas frequenter parat, multaque his similia et dicere et facere cogit, animo multo cum stridore morbi molestia ultro citroque tracto, ita ut nullo modo stare, et tanto impetui obsistere queat.

[1] Matth. v, 22. — [2] Prov. xv, 1.

BASILIUS. Ego vero te sic dissimulantem non ulterius patiar. Quis enim ignorat, quantum hoc morbo sis alienus? CHRYSOSTOMUS. Quid igitur, inquam, o vir beate, vis me huic rogo admovere, ac feram quiescentem irritare? An ignoras id nobis non nostra virtute successisse, sed ex quietæ vitæ amore; cum vero qui sic affectus est, seorsum degentem et uno alterove utentem amico, hujusmodi incendium effugere posse; secus vero si in tot curarum abyssum incidat? Tunc enim non se solum, sed et alios permultos ad interitus præcipitium secum trahit, et ad probitatis curam segniores efficit. Solet enim subditorum turba præfectorum sibi mores ceu archetypum et quamdam imaginem spectare, seque ad illorum formam effingere. Quî ergo possit ille eorum tumores sedare, si ipse tumeat? Quis plebeius moderatus statim fieri cupiat, si principem iracundum videat? Neutiquam enim possunt sacerdotum vitia latere, sed etiam exigua cito conspicua sunt. Siquidem athleta quandiu domi manet, et cum nullo congreditur, licet infirmior sit, occultare se potest; cum autem nudatus in arenam descendit, statim qui sit evincitur. Homines itaque qui seorsim et in otio vitam agunt, vitiorum suorum tegmen habent solitudinem; in medium adducti, sicut vestimentum solitudinem exuere coguntur, exque externis motibus nudum omnibus animum exhibere. Quemadmodum ergo ipsorum præclara gesta multis prosunt, ad simile studium evocantia, sic et eorum vitia alios ad virtutis exercitium segniores efficiunt, et ad bonorum operum laborem torpere faciunt. Quamobrem animæ ejus pulchritudinem splendere oportet, ut spectatorum animos oblectare simul et illustrare possit. Nam vulgarium hominum peccata, quasi in tenebris perpetrata, peccantes solos perdunt: viri autem illustris et multis cogniti scelus, commune omnibus affert detrimentum,

dum remissos ad sudores pro bonis operibus capessendos supiniores efficit, eos autem qui sibi attendere cupiunt, ad superbiam excitat. Ad hæc vero, vulgarium delicta, vel in medium adducta, nemini ita profundam infligunt plagam : qui autem in hoc honoris fastigio sedent, primo omnibus sunt conspicui, deinde, licet in minimis labantur, quæ minora sunt aliis magna videntur. Non enim facti magnitudine, sed peccantis dignitate peccatum omnes metiuntur. Sane sacerdotem oportet ceu quibusdam adamantinis armis undequaque muniri assiduo nempe studio, et perenni circa vitam vigilantia ; undique circumspiciendo, ne quis nudo ac neglecto loco reperto, letale infligat vulnus. Omnes enim circumstant parati, ut vulnerent ac dejiciant, non modo ex inimicis multi, sed etiam ex iis, qui amicitiam simulant.

XV. Tales igitur eligi oportet, qualia sanctorum olim illorum corpora in babylonica fornace Dei gratia exhibuit. Neque enim ignis hujus esca sunt sarmentum, pix et stupa ; sed his multo graviora, quandoquidem non sensibilis ille ignis subjacet, sed omnia devorans invidiæ flamma ipsum circumsistit, undique se attollens, ipsi ingruens, accuratiusque ipsum examinans, quam tunc ignis puerorum illorum corpora. Cum igitur vel tenue quodpiam stipulæ vestigium invenerit, statim inhærens vitiatam illam partem exurit ; reliquam vero structuram, etiamsi solaribus radiis splendidior fuerit, fumo illo adurit et obscurat totam. Donec enim sacerdotis vita probe undique concinnata fuerit, insidiis ille nullis pervius est ; sin vel tantillum quid prætermittat ; quod sane facile contingere potest, homo cum sit, et erroribus plenum vitæ hujus pelagus trajiciat, nihil reliqua illi bona opera prosunt, ut accusatorum voces effugiat ; sed parvum delictum, reliquum omne obumbrat et obscurat : et de sacerdote omnes non quasi carne induto,

et humana natura prædito, sed quasi de Angelo, omni reliqua infirmitate libero, judicium ferre volunt. Ac sicut tyrannum, dum imperio potitur, omnes reformidant ipsique adulantur, quod eum deturbare non possint; cum autem rem ejus inclinatam vident, simulatum illum honorem abjicientes; qui paulo ante amici erant, derepente inimici et adversarii evadunt: et debilia quæque explorantes irrumpunt, imperiumque illius solvunt; sic et sacerdotibus contingit: qui paulo ante, dum munere potiretur, ipsum colebant ac reverebantur, parvam occasionem nacti, statim se fortiter comparant, ut eum non quasi tyrannum solum, sed quasi tyranno deteriorem deponant. Ac quemadmodum ille corporis sui satellites metuit; ita et hic proximos comministrosque suos, maxime omnium reformidat. Nulli quippe alii perinde ejus dignitatem affectant, ejusdemque res notas habent, atque illi: propinqui enim cum sint, si quid hujusmodi contingat, ante omnes id sentiunt, facileque etiam calumniantes credi, et dum parva magna faciunt eum sycophantia circumvenire possunt. Nam apostolicum illud dictum inversum est: « Et sive » patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: » sive glorificatur unum membrum, congaudent omnia » membra [1]. » Nisi forte tanta sit pietas, ut adversus omnia stare possit. Ad tantum itaque bellum nos emittis? et ad pugnam tam variam tamque multiformem animum nostrum sufficere posse putas? Undenam, quæso, et a quo id edoctus es? Nam si id tibi Deus indicavit, exhibe oraculum, et morem geram. Si non potes, sed ex humana opinione calculum ducis; ab isto tandem errore te libera. Nam circa ea, quæ ad nos spectant, nobis magis credendum, quam aliis: quandoquidem « Quæ sunt hominis nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est [2]. » Quod

[1] I Cor. XII, 26. — [2] Id. II, 11.

enim et nos ipsos, et eos, qui nos elegerant, ridiculos reddituri essemus, hoc suscepto munere quodque magno dispendio nostro, in eum, in quo nunc versamur, vitæ statum reversuri fuissemus; si non antehac, his saltem verbis tibi persuasisse puto. Non enim invidia solum, sed quæ multo invidia vehementior est hujus principatus cupido, multos solet contra ipsum occupantem armare. Ac quemadmodum filii, qui principatum affectant, longam patrum senectutem moleste ferunt; sic et quidam eorum, cum vident sacerdotium in diuturnum produci tempus, quoniam interficere nefas, ipsum a dignitate deturbare satagunt, omnes illius constitui loco cupientes, ac singuli ad se deferri principatum expectantes.

XV. Vis-ne tibi aliam hujus pugnæ speciem ostendam, innumeris plenam periculis? Ito jam, ac publica festa spectato, ubi maxime ad dignitates ecclesiasticas electiones fieri mos est: ac tam multis sacerdotem criminationibus impeti videbis, quanta est subditorum turba. Omnes enim penes quos est hunc honorem conferre, in multas tunc scinduntur partes, ac neque mutuo, neque cum eo qui episcopatum sortitus est, presbyterorum cœtum consentire videas: sed unusquisque a suis partibus stat, alius hunc, alius illum eligens. Cujus rei causa hæc est, quod non idem omnes respiciant, quod respicere debebant, nempe animi virtutem; sed aliæ sunt hujus conciliandi honoris causæ, nimirum alius dicit: Hic eligatur, quia claro genere ortus; alius, Quod opibus abundet, nec egeat alimentis ex Ecclesiæ proventu quæsitis; alius, Quod ab adversariis ad nos transfugerit: ille sibi genere propinquum cooptat; hic adulantem sibi aliis vult anteponi; in eum vero, qui sit idoneus, nemo vult respicere, neque animi dotes explorare. At ego, tantum abest, ut ad sacerdotum probationem causas hujusmodi consentaneas esse

putem, ut etiamsi quis multam pietatem exhibeat, quæ tamen non parum nobis ad hanc dignitatem confert, non ideo statim eum eligere ausim, nisi cum pietate magna sit prudentia præditus. Novi quippe multos, qui perpetuo sese coërcebant, ac jejuniis macerabant, quique dum soli degere et sua tantum curare poterant, Deo accepti erant, ac singulis diebus philosophiæ suæ incrementum non minimum addebant: at ubi in turbam prodiere, atque vulgi imperitiam emendare coacti sunt, alii ne principio quidem tanto negotio pares fuere; alii vi coacti, ut in munere perseverarent, missa pristina diligentia, et magnam ipsi jacturam fecerunt, et aliis nihil profuerunt. Sed neque si quis totum vitæ tempus in ultimo ministerii ordine transegerit, ad extremamque pervenerit senectutem, hunc statim propter ætatis reverentiam ad summum principatum evehemus. Cur enim, si decursa jam ætate, minus tamen idoneus maneat? Non quo velim canitiem dehonestare, nec legem constituere, ut qui ex choro monachorum veniunt, ab hac præfectura omnino arceantur. Contigit enim multos ex illo grege profectos, in hac dignitate claruisse: sed hoc probare contendo; si neque pietas sola, neque longæva senectus, satis sunt, ut quis sacerdotio digne fungatur: vix sane causas supra memoratas hoc ipsum præstare posse. Alii vero alias addunt etiam absurdiores; hi nimirum, ne se in adversariorum partes transferant, in cleri ordinem adleguntur; illi, propter nequitiam, ne contempti magna inferant mala. An possit iniquius quidpiam excogitari, quod homines improbi, innumeris repleti malis, inde colantur unde supplicio digni erant; et qua de causa ne limen quidem Ecclesiæ prætergredi licebat illis, eadem illi ad sacerdotalem ascendant dignitatem? Etiam-ne, dic mihi, quæremus divinæ in nos iræ causam, dum res tam sacras, adeo tremendas, hominibus,

tum improbis, tum indignis labefactandas tradimus? quando enim alii rerum sibi minime convenientium; alii multo majorum, quam vires ferant, præfecturam accipiunt; ii certe efficiunt, ut Ecclesia nihil ab Euripo differat.

XVII. Equidem prius exteros principes deridebam, quod in honorum dispensatione, non animi virtutem; sed pecunias, annorum numerum, et humanum patrocinium spectarent: ubi autem audivi hanc absurditatem in nostras etiam res debacchari, facinus hujusmodi non perinde grave visum est. Quid enim mirum si sæculares homines, popularem auram venantes, pecuniæ causa nihil non agentes, in hujusmodi vitia prorumpant; quando ii, qui se ab iis omnibus liberos esse simulant, nihilo melius, quam illi, sunt affecti: sed ubi de cœlestibus certamen est, perinde atque si de terræ jugeribus aut alio quopiam simili deliberaretur, gregarios homines talibus præficiunt rebus, quarum causa unigenitus Dei Filius gloriam evacuare suam[1], homo fieri, servi formam accipere, conspui, colaphis cædi, mortem turpissimam obire non recusavit[2]. » Neque hic tamen consistunt, sed alia addunt absurdiora. Non enim indignos solum deligunt, sed etiam idoneos dejiciunt. Nam quasi opus esset Ecclesiæ securitatem utrinque labefactari, ac causa illa prior non sufficeret ad iram Dei accendendam; ita alteram addiderunt non minus perniciosam. Etenim perinde perniciosum esse puto utiles arcere, atque inutiles introducere. Id autem ideo agitur, ut Christi ovile nulla ex parte consolationem invenire aut respirare valeat. Hæc nonne millibus digna fulminibus? Hæc nonne vehementiori etiam gehenna, quam sacræ Litteræ comminentur? Attamen hæc mala sustinet patiturque qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat[3].

[1] Philip. II, 7. — [2] Matth. XXVI, 67. — [3] Ezech. XVIII, 23, et XXXIII, 33.

Quis non ejus clementiam admiretur? Quis non ejus misericordiam stupeat? Ipsi Christiani ea, quæ Christi sunt, plus quam hostes et inimici pessumdant: at ille Bonus adhuc benignitatem præfert, et ad pœnitentiam vocat. Gloria tibi, Domine, gloria tibi: quanta apud te clementiæ abyssus! quantus tolerantiæ thesaurus! qui per nomen tuum ex ignobilibus et obscuris, clari et conspicui evadunt, honore illo contra honorantem se utuntur, et non audenda audent, sancta contumeliis afficiunt, probos repellunt et ejiciunt, ut quiete et cum summa licentia nequissimi omnia pro libito subvertere possint. Cujus mali causas si ediscere velis, illas prioribus similes reperies; radicem enim, sive, ut ita dicam, matrem unam habent, invidiam. Earum autem non una tantum species est, sed diversæ. Hic enim, aiunt, quia juvenis est, ejiciatur; ille, quia adulari nescit; alius, quia in illius cujuspiam offensionem incurrit; alius, ne ille quispiam doleat, si eo, quem ipse obtulerat, ejecto, hunc electum videat; ille, quia mitis et probus est; ille, quia peccantibus terribilis; ille ob aliam similem causam: neque enim desunt obtentus, quos pro libito offerant; imo et facultatum copiam crimini dant, si nihil aliud proferendum habeant: Quinetiam illud, non oportere statim in hunc honorem assumi, sed sensim et paulatim; aliasque similes pro voluntate causas comminisci possunt. Ego vero hic libens sciscitarer. Quid episcopum tot ventis agitatum facere opus est? quomodo adversus tantos fluctus stare poterit? quomodo tot impetus repellet? Nam si recta ratione rem gerat, adsunt omnes, et ipsi et electis, inimici et hostes, et per contentionem omnia cum illo agunt, quotidianas seditiones movent, sexcenta item scommata in electos jaculantur, donec aut illos ejecerint, aut suos intruserint. Perinde atque si gubernator in navi piratas secum navi-

gantes habeat, qui et ipsi, et nautis et vectoribus assidue horisque singulis insidientur. Quod si illorum gratiam saluti suæ præponat, admissis non admittendis, illorum loco Deum ipsum inimicum habebit; quo quid deterius esse possit? et cum illis ipsis negotium difficilius, quam antea erit; omnibus simul consentientibus, ac fortioribus per concordiam effectis. Quemadmodum enim sævis ex adverso pugnantibus ventis, mare antea tranquillum, derepente furit atque intumescit, vectoresque perdit; sic et Ecclesiæ tranquillitas, corruptoribus admissis, tempestate et naufragiis infestatur multis.

XVIII. Cogita ergo qualem oporteat eum esse cui tantæ tempestati resistere necesse sit, et tot impedimenta rerum communi utilitati conducentium probe temperare. Nam et gravem illum, sed minime fastuosum, et formidabilem, sed humanum; et imperiosum, sed comem omnibus; et personam non accipientem, sed officiosum; et humilem, sed minime servilem; et vehementem, sed mansuetum esse oportet; ut contra illa omnia pugnare facile possit: atque eum qui idoneus sit, omnibus licet obsistentibus, cum magna potestate promovere; huic vero dissimilem cum eadem auctoritate, omnibus etiam conspirantibus, non admittere: sed unum tantum ob oculos habere, Ecclesiæ nempe structuram; nihilque vel ad inimicitiam vel ad gratiam facere. Num tibi videmur rei hujusmodi ministerium merito recusasse? atqui nondum omnia recensui, suppetunt et alia dicenda. Verum ne defatigeris dum amici ac vere germani viri, sese apud te excusantis, orationem toleras. Hæc porro non ad apologiam modo nostram tibi erunt utilia; sed ad ipsam fortasse muneris, de quo agitur functionem, non parum afferent lucri. Eum namque, qui vitæ hujusmodi semitam ingressurus est, omnia prius perscrutatum, sic ministerio manum admovere oportet.

Quare? Quia etsi nulla alia subesset causa, omnium probe gnaro id lucri accedet, ut non rei insolentia turbetur, cum hæc contingent. Vis igitur ut prius ad viduarum patrocinium veniamus, an ad virginum curam, an ad judicialis partis difficultatem. Nam in horum singulis varia est sollicitudo, et sollicitudine major metus. Ac primum, ut ab eo, quod aliis facilius esse videtur ordiamur; viduarum cura, ipsam suscipientibus solam sumptuum sollicitudinem afferre videtur[1] : at non ita se res habet. Sed hic quoque multo opus est examine, ubi illas deligere oportet: quandoquidem cum temere, et ut casus tulit, in album relatæ sunt, id innumera peperit mala. Etenim familias pessumdederunt, conjugia diremerunt, et in furtis, cauponis aliisque similibus turpiter se agentes sæpe deprehensæ sunt. Porro tales viduas sumptibus Ecclesiæ ali, id et a Deo supplicium et apud homines infamiam summamque damnationem parit, beneficorumque animum segniorem efficit. Nam quis unquam velit pecunias, quas Christó dare jussus est, iis largiri, qui Christi nomini calumniam pariunt? Ideoque multo et accurato scrutinio est opus, ut neque illæ, neque aliæ, quibus res familiaris sufficere potest, tenuiorum mensam absumant. Hanc perquisitionem alia non parva cura excipit, ut ipsis alimenta confertim quasi ex fontibus affluant, nec unquam desint. Siquidem insatiabile malum est invita paupertas, querelas, ingratumque animum præ se ferens. Multa prudentia diligentiaque est opus ut eorum obstruantur ora, quæ quamlibet criminationis occasionem arripiunt. Sane multi ubi quempiam vident pecuniis non deditum, statim ipsum ad hanc functionem idoneum pronuntiant. Ego vero non existimo hanc illi animi magnitudinem satis esse, sed oportere tamen illam cæteris præire, nam illius expers, vas-

[1] 1 Tim. v, 16.

tator potius quam patronus, et pro pastore lupus, fuerit. Verum cum illa, aliam in eo requirere oportet. Ea autem est, bonorum omnium hominibus conciliatrix patientia, quæ quasi in tranquillum quemdam portum animam deducit. Nam viduarum genus, tum paupertatis, tum ætatis, tum sexus nomine, immoderata quadam loquendi libertate utitur, sic enim congruentius loquemur; importune clamant, abs re queruntur et lamentantur, ubi gratiæ erant habendæ; incusant ubi laudandum erat: præfectumque oportet omnia fortiter ferre, neque ob importunas rixas, vel absurdas querelas ira commoveri. Illarum enim infelicitas misericordiam potius, quam contumeliam meretur: ipsarum autem ærumnis insultare, et paupertatis dolori contumeliam addere, extremæ crudelitatis fuerit. Quamobrem vir quidam sapientissimus, avaritiam superbiamque humanæ naturæ considerans, gnarus paupertatem hujusmodi esse, ut possit vel generosissimum animum dejicere, eoque deducere, ut iisdem in rebus sæpius impudenter agat; ne quis petentibus illis irascatur, neu frequentibus eorum precibus exasperatus, infestus evadat ille, qui opem ferre debet; ut sese mitem et aditu facilem exhibeat hortatur his verbis: « Inclina pauperi sine tristitia » aurem tuam, et responde illi in mansuetudine, paci» fica[1]; » ac missum faciens eum, qui exasperat, quid enim jacenti dixeris? eum alloquitur, qui ejus infirmitatem ferre possit, monens, ut vultus blanditie ac verborum mansuetudine, etiam ante oblatum donum ipsum erigat. Quod si quis illarum quidem bona non usurpet, sed innumeris ipsas conviciis et contumeliis oneret, et adversus eas irritetur; non modo paupertatem largitione non sublevat; sed calamitatem ipsam conviciis auget. Etiamsi enim ob ventris necessitatem admodum impudentes esse cogantur,

[1] Eccli. iv, 8.

attamen de hujusmodi violentia dolent. Cum itaque famis ingruentis metu mendicare coguntur, et mendicando impudentes esse; ac rursum impudentia illa contumeliam pati, multiformis quædam, et mentem caligine offundens doloris vis earum animos occupat: oportet vero curatorem earum tanta esse æquanimitate, ut non modo indignatione sua dolorem non augeat; sed etiam cohortatione sua mœrorem mitiget. Nam quemadmodum qui contumelia afficitur, et si facultatibus abundet, pecuniarum commodum non sentit, ob inflictam contumeliæ plagam; ita qui blande et leniter compellatur, et cum consolatione donum accipit, gaudet et lætatur: duplexque munus ex largiendi modo consequitur. Hæc porro non a me ipso, sed ab illo qui paulo ante hortabatur, loquor. Nam « Fili, inquit, in bonis » ne des vituperium, et in omni dono dolorem verborum. » Nonne æstum ros sedabit? Ita melius est verbum dono. » Ecce enim verbum bonum est plus quam donum, et » utrumque est apud virum gratiosum [1]. » Illarum item præfectum, non mitem tantum et patientem, sed perinde œconomicum esse oportet. Id vero si abfuerit, rursum pauperum facultates in idem damnum recidunt. Nuper enim quis huic ministerio ascitus, multa auri vi collecta, ipse nec consumpsit, neque egentibus, paucis exceptis, distribuit, maximam vero partem terra obruit, donec superveniente tumultus tempore, hostium manibus illam tradidit. Magna itaque providentia est opus, ut Ecclesiæ facultates nec redundent, nec deficiant: sed quæ erogantur omnia statim sunt egenis distribuenda, atque in subditorum pio proposito Ecclesiæ thesauri colligendi sunt. In hospitibus autem excipiendis, et in curandis ægrotis, quanto putas opus esse pecuniarum sumptu, quanta præfectorum diligentia prudentiaque? Hanc enim expensam

[1] Eccli. XVIII, 16, 17.

illa non minorem, imo sæpe majorem esse necesse est. Præfectumque ipsum in largitione decet reverentiam et prudentiam adhibere; quo iis, qui re familiari abundant, suadeat, ut certatim et hilariter sua dona erogent, ne, dum infirmorum commodo prospicit, beneficorum animos exasperet. Hic porro majorem alacritatem et diligentiam exhibere convenit: sunt enim ægri morosi, et segnes: ac nisi summam undique diligentiam curamque adhibeas, vel tantilla quidem negligentia potest magna ægrotanti mala importare.

XIX. Quod ad virginum curam attinet, tanto major adest metus, quanto depositum pretiosius, et quanto rege dignior hic grex est, quam alii. Nuper enim innumeræ in sanctarum hujusmodi chorum ingressæ, vitiisque multis refertæ, debacchatæ sunt. Hic vero luctus major fuit: ac quemadmodum non perinde est puella ne libera, an ejus ancilla peccet; ita non id ipsum est si virgo an vidua. His enim et nugari, et mutuis conviciis litigare, et adulari et impudenter agere, et nusquam non apparere et in foro sæpe ambulare, in usu frequenti est. Virgo autem majus certamen adiit, et supremam philosophiam sectatur, profiteturque se angelicam vitam in terra ducere, ac cum hac carne quæ incorporearum sunt Potestatum sibi præstanda proponit. Nec licet ei frequenter et inutiliter foras progredi, nec verba futilia vanaque proferre: convicii et adulationis ne nomen quidem norit oportet. Quapropter firmissima custodia et majori præsidio opus habet: nam sanctitatis hostis ipsas magis observat insidiisque appetit ad devorandum paratus, si quam labentem cadentemque videat: hominum item multi ipsis insidiantur, cum iisque omnibus naturæ petulantia: in summa duplex bellum ab ea geritur, aliud extrinsecus incumbens, aliud intrinsecus obturbans. Ideo magnus instat curatori timor, majus pericu-

lum, dolor ingens, si quid contra animi sententiam, quod absit, accidat. Nam si patri filia « Occulta [1] » vigilandi causa est, et sollicitudo ejus somnum ab eo depellit, timente ne aut sterilis sit, vel nubilem transgrediatur ætatem, vel perosa sit conjugi, quid patietur is, qui horum quidem nihil, sed alia iis longe graviora metuit? Neque hic vir contemni potest, sed ipse Christus : neque sterilitas in ignominiam tantum, sed malum in perniciem animæ desinit. Nam « Omnis arbor, ait, quæ non facit fructum » bonum, excidetur et in ignem mittetur [2]. » Ei vero quæ in sponsi odium incurrit, non satis est accepto repudii libello abire; sed odii illius pœnas luit, supplicium æternum. Certe pater carnalis multa habet, quæ facilem ipsi filiæ custodiam reddant; nam et mater et nutrix et famularum turba, et domus firmitas parentem ad virginem servandam juvant. Neque enim in forum eam frequenter prodire sinit; neque si prodeat, cuipiam occurrentium apparere cogitur, cum vespertinæ tenebræ conspici nolenti non minorem obicem obtendant, quam parietes domus. Præter hæc vero, nulla subest causa, quæ illam unquam ad virorum conspectum adigat : neque enim rerum necessariarum cura, neque lædentium molestiæ, neque simile quidpiam illam in talis congressus necessitatem impellit : cum illi pater vice omnium sit, ipsa vero unam habeat curam, ut nihil vel agat vel loquatur, quod honestatem dedeceat. At hic multa sunt quæ custodiam patri difficilem, imo arte superiorem reddant. Neque enim potest eam intus secum habere : hoc quippe contubernium, nec honestum esset, nec periculo vacaret. Licet enim hinc illis nihil damni adesset; sed veram sanctitatem servare pergerent, non minorem reddituri essent rationem pro iis animabus, quibus offendiculo fuissent, quam si

[1] Eccli. XLII, 9. — [2] Matth. III, 10.

ambo peccassent. Cum autem id fieri nequeat, non facile ipsi est animæ motus ediscere, et eos qui inordinati sunt resecare, qui vero debito ordine et modo procedunt, excolere, et in melius deducere : neque exitus in publicum curiose indagare in promptu est; nam quod illa inops sit et patrocinio destituta, non potest ipse tam accuratus decori et honesti explorator esse. Etenim cum ipsa sibi omnia administrare cogatur, si temperanter vivere nolit, exeundi occasiones comminisci potest. Oportetque aliquem jubentem domi manere, qui tales occasiones præscindat, ac necessaria suppeditet, necnon fœminam rem illius curantem : arcenda item est a funeribus ac pervigiliis. Novit enim, novit callidissimus ille serpens per bona etiam opera virus spargere suum : opusque est virginem undequaque muniri, et raro per annum domo egredi, nempe cum indeclinabiles ac necessariæ urgent causæ. Si quis vero dicat non opus esse ut res hujusmodi episcopo committatur, noverit is singularum rerum gestarum occasiones et causas ad ipsum referendas esse ; ita ut multo utilius, si omnia ipse administret, iis criminibus liber futurus sit, quæ propter aliorum peccata subire debet; quam si dimissa hujusmodi administratione, pro aliorum gestis de ratione reddenda tremere cogatur. Ad hæc, qui per se id agit, admodum facile omnia percurrit; qui vero omnibus aliis ad suam sententiam pertractis id agere cogitur, non tantam habet laboris remissionem ex eo quod non sui solius arbitrio agat, quanta negotia et tumultus, per eos qui adversantur et pro suo pugnant judicio. Verum non omnes de virginibus sollicitudines recensendi facultas esset. Etenim cum in album referendæ sunt, non parum negotii facessunt ei, cui hæc administratio concredita est.

XVIII. Judiciorum officium innumeras parit molestias, multum negotii tot difficultates, quot ne forenses quidem

judices subeunt. Siquidem jus ipsum reperire labor est, repertum non violare difficile. Non modo autem negotium et difficultas adest, sed etiam periculum non parvum. Jam enim quidam ex infirmioribus in negotia delapsi, quia patrocinium non invenere, circa fidem naufragati sunt. Multi enim ex læsorum numero non minus, quam ipsos lædentes, eos qui sibi non ferunt opem, odio habent : ac neque negotiorum distractionis, neque temporum iniquitatis, neque sacerdotalis potentiæ mediocritatis, neque alius cujuspiam rationem habere volunt : sed sunt inexorabiles judices, hanc unam scientes apologiam, malorum se prementium exitum. Qui hunc præbere nequit, quamvis innumeras causas proferat, nunquam eorum condemnationem effugiet. Quia vero patrocinii mentionem feci, age aliam tibi querelæ causam declarabo. Nam nisi quotidie episcopus plus, quam ipsi forenses, domos circumeat, hinc offensiones innumeræ. Non enim ægri solum, sed etiam qui bene valent, invisi se volunt; non pietatis religionisve causa, sed honoris dignitatisque id multi exigunt. Quod si forte contingat ut aliquem ex ditioribus potentioribusque, urgente casu, in Ecclesiæ lucrum frequentius visitet, statim palpatoris atque adulatoris notam sibi inurit. Sed quid patrocinia et aditus memoro, quando ex compellationibus solum, tantam criminationum molem afferunt, ut ex animi mœrore sæpe illi graventur et decidant? Jamvero vel oculorum contuitus explorantur : nam ejus vel simpliciora gesta ad trutinam vocant bene multi, vocis modum, aspiciendi, videndique rationem. Illi cuipiam, aiunt, effuse arrisit, hilari ipsum vultu et magna voce salutavit : me vero longe parcius et perfunctorie. Quod si multis assidentibus, non undique oculos circumferat inter loquendum, id pro contumelia multi habent. Quis igitur nisi admodum fortis tam multis accusatoribus sufficere

poterit, ut vel ab illis nullatenus in crimen vocetur, vel accusatus sese expediat? Oportet enim accusatorem esse neminem; si id minus fieri possit, oblata saltem crimina abluere. Quod si ne hoc quidem facile est, sed quidam in temere et frustra culpando gaudent; fortiter ferenda est querimoniarum hujusmodi mœstitia. Etenim qui jure accusatur, facile accusantem tulerit : quandoquidem enim nullus accusator acerbior est ipsa conscientia; ab illo actore omnium molestissimo capti, externos accusatores, utpote mitiores facile patimur. Qui autem nullius sibi culpæ conscius est, falso accusatus, continuo in iram vertitur, et in mœrorem facile decidit, nisi prius ad multorum ferendas insanias exercitatus fuerit. Neque enim fieri potest, calumniis impetitum, et inique damnatum non turbari, et de tanta iniquitate nihil pati. Quid memorem tristitiam, tum subeundam, cum quempiam ex cœtu Ecclesiæ amovere opus est? Utinam vero malum totum in tristitia consisteret : certe hinc pernicies non modice. Metuendum quippe est, ne ultra modum pœnis affectus ille, id patiatur, quod a beato Paulo dictum est, « Ne abundantiori » tristitia absorbeatur [1]. « Maxima ergo diligentia hic opus est, ne quod prodesse illi debuerat, majoris ipsi damni sit occasio : nam quæcumque ille post hujusmodi curationem peccata admiserit, communem tam ipsi quam medico iram accendunt, si hic non recte vulnus inciderit. Quot autem supplicia expectanda sunt, cum quis non ex peccatis modo suis, sed ex aliorum quoque delictis in extremum periculum adducitur? Nam si de propriis sceleribus rationem reddituri exhorrescimus, ac si non valeamus ignem illum effugere, quid illi expectandum est, qui tam multorum nomine causam sit dicturus? Quod autem hoc verum sit, audi beatum Paulum dicentem; imo potius non illum,

[1] 2 Cor. II, 7.

sed in ipso loquentem Christum: « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri[1]. » Num exiguus videtur hic comminationis terror? Is quantus sit dici nequit. Verum hæc satis sunt, quæ vel pertinacioribus fidem faciant, nos non superbia vel vana gloria captos, sed nobis tantum metuentes, et rei molem considerantes, hujusmodi fugam fecisse.

LIBER IV.

De Sacerdotio.

I. *Non eos tantum, qui ad clerum pervenire student, verumetiam qui vim patiuntur, ob peccata graviter puniri.*—II. *Qui indignos ordinant, idem quod hi supplicium experturos esse licet ipsos non norint.*—III. *Sacerdoti necessariam esse expeditam dicendi facultatem.* —IV. *Ad quorumvis concertationes et Græcorum, et Judæorum, et hæreticorum eum paratum esse oportere.* — V. *Perquam peritum dialecticæ esse oportere.* — VI. *B. Paulum id optime præstitisse.*—VII. *Eumdem non signis tantum claruisse, sed etiam arte dicendi.* — VIII. *Eumdem id a nobis quoque velle exerceri.* — IX. *Quo nisi præditus sit episcopus, subditos non leve damnum necessario subire.*

I. His auditis, BASILIUS, paulum cunctatus[2]: Atsi tu quidem, inquit, hanc dignitatem affectasses, hunc jure timorem admittere posses. Nam qui ad rei cujuspiam

[1] Hebr. XIII, 17. — [2] Vide D. Guillon, tom. X, p. 375-410.

administrationem se idoneum esse professus est, quod eam arripere studuerit; illa sibi concredita, si labatur, non potest ad imperitiæ excusationem confugere; utpote qui antevertens hanc sibi ipse defensionem ademerit; quod accurrerit, eamque sibi administrationem rapuerit, neque dicere potest is, qui lubens et sponte huc accessit: Invitus hac in re peccavi, invitus illum quempiam perdidi. Respondebit illi, qui tum hac in re judex futurus est: Et cur tantæ tibi conscius imperitiæ, cum mens ad talem inculpate tractandam artem tibi non adesset, involasti, aususque es majora, quam vires ferrent, negotia suscipere? Quis te coëgit? quis reluctantem et fugientem vi pertraxit? At tu nihil unquam simile audies, neque possis unquam hujusmodi delicti te ipsum damnare, omnibusque planum est te ne tantillum quidem ad hunc suscipiendum honorem laborasse, sed id aliorum opera factum esse. Atque adeo quod illis nullam peccatorum veniam relinquit, hoc tibi magnam defensionis materiam suppeditabit. Chrysostomus. Ad hæc ego caput cum movissem, sensimque arrisissem, hominis simplicitatem miratus, hæc locutus sum. Equidem optarim rem ita se habere, ut dicis, vir omnium optime, non ut id suscipere possem, quod nunc refugi. Etiamsi enim mihi nullum supplicium propositum esset, si perfunctorie et imperite Christi gregem curassem: at illud mihi omni supplicio gravius foret, si post tantas mihi concreditas res, erga eum, qui concredidisset, ita ingratus viderer. Quare igitur optarim illam tuam opinionem non falsam esse? ut miseris et infelicibus, sic enim vocandi ii, qui hoc negotium probe tractare nesciunt, quamvis sexcenties ipsos vi adactos, et ignorantes peccare dicas; ut illis, inquam, effugere liceat ignem illum inextinguibilem, et tenebras exteriores, vermemque nunquam morientem, ne dissecentur et cum hypocritis pereant. Verum quid

tibi faciam? Non ita se res habet, non ita sane. Ac si vis, ut a regno primum quod apud Deum tanti non est, quanti sacerdotium, eorum quæ dixi, fidem faciam. Saül ille, filius Cis[1], non suopte motu et cura rex factus est: sed abiit, ut quæreret asinas, et super iis Prophetam interrogare cœpit: ille vero de regno ipsum allocutus est. Neque tamen ille statim regnum adiit, licet id a Propheta audisset, sed deprecabatur, renuebatque dicens: «Quis sum »ego, et quæ domus patris mei? Quid ergo? An cum honore sibi per Deum tradito male usus esset, potuit his verbis eximi ab ira ejus, qui se in regem constituerat? Atqui poterat ad Samuëlem increpantem dicere: Num ego regnum invasi? Num insilivi in hanc potentiam? Vitam privatam, otiosam et qui tam ducere volebam: tu vero me in hanc dignitatem pertraxisti. Si in illa humilitate permansissem, hæc offendicula facile declinassem: nam cum ex vulgarium et ignobilium essem numero, ad hoc opus missus nunquam fuissem: neque mihi bellum contra Amalecitas Deus commisisset: quo mihi non commisso, in peccatum hujusmodi nunquam incidissem. Verum hæc omnia ad defensionem infirma sunt; nec infirma modo, sed periculosa, quæ Dei magis iram accendant. Eum enim, qui meritis majorem dignitatem accepit, non oportet ad peccatorum excusationem honoris magnitudinem ostendere; sed ad majorem in virtute profectum uti magno illo Dei erga se studio. Ille vero quia meliorem nactus dignitatem, ideo peccare sibi licitum esse existimabat, nihil aliud, quam Dei clementiam peccatorum suorum causam facere conatus est. Quod sane impiis, et iis qui vitam ignave ducunt, mos est dicere. Nos autem non sic affectos esse, nec in similem decidere insaniam decet; sed ubique curare ut quæ facultatis nostræ sunt adhibeamus,

[1] 1 Reg. IX.

ac bene de Deo cogitemus et loquamur. Neque enim Heli, ut misso regno ad sacerdotium, de quo nunc agitur, transeamus, principatum studio acquisierat[1]. Quid igitur id illi profuit, cum peccasset? quid dico, acquisierat? Ne quidem si voluisset, lege ita cogente, poterat effugere : nam ex tribu Levi erat, et principatum ex generis retro successione accipere illum oportebat. Attamen et hic non minimas filiorum petulantiæ pœnas luit. Quid autem ille qui primus Judæorum sacerdos fuit, de quo tam multa cum Moyse Deus verba fecit? Quia non potuit solus tantæ multitudinis furori obsistere, annon parum abfuit, quin periret, nisi fratris patrocinium Dei iram avertisset[2]? Quia vero Moysis mentionem fecimus, e re fuerit etiam ex iis quæ ipsi contigerunt, rei veritatem probare. Hic quippe beatus Moyses, tantum abfuit, ut præfecturam Judæorum invaderet, ut oblatam recusaret[3], Deoque jubente renueret, atque ipsum irritaret. Neque tunc tantum, sed etiam postea cum principatum obtineret, lubens mortem subiisset, ut eum exueret, « Occide me, inquit, si ita mecum facturus es[4]. » Quid igitur? postquam peccavit ad aquam, potuere-ne assiduæ illæ recusationes ipsum defendere, et a Deo veniam impetrare[5]? Ecquanam alia de causa a terra illa promissionis privatus est? Certe non alia, ut omnes scimus, quam propter hoc peccatum, cujus causa admirandus ille vir, non eadem, quæ subditi, consequi potuit. Sed post multa tempora multasque miserias, post evagationem illam inenarrabilem, post bella et tropæa, extra terram illam obiit, pro qua tot susceperat labores, marisque incommoda passus, portus commoda non assecutus est. Vides non modo raptoribus, sed etiam iis, qui aliorum studio huc evehuntur, nullam relinqui peccatorum excusatio-

[1] 1 Reg. IV, 18. — [2] Exod. XXXII, 10. — [3] Id. IV, 13. — [4] Num. XI, 15. — [5] Id. XX, 12.

nem. Quando enim ii, qui Deo se ordinante recusaverant, tantas pœnas luerunt : nihilque potuit ab hoc periculo eximere Aaron[1], non Heli, non beatum illum virum, sanctum, Prophetam, mirabilem, mitissimum omnium qui erant super terram[2], quasi amicum cum Deo colloquentem ; vix nobis, qui ab illius virtute tantum absumus, satis ad defensionem esse poterit, quod nobis conscii simus, nos hujusmodi munus nullo studio consecutos esse. Cum maxime multæ ex hujusmodi ordinationibus, non divina gratia fiant, sed hominum studio. Judam Deus elegit, et in sanctum illum chorum cooptavit, atque ipsi apostolicam dignitatem ut reliquis tradidit; imo quidpiam plus dedit, quam aliis, pecuniarum nempe dispensationem[3]. Quid igitur? An quia utroque munere contra quam debuit usus est, cum eum, quem prædicandum susceperat, prodidit, et creditas pecunias male impendit, supplicium effugit? Certe hoc potissimum nomine, gravius inde sibi supplicium attraxit; idque jure merito. Non enim a Deo acceptis honoribus ad ejus offensionem utendum est, sed ad ei magis placendum. Ille vero, quia majore dignatus honore, dum rogat, debitum sibi supplicium effugere posse liceat, perinde agit, ac si quis ex incredulis Judæis Christum audiens dicentem, « Nisi venissem, et locutus fuissem eis, peccatum » non haberent, et nisi signa fecissem eis, quæ nullus alius » fecerat, peccatum non haberent[4] ; servatorem ac beneficum incusaret his verbis: Cur venisti, ac locutus es? Cur signa fecisti, ut majore nos supplicio afficeres? Sed furoris ac summæ insaniæ sunt hæc verba. Medicus enim non ut te damnaret venit, sed ut curaret; non ut te ægrotantem despiceret, sed ut a morbo penitus liberaret. Te autem ultro ejus manibus summovisti. Gravius igitur supplicium subeas. Quemadmodum enim si curationi te

[1] Num. xii, 3. — [2] Exod. xxxiii, 11. — [3] Joan. xii, 6. — [4] Id. xv, 22.

subdidisses, a pristinis malis liberareris; sic quia præsentem effugisti, non ultra poteris illa abstergere, cumque non possis, horum pœnas dabis. Et quia vanam, quantum penes te fuit, ejus sollicitudinem fecisti, ideo non parem, quam ante collatum a Deo honorem, sed longe graviorem cruciatum sustinebis. Etenim is, quem beneficia accepta meliorem non reddunt, jure acerbius plecti meretur. Quia igitur hujusmodi defensio infirma esse demonstratur, nec solum non tutatur eos qui ad illam confugiunt; sed magis etiam prodit; aliud nobis præsidium quærendum.

II. Quodnam illud, inquit Basilius, quandoquidem ego in me ipso esse non possum, tantum mihi terroris ac formidinis verba tua incusserunt. Chrysostomus. Ne, quæso et obsecro, te eo usque dejicias. Est enim, est sane præsidium nobis infirmis, ut nunquam eo incidamus; vobis autem fortibus, ut spem salutis post Dei gratiam non alibi ponatis, quam ut nihil indignum faciatis illo dono, et ipso largitore Deo. Maximo quippe supplicio digni erunt ii, qui postquam studio suo dignitatem hujusmodi sunt adepti, vel ex ignavia, vel ex improbitate, vel ex imperitia, non recte illa utuntur. Neque tamen ideo iis, qui nullo studio ipsam assecuti sunt, venia relinquitur: sed ne ipsis quidem ulla superest excusatio. Oportet enim, arbitror, quamvis sexcenti advocent et cogant, non illos respicere; sed primo animum explorare suum, et omnia accurate scrutatum, ita vim inferentibus cedere. Jam nullus se domum ædificaturum polliceri audeat, nisi sit architectus, neque ægrotantia corpora curare, nisi medicinam calleat. Sed etiamsi vim inferant, semper obsistet, nec pudebit eum ignorantiæ. Cui autem tam multarum animarum cura concredenda est, is nonne prius se ipsum explorabit; sed etiamsi omnium imperitissimus sit, ministerium suscipiet, quia alius quispiam id jubet, aliusque cogit, et ne in cu-

juspiam offensionem incurrat? Annon se ipse sponte cum illis in præcipitium conjicit? cum liceret sibi saluti suæ consulere, alios secum in perniciem trahit. Undenam salutem sperare possit? unde veniam consequi? Quinam tunc nobis patrocinabuntur? An ii, qui nobis vim nunc inferunt, et ad necessitatem adigunt? At hos ipsos quis illo tempore servabit? Nam et ipsi deprecatoribus indigebunt, ut ignem effugiant. Quod autem hæc dicam non ut tibi terrorem incutiam, sed ut veritas postulat, audi quid Paulus dicat Timotheo discipulo, germano filio atque dilecto: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris » peccatis alienis[1]. »

III. Vides-ne quanta eos qui nos ad eam dignitatem perducturi erant, non reprehensione modo, sed etiam pœna, quantum in nobis fuit eripuerimus? Sicut enim iis, qui electi fuere, non satis est ad defensionem dicere, Non sponte accessi, nec rem prospiciens effugi; ita nec eos, qui elegerunt, juvabit, si dicant se ordinatum non novisse. Sed ideo majus crimen efficitur, quia quem non noverant produxerunt, et quæ videtur esse defensio, crimen auget. Quomodo enim non absurdum fuerit eos, qui mancipium emere volunt, et medicis ostendere, et emptionis sponsores postulare, et vicinos interrogare, nec tamen postea confidere, sed diuturnum ad probationem tempus poscere; in tantum vero ministerium inscribere quempiam volentes, temere et ut fors ferat, sive ad gratiam, sive ad invidiam testimonium judiciumque ferre, nullo alio habito examine? Quis ergo pro nobis tunc deprecabitur, cum ipsi qui patrocinari debebunt patrocinio egeant? Proinde oportet eum, qui ordinaturus est, multa prius perquisitione uti; sed multo majore eum, qui ordinandus est. Etiamsi enim peccatorum supplicii consortes habitu-

[1] 1 Tim. v, 22.

rus sit eos, qui elegerunt; attamen non ipse quidem hac ratione supplicium evadit, imo gravius sustinet; nisi fortasse illi humana aliqua ratione ducti, contra quam consentaneum sibi videbatur, electionem fecerint. Nam si in ejusmodi delicto deprehensi fuerint, et quem indignum certo scirent, quadam de causa cooptarint, paria luent supplicia: fortasse vero majores pœnas dabit qui non idoneum constituit. Nam qui potestatem dat volenti Ecclesiam corrumpere, is facinorum ejus auctor fuerit. Quod si nulli eorum obnoxius ipse fuerit, sed vulgi opinione se deceptum dicat; ne sic quidem impune fuerit, sed paulo minores, quam qui ordinatus est, dabit pœnas. Quare? Quia verisimile videtur eos, qui elegere, falsa vulgi opinione deceptos, eo animum appulisse; sed qui electus fuit non perinde dicere potest, me ipsum ignorabam, ut alii ipsum ignorasse dicunt. Sicut igitur gravius plectendus est, quam ii, qui ipsum cooptarunt, ita accuratius sui ipsius examen, quam illi, facere debet: ac si ipsum illi ignorantes pertrahant, obviam ire debet, docereque causas eas, per quas ab errore desistant, seque vel probatione indignum ostendens, a tantarum rerum mole eximat. Cur enim cum de re militari, de mercatura, de agricultura, deque aliis sæcularibus rebus deliberatur; non agricola navigationem, nec miles agriculturam, nec gubernator militiam suscipiat, etiamsi mortem illis sexcenties commineris? Nempe quia periculum ex imperitia emergens singuli prospiciunt. Ita ne ergo ubi de modicis rebus periclitamur, tanta utemur providentia, neque cogentium violentiæ cedemus: ubi autem æternum supplicium paratur, iis quos non norunt, sacerdotium tradunt, an temere et inconsulto, vim ab aliis illatam obtendentes, in tantum nos periculum conjiciemus? At hæc non tolerabit qui tunc nos judicaturus est. Oportebat enim majorem circa

spiritualia cautionem, quam circa carnalia exhibere : jam vero ne parem quidem exhibere deprehendimur. Dic enim mihi, si quem suspicati fabrum esse, qui tamen faber non esset, ad opus vocaremus, sequereturque ipse, qui manus ad materiam ædificio paratam admovens, ligna, lapidesque labefactaret, sicque domum construeret, ut statim collaberetur, num ad illius defensionem satis esset, quod coactus nec suopte motu venisset? Nequaquam, idque jure ac merito : oportebat enim etiam aliis vocantibus resilire. Ita-ne qui ligna et lapides labefactavit, debitas pœnas nullo modo effugiat, qui autem animas perdiderit, ac negligenter ædificaverit, vim sibi illatam ad supplicium declinandum sibi satis esse putabit? Quomodo id non admodum ineptum fuerit? Nondum enim adjicio, nolentem a nemine compelli posse. Sed esto, ingentem vim passus sit, machinisque variis impetitus deciderit; an hoc illum supplicio eximet? Ne, obsecro, ne eo usque nos ipsos decipiamus; ne nos ignorare simulemus ea, quæ vel puerulis nota sunt. Neque enim, ubi rationes reddendæ erunt, ignorantiæ simulatio nobis prodesse poterit. Principatum hujusmodi non ipse ambivisti imbecillitatis tuæ conscius? Probe et optime illud. Oportebat ergo cum id esset animi, etiam aliis vocantibus resilire. An cum nemo vocaret, infirmus et non idoneus eras, statim vero atque reperti sunt qui hunc tibi honorem conferrent, statim fortis effectus es? Hæc risu digna et nugæ sunt, extremoque supplicio digna. Nam propterea monet Dominus, ne qui turrim vult ædificare prius jaciat fundamentum[1], quam vires suas exploraverit, ne prætereuntibus sexcentas ridendi ansas præbeat. At illius quidem jactura sola derisione terminatur; hic vero supplicium est « Ignis inextinguibilis[2], » vermis qui non moritur, stridor dentium, tenebræ exteriores, disse-

[1] Luc. XIV, 28. — [2] Matth. III, 12, et Isaï. LXVI, 24.

cari [3] in hypocritarum numero constitui. Horum tamen omnium nihil perpendere volunt accusatores nostri [1] : alioquin finem culpandi ejus facerent, qui non frustra perire velit. Non agitur nunc de dispensatione frumenti et hordei, boum et ovium, aliorumque similium, sed de ipso Jesu corpore. Nam Ecclesia Christi secundum beatum Paulum, corpus Christi est [2] : parque est eum, cui corpus illud creditum est, ejus habitum optimum, et ingentem pulchritudinem summe curare, et undique circumspicere, ne macula, vel ruga, vel labes similis, ejus speciem ac decorem dehonestet. Et quid aliud præstet, quam ut illud capite immortali ac beato dignum exhibeat. Nam qui athleticæ habitudini dant operam, opus habent medicis, pædotribis, diæta temperata, exercitatione frequenti, infinitaque observatione : etenim si quid vel minimum negligatur, id omnia evertit ac dejicit; ii quibus corporis Christi cura incumbit, cui corpori certamen est, non contra corpora, sed contra invisibiles Potestates : quomodo illud integrum et sanum servare poterunt, nisi humanam virtutem multum transcendant, et omnem animæ utilem curandi modum probe norint?

IV. An ignoras hoc corpus pluribus et morbis et insidiis obnoxium esse, quam carnem nostram; itemque citius corrumpi tardiusque sanari? Humana certe corpora curantibus, varia inventa sunt medicamina, diversorum instrumentorum apparatus, alimenta ægris congruentia, aëris quoque natura sæpe sufficit ad ægri valetudinem; est etiam cum somnus opportune cadens, omnem medico laborem auferat. Hic vero nihil simile excogitari potest; sed una post operum exemplum datur machina viaque ad curationem, nempe verbi doctrina. Hoc est instrumentum, hoc esca, hoc aëris temperies optima; hoc vice medica-

[1] Matth. xxv, 30. — [2] Coloss. I, 18, et Ephes. v, 27.

menti, hoc vice ignis ac vice ferri, sive urendum, sive secandum sit, illo uti necesse est : si illud nihil possit, reliqua omnia incassum abeunt. Hoc et jacentem animam excitamus, et tumentem compescimus, et redundantia præscindimus, et deficientia supplemus, et reliqua omnia facimus, quæ ad animæ conferunt incolumitatem. Nam ad vitæ optimam constitutionem, alterius vita ad simile studium et æmulationem revocare possit. Cum autem anima circa spuria dogmata ægrotat, tunc verbi usus maxime necessarius est, non ad domesticorum securitatem tantum, verumetiam ad externa bella. Nam si quis frameam spiritus habeat, clypeumque fidei talem, ut possit miracula edere, et portentis impudentium ora obstruere, nihil opus fuerit verbo; imo ne tunc quidem inutilis esset ejus natura, sed etiam admodum necessaria. Etenim beatus Paulus ipsum adhibuit, etiamsi signorum gratia ubique admirationi esset. Et alius quidam ex eodem choro, ut verbi virtutis curam habeamus monet his verbis : « Parati estote » ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ » in vobis est, spe[1]. » Et quidem nulla alia de causa tunc omnes Stephano viduarum œconomiam commiserunt [2], quam ut ipsi verbi ministerio vacarent. Verumtamen non perinde verbum requireremus, si virtutem signorum haberemus. Sin virtutis illius ne vestigium quidem relinquitur, multi vero undique instant inimici; sermone muniamur necesse est, ne inimicorum telis confodiamur, imo potius ut ipsos feriamus.

V. Quapropter ingens adhibere studium oportet, ut Christi verbum affatim in nobis habitet[3]. Neque enim ad unum pugnæ genus apparatus noster est, sed multiplex hoc bellum est, ex variisque constans inimicis. Neque ipsi iisdem utuntur armis, neque uno tantum modo nobiscum

[1] I Petr. III, 15. — [2] Act. VI, 2. — [3] Coloss. III, 16.

congredi meditantur : opusque est eum, qui cum omnibus pugnam commissurus est, omnium technas notas habere, ac eumdem esse, sagittarium et funditorem, tribunum, et manipuli ductorem, militem et ducem, peditem et equitem, navalis et muralis pugnæ peritum. Etenim in militaribus præliis, quod quisque opus peragendum suscipit, hoc irruentes propulsat. Hic vero non ita se res habet; nisi enim qui victoriam reportaturus est, omnes dimicandi artes noverit ; novit diabolus, vel per unam partem, si ea negligatur, prædonibus suis immissis, oves diripere. At non item cum pastorem senserit omni scientia præditum esse, omnesque ipsius insidias probe callere. Quamobrem oportet nos omnibus ex partibus munitos esse. Etenim urbs donec undique circummunita est, obsidentes se irridet, ac secure admodum agit; si quis vero murum diruerit ad januæ solam magnitudinem, tunc nihil illi prodest septum, licet reliquum omne munitum sit. Eodem modo et Dei civitas, dum eam undique pro muro ambit pastoris solertia atque prudentia ; adversariis suæ omnes machinæ in opprobrium risumque cedunt, eamque incolentes illæsi evadunt ; ubi autem quispiam eam ex parte demoliri possit, etiamsi non totam destruxerit, a parte totum, ut ita dicam, deinceps labefactatur. Quid enim cuipiam profuerit adversus gentiles fortiter pugnare, si illum populentur Judæi ? Quid si utrisque devictis, a Manichæis diripiatur ? vel si his etiam prostratis, qui fatum inducunt intus positas oves jugulent ? Ecquid opus est omnes diaboli hæreses recensere ? quas omnes nisi pastor sciat probe refellere, vel per unam possit lupus maximam ovium partem devorare. Sane cum de militibus agitur, ab iis qui stant et dimicant, sive victoria, sive clades expectanda est : hic vero longe secus : sæpe namque aliorum pugna, eos qui ne ab initio quidem congressi sunt, quique nullum suscepere

laborem, quiescentes sedentesque victores constituit: tum is qui non magnopere exercitatus est proprio confossus gladio, et amicis et inimicis se deridendum propinat. Verbi gratia, nam tibi dicta mea exemplo palam facere conabor; legem a Deo Moysi datam tum Valentini et Marcionis insaniæ sequaces, tum alii quotquot eodem morbo contacti sunt ex divinarum Scripturarum catalogo expungunt. Judæi vero tanto illam in honore habent, ut etiam vetante tempore omnia contentiose, vel præter Dei placitum observent. At Ecclesia Dei amborum immoderatam sententiam devitans, media incedit via, ut nec illius jugo se subjiciat, nec eam improbari patiatur. Imo illam vel cessantem laudat, quia olim in tempore suo utilis fuit. Oportet autem eum, qui adversus utroslibet debellaturus sit, hunc modum callere. Nam si Judæos docere volens, quod intempestive legi veteri hæreant, acriter illam incusare aggrediatur, hæreticis ipsam vituperare volentibus non parvam dederit ansam; sin hæreticorum ora obturare volens, illam immodice extulerit, et quasi in præsenti necessariam commendaverit; Judæorum ora aperiet. Rursus qui cum Sabellio insaniunt, et quos Arii rabies invasit, ambo ultra modum progressi, a sana fide lapsi sunt; ac nomen quidem Christianorum utrique obtinent: si quis vero eorum dogmata expenderit, alios haud melius, quam Judæos, affectos esse deprehendet, uno tantum excepto nominum discrimine; alios vero magnam affinitatem cum Pauli Samosateni hæresi habere: sed utrosque procul a veritate esse. Magnum igitur hic periculum, arcta et angusta via est, præcipitii utrinque intercepta: metusque est non modicus, ne quis alium ferire studens, ab alio confodiatur. Nam si quis unam dicat deitatem, hanc statim vocem Sabellius ad suam pertrahet insaniam; sin distinxerit, et alium dicat esse Patrem, alium Filium,

alium Spiritum sanctum, instat Arius in diversitatem substantiæ personarum distinctionem trahens. Oportet autem et impiam illius confusionem, et furiosam hujus divisionem aversari et fugere, divinitatem Patris, Filii et Spiritus sancti unam confitentes, tres autem hypostases adjicientes: hac quippe ratione utrorumque incursus arcere poterimus. Multos item alios congressus enarrare tibi possemus, in quibus nisi fortiter diligenterque pugnaveris, plurima ex certamine vulnera referes.

VI. Jam quis recensere possit domesticorum rixas? Non enim illæ minores sunt externis insultibus, imo majores pariunt docenti sudores. Alii namque præ curiositate temere omnia indagare volunt, ex quorum notitia nihil eveniat lucri, imo quæ edisci neutiquam possunt. Alii rursus Dei judiciorum rationes ab eo postulant, et abyssum illam multam dimetiri conantur: « Judicia namque tua, inquit, » abyssus multa[1]. » De fide autem et de vitæ institutione paucos curare deprehendas: sed multo plures hæc curiose scrutantes perquirentesque, quæ nec inveniri possint, ac quorum exquisitio Deum irritet. Nam ubi ea ediscere conamur, quæ ille nos scire non velit, nec sciemus unquam; quî enim nolente Deo? id unum reportabimus, ut quærendo periclitemur. Attamen, hæc cum ita se habeant, cum quis auctoritate interposita curiosorum hominum ora obstruxerit, arrogantiæ et imperitiæ notam sibi inurit. Quamobrem hic multa opus antistiti prudentia, ut possit eos a quæstionibus tam absurdis abducere, et supra memoratas criminationes declinare. Adversus hæc omnia nihil aliud quam verbi auxilium datum est, qua facultate si antistes careat, subditorum animi nihilo melius quam naviculæ procellis agitatæ affecti erunt; de iis loquor, qui infirmiores et curiosiores sunt. Quamobrem par est sa-

[1] Psal. xxxv. 6.

cerdotem nihil non agere, ut sibi facultatem hanc comparet.

VII. Tum BASILIUS : Cur ergo Paulus, inquit, hanc sibi facultatem comparare non curavit[1], neque de eloquentiæ inopia erubuit, imo palam fatetur se idiotam esse; idque ad Corinthios scribens, qui eloquentiæ laude florebant, de qua summe gloriabantur ? CHRYSOSTOMUS. Hoc est, inquam, hoc est, quod plerosque perdidit, et circa veram doctrinam segniores effecit. Cum enim apostolicæ mentis altitudinem exacte scrutari non possent, neque verborum sensum capere, omne tempus somnolentiæ et oscitantiæ dederunt, inscitiam illam amplexati, non qua Paulus se inscium esse dicit, sed a qua tanto ille abfuit intervallo, quanto nullus hominum, qui sub cœlo sunt. Cæterum hoc pertractandum aliud in tempus reservamus: interim illud dicam : Ponamus Paulum esse idiotam, etiam in illa, qua ipsi volunt, parte: Quid hoc ad nostræ ætatis homines? Ille quippe multo majorem verbo virtutem habuit, quæ longe plura præstare posset; nam ostendens se tantum ac tacens[4], dæmonibus formidabilis erat. Hodierni autem homines omnes simul coacti, infinitis tum precibus[2], tum lacrymis, nunquam tantum possint, quantum olim Pauli semicinctia potuere. Paulus quidem precibus mortuos suscitabat[3], et alia insuper miracula ejusmodi edebat, ut ab externis Deus esse putaretur, ac prius, quam ex hac vita transferretur, dignus habitus est, qui raperetur usque ad tertium cœlum, verborumque particeps fieret, quæ humanam audire naturam non licet. At qui nunc vivunt; (nihil ego eloqui possum, quod molestum vel grave esse videatur: hæc quippe non insultans eis dico, sed admiratione captus;) quomodo non perhorrescunt, dum se

[1] 2 Cor. XI, 6. — [2] Act. XIX, 11. — [3] Id. XIV, 11. — 2 Cor. XII, 2.

tali viro comparant? Nam si miraculis emissis, ad vitam beati illius viri accedamus, ejusque mores angelicos disquiramus, in hac re magis, quam in signis, Christi athletam superantem videbis[1]. Quid enim memores, studium, probitatem, frequentia pericula, continuas sollicitudines, indesinentem pro Ecclesiis mœrorem[2], erga infirmos commiserationem, multas ærumnas, novas persecutiones, quotidianas mortes? Quis orbis locus, quæ continens, quod mare Justi hujus certamina ignoravit? Illum inculta quoque terra noverat, dum illum sæpe periclitantem excipiebat. Omne quippe genus insidiarum tulit, et omnem victoriæ modum expertus est, ac neque certaminum neque coronarum finem invenit. Verum nescio quo pacto eo animum appuli, ut virum contumelia afficerem. Gesta quippe ejus omnem sermonem superant; meum vero tantum, quantum nos superant dicendi periti. Attamen ne sic quidem; neque enim ab exitu, sed a voluntate Beatus ille nos metitur; non cessabo donec hoc addiderim, quod tanto præstantius est supra dictis, quanto ille præstantior omnibus hominibus. Quid illud est? Post tam multa egregia facinora, post innumeras coronas, in gehennam abire, et æterno tradi supplicio optavit[3], ut Judæi, qui ipsum sæpe lapidaverant, imo, quantum in ipsis erat, occiderant, salvi essent et ad Christum accederent. Quis ita Christum amavit? Si tamen id amor dicendum est, et non quippiam amore præstantius. Etiamne igitur nos ipsos cum illo conferemus, post tantam, quam cœlitus accepit, gratiam, post tantam virtutem, quam ex se ipso exhibuit? Ecquid illo audacius? Quod autem non adeo idiota fuerit, ut ipsi arbitrantur, id jam commonstrare aggrediar. Hi enim non modo idiotam vocant eum, qui in externam litterarum præstigiis non exercitatus fuerit; sed etiam eum,

[1] 2 Cor. xi, 26. — [2] 1 Cor. ix, 22. — [3] Rom. ix, 3.

qui pro veris dogmatibus pugnare nesciat: ac recte quidem. At Paulus non utrobique se idiotam profitetur, sed in horum altero tantum. Et ut id confirmaret, distinctionem accurate posuit, cum diceret, sermone se idiotam esse[1], sed non cognitione. Sane si Isocratis leporem exigerem, si Demosthenis acumen, si Thucydidis gravitatem, si Platonis sublimitatem, hoc Pauli testimonium in medium afferendum esset. Nunc autem illa omnia missa facio, necnon curiosum illum exterorum ornatum, nihilque curo dictionem enuntiationemque. Sed esto illum dictione inopem esse, et compositionem nominum simplicem ac remissam; dum ne cognitione, et dogmatum accuratione idiota sit; ne ideo, ut ignaviam tegat suam Beato illi quod maximum in bonis est laudemque præcipuam auferat.

VIII. Undenam, obsecro, Judæos Damascum incolentes confudit[2], cum nondum miracula edere cœpisset? Unde Hellenistas item prostravit? Quare Tarsum missus est? Nonne quia vi verbi superabat, et in tantum ipsos premebat, ut se victos esse non ferentes, ad illius necem inflammarentur? Nondum enim miracula edere cœperat: neque possit quispiam dicere, multos ipsum ob miraculorum gloriam admirandum habuisse, eosque qui cum eo pugnabant, viri existimatione fuisse prostratos[3]. Nam ad id usque tempus sermonis vi superabat. Adversus eos autem qui Antiochiæ judaïzare aggrediebantur[4], quomodo dimicabat, disputabatque? Areopagita vero ille, superstitiosissimæ urbis illius civis, nonne ex sola ejus concione cum uxore secutus eum est? Eutychus autem quomodo de fenestra delapsus est[5]? nonne quia usque ad multam noctem eius audiendæ doctrinæ vacabat? Quid vero Thes-

[1] 2 Cor. XI, 6. — [2] Act.. IX, 22, et IX, 29. — [3] Galat. II, 11. — [4] Act. XVII, 34. — [5] Id. XX, 9-15.

salonicæ et Corinthi? Quid Ephesi, et in ipsa Roma? nonne dies noctesque insumebat in exponendis Scripturis? Jam quid dixeris de illius disputationibus cum Epicureis et Stoïcis[1]? Nam si omnia recensere velimus, longius excurret oratio. Cum itaque et ante signa, et in mediis signis, ipsum multa dicendi vi usum esse palam sit, quomodo adhuc audeant idiotam dicere eum, qui disputationibus et concionibus magnam sibi apud omnes admirationem conciliavit? Cur Lycaones ipsum Mercurium esse suspicati sunt[2]? Nam quod dii esse putarentur, id ex signis efficiebatur, quod vero Paulum Mercurium esse putarent, id non signorum, sed eloquentiæ causa evenit. Quare beatus ille vir prærogativam inter cæteros Apostolos habuit? Unde per totum orbem multus in omnium ore versatur? Quare non apud nos modo, sed et apud Judæos et Græcos maxime omnium admirationi habetur? Nonne ex Epistolarum virtute, qua non iis solum, qui tunc erant, fidelibus, sed etiam iis, qui ab illo tempore in hunc usque diem fuere, et iis qui post futuri sunt usque ad novissimum Christi adventum, profuit profuturusque est, nec juvandi finem faciet, donec humanum genus permanserit? Quemadmodum enim murus ex adamante constructus, sic scripta ejus universas orbis Ecclesias circummuniunt. Ipseque instar fortissimi athletæ stat etiamnum medius, captivam ducens omnem cogitationem in obedientiam Christi, et destruens omnem celsitudinem elevantem se contra cognitionem Dei[3]. Hæc porro omnia operatur per admirandas illas Epistolas divina plenas sapientia, quas reliquit nobis. Neque solum ad dogmata spuria confutanda, germanaque tutanda, idonea sunt ejus scripta; sed etiam ad bonam vitam instituendam non minimæ utilitatis sunt. Horum enim subsidio hodieque Ecclesiarum

[1] Act. xvii, 18. — [2] Id. xiv, 12. — [3] 2 Cor. x, 5.

præfecti utentes virginem castam[1], quam ille Christo adaptavit; concinnant efformantque, et ad spiritualem pulchritudinem deducunt. His item irruentes in illam morbos depellunt, partamque sanitatem conservant. Talia nobis idiota ille remedia reliquit, tanta virtute prædita, quorum experientiam habent, qui illis frequenter utuntur. Quod autem ille hac in parte magnam sollicitudinem posuerit, hinc palam est.

IX. Audi vero quid in Epistola sua discipulo dicat : « Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ[2] ; » cujus rei fructum adjicit, dicens : « Hoc enim faciens, et te ipsum » salvum facies, et eos qui te audiunt. » Ac rursum, « Ser» vum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse » ad omnes, docibilem, patientem. » Ac progressus ait : « Tu vero permane in iis, quæ didicisti et credita sunt » tibi, sciens a quo didiceris, et quia ab infantia sacras » Litteras nosti, quæ te possint instruere ad salutem. » Ac rursus, « Omnis Scriptura divinitus inspirata, inquit, uti» lis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, » ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei[3]. » Audi item quid Tito dicat, de episcoporum constitutione disserens, « Oportet enim, inquit, episcopum amplecti » eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit eos, qui contradicunt, arguere[4]. » Qui ergo idiota, ut hi dicunt, contradicentes arguere et refrenare poterit ? Quorsum attendere lectioni et Scripturis, si ea nobis ignorantia amplectenda est ? Hæc obtentus sunt et prætextus, ac segnitiei ignaviæque excusationes. Verum, inquies, hæc episcopis præcipiuntur : nam de episcopis nobis jam est sermo : quod autem et subditis idipsum conveniat, audi quid in alia Epistola aliis dicat : « Verbum

[1] 2 Cor. XI, 2. — [2] 1 Tim IV, 13. — [3] 2 Tim. II, 24; III, 14 et 16.— [4] Tit. I, 17.

» Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia ; » ac rursum : « Sermo vester semper in gratia sale sit con» ditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respon» dere [1]. » Jam quod velit ad respondendum esse paratos [2], in omnibus dicitur. Ad Thessalonicenses vero : « Ædificate, » inquit, alterutrum, sicut et facitis [3]. » Cum autem de sacerdotibus verba facit : « Qui bene præsunt presbyteri, » inquit, duplici honore digni habeantur, maxime qui la» borant in verbo et doctrina [4]. » Etenim hic est perfectissimus doctrinæ terminus, cum et operibus et dictis suis discipulos in beatam a Christo institutam vitam deducunt. Neque enim facta sufficiunt ad docendum. Non meus est sermo, sed ipsius Servatoris. « Qui enim, ait, fecerit et » docuerit, hic magnus vocabitur [5]. » Nam si facere idem esset quod docere, superflue secundum illud adderetur; satis enim fuisset dixisse tantum, « Qui fecerit. » Nunc vero quod inter utrumque distinguat, ostendit alias esse operum partes, alias sermonis, atque perfectam ædificationem unum altero indigere. Annon audis quid Ephesiorum presbyteris dicat vas illud electum Christi? « Propter » quod, inquit, vigilate memoria retinentes, quoniam per » triennium non cessavi cum lacrymis monens unumquem» que vestrum [6]. » Nam quid opus lacrymis, vel verbis commonitoriis, vita in illo apostolica ita fulgente? Sed ad præceptorum observationem id nobis admodum conferre possit, neque enim ipsum solum omnia præstare posse dixerim.

X. Cum autem de dogmatibus certamen fuerit, omnesque ab iisdem scripturis dimicaverint, quam vim hic vitæ institutum exhibere possit? Quid utilitatis sudores multi afferant, cum post tantos illos labores, ex magna

[1] Coloss. III, 16, et IV, 6. — [2] I Petr. III, 15. — [3] I Thess. V, 11. — [4] I Tim. V, 17. — [5] Matth. V, 19. — [6] Act. XX, 31.

sua imperitia quis in hæresim lapsus, ab Ecclesiæ corpore abscissus fuerit? quod quidem scio multis accidisse. Quod lucrum ipsi ex tolerantia? Nullum : sicut nec ex sana fide, si vita corrupta fuerit. His sane de causis, harum concertationum maxime omnium peritum esse oportet eum, qui aliorum docendorum munus sortitus est. Nam etiamsi tutus ipse perstet, nihil ab adversariis læsus; at subditorum simpliciorum multitudo, cum viderit ducem superatum nihil posse adversariis opponere, non infirmitatem ejus, sed dogmatis imbecillitatem prostratam esse putabunt. Atque ob unius imperitiam multus populus in extremam perniciem dejicitur. Etiamsi enim se non adversariorum in partes recipiant, attamen, de quibus confidere poterant, de iisdem dubitare coguntur : et iis, quæ cum inconcussa fide adierant, cum eadem jam firmitate adhærere non possunt. Sed tanta tempestas eorum inest animis, idque ex doctoris sui clade, ut in naufragium tandem pessimum desinant. Quanta vero pernicies, quantusque ignis, in miserum caput illius pro singulis pereuntibus coacervetur, non opus est ut a me discas, cum omnia accurate scias. Hoccine igitur est arrogantiæ, hoccine vanæ gloriæ, quod noluerim tot hominum perniciei causam esse, et mihi majus attrahere supplicium, quam id quod repositum est? Ecquis hæc dixerit? Nemo, nisi frustra criminari, et in alienis calamitatibus philosophari velit.

LIBER V.

De Sacerdotio.

I. *Multum laboris ac studii adhibendum, in homiliis popularibus concinnandis.*—II. *Huic muneri deputatos,*

laudes spernere, ac dicendi peritos esse debere.—III. *Nisi utroque sacerdos sit præditus, inutilem populo fore.* — IV. *Invidiam contemnat oportere.*—V. *Erudito plus studii et diligentiæ opus esse, quam inerudito.* — VI. *Judicium multitudinis imperitæ neque omnino contemnendum, neque omni ex parte curandum esse.* — VII. *Sermones omnes eo, ut Deo tantum placeatur, dirigendos esse.*—VIII. *Qui non sit laudis contemptor, ei multa gravia esse sustinenda.*

I. Quanta sit doctori[1] experientia opus ad certamina pro veritate suscipienda, sat a nobis demonstratum esse puto. Aliud præterea dicendum restat, quod est infinitorum causa periculorum; imovero non illud esse causam dixerim, sed eos qui illo probe uti nesciunt : quandoquidem res ipsa et salutis et multorum bonorum conciliatrix est, dum a viris probis et diligentibus administretur. Quid illud est? Labor multus in disputationibus publice ad populum habendis insumptus. Primum enim magna subditorum pars nolunt eos, qui loquuntur, in præceptorum habere loco ; sed discipulorum ordinem supergressi, eorum conditionem usurpant, qui in externorum theatris certamina spectaturi sedent. Ac quemadmodum ibi multitudo in contraria studia scinditur ; aliis huic, aliis illi faventibus : ita et hic divisi, alii ad hujus, alii ad illius partes transeunt, vel ad gratiam vel ad odium aures dicentibus accommodantes. Neque id solum molestum est, sed et aliud quiddam non levius. Nam si quem contingat partem aliquam eorum, quæ ab aliis elaborata sunt, concioni suæ intexere, pluribus, quam qui pecunias suffurantur, opprobriis oneratur. Sæpe vero nihil ab aliis mutuatus, sed in ejus rei tantum suspicionem veniens, paria patitur ac si

[1] Vide D. Guillon, tom. x, p. 433-449.

deprehensus fuisset. Ecquid dico eorum, quæ ab aliis elaborata fuerint? Certe ne illi quidem licet inventis suis assidue uti: non enim ad utilitatem, sed ad voluptatem plurimi audire solent : quemadmodum qui de tragœdis vel de citharœdis judicaturi sedent.

II. Atque adeo dicendi vis illa, quam nuper explodebamus; ita desiderabilem nunc se præbet, ut ne in sophistis quidem cum mutuo altercari coguntur, tanta requiratur. Generoso itaque hic opus est animo, qui nostram exiguitatem longe superet; ut inordinatam illam infructuosamque vulgi voluptatem compescat, et auditum eorum ad utiliora transferat; ita ut populus ipsum sequatur, ipsique morem gerat; sed non ille secundum vulgi cupidinem feratur. Id vero nullo modo consequi possis, nisi hoc utrumque affuerit, laudum contemptus, et vis dicendi. Nam si alterum absit, aliud ab altero disjunctum inutile efficitur. Etenim si laudes aspernans non proferat doctrinam gratia et sale conditam[1], despicabilis apud multos evadit; nihil lucri ex illa animi magnitudine referens; sin hac parte strenue se gerens a populari aura vincatur, tum ipsi, tum populo idipsum accidit detrimenti, cum ex laudum cupidine eo ducatur, cum ad gratium magis, quam ad utilitatem auditorum concionari studeat. Ac quemadmodum, qui nec laudibus movetur, nec dicendi vi præditus est, is neque vulgi voluptatibus cedere, neque tantillam utilitatem ob imperitiam loquendi afferre potest; ita qui laudum amore capitur, nactus eam facultatem, qua multos ad meliorem frugem reducere possit; mavult tamen delectabilia proferre, dum populares in plaudendo tumultus lucretur.

III. Is itaque qui optimus populi ductor futurus sit, utrumque fortiter teneat oportet, ut ne alterum altero

[1] Coloss. IV, 6.

evertatur. Cum enim in medio surgens ea dixerit, quæ ignavos perstringere possint; si deinde labatur et decidat, ac præ dicendi inopia erubescere cogatur, jam dictorum lucrum statim effluit. Nam qui corripiuntur, dum de dictis dolent, nec se alio modo ulcisci possunt, ignorantiam ipsi exprobrant, hac putantes se ratione opprobria tegere sua. Quamobrem oportet eum, ceu aurigam optimum, inter has virtutes accurate procedere, ut utramque rite tractare possit. Etenim cum ille se apud omnes inculpatum præstiterit, tunc quanta potestate voluerit, subditos suos omnes pro lubito vel castigare, vel remissius tractare poterit. Hoc nisi prius agatur, haud factu id facile fuerit. Animi porro magnitudinem non in laudum contemptu tantum exhibere par est; sed ulterius progrediendum, ne imperfectum lucrum accedat.

IV. Quodnam igitur aliud contemnendum est? Livor et invidia. Intempestivas autem accusationes, (necesse quippe est antistitem absurdas etiam reprehensiones sustinere;) neque admodum timere, formidareque, neque prorsus negligere convenit. Sed etiam si illæ falsæ sint, etiamsi a plebeiis offerantur, statim eas extinguere conandum est. Nihil enim ita famam seu bonam, seu malam auget, ut incompositum vulgus: cum enim sine examine et audire et garrire soleat, temere quidquid occurrit loquitur, nulla prorsus veri ratione habita. Quamobrem non oportet vulgus contemnere, sed pravas suspiciones statim ab initio excindere, accusatores de contrario persuadendo, etiamsi illi a ratione alienissimi sint: demum nihil retro relinquere convenit, quod pravam opinionem delere possit. Sin vero postquam omnia præstiterimus, nolint accusatores morem gerere, tunc contemptu opus erit. Quandoquidem si quis casibus hujusmodi animo dejiciatur, is nunquam poterit quidpiam generosi vel admirandi præs-

tare. Nam mœror animi assiduæque sollicitudines, animi vim prosternere possunt, et in extremam imbecillitatem deducere. Sic igitur oportet sacerdotem erga subditos affectum esse, ut pater est erga tenerrimos filios: ac quemadmodum illis nec insolescentibus, nec percutientibus, nec flentibus commovemur; sed neque cum nos effusis cachinnis irriserint, admodum curamus: ita nec horum vel laudibus intumescere, vel vituperiis dejici oportet; cum hæc illi intempestive faciunt. Grave illud est, o vir beate, imo tale fortasse puto, quod præstari non possit. Siquidem laudatum hominem non gaudere, nescio an cuipiam vel magna virtute prædito acciderit. Gaudentem vero necesse videtur id desiderare unde gaudio fruitur, desîderantem porro gaudio frui, prorsus necesse est, si id non consequatur, dolere, torqueri, cruciari, ac mœrore affici. Quemadmodum enim ii, qui in divitiis lætantur, si quando in paupertatem decidant, ægre ferunt: et qui delicatis cibis assueverunt, nunquam patiantur tenui uti victus ratione: sic et laudis amatores: non modo cum temere vituperantur; sed etiam cum non assidue laudantur, ceu fame quadam contabescunt; maxime si in ipsis laudibus educati fuerint, aut si alios laudari audierint. Qui vero cum tali cupidine in doctrinæ certamen descenderit, quam multis illum negotiis, quam multis doloribus obnoxium fore putas? Neque mare unquam potest fluctibus carere, neque illius animus sollicitudine et mœstia.

V. Nam si is fuerit magna dicendi vi præditus; hoc autem in paucis invenitur; ne sic quidem ab assiduo animi mœrore vacuus erit. Etenim cum eloquentiam non natura, sed disciplina pariat, licet ad summum ejus apicem quis pervenerit; ab illa certe destituetur, nisi assidue studio et exercitatione illam excoluerit: ita ut magis peritioribus, quam imperitioribus sit laborandum. Neque enim par

jactura utrosque, si negligentes fuerint, manet; sed tanto major hæc, quantum est inter peritiam et imperitiam intervallum. Atque illos quidem nemo culpaverit, si nihil eximium attulerint; hic vero nisi quidpiam majus existimatione, qua valet apud omnes, semper protulerit, in omnium reprehensionem incurrit. Ad hæc, illi pro modicis concionibus, magnam consequuntur laudem; hi vero, nisi mirabilia et stupenda proferant, non modo laudibus privantur, sed etiam a multis redarguuntur. Auditores quippe non tam de concione, quam de concionantis existimatione sedent judices. Quapropter ubi quispiam universos vi dicendi superat, tum illi plus, quam cæteris, studio laboreque opus est. Neque enim licet illi id perpeti, quod toti humanæ naturæ commune est, ut scilicet non semper in omnibus probe rem gerat: sed si illa, quæ concionando dicit, cum famæ magnitudine non consentiant, scommata dicteriaque a multitudine refert. Nemo secum reputat, aut incidentem mœrorem, aut angustiam animi, vel sollicitudinem, vel persæpe iram, mentis aciem tenebris offudisse, neque sivisse sensa ejus pura sinceraque prodire: atque homo cum sit, non posse semper eum ipsum esse, neque in omnibus prospere agere, sed quod fieri solet, accidere ut nonnunquam labatur, ac minora, quam pro solituta virtute, exhibeat. Nihil horum, ut dixi, cogitare volunt: sed ac si de Angelo judicium ferrent, ita ipsum redarguunt. Alioquin vero solet homo præclara proximi sui gesta, quantumvis multa et magna despicere: si autem vitii quidpiam appareat, quantumvis leve sit, quamvis jamdiu acciderit; statim dignoscitur, confestim arripitur, et nunquam e memoria excidit: atque illud perquam tenue exiguumque, multorum magnorumque virorum sæpe famam imminuit.

VI. Vides, o vir generose, eum qui vi dicendi præditus

sit, majore sollicitudine opus habere: ac præter studium tanta tolerantia indigere, quanta non omnes, quorum prius memini, opus habuere. Nam multi sæpe illum temere adoriuntur, et cum nihil criminis offerri possit, non aliam odii causam habent, quam quia apud omnes bene audit. Horum invidiam fortiter ferre par est: nam execrandum hujusmodi odium, quod temere conceperunt, cum tegere non valeant, clam conviciantur, incusant, calumniantur, palamque malitiam exercent. Animus autem qui ad illa singula dolere atque irritari cœperit, non ultra progredi potest, sed dolore contabescit. Etenim non per se tantum se ipsi ulciscuntur, sed etiam aliorum utuntur opera: ac sæpe unum quempiam dicendi imperitum cooptantes, laudibus celebrant, ac supra meritum admirantur: alii furore ducti, alii imperitia simul et livore impulsi; non ut mirabilem exhibeant eum, qui talis non est, sed ut hujus gloriam de medio tollant. Neque adversus istos tantum athletæ illi certamen est; sed plerumque adversus totius populi imperitiam. Quia enim fieri nequit, ut totus cœtus ex litteratis viris coaluerit, sed magna Ecclesiæ pars ex idiotis constat: reliqui vero illis sagaciores quidem sunt, sed ab iis, qui de dicendi facultate judicium ferre valent, tantum numero distant quantum iidem a reliquis omnibus; unus scilicet vel alter sedet hac præditus facultate, necesseque est ut qui eloquentius dixerit, minorem sibi plausum conciliet, et aliquando sine laude discedat. Sane contra hujusmodi inæquabilitatem animum generose præparare decet, iisque parcere qui per ignorantiam illud agunt, eos autem, qui per invidiam, ut miseros infelicesque deplorare, a neutroque horum quidpiam putare a sua vi dicendi esse detractum. Neque enim si optimus pictor, qui omnes in hac arte præcellat, per quam diligenter a se depictam imaginem, ab imperitis derideri videat, ideo de-

bet animo concidere, nec imperitorum judicio picturam parvi ducere; quemadmodum neque picturam quæ nihili sit, ex imperitorum admiratione magni facere. Nam optimus artifex, ipse suorum opificiorum judex esto, et pulchra fœdave illa existimet, cum mens eadem, quæ illa edidit, hunc calculum feret: aliorum autem opinionem erroneam et artis imperitam, ne quidem in mente reponat.

VII. Ne itaque is qui doctrinæ laborem suscepit, aliorum laudes attendat, neque his deficientibus animum despondeat. Verum sermonem suum ad Dei placitum concinnans; (hæc enim ejus norma, hic terminus artificii debet esse, non plausus vel laudes;) siquidem ab hominibus etiam laudetur, laudes ne rejiciat; sin laudes ab auditoribus non referat, ne quærat illas, nec ideo doleat. Laborum quippe solatium illud satis erit, omniumque maximum, si conscius sibi fuerit, se ad Dei placitum doctrinam concinnasse suam. Nam si contingat eum laudis cupidine abripi, nihil juvabunt ingentes illi labores, nihil dicendi facultas. Animus enim, qui stultas multorum reprehensiones ferre nequit, dissolvitur, ac dicendi studium abjicit.

VIII. Quamobrem hac primum disciplina imbui par est, nempe contemnendas esse laudes. Neque enim satis est dicendi vi præditum esse ad eam facultatem conservandam, nisi hoc etiam adsit. Quod si quis eum accurate examinare velit qui facultate ista caret, comperiet non minus illum, quam hunc laudum contemptu egere; nam si a popularis auræ cupidine vinci se patiatur, multis in rebus necessario delinquet. Cum enim eo pervenire nequeat, ut dicendi laude florentibus æqualis sit; ipsis tum insidiari, tum invidere, tum crimen offerre, tum alias turpiter injurias inferre non dubitabit; sed nihil non audebit, etiamsi animam perdere opus sit, ut ejus gloriam in suæ

tenuitatis conditionem deducat. Ad hæc, a sudoribus laboribusque abstinebit, ceu quadam torpedine ejus animo circumfusa. Nam multum laborantem modicam referre laudem, id sane in altum somnum conjiciat et vertat eum, qui laudes contemnere nequit. Quandoquidem et agricola, cum in sterili agro laborat, et petrosa arare cogitur, cito absistit ab opere, nisi magna laborandi alacritas et famis timor urgeat. Etenim si ii quibus magna inest dicendi facultas, tanta exercitatione opus habent ut illam conservent; qui nihil omnino collegit, sed ipso certaminis tempore meditari cogitur, quantam difficultatem, quantum tumultum, quantam perturbationem patietur, ut multo labore tantillum quidpiam congregare possit? Si quis vero inferioris dignitatis et ordinis, hac in parte plus, quam ille, clarescere possit, divino quodam hic opus est animo, ut ne livore capiatur, neu in mœrorem decidat. Nam ab inferioribus superari eum, qui majoris sit dignitatis, illudque fortiter ferre, non exigui, nec nostri, sed adamantini fuerit animi. Ac si quidem is, qui præcellit, probus admodumque modestus fuerit; malum utcumque tolerari potest; sin audax, arrogans et vanæ gloriæ cupidus, mors illi quotidie optanda est, ita nempe ipsi vitam amaram reddet; dum palam antecellit, clam irridet, ac quotidie quidpiam ex ejus autoritate divellit, omniaque ipse esse cupit. Maximumque in his omnibus præsidium habet, libertatem in dicendo, et multitudinis in se studium, subditorumque omnium erga se amorem. An ignoras quantum animis Christianorum concionum desiderium; atque eos qui illam exercent artem, non apud exteros modo, sed etiam apud domesticos fidei in honore haberi? Quis igitur tantum dedecus ferat, cum nempe ipso loquente taceant omnes, et molestiam sibi inferri putent, orationisque finem quasi a laboribus requiem expectent; altero

autem prolixius orante, alacriter auscultent, ac finem dicendi faciente, ægre ferant, tacere volente indignentur? Hæc licet nunc parva tibi videantur ac despicabilia, utpote inexperto : tamen satis sunt ut et animi studium extinguant, mentisque vim enervent, nisi quis humanis omnibus se morbis eximens, perinde atque incorporeæ potestates affectus esse studeat, quæ nec invidia, neque gloriæ amore, neque alio quopiam simili morbo rapiuntur. Si quis igitur hominum talis est, ut possit hanc captu difficilem, inexpugnabilem et indomitam feram, popularem scilicet auram, conculcare, ac multiplicia illius capita præcidere, imo ne nasci quidem sinere, is facile poterit permultos illos insultus depellere, ac tranquillo quodam portu frui. At si ab illa liber non fuerit, sane multiplex bellum, frequentem tumultum, animi mœstitiam, cæterarumque ægritudinum turbam, contra animam ipse suam præparabit. Quorsum attinet reliquas enumerare difficultates, quas nec docere, neque ediscere quisquam possit, nisi in rebus ipsis fuerit?

LIBER VI.

De Sacerdotio.

I. *Pœnas dare sacerdotes etiam pro populi delictis.* — II. *Majore, quam ipsos monachos, vitæ diligentia opus habere.* — III. *Faciliore vitæ ratione frui monachum, quam ecclesiæ præfectum.* — IV. *Sacerdotem terrarum orbi, aliisque rebus tremendis præpositum esse.* —V. *Sacerdotem ad omnia aptum esse debere.* — VI. *Vitam monasticam non tantum patientiæ argumentum*

esse, quantum multitudinis præfecturam. — VII. *Eum qui scorsim vivat, eumque qui in rerum medio versetur, non super iisdem exercitari.* — VIII. *Facilius eos qui solitarie vivunt, quam eos qui multorum curam gerunt, virtutem exercere.* — IX. *Non contemnendas esse vulgi suspiciones, quamvis falsas.* — X. *Non magni esse negotii se ipsum servare.* — XI. *Longe graviorem pœnam manere sacerdotum peccata, quam idiotarum.* — XII. *Exemplis probatur et dolorem propter sacerdotii expectationem oriri, et timorem.* — XIII. *Omni bello molestiorem esse tentationem diaboli.*

I. Res quidem hujus mundi tales sunt, quales audisti [1]: illius autem vitæ (futuræ) res quomodo feremus, cum de singulis nobis commissis hominibus rationem reddere cogemur? Non enim in pudore sistit damnum, sed æternum expectatur supplicium. Illud enim, « Obedite præpositis » vestris, et subjacete eis; quia ipsi vigilant pro animabus » vestris, ut rationem reddituri [2]; » etiamsi prius dixeram, tamen ne nunc quidem tacebo. Nam tantæ comminationis metus frequenter animum concutit meum : si enim ei, qui vel minimum unum scandalizaverit, expedit ut mola asinaria suspendatur in collo ejus, et demergatur in mare [3]; et omnes qui conscientiam fratrum suorum percutiunt, in ipsum Christum peccant; qui non unum modo, vel duos, vel tres, sed tantam multitudinem perdunt, quid passuri sunt [4]; et quas pœnas daturi? Neque enim imperitia in causam afferenda est, neque ad ignorantiam confugiendum, neque necessitas aut vis obtendi potest; sed potius subditus, si quidem liceret, hoc id propriis pec-

[1] Vide D. Guillon, tom. x, p, 467-611. — [2] Hebr. XIII, 17.— [3] Matth. XVIII, 5. — [4] 1 Cor. VIII, 12.

catis effugio uti posset quam in aliorum delictis antistites. Quare? Quia is, qui ad hoc deputatus est, ut aliorum ignorantiam emendet, et diabolicum bellum instans prænuntiet, nequit ignorantiam obtendere, nec dicere: Non audivi tubam, bellum non prævidi. Ad hoc quippe sedebat, ut Ezechiel ait, ut aliis tuba caneret, et futuras ærumnas prænuntiaret[1]. Ideoque supplicium nulla excusatione vitari potest, etiamsi unus tantum periisset. Nam si accedente framea, populo non tuba cecinerit, ait, nec speculator signum dederit, adveniensque framea animam invaserit; ipsa quidem propter iniquitatem suam capta est, sanguinem vero ejus de manu speculatoris requiram. Desine ergo nos in tam inevitabile judicium impellere, neque enim de ducendo exercitu, neque de regno sermonem habemus, sed de negotio, quod angelica virtute opus habeat.

II. Etenim solaribus radiis puriorem esse oportet sacerdotis animam, nequando Spiritus sanctus illum desertum relinquat; ut possit dicere : « Vivo autem, jam non ego : » vivit vero in me Christus[2]. » Nam si ii, qui eremum incolunt, et urbe et foro et tumultibus procul, semper portu et tranquillo cœlo fruentes, nolunt tamen ejusmodi vitæ instituto confidere; verum sexcentas alias custodias adhibent, undique se circummunientes, et cum magna accuratione omnia et dicere et facere satagentes, ut cum fiducia et puritate sincera, quantum humanæ vires patiuntur, accedere ad Deum possint, quanta putas oportere sacerdotem uti vi atque violentia, ut possit animam ab omni inquinamento eripere, et spiritualem pulchritudinem illæsam servare? Etenim multo majore, quam illi, eget puritate : ac qui majore indiget, ille pluribus necessitatibus subjacet, quæ possint illum inquinare, nisi assidua

[1] Ezech. xxxiii, 3. — [2] Galat. ii, 20.

vigilantia, multaque animi attentione usus, inaccessum illis animum reddat suum. Nam et oris venustas, et motuum mollities, et incessus affectata ratio, et vocis confractio, oculorum et malarum stigmata, cincinnorum compositiones, capillitii tinctura, vestium sumptuositas, auri varius ornatus, gemmarum pulchritudo, unguentorum fragrantia, aliaque omnia, quæ muliebre genus affectare solet; animum turbare possunt, nisi temperantiæ austeritate se munierit. Sed ab iis turbari mirum non est; at per res iis contrarias posse diabolum humanas animas confodere, id sane stupore et dubitatione plenum. Jam enim nonnulli, qui hæc venabula effugerant, a longe diversis capti sunt: etenim neglecta facies, squallida coma, sordida vestis, habitus incompositus, morum verborumque simplicitas, incessus non affectatus, vox inconcinna, victus paupertas, contemptus ac præsidii penuria, itemque solitudo, spectatorem primum ad misericordiam, deinde in extremam perniciem pertraxerunt. Multique ex prioribus elapsi retibus, nempe aureis ornatibus, unguentis, vestimentis cæterisque supra memoratis, in hæc adeo ab illis diversa ceciderunt, perieruntque.

III. Cum ergo per paupertatem, et divitias; per ornatum et habitus neglectum; per compositos mores et incompositos, atque uno verbo per omnia alia supra enumerata, bellum in spectantis animo accendatur, et machinamenta illum undique circumsistant, undenam respirare poterit tot illi circompositis laqueis? Quas inveniat latebras, non dico, ne vi capiatur, id quippe non admodum difficile est; sed ut animum suum a fœdis cogitationibus imperturbatum custodiat? Mitto honores, innumerorum causas malorum. Etenim qui a mulieribus deferuntur, temperantiæ assiduitate enervantur; attamen ii sæpe dejijiciunt eum, qui contra tales insidias perpetuo vigilare

nescit. Honores autem a viris delatos, nisi quis magna cum animi constantia exceperit, a duobus contrariis morbis corripitur, a servitute scilicet quæ ex adulatione nascitur, et ab arrogantiæ insania, dum adulatoribus suis se subjicere cogitur, et ex honoribus per eos delatis adversus tenuiores inflatur, et in amentiæ barathrum dejicitur. Hæc quidem a nobis dicta sunt: quam vero damnosa sint, nonnisi expertus probe discere potest. Neque enim hæc tantum, sed longe his plura et periculosiora in medio versanti accidere necesse fuerit. Qui vero solitudinem colit, horum omnium immunitatem consequitur: si quando absurda cogitatio, quid simile ipsi repræsentaverit, imbecilla tamen est phantasia, quæ cito possit extingui, quia nulla extrinsecus flammæ materia ex oculorum aspectu suppeditatur. Ac monachus quidem sibi soli timet; si vero de aliis quandoque curare cogatur, certe paucissimi illi sunt; sin plures fuerint, at multo minores numero, quam ii qui in Ecclesiis versantur, atque ii multo leviorem præfecto suo sollicitudinem exhibent, non ob paucitatem tantum, sed quoniam omnes a sæcularibus rebus vacui degunt, nec liberos, nec uxorem, neque ullam hujuscemodi curam susceperunt. Id porro illos admodum præfectis morigeros efficit, et quod communi domicilio utantur, facile possunt eorum delicta et cognosci et emendari, quod non modicum confert ad virtutis incrementum, cum scilicet magister perpetuam gerat sollicitudinem.

IV. Eorum vero, qui sacerdoti subsunt, maxima pars sæcularibus curis sunt addicti, quod illos ad spiritualia opera peragenda segniores reddit. Unde et doctorem necesse est singulis, ut ita dicam, diebus sementem jacere, ut assiduitate illa possit doctrinæ verbum ab auditoribus retineri. Etenim divitiæ ingentes, potentiæ magnitudo, segnities ex voluptate nata, multaque alia, jactum semen

suffocant. Sæpe vero spinarum frequentia, ne ad superficiem quidem terræ semen cadere sinit. Hinc vero ærumnarum magnitudo, vis paupertatis, molestiæ assiduæ, aliaque hujusmodi, prioribus contraria, a divinorum studio abducunt. Peccatorum autem ne tantilla quidem pars potest in eorum notitiam venire. Quomodo enim, cum maximam eorum partem ne de facie quidem norit? Ac quæ ad populum quidem spectant his sunt perplexa difficultatibus. Quod si quis ea, quæ ad Deum pertinent, exploraverit; priora nihil prorsus esse videbuntur, ita majorem hæc diligentioremque curam postulant. Nam qui pro tota civitate, et quid dico civitate? imo pro universa terra oratorem agit, Deoque supplicans, ut omnium peccatis sit propitius non virorum tantum, sed etiam eorum qui obierunt, qualem, quæso, oportet esse? Equidem neque Moysis, neque Eliæ fiduciam, ad hujusmodi supplicationem sufficere posse putaverim: etenim ac si mundus totus sibi concreditus sit, ac si omnium pater ipse sit, sic ad Deum accedit, rogans omnia mundi bella extingui, tumultus sedari, pacem, prosperitatem, omnium singulis imminentium, qua privatim, qua publice malorum celerem depulsionem. Oportet autem illum singulos, pro quibus precatur, adeo in omnibus antecellere, ut præfectus subditis præcellere debet. Cum autem Spiritum sanctum invocaverit, et horrendum illud sacrificium obtulerit, et communem omnium Dominum assidue tractaverit, quo illum, quæso, in ordine constituemus? Quamnam ab illo puritatem, quam pietatem exigemus? Cogita quales oporteat esse manus illas, qualem eam linguam, quæ illa verba effundat, qua denique non puriorem sanctioremque illam animam, quæ tantum Spiritum suscipiat? Tunc Angeli sacerdoti adsunt, totusque cœlestium Virtutum ordo clamat, ac vicinus altari locus, in illius, qui ibidem jacet honorem, iis repletus

est : idque vel ex iis, quæ tunc peraguntur, credibile est. Ego vero aliquem olim narrantem audivi, quemdam senem, virum admirabilem, ac revelationibus assuetum, dixisse, visione hujusmodi se quodam tempore dignum habitum fuisse, scilicet multitudinem Angelorum derepente vidisse, quantum ejus facultas ferebat, splendidis vestibus indutorum, et altare circumdantium, inclinato capite ; ac si quis milites præsente imperatore stantes videret : quod et ipse mihi persuadeo. Alius item narravit mihi, non ab alio edoctus, sed cum ipse vidisset et audisset, scilicet eos qui ex hac vita migraturi sunt, si mysteriis pura conscientia participaverint, animam efflaturos, ab Angelis satellitum more ipsos, ob illud quod acceperunt, stipantibus illuc abduci. Tu vero nondum exhorrescis, hujusmodi animam in tam sacrum mysterium introducens, et sordidis indutum vestibus in sacerdotum dignitatem illum promovens, quem a reliquo convivarum choro Christus expulit [1]. Animam quippe sacerdotis, instar lucis totum orbem illustrantis splendere oportet. Nostra autem anima, ob pravam conscientiam tantas habet circumfusas tenebras, ut semper se abdat, nec possit unquam cum fiducia Dominum suum obtueri. Sacerdotes sal sunt mundi : nostram vero insipientiam, et in omnibus imperitiam, quis facile tulerit, nisi vos qui nos ultra modum amare consuevistis ? Neque enim purum duntaxat esse oportet, utpote qui tanto ministerio dignatus sit ; sed etiam prudentem et rerum peritum multarum : multa quoque sæcularia nosse debet, non minus, quam ii qui in medio rerum versantur, omnibusque tamen exutum magis, quam monachi, qui montes occuparunt. Nam cum necesse sit eum cum viris versari, qui et uxores habent, et liberos alunt, et servos possident, qui divitiis circumfluunt, res publicas agunt, et in magis-

[1] Matth. XXII, 13.

tratibus versantur, multiformem illum esse par est. Multiformem dico, non subdolum, non adulatorem, non hypocritam; sed multa libertate ac fiducia plenum, qui sese utiliter attemperare sciat, cum id negotiorum conditio postulat : mansuetum item et austerum. Non enim uno uti oportet modo erga subditos omnes, quandoquidem nec medicis una erga ægrotos omnes lege uti convenit; nequ gubernatori, unam tantum cum ventis pugnandi artem callere : etenim hanc quoque navem assiduæ tempestates jactant undique. Hujusmodi autem procellæ non extrinsecus tantum adoriuntur, sed etiam intrinsecus nascuntur, multaque opus est tum attemperatione, tum diligentia.

V. Hæc porro omnia, diversa licet, finem respiciunt unum, nempe Dei gloriam, atque Ecclesiæ ædificationem. Magnum est monachorum certamen, eorumque labor multus : sed si quis probe administratum sacerdotium cum illorum laboribus conferat, tantum reperiet discrimen, quantum est inter idiotam et regem intervallum. Illic enim etiamsi multus adsit labor, at communis animæ corporisque concertatio; imo potius ex corporis exercitatione magna laboris pars perficitur; ac si illud robustum non fuerit, sola et otiosa manet alacritas animi, cum non possit in opus exire; siquidem assiduum jejunium, humi cubatio, vigiliæ, balnei privatio, sudor ingens, cæteraque omnia ad corpus macerandum idonea, statim de medio tolluntur, cum id quod castigandum erat robore careat : hic vero sola puraque ars animi requiritur, neque corporis habitudine est opus, ut animi virtus exhibeatur. Quid enim nobis confert corporis robur, ut ne arrogantes simus, neque iracundi, nque petulantes; sed vigilantes, temperantes, ornati, cæterisque omnibus præditi quibus beatus Paulus optimi sacerdotis imaginem nobis depinxit[1].

[1] I Tim. III, 2.

Verum id de monachi virtute dici nequit: sed quemadmodum iis, qui res stupendas exhibent, instrumentis multis est opus, itemque rotis, funiculis et gladiis; philosophus vero totam in mente artem reconditam habet, externisque rebus non indiget; ita et hoc loco se res habet. Nam monachus quidem corporis incolumitate opus habet, itemque locis ad vitam hanc instituendam idoneis; ut neque nimis ab hominum consortio remotus, tamen solitudinis quietem nanciscatur; insuperque temperatis anni tempestatibus non careat: nihil quippe sic intolerabile ei, qui jejuniis maceratur, quam aëris intemperies. Non loquor hic de vestium et victus apparatu, quem ut sibi monachi suppeditent, magnopere laborant, suis ipsi manibus omnia conferre studentes.

VI. Sacerdos autem nullius eorum in usum suum opus habebit; utpote qui non peculiarem sibi, sed communem vitam ducat, in his rebus quæ damnum non afferant; totamque scientiam in animæ thesauris reconditam habeat. Quod si quis vitam illam admiretur, qua quis intra se ipsum manens, hominum consortium aversatur, ego quoque illud sapientiæ specimen esse fatear: non tamen idoneum argumentum virtutis animi. Nam qui in portu ad gubernacula sedet, nondum idoneum artis suæ periculum fecit: eum vero qui in medio pelago, sæviente tempestate, navem eripere potuit, nemo est quin gubernatorem optimum dicat. Proinde nec monachus admodum laudandus, quod apud se vivens, neque turbetur, neque in multa magnaque peccata labatur; neque enim adsunt quæ animum lacessant et incitent.

VII. Sed si quis sese in turbas conjecerit, et multorum ferre peccata coactus, immotus firmusque manserit, in tempestate quasi tranquillo tempore animum gubernans suum, hic apud omnes plausu et admiratione dignus,

idoneum quippe virtutis suæ experimentum dedit. Ne itaque mireris, si forum, multorumque consortium fugientes, accusatores multos non habeamus: neque enim si dormiens non peccarem, aut non colluctans non caderem, aut non pugnans non ferirer, ideo mirari oporteret. Quis, quæso, quis improbitatem meam revelare poterit? an tectum, an ædes? at ne vocem quidem emittere possint. An mater potius, cui res omnes meæ notæ sunt? At ne cum illa quidem mihi consortium est, neque inter nos ulla unquam rixa suborta est: quod etiamsi accidisset, nulla mater sic amoris et affectus erga prolem expers fuerit, ut quem parturivit, peperit, educavit, nulla impellente causa, nulloque cogente, accuset atque criminetur apud omnes. Nam si quis alioquin hanc animam nostram diligenter explorare voluerit, mala multa reperiet, ipseque non ignoras, qui maxime omnium nos laudibus apud universos efferre soles. Quod autem non modestiæ causa sic loquar, recordare quoties tibi dixerim, cum idem sermo sæpe inter nos incideret, si optio mihi daretur, ubinam magis splendescere vellem in Ecclesiæ-ne præfectura, an in monastica vita, me prius illud vitæ genus mille calculis antepositurum: neque enim finem faciebam unquam, eos apud te suspiciendi, qui illo ministerio probe fungi possent. Quod autem illud quod tanti faciebam, non declinaturus fuissem, si modo rite administrando par fuissem, nemo negaverit. Verum quid faciam? Nihil enim minus aptum ad Ecclesiæ præfecturam, quam socordia et incuria, quam alii exercitationem quamdam admirabilem esse putant: ego vero illam ceu velamen ignaviæ meæ habeo, qua defectuum meorum partem maximam obtego, neque sese prodere patior. Nam qui tanto est otio et tantæ quieti assuetus, quantumvis magna sit præditus indole, peritiæ defectu statim perturbatur et angitur, ac non mi-

nimam virtutis ejus partem resecat exercitationis inopia. Cum autem simul et tardioris ingenii, et verborum certaminumque hujusmodi expers fuerit; quæ sane nostra conditio est, a lapidibus nihil differet, si hanc suscipiat administrationem. Quamobrem pauci admodum sunt, qui ex palæstra illa in hæc certamina descendant: ex iis vero complures sese quales sint produnt, animo concidunt, resque et ingratas et acerbas ferre coguntur. Neque id mirum insolensve est. Cum enim certamina exercitationesque non circa res solitas versantur, tum is qui decertat ab inexercitatis nihil differt. Gloriam imprimis contemnat oportet is. qui in hoc stadium descendit, ira superior sit, prudentia plenus multa; huic autem qui monasticam amplectitur vitam, nulla exercitationis occasio proponitur: neque enim adsunt multi, qui illum ad iram concitent, ut iræ vim coërcere studeat: neque qui illum mirentur, ipsique plaudant, ut popularem auram respicere discat: prudentiæ, autem quæ in Ecclesia administranda requiritur, non magna apud illos cura habetur. Cum igitur ad certamina descenderint, quorum nullum antea periculum fecerunt, hærent, vertigine et consilii inopia laborant: ac præterquam quod ad virtutem nullum progressum faciunt, etiam eorum quæ prius habebant, plerumque jacturam faciunt.

VIII. Tum Basilius: Quid igitur? An eos, qui in medio rerum versantur, qui de sæcularibus negotiis curam gerunt, qui in rixis et conviciis ætatem contriverunt, qui ingenti dexteritate pleni sunt, qui deliciis assuevere, Ecclesiæ regimini præficiemus? Chrysostomus: Bona verba, quæso, o vir beate. Hi quippe ne in mentem quidem venire debent, cum de sacerdotum delectu agitur. Sed si quis in omnium consortio et contubernio possit puritatem, tranquillitatem, sanctitatem, patientiam et sobrietatem,

necnon alia quæ monachis insunt bona, intemerata et inconcussa magis, quam monachi ipsi servare. Quandoquidem is, qui vitiis multis laborat, cum possit illa in solitudine tegere, curareque ne in opus erumpant, si cum nullo consortium habeat; is, inquam, si in medium prodeat, nihil aliud lucrabitur, nisi ut deridendum se propinet, magisque periclitabitur, quod nobis propemodum accidisset, nisi Dei providentia ignem a capite nostro citius abegisset. Neque enim qui sic affectus est latere potest, palam constitutus, sed qui sit statim deprehenditur. Ac quemadmodum metallicas materias ignis probat, sic cleri probatio humanos discernit animos. Ac si quis iracundus, si ignavus, si vanæ gloriæ cupidus, si arrogans, sive alio quopiam morbo sit affectus, omnia retegit, vitiaque sua revelat: nec revelat tantum, sed graviora, et valentiora efficit. Etenim corporis vulnera, attrita, curatu difficiliora evadunt: itemque animi morbi, si perfrices irritesque, exasperari consueverunt, illisque correptos plura peccare cogunt. Nam ad gloriæ cupidinem efferunt eum, qui sibi non attendit, necnon ad arrogantiam et pecuniarum cupiditatem, in delicias quoque pertrahunt, in ignaviam, in segnitiem, paulatimque ad ulteriora, quæ ab illis gignuntur, mala. Multa quippe in medio sunt, quæ possint animæ diligentiam solvere, ipsumque ad Deum cursum sistere: atque imprimis colloquia cum mulieribus. Neque potest antistes, qui totius gregis curam suscipit, viris tantum curandis operam dare, mulieres vero negligere: qua in re maxima opus est providentia, quod ad peccandum quisque proclivis sit. Sed oportet eum qui episcopatum sortitus sit, earum curandæ incolumitati, si non majorem, certe parem sollicitudinem impendere. Necesse quippe est illas invisere ægrotantes, consolari lugentes, increpare socordes, juvare laborantes. Dum hæc vero

fiunt, multos adrependi aditus inveniet malignus ille, nisi quis accurata se custodia muniat. Etenim non impudicæ solum, sed pudicæ etiam mulieris oculus animum ferit, adulationes emolliunt, honores in servitutem redigunt: charitasque fervens, bonorum causa omnium, non recte illa utentibus malorum omnium causa efficitur. Aliquando etiam sollicitudines frequentes mentis acumen hebetant, volucremque plumbo graviorem reddunt. Denique ira quæ animum invaserit, fumi instar interiora obtinet omnia. Quis tandem reliqua recenseat damna, contumelias, molestias, querimonias, tum digniorum, tum vulgarium; tum prudentium, tum imprudentium. Hoc enim maxime genus eorum, qui recto animi judicio carent, querelis deditum est, nec facile excusationem admittit.

IX. Probum vero antistitem, ne hos quidem contemnere par est; sed apud omnes, de oblatis criminationibus sese purgare; idque multa cum comitate, et mansuetudine, iniquas potius criminationes condonantem, quam indigne et ægre ferentem. Si enim beatus Paulus ne in furti apud discipulos suspicionem veniret, timuit; ideoque et alios in pecuniarum administrationem secum assumpsit: « Ne quis, inquit, nos vituperet in hâc plenitu» dine, quæ ministratur a nobis[1]; » quomodo non omnia a nobis agenda sunt, ut pravas suspiciones de medio tollamus, etsi falsæ illæ, etsi absurdæ fuerint, etiamsi ab existimatione nostra longe sint alienæ. A nullo quippe nos peccato tantum absumus, quantum Paulus a furto: attamen cum a pravo hujusmodi facinore adeo remotus esset, ne sic quidem multorum suspicionem neglexit, etiamsi admodum iniquam atque insanam. Insania enim fuisset tale quidpiam suspicari de beato illo et admirando capite: nihilominus tamen ille suspicionis tam absurdæ, quæ non-

[1] 2 Cor. VIII, 20.

nisi in furiosi cujuspiam mentem venire poterat, occasiones diu ante tollit: neque vero vulgi contempsit insaniam, neque dixit: Cui unquam in mentem veniat talia de nobis suspicari, quando universi nos tum a signis miraculisque, tum a probitate vitæ honori et admirationi habent? Sed contra ille et suspicatus est et expectavit hanc fore malam suspicionem, et radicitus illam avulsit; imo potius illam ne exoriri quidem passus est. Quare? « Providemus, in» quit, bona, non tantum coram Domino, sed etiam coram » hominibus[1]. » Tantum scilicet, imo majus oportet studium adhibere, ut non modo malam subortam famam arceamus; sed etiam ut procul prospiciamus, unde ea oriri possit; et occasiones præscindere, unde ea nascitur, neque expectare dum percrebrescat et in vulgi ore versetur. Tunc enim non facile est eam delere, imo admodum difficile, forteque nulla arte fieri possit; neque periculo vacat, ne multorum damno tunc fiat. Sed quousque tandem immorabor in persequendis iis, quæ assequi minime possint? Nam omnes, quæ illic occurrunt, difficultates recensere, nihil aliud fuerit, quam pelagus ipsum dimetiri. Nam etiamsi quis ab omni animi ægritudine purus esset, quod minime fieri potest, ut aliorum delicta corrigat, innumera pati cogitur mala. Quibus si addas proprias ægritudines, vide mihi laborum sollicitudinumque abyssum ingentem: et quanta ferenda sint in superandis propriis alienisque vitiis.

X. Tum Basilius: Nunc vero, inquit, nullum-ne tibi certamen hujusmodi? An curis vacas, dum solitarius vivis? Chrysostomus. Adsunt et nunc curæ, inquam. Quî enim fieri potest hominem hanc ærumnosam vitam ducentem, curis angustiisque vacare? Verum non idem labor est, immensum in pelagus incidere, et flumen trajicere:

[1] Rom. XII, 17.

par quippe est inter has et illas curas intervallum. Equidem si possem aliorum servire commodis, id vellem ac multis votis exoptarem : sin alios juvare non possim, at mihi certe satis esse putabo, si me servare et ex fluctibus eruere possim. Putas-ne, inquit, Basilius, te salutem consequi posse, qui aliorum neminem ulla in re juveris? Chrysostomus. Optime, inquam, dixisti : neque enim id credere valeam, posse quempiam salutem consequi, qui ad proximi sui salutem nihil unquam egerit. Non enim miserum illum juvit, quod talentum non minuisset[1] ; imo et perdidit illud, quod non auxisset, ac duplum reportasset. Verumtamen mihi levius fore supplicium existimo, cum accusabor, cur non aliorum salutem procurarim ; quam si et alios et me ipsum perdidissem multo deterior effectus post tantum susceptum honorem. Nunc enim tantúm mihi credo fore supplicium, quantum peccatorum magnitudo postulat; postquam autem præfecturam hanc suscepissem, non duplum modo triplumve, sed multiplex, quod pluribus offendiculo fuissem, quodque majorem adeptus dignitatem Deum me honorantem offendissem.

XI. Quapropter Israëlitas vehementius accusans, eo illos majore dignos supplicio exhibet, quod post multos ab se susceptos honores peccassent : modo dicens : « Verumtamen vos novi ex omnibus tribubus terræ : propterea vindicabo super vos impietates vestras[2] ; » modo autem : « Accepi ex filiis vestris in Prophetas, et ex juvenibus vestris in sanctificationem[3]. » Et ante Prophetarum tempora cum de sacrificiis ageretur, ostendere volens, peccata, longe majori supplicio expiari cum a sacerdotibus[4], quam cum a privatis perpetrantur, præcipit tantum pro sacerdotibus offerri sacrificium, quantum pro uni-

[1] Matth. xxv, 24. — [2] Amos. iii, 2. — [3] Id. ii, 11. — [4] Levit. iv, 3-14.

verso populo. Quod nihil significat aliud, quam sacerdotis vulnera majore auxilio indigere, atque tanto, quanto conjuncta simul universi populi vulnera indigent: porro majori nequaquam indigerent, nisi graviora essent. Graviora autem sunt non natura sua, sed dignitate sacerdotis illa admittere audentis[1]. Et quid loquor de viris hoc ministerium pertractantibus? Nam et sacerdotum filiæ[2], quibus nihil cum sacerdotio commune, propter paternam tamen dignitatem peccatorum suorum multo acerbiorem pœnam subeunt. Ac peccatum quidem earum, peccatis aliarum ex privatis parentibus prognatarum par et æquale est: nam fornicatio utrinque est: sed supplicium longe gravius.

XII. Vides-ne quam abunde declaret Deus, longe majorem se pœnam a principe, quam a subditis exposcere? Neque enim qui in sacerdotis filiam, patris causa, gravius, quam in alias animadvertit, eum qui illi additamentum pœnæ procurat, pari cum aliis pœna plectet, sed multo graviore: idque jure ac merito. Non enim damnum in ipso solo consistit, sed etiam infirmiorum, qui in ipsum respiciunt, animos dejicit. Hoc ipsum docere cum vellet Ezechiel, arietes ab ovibus discernit in judicio[3]. An tibi nunc videmur jure timuisse? Nam præter illa, quæ dicta sunt, quanquam multum nunc laborem subire oportet, ne ab animi affectibus omnino prosternar; attamen laborem suscipio, nec certamen subterfugio. Etenim a vana quidem gloria nunc capior; attamen sæpe resipisco, et me captum fuisse video: interdum vero in servitutem redactum animum increpo. Absurdæ cupidines me etiam nunc incessunt, sed quæ remissiorem flammam accendant, quod externis oculis materia nulla igni apta suppetat. A maledictorum probro et auditu prorsus vaco, cum nulli, qui

[1] Levit. XXI, 9. — [2] Deut. XII. — [3] Ezech. XXXIV, 17.

me alloquantur, adsint : neque enim hi parietes emittere vocem queant. Sed nec ab ira temperare possum, etiamsi nullus adsit qui exasperet : iniquorum quippe virorum ipsorumque facinorum memoria, animum mihi intumescere facit; verum id non usque in finem : statim enim ipsum ardentem compescimus, et ad quiescendum deducimus in nobis ipsis dicentes admodum insulsum extremæque miseriæ esse, dum nostra omittimus mala, de alienis tam curiosos esse. Verum si ad turbam me conferam, innumerisque tumultibus occuper, jam non hujusmodi admonitione perfrui potero, neque cogitationes illa me probe instituentes reperire. Sed quemadmodum ii, qui per præcipitia vel fluentis aliquibus, vel alio quodam modo ducuntur, proximam quidem perniciem prævidere possunt auxilium vero nullum sibi excogitare valent; sic et ego si in tantum ægritudinum tumultum incidam, supplicium quidem quotidie mihi augeri cernere potero; in me ipso autem cogitare ut nunc cogito, ac furentes animi impetus frenare non ita facile erit mihi, ut prius erat. Mihi quippe anima est infirma, pusilla, captuque facilis, non his solum affectibus, sed et omnium acerbissimo, nempe invidiæ : neque illa contumelias, neque honores moderate ferre novit; sed et illis admodum extollitur, et his valde deprimitur. Quemadmodum ergo feræ immanes, dum corpore bene valent ac gestiunt, se adorientes facile vincunt, si maxime ii infirmi sint et imperiti; si quis vero illas fame macerarit, hinc evenit ut illarum furor sopiatur, viriumque magna pars extinguatur; sic et animi affectus, qui imbecillos reddit, eosdem rectæ rationi subjicit; si quis contra diligenter aluerit, graviorem sibi adversus eos pugnam parat, et ita terribiles reddit, ut in servitute ac metu totam vitam ducat. Quænam igitur belluarum harum alimenta; vanæ gloriæ quidem, honores et laudes; arrogantiæ vero;

potentiæ et dignitatis magnitudo; livoris, aliorum celebritas; avaritiæ, largientium liberalitas; luxuriæ, deliciæ, et frequens mulierum consuetudo : et sic aliud ab alio fovetur. Hæ porro omnes belluæ me in rerum medium accedentem invadent, animam meam dilaniabunt, terrorem incutient, et gravius mihi adversus illa bellum parabunt; hic vero sedenti mihi, magna tamen adhibita violentia subjicientur. Subjicientur tamen per Dei gratiam, ita ut præter latratum nihil plus habeant. Ideo hanc domunculam incolo, nemini aditum do, cum nemine consortium, colloquiumque misceo, similesque alias criminationes innumeras audiens facile fero, quas libenter quidem abstergerem; cum vero non possim, excrucior doleoque. Neque enim mihi facile est simul hominum consuetudine uti, atque in præsenti securitate manere : quamobrem te rogo mei potius tanta intercepti difficultate miserearis, quam me calumnieris : at nondum id tibi persuadere potui. Tempus itaque est, ut quod unum mihi superest arcanum, id in te tandem effundam; quod fortasse multis incredibile videatur : neque tamen in medium proferre pudebit. Etiamsi enim quod dicturus sum et malæ conscientiæ, et innumerorum delictorum argumentum sit; cum is qui nos judicaturus est Deus omnia accurate noverit, quid ultra nobis ex hominum ignorantia conferri poterit? Quid est igitur illud arcanum? Ab eo ipso die, quo mihi hanc suspicionem injecisti, sæpe fuit periculum ut hoc corpus mihi penitus dissolveretur; tantus timor, tantusque mœror animum meum occupavit. Mecum enim reputans Christi sponsæ gloriam, sanctitatem, spiritualem pulchritudinem, prudentiam, ornatum; meaque considerans mala, non cessabam illam deflere, meque miserum dicere, ac frequenter gemens, hærensque, talia mecum loquebar : Quis consilii hujus auctor fuit? Quid tantum peccavit Ecclesia

Dei? Quæ tanta res Dominum ejus exacerbavit, ut omnium ignominiosissimo mihi traderetur, et tantam pateretur infamiam? Hæc frequenter mecum revolvens, cum indignitatis tantæ ne cogitationem quidem ferre possem, quasi attonitus et stupore perculsus, nec videre nec audire quidpiam poteram. Cum me hoc animi deliquium desereret; interdum quippe desistebat; succedebant lacrymæ et mœstitia: tum post lacrymarum satietatem, iterum adventabat timor, mentem turbans, tumultu replens ac concutiens. In æstu tanto præteritum transegi tempus. Tu vero ignorabas, et in tranquillitate me versari arbitrabare. At nunc tibi animæ meæ procellam revelare tentabo: hinc fortasse mihi, positis criminationibus, veniam concedes. Quî illam tibi, quî detegere possim? Si quidem clare videre velles, non alio modo possem, quam cor detegendo meum. Cum autem id fieri nequeat, per obscuram quamdam imaginem, pro facultate mea, mœstitiæ meæ interim fumum tibi depingere conabor. Tu vero ex ipsa imagine mœstitiam solum colligas oportet. Supponamus esse puellam cuidam desponsam, regis, qui universo orbi dorminetur, filiam, inenarrabili pulchritudine, ita ut humanam transcendat naturam, et hac in re totum muliebre genus magno admodum discrimine superet: ad hæc animi virtute tanta, ut virorum genus, eorum qui vel ante fuerunt, vel post futuri sunt, longo post se intervallo relinquat; morumque honestate omnes philosophiæ terminos excedat, facieique venustate corporeum omnem decorem obscuret: procumque ejus non ob ea tantum, quæ diximus, virginis amore ardere; sed præterea alio nescio quo erga illam furore affici, ita ut insanissimos, qui unquam fuerint, amatores longe retro relinquat: hinc ponamus illum, sic amore flagrantem, alicunde audivisse, futurum ut puellam illam ab se adamatam, vilissimæ con-

ditionis vir, ignobilis, corpore mutilus, omniumque mortalium nequissimus, in uxorem ducat. An tibi exiguam doloris nostri imaginem repræsentavimus? Satis-ne erit imaginem huc usque deduxisse? Meæ declarandæ mœstitiæ satis esse puto, cujus unius causa exemplum hoc adhibuimus. Ut autem metus stuporisque mei magnitudinem tibi oculis subjiciam, ad aliud me confero exemplum. Ponamus exercitum peditibus, equitibus nauticisque viris instructum: ac mare quidem operiat triremium numerus; rursumque camporum planities, montiumque vertices occupent peditum equitumque phalanges: æs armorum solis splendore reluceat, atque hinc emissis radiis galearum clypeorumque coruscatio vibretur: hastarum fragor, equorumque hinnitus ad ipsum cœlum feratur: neque mare, neque terra appareat, sed æs et ferrum undique. Ipsisque bellatoribus adversi acie instructa stent hostes, feri quidam trucesque viri. Instet jam conflictus tempus: hinc raptum quispiam adolescentem, in agro educatum, qui præter pastoritiam lyram et pedum nihil prorsus sciat: ipsumque armatura ærea induat, ac per totum exercitum circumducat, ostendat manipulos manipulorumque ductores, sagittarios, funditores, ordinum præfectos, duces, cataphractos, equites, jaculatores, triremes, triremium præfectos, munitos ibidem milites, machinarum navalium copiam: ostendat item hostium aciem universam, formidolosos aspectus, armorum apparatum diversum, immensam multitudinem, valles, alta præcipitia, montium scrabrosa: ostendat item apud adversarios, equites quibusdam præstigiis volantes, et cataphractos per aërem delatos, omnisque incantationis vim speciemque: recenseat ipsi bellorum calamitates, missilium nubem, telorum imbrem, hinc magnam caliginem, et tenebras, obscurissimam noctem, quam sagittarum vis

efficiat, ita ut illa tanta frequentia solares radios avertat: pulverem non minus, quam tenebras, oculos obscurantem, sanguinis rivos, cadentium gemitus, stantium clamores, prostratorum acervos, rotas sanguine tinctas, equos cum sessoribus præcipites actos a multitudine cadaverum, terram mixtim hæc omnia tenentem, sanguinem, arcus, tela, equorum ungulas, hominumque capita simul jacentia, et brachia, collum, tibiam, pectus dissectum, cerebella gladiis hærentia, teli cuspidem effractam, oculumque ceu infibulatum habentem: enarret item nautici belli mala, triremes alias mediis in fluctibus conflagrantes; alias cum militibus ipsis demersas, fluctuum fragorem, nautarum tumultum, militum clamorem, unda sanguineque mixtam spumam, eamdemque in navibus simul omnibus irrumpentem, in tabulatis cadavera, alia item demersa, alia supernatantia, alia æstu maris ad littus appulsa, alia in ipsis fluctibus obruta, quæ navibus iter claudant: omnibusque belli tragœdiis accurate exhibitis; addat et captivitatis calamitates, et omni morte duriorem servitutem. His porro dictis, jubeat equum statim conscendere, universique illius exercitus ducem agere. An putas adolescentulum illum vel solam horum narrationem ferre posse, ac non potius vel a primo rei aspectu animo defecturum esse?

XIII. Ac ne putes me rem oratione amplificare, neve quia hoc corpore ceu quodam carcere inclusi, invisibilium nihil prorsus cernere possumus, magna esse ducas ea, quæ a me dicta sunt. Multo hac majorem et horribiliorem pugnam videres, si caliginosissimam diaboli aciem, furiosumque conflictum oculis istis cernere posses. Non enim illic ferrum aut æs, non equi, currus et rotæ, non ignis et tela, non hæc visibilia; sed alia multo his terribiliora machinamenta. Adversariis istis nihil opus est thorace, non

clypeo, non ensibus et hastis; sed vel solus execrandæ aciei aspectus animam dissolvere possit, nisi admodum generosa fuerit, et præ virtute propria, multa fruatur a Deo providentia. Ac si fieri posset ut hoc exuto corpore, vel cum ipso corpore conspicue ac sine timore totam ejus aciem, et bellum contra nos instructum ipsis oculis cerneres; videres utique, non sanguinis torrentes, non cadavera, sed animarum ruinas tantas, adeoque gravia vulnera, ut tota illa belli descriptio, quam modo expressi, puerorum oblectamenta et ludi esse videantur potius, quam bellum: tam multi scilicet ii sunt qui quotidie feriuntur. Vulnera autem non eamdem inferunt necem, sed quantum est inter animam et corpus discrimen, tanta est inter hanc et illam differentia. Nam cum anima plagam accipit et cadit, non sine sensu jacet ut corpus; sed jam inde ex mala conscientia contabescit, post obitum vero judicii tempore, æterno traditur supplicio. Quod si quis de vulneribus a diabolo inflictis nihil doleat, majus ipsi damnum ex indolentia illa infligitur: quem enim prior plaga non mordet, is secundam et subinde aliam facile recipit. Siquidem nefarius ille usque ad extremum halitum nunquam finem feriendi facit, si supinam inveniat animam, prioresque plagas contemnentem: etenim si conflictus modum expendere velis, hunc vehementiorem, callidioremque reperias. Neque enim quisquam est, qui fraudis et doli tantas species norit, quantas ille scelestus: neque inimicitias quis tam implacabiles exercere possit contra sibi infensissimos hostes, quantas malignus ille dæmon contra humanam naturam. Animum autem si quis examinaverit, quo pugnam committit, certe ridiculum putabit homines ipsi hac in parte conferri. Sin iracundissimas, truculentissimasque feras quispiam deligens, eas illius insaniæ comparare voluerit, mansuetissimas illas

humanissimasque cum illo comparatas esse inveniet : tantum ille furorem spirat, cum animas nostras adoritur. Pugnæ porro hominum breve tempus est; imo in hac brevitate temporis, multæ dantur induciæ. Nox quippe superveniens, et occidendi labor, et cibi capiendi tempus, aliaque multa, militi quiescendi potestatem faciunt; ita ut armaturam omnem exuat, parumque respiret, seque cibo potuque reficiat, ac multis aliis rebus pristinas vires recuperet. In bello autem contra malignum illum, nunquam licet arma ponere, nec somnum capere eum, qui velit semper invulneratus esse. Ex duobus enim unum necessario eligat oportet, ut aut cadat et pereat armis nudatus; aut armatus stet vigiletque semper. Nam ille stat perpetuo cum acie sua, nostram segnitiem observans, majusque studium ad nostram perniciem adhibens, quam nos ad salutem nostram. Ac quod a nobis non videatur, quodque derepente irrumpat, quæ maxime in causa sunt innumerabilium malorum; id certe iis, qui non semper vigilant, magis dubium hujus quam illius belli eventum faciunt. Hic igitur nos volebas milites Christi ducere? At hoc fuisset diabolo ducem esse : nam cum is, qui debet alios ad bellum instruere, ipsisque imperare, omnium imperitissimus infirmissimusque est, imperitia sua concreditos sibi milites prodens, diabolo magis, quam Christo ducem agit. Tu vero quid ingemiscis? quid lacrymaris? Non enim quæ ad me pertinent nunc lacrymis digna sunt, sed gaudio et lætitia. Basilius. At non item mea, inquit, sed potius sexcentis sunt digna planctibus. Vix enim hactenus animadvertere potui, in quantum malorum me conjeceris. Siquidem ideo te adieram, ut quid criminatoribus tuis mihi respondendum esset ediscerem : tu vero me dimittis curam aliam pro alia injiciens. Non enim jam mihi curæ est quid illis pro te respondeam ; sed quam ad Deum

parabo pro me proque malis meis defensionem. Cæterum te rogo et obsecro, si qua tibi est rerum mearum cura, si qua in Christo consolatio, si qua viscera et commiserationes[1], etenim nosti me tua potissimum opera in hoc periculum conjectum fuisse: manum mihi porrigas, illa dicens faciensque, quæ nos emendare possint. Ne animum inducas, ut ad brevissimum nos tempus deseras; sed nunc magis, quam prius, commune sit nobis contubernium. CHRYSOSTOMUS. Ego autem ad hæc verba subridens: Et qua in re, inquam, tibi usui esse possim in tanta illa negotiorum mole? Cæterum, quia id tibi in voto est, bono animo esto, o dilectum mihi caput! quo enim tempore a curis hujusmodi tibi respirare licebit, adero tibi, teque consolabor, quantum in me erit nulla tibi in re defuturus. Ad hæc ille magis illacrymans surgit. Ego vero virum complexus, caputque deosculatus, ipsum deduxi, hortatus, ut quod acciderat fortiter ferret, his verbis: Fiduciam in Christo habeo qui te vocavit, suisque præfecit ovibus, te tantam ex hoc ministerio acquisiturum fiduciam, ut nos illa die periclitantes in æterna tabernacula recipias.

[1] Philip. II, 1.

HOMILIA.

Rem esse periculi plenam cum iis qui dicunt, tum iis qui audiunt, ad gratiam concionari : atque utile esse, et justitiam maximam propria incusare peccata.

I. Satis, opinor, vos nuper increpavimus; ac profundiorem plagam inflixionus : itaque necesse est hodie medeamur, ac mitiora medicamenta quædam apponamus. Hic enim optimus est medicinæ modus, ut non modo secentur ulcera, verumetiam obligentur : hæc præclara doctrinæ lex est, ut non modo reprehendantur discipuli, verumetiam cohortationibus et consolationibus adjuventur. Ita quoque Paulus fieri jussit : « Argue, increpa, exhor» tare [1]. » Quod si semper exhortetur quispiam, negligentiores reddit auditores : si tantum increpet, asperiores efficit. Cum enim assiduarum onus reprehensionum ferre non possint, confestim abscedunt. Quocirca varius quidam adhibendus est docendi modus. Quando igitur superiori collecta cujusque mentem acrius sermo perstrinxit, leniori nunc docendi modo nobis est opus hodierno die, ac doloribus, quos reprehensiones inusserunt, necesse est tanquam oleum lenitatem sermonis instillemus, si prius vobis in memoriam reprehensiones ipsas revocaverimus. Legem Pauli vobis nuper de Sacramentorum participatione recitavimus, qua cuncti, qui mysteriis initiati sunt, obstringuntur. Hæc autem lex erat : nihil enim rursus illam prohibet recitari : « Probet autem se ipsum unusquis-

[1] 2 Tim. IV, 2.

» que, et sic de pane illo edat, et de calice bibat[1]. » Sciunt, qui mysteriis initiati sunt, quid dicamus, et quis hic panis sit, quisve calix. « Qui enim manducat et bibit, inquit, in- » digne Domino, reus erit corporis et sanguinis Domini. » Hanc vobis legem recitavimus, et verborum sensum exposuimus. Diximus qui sic, « Reus erit corporis et san- » guinis Domini, » easdem nimirum pœnas daturum, quas et illi, qui Christum crucifixere, substinebunt. Nam quemadmodum homicidæ illi rei facti sunt sanguinis, sic et isti qui sacramentis indigne communicant. Hoc enim est, « Reus erit corporis et sanguinis Domini. » Videbatur dictum illud plane modum excedere, atque intolerabiles minæ censebantur, rationem adjunximus ductam ab exemplo, quæ mirifice quadrabat. Ut enim sive quis regiam purpuram discindat, inquiebam, sive luto coïnquinet, ex æquo regem, qui ea indutus est, afficit contumelia : sic nimirum hoc loco cum illi, qui dominicum corpus necarunt, tum qui immunda recipiunt anima, parem injuriam regio inferunt vestimento. Disciderunt quidem illud in cruce Judæi : coïnquinat autem is, qui immunda suscipit illud anima : itaque licet diversa peccata sint, tamen æqualis est injuria. Hoc multos perstrinxit, hoc multos perturbavit, et conscientiam auditorum pupugit, nec auditorum tantum, sed meam, qui ad vos sermonem habeo, priusquam vestram. Communis est quippe doctrina, communia sunt vulnera : quapropter et communia adhibeo medicamenta. Hoc divinæ benignitatis opus fuit, ut et is qui sermonem habet, et qui audiunt, iisdem subjaceant legibus, ejusdem participes sint naturæ, et pariter reus quisque sit, ubi transgressus legem fuerit. Qua de causa? Ut moderatam adhibeat increpationem; ut indulgentior fiat in eos qui peccant; ut ne, propriæ memor imbecillitatis,

[1] 1 Cor. XI, 28.

intolerandam adhibeat reprehensionem. Propterea non Angelos e cœlo delapsos magistros humanæ naturæ præfecit, ne propter excellentiam naturæ, atque humanæ infirmitatis ignorationem asperiores reprehensionem nobis adhiberent : sed homines mortales magistros ac sacerdotes concessit, homines infirmitate circumdatos, ut hoc ipso, quod eisdem obnoxii sint, et is qui sermonem habet, et illi qui audiunt, concionatoris linguæ frenum injiciatur, quod eum non sinat ultra modum suas castigationes extendere. Atque hoc verum esse declarat Paulus, qui legem illam tulit, et hanc causam nos docuit his verbis utens : « Omnis enim pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, qui condolere possit iis, qui ignorant, » et errant. » Qua occasione, et cur tandem? « Quoniam » et ipse circumdatus est infirmitate[1]. » Vides infirmitatem compassionis occasionem esse, neque sinere cognationem naturæ, ut quis in reprehendendo modum excedat, etsi vehementer contendat? Sed quam ob causam ista dixi? Ne forte dicatis : Tu qui mundus es a peccatis, et a molestia, quam increpatio parit, immunis ac liber es; magna cum potestate profundiorem nobis sectionem infligis. Siquidem ego prior molestiam sentio, quandoquidem et ipse obnoxius sum peccatis. « Omnes enim in correptionibus » sumus, et, Nemo gloriabitur castum se habere cor[2]. » Itaque non quod in alienis philosopharer malis, neque ex inhumanitate quapiam, sed præ nimia sollicitudine reprehensiones illas adhibui. Nam in corporum quidem curatione, qui plagam infligit, nullum plagæ sensum capit, sed ille, qui secatur, solus doloribus cruciatur : at in animarum curatione non ita : nisi forte fallar, dum ex meis de aliorum rebus judico, sed ipse prior cruciatur, qui concionem habet, quando cæteros increpat. Neque enim sic

[1] Hebr. v, 2, 3. — [2] Prov. xx, 9, et Eccli. viii, 6.

a cæteris reprehensi dolemus, ac si alios reprehendamus ob peccata, quorum ipsi rei simus. Statim enim concionatorem objurgat conscientia, quodque se videat magisterii dignitate decoratum in eadem cum discipulis peccata prolabi, atque iisdem reprehensionibus indigere, graviorem concionatori dolorem inurit.

II. Atque hæc non sine causa nunc conqueror, sed quoniam permulti eorum quæ dicta sunt, acerbitatem non ferentes, cum hinc recessissent, accedentes indignabantur, et excandescebant. Avocas nos, aiebant, a sacra mensa, et a communione repellis. Idcirco hæc dicere sum coactus, ut intelligatis me non avocare, sed potius convocare; non repellere, nec arcere, sed per ipsas reprehensiones magis allicere. Metus enim denuntiati supplicii, cum tanquam ignis in ceram in eorum conscientiam, qui peccant, inciderit, delicta dissolvit ac discutit, dum semper imminet, et puram ac splendidam mentem reddens majorem fiduciam nobis inserit : porro fiducia concepta major exoritur animi promptitudo, ad frequentem ineffabilium ac tremendorum mysteriorum communionem obeundam. Et quemadmodum qui acerba medicamenta porrigit iis, qui stomachi vitio cibos fastidiunt, ac pravos expurgat humores, dejectum excitat appetitum, et efficit, ut majori alacritate consuetos cibos degustent. Sic nimirum is qui acerba profert verba, pravisque mentem cogitationibus purgat, et grave peccatorum onus excutit, efficit, ut conscientia respiret ac multa cum voluptate dominicum corpus degustet. Non est igitur ob ea quæ dicta sunt succensendum; sed ea approbanda sunt et laudanda. Quod si forte imbecilliores sint quidam, neque defensionem hanc nostram ferant, ita cum illis agam, ut moneam me non a me ipso latas leges exponere, sed de cœlo delapsas litteras legere, ac poinde necessarium esse, ut cum

hoc mihi creditum sit ministerium, aut quæ continentur illis confidenter ac libere cuncta dicam, et utilitatem ubique non voluptatem quæram auditorum, aut eorumdem odium reformidem, et hoc intempestivo beneficio salutem meam simul et illorum prodam. Nam et concionatori simul et auditoribus admodum periculosum esse quidpiam ex legibus divinis celare, ac tanquam cædis patratæ reos judicari doctores, nisi absque metu cuncta Dei jura, ac decreta promulgent, Pauli vobis testimonio comprobabo. Propterea namque in omnibus rebus ad beatam illam animam sæpe confugio, quod fructuosæ quædam sacræque leges Pauli sint verba. Non enim Paulus est, qui loquitur, sed qui ejus animam movet Christus, siquidem per illum cuncta loquitur, quæ ille pronuntiat. Quid igitur ait Paulus? Cum eos qui Ephesum incolebant vocasset ac postremam ad illos concionem habuisset [1], propterea quod ab illis deinceps discessurus erat, ut illorum præsules doceret, non minus quam qui sanguinem funderent discipulorum, eos qui res utiles celarent pœnis esse obnoxios ac suppliciis, ita loquitur : « Mundus sum ego a sanguine omnium. » Quid ita? « Non enim subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei : » itaque si subterfugisset, quominus annuntiaret, mundus a sanguine non fuisset, verum ut homicida damnatus esset, ac merito sane. Nam homicida quidem corpus tantum interficit : qui vero ad gratiam concionatur, et segniores reddit auditores, animam perdit : atque ille quidem præsenti morti tradit : hic vero perditanimam, et ad æternas pœnas suppliciaque transmittit. An igitur solus hoc dicit Paulus? Nequaquam, sed ante Paulum Deus rursus istud ipsum per Prophetam subindicat ita dicens : « Speculatorem » dedi te domui Israël [2]. » Quid est hoc, speculatorem?

[1] Act. xx, 27. — [2] Ezech. III, 17.

Speculator dicitur is, qui dum exercitus inferius consident, sublimem et eminentem in colle locum occupat, et inde invadentes hostes speculatur, atque in valle sedentibus eorum adventum denuntiat, ut ad pugnam capessendam eos excitet, ne si in illos incautos irruant, magna illos cum facilitate trucident. Quando igitur multa, quæ nobis imminent, mala non videmus nos, qui humi versamur, ita divina gratia disponente factum est, ut tanquam in sublimi loco prophetiæ stantes Prophetæ sancti irruituram in nos iram divinam a longe prænuntiarent; ut nos per pœnitentiam reparantes, animamque nostram lapsam erigentes, multo ante infligendam a Deo plagam repellamus. Idcirco, « Speculatorem, inquit, dedi te domui » Israël : » Ut calamitatem imminentem prænunties, quemadmodum hostes ille. Neque vero mediocrem pœnam concionatori, qui divinam iram non prænuntiarit, imponit. Quam vero tandem? Animas eorum, qui perierint, inquit, de manu tua requiram. Quis igitur est ille tam crudelis et inhumanus, et immisericors, qui concionatori vitio vertat dicenti, deque ira divina frequenter verba facienti, cum tantas luiturus sit pœnas, si tacuerit? Nobis ergo qui concionamur, nequaquam prodesse si talia siluerimus, sufficienter et Propheta nos docuit, et Apostolus : sed neque vobis prodesse qui auditis, inde constabit. Nam si ego dum sileo, peccata silentio absconderem, recte succenseret unusquisque, ac merito indignaretur, nisi silerem : sin autem quantumvis jam non sileamus, omnino necesse est ut illic delicta manifestentur, quid poterit silentium prodesse? Imo nihil proderit, sed summopere nocebit. Nam si quidem nunc proloquar, ad pœnitentiam et animi compunctionem inducam : sin taceam, nunc quidem eorum quæ peccaverimus, non recordabimur, neque pœniten-

tiam agemus; at in futuro sæculo nuda et aperta præ oculis nostris intuebimur, ac frustra et incassum lamentabimur.

III. Quando igitur omnino necesse est, ut vel illic, vel in hac vita ob delicta compungamur, satius est ut illud hic potius, et non illic fiat: unde id constat? Ex propheticis verbis, ex evangelicis. Nam Propheta quidem sic ait: «In inferno autem quis confitebitur tibi[1]?» Non quod non confiteamur, sed quod frustra illud faciamus. Christus autem per parabolam hoc ipsum docuit. Erat enim, inquit, Lazarus quidam mendicus undique ulceribus plenus[2], immedicabili morbo laborans: alter autem quidam dives pauperi micas non impertiebat. Et quid opus est parabolam totam percurrere? Quippe nostis historiam omnem, crudelitatem divitis, quo pacto mendicum participem mensæ non faceret; egestatem illius ac famem, qua perpetuo conflictabatur. At hæc in hac vita: postquam autem mortuus est uterque, videt illum mendicum in sinu Abrahæ dives. Et quid ait? « Pater Abraham, mitte illum ut instillet extremo digiti sui in linguam meam, ut requiescam a dolore[3].» Vides retributionem? Non impertiit ipsi micas, unius aquæ guttæ non fit particeps. « In qua enim mensura, inquit, mensi fueritis, remetietur vobis[4].» Quid ergo Abraham? «Fili, recepisti bona tua, et Lazarus mala: et nunc hic quidem hic consolatur, tu vero cruciaris[5].» Sed quod est in quæstione positum, illos nimirum ob peccata compungi, et converti, ac pœnis gehennæ fieri meliores, nihil tamen hoc illis ad levanda flammæ tormenta prodesse, quæ sequuntur ostendunt; «Pater enim, inquit, mitte illum in domum meam, ut cognatis meis testetur, et non veniant in hunc locum.» Cum beneficium ipse non obtinuisset, aliorum postea salutem procurat. Vidisti

[1] Psal. vi, 6. — [2] Luc. xvi, 19. — [3] Ibid. 20-24. — [4] Marc. iv, 24. — [5] Luc. xvi, 25.

quo pacto crudelis antea fuerit, quo pacto deinde benignus evaserit? Lazarum ante oculos jacentem præteribat, dum viveret, jamvero etiam absentium cognatorum curam gerit: ac tum quidem tum opibus circumflueret, ad miserabile mendici spectaculum non inflectebatur, jamvero dum in doloribus ac necessitatibus versatur inevitabilibus, de propinquis suis est sollicitus, ac mitti rogat, qui hæc illis annuntiet. Vides ut benignus et clemens evaserit et misericors? Quid igitur? numquid illi profuit pœnitentia? num aliquid lucri ex illa cumpunctione collegit? Nihil omnino: quippe quod intempestiva esset pœnitentia. Solutum erat theatrum, sublatus locus certaminis, non amplius luctarum tempus fuit. Propterea moneo, precor et obsecro, hic lamentari oportet, ac propter peccata lugere. Hic nos verba contristent, ne nos illic res terreant: hic nos pungat oratio, ne nos illic vermis pungat venenatus: hic nos urat reprehensio, ne nos gehenna ignis illic urat. Eos qui hic lugent, consentaneum est illic consolari: eos qui hic in deliciis degunt et rident, nec ullo propter admissa peccata dolore tanguntur, plane illic lugere ac lamentari, ac frendere dentibus est necesse. Non mea sunt hæc verba, sed ipsius, qui judicium in nos tum temporis exercebit. « Beati quippe, inquit, ii, qui lugent, quoniam » ipsi consolabuntur. Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis[1].» Quanto igitur satius est temporariam compunctionem et luctum cum æternis bonis et voluptate, quæ finem non habeat, commutare, quam brevi hac et temporaria vita ridendo transacta, illuc abire immortali supplicio plectendos? At verecundaris et erubescis enuntiare peccata? sane quidem si coram hominibus ea dicenda essent et evulganda; non tamen ita pudere te oportuit: pudor enim est et ignominia peccare, non quæ peccaveris confiteri; jamvero

[1] Matth. v, 4.

neque necessarium est testibus præsentibus confiteri. Apud conscientiæ rationes fiat inquisitio delictorum: sine testibus sit judicium, Deus te confitentem solus audiat, Deus qui peccata non exprobrat, sed confessione peccata delet. At hoc pacto etiam pigritaris ac detrectas? Scio equidem conscientiam suorum delictorum memoriam minime ferre. Nam si tantum subeat animum eorum quæ deliquimus recordatio, tanquam pullus quidam indomitus ac frenatu difficilis mens resilit. Sed tu coërce illam ac refrena, demulce manu, cicurem illam redde, persuade fore, ut nisi nunc confiteatur, illic confiteatur, ubi major pœna, ubi diffamatio major. Hic judicium fit sine testibus, ac tu ipse in te judicium exerces, qui peccasti: at illic in medium orbis terrarum cuncta producentur, nisi prius hic fuerint a nobis deleta. Erubescis peccata confiteri? erubesce peccata committere. Nos vero dum illa committimus, temere et impudenter ea aggredimur: cum autem ea fuerint confitenda, tum nos pudet pigetque, cum id alacriter a nobis fieri oporteret. Non enim ignominiosum est incusare peccata, sed justitia et virtus. Nisi justitia esset, ac virtus, non proposuisset illi mercedem Deus. Nam confessionem obtinere mercedem, audi quibus verbis Scriptura testetur: « Dic tu iniquitates tuas primus, ut » justificeris[1]. » Quem tandem pudebit illius operis, quo fit justus? quem confiteri peccata pudeat, ut peccata solvat? Num enim idcirco peccata jubet confiteri, ut puniat? Imo ut dimittat.

IV. Nam in externis quidem tribunalibus post confessionem sequitur pœna. Propterea Psalmus etiam hoc ipsum reformidans, ne quis metu pœnæ, quæ confessionem sequatur, peccata denegaret, ait, « Confitemini Domino, » quoniam bonus; quoniam in sæculum misericordia

[1] Isaï. XLIII, 26.

» ejus[1]. » Num enim tua peccata nescit, nisi tu confessus fueris? quid ergo tibi prodest si minime confiteare? Num enim potes latere? Quamvis non dixeris, ille novit. Quod si tu dixeris, ille obliviscitur. « Ecce enim ego sum Deus, » qui deleo iniquitates tuas, et non recordabor[2]. » Vides? non recordabor, inquit. Est enim hoc clementiæ. At tu recordare, ut castigationis captes occasionem. Hæc cum audiisset Paulus, peccatorum, quorum non recordabatur Deus, perpetuo recordabatur cum ita diceret: « Non sum » dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Eccle» siam Dei[3]. » Et, « Christus venit in mundum peccatores » salvos facere, quorum primus ego sum[4]. » Non dixit, eram, sed, sum. Facta erat remissio peccatorum apud Deum, et apud Paulum peccatorum memoria non delebatur. Quæ Dominus deleverat, hæc ipse divulgabat. Audistis enim Prophetam dicentem: « Et non recordabor[6]: » at tu recordare. Deus vas electionis ipsum vocat, et iste se peccatorum primum vocat. Quod si peccatorum non obliviscebatur, cogita quo pacto Dei beneficiorum recordaretur. Quid ego dico, memoriam peccatorum minime probro afficere? Non ita nos memoria recte factorum reddit illustres, ut memoria peccatorum. Imo vero non modo non reddit illustres memoria recte factorum, sed etiam opprobrio afficit et condemnat: at peccatorum memoria fiducia nos ac justitia multa cumulat. Quis hoc dicit? Pharisæus et Publicanus. Nam hic quidem cum sua peccata dixisset, justificatus descendit: ille vero cum sua recte facta dixisset, Publicano factus inferior descendit. Vides quantum efferat damni recte factorum meminisse: quantam pariat utilitatem peccatorum minime oblivisci? Ac merito sane: qui namque recte factorum meminit, in superbiam effertur, cæteros homines aspernatur,

[1] Psal. CV, 1. — [2] Isaï. XLIII, 25. — [3] 1 Cor. XV, 9. — [4] 1 Tim. I, 15.

quod et accidit Pharisæo : neque enim in tantam venisset arrogantiam, non dixisset : « Non sum sicut cæteri homines[1], » nisi jejunii sui decimarumque meminisset; memoria vera peccatorum mentem reprimit, humilitatem suadet ac per humilitatem benevolentiam Dei conciliat, Audi, quæso, quo pacto nos Christus recte facta oblivioni tradere jubeat. « Cum feceritis hæc omnia, dicite, Servi inutiles sumus[2]. » Tu dic inutilem esse te servum, non ego te inutilem reddo. Tu si tuam ipse vilitatem confessus fueris, ego te illustrem reddo, et corona remuneror. Vides quot testimoniis utilem esse peccatorum memoriam nobis fuerit comprobatum, et noxiam memoriam recte factorum : et contra rursus supplicium nobis ex oblivione peccatorum, utilitatem autem ex oblivione recte factorum oriri? Vis etiam aliunde cognoscere maximum esse recte factum peccatorum recordari? audi Jobum. Ut enim cæteris gloriabatur, ita et confessione peccatorum, cum ita diceret : « Quod si cum » sponte peccassem expavi frequentiam multitudinis, ut » non enuntiarem peccata mea[3]. » Horum autem verborum hic sensus est. Nunquam mihi cœtus conservorum pudorem imposuit. Quid enim prodest ignotum esse hominibus, cum judex omnia noverit? quid vero nocet, quod hi quæ a nobis commissa sunt, noverint, si nos ille pœna voluerit liberare? Licet omnes condemnent, si me calculo suo judex absolvat, nihil illorum sententiam curo : licet omnes laudent et celebrent, si me ille condemnet, nihil mihi judicium illorum prodest. Semper enim oculos in illum oportet convertere, idemque præstandum est in peccatis, quod in pecuniarum impensa præstamus. Statim enim atque e cubili surreximus, antequam pedem in forum inferamus, aut aliquod privatum publicumque negotium aggrediamur, vocato servo rationem ab eo exigimus

[1] Luc. XVIII, 11. — [2] Id. XVII, 10. — [3] Job. XXXI, 34.

expensarum, ut videamus quid perperam, quid in legitimos usus insumptum fuerit, quantumque sit reliquum: quod si perexiguum esse viderimus id, quod restat, omnes vias augendorum redituum excogitamus, ne forte incauti fame conficiamur. Hoc igitur et in actionibus nostris faciamus: advocata conscientia nostra, rationes exigamus ab ea verborum, actionum, cogitationum. Disquiramus quid commode utiliterque sit insumptum, quid in nostrum damnum: quis sermo perperam fuerit impensus in detractiones, in turpiloquia, in contumelias: quænam cogitatio ad lasciviam oculum concitarit; quod consilium in damnum nostrum in opus exierit, sive manibus illud, sive lingua, sive oculis ipsis fuerimus executi. Et ab intempestivis quidem sumptibus abstinere studeamus, in locum autem eorum, quæ male insumpta sunt, alios reditus recondamus: loco verborum temere prolatorum, preces: loco aspectuum lascivorum, eleemosynas et jejunia. Si enim intempestive simus insumpturi, nihil autem recondituri, neque boni quidquam nobis in thesauris reposituri, in extremam egestatem redactos incautos nos in æternum ignis supplicium præcipites agemus. Ac pecuniarum quidem summo mane solemus rationes inire: actionum vero post prandium, vel sub ipsam vesperam in lecto jacentes, nemine interpellante, nemine interturbante, a nobis ipsis omnium, quæ fecimus, ac diximus, rationem exigamus. Quod si quid peccatum esse animadvertamus, castigemus conscientiam, mentem increpemus, cor nostrum ita vehementer compungamus, ut non amplius, ubi surrexerimus, in idem peccati barathrum nos audeamus impellere, vespertinæ memores sectionis.

V. Hoc enim tempus aptius esse ad ejusmodi ratiocinium, audi quo pacto testetur Propheta, cum dicat: « Quæ » dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compun-

»gimini[1]. Multa interdiu non ut volumus a nobis fiunt, et amici offendunt, et exasperant servi, contristat uxor, filius dolore afficit, negotiorum sæcularium ac publicorum nos turba circumsidet, neque possumus intelligere, ne quidem qua ratione supplantemur. At his omnibus expediti, cum soli fuerimus vesperi, multaque frui licuerit tranquillitate, judicium in lecto excitemus, ut Deum nobis propitium ejusmodi habita quæstione reddamus. Quod si quotidie peccemus, et animum nostrum vulneremus, nunquam autem sentiamus: ut qui vulnera frequenter accipiunt, ac deinde contemptis illis febrim sibi vel intolerandum accersunt interitum: sic et nos hoc continuo stupore, inevitabili nos obnoxios supplicio reddidimus. Scio molesta esse quæ dicimus, sed multam pariunt utilitatem. Clementem Dominum habemus, occasionem tantum arripere vult, et omnem confestim exhibet humanitatem. Si enim cum peccamus, et impuniti manemus, deteriores non fieremus, saltem nobis pœnam remitteret: sed hoc probe novit non minus damni nobis peccatorum impunitatem, quam ipsamet afferre peccata. Propterea supplicium infert, non ut præteritorum pœnas exigat, sed ut in futurum emendet. Atque ut hoc verum esse noveris, audi quid ad Moysem dicat Deus: « Dimitte me, et indignatus ira » atteram eos[2]. » Dimitte me, dicebat, non quod eum Moyses retineret; nihil enim ad ipsum locutus erat, sed tacitus coram eo stabat; verum occasionem ei præbere volebat pro illis orandi. Nam quoniam illi supplicio digna peccata commiserant, et supplicio inevitabili, nec tamen illos volebat punire, sed humanitatem in eos exercere; hoc vero segniores illos reddebat: utrumque præstabat, ut neque supplicium inferretur, nec deteriores impunitate illi fierent, cum intelligerent se non suo merito, sed propter

[1] Psal. IV, 5. — [2] Exod. XXXII, 9.

Moysis patrocinium iram Domini evitasse. Hoc nos etiam sæpenumero facimus, dum servos qui animadversione digna delicta commiserint, neque punire volumus, neque pœnarum metu liberare, amicis injungimus, ut e manibus nostris eos eripiant, ut et metus in eis æque vehemens maneat, et plagas a nobis inferendas effugiant. Tale quid etiam Deus præstitit : idque verum esse, ipsius constat ex verbis, « Dimitte me, inquit, et indignatus ira. » Atqui nos cum pœnas sumere volumus, et nemo permittit, tum indignari solemus : ipse vero dicit : Dimitte, et indignabor ira : ut intelligas, iram in Deo perturbationem non esse, sed supplicium, quo nos afficit, hac appellatione designari. Cum igitur Moysem dicentem audiveris : « Si quidem remittis eis peccatum, remitte[1] : » prius quam servum, Dominum mirare, quod hujus ipse benignitatis occasionem illi præbuerit. Neque vero tantum id hoc loco fecit, sed et ad Jeremiam et ad Ezechielem idipsum loquitur : « Circumcurrite, et videte in viis Jerusalem, si » est aliquis faciens judicium et justitiam, et propitius » ero eis[2]. » Vides benignitatem? unius virtute multi etiam pravi simul fruuntur : at si vel unus fuerit virtute præditus cum numeroso populo mixtus, non abripitur simul : sed homo quidem unus, qui recte vivat, integrum populum eripere poterit iræ divinæ, sed integra civitas depravata hominem vitæ probæ ad societatem pœnæ ac supplicii sui pertrahere non poterit, ac simul perdere. Atque hoc ex Noë liquet : qui pereuntibus cunctis solus salvus evasit, atque ex ipso Moyse patet, qui solus veniam tanto populo valuit impetrare. Ego vero possum et aliud multo majus divinæ benignitatis indicium proferre. Cum enim homines viventes, et qui gratia valeant ac fiducia, non invenit, qui peccati reos possint periculis liberare, ad vita functos

[1] Exod. XXXII, 31. — [2] Jerem. V, 4.

confugit, et propter illos ait se delicta dimittere, quemadmodum et Ezechiæ dixit : « Protegam urbem istam propter » me, et propter David servum meum [1], » qui jam mortuus erat. Cum igitur hæc nobis explorata sint, Deum omnia movere ac moliri, ut nos pœnis ac supplicio liberet, multas occasiones illi præbeamus, confitentes, pœnitentiam agentes, lacrymas fundentes, orantes, iram proximis dimittentes, propinquorum egestatem sublevantes, in orationibus vigilantes, humilitatem exhibentes, peccatorum assidue recordantes. Non enim sufficit dicere, Peccator sum, sed et singulæ sunt delictorum species exprimendæ. Ut enim si in spinas ignis inciderit, facile illas consumit : sic etiam mens quæ delicta sua frequenter apud se versat, facile illa perdit ac demergit. Deus autem qui transcendit iniquitates, et aufert injustitias, nos et a peccatis liberet, et cœlorum regno donet, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 4 Reg. xx, 6.

HOMILIA.

Cum presbyter fuit ordinatus, de se ac de episcopo, deque populi multitudine.

I. Num vera sunt quæ nobis acciderunt? num reipsa gesta sunt, nec falsi sumus, neque quæ nunc fiunt sunt nox et somnia? an vere dies est, et vigilamus omnes? Et quis credat quod in die, cum sobrii sunt, ac vigilant homines, adolescens infimæ sortis et abjectus, ad tantum dignitatis fastigium[1] subvectus sit? Nam nocte talia accidere nihil sit incredibile. Tum enim quidam et corpore mutili, et adeo tenues, ut ne necessarius quidem suppetat victus, in somnis sibi videntur integris membris, et formosi, et regali frui mensa : sed quæ videbantur, somnus erant, et insomniorum ludibria : siquidem hæc est natura somniorum, vafra quædam ac versuta res est, ac prodigiorum artifex, gaudet novis et incredibilibus simulacris illudere. At vero nec interdiu, nec revera quis unquam videat hoc accidere. Verum omnia nunc contigerunt, facta sunt, perfecta sunt, quemadmodum videtis; hæc, inquam, somniorum visis incredibiliora: et civitas tantæ magnitudinis, tam frequentata, populus et multus, et admirandus ad meam inhiat exiguitatem, tanquam a nobis magnum quiddam ac præclarum auditurus. Atqui etiamsi mihi amnium more perennium profluerct oratio, sique verborum fontes essent in ore meo, protinus ex tantæ multitudinis ad audiendum concursu, metu sisteretur profluvium, et retro fluenta resilirent. Nunc vero cum tantum absimus a fluminum ac fontium copia, ut nec exiguæ pluviolæ medio-

[1] Vide D. Guillon, tom. XIX, p. 434-437.

certitatem obtineamus, qui fieri possit, ut me non deficiat tam exiguus fluxus, metu arefactus, idemque eveniat, quod in corporibus solet accidere? Quid accidit in corporibus? multa frequenter quæ manu tenemus, quæ digitis stringimus, præ metu nobis excidunt omnia, dissolutis nervis nostris corporisque vigore remisso. Itidem mihi profecto nunc metus est, ne idem eveniat in animo nostro, videlicet ne quæ multo cum labore excogitavimus, quanquam et hæc sane perquam exilia parvique momenti, præ pavore veniant in oblivionem, et evanescant abeantque, animum nostrum desertum relinquentia. Quapropter pariter omnes, tum vos qui cum imperio estis, tum vos qui paretis imperio, obsecro: ut quantam nobis anxietatem injecistis vestro ad audiendum concursu, tantumdem nobis audaciæ inspiret precum vestrarum diligentia, si rogetis illum, qui dat sermonem evangelizantibus virtute multa[1], ut nobis quoque det sermonem in apertione oris nostri. Nullus omnino vobis tot ac tantis viris labor erit unius adolescentis animum timore dissolutum, denuo confirmare: quin et par fuerit, ut quod nunc petimus, præstetis: quandoquidem tantam aleam subivimus propter vos vestramque charitatem[2], qua nihil violentius aut imperiosius, ut quæ nos non admodum dicendi peritos, ad dicendum pertraxit, effecitque ut ad doctrinæ stadium exiremus, licet ante hac hoc palæstræ genus nunquam attigerimus, sed semper in auditorum ordine, quieto silentio frui soleamus. Verum quis sit adeo durus et intractabilis, ut istum vestrum conventum silentio prætereat, et amicos nactus audiendi studio flagrantes, non alloquatur, etiamsi omnium hominum esset loquendi imperitissimus? Cupiebam equidem primum in Ecclesia dicturus, procemiorum primitias illi dicare,

[1] Psal. LXVII, 12. — [2] Ephes. VI, 19.

qui linguam nobis hanc dedit, nimirum Deo. Atque ita sane fieri oportuit; neque enim areæ tantum ac torcularis, verumetiam verborum primitias oportet verbo persolvere, multoque magis verborum quam manipulorum. Quinetiam ut ad vos hic fructus magis pertinet, ita ipsi Deo qui honoratur acceptior est. Botrum enim et spicam suo terra emittit gremio, alit pluviarum irrigatio, colit agricolarum manus: at sacrum hymnum parit animi pietas, alit bona conscientia, Deus in cœlestia recipit horrea: porro quanto præstantior est animus terra, tanto hic illo melior est proventus. Quapropter et Prophetarum quispiam vir magnus et admirandus, nomen illi Osee, eos qui Deum offenderant, parabantque illum sibi propitium reddere, adhortatur, ut ferant secum, non armenta boum, neque similæ mensuras tot aut tot, neque turturem, neque columbam, neque aliud quidquam istiusmodi rerum: sed quid? « Ferte vobiscum verba [1], » inquit. Et quale sacrificium, dixerit aliquis, sunt verba? maximum quidem, o charissime, ac splendidissimum, cæterisque omnibus præstantius. Et quis ista dicit? is nimirum qui hæc omnia novit maxime atque exactissime, videlicet magnanimus ille ac magnus David. Is enim cum aliquando Deo gratiarum actiones immolaret pro victoria quam ex hoste tulerat, ita ferme loquitur: « Laudabo nomen Dei mei cum » cantico: magnificabo eum in laude [2]. » Mox hujus sacrificii præstantiam nobis aperiens, subjecit, « Et placebit » Deo supra vitulum novellum, cornua producentem, et » ungulas. » Cupiebam igitur et ipse hodie has mactare victimas, et altare spirituale hisce cruentare hostiis: sed quid faciam? Vir quidam Sapiens obturat mihi os, deterretque dicens: « Non est speciosa laus in ore peccatoris [3]. » Quemadmodum enim in coronis non sat est flores esse

[1] Osee. XIV, 3. — [2] Psal. LXVIII, 31. — [3] Eccli. XV, 19.

puros, nisi pura sit et manus eas contexens : sic et in sacris hymnis oportet non verba tantum esse pia, verumetiam animum hymnos concinentem. At is mihi impurus est, fiduciæ vacuus, utpote multorum plenus scelerûm. Porro sic affectis, non hæc modo lex obturat os, verumetiam alia quædam illa vetustior, et ante illam lata, quam et ipsam adjecit is, qui modo nobis de sacrificiis locutus est David. Cum enim ait : « Laudate Dominum de cœlis, » laudate eum in excelsis[1] : » et paulo post rursus dicens; « Laudate Dominum de terra : » cum utramque invitat creaturam, et quæ sursum est, et quæ inferne, sensibilem atque intelligibilem, conspicuam, et inconspicuam quæ supra cœlos est, et quæ sub cœlo, et ex utraque chorum constituit unum; atque ita jubet hymnis celebrare regem universorum, nequaquam invitavit peccatorem, sed et hic illi fores occlusit.

II. Cæterum, ut vobis quod dico fiat evidentius, ipsum Psalmum ab initio vobis prælegemus. « Laudate Dominum » de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes » Angeli ejus, laudate eum omnes Virtutes ejus. » Vides Angelos laudantes? vides Archangelos? Vides Cherubim, et Seraphim, summas illas Virtutes? cum enim ait, « Omnes Virtutes ejus, » universum populum cœlestem complectitur. Numcubi vides peccatorem? Et quomodo, dixerit aliquis, in cœlo videre possum? Ergo age in terram descendamus, ad alteram chori partem transeuntes, nec hic rursus videbis peccatorem. « Laudate Dominum de terra » dracones et omnes abyssi, bestiæ et omnia pecora, reptilia et volucres pennatæ[2]. » Haud frustra neque temere, dum hæc loquor, intersilui. Quia et mentis cogitatio metu confusa est, ad amaras usque lacrymas, gravemque ejulatum fere perducta. Quid enim, obsecro, possit esse mi-

[1] Psal. CXLVIII, 1. — [2] Ibid. 10.

serabilius? scorpii, serpentes ac dracones invitantur ad laudandum eum a quo conditi sunt: solus peccator ab hac sacra chorea submotus est, idque jure optimo. Mala et efferа bestia est peccatum, non quidem in conserva corpora malum proferens, sed in ipsam Domini gloriam effundens malitiam: « Propter vos, inquit, nomen meum » blasphematur in gentibus[1]. » Eoque peccatorem tanquam e sacra patria abegit ex orbe terrarum Propheta, et exulare coëgit: atque uti musicus optimus e cithara bene modulata chordam dissonam resecat, ne reliquarum vocum harmonia vitietur: et peritus artis medicus, membrum putrefactum amputat, ne hæc lues ad cætera membra sana transiliat; eumdem ad modum Propheta fecit, dum veluti chordam dissonam ac veluti membrum ægrum, ab universo creaturæ corpore peccatorem resecat. Quid igitur nobis faciendum est? Posteaquam rejecti sumus, posteaquam resecti sumus, omnino sileamus oportet: dic igitur, obsecro, num tacebimus? neque quispiam nobis permittet hymnis celebrare Dominum nostrum? ergo-ne frustra vestras preces imploravimus? frustra ad vestra confugimus patrocinia? Absit ut frustra: reperi enim, reperi et alterum glorificandi modum, vestris in hac hæsitatione precibus, ceu fulguribus in caligine apparentibus conservos laudabo. Fas enim est et conservos nostros laudare, quibus laudatis haud dubium est, quin ea gloria ad dominum transeat. Quod autem hinc glorificetur, docet ipse Christus dicens: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum » qui in cœlis est[2]. » En alter glorificandi modus, quo et peccatori fas est uti, ut legem tamen non violet.

III. Quem igitur, quem, inquam, conservorum laudabimus? quem alium, quam illum communem hujus

[1] Isaï. LII, 5, et Rom. II, 24. — [2] Matth. V, 16.

patriæ doctorem, et per patriam, universi orbis terrarum? Quemadmodum enim vos ille docuit ut usque ad mortem pro veritate staretis : ita et vos alios homines docuistis, a vita citius, quam a pietate recedendum esse. Vultis igitur illi posthac laudum coronas plectamus? volebam equidem et ipse, sed video recte factorum pelagus immensæ profunditatis, vereorque ne sermo noster ad fundum delatus, præ imbecillitate non possit in altum recurrere. Oportet enim vetusta narrare facinora, peregrinationes, vigilias, curas, judicia, pugnas, tropæa tropæis, victorias victoriis cumulatas, res gestas, non nostram modo, sed et omnem humanam linguam superantes, quæque vocem requirunt apostolico spiritu concitatam, qui potest omnia tum eloqui, tum docere: sed hanc partem prætercurrentes, ad alteram, quæ minus habet periculi accedemus, quam vel exigua scapha licet enavigare. Age igitur de temperantia dicere tentabimus, quomodo ventri imperarit, quomodo delicias contempserit, quomodo mensam sumptuosam deriserit, idque cum in domo sumptuosa esset educatus. Nam mirum non est eum, qui in paupertate vixit, ad hanc squallidam asperamque venire vitam, quandoquidem is habet ipsam paupertatem peregrinationis ac viæ comitem, quæ illi sarcinam in dies reddit leviorem. At qui fuit divitiarum dominus, haud facile sese ab illarum explicet complexu, tantum cupiditatum examen animam illam circumvallavit. Tam gravis et caliginosa affectuum nubes mentis illius oculos obducit, ut non sinat ad cœlum intuitum erigere, sed cogat deorsum inclinare caput, et ad terram inhiare. Nec est alia res, quæ perinde obstet quominus proficiscamur in cœlum, ac divitiæ, et hinc venientia mala. Nec meus est hic sermo, sed ab ipso Christo devenit sententia : « Facilius est, inquit, camelum per foramen acus ingredi, quam divitem in regnum

» cœlorum[1]. » Sed ecce, quod erat difficile, vel impossibile potius, factum est possibile. Et de quo Petrus olim dubitabat apud præceptorem, voluitque ex eo discere, jam ipsa experientia novimus omnes, imo etiam amplius. Non enim jam dives ipse tantummodo ascendit in cœlum, verumetiam populum introducit, cum præter divitias, et alia his non minora habeat impedimenta, quod juvenis est, quod ante tempus orphanus, quæ res quemvis hominis animum possint in fraudem illicere. Ejusmodi habent incantamenta, ejusmodi præbent venena : verum hæc istæ devicit, et cœlum apprehendit, seseque contulit ad cœlestem philosophiam, ac neque splendorem præsentis consideravit vitæ, neque ad progenitorum claritatem respexit : imo potius ad majorum claritatem respexit, non quidem istorum quos ipsi natura necessario devinxerat, sed qui juxta pietatis propositum conjuncti sunt, eoque talis factus est quales illi fuerint. Respexit ad patriarcham Abraham, respexit ad magnum illum Moysem, qui cum esset in regio educatus palatio, mensa sybaritica frui consuetus, et inter Ægyptios relictus strepitus ac tumultus; nostis autem cujusmodi sint barbarorum illorum mores, quam fastus et arrogantiæ pleni sint; contemptis illis omnibus, ad lutum et laborem figulorum ultro se contulit, et in servorum numero esse concupivit, qui rex erat et regis filius. Atqui hanc ob causam post reversus est majore cum dignitate, quam antea gerebat atque abjecerat. Siquidem post exilium, post servitutem apud socerum, post ærumnas peregre toleratas, rediit, regis ipsius princeps, imo verius regi jam factus Deus. « Feci, inquit, te Deum Pharaoni[2], » ipsoque rege splendidior erat, non gestans diadema, neque purpura amictus, neque curru vectus aureo, sed universo illo fastu conculcato. « Omnis enim filiæ regis gloria

[1] Matth. XIX, 24. — [2] Exod. VII, 1.

» ab intus[1]. » Reversus est igitur sceptrum gestans, quod imperaret, non hominibus tantum, sed et cœlo, terræ, marique, aëris et aquarum naturæ, stagnis, fontibus ac fluminibus : in quæcumque enim voluit Moyses, in ea vertebantur elementa, et in manibus illius denuo transformabatur creatura : quæ non aliter quam ancilla quæpiam officiosa, conspicata heri sui amicum advenisse, per omnia parebat, dictoque audientem se præbebat, perinde atque ipsi domino. Ad quem hic, quem nunc laudandum suscipimus, respiciens, illi similis effectus est, cum esset juvenis, si tamen unquam fuit juvenis : non enim sane credo, usque adeo illi ab ipsis cunabulis mens erat cana : sed cum juxta supputationem ætatis esset juvenis, omnem arripuit philosophiam : et posteaquam cognoverat naturam hominis esse veluti fundum quemdam et agrum sylvestrem, animi morbos oratione pietatis ceu falce quapiam facile resecuit, agricolæ purgata reddens arva ad jaciendum sementem : ea recepta totum semen ad profunda demisit, ut deorsum radicatum, nec ad solarium radiorum impetum cederet, nec a spinis male suffocaretur. Animum quidem ad hunc curavit modum : carnis vero lasciviam temperantiæ remediis compressit, tanquam equo cuipiam rebelli, corpori jejunii frenum injiciens, et adeo in diversum tendens, ut ipsa concupiscentiarum ora, cum moderatione congruente cruentaret. Nam neque corpus excruciabat, ne immodice stringendo equum, sibi ad ministerium redderet inutilem, neque patiebatur supra modum obesum fieri, ne corpulentior factus, rursus erigeret sese adversus rationem habenas moderantem : sed simul et sanitatis illius et moderationis curam habuit. Neque vero cum talis in juventute fuisset, posteaquam teneram ætatem excessit, hanc quoque curam abjecit : verumetiam

[1] Psal. XLIV, 14.

nunc qui in senectute, velut in amœno portu sedet, rursus eamdem curam observat. Nam juventus, o dilecte, pelago furenti similis est, immitibus undis ac ventis malis referto : canities vero velut in tranquillo portu fovet eorum animos, qui consenuerunt, præstans, ut ætatis beneficio parta periculorum immunitate jucunde fruantur. Hac tranquillitate cum hic nunc tuto potiatur, atque in portu, ut dixi, sedens, nihilominus tamen est sollicitus : at hunc timorem accepit a Paulo, qui cum ascendisset in cœlum, atque inde reversus terras rursus attigisset, aiebat, « Vereor ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar[1] : » eoque hic sese in perpetuo timore constituit, ut esset in perpetua fiducia, assideretque clavo, non ille quidem stellarum exortus observans, neque rupes sub aquis latentes, neque scopulos, sed dæmonum insultus, ac diaboli versutias, cogitationumque pugnas, omnique parte lustrans exercitum, cunctos in tuto constituit. Neque enim illud modo spectat, ne scapha demergatur, sed ne quis eorum, quos secum habet in navi vectores, a tumultu quodam ceu a piratis abripiatur, nihil non curat agitatque. Per hunc, perque hujus sapientiam nos omnes secundo navigamus vento, plena navis vela pandentes.

IV. Sane cum priorem illum patrem amisissemus, qui et hunc nobis genuit, in angustia res nostræ erant ; quare miserabiliter lamentabamur, ut qui non sperabamus fore, ut hic thronus alium virum talem acciperet. Verum ubi hic advenit, et in clara luce visus est, effecit ut omnis illa angustia veluti nubes præterierit, et omnes molestiæ evanuerint. Neque sensim nobis luctum illum exemit, sed adeo repente, quasi idem ille beatus e tumulo redivivus in hunc thronum denuo ascendisset. Verum imprudentes amore studioque præclare gestorum patris nostri,

[1] 1 Cor. IX, 27.

sermonem ultra modum produximus, non dico ultra modum eorum quæ hic cum laude gessit; nam de his ne loqui quidem cœpimus; sed ultra nostræ juventutis mediocritatem. Agedum igitur rursus velut in portum orationem silentio ad quietem revocemus : cæterum ea desinere non vult, se ægre fert, indignaturque cupiens toto prato expleri. Verum id impossibile est, o pueri. Desinamus igitur ea persequi, quæ non possumus assequi, sufficiant nobis ad solatium ea quæ dicta sunt. Quandoquidem in pretiosis unguentis non tantum si quis effundat lecythum, verumetiam si quis vel summis digitis superficiem attingat, et aërem novo colore tinxit, et quotquot adsunt, suavitate fragrantiæ replevit. Quod et in præsentia contigit, non viribus eloquentiæ nostræ, sed propter vim ab hoc bene gestorum. Abeamus igitur, abeamus ad preces divertentes, deprecemur Deum, ut communis mater nostra illabefacta et immota maneat, ut hunc patrem, doctorem, pastorem et gubernatorem, ad longam producat vitam. Si qua vobis etiam nostri ratio est; neque enim jam nos ipsos in sacerdotum numero ponere audebimus, quando nec fas est abortivos partus cum legitimis ac perfectis numerare; quod si qua, inquam, est apud vos et nostri ratio tanquam fœtus cujusdam aborsu ejecti, orate ut e supernis nobis multus accedat vigor. Opus quidem erat nobis et prius tutela, dum soli vitam degeremus a negotiis liberam : at postquam in medium producti sumus; omitto quomodo, sive humano studio, sive favore divino : nihil enim vobiscum hac de re contendam, ne cui videar per dissimulationem et ironiam loqui; attamen quando producti sumus, ac jugum hoc validum graveque suscepimus, multis nobis opus est manibus, infinitis precibus, quo possimus depositum salvum reddere domino qui deposuit, in die illo, cum ii quibus talenta credita

sunt, citabuntur, et judicio sistentur rationem reddituri. Orate igitur, ne nobis eveniat, quod evenit illis alligatis et in tenebras exteriores conjectis : sed simus in eorum numero, qui poterunt qualemcumque assequi veniam, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, imperium et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS TOMI OCTOGESIMI NONI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 51.

Stagirius nobili loco natus, a teneris in christiana fide educatus, principio quidem terrenis rebus addictus erat; sed brevi postea abdicatis facultatibus mundique deliciis, vitam monasticam, invito licet reluctanteque patre, amplexus est. Initio tamen non ita diligenter, ut par erat, sed oscitanter et perfunctorie res asceticas tractabat, generisque fiducia fretus, monentes se ægre admittebat. Verum prospiciente Numine, ne post peractum tantarum opum sacrificium, levius præmium Stagirius referret: a dæmone corripitur et exagitatur, ac repetitis frequenter vicibus usque adeo vexatur, ut in desperatas sibi mortem consciscendi cogitationes interdum veniret. Hinc mœror et tristitia ingens: viæ omnes placandi Dei tentantur, nulla proficit: Sanctorum preces adhibentur, nec vexationis finem impetrant. Hic tamen ex ærumna hujusmodi fructus provenit, ut qui olim oscitantius se gerebat, jam ferventius pia exercitia adiret. Evocatur ad tantæ calamitatis solatium Chrysostomus amicus, qui cum morbo detentus domo excedere non valeret, tres hosce libros misit leniendo dolori opportunos: ubi exemplo Sanctorum utriusque Testamenti, probat Deum vel charissimis sibi viris atrociora ideo immisisse mala, ut majora præmia splendidioresque coronas tribueret. Animum ait calamitatibus affectum ferventius Deo divinisque rebus hærere, macu-

las omnes et vitia hac ratione citius abstergi : ut ipsius Stagirii exemplo comprobari poterat, qui oscitantia, torpore, tumore eliminatis, jam inter ferventiores Christi athletas primas teneret. Hæc ille fuse et παθητικῶς pro more suo prosequitur, ac cuilibet leniendo mœrori remedium offert legenti.

ANNOTATIO (2) pag. 126.

Sic in LXX. Interpretibus legitur : secus in Hebræo et in Vulgata, ubi Joseph fratres accusasse dicitur.

ANNOTATIO (3) pag. 212.

Matrona cujus cultus in Antiochiæ suburbio Daphne hic memoratur et carpitur, apud quosdam Juno intelligebatur, cujus erant diversa apud varias gentes nomina; nimirum a Curetis, Lucina, Matrona, Regina, et Opigena vocabatur. Hinc forte loco nomen; sed hac de re pluribus iterum agetur.

ANNOTATIO (4) pag. 237.

Pascha hoc loco intelligitur sacrificium, et liturgia, quæ Alexandriæ ter in hebdomada celebrabatur, et aliquando quater.

ANNOTATIO (5) pag. 286.

Hæc non parum differunt ab editis Josephi; sed quod ad seriem et verba tantum attinet, non quod ad sensum.

ANNOTATIO (6) pag. 290.

Hæc annorum supputatio a Cyro ad Antiochum Epipha-

nem magnis est difficultatibus obnoxia, ut videas apud Chronologos recentiores, Scaligerum, Petavium, Usserium.

ANNOTATIO (7) pag. 434.

Hæc a numero XII in Græcis non extant, sed a priori interprete lecta fuisse videntur.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Ad Stagirium a dæmone vexatum, liber I, p. 51.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 186-200.
Ad Stagirium a dæmone vexatum, liber II, p. 90.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 212-231, et 236-238.
Ad Stagirium a dæmone vexatum, liber III, p. 129.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 245-267.
Liber quod nemo læditur nisi a se ipso, p. 167.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, p. 152-176.

ORATIONES ADVERSUS JUDÆOS.

Oratio I, p. 199.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 327-333.
Oratio II, p. 221.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 333-336.
Oratio III, p. 229.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 336.
Oratio IV, p. 245.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 337-339.
Oratio V, p. 263.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 339-380.
Oratio V et VI, p. 298.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, p. 380-381.

CATECHESES AD ILLUNINANDOS.

Catechesis I, p. 363.	Ejusdem fragmenta, tom. XVII, p. 298-308.

Catechesis II, p. 377.	Ejusdem fragmenta, tom. XVI, p. 308-313.

LIBER DE SACERDOTIO.

Liber I, p. 393.	Versio nova et integra, tom. X, p. 171-197.
Liber II, p. 406.	Versio nova et integra, tom. X, p. 215-245.
Liber III, p. 421.	Versio nova et integra, tom. X, p. 261-329.
Liber IV, p. 452.	Versio nova et integra, tom. X, p. 375-410.
Liber V, p. 473.	Versio nova et integra, tom. X, p. 433-449.
Liber VI, p. 482.	Versio nova et integra, tom. X, p. 467-511.
Homilia cum presbyter fuit ordinatus, p. 520.	Ejusdem fragmenta, tom. XIX, p. 434-437.

INDEX

TOMI OCTOGESIMI-NONI.

HOMILIÆ DIVERSÆ.

AD STAGIRIUM A DÆMONE VEXATUM LIBRI TRES.

ORATIONES OCTO ADVERSUS JUDÆOS.

EXPLICIT INDEX.